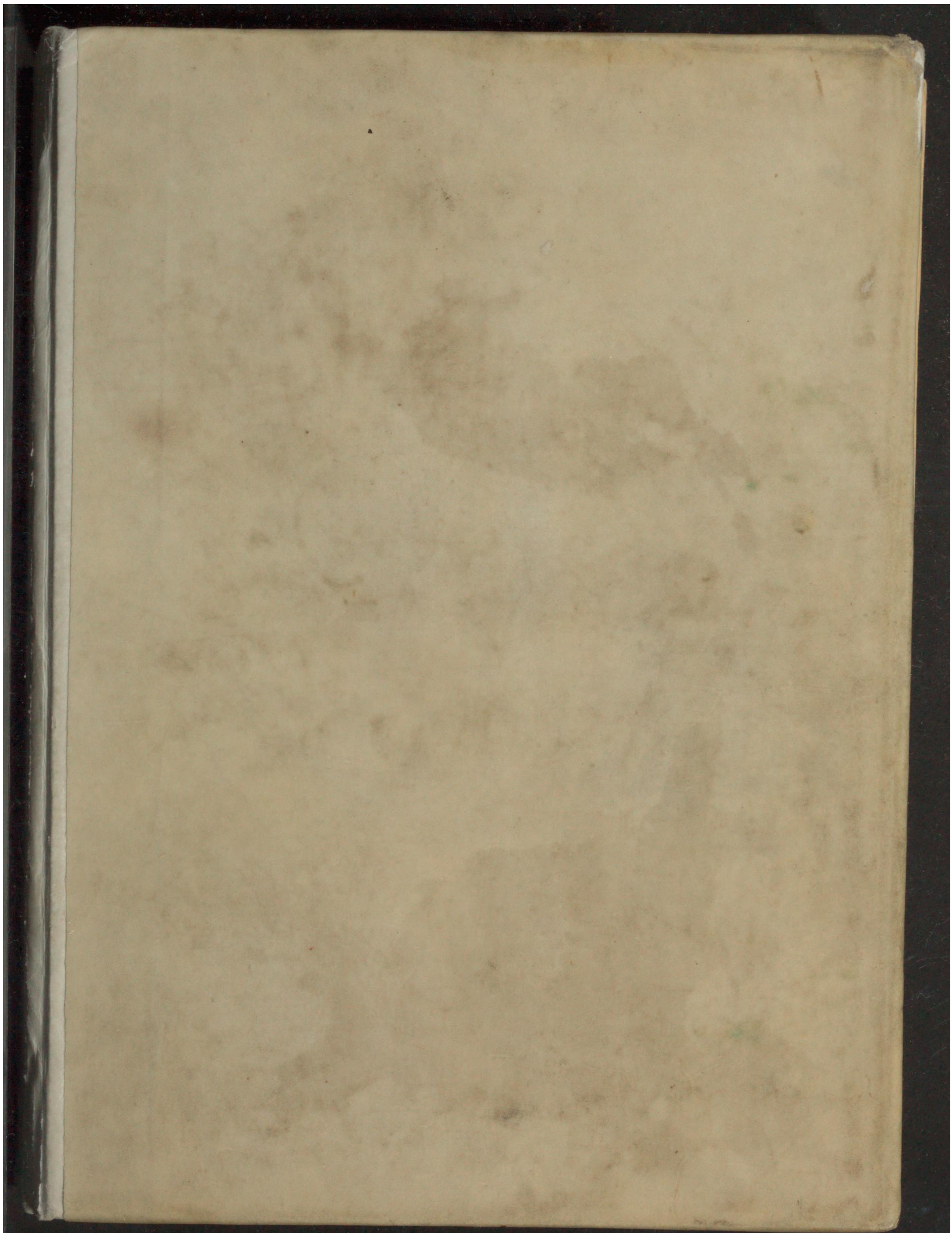
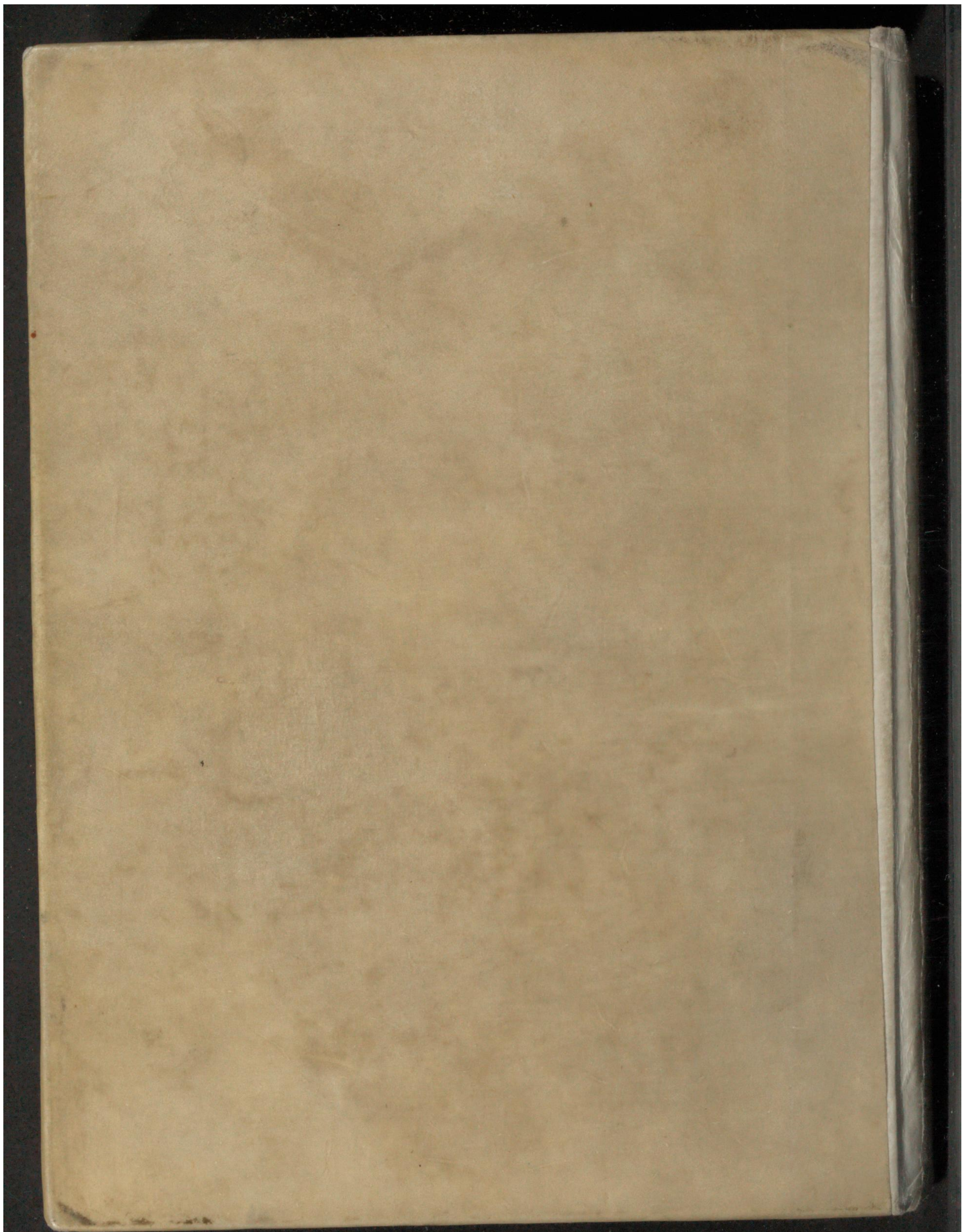

3113
Boxhorn
I
E
18

CHRONIICK
van
ZEELANDT,
eertijdts beschreven door d'Heer Johan Reygersbergen, nu verbetert, ende vermeerdert door

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

Het Eerste Deel.

LUCTOR ET EMERGO.

TOT MIDDELBURCH,
By ZACHARIAS ende MICHIEL ROMAN, Boeck-verkoopers, woonende op den Burght, inden vergulden Bybel. ANNO 1644.

Met Privilegie.

AEN DE
Edele, Grootmogende Heeren,
de
HEEREN
STATEN
van
ZEELANDT.

EDELE, GROOTMOGENDE HEEREN,

DOor dien de loffelijcke daden van de voorvaderen, den naerkomelinghen niet alleen ſtrecken tot eere, maer oock haer krachtichlijck roepen tot naervolginghe; ende hare uytmuntende deught t allen tijden verdient een onverwelckelijcke croone van onſterffelijckheyt te draghen; ende het gantſch noodich is den Rijcken ſelf, ende Steden, onder ſoo veel verwiſſelinghen

* ende

ende veranderinghen van gestalten, die sy eertijdts ende nu noch zijn onderworpen, te gheven eenen vasten voet in de gheheuchenisse van alle eeuwen; ende het de Godlijcke voorsienigheyt belieft heeft, tot onderrechtinghe der menschen, hare handt, hoewel self sterffelijck, machtich te maecken om aen het ghene verganckelijck is de onsterffelijckheyt, ende ghelijck als eene eeuwigheyt hier op der aerden te gheven; soo hebbe ick, onderleydt met verscheyden stucken, dienende om immers yets wes uyt te rechten, onlancx derven bestaen wat licht te ontsteecken in de duysternisse, in de welcke de beginselen van uwe Eylanden ende Steden, door het stilswijgen van de verlaten eeuwen, gheraeckt waren; ende, hoewel swack van rechterhandt, van de scepter der Vorsten, onder de welcke uwe voorvaderen stonden, ende oock van het sweerdt ende de kromme staven van uwe voorvaderen self, met de penne af te doen den roest van verghetentheyt, ende die, neffens de dagge van de weereldtruchtighe Griecken ende Romeynen, te doen blincken; ende, hoewel van eenen tot dusdanighen werck ghenoechsamen gheest verlaten,

die grijſe vaderen van deſe uwe landen ghelijck als te gheleyden uyt hare geheymſte raedtkamer, ende te brenghen op het tonneel van de vvijde weereldt,om aldaer wederom op te halen hare ſoo veel heylighe ende tot voortſettinge ende beſcherminghe van hare vryheydt opghemaeckte beſluyten, met welcker mannelijcke uytvoeringhe ſy ſoo aen hare voorſichticheyt, als dapperheyt, grootelijcx verplicht hebben de tijden van oorloge ende van vrede, ende wel verdient niet alleen van de doe levende, maer oock van de nagheboorene. Want indien men oyt ſchuldich was eenige deught op te draghen aen de ghedachten van alle volckeren ende tijden, men is het ſchuldich aen de uytmuntentheyt van de uwe; ende indien immermeer mannen waerdich waren geſtelt te werden, ende te proncken in het voortſte ghelit der Helden, het zijn uwe voorvaderen; ende indien oyt noodich was eenich landt te voorſien ende te ſtercken teghen de verghetentheyt, het is het uvve, boven de vervviſſelingen, die door alle de vveereldt oock den allermachtichſten volckeren by de tijdt toekomen, inſonderheyt noch vvonderlijcke veran-

 derin-

deringen door de om ende doorloopende vvateren ondervvorpen. Dese redenen hebben my van die tijdt aen af, dat ick, hoevvel buyten uvve landtpalen ghesceten, de eere gehadt hebbe, van my, soo ten opsien van de sonderlinghe gunste van de voornaemste onder u t'myvvaerts menichmael gebleecken, als van de mijne, die geern roemen te zijn een deel van uvve ghetrouste ondersaten, aen uwe uytsteeckende deught ten hooghsten verplicht te vinden, achterwaerts doen dencken, ende naerstich op ende ondersoecken, niet alleen in uwe eylanden, maer oock elders, daer yets uwen voorleden toestandt raeckende, ghevonden mochte werden, alle, het welck diende om uwer Vorsten ende voorouderen daden, met alle trouwe aen u, ende andere te vercondigen. De heuscheyt ende oprechticheyt van uw hoochwijs oordeel doet my ghelooven, dat het u geen onnodigen arbeydt schijnen sal, hier over de penne te roeren, naer eenighe andere, die wel veel van uwe daden ghechreven, maer noch veel meer verghe-ten hebben; ende dat ghy niet voor onloffelijck keuren sult, de ghenegentheyt, hoewel van een

onvol-

onvolmaecte handt, om hare danckbaerheyt tegen u, ende de groote achtinge, in de welcke sy houdt uwe deughden, dus uyt te drucken. Ontfanck dan nu, mijne Heeren, dit niet soo seer mijn, als wel uvver voorvaderen ende uw vverck, vverdende in der daet u opgeoffert van uw Vaderlandt self, uwe soo grijse ende besighe moeder, die, ten opsien van uwe ghetrouwe sorghe voor haer, u t'hans komt groeten ende streelen als hare vaders, ende geladen met den omslach van by nae duysent jaren, in uwen schoot haer komt ontlasten; seer onderscheyden ende wonderlijck in ghestalte, gantsch gheringh in hare beginselen, dapper kreunende in haer opkomste, lustich groen ende bloeyende in dese hare soo oude daghen; elders gheroodtverwt, ende staende in een bloedtbadt van slaghen; elders ende meermael bespronghen en overvallen van gheweldighe wateren; somvvijlen afnemende, ende weder wassende in grootte; elders baerende, elders verliesende Steden ende Dorpen; in een weelighe vryheydt opgequeect, ende gehandthaeft onder hare eerste goedertierne Vorsten; onder het trotse huys van

Bur-

Burgondien hart genepen; door de ghevveldige ende bloedige handt van die van Oostenrijck plotselijck getrocken by den hayre, ende by naer verkrachticht, doch ten laetsten gheluckelijck ontvvorstelt, ende eenen schrick gevvorden voor die, die schrickelijck vvaren voor alle de vveereldt, ende nu dachten haer den doodtsteeck te gheven. Het betaemde haer niet ofte hare droevige klachte over hare vorige veghe toestandt uyt te schudden in den schoot van andere, voor al eerst sy met hare tranen daer over nat ghemaeckt hadde den uwen; ofte met de verkondiginghe van haer gheluck, te vollen de ooren van andere, voor dat sy die gebracht hadde aen de uwe; vindende haer ten hooghsten aen u verplicht, door vvelcker vvijsheyt in het raedtslagen, ende mannelijcke dapperheyt in het uytvoeren van vvonderdaden, sy siet hare vryheydt beclijven, ende noch mach opentlijck doemen het schendich heerschen, ende voor alle de vveereldt verdedighen hare vvapenen, opgeset teghen die, vvelcke hare gantsche uytroeyinghe, ende verdelginghe ghesvvooren hadden. My is niet onbekent, Hoochvvijse Heeren, dat,

ghelijck noyt menschen beleefden kommerlijcker tijden als wy, alsoo oock uwe Raedtkamer, in de vvelcke ghy het voorsitten ghegheven hebt aen uvven Godt ende sijne heylige Engelen, noyt volder vvas van svvare bekommeringen, als vvel nu, ende dat uwe gestadige besigheden ende gedachten haer t'hans laten vallen op de allervvichtichste saecken, t'zy om uvven scepter noch verder uyt te reycken in een andere ende nieuvve vveereldt; t'zy om te helpen uyt blussen de schrickelijcke brandt van burgerlijcke oorloghen, opgegaen in het naest aengrensende Koninckrijck, onder uvve getrouste broederen ende bondtghenooten; t'zy oock om het bynaer over al vervvoeste ende in sijn eyghen bloedt sich wentelende Europa te helpen brengen tot een verseeckerde vrede; niet te min ben ick vvel bevvust, dat de offerhande van dit vverck niet ontijdelijck van u geoordeelt sal vverden, door dien uvve vvijsheyt in hare raedtslagen sich geern dient, niet alleen van de mondt der levende, maer oock van de afghestorvene, die in dusdanighe boecken opentlijck ende oprechtelijck, niet verruckt door haet ofte liefde, met hare

naercomelingen ſpreecken, ende met het gene eertijdts geſchiet is tot welſtandt van het tegenvvoordighe ten vollen onderrechten. Laet dan oock, onder ſo veel andere ſmeeckſchriften, met de welcke oock de geringſte van uwe onderſaten geoorlooft is uvve hulpe tot beſcherminge van hare onnooſelheyt aen te roepen, dit t'hans op uwe tafel plaetſe vinden, vverdende het ſelve u behandicht gelijck als door de ſchimmen ende geeſten ſelf van uvve loflijcxſte voorvaderen, die hier rijſen op uyt den grave, ende verſoecken u, dat ghy oock haren naem ende geheucheniſſe teghen het onghelijck van de tijdt, ende de donckere nacht van vergetentheyt, gonſtich vvilt beſchermen. Indien het my geoorlooft vvare, ick ſoude neffens haer, uvve, Goedertierenſte Heeren, over al kondige heuſcheyt, oock derven afbidden de geringſte ende laetſte plaetſe voor mijne bede. Het is vvel ſulcx, dat uvve, ende uvver voorvaderen over al ruchtighe deught, neffen de my aenghebooren oprechticheyt van inborſt, niet toe laten, dat ſelf eenigh achterdencken van pluymſtrijckerije op dit vverck ſoude moghen vallen. Waer van, gelijck my mijn gevviſſe, ende

de

de onwederſpreeckelijcke getuycheniſſen, by my ghevolcht, een yeder ten vollen moghen overtuygen, alſo ſullen oock andere hier in haer vergenoegen, indien my de gevvenſte eere geſchieden mach, dat deſe mijne geringe arbeydt alleen uvver oogen opſlach mach ghenieten; welckers geroemde Zeeuſche rondtheyt van alle tijden aen af gheoordeelt wordt, den valſchen lof, by de mondt van vrienden gheſproocken, voor aentale van de ſnootſte vyanden te houden. Nemaer, onſe vermetentheyt vindt haer hier ten hoochſten ghenootſaect, om van uw volmaect oordeel t'hans af te ſmeecken een ghenadige ooge. Want de volmaectheyt van uwe ende uwer voorſaten deught, ſoo in het vervvecken van geluckige, als afkeeren van kommerlijcke tijden, ſal alleen hier hare onvolmaectheyt vinden; alſo onſe penne veel ſvvacker vvas als het ſvveerdt, ende de rechte handt, met de vvelcke de vaſtſettinghe van uwe ende der verbonden Nederlanden vryheydt, onder het allerwijſte ende geluckichſte beleydt van die van den Naſſauſchen bloede, Princen van Orangjen, van Wilhelm, ende Maurits, vvelcker ſterlichtende zielen in den

Heldenhemel aengedaen met de croone van eeuwigheyt, van haer groote werck, het welck haer nochtans noyt vermoeyde, nu rusten, ende Fredrick Henrick, wiens grijse hayren altijdt groen blijven door een ontelbare menichte van Laurieren, ende deught opgheresen is tot een spieghel ende verwonderinghe van alle Vorsten, gheluckelijck is bevochten; ende in het verhael van wonderdaden, ghelijck zijn de uwe, de woorden, oock van de allerwelspreeckenste, ghebreckelijck werden bevonden. Het eynde van dit werck is het rechtvaerdich afsweeren van den Koninck van Spangjen, als Grave van uwe Eylanden, voorgevallen in onser vaderen ende bekendere tijden. Dese, kortelijck by ons aengetast, waren genoech voorsien, om ons te doen ophalen soodanighe deughden, die oock uwe voorvaderen tot naerspooringhe souden hebben konnen dienen; maer de kortste onvolmaectheyt dachte ons voor eerst de beste; ten ware het uw hoochwijs oordeel goet achte, beter te zijn, dat dese geschiedenissen door een dusdanighe onvolmaecte penne beschreven, als eenighe t'eenemael verswegheu, andere niet
op

op hare behoorlijcke plaetse, noch ten vollen, gelesen wierden. Die grootste Heerscher, wiens ghebiedt by u, als sijne ondersaten, altijdt erkent ende ghevolght, u, Grootmoghende Heeren, oock doet gheluckich heerschen, vvil het goedt, dat hy uvven staet ghegeven heeft, eeuvvichlijck doen beklijven. In Leyden, desen 12 Mey, des jaers 1644.

Uwer Ed. Gr. Mog.

overghegeven ende onderdanichste Dienaer

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

VOORREDEN
aen de
L E S E R.

Oyt dachte my yet dienſtigher tot rechte kenniſſe van de tijden, die wy beleefden, als het naerſtich ende grondich onderſoeck van de verleden. Ende noyt vonde ick my meer ontrieſt, als in het opſlaen van die eeuwen, in de welcke onſe voorvaderen gheleeft hebben; eenſdeels door ghebreck van ſchrijvers, welcker ſtilſwijghen vele heerlijcke ende der gheheucheniſſe waerdighe daden in het vergheetboeck geſtelt heeft, anderdeels door de onachtſaemheyt van die, welcke hare penne wel gheroert, doch in het gheringſte, voornamentlijck Clooſterwerck, ende een onvolmaeckte kortheyt, beſich ghehouden hebben. Dit ongheluck heeft my in mijne eerſte jaren van kenniſſe, gaende ghemaeckt, om over al op te ſoecken, ende ghelijck als uyt den hoeck te halen, alle het welcke tot verlichtinghe van die oude duyſtere tijden, ende ophalen van het ghene tot noch toe ghemeenlijck onbekent was, mochte dienen: ende de naerſticheyt daer toe aengeleyt, heeft my het geluck ghegeven, om ſoo nu, ſoo dan, eenige voorneme ſtucken, omhelſende het geen in voortijden geſchiet was, uyt te vinden. Dus derfde ick in mijne al te ſeer jonge jaren opmaecken het Tonneel van de Graeflijckheyt ende Steden van Hollandt, by my in het Latijn beſchreven, by eenen half Duytſchen Vlaminck in het Nederlandts door andere doen overſetten; zijnde eenighe deelen daer van by andere in hare ſchriften gevolght ende gepreſen; ende moetende de onvolmaecktheyt, die ick geern bekenne daer in te weſen, op onſe noch onvolmaeckte jaren by alle goedtaerdighe gheſchoven werden.

t'Hans beſtae ick my de beſchrijvinghe van Zeelandt, ende het gheen daer eertijdts voorgevallen is, te onderwinden; in welck werck

werck ick derve roemen, wel minder ghedaen te hebben, als wel behoorde, doch veel meer als tot noch toe byghebracht is van yemandt anders. Mijn gewoonte is niet, lichtelijck te uytten mijn oordeel over de schriften van andere. Nemaer, hier vinde ick my daer toe genootsaeckt, konnende anders van mijn doen geen behoorlijcke reeckenschap gheven. De Chronijck van Zeelandt, (want daer van alleen gedencke ick nu kortelijck te spreecken) door de Heer Johan Reygersbergen beschreven, ende in het jaer 1551, tot Antwerpen in het licht gebrachr, is gantsch gebreckelijck. Echter nochtans heeft die niet verdient dat al te schamprich ende spijtich oordeel, dat den in adel ende alle deelen van gheleertheyt uytmuntende Jonckheer, Johan vander Does, Heere van Noortwijck, in seecker dicht, voor de Hollandtsche Rhijm-Chronijck te lesen, daer over heeft ghestreecken; door dien de beuselachtige vertellingen, neffens de rouwe ende ongeschaefde maniere van schrijven, op de onwetentheyt van die tijden wel mach geschoven werden; ende het sulcx is, dat daer in noch opgehaelt ende bewaert zijn de geheuchenissen van eenige geschiedenissen, voornementlijck waternooden, in Zeelandt voorgevallen. Dese redenen deden my oordeelen, dat die niet geheelijck verworpen, ende in onse aenteyckeningen niet over al onbesproocken behoorde voorby ghegaen te werden. Dus komt die hier wederom te voorschijn, met alle hare deughden ende fouten, eenige grove aengewesen, andere ongeraect gelaten, als de welcke haer selven genoechsaem verwijsen.

Het gene ick daer tusschen ingevoecht ende aengeklamt hebbe, sullen de rechtsinnige lichtelijck konnen oordeelen, niet soo seer tot uytbreydinge van het werck, als wel grootelijcx tot naerder kennisse ende luyster van het gene in voorgaende, ofte jongere tijden gheschiet was, te dienen. De stoffe daer toe hebben my meerendeels ghegeven, de brieven self van de Vorsten, ende Staten van desen Lande. Hier van zijn eenighe, van langher tijdt by my vergadert, eenighe onlanghs soo door de gheheymschrijvers

der

der voornaemste Steden, daer toe ghelast van hare ghebiedende Heeren, als door goede vrienden behandight, andere uyt de Reeckenkamer van de Graeflijckheyt van Zeelandt ghetrocken. Van dese laetste kreech ick de eerste smaeck uyt eenige schriften, gelevert aen den hooghberoemden Heer, Petrus Cunæus, door wiens kort daer op gevolghde doodt dien van Zeelandt ontruckt is een veel gheestiger penne, als is de onse; doch het volle ghebruyck door het goedertieren oordeel, het welck de Grootmogende Heeren Staten van Zeelandt van ons voornemen hadden; openende ons de deure van haer Cabinet, door de handt van de Heer, Iohan de Brune, nu om de grootte van sijne wetenschap ende verdiensten tot de eere van Secretaris van hare Grootmogentheden verheven. Dese werden veeltijdts by my geheel uytghedruckt, zijnde veel waerdigher, ende veel meer aen haer verbindende het gheloof, de woorden van de Vorsten self, als de mijne.

Van de eene Stadt is wel wat wijdtluftigher ghesproocken, als de andere, door dien wy ons somtijdts meer, oock somtijdts, niet teghenstaende alle moghelijcke vlijdt aenghewendt, minder onderleydt vonden van stucken, dienstich om hare beschrijvinge te volvoeren. My ontbreeckt oock noch niet de lust, om het ghene ghebreckelijck is, met de tijdt te heelen, indien (daer aen niet twijfele) in de geheymkameren der Steden, ofte andere inghesetenen, noch yets mochte overghebleven zijn. Het sal dan oock licht wesen, ons sulcx mede te deelen, ofte aen Zacharias Roman, waerdich Capiteyn van de Burgherije ende Boeckhandelaer tot Middelburch, te behandighen, die noch moeyte noch kost spaert, om door de druckpersse met dusdanighe wercken van sijn Vaderlandt wel te verdienen. Vaer wel.

E Y N D E.

IN

Eruditissimi Viri,

MARCI ZUERII BOXHORNII,

Eloquentiæ Professoris celeberrimi,

Commentarios rerum Zelandicarum.

T te, magne, novem lætissima cura Sororum,
Boxhorni, ad tantum quid stimulavit opus?
Nymphula, Palladiis jam dudum debita tædis,
An dedit instinctus ingeniumque tibi?
Hæc aliquid; sed gentis honos, majoraque rerum
Pondera, concinnas elicuere notas;
Et mens illa sagax, quæ nunquam cespitat ipsis
In tenebris, & qua, maxima Leida, sapis;
Quodque Europæus, qua jam se porrigit, orbis
Differet, hos animos inclyta terra dedit,
Undique cincta mari, fatalis terra Tyranno
Hesperidum; terror, dire Philippe, tibi.
At tu, Gens invicta, tibi gratare: sepulta
Jam pene, in lucem conspicienda venis.
Tot annis, in tot majorum illustribus ausis
Nil nisi caligo, nil nisi fucus erat.
Omnia nunc lucent; & quæ vetus edidit ætas
Cum serâ præsens posteritate stupet.

H. de HUBERT.

Sen. Popq. Ziriz à Secret.

***

In

In eosdem.

Mascula jam veras novit Zelandia cunas,
Primævosque sibi jam bene discit avos:
Impiger abstrusos dum Zuerius excutit annos,
Eruit & tenebris secula cana suis.
Somniaque, & veteris mendacia diluit ævi,
Et quæ Trojanæ fabula gentis habet.
Pergit, & æquoreis exstructas civibus urbes
Vendicat, annosos restituitque lares.
Et mores, & jura docet, quos prodidit ætas
Pristina, Zelandis quos hodierna suis.
Pugnacis narrat populi bella, horrida bella,
Et bene defensos, Marte favente, focos.
Sive cruentatis terrâ contenderit armis;
Seu bellatrices vexerit unda rates.
Deinde notat varias sua per miracula terras,
Quasque trahit dubias Thetys, & aura vices.
Hîc ubi campus erat quondam, solidissima tellus,
Jam rate ceruleas navita tentat aquas.
Hîc mersæ latitant urbesque, arcesque, domusque,
Et reliqui vanum nil nisi nomen habent.
Illic è medio nova nascitur insula ponto,
Et seges, & domus est, quod fuit ante fretum.
Mutatur toties nobis fortuna locorum;
Oceanusque idem tollit, & auget agros.
Quosque hîc contorto campos quasi devorat æstu,
Hos illic alio dat, revomitque sinu.
Sed tamen & portus numerosis classibus aptos
Ille facit, nautis & vada tuta suis.
Atque hinc in nostras oneratis puppibus oras
Ille peregrini congerit orbis opes.
Hinc quoque vel Flander, vel vincere Cantaber hostis
Undique vallatos æquore nescit agros.

Hæc,

Hæc, & plura refert docti cultissima Zuerl
Pagina, dum priscos itque reditque dies.
At tu ter faveas Neptuni candida proles,
Quam patriæ rerum non pudet historiæ.
Hoc tibi fertur opus. Facundas suspice chartas:
His laudes spatij liberioris habes.
His, pelago ringente licet, tibi perdita surgunt,
Et tibi quod perdes, non periisse potest.
Emergitque Leo generosior, & caput altùs
Celsius erecto vertice tollit aquis.

ROCHUS HOFFERUS, ADR. Fil. J. C.

ZELANDIA

ÆNIGMATE DESCRIPTA.

DIC, QUIBUS IN TERRIS, ET ERIS MIHI
MAGNUS APOLLO,
IN MARE MUTATA EST, ET MARE TERRA
FUIT?

Raadtsel,

Waer woont het volck / staе by verstandt/
Daer landt werdt Zee / en Zee werdt landt?

BOXHORNIUS.

REGISTER

REGISTER

van

Het voornaemſte, in't Eerſte Deel van de Chronijcke van Zeelandt,

door

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN

verhandelt.

Borſſe-

D.

E.

F.

G.

H.

Hoogen

EYNDE

VAN HET REGISTER VAN'T EERSTE DEEL VAN DE CHRONIICKE VAN ZEELANDT.

RE-

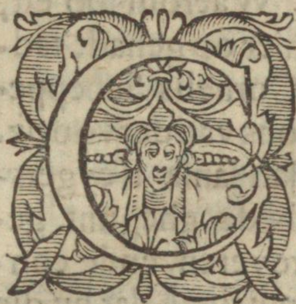
Eerste Deel
Van de Chronijcke
Van
ZEELANDT,

Vervattende de herkomste/ oudtheyt/ ende ghelegentheyt van het Landt/ in't gemeyn/ ende van de Eylanden/ Steden/ ende Havenen/ in't bysonder/

Beschreven
Door de Heer
JOHAN REIGERSBERGEN,

Verrÿckt ende verbetert
Door
MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

Copye van de Privilegie, ghegheven by Keyser Carel, in het jaer M D L I, als dese Chronijcke eerst in het licht ghebracht wierde.

AERLE, by der gratien Godts, Roomsch Keyser, vermeerder s'Rijcks, Koninck van Germanien, van Castilien, van Leon, van Granaden, van Arragon, &c. Allen den ghenen die dese onse Brieven sullen sien ofte hooren lesen, saluyt. Wy hebben ontfanghen die ootmoedighe supplicatie van Jan Jansz. Reygersbergh van Cortgene, inhoudende hoe hy Suppliant over veel jaren, grooten kost, arbeydt, ende diligentie ghedaen heeft, om die Chronijcke ons Landts, ende Graefschaps van Zeelandt, die tot hier toe noyt gheprint en is gheweest, in goeder formen, ná die waerheydt ende gheschiedenissen van der saecken daer in ghenarreert, te redigeren, die welcke te meer stonden by gheschriften ghestelt ende gecorrigeert gheweest zijnde, is ten lesten van seeckere gheleerde mannen ende treffelijcke personagien ghevisiteert, ende gheapprobeert geweest, ende bevonden niet alleen te zijn tot voordeel, lof, prijs, ende eere van ons, maer oock van onsen voorsz. Lande ende Graefschappe van Zeelandt, ende andersins. Ende hoewel de voorsz. Chronijcke oock niet en is bevonden inne te houdene eenigh erreur, dwalinge, ofte propositie, onsen gheloof contrarie ofte suspect zijnde, blijckende by der attestatie van den Visitateurs, de selve Chronijcke ghevisiteert ende gheapprobeert hebbende, daer af zijnde; ende dat hy Suppliant, hieromme over veel jaren groote moeyte, kost, ende diligentie ghedaen heeft, ende op dat hy daer af by eenighe printers ofte boeckverkoopers (die hen souden moghen vorderen de selve Chronijcke na te drucken) niet en werde ghefrustreert, soo heeft hy ons ootmoedelijck ghebeden, hem hier op te willen ver-

leenen voor eenen tijdt van jaren, onſen oorlof, octroye, ende conſent, om by een geſworen boeckprinter, onſer Stadt van Antwerpen, dien't hem Suppliant gelieven ſal daer toe te nemen, de ſelve Chronijcke te mogen doen drucken, verkoopen ende diſtribueren, alomme daer't hem goetduncken ſal. Waerom ſoo eſt, dat wy de ſaecken voorſz. overgemerct, ende hier op gehadt 'tadvijs van onſen lieven ende getrouwen Heere, Cornelis Scheppeřus, Ridder, Heere van Eyckeraedt, &c. nadien ons van der voorſz. viſitatie ghebleken is, hebben wy den voorſz. Jan Janſz. Reygersbergh, Suppliant, geneyght weſende t'zijnder bede, ghegunt, geoctroyeert, ende geconſenteert, gunnen, octroyeren, ende conſenteren uyt ſonderlinge gratien by deſen onſen Brieve, dat hy die ſelve Chronijcke, navolgende die correctie daer op gedaen, indien daer eenige geſchiet is, by alſulcken geſworen boeckprinter onſer Stadt van Antwerpen, alſt hem ghelieven ſal, alleene ende met ſecluſie van allen anderen, ſal mogen doen printen, ende de ſelve alomme binnen deſen onſen Lande verkoopen, ofte doen verkoopen, ende diſtribueren daer 't hen goetduncken ende gelieven ſal; interdicerende allen anderen boeckprinters ende boeckverkoopers, de ſelve Chronijcke na te drucken, ofte doen drucken, verkoopen ofte diſtribueren binnen onſen voorſz. Lande, voor den tijdt van ſes jaren naeſtkomende, ende ten date van deſe teghenwoordige innegaende, op verbeurte van de voorſz. Chronijcken, ende van de ſumma van vijftich onſer guldenen, tot onſen behoef betaelt te werdene, by den gheenen ende eenen yegelijcken van hen, die bevonden ſullen werden contrarie van deſe onſen verboden gedaen te hebben, ende voorts arbitralijck te worden gecorrigeert, anderen ten exempele. Breeder blijckende in der privilegien daer af zijnde. Want ons alſoo belieft. Gegeven in onſer Stadt van Bruyſſel, den 20 dach van April, in't jaer ons Heeren, 1551.

By den Keyſer in ſijnen Rade,

Onderteeckent by den Secretaris, Meeſter

Philips de Lens.

Den

Den hooghen, edelen, ende seer moghenden Heere,

HEERE,

MAXIMILIAEN VAN BOURGOINGNEN,

Ridder van der Oorden van den gulden Vliese, Heere van Beveren, van der Veere, Vlissinghe, Tornehem, Duyvelandt, Brouwershaven, &c. Admirael ende Generael Capiteyn van der Zee, Stadthouder van Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, ende der Steden van Utrecht, &c. wenscht Jan Reygersberch van Cortgene, zaligheyt ende welvaert.

Ooghe, Edele, ende seer moghende Heer, tot uwer gunstige Gen: is mijnen dienst altijts bereydt. Nadien datse in Zeelandt noyt voor desen tijdt gheen Chronijcke op haer selven ghehadt en hebben, overmidts dat in Zeelandt, bysondere by ons ghedachtenisse, veel vreemdigheyts ende wonders van inundatien ende hooghe vloeden, ende andersints ghe-schiet is, waer deure (Godt betert) Zeelandt seer desolaet gheworden is, soo is by goede vrienden op my begeert daer af wat in't licht te brengen, ghemerckt onse vooroud ers daer af wat by memorien, ende ons in ghe-schrifte achtergelaten hebben. Maer wy, onse slechticheyt, ende kleynicheyt van stijle, ofte maniere van schrijven overmerckende, en hebben 'tselve niet dorren doen, noch uytgheven, hoewel wy nochtans daer inne veel diversche lieden boecken in Zeelandt achtergevolght hebben, ten ware al vooren, dat wy eenen goeden Mecenas hadden, daer wy onderschuylen mochten, want men hedendaeghs veel schimpers ende spotters vindt, die alle dinghen begeckende zijn. Ende alsoo wy, Ghenadige Heere, gheen edelder van ouder afkomste en weten, welcke in Zeelandt, naest den Grave van Hollandt ende Zeelandt, &c. altijdt die mogenste ende edelste geweest zijt, ende nu noch ter tijdt, die meeste Heerlijckheden zijt besittende, soo en hebben wy dese Chronijcke op niemants name bequamer weten uyt te laten gaen, dan op u hoochgebooren Edelheydts name, den welcken wy als nu dese Chronijcke dediceren. Want u Edelheydt van der eender zijde ghesproten is uyt dat Koninckltjcke gheslachte van

Vranckrijck, daer namaels afquamen die Hertogen van Bourgoingnen, waer uyt uwe Edelheyt gedescendeert is; van die ander zijde is uwe Edelheydts hoogheyt ghekomen uyt den huyse van Swaven, uyt hoogh Allemangien, uyt dat Koninckliicke gheslachte van Hongarien, van den edelen stamme van Borsselen, die welcke over seven hondert jaren in Zeelandt altijdt die moghenste ende edelste gheweest is, die hier voormaels die Denen ende ongheloovighe Gotthen uyt Zeelandt verdreven hebben. Oock hebben wy dese teghenwoordighe Chronijcke in't licht laten komen, om dat uwe Edelheydt den Lande van Zeelandt seer ghetrouwe is, seer neerstich ende voorsichtich wesende, om 'tselve Landt, met Godts hulpen, te bewaren van grondtbraecksselen ende diepten te ondersoecken. Ende om dat die inwoonders ende landtsaten van Zeelandt sorghe dragen souden om die dijcken sterck te maecken, ende te hoogen ende breeden, exempel nemende aen die andere gheinundeerde landen, die by faulte ende quade toesicht totten dijcken aldus vergaen zijn, daeromme hebben wy een memorie daer af ghescreven, ende voor ooghen gheleydt, hoe dickwils in Zeelandt hooghe vloeden, groote stormen, ende afbreeckingen van lande geweest zijn; ende hoe die sommighe Eylanden van Zeelandt eensdeels verloopen zijn, ende eensdeels weder bedijckt: wel wetende die groote affectie, die uwe Ghen: heeft, om Historien ende loovelijcke Chronijcken te lesen, want ghy grootelijck begaeft zijt met gheleertheyt ende scientie, daer toe bloeyende in veel deuchden; uwe Gen: ootmoedelijck biddende, dit Boecxken in dancke te nemen, ende te vergheven onse simpelheyt van stijle, 'twelck om gheen glorie ende eere ghedaen en is, maer alleenlijck uyt goeder affectie; want uwe Ghen: die oude Historien ende Gheschiedenissen, die in Zeelandt gheschiet zijn, beter bekent zijn, dan wy dieselve konnen beschrijven. Hier mede bevele ick mijnen goetwillighen dienst in uwer Ghenade. Godt almachtich beware uwe Ghen: ende verleene u gheluck, vvelvaert, ende zalicheyt. In uwer Stadt van der Veere, in Zeelandt, den XV dach van Septembris, in't jaer duysent vijf hondert ende vijftich.

D. JA-

D. JASON A PRATIS, *Medicus Veriensis, ad amicum & candidum Lectorem.*

IN brevibus complexa tomis Narratio prodit
  Terræ, quam tumidum cingit ubique fretum.
Parvus erit magni, ſi hanc cenſes, angulus orbis,
  Ipſaque non longus terminat arva lapis.
Sunt tamen in tractu tantillo plurima, quæ te
  Delectent, miris adficiantque modis.
Uno proſpectu ſextam ſignavimus urbem,
  Et plures pagos quam numerare potes.
Crede mihi non eſt regio aſpernabilis ulli,
  Certat cum primis fertilitate locis.
Aëris innocui tanta eſt clementia, paſſim
  Arborei fœtus ut genus omne ferat.
Si cupis ingenium gentis noviſſe, docebit
  Multa hic collectus ſedulitate liber.
Gens addicta Deo, cata, ſimplex, moribus aptis,
  Nec pauci caſtæ Palladis arma colunt.

Eerſte

Eerste Voor-reden van

Ian Reygersbergh, van Cortgene,

Aen den goedtwilligen Leser.

ENghemerckt datter veele diversche van des Keyserlijcke Majesteyts Nederlanden zijn / beminde Leser / die haer eyghen Chronijcken hebben / als / Vlaenderen / Brabandt ende Hollandt; ende dat Zeelandt tot deser tijdt toe noch geene alleene gehadt en heeft / hoe wel men nochtans in de Gesten van Zeelandt soo veel vreemdicheyts vindt / alsmen in eenighe andere Chronijcken van desen voorghenoemde Landen soude mogen vinden; soo hebben wy / ter begeerte van sommighe goede vrienden ende liefhebbers der vreemder gheschiedenissen / uyt veele diversche geleerder mannen gheschriften uyt Zeelandt / te samen vergadert / ende in't korte by een Chronijcks-wijs ghevoeght 'tgeene dat wy in haer boecken ofte schriften ghevonden hebben. Als / in de boecken oft gheschriften van M. Pauwels à Mitelburgo, D. Cornelius Batthus, Ioannes Beeke, Borssalus, Hugo Bruys, Hadrianus Cordatus, Hadrianus Barlandus, ende meer andere / die gheschreven hebben van die antiquiteyt ende ouderdom des Landts van Zeelandt / wat Zeelandt eer't bewoont was / plach te zijne / van sommighe oorsprongen der Eylanden ende Steden van Zeelandt / hoe dat die Deenen ende Gotten eensdeels sommighe Eylanden souden eerst bedijckt hebben / van die outste stroomen / wateren / ende diepten van Zeelandt / etc.

Insghelijcx hebben wy bevonden in sommighe naghelaten gheleerde mannen geschriften merckelijcke exempelen / hoe dat in verscheyden plaetsen van Zeelandt groote koopmanschappe / ende van andere Zeevaert-neeringhe gheweest is / als / van koopvaerders ende Buyssen te reeden om den harinck te vanghen / alsoo groot alsser nu ter tijdt in eenighe plaetsen van Zeelandt souden moghen wesen; van de welcke plaetsen die sommige haer havens gheheel ende al verslijmt zijn; voor de sommige is landt ghegroept / de sommighe by grondtbreecksélen gheheel ende al in diepten ghevallen / alsmen in't vervolgen der Chronijcke breeder hooren sal / soo datse nu al vergaen ende verlooren zijn / ghelijck oude Westcappelle / oude Armuyen / oudt Dreysschere / West Schouwen ende Vliete / in't Landt van Noortbevelandt / ende meer andere / ons tot eenen exempele / ghelijck wy in der Heyliger Schriftueren lesen. Al dat ons overkomt / dat komt om onse sonden / ende om ons quaet ende vreeseloos leven / ende quade wercken wille toe. Want daer staet ghescreven; Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Dat is: *Ghy zijt een Godt, dien een godtloos wesen niet en behaeght, want ghy zijt vyant allen quaetdoenders.* Noch stater op een ander plaetse ghescreven; Vultus

autem

autem Domini super facientes mala. Dat is: *Het aensicht des Heeren is teghen de ghene die quaet doen.* Men seyt oock een ghemeyn spreeckwoordt;

Deden wy wat wy souden,
Wy kreghen wat wy wouden.
Want warender gheen sonden, daer en waren gheen plaghen.

Insghelijcx hebben wy bevonden uyt den voorghenoemde gheschriften/ hoe dat in Zeelandt op diversche plaetsen hier voormaels een ruyme Zee plach te wesen/ oft een Zee/ daermen die schepen by onweder plach te berghen/ daer nu een schoon landt is/ 'twelck seer vruchtbaer is/ soo van greyn/ koren/ ende van alderhande vruchten/ dat daer op groeyende is; ende op die sommige plecken sijn bedijckt vele schoone dorpen/ landtsteden ende Heerlijckheden/ als/ die Oude Tonghe/ Nieuwe Tonghe/ Zomersdijck/ Mildtherenisse/ ende 't Landt van Oostvoorne/ ghelijckmen in der Heyligher Schriftueren leeren mach in't Boeck Samuelis; *Godt maeckt arm ende rijck, hy vernedert den mensche, ende heft hem weder op:* Suscitat de pulvere egenum, & de stercore elevat pauperem.

Alsmen noch dagelijcx in diversche Historien lesen ende bevinden mach/ dat so waer een ruyme Zee plach te zijne/ dat daer veel voorlants gegroept is; ende waer veel voorlandts plach te wesen/ werdt nu een groote diepte oft ruyme Zee/ 'twelckmen daghelijcx met onuytspreeckelijcke groote kosten wederstaen moet/ waer uyt een ghemeyn spreeckwoort komt; *Godt slaet ende hy salft weder.*

Noch salmen hier in dese teghenwoordighe Chronijcke oock vinden/ 'twelck by een vergadert ende gecopuleert is uyt die Hollandtsche/ Vlaemsche/ Brabantsche Chronijcken/ ende oock mede uyt meer andere gheloovelijcke schriften/ hoe/ ende in wat manieren die aldereerste Graven in Hollandt ende Zeelandt ghekomen zijn/ ende hoe sy met die Borsselsche Heeren/ die ongeloovige Deenen ende Noremans uyt Hollandt ende Zeelandt verdreven hebben.

D'eerste Grave van Zeelandt ende Hollandt/ 'twelck een Graefschap altijdts aen malkanderen annex heeft gheweest/ ende noch huydensdaechs zijn/ was ghenaemt Dierick/ die eerst van kleynder machte ende Heerlijckheden was/ hoe wel dat sijn navolghers namaels veel Landen/ Steden ende Heerlijckheden verkreghen hebben. Ende overmidts dat dese Landen soo vruchtbaer ende soo wel ter Zee ghelegen waren/ is namaels die Hertoghe van Bourgoingnen/ die ter selfder tijdt Hertoghe van Brabandt/ ende Grave van Vlaenderen was/ by huwelijck ende successie aen 't Graefschap van Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslandt ghekomen. 'Twelck alsoo een Rijck/ ende een Prince ghewörden is/ alst noch op den dach van huyden is/ ende noch toebehoort den machtichsten ende onverwinnelijckxsten Keyser Carolus/ van Gods genade/ die vijfde van

dien naeme/ die vijf en dertichste Graeve van Hollandt ende Zeelandt/ etc. wien Godt altijdt in gheluck ende zalicheydt bewaren wil.

Oock salmen hier in vinden van 'tgheslachte ende linagie der Borssel-sche Heeren/ welcke gheslachte altijdts in Zeelandt die principaelste ghe-weest zijn / ende / naest den Graeve/ altijdt de meeste Heerlijckheden ghe-hadt hebben/ alsmen noch op desen tijdt sien mach. Wt welcken geslachte van die moederlijcke zijde / sijn af komste heeft die edele/ hoochgheboozen ende seer moghende Heere/ Heer Maximiliaen van Bourgoingnen/ Heere van Beveren/ etc. tot wiens lof ende eere wy desen teghenwoordighen ar-beyt ghedaen hebben.

Insghelijckx hebben wy ('twelck wy hier in dese korte Chronijcke be-schreven hebben) uyt den schriften der voorghenoemde gheleerde mannen / ende uyt meer andere gheloovelijcke lieden ende schriften / soo watter son-derlijncx in Zeelandt dese leste hondert jaren ghebeurt is/ ende wat wy eensdeels beleeft hebben ; soo wat polders overvloeyt zijn; ende wat landen daer desolaet drijvende blijven; hoe grootelijck dattet tot sommighe plaet-sen aengegroeyt ende bedijckt is; wat groote vloeden ofte stormen wy in Zeelandt ghehadt hebben ;ende wat sonderlinghe oorloghen ter Zee ghe-beurt zijn binnen onsen tijden; ende eensdeels van de groote alteratie van schepen ende vischneringhe/ hoe die verandert is; ende van de diepten der havenen/ hoe die sommighe verloopen ende versandt zijn / die sommige be-quaem ghewozden zijn; wat aenvechtinghe wy van onsen vyanden ghe-hadt hebben/ ende wat schade in Zeelandt deur grontbraecksel ofte af val-linghe gheschiedt is. Biddende eenen yeghelijcken/ die dit onse slechte / plompe ende stout bestaen sullen begeeren te lesen ende te sien/ dat sij't doch in dancke willen nemen; ofter yet in ghedwaelt soude moghen wesen/ ofte uyter oorden gheset/ dat sy dat in 't beste willen interpreteren / ende corri-geren/ nae heurlieder goedtduncken; ofter oock yet tot heurlieder instructie ofte leeringe inne ware/ dat sy daer af Godt alleene den prijs ende glorie gheven / biddende altoos om sijnder gratie ons te willen verleenen / ende van alle quade bewaren. Amen.

Waer toe Historyen ofte Chronijcken oorbaer ende nut zijn om lesen.

Arcus T. Cicero die welspreeckende Roomsche Orateur, seyt; dat Historia een uytlegginghe is der saecken die ghe schiet zijn, een ghe-tuygenisse des tijdts, een licht der waerheydt, een leven der ghedach-tenisse, een Meestersse des levens, een vertellinghe des ouderdoms, &c.

Desghe-

Desghelijcx schrijft die weerdighe Leeraer S[t]. Augustijn, in't derde boeck van der Stadt Godts, dattet seer oorbaer ende nut is Historyen ende Chronijcken te lesen, om veel saecken wille. Ende dat bysonder, om klaer onderscheyt des tijdts te hebben. Want daer dickwils dwalinge ende erreuren uyt komen, alsmen gheen klaer onderscheyt der saecken, des tijdts, der persoonen, ofte der gheleghentheyt der Landen ende Steden en weet, waer van men uyt die Historyen ende Chronijcken die gherechte declaratie ende bescheet halen moet. Ende in de selve opinie Augustini, consenteren ende ghevoelen vele andere Doctoren der Theologien. Robertus Holcot schrijft in dat boeck *Philobiblion, cap.* 1. Waert saecke dat Godt die Heere, ghebenedijt in der eeuwigheyt, den sterffelijcke menschen met provisie der Schriftueren, Boecken, Chronijcken ende Historyen niet voorsien en hadde, die vergheterentheyt soude bedecken ende verduysteren alle eere, glorie, ende çierheydt der weereldt. Want, alsoo vele gheleerde schrijven, soo en zijn die Historyen niet alleene nut om lesen om diversche saecken, als boven ghementioneert is, maer zijn oock van noode. Want, ghelijckmen die ghesontheyt des lichaems onderhoudt met matelijck te eeten ende te drincken, ende met tamelijck arbeydt; ende de ziele, welcke veel edelder is, ende kostelijcker dan dat lichaem, ende alsoo 'tlichaem deur die ziele leeft, ende die ziele door den gheest, alsoo wordt die ziele ghesont ghehouden, door goede leeringhe ende instructien. Want men een eerlijck, deughtsamich, ende Godvruchtich leven leert, uyt vele goede exempelen ende instructien die men in die Historyen ende Chronijcken beschreven vindt, waer deure men van Godt hier opter aerden ghebenedijdt wordt.

Oock vindtmen in die Historyen ende Chronijcken, hoe die boose menschen altijdt om haer quaedt, sondich, vreeseloos leven, van Godt die Heere ghestraft zijn geweest. Want als wy Chronijcken ende Historyen lesen, soo hebben wy Godts straffinghe, ende ghebenedijdinghe altijdts voor ooghen, *Quia hominis oculus Historiæ veritas est*; Dat is; **De waerheydt der Historyen, is de ooghe van de menschen.**

Andere Voorreden/

Van de oude Zeden, Manieren, Ghewoonten, ende Costumen der Zeelanders, van hare kleederen ende habyten, van spijs ende dranck, soo sy in oude tijden pleghen te useren.

Ele diversche Historyeschrijvers/ als/ Asimonius, ende Plinius Secundus, schrijven/ dat tusschen den armen van den Rhijn ende Mare Septentrionicum, sive Germanicum, oft die Duytsche Zee/ ligghen meer dan hondert Eylanden/ van den welcken dat Batavia dat edelste ende beste is/ende heeft die vroomste mannen/ als Iulius Cæsar ghenoech in sijne Commentarijen beschrijft ende betuycht. Onder welcke Batavia/ Hollandt ende Zeelandt mede ghereeckent wordt/ te weten/ van de Wielinghe af/ tot aen 't Vlie toe.

Tusschen der mannen ende der vrouwen en was gheen groot onderschepdt van kleeren. Want de mans droeghen een klocke/ ofte huycke/ ofte mantel/ boven onder der keele met eenen knoop ofte haeck/ sonder mouwen/ seer enghe ende naeuwe om 't lijf/ soo datmen by nae alle die leden mochte sien/ seer kort/ dat niet alst opper-lijf bedeckt en was. Die sommighe mans/ die naest die Zee woonden/ droeghen vellen van wilde dieren/ die doen ter tijdt vele waren. Ende die vrouwen droeghen langhe kleeren/ dunne aen 't lijf/ met nauwe moukens ende kleyne ploykens/ met lijnen doecxkens op haer hoofden/ onder die keele toe ghespelt. Op die Zeekant droeghen die vrouwen vele witte ronde Bonetten boven haer doecken/ tot een teecken datse ghehylijckt waren; die jonghe maeghden droeghen veel lijnen bandekens/ soo datmen heur hayr wel bloodt sach.

Cornelius Batthus schrijft/ datmen in't platte landt/ binnen sijnen tijdt/ van gheen kostelijckheyt van fluweel/ satijn/ damast/ ofte zijde en wiste te draghen/ noch mans/ noch vrouwen/ dan die van edelen stamme ghebooren waren. Het ghemeyn volck droegh ter selfder tijdt haer selfs ghemaeckt laken; ende der vrouwen cieragie was doen een gulden rieme om die middele van haer lijf/ ende schoone ringhen. Die meyskens/ dat boven alle andere natien te verwonderen staet/ quamen onbesmet ende ongheviolerde maechden in haerlieder echte. Ende was't saecke datter eenighe meyskens in't wildt leefden/ oft in't heymelijck te schande gekomen waren/ die en konden tot gheenen tijden in der echte komen/ hoe schoon/ hoe rijcke/ ofte hoe jonck dat sy was. Maer die maechden namen haer mans als een ziele/ een leven/ende een lichaem. Waer uyt men ghemeynlijck dat spreeckwoordt in Zeelandt noch seydt;

Man

Man en Wijf,
Sijn twee Zielen in een Lijf.

Werder en dochten sy/ noch en begheerden sy niet / ende en pleghen niet te segghen / Waer is mijn man? maer / Waer is mijn echte? Och hoe verre ist nu van daer! Voort plachmen in ouden tyden / als Cornelius Tacitus, ende meer andere schrijven/in Neder-Germanien/onder welcke men Hollandt ende Zeelandt reeckent / die bruydt op haren stoel te offeren / alsse haer mans trouden / een paer ossen/ een ghetoomt peert / eenen schildt met een knods/oft een sweerdt. Met dese giften werdt dat huwelijck bevesticht in presentie van die ouders/ ende andere vrienden. Ende sy leerden hier uyt die bruydt / dat sy met haren man moeste lijden ende dooghen al dat hem opkomen mochte. Ende dat sy quam als een ghesellinne van allen arbeyt/ periculen/ ende pelgrimagien tot haren man / ghelijck te leven ende te sterven alst van noode was / ende die saecke dat eysch te in noode ende strijde. Die kinderen werden van haer eyghen moeder opghevoedt/ ende het was voor schande ghehouden diese buyten besteden/ uytgenomen nootsaecke. Die knechten ende dienstmaechden van den huyse pleghen met die kinderen/ met haer meester ende vrouwe aen een tafel te eeten/ als sy gheen gasten en hadden; die sy lieden tot allen tijden geerne ende vriendelijcken / ontfinghen/ ende tracteerden mildelijck.

Haer kinderen en hylickten sy niet uyt/ voor dat sy volwassen waren ende sterck / op dat sy vrome vruchten voortbrenghen mochten. Hugo Bruys schrijft/datmen in Zeelandt die jonghelinghen gheen wijf noch huysvrouwe en plach te gheven/ voor datse tusschen de dertich ende veertich jaren oudt waren: Die jongelingen en mochten haren baerdt niet laten scheeren (alsoo Ioannes van der Beecke schrijft) voor dat sy eenen vyandt des landts versleghen/ oft te minsten sijn wapen benomen hadden/ om dat sy souden weten/ dat haerder gheboorten loon ware beschermenisse des landts/ ende eere harer ouderen.

Haer spijse was voormaels simpel ende slecht / sonder eenighe bereydinghe van kruyden ofte saussen / sonder eenighe leckerheydt/ van slechte potagie van boonen/ erten / koolen / warmoes. Haer broodt was van geerste / rogghe ende tarwe; haer toespijse was kaes / boter / eyeren / versch wey ende melck / koeyen / ossen / schapen / ende vercken vleesch/ daer sy alleen den hongher mede mochten verdrijven. Ende sy droncken meest op 't platte landt/ (als veele geleerde van Zeelandt beschrijven/) niet dan borne ofte welle/ dat is/ schoon water datmen uyt putten oft graften haelde. Men plach in Zeelandt in ouden tijden / luttel biers te drincken/ eermen met Kogge-schepen uyt Hollandt in Zeelandt quam. Ende die rijcxste van den lande/ die in de landtsteden woonden/ laefden haren dorst/ ende haren dranck was vochticheyt van gerste ende haver/ ghesoden met schoon versch water. Maer die rijcke/ die naest de Zee woonden / plegen wijnen te koopen om te drincken.

Ten was voormaels gheen schande/ als Cornelius Tacitus schrijft / ende meer andere/ in dese Landen den gheheelen nacht ende dach over te drincken / ende hadden haer wapenen by hen / als sy ginghen om te hoveeren/ oft om wijs hept ende groote saecken te tracteren : 'twelcke (Godt betert) noch veel op het platte landt in Zeelandt onderhouden wordt.

Eens ter maendt pleghen sy te vergaderen/ ende raedt te houden/ totten ghemeynen Landts oorbaer ende profijt / ende daer mocht een yeghelijck vry spreecken/ ende sijn goetduncken segghen sonder verbeuren / waer uyt die Grave metten Edelen ende welgheboozen Mans Mannen / ende die Staten van den Landen/ een conclusie ende slot maeckten/niet met auctoriteyt om te ghebieden / maer om 'tvolck te onderwijsen / ende in goede policye te onderhouden. Ghenoechdet der Ghemeynten wel/ dat sachmen lichtelijck aen haer langhe glavien/ ende gheprickelde staven/ die sy lieden aen malkanderen smeten/ alst henlieden ghenoeghde. Ende alst henlieden niet en ghenoeghde/ pleghen sy luyde te roepen en te versmaden. In desen raedt mocht oock een yeghelijck sijn klachte doen / ende een ander van den lijve aenspreecken. Sy deden scherp recht ende justitie / ende in der boeten hadden sy groot onderschept/ nae ghelegentheyt des misdaets. Maer die verraders ende muytmakers plachmen sonder vonnisse aen boomen te hanghen.

In den strijdt pleghen sylieden / als Cornelius Tacitus schrijft / Herculem haren Godt aen te roepen / dat was eer sy van dat rechte gheloove in Christo wisten/ oft van dat Goddelijck woordt sijns Vaders/ ofte in de Heylighe Propheten/ ende Apostelsche leeringhe onderwesen waren.

Haer ghewcere / dat die Zeelanders pleghen te ghebruycken op haer vyanden / waren langhe glavien/ gheprickelde staven/ groote knodsen/ langhe dagghen ende sweerden/ ende groote schilden. Sylieden en ghebruyckten gheen harnasch noch ander gheweere. Ende als sylieden in den strijdt togen op haer vyanden/ namen sy haer naeste maghen met wijven ende kinderen by hen/ om dat sy ghetuyghenisse gheven souden van haer vromigheydt. Want dit waren die beste ghetuyghen ende lofghevers. Tot heurlieder moeders ende huysvrouwen quamen sy gheloopen met haer bloedighe leden/ ende dat uyt te suyghen metten monde ; de vrouwen telden die wonden / ende verblijden haer daer inne / dat haer kinderen ende mans in den strijdt soo ridderlijck ende vromelijck hadden ghevochten. Ende die vrouwen pleghen oock in den strijdt te staen / ende pleghen die mannen te vermanen met woorden/ dat sy ymmers vromelijck ende stoutelijck voor haer vryheydt ende Landen vechten souden. Alsoo dat hier uyt de mans den strijdt wonnen/ die sylieden anders verlooren souden hebben/ en hadden die vrouwen haer mans gheenen moedt ende couragie ghegheven. Waerom die vrouwen in Hollandt en Zeelandt in grooten prijse hier voormaels gheweest zijn. Ende men plachse oock somtijdts tot meerder vasticheyt van eenighe verbande metten Steden/ in een onderpandt te nemen/

nemen/ bysonder die edele jonckfrouwen/ ende houbare maeghden te ontfanghen / ende sy en pleghen der vrouwen raedt ofte voorsichtigheyt niet te versmaden noch te verontweerden.

Ten tijden dat Vespasianus/ Titus/ Domitianus/ sijn soone/ Nerva ende Trayanus Keyseren van Roomen/ regneerden/ soo en waren onder alle den Duytschen/ die onder der Romeynen subjectie waren/ geen vroomer / kloecker ende stouter vechtender ridderen ende krijghers/ dan die Bataviers / dat waren mede Zeelanders / Hollanders ende Vriesen. Want / alsoo Cornelius Tacitus schrijft / dat wien die Bataviers dienden/ waren verseeckert victorie te hebben van hare vyanden / soo vroome ende kloecke mannen waren ter selfder tijdt die Zeelanders / Hollanders/ ende Vriesen.

't Begrijp der Chronijcken van Zeelandt in't korte.

AEnmerckt dit inhoudt, wilt nae't ghewin haecken,
Veel vreemdigheyts sal u hier in't begin naecken,
Binnen der Chronijcke van Zeelandt, met korten verhale.
In den eersten, sal't u het rechte bekent maecken,
Van den ouderdom van dien sult ghy den sin smaecken,
Hoe langhe 't Landt ghestaen heeft in 't generale,
Ende wat Zeelandt eerst was in't principale,
Eer dattet bewoont was dat vindt ghy klaer.
Ende die Steden ende Eylanden altemale,
Bevindt ghy expres, ligghende hier ofte daer,
Ende wie dat met krachten ende neersten eenpaer,
Zeelandt eerst wonnen ende ginghen bedijcken :
Dat waren die Deenen ende Gotten voorwaer,
Ten liecht niet een hayr, 'tsal soo blijcken.
Noch mentioneertmen binnen der Chronijcken,
Van alle die Graeven van Zeelandt bekent,
Ende van die Borsselsche Heeren, niet om versijcken,
Die Zeelandt hebben ghehouden in't regiment,

Totter

Totter tijdt toe ons Keyser, nu zijnde present,
Als Heere ende Prince, tot 'sLandts onderstandt,
Carolus die vijfde, van die name excellent,
Altijdt vermeerder 'sRijckx, vroom ende vailjant,
Als beschermer (naest Godt) van dit voorghenoemde Landt,
In payse houdende elck een bysondere.
Noch sult ghy vinden in der Chronijcken, want
Datter sonderlinghe saecken ghebeurt zijn van wondere,
Deurtast den sin, ick ben 't u een vermondere :
Ghy bevindt veel teghenspoets en tribulatie,
Dat 'tLandt gheleden heeft, waer deure ist t'ondere,
Overmidts 'tlijden der schaden van inundatie.
Dus laet ons Godt bidden, tot elcker spatie,
Om sijn Goddelijcke gratie tot alder tijdt,
Dat Zeelandt mach prospereren in sijn conversatie,
Tot goeder eendrachtigheyt, der Ghemeynten profijt,
Ende dattet in der eeuwicheydt moet zijn bevrijt
Voor die handen der vyanden, vol onvramen ;
Maer payselijck mach blijven sonder haet ofte nijt,
Ende hen in oprechte liefde geneeren te samen,
Dat jonne hy ons die daer leest ende regneert
In der eeuwicheydt, *Amen*.

ONT-

ONTSCHULDINGE
Aen de Liefhebbers der Chronijcken.

Beminde Landtslieden ende Vrienden; u lieden zy kennelijck / dat wy groote diligentie ende neersticheydt ghedaen hebben in't overlesen/ ende ondersoeckinghe van veele diversche Chronijcken ende geschriften / om te volbrenghen dit werck / dat wy voorhanden hebben gehadt; daer wy qualijcken toe hebben konnen gheraecken / overmidts datter van Zeelandt hier voortijdts luttel gheschreven heeft gheweest; ende oock 'tghene datter gheschreven was / al meest by brande / ende inundatien/ ofte ander ongheluck/ vergaen is/ alsoo dat wy hebben moeten deursoecken die schriften van oude geloovelijcke mannen/ die wy eensdeels mondelinghe ghesprooken hebben/ wat sy in Zeelandt by haren leven/ van ouders tot ouders/ van de gelegentheyt ende oorsprongen van 't Landt van Zeelandt gehoort/ ende eensdeels mede beleeft hebben. Ende overmidts dat die Chronijcke van Zeelandt voor dese teghenwoordighen tijdt noyt alleene / ofte op haer selven/ in't licht en is gheweest/ soo en hebben wy sommighe datums des maendts ende jaers niet perfectelijck moghen schrijven / ghemerckt dat onse voorsaten eensdeels soo negligent zijn gheweest / dat sy ons gheen schriften achter gelaten en hebben. Insghelijckx zijnder veel oude Steden / Landen / ende Polders in Zeelandt deur inundatien vergaen/ dat seer te beklaghen is. Insghelijckx zijn sommighe

Steden ende ouderdommen in Zeelandt verbrandt/ daer wy veele bescheets inne souden hebben moghen vinden. Bidden daeromme alle beminders der Chronijcken ofte Historye-lesers van Zeelandt / indien sy eenich meer lichts ofte bescheets konnen ofte weten voort te brengen/van 'tgeene dat in Zeelandt soude moghen ghesciet ende ghebeurt zijn/ dat sy't souden willen in't langhe beschrijven/ dat wy in 'tkorte begrepen hebben / ende onse simpelheyt / ofte plomphept / van stijle verghe-ven; biddende oock den Almoghenden Heere ons allen te verleenen ghe-luck/ welvaert/ ende hier na-maels zalicheydt.

Hier begint
Die Chronijcke van
ZEELANDT,
in't korte.

Het eerste Capittel.

Van de Antiquiteyten ofte ouderdommen der Landen van Zeelandt, uyt die oude Historye-schrijvers ghetogen.

DIe oude Historye ofte Chronijck-schrijvers van Hollandt ende Zeelandt/schrijven seer diversch ende twijffelachtich aengaende van den ouderdomme van Zeelandt. Sommige schrijven/ dat het sijne beginsel gehadt heeft als Roomen twee hondert ende veerthien jaren ghestaen hadde/ in welcke tijdt die heylige vrome Vrouwe Judith leefde/ daer die onwedersegghelijcke Schriftuere der Bybelen af mentioneert; ende dat doen ter tijdt in't Landt van Belgien/ het welck men nu Henegouwen noemt/ was een Hertoge genoemt Walachrius, een fel ende ongenadich tyran/ die om sijn quaet leven ende tyrannije/ uyt sijn eyghen Landt van Henegouwe verdreven werdt / tot de frontieren vande wateren/aldaer hy doen een schip kreech/waer mede hy in een landt quam zeylen/dat wildt ende onbewoont was/ ghelegen onder die Landen ende Beecken van Zeelandt: de welcke Walach ofte Walachrius (nae dat in sommighe Hollandtsche Chronijcken verhaelt werdt) soude eerst dat Eylandt van Walcheren bedijckt/ bewoont/ ende beseten hebben.

Andere schrijven/dat dese Walach ofte Walachrius een fortresse ofte sterckte in't Landt soude gemaeckt hebben/ daer naemals die Stede van Middelburgh ghefundeert ende getimmert werdt. Waerom Hugo Floriacensis schrijft in de Chronijcke van Lotteringe / dat die Graven van Zeelandt van Walachrius haer afkomste hebben/ende datter noch vele andere Eylanden van eenen Zalando bedijckt zijn geweest/ waer af 'tgeheel Landt/ Zeelandt ghenoemdt werdt. Ende dat die selve Zalandus/ die Giganten ofte Reusen upt Albien soude verdreven hebben. Aldus is 'tschrijven seer diversch. Maer/ gelijck Plato de Philosooph schrijft/ soo is alle oudtheydt met fabulen ghemenght.

BYVOECHSEL.

HEt ghene van Walachrius ende Zalandus, als de welcke aldereerst het Eylandt van Walcheren ende Zeelandt bedijckt, bewoont ende bestiert souden hebben, andere schrijvers voor seecker, ende desen onsen twijfelachtich verhalen, is niet allen vermenght met beuselinghen, maer in alle sijne deelen niet als louter verdichsel, voortghekomen uyt de herssenen van alsulcke, die of niet wetende, of niet konnende weten, de eerste herkomste van dit Landtschap, eenighe Helden ofte Princen die noyt ghebooren gheweest zijn, versiert hebben, haer ghevende den naem van het Landt selfs, welckers beginselen sy beschrijven, om alsoo een glimp van waerschijnelickheyt in het oordeel van onwetende ofte lichtgheloovighe menschen te ontsteecken.

Ieder volck is trots ende moedich op de oudtheydt van sijn afkomste. De aldereerste menschen hebben hare beginselen ontleent van de Goden; ende hare naersaten, van de oudtste menschen, t'zy Reusen; (want de eerstgheboorен menschen werden ghelooft niet alleen langher gheleeft, maer oock veel grooter ende hoogher lichamen ghehadt te hebben, als hare naerkomelinghen) t'zy Troyanen, op de welcke, als hare eerste voorvaders oock pocchen de Romeynen; t'zy oock eenighe soodanighe Princen, die noyt op der aerden gheleeft hebbende, alleen gheboorен, ghequeeckt ende ghekroonet werden in de schriften van beuselachtighe pluymstrijckers, die over weynighe hondert jaren, in de tijden van de grootste ende plompste onwetenheyt, haer onderwonden hebben de gheschiedenissen deser Landen op te halen.

Wat aengaet de Troyanen, die salmen niet bewijsen, dat oyt dese Noordtsche Zee ende kusten bevaren hebben. Ick late staen, dat noch in handen van de gheleerde zijn oude ende gheloofwaerdighe schriften, in de welcke beweert wordt, dat Troyen noyt van de Griecken is overwonnen.

Wat belanght Walachrius, Zalandus, ende andere dierghelijcke opghepronckte Helden, haer gheslacht sal niet ouder bevonden, ofte hoogher ghebracht konnen werden, als tot de tijden van die ghene, die over vier ofte vijf hondert jaren, haer ende hare daden, sonder eenich ander ofte ouder gheloofwaerdich bewijs, verdicht hebben. Soo dat hier uyt lichtelijck konnen verstaen alle, die haer gheen ooren, als men ghemeynlijck seght, laten aen naeyen, wat van dese ende dierghelijcke poppen ofte spoocken te houden is.

De

De beginselen dan van Zeelandt, moeten wy stellen onder die dinghen, die wy, door ghebreck van oude ende trouwe schrijvers, niet konnen weten. Het welck ick immers voor my liever wil bekennen, als met tastelijcke onwaerheden den Leser te bedrieghen, ofte door onseeckere gissinghe hier langher op te houden.

Het tweede Capittel.

Hoe Zeelandt van de Historye-schrijvers beschreven werdt.

IN Zeelandt woont 'tlaetste volck der Duytscher natien/ ende is een seer waterachtich landt. Van der Sonnen opganck aen de een zyde heeft het Hollandt/ ende Vlaenderen aen de Middach-zyde/ ende aen de West-zyde/ over Zee/ Enghelandt. Dit voorghenoemde Landt/ als Petrus Apianus ende Sebastianus Munsterus schrijven/ leyt gheheel ende al in't water/ ende wordt beschut/ beschermt met kleyachtighe dijcken/ om dat het soute Zee-water den volcke/ datter in woont/ niet schaedelijck oft hinderlijck en soude wesen/ soo wanneer die dijcken wel bewaert worden. Ende is (Gode lof) een seer vruchtbaer Landt/ dat veel korens ende greyns voortbrenghende is/ als Gerardus Noviomagus, ende Hadrianus Barlandus schrijven/ hoe wel dat het op veel plaetsen seer naeckt van boomen staet.

Insgelijckx is Zeelandt populeus ende rijck van menigerhande vruchten; maer seer slecht volck/ seer vreedtsaem teghen malkanderen/ niemant moeyelijck ofte lastich/ malkanderen seer ghetrouwe. Onder 'twelcke volck vindtmer veele die Godtvruchtich zijn.

Sommighe generen hen ter Zee/ varende met schepen in veele vreemde diversche Landen/ om koopmanschap te doen. Andere generen hen met visscherijen/ toereedende groote schepen/ diemen Buyssen noemt/ diemen met twintich oft dertich mannen in de Zee seyndt/ elck nae sijn groote/ om den harinck daer mede te vanghen/ den welcken harinck ghevanghen wesende/ men sout ende packt in tonnen/ ende wordt alsoo in veele diversche Landen ghesonden ende ghevoert. Desghelijckx zijnder noch ander visschers/ die 'theele jaer deur den daghelijcxschen vaerdt varen uyt om visschen/ met kleyner schepen/ diemen Pincken of Houckboots noemt/ daer mede dese Landen eensdeels ghespijst worden. Want daer veel waterschepen zijn/ daer men den visch levendich in houden mach/ ende voerense tot wat plaetsen oft Steden datmen wil/ daer alsdan den visch verkoft wordt.

Andere doen groote landt-neeringhe/ seer neerstelijcken 'tlandt bouwende/ om alderhande vruchten daer op te zaeyen/ als/ alderley coren ende zaedt/ gelijck tarwe/ rogge/ gerste/ haver/ boonen/ erweten/ lijnzaedt ende koolzaet. Noch zijnder andere die hen generen metter Mee-neeringe/ om

om Mee te setten ende te planten/ daer menigh schamel mensch sijn broodt mede winnende is / soo wel kinderen / als mannen ende vrouwen. Die welcke Mee / naer datse tot perfectie ghekomen is / van veele schamele mannen ghedolven wordt/ die uyt diversche Landen alle jaer in Zeelandt komende zijn / om die te delven uytter aerden. Nae dat die selve Mee ghedolven is / soo wordtse in Stoven gebrocht / het welcke groote huysen zijn / daer toe gheordineert / om de selfde Mee te bereyden ende te droogen. Maer eer dese Mee bereydt is/ kostse soo grooten geldt / datse meenighen man bijster/ ende menighen man rijck maeckt / wantse somtijdts seer leeghe van prijse is/ ende slaet af / ende somtijdts rijstse/ ende is seer hooge van prijs.

Het derde Capittel.

Hoe die Sicambrinen eerstmael in Hollandt ende Zeelandt quamen.

VOor die geboorte ons Zalichmaeckers Jesu Christi/ M. C. ende ses en vijftich jaren/ staken hen te samen die Sicambrinen/ die men nu Vrancken noemdt/ ende quamen met veel schepen over die Zee/ in meyninghe dat Landt van Britannien te winnen/ arriverende aen den Zeeuschen kust. De Slaven dit vernemende/ hebben sy sommighe schepen ghehadt/ daer sy opter Zee mede quamen inne totten Sicambrinen/ haer verwinnende / veel volckx afslaende / beroovende / ende haer schepen nemende/ ende zijn alsoo weder tot Slavenburch ghekeert / 'twelcke hier voormaels Vlaerdinghen was/ maer nu (Godt betert) verre in die Mase verdroncken. Die welcke Slaven doen ter tijdt hen geneerden in de wouden / procreeerende t'samen onder malkanderen veel kinderen/ soo dat sy haer stropen moesten/ ende gingen eensdeels woonen over die Mase/ datmen nu Zuydt-Hollandt noemdt. Andere toghen in Zeelandt/ 'twelcke doen een Eylandt was/ die hen geneerden in de Zee; maer die over de Mase woonden / geneerden hen met koeyen/ peerden/ schapen/ ende andere beesten.

Het vierde Capittel.

Van de meeste, oudtste wateren ofte stroomen van Zeelandt, daer die Chronijcken af schrijven.

SOmmighe Historien ofte Chronijcken verklaren ende verhalen/ dat ten tijde van C. Iulius Cæsar, 'twelck was voor Christus/ ons Zalichmaeckers

kers gheboorte/ acht en veertich jaren/ in Zeelandt niet dan Giganten ende Reusen en woonden / ende dat doen ter tijdt die duynen van Vlaenderen / Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslandt/ tot veel plaetsen by een/ ende aen malkanderen quamen. Petrus de Aliaco, Episcopus Cameracensis, ende meer andere Cosmographen/ schrijven/ dat de Schelde altijdt sijn vlucht ende loop upt Picadijen ghenomen heeft / ende deur diversche Steden van Picardijen/ desghelijckx / door die Stede van Doornick/ loopt oft vloept deur Vlaenderen tot verschepden plaetsen/ desghelijckx deur Brabandt voorby Hantwerpen/ sijne cours nemende tusschen Brabandt ende Zeelandt/ hem alsoo sprepdende deur die Eplanden van Zeelandt/ Oost ende West. Ende sichtent heeft hem 't Scheldt deur vlieten oft weelen ghesprept/ van Zeelandt nemende sijnen cours oft loop tot in die Zee/ alsoo men daghelijckx sien mach.

Iohannes Borsalus schrijft/ dat de oudtste vloedt-water van Zeelandt/ 't Scheldt was/ ende het water datmen den Hondt noemt/ 'twelck nu ter tijdt tusschen Zeelandt ende Vlaenderen van 't Scheldt in de Zee loopt/ daghelijckx grooter/ breeder/ wijder ende dieper ghewozden is/ sichtent dat die duynen van de Wielinghen/ tusschen Vlaenderen ende Zeelandt / ghescheyden zijn/ dat was ontrent den jare neghen hondert ende acht en dertich.

Die alderoudtste Chronijck-schrijvers van Zeelandt schrijven/ dat die Scheldt voorby Hantwerpen tusschen Brabandt ende Roemerswale altijdt deur Zeelandt hem in diversche plaetsen ghescheyden heeft/ ende alsoo in de Zee sijnen cours ofte loop ghenomen / voorby den Roompot. Den welcken Roompot ten tijden van den Romeynen/ 'tsterckste van Zeelandt was/ maer sichtent deur inundatien ende grondtbraecksel en/ van den water vergaen. Ende die Schelde is van daghe te daghe grooter ghewozden deur 'tscheyden van den duynen/ deur 'twater dat uptter Zee gekomen is/ ende van 't opperwater/ dat seer grof ende groot upt 'tgheberchte ghekomen is/ alsoo dat die stroomen seer sterck gewozden zijn/ ende die diepten seer wijdt ende breedt.

Het vijfde Capittel.

Wat Zeelandt plach te zijn, achtervolghende sommighe oude Chronijcken.

Cornelius Battus schrijft/ dat hy in waerachtighe schriften van Zeelandt ghevonden heeft/ dat Zeelandt ontrent Christus ons Zalichmaeckers tijden/ ende langhe daer nae/ niet dan schorren ende beecken en was. Ende dat

dat die Scheldt ter selver tijdt 't principaelste water was/ dat upt Picardijen in Zeelandt sijnen loop ofte cours hadde/ hoewel datter veel waters upt sommighe gheberchten herwaerts komende was. Die ander waterkens/ die in Zeelandt waren/ en werden ter selver tijdt niet dan voor vlieten ofte weelen ghereeckendt/ daer men alderhande visschen in vanghende was. Hoewel datter soo groote diepten niet en waren/ alst naemaels gheworden zijn. Andere schrijven/ dat naderhandt de duynen verwaeyt/ende van grondtbraeckfel afghevallen zijn/ deur 't groot opperwater/ dat van boven upt 't gheberchte over dese beecken ende schorren gevloeyt is; sulckx dat 't water van beyde zijden soo gheweldich ende overvloedich by lanckheden van tijden ghekomen is/ dat die duynen van daghe te daghe minder ende kleynder ghewordden zijn / ende de diepten ende stroomen seer vermeerdert.

Het seste Capittel.

Van de oudtste Eylanden van Zeelandt, daer sommighe Chronijcken af schrijven.

HErmannus Polianus schrijft/ dat in 't jaer nae der gheboorten ons Zalichmaeckers Jesu Christi acht hondert ende acht en dertich/ 't Landt van Walcheren/ Schouwen/ ende 't Landt van Borsselen/ de meeste ende grootste Landen van Zeelandt waren/ ende best bewoondt/maer op sommighe plaetsen zijnse grooter/langher/breeder ende wijder geweest/ dan sy nu (Godt betert) zijn/ hoewel dat Zeelandt dickwils van malkanderen ghedijckt ende gepoldert is geweest/deur diversche inundatien of grondtbraeckselen/ als Cornelius Battus schrijft.

Duyvelandt/ Noordtbevelandt/ Wolffartsdijck/ Zuydtbevelandt/dese Eylanden (na dat wy in diversche Chronijcken vinden) zijn sichtent 't jaer acht hondert ende vijfstich nae der gheboorten Christi/ bedijckt/ mettet Landt van der Tholen.

Adrianus Barlandus (die een gebooren Zeelander/ ende Lector der grooter Universiteyt ofte hoogher Schoole van Loven gheweest is) schrijft/ dat binnen sijnen tijden in Zeelandt sesthien Eylanden waren. Aengaende van nieuwe landen ofte polders/ die binnen twee hondert jaren/ oft meer / bedijckt zijn deur aengroeyinghe oft aenwassinghe van lande/ sullen wy met Godts hulpe in 't vervolghen deser Chronijcken schrijven.

Het

Het sevende Capittel.
Hoe dat die Deenen ofte Gotthen, Zeelandt eerst bedijckt hebben.

Cornelius Battus, een gheboren Zeelander / in sijnder tijdt Medicijn der Stede vander Veere/ schrijft in de Cosmographie by hem getranslateert/ dat in 't jaer ons Zalichmaeckers Jesu Christi / na der gheboorte seven hondert acht en vijftich/ de Deenen ende Gotthen in Zeelandt sommighe Eylanden bedijckt souden hebben/ also dese oude navolgende veerskens uptwijsen. Waer inne sy hooghe berghen maeckten / alsmen noch hedensdaeghs voor ooghen sien mach in sommige Eylanden / bysonder in Walcheren/Borssele/Noordt-Bevelandt/Schouwen/Zuydt-Bevelandt en Duyvelandt / op de welcke berghen sy vluchtende waren met haer beesten/om haer ende die selve beesten te salveeren van den water/wanneer die vloedt uptter Zee was komende/ als 'twater wassende was/ sulcx dat sy op die schorren / noch nerghens / vry en souden hebben gheweest ; ende bleven daer op die voorghenoemde berghen met haer beesten ter tijdt toe/ dat het water wederom ebbende ende afgaende was/ op dat sy alsdan wederom souden moghen dijcken. Dit deden sy soo dickwils ende so lange/ tot dat sy 'tlandt al bedijckt hadden / alsoo besittende ende bewoonende 'tselve bedijckte landt/ soo langhe tot dat sy daer upt verdreven ende verjaeght waren/soo ghy in 't vervolgh van der Chronijcken noch verhooren sult/ als blijckt by dese navolghende Latijnsche veerskens/ die meer dan vier hondert jaren oudt zijn:

Insula cincta salo, cui Scaldæ flumen origo,
Pars est in Zeeland, quam prius ædificant
Gentes Danorum, restant vestigia quorum,
Has tamen ad propria compulit hic Phrisia.
Nam tam lata fuit quam ab Elui flumine cepit;
Et fecit magnum nomen ubique suum.

Maer ten vloeyder in dier tijdt soo hooghe niet / alst nu daghelijcx doet in Zeelandt/ na dat die sommighe schrijven/ want dat water upt der Zee soo overvloedelijcken in 't landt niet en quam/overmidts dat die gaten van der Zee soo breedt ende wijdt niet en waren/ alsse nu ter tijdt zijn.

Cornelius Battus schrijft / dat Oostwaerts van Denemarcken veel Eylanden zijn. Ende daer is een Eylandt in Denemarcken / 'twelck men Zeelandt noemt/ daer dit Landt van Zeelandt aldermeest synen naem van heeft/ upt den welcken Eylande van Denemarcken veel volckx quam met haer ghebueren/ om dit Landt van Zeelandt by Vlaenderen te bedijcken/ daer wy nu af schrijven.

Het achtste Capittel.

Wie aldereerst 't Christen gheloove in Zeelandt gepredickt ende gheleert heeft.

BEda, die Waerdighe Priester / heeft Ecclesiasticam Historiam beschreven de Gestis Anglorum, in vijf Boecken / waer in hy schrijft dat St. Willeboort / den eersten Bisschop van Utrecht / te Westcappelle in Walcheren / aldereerst 't Christen gheloove gheplant / ghepredickt / gheleert / ghesticht / ende 'tgheheele Landt van Zeelandt tot den Christen gheloove ghebracht heeft. Welcke Stadt van Westcappelle van den water vergaen is; want daer 't doen ter tijdt stondt / is nu wel (Godt betert) anderhalf mijle verre in de Zee. Ende dese heylighe man St. Willeboort voorghenoemt / sterf na der gheboorten Christi / ses hondert en ses en dertich jaer / op den sevenden dach van November / als hy dat Bisdom van Utrecht hadde berecht ende gheregeert ontrent veertich jaren. Ende sijn lichaem werdt ghebrocht ende begraven in een Clooster van St. Benedictus Orden / gheleghen op die Moesele / in 't Sticht van Triere / dat hy binnen synen leven hadde ghesticht ende ghefundeert.

BYVOECHSEL.

DAt ontrent dese tijden, de heylighe Willeboort, zijnde van Saxische afkomste, het Christen gheloove den Vlaminghen, Friesen, Hollanders, Zeelanders, aengepredickt heeft, wordt eenparichlijck van verscheyden oude ende gheloofweerdighe Autheuren verhaelt, betuyghende dat hy aldereerst in Walcheren tot Westcappelle aenghekomen is. Laet ons hier van Melis Stock, den dichter van de oude Hollandtsche Rhijm-Chronijck, eens hooren spreecken, in wiens versen veeltijdts meer waerheydts, als aerdigheyts is te vinden.

Soo sendt hy in den Lande schiere
Willebrode, die eerst bekeerde
De Vriesen, en t'gheloove leerde,
Tot Westcappelen, daer hy quam,
En aenbedende vernam
Mercuriose, over eenen Godt.
Dat beelde door ons Heeren ghebodt
Brack hy, &c.

Nie-

Niemandt en stoore hem, om dat hier niet de Zeeuwen, maer de Vriesen ghenoemt werden, aen de welcke Willebrord de eerste openbaringhe van het Christen gheloove ghedaen heeft; door dien dat in ouder tijden onder den naem van de Vriesen, als zijnde het voornaemste volck onder die Nederlanders, de Hollanders ende Zeelanders, soo by de inlandtsche, als uytlandtsche schrijvers verstaen werden; ghelijck wy dat met onwedersegghelijcke redenen in onse Verdedinge voor de Schipvaert van die van Hollandt ende Zeelandt, over eenighe jaren uytghegheven, ghevest hebben, hier onnoodich om te verhalen. Het zy wat het wil, de inghesetenen waren te dier tijdt blinde dienaers der Afgoden, ende vervreemt van de kennisse des waren Godts; van welcke haer de eerste openinghe ghedaen heeft desen heyligen man, met groote moeyte ende perijckel van sijn leven. Waer toe dient het ghene van Alcuwinus, ofte, om beter te segghen, Alcwinus verhaelt wordt in het leven van desen eersten Apostel, ghesonden om de Zeelanders te bekeeren, dat, als hy den Afgodt in Walcheren ter aerden gheworpen hadde, de inwoonderen hem met den swaerde hebben willen richten; doch dat hy door een bysondere voorsienigheyt, ende sorghe van Godt almachtich, bewaert is gheworden, het swaerdt niet konnende door sijnen nack snijden. Welck wonderteycken ick nochtans hier niet voor vaste waerheyt te berde brenghe, door dien het my lichter valt dat te verhalen, als te ghelooven; ondertusschen niet willende loochenen, dat de eerste beginselen van de Christelelijcke Religie in dese Landen hebben konnen bevesticht werden met wonderdaden, even ghelijck als daer door, neffens de preecke, oock vergadert zijn de eerste Kercken van Orienten.

Audoenus, Bisschop van Rowaen, die ontrent dese tijden gheleeft, ende het leven van S. Eligius beschreven heeft, noemt onder andere volckeren, die door de leere van S. Eligius bekeert zijn, oock de *Suevos*, door de welcke de *ZeeuWen* beteyckent werden, volghens de meyninghe van de naerstighe Aubertus Myræus in *Fastis Belgicis*, ende den edelen Eindius in sijn 1 Capittel, van het 2 Boeck der Chronijcken van Zeelandt. Doch dat werdt van haer meer ghesecht, als bewesen.

Nemaer, den heyligen Willebrord en heeft het niet al tot een Christelijck wesen konnen brenghen; soo dat, ghelijck sulcx van de gheloofwaerdighe Beka, in de Historie van de Bisschoppen van Utrecht, verhaelt wordt, den heylighen Fredericus, achtste Bisschop van Utrecht, ontrent den jare 830, door last van den Keyser Ludovicus in Walcheren getrocken is, ende daer een Vergaderinghe van de Gheestelijckheyt beroepen heeft, om de inghe-

ſetenen te brenghen tot een heyligher maniere van leven, voornementlijck in het trouwen, alſoo broeders ende ſuſters, ſoonen ende moeders, t'ſamen in houwelijck te dier tijdt verſamelden.

Laet ons hier van eens hooren ſpreecken Jan Veldenaer, in ſijn Chronijcke van de Biſſchoppen van Utrecht, by naer over de twee hondert jaer gheſchreven, die in weynigher handen is, wiens ronde oude Nederlandtſche tale, den oudtſgierighen Leſer niet minder ſal vermaecken, als de ghesochte ende opghepronckte maniere van ſchrijven onſer eeuwe.

» Sinte Fredericus (ſeght hy) een hoech gheboren man, was die achſte Biſcop » van Utrecht. Doe was een Keyſer van Romen ende Koninck van Vranckrijck, ende hiet Lodovicus, des groten Keyſers Kaerls outſte ſoen. Deſe had » eerſt een wijf, hiet Ermgaert; ende na nam hi een ander wijf, hiet Judith, » der Hertoghen dochter van Beyeren, die ſijn nanicht was. Deſe Keyſer Lodewijch quam in Nederlandt in Almaengen, mit Judith, ſijn ongeoerloefde » wive, die hem ſo na maech was. Ende ontboet Frederich, ende kieſde hem » tot eenen Biſcop der Kercken van Utrecht. Op ſeeckere dach, als die ſonne » opghegaen was, ende wel na te middel opgheklommen was, ſoo ſprack die » Keyſer den Biſcop aen mit ſaften woerden, in deſer manniere; Lieve ſoen, » die Eccleſie van Utrecht heeft di gekoren tot eenen vroeden herde, op datſtu » mit dijnre heyligher leringhe caſtien en bekeren ſulſte dat ſondighe volck. » Want daer is Walcheren, een eylandt in dinen gheſticht, dat ſeer berufſt is » met groter ſonde, daer men of ſeyt, dat nyt alleen die broeder mitten ſuſter, » en is, (dat is, *een is*, ofte ghetrout is,) mer oeck die ſone mitter moeders. » Waerom wi dy beſweeren by den almachtigen Godt, datſtu alſulcke onmenſchelike menſchen corrigierſte ende pijntſe mitten ſweerde. Ende oft nut » is, ſoo en laets nyt du en verbanneſe. Ende als Fridericus die Biſcop dit » hoerde, ſoo verſuchtede hy, ende andtwoerde aldus; Heer Keyſer, uwe » moghentheyt heeft my verbonden mit eenen groten beſweren, daerom bid » ick uwer moghentheyt, dat ghi my ſegghen wilt, van welcker ſtede des lichaems ſalmen eenen viſſche beginnen te eten? Die Keyſer verwonderde » ſeer van deſer vraghen, ende andtwoerde aldus; Ick vermoede datmen den » viſch eerſt van den hoefde beginnen ſal te eten. Want in 't hoeft is meer » morghes, dan in ander deelen des viſſches. Die Biſcop ſeyde; Wel is dat gheoerdeelt, ô edel vader, du hebſte te recht gheantwoert. Waer om ghi een » edel Prince ende een hooft des volcks zijt, ick di eerſt beriſpe, eer dat ick » totten ſterte kome, als tot den volck van Walcheren. Want ghi een wijff » hebt teghens die wet, ende teghens ghesette der Biſcoppen, die uwer

mogent-

moghentheyt is een vleyschelike nicht. Van welcker beddeghenoet ick u ,,
vermaen. Ende laet ghyse niet, soo segh ick u, dat u daer of komen sal ,,
schade ende verdriet. Doe versuchtede hem die Keyser, ende belovede hem ,,
dat ongeoerlofde wijf van hem te doen. Onlange daer naer voer dese Biscop ,,
met een Zuden wijnde te scheep in Walcheren, om te corrigieren dat volck, ,,
en hielt daer sinen heylighen seent. (dat is; *Vergaderinghe*, *ofte Synode der* ,,
Gheestlijckheyt. Dit woordt is ghenomen van het Latijnsche, *Senaet*.) Daer ,,
bekeerde sommighe luden overmidts predikinghe des heyligen Biscops en ,,
ontfenghen penitentie. Mer sommighe waren verhart in haerre quaetheyt, ,,
ende grepen hoer wapen, ende dreychden den Biscop, waer om die heylige ,,
man van daer voer. Daer na quam dat Barbarische volck in dat eylandt, ende ,,
sloeghen den Grave Eggaert doot mit veel Fransoysen, ende venghen veel ,,
wiven ende kinder, ende voerden menigherhande clennoet van daer. ,,

Soo dat het goet, dat den inghesetenen doemael ingheplandt wierde, is weynich tijdts daer naer uytgeroeyt door den inval der roeckeloose Denen; blijvende niet te min noch overigh eenighe spruytselen van het aengevangen gheloove, die haer met der tijdt soo voortgheset hebben, dat de Zeelanders onder de godtvruchtichste ende schickelijckste volckeren van gheheel Nederlandt gheroemt werden.

Waer den naem van den heylighen, *Willebrordt*, van daen mach komen, is onderscheyden ghevoelen. Schrieckius seght, dat dese naem soo veel te segghen is, als, *Wille beroerdt*, door dien dese man in het prediken soo machtich was, dat hy de ghemoederen ende den wille van yeder een wiste te beroeren ende versetten. Andere zijn van ghevoelen, dat dese naem hem ghegheven is om dat hy seer *Willich* was in *broodt*, ende andere noodtdrufticheden aen den armen uyt te deelen. Doch dese ende dierghelijcke meyninghen mach ick niet aennemen. *Wile* is in het oudt Duyts soo veel te seggen, als, heylich ofte zalich. Daer van by ons noch overich is het woordt *Wijlen*, het welck ghebruyckt wordt als men wil te kennen gheven dat yemandt zalichlijck gherust ende ghestorven is. Soo dat *Willebrordt*, mijns oordeels, soo veel te seggen is, als *Wijle*, ofte *heylighe broer*, om sijn heyligen handel ende wandel.

Den afgodt, die in Walcheren met groote opset gheeert wierde, en van Willebrordt verstoort ende verbroocken is, wordt gheseght *Mercurius* gheweest te zijn. De hooghgheleerde Arnout Buchel is van ghevoelen, dat desen afgodt eygentlijck by den Duytschen ghenoemt is gweest, *Heerman*, dat soo veel te segghen is gheweest, als den *Man ofte Godt van de leghers*,

(dit woordt is noch bekendt onder den Denen) by den Roomers *Mars* gesecht. *Heer* beteyckent alsnoch by ons een legher. Ende alsoo den naem van *Heerman* in letteren over een komt met 'tGriexsche *Hermes*, dat in het Latijn *Mercurius* te segghen is, hebben de onwetende Schrijvers, daer van *Mercurius* ghemaeckt.

Het neghende Capittel.

Van de oudtste Havenen ende diepten van Zeelandt, die nu meest vergaen zijn.

DJe veranderinghe der diepten ende havens zijn seer quaedt om schrijven/ overmidts dat in Zeelandt dickwils alle vijftich ofte hondert jaren verloopen ghekomen zijn / deur inundatien ofte landtbreeckinghe/ waer deur die stroomen verloopen/ als dickwils in onse tijden geschiet is. Die vermaertste havens ende diepten/ daer die Chronijcken af schrijven/ zijn meest vergaen / om datse soo drooghe ende ondiepe ghewordden zijn/ sulcx datse by lanckheyt van tijde tot diversche plaetsen toe ghedijckt zijn. Alst blijckelijck is in 't Landt van Schouwen/ in Zeelandt/ ontrent dat Carthusers Clooster/ Zyon ghenoemt/ ende elders ontrent Ziericzee.

Ende waer hier voormaels geen diepten oft havens en plegen te wesen/ daer zijn nu de diepste havens ghewordden. Men leest oft men bevindt niet/ dat in Walcheren over vier hondert jaren/eenige groote schepen quamen/ oft datter eenighe groote havens waren dan ter Slups in Vlaenderen/ ende te Westcappelle in Walcheren / 't welcke sichtent (Godt betert) vergaen is / achtervolghende die oudtste Zee-rechten / die meest houden ende luyden op ter Sluys ende Westcappelle.

Sommighe schrijven / dat Steenberghen een groote vermaerde Koopstadt plach te wesen/ soo datter veel schepen arriveerden/ die 'tgat van der Goeree (die welcke doen ter tijdt die beste ree was) inquamen / maer nu geheel ende al vergaen is; ende daer die principaelste diepte plach te wesen/ is nu die Oudetonghe/ Somersdijck/ Merhernisse/ ende ander landt/ etc. Ende daer zijn meer andere polders bedijckt.

Insghelijcx leestmen dat Dreysschere / 'twelcke doen een Eylandt ende Polder op hem selven was / ende meer dan over de hondert jaren mede ghedreven heeft/ dat doen ter tijdt die principale haven was/ daer de schepen van Ziericzee uytliepen ofte voeren / wanneer sy begheerende waren Oost ofte West te zeylen / maer is sichtent wederom bedijckt/ als men/ metter hulpen Godts/ noch hooren sal.

In de oude Chronijcken vindtmen beschreven / dat de Admirael van Vranckrijck deur Noortgouwe met veel schepen voor Ziericzee quam teghens Grave Gwye.

Vrou-

Brouwershaven / na dat wy in sommighe Chronijcken ende ghescriften bevonden hebben / plach een haven te wesen / daer dat meeste bier uyt Hollandt inne quam / waer af dattet synen name ghekreghen heeft / 'twelck was eer die stroomen ende wateren in 't landt soo groot quamen. Ende in dien tijden plachmen 'tselve bier / dat uyt Hollandt te Brouwershaven aenquam / met schuyten ofte kleyne scheepkens over die veerkens van den eylanden te brenghen / hoewel datter nochtans gheenen sonderlinghen vaert binnen den Lande van Heuden ofte Kogghe-schepen en was / alst op den dach van huyden is. Ende aen Brouwershaven is veel voorlandts aenghegroeyt ende ghewassen sichtent dien tijdt.

Men bevindt in sommige oude handtvesten oft privilegien / by diversche Graven ende Heeren van Zeelandt / den Steden ofte Dorpen over vijf hondert jaren ghegont ende ghegheven / in de welcke handtvesten ende privilegien van Maes water ende Heyden Zee gementioneert wordt / 'twelcke van gheleerde ende ondersochte mannen van Zeelandt gheinterpreteert wordt / dat als die handtvesten ende privilegien te dien tijden gegont ende ghegeven zijn / gheen sonderlinge groote schepen in Zeelandt en quamen / dan ter Goeree / in den Briele / ofte in Noortgouwe. Want 't Veere gat / oft die Wielinghe / doen ter tijdt soo wel niet bekent en waren / om met schepen in te komen / als men in de groote Chronijcke van Vlaenderen bysonder sien ende lesen mach.

Het thiende Capittel.

Van den principalen oorspronck der Steden van Zeelandt.

Cornelius Tacitus, een vermaert Histoirye-schrijver van den Romeynen / beschrijft meest wat sommighe Keyseren in Duytschlandt bedreven hebben / ende hoe Claudius den Keyser in 't Wout sonder Ghenaden geweest soude hebben / welck Woudt van den sommighe ghehouden wordt voor Hollandt / Zeelandt / ende Vlaenderen. Ende dat Claudius die Keyser / seeckere Casteelen in Hollandt gemaeckt soude hebben / achtervolghende die Chronijcken van Hollandt.

Andere gheleerde suspiceren uyt de namen der Steden van Zeelandt / dat de Romeynen sommighe Fortressen ende Casteelen van Zeelandt ghemaeckt souden hebben / van den welcken die sommighe van den water vergaen zijn / ende van den sommighen zijn sichtent Steden ghemaeckt / alsmen sien mach by Middelburch ende Romersواle / welcke nu Steden gheworden zijn.

Andere schrijven / datter een Fortresse ofte stercke in Zeelandt plach te wesen / die van den Romeynen gesticht ende getimmert was / ghenaemt den Roompot, ontrent den welcken Roompot 't Scheldt hem Oost ende West spreyde. Maer is nu over die drie hondert jaren / deur die groote

af-

afbreeckinghe des Landts van der Zee vergaen / sulcx dat den Roompot nu ter tijdt niet dan water ende Zee en is / ghelijck men daghelijcx sien mach / dat alle die schepen / die van Oosten ofte Westen t'Zierickzee uytter Zee komen / 'tzy in 't uytvaren / ofte in 't inkomen / den Roompot deur moeten passeren.

Van den oorspronck der Stede van Mitelburch, de welcke die Hoofstadt is van dat Eylandt van Walcheren, ende van Zeelandt.

HUgo Floriacensis schrijft / na dat Zalandus 't Eylandt van Zeelandt ghesticht hadde / dat hy doen midden in 't Landt een Burch dede maecken / die welcke hy na synen vader Metellus noemde / van welcke Burcht namaels een heerlijcke Stede ghemaeckt werdt / die men nu Mitelburch noemt / ghelijck men oock in de Epistolen van Erasmus Roterodamus lesen mach / dat den name van der selver Stadt in Latijne is Metelliburgum. Nochtans wordtet van de ghemeyne lieden in Duytsch / Middelburch gheheeten / om dattet midden in 't Landt van Walcheren gheleghen is.

In sommighe Italiaensche Chronijcken vindt men beschreven in 't generale / als die Romeynen in haer meeste triumphe waren / dat sy maer drie Burghen en hadden / die seer vermaert waren / eenen in Zeelandt / daer nu Middelburch staet; den anderen in Languedorg Vranckrijck / daer nu Mompelliers staet; ende den derden in Spangjen / daer nu Burgos staet.

Maer hoe oudt dat dese Stede van Middelburch is / ofte wiese eerst ghefundeert ende ghesticht soude moghen hebben / en konnen wy niet seeckers afschrijven / want men huydensdaeghs brieven binnen Middelburch vindt / dattet een dorp ghenoemt was. Insghelijcx isser binnen Middelburch tweemael grooten brandt gheweest / sulcx dattet Stadthuys / op 'twelcke veele oude gesten ende secreten van Zeelandt waren / metter Westzijde van der Stede verbrande. Ter selver tijdt verbrande het Augustijne Clooster / met half die Stede.

Binnen twee hondert jaren daer na / ofte weynich min / na dat die sommige schrijven / verbrande weder 'tderdendeel van der Stede aen de Noordtzijde / ende d'Abdye / daer d'alderoudtste Librarie doen ter tijdt was in Zeelandt / verbrande mede / met het Clooster van den Bogaerden / dat onlanck ghetimmert was / ende noch wel hondert heertsteden.

Binnen der Stede van Middelburch heeft voormaels een Burcht ofte Casteel ghestaen / waer af men noch op den dach van huyden die selve strate / den Burch noemt. Ende der Stede principael wapen is noch eenen gulden Burch / in een roodt veldt.

Men vindt in sommighe Vlaemsche Chronijcken beschreven / als 't Graefschap van Vlaenderen ende Walcheren annex aen malkanderen waren /

waren / dat die Graven haer habitatie ende woonstede te Middelburch pleghen te hebben.

Andere schrijven / dat hier voormaels die Graven van Zeelandt ende Hollandt te Middelburch pleghen te woonen in't Graven-straetken / daer nu 'tCloofter van s'Backx Graven hove staet / dat wel eer s'Graven Huys ofte wooninghe gheweest is.

Men leest in sommige Chronijcken / dat in 't jaer ons Zalichmaeckers M C ende een en twintich / te Middelburch een Clooster van den Reguliers Monicken was / die doe ter tijdt verset werden / ende men stelde daer ander weder in / die men noch Premonstrepten noemt / die aldaer op den dach van huyden noch zijn. Van welcke Clooster / by Koninck Willems tijden / een Abdye ghemaeckt werdt / ende seer rijckelijck by hem begiftet. Die Kercke van der Abdye is de oudtste Hooftkercke van Middelburch / waer inne veele diversche Graven ende Gravinnen van Zeelandt ende Hollandt begraven ligghen.

By Koninck Willems tijden / en was Middelburch maer een woeste ende onbewoonde Landtstede / met aerde wallen ghesterckt / maer sichtent dat de Steden van der Sluys / Brugghe / ende oudt Aremuyen vergaen zijn / ist van daghe te daghe beter ghewozden.

Middelburch is een Koopstadt / die in veele diversche Landen seer vermaerdt ende wel bekent is / als / in Spangjen / Vranckrijcke / Poortugale / Engelandt / Schotlandt / ende meer andere / bysonder om die groote diepte / ende Haven / die nu daer onlancx ghemaeckt is.

Insghelijcx om die schoone Ree / die by den Oostdijck van Aremuyen is / alsoo dat die schepen / upt wat Landen sy souden moghen komen / sonder sorghe ende perijckel ligghen mogen; sulcx dat Middelburch die principaelste haven van Zeelandt is ghewozden / ende die vermaerste Koopstadt / wanter seer groote handelinge is / bysonder van koopmanschappe / dieder gedaen werdt / van den goeden die upt Vranckrijcke ende Spangjen komende zijn / na uptwijsen van dese navolgende Latijnsche veersken:

Claſſifero portu, ac fida ſtatione carinis,
Metelli Burgum nobile conſpicitur.
Urbs populo gazaque potens, & amabilis extris,
Vix eſt in mundo clarius emporium.

Hoe recht ofte principael Aremuyen vergaen is, ende den Ooſtdijck, welck men nu Aremuyen noemt, de Ree van Middelburch is.

AREMUYEN / als die sommige schrijven / is nu bykans in't diepe / (Godt betert) 'twelck deur grondtbraeckselen ende afvallinghen van der Zee ghesciet is / daer hier voormaels een schoone Ree ende havene gheweest is / totter

totter welcke veel schoone schepen pleghen te komen upt diversche Landen. Want te Middelburch en was doen ter tijdt maer een weel van een haven/ ende nergens nae soo groote neeringhe/ alsser op Aremuyen doen was. Welck Aremuyen een schoon dorp was/daer een schoon Kercke stont ende een Reguliers Clooster/ 'twelck verstelt werde/ ende werdt in den polder by der Veere ghefundeert/ daer't noch op deser uyren staet.

Aremuyen heeft mede syn singulaer Heeren ghehadt/ van de welcke noch sommighe in't leven zijn/ die van een oude/ groote stamme ende ghe-slachte gheweest zijn/ ende hier voormaels aen 't Huys van Borssele ende der Veere ghehylickt dickwils zijn gheweest.

Die laetste ende meeste af breeckinge/die Aremuyen geleden heeft/ was ten tijden van Heer Gillis van Aremuyen/ in't jaer M C C C C ende acht en dertich. Nieu Aremuyen/oft den Oostdijck van Middelburch/is naerder handt seer op ghekomen/ ende een schoon dorp geworden/ d'welcke onder de jurisdictie van Middelburch staet / daer nu ter tijdt de princi-pale haven oft ree is van heel Zeelandt.

Van de oorspronck der Stede van Zirinczee, welcke die Hoofdstadt van't Eylandt van Schouwen is in Zeelandt.

Men vindt in de Hollandtsche Chronijcken/die upt vele diversche Autheuren ghecopuleert zijn/ beschreven/ hoe dat Ziringus / die soone van Zalando/ van synen broeder upt Pannonien verdreven wesende/ is in de uyterste eynden ghekomen van den Lande/ om sijn hanteringhe te doene/ d'welck was Derrinck-moer upt die schorren in Zeelandt te delven/ende in asschen te branden/welcke asschen men siedende was met sout-water in de Keeten / ende alsoo gesoden wesende/ worde schoon wit sout/ waer deur men sept (nae dat die sommighe gheleerde suspiceren) dat Ziringus voor ghenoemt de konste van alsoo 'tsout te maken/ in't Landt van Schouwen eerstmael ghevonden ende begonnen heeft/ende alsoo zijnse in't Landt van Zeelandt aen de sout-neeringhe ghekomen ; 'twelck noch dagelijckx t'Zierickzee/ te Romerswale/ ter Goes/ ende op Aremuyen die groote ende meeste neeringhe is van gantsch Zeelandt/ die men over vier hondert jaren/ ofte meer/ ghedaen heeft.

Andere schrijven/ dat dese Ziringus (na wien die Stadt van Zierickzee haren naem voert) hem seer sterckelijcken ter Zee soude geneert hebben/ so met visscherpen ende ander Zee-neeringe/ ende heeft aldaer een schoone woonstede ghetimmert ende doen maecken.

In de Historie van Lotheringhe/ vintmen beschreven/ dat Zalandus die Stede van Middelburch ghesticht ende ghefundeert soude hebben/ende Ziringus die Stede van Zierickzee.

Dat Ziringus oft Zierick/ die Stede van Zierickzee ghefundeert ende ghe-

ghesticht heeft / bewijsen ons dese naervolghende veersen / die meer dan vijf hondert oudt zijn / ende luyden aldus:

In't jaer acht hondert ende neghen veertich mede,
Was ghefundeert Zierikzee die Stede,
By eenen die Ziringus ghenoemt was,
Alsoo men in de oude Chronijcken las;
Doe men d'Octave van onser Vrouwen
Haers Hemelvaerts begonste te houwen.
Lotharius was Keyser in't Rijcke machtich,
Ende Hertoch van Brabandt, dats waerachtich,
Soo men vindt in't klare ende wel besesse,
Die Sondaechs Lettere was doen die F.

Noch geven daer af ooch getuygenisse dese twee Latijnsche veerskens / die seer oudt zijn:

Construitur locus hic per quendam nomine Zieric;
Fit post hoc opidum, nomen habendo suum.

Die selfde Stede / hoewel datse langhe ghefundeert gheweest is / wordt nochtans eerst in de Hollandtsche Chronijcke bekent / ende was een stercke van Zeelandt / in't jaer ons Heeren M C C ende thien / waer van die ondersaten haren rechten Lants-Heere boven andere Steden van Zeelandt seer ghetrouwe gheweest hebben.

Men leest in gheenderhande Chronijcken / datse hare Stadt van eenigherhande vyanden verloren hebben / hoe seer sy nochtans van Grave Gwie van Vlaenderen beleghen waren. Ende hoe veel bloets datter voor Zierincxee te dier tijden ghestort was / nochtans bleven sy haren Heere ghetrouwe totter doodt toe.

Alsoo dat sy noch op den dach van huyden tot een teecken voeren / eenen rooden schildt / met eenen swarten Leeuwe daer inne.

Men bevindt by waerachtighe schriften / ghemercken / ende oude fabrijcken / dat die Grave van Zeelandt hier voormaels binnen Zierincxee een schoon Casteel / rontsomme wel bemuert / gehadt hebben / daer sy haer residentie hielden / wanneer sy binnen die Stede quamen / 'twelcke metter tijdt vergaen is; op de welcke erve noch op den dach van huyden staet een Huys / daer de Burchgrave sijn Hooghe vierschare houdende is / welcke plaetse noch hedensdaechs 'sGraven Hoff ghenoemt wordt / ende leydt by 't Marcktveldt / achter die Monster Kercke.

Insghelijcx vintmen in sommighe Fransche ende Vlaemsche Chronijcken / dat die van Zierincxee de meeste schepen van dese Nederlanden ter Zee varende hadden / die doen ter tijdt ter havenen quamen in oudt

Dreyffchere/ daer na op de haven van Westen-Schouwen/ende namaels op Bordendamme; maer die schepen zijnse al quyte geworden deur quade fortuyne der Zee/ sulcx datter achthien groote schepen in de Zee op een jaer bleven met volcke/ ende al datter inne was.

Zirinczee is die oudtste/ rijckste Stadt van Zeelandt/ die haer seer gheneerende is met visscherye/ landtneeringhe/ soutneeringhe / om wit kleyn sout van grof te siedene/ daerse meenige groote huysen ende keeten toe hebben/ in den welcken men 'tsout siedende is. Insgelijcx hebben sy noch de Mee-neeringe/ daer veel luyden mede rijcke oft byster ghemaeckt worden/ wantse groot ghelt kostende is eerse gheplant/ ghewiet/ghedolven/ ende in sacken ghebrocht wordt / waer toe groote huysen ende stoven gheordineert zijn.

Van den oorspronck der Stede van Romerswal, in Zuydt-Bevelandt.

IOannes Borsalus, wijlen Deken van Zandenburch / met meer andere Geographi / noemen dese Stede Romers wal, ofte Romers sterckte/ waer uyt sy suspiceren willen/ ende vermoeden/ dat ten tijden van Julius Cesar/ die Romeynen daer ontrent een fortresse ofte sterckte ghehadt hebben/ die daer ghemaeckt was om den Capiteyn van Brabandt / Druon Antigon ghenoemt / alsmen leest in Commentar. Cæsaris lib. 4. mede te bedwinghen/ om dat Brabandt dese voornoemde Stede soo na by lach/sulcx datter maer 't Scheldt tusschen en liep / daer Brabandt ende Zeelandt mede ghescheyden worden. Ende dese Stede van Romerswal voert een sweerdt in een roodt veldt voor haer wapen / waer upt men suspiceren wilt/ dattet een van den oudtsten ende sterckste Steden van Zeelandt gheweest is. Die sommighe zijn van een ander opinie / maer luydt seer fabuloos/ aengaende van den oorspronck deser Stede/ segghende / dat dese Stede haren naem soude hebben van een weel / die daer ontrent plach te wesen/ daer nu de Kercke staet/ by den welcken weel eenen man woonde/ Reymer ghenaemt/ die daer eerst soude begrepen ende begonnen hebben te stichten dese Stede / ende daer een Ghemeynte te vergaderen / waer van dese haren naem soude hebben Reymersweel.

Dese Stede wordt in de Hollandtsche Chronijcken bekent in 't jaer M C C ende dertich. Insghelijcx 't Casteel ofte Slot van plaeysance/ Lodijcke ghenaemt / wiens Heeren oft Jonckers hier voormaels Heeren van Romerswal pleghen ghenaemt te worden / ende binnen dese Stede ghegoet waren. Maer naest die twee hondert jaren ende meer / heeft de Grave van Zeelandt die selve Stadt beseten/ ende hem toe behoort.

Dese Stede plach hem seer sterckelijcken te geneeren / soo met Keetneeringhe/ Mee-neeringe ende Landtneeringe/ waer af sy maer een behouden en heeft/ te weten / die Keetneernghe van den witten sout te maecken.

Ende de selve Stadt is by menschen ghedencken seer ghedestrueert geweest van den brande. Maer in't jaer M C C C C C ende dertich / is dese voorghenoemde Stadt by na gheheel ende al verdorven gheweest/ met veel dorpen. Want alle die dorpen / met 't Casteel van Lodijck / met alle die boomen ende bogaerden daer ontrent in dese laetste vloeden gheinundeert ende ingheloopen zijn / sulcx dat te beduchten is / indien 't landt niet bedijckt en wordt / dat die inghesetene ten laetsten de Stede sullen moeten ruymen/ ende desolaet laten blijven.

Van der Stede vander Tholen.

DJe Stede vander Tholen wordt onder die oudtste Steden van Zeelandt gereeckent/ hoewel datse aen de Brabandtsche zijde gelegen is.

Men vindt beschreven/ dat den Thol van Zeelandt daer plach te ligghen / daer't noch den naem Tholen af voert/ ende dattet de oudtste gheprivilegieerde Stadt van Zeelandt gheweest is. Maer heeft veel diversche Heeren ghehadt. Want hier voormaels heeftse onder de Graven van Zeelandt geweest; daer naer onder Grave Jan van Henegouwe/ Grave van Beaumont / van Boloys / die de selve Stadt seer dede verbeteren. Ende fundeerde daer in een Collegie van Canonijcken/ dier noch huyden op den dach is. Namaels is dese Stadt weder onder 't Graefschap van Zeelandt ghekomen/ ende 'tis een proper Landt-stedeken / 'twelck hem seer wel geneerende is/ soo met landtneeringhe als met Mee te bereyden.

Van den oorspronck der Stede van der Goes, in Zuydt-Bevelandt gheleghen.

DJe Chronijcken van Hollandt/ die altijdt annex den Chronijcken van Zeelandt gheweest hebben/ en maecken gheen mentie sonderlinge van den oorspronck der Stede van der Goes. Maer die sommighe schrijven/ dattet een Beecke ofte Schor plach te zijn / ende daerom pleghen sy veel gansen ende beesten te houden/ die men aldaer vet maeckende ende mestende was.

Goes/ als dese teghenwoordighe Chronijcke begrepen werde/ was een Stadt seer proper ende lustich/ rondtsomme met boomen ende boomgaerden beplandt/ daer die inghesetene hen seer wel geneeren/ met de neeringhe der Keeten/ om sout daer in te bereyden/ met Mee-stoven/ daer men de selve Mee in bereydt/ ende noch met landtneeringhe/ daer mede dat hem selven seer geneerende ende behelpende is.

In 't jaer ons Heeren M C C C ende twee / werdt Goes in de Chronijcken bekent/ sulcx dattet van sommighe een Stadt / van andere een Slot ghenaemt wordt. Ende men vindt beschreven / dat die Beyersche Heeren/ die voormaels Graven van Zeelandt souden gheweest hebben /

dese

dese Stadt seeckere Privilegien ende vryheden van jaer-marckten/ weecke-marckten ghegont ende ghegheven hebben/ midts datse alle de dorpen van den lande ontrent haer hebben/ om aldaer ter merckt te komen.

Van sommige Steden, die haer particuliere Heeren hebben.

Ende eerst van Sinte Martens-Dijck.

DIe Stede ende 't Landt van Sinte Martens-Dijck / is bedijckt gheweest van den Borsselsche Heeren metter Suylen/ die aldaer haer meeste residentie ghehadt hebben op 't Huys/ dat sy hier voormaels deden maecken/ 'twelcke seer fraey ende playsant is. Van welcke Heeren oorspronck hier nae in't vervolgen deser Chronijcken breeder ghescreven sal worden.

't Stedeken van Sinte Martens-dijck/ is een proper Landt-stedeken/ daer af die inghesetenen haer selven generen met Mee ende landtneeringhe/ in de welcke Stadt Heer Floris van Borssele metter Suylen/ die tot sijnre ghesellinne hadde Vrou Margrieta van Berghen op den Zoom / een Canonisie ghefondeert ende ghesticht heeft/ ende seer rijckelijcken begaeft in synen tijden.

Van den oorspronck der Stede van der Veere,

in Walcheren.

VEere heeft synen naem aldereerst ghekreghen van een dorp/ d'welck Campen ghenoemt was/ in Noordt-Bevelandt ghelegen/ dat (Godt betert) sichtent 't jaer M C C C C C ende dertich gheinundeert ende vergaen is. Men vint uyt den gheschriften ende oude ghemercken/ dattet Landt van der Veere tot bykans over Schouwen ende Noordt-Bevelandt een groot voorlandt al gheweest is/ ende over die ander zijde Noort-Bevelandt seer breedt mede uytstreckende was/ so datter maer een kleyn veerken tusschen beyden gheweest en is. Waer uyt op den dach van huyden van sommighe Geographi in Vranckrijck / Campveer ghenaemt wordt/ met den welcken naem Campveer de selve Stede wel bekent is. Maer dit voorlandt van der Veere en was doen anders niet dan een schorre oft zandich landt onbepoldert; d'welck siende Heer Wolffaert van Borssele tot dier tijdt/ dede sommighe polderen bedijcken/ ende hy dede op dit zandich landt maecken een Burcht oft Casteel/ dat hy dede noemen Zandenburch, op 'twelck mijn Heere van Beveren op den dach van huyden syn residentie heeft / daer hy syn hof houdende is / ende beneffens der oude zalen van Zandenburch/ sietmen noch huydensdaechs eenen hooghen Zandtberch ligghende.

Binnen dese voornoemde polders / die Heere Wolffaert van Borssele voorgenoemt hadde doen bedijcken / wordt een dweers-dijck ghemaeckt / ende

ende een Kercke daer by ghesticht/ Zandÿck ghenaemt/ dewelcke altÿdt die Hooft-Kercke van Campveer gheweest is/ ende van meer ander Polders benoorden der Veere. Want die Pastoor van Zandÿck noch jaerlÿcx van die Veersche filiacie ontfanghende is.

In't voorghenoemde voorlandich Schor oft zandich Landt / deurliep een kleyn weelken / waer deur van daghe te dage veel volcx ende visschers metter woonen quamen/ soo dattet een Visschers Hieken gheworden is / sulcx datter een Capelle ghetimmert werdt om den dienst Godts in te doene/ by welcke Capelle pleechtmen komen sien / of de visschers upter Zee deur dit weelken quamen/ waer deur men dese Capelle/ op sÿn Zeeusche / Kijckgau noemde/ den welcken naem noch huyden des daeghs der Capellen by ghebleven is. Ende is alsoo allencxkens een dorp geworden/ daer doe een Prochie Kercke in ghemaeckt wordt/ in't jaer M C C C ende twee en dertich.

Maer in't jaer M C C C ende acht en vÿftich/is Campveer een Stadt gheworden/ met poorten ende toorens bemuert ende bevesticht. Want de diepte begonste te beteren/ende 't Veergat is allencxkens wÿder ende dieper gheworden/soo datter een schoone ree gheworden is/ daer veel schepen sÿn komen arriveren/ sulckx dattet/ sichtent nae dat die havene van Westen-Schouwen ende Vliete in Noordt-Bevelandt vergaen zÿn (die welcke twee schoone visschers havenen waren) seer opghekomen ende een proper Stede gheworden is/ daer groote neeringhe van de visscherÿe is/ als van Buyssen / visschers-Booten / Pinckien / ende van groote schepen / als Koopvaerders/ na uptwÿsen deser navolghende Latÿnsche veersKens :

Cœpta fui quondam, quo tempore rexit Holandos
Mascula progenies, o Ludovice, tua.
Trajectusque fui primum de nomine *Campe*,
Sicque ego Zelando nomine *Vera* vocor.
At nunc commoditas portus, statio facilisque,
Me faciunt celebrem multa per ora virûm.
Me quoque nobilitat piscatio piscis haringi,
Multos prælauta conditione beans.

Hexastichon in laudem Veriæ.

Multis nominibus celebratur Veria, quamvis
Non multa oppidulum jugera connumeret.
Mercurius dexter, dexter Neptunus & ipse;
Nempe huc divitias mittit uterque suas.
Præque aliis florens generoso Principe, magna
Cum laude attollit sidera in alta caput.

Van

Van de Stede van Vlissinghe, in Walcheren.

Aengaende den oorspronck vander Stadt van Flessinge/en konnen wy niet seeckers gheschryven/waer van dese Stede Flessinghe ghenoemt is / dan sommighe schryven ende segghen/'twelck seer fabuloos luydt / dat in 't jaer na der gheboorten Christi/ ses hondert ende twintich / ten tyden dat St. Willeboordt in 't leven was / ende hadde te Westcappel dat heylich Evangelium ende gheloove Christi ghepredickt ende gheleert/ ende hy quam doen op een woeste plaetse/ daer veel onghemaniert volck woonde/ ende hy predickte henlieden daer / maer sy en wouden syn predicatie niet hooren / doen ginck die heylighe man Willebrordus van daer met syn Discipulen/ ende liet daer een Flesse / noemende daerom dese plaetse Flessinge, om dat hy syn Flessche daer ghelaten hadde / ende sichtent dien tydt is dese plaetse Flessinge ghenoemt geweest; ende daer af voerense noch een Flessche in haer gemeyn wapen. Voorder en vinden wy niet seeckers/ weerdich om schryven / dan dat Flessinge hier voortydts een visschers Hiecken gheweest is / daer veel visschers pleghen te woonen / ende was 't Veerken daer men in Vlaenderen over voer/ alst noch is. Maer sichtent dat Westcappelle soo seer vergaen is / ende die Hont/ daer men over na Brabandt vaert/ soo ruyme ende diepe ghewordden is/ heeft de diepte voor Flessinghe van daghe te daghe beter ende ruymer geworden/soo men huydensdaeghs noch sien mach/ dat voor de selve Stede soo felle water is/ alst tot eenighe plaetsen in heel Zeelandt is.

Vlissinghe wordt in de Chronijcken bekent in 't jaer M C C C ende vijf en tneghentich/ het heeft nochtans langhe tijdt een gheprivilegieerde Stede gheweest/ hoewel dat sy gheen sterckte ghehadt en heeft/ dan dat sy binnen veertich jaren herwaerts/ met poorten/ vesten ende wallen / seer ghesterckt is. Daer af Heer Adolph van Bourgoingnen/ Heere van Beveren / vander Veere/ etc. den eersten fundateur gheweest is / dat nu op den dach van huyden een seer stercke Stede ghewordden is/ daermen groote koopmanschap doende is/ aengaende van haringh/ van vissche/ die daer groot ende grof verkocht wordt by soo menighen lasten ; sulcx datter veel kooplieden uyt diversche Landen converserende zijn/ om desen harinck ofte visch te koopen/ die dan in alle Landen ghesonden wordt/ desghelijcx isser een groote vaerdt/ bysonder op Engelandt ende Vranckrijck.

Van den oorspronck van 't Stedeken van Cortgene, in Noordt-Bevelandt.

Ten tijden van Hertoch Willem van Beyeren/ den drie en dertichste Grave van Zeelandt / was een Joncker Philips van Borssele ghenoemt/ die van der linagie ofte stamme der Borsselsche Heeren was / ende was Rentmeester Generael van Bewester ende Ooster Scheldt / overmidts

midts dat hy veel Ambachts ende Heerschappien in Emelisson/in Noort-Bevelandt in Zeelandt/ende elders hadde: siende die seer wel gelegentheyt/ merckten/ende vryheden van Emelisse/hadt hy't geerne van de Heerschappen gekoft/om een Stedeken daer af te maecken/tot welcker meyninge ofte begeerte/hy niet toe en heeft konnen geraecken/sulckx dat hy ginck solliciteren aen den Grave van Zeelandt/om eenige liberteyten ende vryheden te moghen verkryghen/ om een Stedeken te fondeeren ende op te maecken/ 'twelck hy van den Grave verkreghen heeft. Soo isser eenen schoonen aenwas of Schor aen Noordt-Bevelandt gheweest/ 'twelcke hem selven toebehoorde/ dat hy dede delven ende graven om steen daer uyt te maecken/ ende van den selven steen heeft hy de Vesten ende Poorten van een Stedeken ghemaeckt binnen eenen jare/ daermen seer neerstelijcken daghelickx huysen inne timmerende was/ ende wordt ghenoemt Cortgene, om datter een kleyn vergaderinge in was/ ende om die korte jegenheyt. Maer eer't een volmaeckte Stede was/ ende die Kercke ghetimmert wordt/ soo hielden sy/ die daer te Cortgene woonden/ haer Prochie Kercke in't dorp van der Welle/ dat daer by in Noordt-Bevelandt lach.

Een jaer na dat dit Stedeken getimmert was aldus/ so verbranden alle die huysen binnen dit Stedeken van eenen back-oven / die welcke huysen wederom opghetimmert worden/ deur 'tbehulp van Heer Philips van Borssele/ haren Heere/ sulckx dat hy sijn Ghemeynte met gelde daer toe hielp/behoudelijcken dies en woude hy niet dat men binnen den vesten van 't Stedeken van Cortgene meer back-ovens stellen soude.

Korts daer nae dede de voorghenoemde Heere Philips van Borssele / Heere van Cortgene/ een proper Casteel maecken/ende een Prochie Kercke/ daer men daghelijckx die seven ghetijden in singhende was/ die hy seer rijckelijcken begaefde.

't Stedeken van Cortgene wordt begonnen/ghetimmert ende volmaeckt in't jaer ons Heeren M C C C C ende derthien / ende inundeerde den tweeden vloedt weder/ anno M C C C C C twee en dertich.

Het elfde Capittel.

Hoe die Eylanden van Zeelandt ghenoemt worden, ende hoe sy eensdeels verloopen ende vergaen zijn, ende weder aenghegroeyt zijn.

ADrianus Barlandus, een gheboren Zeelander/ ende Latijnsche Lector in de Universiteyt van Loven/ heeft ghescreven in't Latijne van den Gesten ende Princen van dese Nederlanden/insgelijckx van sommighe Eylanden ende Steden van Zeelandt.

Na 'tghetuyghenisse van sommighe oude eerbare lieden ende schriften/ insghe-

insghelijcx nae oude gemercken ende Schepene brieven/ zijn die Eylanden van Zeelandt aen sommige plaetsen van den watere af gebroocken/ die namaels wederom aenghewassen oft aenghegroept zijn/ ende weder bedijckt. Ende ghemerckt dat onse voorsaten soo slap oft negligent in't schrijven gheweest hebben/ en heeft ons niet moghelijck gheweest/ dat wy die jaren ofte tijden recht wel hebben konnen vinden. Maer wy lieden hebben die soo nae by ghebracht nae ons beste vermeughen / soo veel alst ons moghelijck ende kennelijck was/ alsmen in het vervolch der Chronijcken wel sien sal.

Ter avonturen dat onse voorsaten soo negligent gheweest hebben/ is die cause van der afvallinghe ende desolatie van den lande gheweest. Ende wederom die aenwassinghe is dickwils onseecker gheweest/ die seer dickwils in Zeelandt gheschiet is/ en is niet wel moghelijck te schrijven. Maer door een ghemeyn spreeck woordt ghekomen is/ dat men in Brabandt ende andere plaetsen segghende is:

Zeelandt gheen landt, Ick houdet metten heykant.

Walcheren is dat outste Eylandt van Zeelandt/ waer in begrepen zijn drie schoone Steden/ als/ Middelburch/ Campveer ende Flessinge/ met veel schoone dorpen ende heerlijckheden/ als/ Gode lof/ schijnbaer is/ liggende met duynen aen den watere/ gelijck Hollandt ende Vlaenderen doet/ ende is aen de andere zijde met dijcken beschut teghens 'twater/ maer 'tis seer afghebroocken/ bysonder aen de zijde van Westcappel/ dat tweemael ingedijckt is. Want oude West-Cappele nu verre in de Zee leydt/ daer men daghelijcx die visch vanghende is; maer die laetste inlaghe dattet binnen ghedijckt was/ en is noch gheen hondert jaren gheleden/ daer breecktet nu alle daghe meer af/ soo dattet met houten kisten ende steenen voor ghemaeckt is/ daer't by onderhouden ende wederstaen wordt.

Aengaende de Polders benoorden der Veere/ zijn binnen vier hondert jaren bedijckt/ als voorzen ghesept is/ daert nu van daghe te daghe seer afbreeckt/ 'twelckmen met groote koste resisteren moet om 'tlandt te houden. Oudt Aremuyen/ ende 't Clooster/ dat te Mortieren stont/ zijn mede van grondtbraeckselen afghebroocken. Ende over tseventich jaren brackt soo seer tusschen den Oostdijck ende der Veere inne/ datmen daer eenen dijck innewaerdt legghen moeste / ghenaemt het Vingherlinck, 'twelck noch den naem behouden heeft. Maer sichtent is tusschen den Oostdijck ende der Stede van der Veere/ soo grooten schor ende landt aenghegroeyet/ ende daghelijcx noch meer aengroepende is/ soo dattet te vermoeden is/ noch soo groot te worden/ dattet hem selven strecken sal tot aen die Aremuyersche poorte der Stede van der Veere.

Ontrent Welssinghe ende Vlissinghe placht oock mede seer af te breecken/ 'twelck met grooter diligentien ende krachten van rijsen-hoofden ende groote steenen/ die men daer legghende is/ wederstaen wordt.

Schou-

Schouwen is een van den alderoudtsten Eylanden van Zeelandt/ ligghende metten duynen aen't water / ghelijck Walcheren doet. Dit landt is tot verscheyden plaetsen afghevallen ende ghebroocken van den watere/ ghelijck by Borendamme/ daer't nu weder seer aenwast/ by Zuydtkercke/ daer't noch daghelijckx seer afbreeckt. Hier voormaels is ontrent Zuydtkercke wel een mijl landts / streckende nae Noordt-Bevelandt/ buyten ghedijckt/ sulcx dat doen ter tijdt 'twater alsoo naeuwe ende enghe was tusschen Noordt-Bevelandt ende Zuydtkercke / dat die vrouwen van beyden zijden malkanderen den bockstock overwierpen/ wanneer sy haer kleeren wasschende waren / 'twelck nu niet dan een ruyme Zee en is. Zuydtkercke is wederom ingheleydt/ ende is aen den nieuwen dijck soo diepe / dat die landtlieden sorghen datmen 't Landt van Schouwen dweers deur sal moeten scheyden. Maer aen de ander zijde Noordtwaerts/ is weder hier voormaels veel schoon landts bedijckt / als/ Noordtgouwen ende 't landt van Dreyschere / 'twelck schorren waren / die binnen anderhalf hondert jaren daer aenghegroept ende ghewassen waren/ dat nochtans te vooren een ruyme Zee hadde gheweest / daer de schepen van Zierickzee in pleghen te komen / ende benoorden over Mayen by dat Schor/ Repers ghenoemt/ weder uyt te varen. Ontrent Dreysschere beghint het wederom seer in te breecken van grondtbraecksfelen. Maer die polders van Noortgouwen en hebben gheen noodt / wantse seer vastelijck bedijckt zijn. Ontrent Brouwershaven zijn veel polders onlanckx bedijckt/ alsoo't schijnbaer is.

Wolffaertsdijck is een seer oudt Eylandt in der Chronijcken van Hollandt bekent/ in't jaer M C C acht en tachgentich/ sulckx dat doen alle die Eylanden van Zeelandt inundeerden/ Wolffaertsdijck gheenen noodt van den watere en kreech.

Sommighe schrijven/ dat dit landt die helft meerder plach te wesen aen de West-zijde nae Walcheren/ hoewel dattet nu soo kleyne is/ ende plach hem te stercken over Aremuyen/ daer doen ter tijdt meer landts was/ dan nu 't gheheel landt van Wolffaertsdijck groot is. Op welck landt / nae dat die sommighe schrijven / twee schoone dorpen met twee casteelen pleghen te staen / waer af deen ghenoemt was/ Termuyen, ende d'ander Sabbinghe, ende noch een Stede die de Piet ghenaemt was/ van den welcken wy den tooren gesien hebben in onse tijden/ met meer stucken van oude timmeragie/ ende oock die Kercke. Want den tooren noch langhe stont nae dat die voorghenoemde Piet gheinundeert was/ soo dat hy eerst omghevallen is in 't jaer M C C C C C en twaelf / in de maendt van September/ deur eenen grooten storm van winde.

Aen de Oost-zijde van Wolffaertsdijck is weder een groote schor aenghewassen/ 'twelck ten tijde van Hertoch Jan van Beyeren/ Oom van Vrou Jacoba/ bedijckt ende bepoldert was/ met 't dorp van Honghersdijck.

Ter selver tijdt/ ende te voren/ quamen die Heuden ende Kogghescheepen in't Landt van Wolffaertsdijck in dat groote weel / tusschen den Nieuwen dijck ende den Hongherdyckxsen nieuwen dijck/ daerse nu buyten beyde die dijcken moeten in die Oosterlandtsche havene komen.

Over Cortgenen breecktet aen Wolffaertsdijck/ deur de stercke ebbe ende grondtbraecksclen/ seer dagelijcx af/ maer aen die West-zijde/ daer die Piete hier voortijdts ghestaen heeft/ wastet wederom aen. Maer overmidts dat dit landt nu soo kleyn is/ ende daghelicx soo veel grondtbraecksclen heeft/ ende veel lasts van den watere lijdt/ is te beduchten dat dit landt qualijck om houden wesen sal/ ende is seer swaer voor den inghesetenen desselfs landts den dijck te houden/ want 'tselve landt gheen drie mijlen in't ronde groot en is/ daer af men van outs gemeynlijck seyt in rijme:

Zuydtvliedt ende Schengen , Loopen beyde om strengen ,
Hebben haer vermeten , Willen Wolffaertsdijck noch op eeten .

Van den Eylanden van Zeelandt , die de meeste schade van der inundatien gheleden , ende meest landts verlooren hebben .

Zuydt-Bevelandt/ dat 'tvermaerste/ grootste/ ende 'tbreetste Eylandt van Zeelandt plach te wesen/ daer twee proper Steden in gheleghen zijn/ als Romerswael/ende Goes/ ende die meeste schoonste dorpen/ heeft veel afvallinghe ghehadt van lande aen de Brabandtsche ende Vlaemsche zijde/ ontrent Baerlandt/ als 'tdorp van Ostende/ Stuvesandt /ende Killandt. Ontrendt die dorpen Hansweert/ Nieuwelande/ ende Theeraetskercke heeft Zuydt-Bevelandt veel aenwassinghe ghehadt binnen hondert jaren/ wanter sichtent veel diversche polders ende dorpen bedijckt zijn/ als/ Heynkens-sandt/ ende meer andere. Men bedijckt huyden op den dach daer ontrent/ in't jaer vijfthien hondert acht en veertich/ eenen grooten polder/ de Craye ghenaemt. Ende overmidts dat dese Eylanden alleene sonder duynen met haer dijcken in't water ligghen / hebben sy dickwils die meeste schade gehadt by diversche inundatien / als wy lesen van't jaer M C C acht en tachtentich/ van 't jaer M C C C en vier/ ende van't jaer M CCCC seven en dertich/ so datter veel polders ende dorpen te dien tijden in Zuydt-Bevelandt inundeerden. Nochtans is die schadelijcxste ende hinderlijcxste inundatie geweest/ die 'tlandt van Zuydt-Bevelandt opt hadde / in't jaer M C C C C C en dertich / den vijfden Novembris / want doen ter tijdt meer dorpen inundeerden/ dan't in alle voorleden inundatien ghedaen hadde/ als/ die heel Oostwaterighe metten dorpen/ ghenaemt Scoudee/ Couwerve/ Duvenee/ Lodijck/ den Brouck/ die Kreecke/ Steenvliedt/ Evairtswairt/ Ouwaerdinghe/ Killandt/ Crabbendijck/ Meere/ Nieuwelande/ de welcke noch al in't water ende in de Zee

drijvende

drijvende zijn/ ende anders niet bedijckt en is dan die Stadt van Romerſwal alleen. In't ſelve jaer/ vijfthien hondert en dertich/ inundeerden die ſes Prochien van de outſte polders van Borſſele/ welcke landt hier voormaels een van de outſte ende meeſte Eylanden geweeſt heeft in Zeelant/ en bedijckt was aen Zuydt-Bevelandt/ als/ Monſter/ S. Katherinen/ Ooſtkercke/ Weſtkercke/ Wolfaertſdorp/ den Devick/ waer in hier voormaels de Heeren van Borſſele haer reſidentie ghehadt hebben. Maer in't jaer vijfthien hondert een en dertich in den ſomer/ werdenſe weder bedijckt/ te weten/ deſe voornoemde ſes Prochien/ de welcke weder daer na in't jaer vijfthien hondert twee en dertich/ inundeerden/ ende blijven noch alle ſes drijvende. In't ſelve jaer in den ſomer/ zijn in Zuydt-Bevelandt in de Ooſtwateringhe veel polders ende ſchoone dorpen begonnen te dijcken/ als/ Nieuwelande/ Meere/ Crabbendijcke / Valckeniſſe/ den Brouck/ Hanſwaert / Tbat/ Rillandt/ ende meer andere ſchoone heerlijckheden. In't ſelfde jaer daer nae/ den tweeden Novembris nae middernacht/ waſt weder alſulcken ſtorm ende hooge vloedt/ dat alle deſe nieuwe dijcken wederom deurbraecken/ ſoo datter veel volcks verdranck/ wijf ende kinderen/ ſonder ghetal/ wiens zielen Godt ontfermen wil. Ende 'tdorp/ ghenaemt ter Meere by Schoudee/ liep weder in/ ſoo datter meer dan vijftich perſoonen boven op't dack van den Kercken klommen/ om daer op te ſitten/ ende alſoo haerlieder lijf te ſalveren/ die daer twee daghen ende drie nachten ſonder eten ende drincken ſaten. Dit vernemende mijn Heer van Berghen/ Heer Jan (zaligher memorien) heeft derwaerts een ſchip ghesonden / om 'tvolck haer lijf te berghen.

Cruninge / met ſommighe andere dorpen in Zuydt-Bevelandt/ als Tbat/ Inckelen oordt/ ende den Agger/ zijn weder bedijckt ghewordden/ ende blijven bedijckt/ ſoo men ſien mach/ Gode lof. Maer 't meeſte deel van Ooſtwateringhe in Zuydt-Bevelandt/ vloeyt noch alle ghetijde uyt ende in ontrent Romerſwale/ Lodijcke/ tot Perzickedamme toe/ ghelijckmen ſien mach.

Vele geloovelijcke perſoonen/ byſondere oude vermaerde lieden in Zeelandt/ ſuſpiceren ende ſegghen / hadden die dijcken in ſommighe Eylanden ende polders deſer ſelfder tijdt/ ſoo breedt/ hooghe ende dicke gheweeſt/ alſſe daer te vooren waren over vijftich jaren/ ende daer ontrent/ datter te hoopen hadde gheweeſt/ dat ſommighe landen ſoo deſolaet niet en ſouden weſen/ alſſe nu ter tijdt/ Godt betert zijn. Hieromme behoortmen ſorghe voor die dijcken te draeghen.

Noordt-Bevelandt is een van den oudtſten Eylanden van Zeelandt / dewelck ſonder duynen met ſijn dijcken rondtom in't water leydt. Dit landt/ als ſommighe ſchrijven/ heeft mede veel afbreeckinghen van den lande gheleden deur diverſche grondtbraeckſelen / daer't nu wederom aengroeyt Noordtwaert over Bordendamme. Ende 'tis ſoo groot gheweeſt aen de Noordt-zijde/ ontrent 'tdorp van den Weele/ datter noch drie dorpen

stonden met seven hondert ghemeten landts/ welcke haer streckende waren nae nieuwe Cats/ over Duyvelandt.

Sommige schrijven/ dat Noordt-Bevelandt hem bykans aen Duyvelandt ghestreckt heeft/soo datter maer de Scheldt alleene tusschen ende liep. Dit selfde landt was gheinundeert in't jaer M C C acht en tachtentich/ op Sinte Aechten dach/ ende in't jaer M C C C en vier/ op Sinte Katherinen dach/ ende heeft ghedreven wel twintich jaer/ na sommighe lieden opinie. Andere segghen/ dattet seven jaer ghedreven soude hebben.

Vliete is gheinundeert gheweest ende lach gheheel ende al desolaet/ de welck de Grave selve siende/ is in proper persoone 'tselve komen doen bedijcken/maeckende daer een Keete/ diemen s'Graven Keete plach te noemen.

Dit landt was soo vruchtbaer als eenich landt in Zeelandt/ daer veel schoone dorpen in stonden/behalven 't Stedeken van Cortgene/als/ Swollekercke/ Campe/ Wissenkercke/ Geertsdijck/ Welle/ Emelisse/ Cats/ Soecke/ Weele/ met meer Dyckens/ die mede Kercken ofte Capellen hadden/als/ Vliete/ Hamerstee/ Guytstersdijck/ ende diergelijcke. Maer die alderschadelijckxste inundatie/ die dit landt opt gehadt ende geleden heeft/ is ghebeurt in't jaer M C C C C ende dertich/ op Sinte Felix dach/ op den welcken gheheel Zeelandt inundeerde/ alsoo men in dit dicht ende rijme sien mach:

Op Leenaerts avondt leedt Zeelandt grooten druck,
Eolus blaest, Neptunus meest 't ongheluck.

Ende in den somer weder daer nae/ anno een en dertich/ ist begonnen te dijcken/bysonder aen de Zuydt-zijde/over Wolffaertsdijck/daer die meeste noodt was alsdoen/ maer overmidts groote discordie ende tweedracht/ met quaet regiment ende toesicht (daer alle dinck by vergaende is) bleeft onbedijckt/ dat alsdoen wel helpelijck gheweest soude hebben. Waer deur d'ingesetenen 'tlandt ruymden/ so sy eerst mochten/ ende spreyden haer in alle die omliggende landen. Dit siende die van Cortgenen ende Cats/hopende dattet landt namaels noch bepoldert soude werden/ hebben die van haer selven rontsom bepoldert/ ende dierghelijcke die van Cats ende Nieuwe Cats met eenen vasten dijcke. Maer in't jaer M C C C C twee en dertich/ den tweeden Novembris snachts/ ontrent drie uyren/ quam weder een onverbolghen windt uyt den Noordt-Westen/ soo dattet soo hooghe vloeyde/ dat 't Stedeken van Cortgene/ ende die polder van Cats wederom inundeerden. Ende op die tijdt verdroncken tot Cortgene op haer bedde veel diversche persoonen/ beyde mannen/ vrouwen ende kinderen/ niet wetende van den hoogen vloedt. Sommige salveerden haer lijf in't hoochste van de huysen klimmende/ die daer bleven sitten totter tijdt toe dat 'twater wechgaende was/ ende die selfde worden van daer met schuyten ghehaelt.

Te

Te Cats meynde die lieden te landewaerts te gaene; op den dyck siende dat den dyck aen de ander zyde deur was/ liepen sy nae eenen hooghen hil of werf/ om 'tlijf te salveren/ maer sy werden (Godt betert) verrast/ soo dat 'twater haer soo sterckelijcke teghen quam/ datter meer dan hondert ende vijftich persoonen verdroncken/ onder mans/ wijfs/ ende kinderen/ behalven die in't platte landt woonden. Ende sichtent is heel Noordt-Bevelandt blijven drijvende/ dat seer te beklaghen is/ alst noch opten dach van huyden doet. Dit voorschreven verdriet ende jammer van dese hooghe vloeden behooren die Zeelanders wel ter herten te nemen/ want hy spieghelt hem wel/ die hem aen een ander spieghelt.

Duyvelandt is mede een van de oudtste Eylanden van Zeelandt/ 'twelck rontsomme sonder duynen met sijn dijcken in't water leydt/ dat mede veel landts over die Zuydt-zijde ende West-zijde ontrent 't Dieken van Vpanen/ ende West-waerts by Ouderkercken/ deur grontbraecksselen verloren heeft. Maer aen de Oost ende Noordt-zijde heeftet veel aenwassinghe van schorren ende landts weder ghehadt/ want daer ontrent diversche polders met twee dorpen/ als/ Oosterlandt ende Beoost-Duyvelandt bedijckt zijn. Duyvelandt/ nae dat die sommighe schrijven/ heeft aen de Zuydt-zijde seer groot ende breedt gheweest/ soo datter 'tlandeken van Stavenisse bykans aen plach te strecken. Maer 'theeft groote schade in de voorschreven vloeden/ in't jaer M CC acht en tachtentich/ ende in't jaer M C C C en vier/ gehadt/ tot welcke tijdt veel landts van Duyvelandt ende Stavenisse buyten ghedijckt wordt.

In't jaer M C C C C C en neghen/ inundeerde 'tlandeken van Stavenisse/ 'twelcke sichtent dier tijdt niet bedijckt en is gheweest. Het was een kleyn landeken.

In't jaer M C C C C C en dertich/ den vijfden Novembris/ inundeerde 'tgheheel landt van Duyvelandt/ behalven eenen polder/ s'Heer Janslandt ghenoemt. Ende doen vielder een proper Capelleken om/ opten dijck over Ziericzee/ op Gouweveer met dertich heertsteden/ 'twelck in den storm van den eersten ghetijde was/ ende den dijck dreef metten water wech. In't jaer M C C C C C een en dertich/ wordt Duyvelandt weder beverscht/ op Sint Annen dach/ deur groote deligentie ende neerstigheydt van den hoochgheboren Heere/ Heere Adolph van Bourgoingnen/ Heere van Beveren/ etc. maer Gouweveer worde buyten bedijckt.

In't jaer M C C C C C twee en dertith vloeyde Duyvelandt weder inne met de meestendeel van den lande/ die vier bannen/ als/ Oudekercke/ Nieuwekercke/ Capelle ende Botlandt; maer die van Beoost-Duyvelandt/ van 's Heer Janslandt/ ende van 't Oosterlandt/ worden binnen der selver maendt weder beverscht. In de vasten daer nae/ als Reynerus Snoy/ Doctor in de Medecijnen/ schrijft/ quam Heer Adolph van Bourgoingnen/ Heere van Beveren voornoemt/ weder selver in persoone/ aldaer blijvende tot dat 'tlandt bedijckt ende beverscht soude wesen/ gheen

goudt/

goudt/ geldt/ noch silver sparende. Ende 's Vrijdaeghs voor Sinxen/ wordt 'tlandt van Oupvelandt beverscht ende toeghedijckt/ 'twelck nu (Gode lof) soo vruchtbaer wederom ghewordren is/ als eenich landt in Zeelandt.

West-Voorne/ oft 'tlandt van der Goeree/ is een Eylandeken/ liggende over 'tlandt van Schouwen/ recht over Brouwershavene/ daer een Stedeken inne is/ ghenaemt Goeree/ ligghende metter eender zijden aen den duynen/ aen d'ander zijde rondtsom in't water bepoldert/ 'twelck binnen tsestich jaren vier en twintich hondert ghemeten groot gheweest is/ maer en is nu niet boven elf hondert ghemeten groot/ 'twelck onder die limiten van Zeelandt mede ghereeckent wordt.

Oostvoorne/ welck aldernaest Westvoorne gelegen is/ wordt onder Hollandt ghereeckent/ daer den Briele die hooftstadt af is/ welck Eylandt seer groot is.

Men vindt in een oude Chronijcke/ wel twee hondert jaren oudt wesende/ te Kloetinghe in Zuydt-Bevelandt beschreven/ dat die Stadt van den Briele/ een Zeeusche Stadt ghereeckent is.

Philippus landt/ was een Eylandeken onlanx van Heer Philips/ de Bastaert van Bourgoingnen/ bedijckt/ 'twelck ligghende is over Sint Annen landt/ ende Beoost-Oupvelandt/ een proper polderken met een schoon dorp daer inne/ ghenoemt Philippus landt/ 'twelck een seer goet vruchtbaer landeken is gheweest van havere/ gheerste/ ende ander koren/ maer 'theeft veel diversche inundatien geleden/ als in't jaer M CCCCC ende elf/ in't jaer M CCCCC ende dertich/ nochtans is t'elcken beverst gheweest.

In't jaer M CCCCC twee en dertich/ bevloeydet wederom in/ ende/ om dat die dijcken soo seer ghebroocken waren/ en ist niet beverst.

't Landt van der Tholen is een van den oudtste Eylanden van Zeelandt/ waer inne een proper Landt-stadt staet/ Tholen ghenaemt/ welck landt bykans aen Brabandt palende is/ soo datter maer een veerken tusschen en is/ ende 'tis een vruchtbaer Landt/ vol dorpen/ ende wel bewoont.

't Landt van Sint Martensdijck/ is een oudt landt onder den Eylanden van Zeelandt seer vruchtbaer/ 'twelck gheen schade gheleden en heeft van d'inundatie/ ende is van den Borsselschen Heeren wel eer bedijckt gheweest/ hoe wel dattet nu op desen tijdt Heer Maximiliaen van Egmondt/ (zaligher memorien) Grave van Bueren dochter toebehoort/ want daer gheen mans oire in dat gheslachte en is in't leven.

BYVOECHSEL.

HEt ghene de Eylanden, Steden, ende Dorpen van Zeelandt, van ontrent den jare 1500, tot 1550, zijnde onghevaerlijck vijftich jaren, door inbreucken van wateren verlooren hebben, hebbe ick goet gevonden naerstelijck uyt de oude landtsreeckeningen op te soecken, ende, soo veel hebbe konnen uytvinden, hier te vertoonen. De grootte van de landen werdt hier ghenomen, soo als die bevonden wierdt in den jare 1547, te wesen.

In Walcheren, ten vollen schote.

Welsinge was groot by der breedte seven hondert ses en dertich en half Gemeten, acht en tachtich Roeden. Verloor door inundatie in't jaer 1527, ontrent Bamisse, by der breedte 29 Gem. 122 Roeden.

Vlissinghen was groot by der breedte, drie hondert seven ghemeten, drie en twintich Roeden. Doch zijn daer uytgheslagen in't jaer 1530, 12 Gem. 16 Roeden, ende in't jaer 1532, 9 Gemeten, 63 Roeden.

Couckereke was groot, by der breedte, drie duysent, vier hondert, twintich Ghemeten, neghen entsestich Roeden. In de jaren 1530, ende 1532, zijn daer van uytgheslaghen 42 Ghemeten.

In Borssēlen, ten vollen schote.

ElleWoutsdijck ende *Coudorpe*, waren t'samen groot, by der breedte, drie duysent, acht hondert, acht en tneghentich ende een half Ghemeten, acht en vijftich en een halve Roede. Doch is daer in, in den Polder, ghenaemt den *Nieuwen Polder*, in 't jaer 1504, gheschiet een uytslach, groot, by der breedte, 51 Gemet. 39 Roeden. Noch zijn daer uytgheslaghen in den jare 1507, 39 Gemet. 26 Roeden. Noch in de Prochie van *Coudorpe*, in Mey, s'jaers 1519, 55 Gemet. 107 Roeden. Noch is in den jare 1520, uytgheslaghen een Polder, ghenaemt *Oudt Everinge*, groot by der breedte 160 Gemeten. Noch zijn 'tzedert de jaren 1530, ende 1532, in de Prochie van *ElleWoutsdijck* ende *Everingen*, uytgheslagen 34 Gemet. 3 Roeden. Noch zijn t'zedert de inundatien van de voornoemde jaren, in diversche blocken, by der breedte, uytgheslagen 331 Gemeten, 94 Roeden.

OyStende ende *Oydekinskercke* waren groot, by der breedte, twee duysent, vijf hondert, twintich Ghemet. een en tneghentich Roeden. Doch zijn in de Prochie van *Baersdorp*, in den Polder *Voordelie*, in't jaer 1487, by der breedte, uytgeslagen, 17 Gemet. noch in den jare 1503, 33 Gemet. 90 Roed.

Noch in den Polder, genaemt *Nieuwe Pullie*, in Novembri, s'jaers 1499, 31 Ghemet. 100 Roeden. Noch in de Oostpolder, in Novembri, s'jaers 1513, 16 Gemeten. Noch in Junio 1513, 't Polderken, ghenaemt *Jan Pietersen Polderken*, groot, by der breedte, 6 Gemet. Noch in 't jaer 1519, den 6 Febr. is bevloeyt een Polderken, ghenaemt, *Oude Pullien*, groot, by der breedte, 120 Gemet. Noch in den jare 1524, in Novembri, eenen Polder, ghenaemt den *Oostpolder*, groot, by der breedte, 30 Gemet. Noch is in den jare 1526, in Decembri, uytgheslaghen een Insate, groot, by der breedte, 32 Ghemet. Noch in Novembri, 1537, een Polder, genaemt, *Raemspolder*, groot, by der breedte, 19 Ghemet. Noch in Novembri 1528, een Polder, ghenaemt, *Provisoors Polder*, groot, by der breedte, 87 Ghemet. Noch is in den jare 1535, in Maert, uytgheslaghen, in de Prochie van Oosten ende Noordt-Polder, aldaer de inlaghe ende kercke doe uytgheslaghen was, by der breedte 140 Ghemet.

Baerlandt ende *Bakendorp*, waren t'samen groot, by der breedte, vier duysent, drie hondert, seven en dertich Gemeten, hondert negen en dertich Roeden. Doch in 't nieuwe landt voor *Baerlandt*, in den *Langen Polder*, zijn in den jare 1488 uytgheslagen, by der breedte, 17 Gemet. 37 Roeden. Noch in 't *Nieuveldt*, voor *Baerlandt*, in Junio, s'jaers 1501, by der breedte, 22 Gemet. Noch in *Stuvesant*, voor *Baerlandt*, in Novembri, s'jaers 1501, 18 Ghemet. Noch in 't jaer 1513, in den *Langen Polder*, voor *Baerlandt*, 40 Gemet. Noch in den jare 1522, in Meert, in den Polder, genaemt, *Hoppaert*, in 't nieuwe landt voor *Baerlandt*, 13 Ghemet. Noch in den jare 1546, in den selven Polder, 15 Ghemet. 48 Roeden. Noch zijn in den *Langhen Polder*, van de jaren 1530, ende 1532, tot den jare 1542, uytgheslagen 400 Gemet. Noch zijn daer in den jare 1547, uytgheslagen 34 Ghemet. 22 Roeden.

In Zuydt-Bevelande, Bewesten Yerseke, ten vollen schote.

Tolzende binnen, groot, by der breedte, 1102 Gemet. 39 Roeden. *Couwerve*, groot 9023 Ghemet. 84 Roeden. *Sturmsandt*, groot 519 Ghemet. wierden, midts d'inundatie gheschiet in den jare 1530, desolaet ghelaten, legghende metter Zee ghemeen.

Yersicke, was groot, by der breedte, twee duysent ses hondert en elf, ende half Ghemet, een halve Roede; doch verloot in de jaren 1530, ende 1532, daer de Middeldijck ende Dwarsdijck gheleyt was, 485 Ghemet. 131 Roeden.

Wemelinge, groot, by der breedte, neghenthien hondert, en ses Gemet.

hondert negen en twintich Roeden, verloor in't jaer 1547, 18 Ghemet. 133 Roeden.

Cattendijck, groot, by der breedte, negen hondert, twee en tſeſtich en half Ghemet; verloor in 't jaer 1512, elf Gemet. 36 Roeden: noch in den jare 1530, ende 1532, negenthien Gemet. vier en tnegentich Roeden.

Seraren ſkercke, groot, by der breedte, drie duyſent ſes hondert, ſes Gemet. negen en veertich Roeden; verloor in den jare 1532, in de Prochie van Oveſandt, uyt den Polder, genaemt, *'t Nieuw Polderken*, 15 Gemet. 3 Roeden.

Den Polder, gheheeten *De oude*, ende *nieuwe Polder*, ghelegen ſoo in Borſſelen, als in Zuydt-Bevelandt, Beweſten Yerſicken, groot, ten halven ſchote, by der breedte, vier hondert een Gemet, negenthien Roeden. Daer van zijn in de jaren 1530, ende 1532, twee hondert vier en veertich Ghemet. negenthien Roeden uytgheſlagen.

In Zuydt-Bevelandt, Beooſten Yerſicke, ten halven ſchote.

Reimerſwale, groot, by der breedte, twee duyſent, vijf hondert een en tſeventich Gemet. 7 Roeden, liep den 5 Novemb. 1530 onder. Op den ſelven dach ende jare, zijn oock *Broucke*, groot veerthien hondert negen en vijftich Gemet. 66 Roeden; *Creke*, groot, ſes hondert twee en vijftich Gemet. acht en dertich Roeden; *Steenvliet*, groot, ſes hondert, ſes en vijftich Gemeten, 75 Roeden; *Everſtwaert* groot, elf hondert en tnegentich Gemeten, hondert en ſeven Roeden; *Sehoudee*, groot, elf hondert, onderhalf Gemet. hondert dertich, en halve Roede; *Nieuwelande*, groot, twee duyſent, hondert een en tſeſtich Gemeten; *Swarte Wael*, groot, twee hondert en twaelf Gemeten, negen en dertich Roeden; *Tolzende buyten*, groot, vier hondert twee en vijftich Gemet. drie en tnegentich Roeden; *Dimeneede*, groot, vijfthien hondert vijf en tnegentich Gemet. hondert achthien Roeden; *Seldijck*, groot, twee hondert acht en vijftich Gemet. 97 Roeden; *Lodijck*, groot, ſeven hondert en acht Gemet. 61 Roeden; *Nieuwerkercke*, groot, twee hondert ſeven en tſeſtich Gemet. hondert drie en dertich Roeden; *T'ſerpieters Polder*, groot, vijf hondert een en veertich Gemeten; *Maire*, groot, twee duyſent, twee hondert, acht en tſeſtich Gemet. 47 Roeden; *Rillandt*, groot, ſeventhien hondert een en tachgentich Gemet. 54 Roeden, gheheelijck ondergheloopen, met de Zee ghemeen leggende.

Sint Annen Polder, legghende neffens Reymerſwale, groot, ten halven ſchote, ſeſthien Ghemet. twee hondert en twintich Roeden, is gheheel ondergheloopen op het jaer 1546.

Valckenisse, groot, by der breedte, elf hondert ses en tsestich en half Gemeten, hondert dertich en een halve Roeden. Hier van zijn in de jaren 1530, ende 1532, tot het jaer 1542, uytgeslagen 486 Gemeten, 137 Roeden.

Sint Joost landt, groot, by der breedte, 840 Gemeten, van de welcke in de jaren 1530, ende 1532, zijn uytgeslagen 136 Gemet. 97 Roeden.

Hinckenoort, groot, by der breedte, ses hondert twee en tachtich Gemet. drie en dertich Roeden; ende *den Ouden Genschen Polder*, groot, 854 Gemet. 101 Roeden, zijn gheinundeert, ende met de Zee geheel gemeen ghe-worden in't jaer 1551, op den 13 Januarij. Desghelijcx zijn op de selve dach ende jare, *Jan Arents Polder*, groot, 176 Gemet. 36 Roeden; *Colins Polder*, groot, 132 Gemeten; *Spiervliet*, groot, 68 Gemet. 133 Roeden; *t'Badt*, groot, 954 Ghemet. 100 Roeden; *Swaenhil*, groot, 182 Ghemet. 58 Roeden; ende neffens dien het voorghedachte *Sint Joost landt*, als oock *Den grooten Agger*, groot, twaelf hondert en vier Gemeten; met *Den kleynen Agger*, groot, 219 Gemeten, gheheelijck ondergheloopen.

In Noordt-Bevelandt, ten vollen schote.

't Nieuwe landt van Cats, groot, by der breedte, 688 Gemet. 142 Roeden; *Cats*, *Bewesten waels*, *Hamerstede*, *Edekinge*, ende *Nieuwerkerck*, t'samen groot, 1322 Gemet. 88 Roeden; *'t Noordt-Ambacht van Emelisse*, ende *Ser Witte kinderen Ambacht*, groot, 1203 Gemet. 17 Roeden; *Worde Meershouck*, groot, 286 Gemet. 22 Roeden; *Welle* ende *Coninckhem*, groot, 3568 Gemeten; *Geersdijck* ende *Wissenkerck*, groot 3552 Gemeten; *Soetelinckercke*, groot, 753 Gemet. 21 Roeden; *Campen*, groot, 443 Gemet. 62 Roeden; zijn alle in den jare 1530 ondergeloopen, met de Zee gemeen leggende.

In Schouwen, ende d'omliggende landen.

't Seste deel van *Zuydtlandt*, daer inne begrepen zijn de dorpen van *Zuydtkercke*, *Brieskercke*, ende *S. Jacobs Kercke*, was groot, by der breedte, ten vollen schote, twee duysent, vier hondert, vijf en tseventich Gemeten, hondert drie en tsestich Roeden. Van dese zijn uytgeslagen zedert den jare 1475, tot den jare 1556, negenthien hondert en ses Gemeten, acht en dertich Roeden. Ende noch van nieuws in den jare 1559, twee en tseventich Gemeten, een en veertich Roeden.

De Prochie van *Rengherskercke*, groot, by der breedte, ten vollen schote, vier hondert, derthien Gemeten, ses Roeden. Daer van zijn in den jare 1558, uytgheslagen 69 Gemeten, 190 Roeden.

T'zegg-

T'Zeggambocht, groot, by der breedte, ten vollen schote, seven hondert acht en tachgentich Gemeten, neg̃en en dertich Roeden. Hier van zijn in den jare 1548, uytgheslagen, vijfthien Gemeten, tsestich Roeden.

'tWest-Ambacht van Haemstede, groot, by der breedte, elf hondert ende elf Gemeten, drie en tsestich Roeden; ende *Armoederhouck*, groot, 298 Gemeten, 83 Roeden. Daer van zijn uytgheslaghen tot den jare 1548, 312 Gemeten, 68 Roeden.

Sint Jeroens Polder, groot, ten halven schote, hy der breedte, 22 Gemeten, is, den 5 van Novembar, s'jaers 1530, gheheel ondergheloopen.

De Prochie van *Burch*, *Clauskinderen*, ende *Westlandt*, groot, te weten, *Burch*, neghen hondert en drie Gemeten, seven en veertich Roeden; *Clauskinderen*, hondert een en twintich Gemet. ses en veertich Roeden; ende *Westlandt*, drie hondert en tachgentich Gemeten, vijf en tsestich Roeden. Daer van zijn op den 7 Octob. 1472, met de Prochie van *Clauskinderen*, bevloeyt 752 Ghemeten.

De Prochie van *Capelle*, in Duvelandt, groot, by der breedte, ten vollen schote, ses hondert acht en tachgentich Gemet. hondert en twintich Roeden. Hier van zijn in de jaren 1530, ende 1532, uytgheslaghen, ende tot opmaeckinghe van dijcken, beroofr 134 Gemeten.

De Prochie van *Nieuwerkercke*, in Duvelandt, groot, by der breedte, ten vollen schote, 2912 Gemet. 77 Roeden. Hier van zijn in den jare 1544, gherooft ende uytgheladen 11 Gemet. 108 Roeden.

De Prochie van *Oudekercke*, in Duvelandt, groot, ten vollen schote, by der breedte, twee duysent, vijf en dertich Ghemeten, hondert neghenthien Roeden. Daer af zijn uytgeslagen en berooft, 230 Gemet. 106 Roeden.

Den Polder van *SpoitWijck*, groot, by de breedte, tseventich Ghemeten. Dese Polder is gheheel inghegaen ende bevloeyt, op den elf duysent Maechden avondt, des jaers 1477.

'tLandeken van *Altekleyne*, in Duvelandt, groot, ten vollen schote, by de breedte, een en tachgentich Ghemeten, hondert en vijfthien Roeden. Daer af zijn door de inundatien van de jaren 1530, ende 1532, geheel uytghekart ende uytgheladen, 8 Gemeten, 108 Roeden.

Sint Philipslandt, groot, ten halven schote, by de breedte, elf hondert ende vijftich Ghemeten, twee en tachgentich Roeden. Welck landt ende Prochie op den 2 Novemb. 1532, gheelijck onderliep ende bevloeyde.

Stavenisse, groot, by der breedte, ten halven schote, boven alle uytslagen van den jare 1455, ende daer te vooren, sesthien hondert en acht Ghemeten,

twee

twee en dertich Roeden, maeckende ten vollen schote, acht hondert en vier Gemeten, een en tnegentich Roeden. Dese is gheheelijck ondergeloopen op S. Cosmas ende Damianus dach, in't jaer 1509.

De Polder van *Kempshofstede*, groot, ten halven schote, by de breedte, vijf hondert en tseventich Gemeten. Daer van zijn soo uytgheslaghen, als beroofc, in den jare 1532, vijf en dertich Gemeten.

De Polder van *Moggershil*, gheleghen aen *Kempshofstede*, groot, by der breedte, ten halven schote, twee hondert acht en tachgentich Gemeten. Daer van sijn uytgheslaghen ende uytgheladen, in den jare 1532, hondert drie en veertich Gemeten.

De Polder van *Mimden*, groot, hondert acht en tachgentich kostbare Gemeten, is gheelijck in den jare 1552, ondergheloopen.

De Polder van *Vryberghen*, groot, twee hondert Gemeten, is in den jare 1511, bereden ende oock ondergheloopen.

't Polderken van *NieuWstryen*, groot, by der breedte, tot een derdendeel schots, twee hondert ende thien Gemeten. Daer van zijn in de jaren 1530, ende 1541, t'samen uytgheslaghen 36 Gemeten.

Het twaelfde Capittel.

Van sommige Eylanden van Zeelandt, oft Polders, die onlancx bedijckt zijn, ende die minste schade ghehadt hebben.

AEn Milheerens/ in Oosterscheldt/ ende aen Heer Adolphs plate/ die alsoo ghenaemt wordt/ om datse Heer Adolph van Kleve/ Heere van Ravesteyn/ eerst bepoldert heeft/ hoewel datse nochtans ghemeynlijcken ghenaemt wordt Oolkens plaete, sijn onlanckx veel polders bedijckt ghe-weest/ met veel schoone dorpen ende vruchtbaer landts. Als/ 'tdorp/ghe-naemt die Oude Tonge / ende 'tdorp / ghenaemt die Nieuwe Tonge / met een schoon dorp ende polder/ ghenaemt Somersdijck/ Herkinghen / ende dierghelijcke. Insghelijckx isser noch aen een schoone polder/ ghe-naemt Dierickx-Landt/ ende een dorp/ ghenaemt die Stadt/ met een schoonen polder/ met meer ander polders ende dorpen/ tot twintich toe / waer van te lanck waer te schrijven.

Dit Landt is gheleghen rontsom niet sijn dijcken in't water/ over Be-oost-Duyvelandt/ tusschen 'twater van Steenberghen ende der Goeree / alsmen in de Zeelandtsche Kaerte sien mach/ die onlanckx nieuwelijck ghemaeckt is van Mr. Jacob van Deventer seer konstelijck / in't jaer ons Heeren M C C C C C neghen en veertich. Dit Landt is bykans soo

soo groot in't begrijp als eenich Eylandt in Zeelandt/ de welck binnen hondert en tachgentich ofte tneghentich jaren meestendeel bedijckt is. Maer de eerste beginsel is gheweest ten tijden van Hartoch Kaerle van Bourgoingnen.

In't jaer M C C C C C dertich/ ende twee en dertich/ heeft 't Landt van der Tonghe schade gheleden / soo dat die dijcken ontrent Oolkens plate seer ghebroocken waren/ die welcke onlanckx daer nae gheholpen en gerestaureert zijn geweest vanden Heere van Molenbays/dier Heer af is.

Sint Annen Landt / Moggers-Hil / Kems Hofstede/ ende meer ander Polders zijn mede aenghegroepdt ende aenghewassen aen 't landt van Sint Martensdijck/ 'twelck binnen tseventich jaren herwaerts bepoldert ende bedijckt is/ een schoon landt/ seer vruchtbaer / met diversche polders/ daer een dorp in gheleghen is / ghenaemt Sint Annen Landt / in't welcke een Clooster van Cruys-Broeders ghestaen heeft / dat nu vergaen is.

Dit Landt heeft in de laetste inundatie schade aen de dijcken gheleden/ die korts daer nae weder gheholpen ende ghemaeckt werden/ ende isligghende recht over Ypanen in Duyvelandt/streckende bykans aen 't Landt vander Tholen/ datter maer een Veerken tusschen en is.

Poortvliet/ Vossemare/ zijn mede aenghewassen/ ende om 'tlandt vander Tholen ghegroept ende bepoldert/ een seer vruchtbaer landt/ 'twelck mede schade gheleden heeft aen sijn dijcken van de inundatie/ maer 'landt van Vossemare en is niet gheinundeert/ noch en heeft gheen sonderlinghe schade gheleden.

Het derthiende Capittel.

Van sommighe oude Havens ofte Reen, daer die meeste Haringh-Buyssen af pleghen te varen, ende nu vergaen zijn.

Oudt Dreyesschere/nae dat veele diversche Authoren in Zeelandt schrijven/ plach de vermaertste Haven ende Ree van 'tlandt van Schouwen te wesen/daer alle de meeste menichte van Buyssen ofte Harinck-schepen af pleghen te varen/'twelck naest die hondert jaren voor desen teghenwoordigen tijdt vergaen is. Van Westen-Schouwen pleghen veel diversche koopvaerders Oost ende West te varen/diergelijcke Heuden/Koggeschepen ende ander schepen / ende meer Harinck-Buyssen/ dan op dese tijdt van eenighe Havenen in Walcheren af varende zijn/ 'twelcke nu al vergaen is binnen vijftich jaren herwaerts/ om dat die havene soo verswint ende te niete ghegaen is. In Westen-Schouwen staet noch te deser tijdt alsoo schoone en lustighe Kercke / alsmen op eenighe dorpen in Zeelandt veel vindt/ ende heeft een dreve van boomen aen beyde zijden van der straten

straten ter Kercke toe ghehadt/ met veel schoone huysen/ daer die fraeyste kelders in waren/ al hadde het een Stadt geweest/ 'twelck nu al te samen soo vergaen is/ datter nauwe thien huysen nu ter tijdt en staen.

Vliete in Noordt-Bevelandt/'twelck een visschers Viecken was/placht over tseventich jaren een schoon haven te wesen/daer meer Buyssen af voeren/ dan't nu van eenige havene in Zeelandt doet. Soo ist gebeurt datter in de Harinck-teelt dertich Buyssen van daer geseylt zijn om den harinck te vangen/de welcke in de Zee gekomen wesende/by storm en onweder gebleven zijn / soo datter niet een mensche te lande af en quam. Ende dese dertich Buyssen uytgeseylt wesende/ souder noch ontrent der nacht eenen anderen Stierman met syn Buysse uytgheseylt hebbben/ten hadde gedaen 't Zeebaer/ ofte/ alsmen't hier in Zeelandt noemt / Calvaer Hayman, dat aen den Stierman hem soo seer strijckende was/ soo dat hy seyde: Beestken, waerschout ghy my, ick sal liever t'huys blijven. Ende die Stierman niet wetende/ dat dese dertich Buyssen gebleven waren / is op dat pas t'huys ghebleven/ ende heeft alsoo syn lijf behouden.

Ter Vliete heeft een schoon Capelle ghestaen / die alsoo groot was / al hadde het een Prochie-kercke gheweest. Insghelijcx heefter een proper Casteel ghestaen / daer Jonckers ende Heerschappen doen ter tijdt op woonden.

E Y N D E

Van het eerste deel deser Chronijcke, beschreven door Johan Reigersberge.

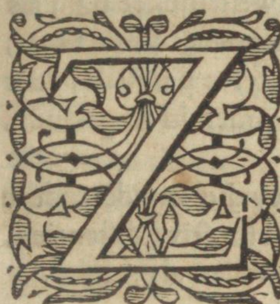
BE.

BESCHRIIVINGHE
van de
EYLANDEN,
ende
STEDEN
van
ZEELANDT,
door
MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

BESCHRIIVINGE
Van
ZEELANDT,
in't ghemeyn,

Door
MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

Ghelegentheyt van Zeelandt.

Eelandt, een van de voornaemste Landen, ende het naemkundichste, sterckste, ende machtichste Eylandt van heel Nederlandt, streckt sich in het Noorden naer Hollandt, van het welcke het door den boesem van de Zee, genoemt Flacké, afghescheyden wordt; in het Zuyden naer Vlaenderen, ende den slinckeren arm van de Schelde, de Hondt ghesegt; in het Westen naer Engelandt ende de wilde Zee, wijdt ende zijdts omringht van het water, ende in verscheyden Eylanden ghesplitst.

Doch, om de ghelegentheyt van dit Landt uyt den hemel selfs kendtbaer te maecken, moet men weten, dat de nieuwe ende versochtste beschrijvers van den cloot der aerden, het begin van de *Longitudo* nemen van den Meridiaen, die daer loopt over *Pico de Teide*, eenen hooghen, spitsen bergh, hebbende de ghedaente van een suyckerbroodt, staende op *Teneriffa*, een van de Canarische Eylanden. Maer hoe verre den selven Meridiaen van die van Zeelandt af ghelegen is, kan men voor als noch niet soo seecker stellen, als wel van de *Latitudo* ofte *Polus hoochte*, ghedaen kan werden; door dien, soo veel tot onser kennisse ghekomen is, aldaer noch gheenen Eclipsis in de Mane, by een versochte Hemelskondigher, waerghenomen is. Niet te min sullen de voornoemde *Longitudo*, neffens de *Latitudo*, alhier beschrijven, na de meeste seeckerheyt, die wy teghenwoordich daer van konnen hebben; volghende de onderrechtinghe ons daer van ghedaen by den seer

gheachten Heer *Everſdijck*, waerde Raadt van de Kamer van Reeckeninge in Zeelandt, in deſe ende deſghelijcke konſten ſeer ervaren.

Nicolaes Copernicus, heeft op den 5 November des jaers 1500, binnen Romen acht ghenomen op den Eclipſis der Manen, daer van hy het rechte midden bevonden heeft te vallen 14 uyren, 0 minuten, naer den middach. Maer na de reeckeninghe van den hoochgheleerden Hemelkondigher, *Philippus Lanſbergius*, daer op oock gelet hebbende in Zeelandt, ſoude 'tmidden van den gedachten Eclipſis ter Goes hebben gheſien gheweeſt op den voorſchreven 5 November, 14 uyren, 43 minuten, naer den middagh. Sulcks dat den Meridiaen van der Goes, 43 uyr-minuten (dat zijn 10 gr. 45 minuten) weſtelijcker ſoude legghen als die van Romen. De Stadt van Romen werdt in den nieuwen Atlas, in de Italiaenſche Caerten, gheſtelt op 32 graden, 2 minuten *Longitudo*, beooſten de voorſz. *Pico*. Waer van ghetogen de 10 gr. 45 minuten, die de Stadt vander Goes weſtelijcker light als Romen, reſteeren noch 21 gr. 17 minuten voor de *Longitudo* der Stede Goes; ende de *Latitudo* aldaer is 51 gr. 31 minuten, zijnde de ſelve parallele, daer op de Stadt Middelburch in Zeelandt, als oock mede Londen in Engelandt, zijn gheleghen.

Na deſe *Longitudo* en *Latitudo* vander Goes, ſullen wy die van de andere Steden van Zeelandt afmeten na proportie van hunne reſpective diſtantien, genomen uyt den grooten Atlas; ende komen de ſelve te vallen als volght;

	Longitudo. Gr.	l.	*Latitudo.* Gr.	l.
Middelburch	21.	0.	51.	31.
Vliſſinghe	20.	57.	51.	27.
Vere	21.	4.	51.	34.
Arnemuyden	21.	3½.	51.	31.
Goes	21.	17.	51.	31.
Zierickzee	21.	17.	51.	40.
Brouwerſhaven	21.	17.	51.	45.
Tholen	21.	37.	51.	32.

Den langhſten dagh is in Zeelandt van 16 uyren, 25 minuten; ende den kortſten van 7 uyren, 35 minuten.

Een graet veranderinghe van *Longitudo* in de parallele van Zeelandt, is 9⅓ mijlen, daer van de 15 een graet in *Latitudo* maecken.

Oor-

Oorspronck van den naem van Zeelandt, als oock eenighe sonderlinge Zeden ende Woorden, by den inwoonderen ghebruyckt, herkomstich van de oude Deenen.

W*Illem Heda* laet sich verluyden in het leven van Hungerus, de elfde Bisscop van Utrecht, dat het niet ongerijmt soude wesen, den oorspronck van den naem van Zeelandt te halen uyt het Griecxsche woordt *Chelada*, het welck een schip beteyckent. Het is wel waer dat χελάνδιον by Cedrenus voor een seecker ghestalte van schepen ghenomen werdt; men mach oock niet ontkennen dat Zeelandt van ouder tijden seer schiprijck gheweest is; echter nochtans kan men dit verdichsel van Heda, als onghevoechlijck ende belachlijck verwerpen, door dien daer ter weereldt gheen reden is, waerom men die naem van de Griecken, met de welcke de Zeelanders geen gemeynschap gehadt hebben, soude halen. Ende waer soude men een Duytscher woordt, als *Zeelandt*, konnen vinden? het welck een Eylandt, niet alleen by den ouden Deenen, maer oock Vriesen beteyckent.

Hier van komt het dat den naem van Zeelandt in oude schriften, niet alleen aen dit Landt, maer oock andere in Nederlandt ghegheven werdt. Het welcke ick hier voor al hebbe moeten aenteyckenen, om dat bevinde sommige, door ghelijckheyt van eenen ende den selven naem bedrogen, dit Eylandt plotselijck toegheschreven te hebben, het welck aen andere ghegheven ende ghelaten moet werden.

Ick ondervinde dat gheheel Vrieslandt eertijdts verdeelt is gheweest in seven deelen, welcke *Zeelanden* ghenoemt werden. Waer door niet alleen alle de Vriesen, in oude brieven, *Zeelanders* gheheeten worden, maer oock West-Vrieslandt, dat men anders Noordt-Hollandt ofte Waterlandt noemt, den naem van *Zeelandt* eertijdts heeft ghedraghen.

In de Vriessche Opstalboomsche rechten, ghemaeckt in den jare 1323, is dit op de twee ende twintichste Keure te lesen; *Si quis Zelandinus in aliam Zelandiam per querimoniam pecuniæ, vel rei cujuslibet venerit, infra triduum finem negotii sui per judices consequatur. Sin autem, in expensis judicis, & Grietmanni, & conjudicum suorum maneat, quousque finem sui negotii per judices consequatur.* Onder my berust die selfde Keure in ouder Vriesche tale geschreven, in de welcke het Latijnsche dus vertaelt werdt; *Seec is huck Zelandre faert in een oer Zeland on clage mara of minra, so schillet hin da riuchteren binna trin deghuen helpa; hoder redis ief riuchtis duase dit naet, so schil di clager wessa op des Greetmans kost ende synre siana, al ont dio claghe eint se aider mit rede ief*

mit riuchte is. Jae, in den selven jare is de verdeelinghe van Vrieslandt in seven Zeelanden aldus beschreven ende bevest gheworden; *Hyr bigint fan da saun Zelanden des gansen landis fan Freesland mei syn tobiheer ende eylanden.*

Dat aerste Zeland dat is West-Freesland, bi dio oder sida des Zees, alse, Hoern, Enchusen, Medenblic, &c. Hwelc di Grewa fan Holland him haet onderdenich maeked haet alder aerst.

Dat oder is streckende fan Staren to Lioward, &c.

Dat tredde is heten Aestergo, mei al Smellinga land, &c.

Dat ferda is Stellingwerf, Schoterwerf, &c. Steenwijck, ende al Drentland.

Dat fijfde Zeland is Langwald, FreedWald, Humers, &c.

Dat sexte Zeland is Eemda, mit al Eemderland, &c.

Dat sevende Zeland is Rustringaland, Winingaland ende Buthiaingheraland.

Dit zijn die Zeelanders, van de welcke soo veel by Ubbo Emmius, Furmerius, Siccama, ende andere Vriesche Schrijvers is te lesen; welcke oock neffens dien ons leeren, dat het woordt *Zeelandt*, in die grijse Vriesche tale, niet anders als een Eylandt beteyckent.

Hier blijckt dan, waerom dit Landt, het welck wy voornemens zijn nu wat naerder te beschrijven, den naem van *Zeelandt* draeght; als bestaende uyt Eylanden, rondtsomme omringht, ende doorloopen, ja dickmael door inbreucken der dijcken, overloopen van ende met het gheweldt der wateren. Het is wel waer dat *Zee* ende *Landt* seer van den anderen zijn onderscheyden; echter nochtans het mengelmoes, dat Zee ende aerde hier ende daer maecken in de Noordtsche gedeelten van de weereldt, hebben veroorsaeckt het vermengelen van namen, onder de welcke die van *Zeelandt*, *Vrieslandt*, *Iislandt*, ende *Waterlandt*, voornementlijck uytsteecken.

Ende door dien in Denemarcken in ouder tijden, ende noch heden ten daghe beroemt is het Eylandt van *Zeelandt* ofte *Zaeylandt*, soo als andere schrijven, ende het voor seecker te houden is, dat ontrent den jare acht hondert naer ons liefs Heers gheboorte, de Denen, die onder den naem van *Noordt-mannen* ofte *Noordt-luyden* oock bekent staen, uyt het ghedachte Eylandt vertrocken, ende in dese Landen ghekomen, ende door gheweldt van wapenen, oock van dit Eylandt meester gheworden zijn, soo en is het niet buyten reden, dat men aenneme het gevoelen van die ghene, die gissen dat die Denen haer verlaten Vaderlandt met dese name, soo wel over een komende met de ghestalte van dit Landt, wel hebben willen vernamen; even ghelijck wy noch sien ghebeuren, dat de Portugiesen met de Spangjaerts, ende de Hollanders met de Zeelanders, tot eere ende eeuwige geheuchenisse

van

van haer gheboortplaetse verscheyden oorden van de Oostersche of Westersche Indien, die van haer vaderlandt ontleende namen, *Hispania*, *Hispaniola*, *Batavia*, ende dierghelijcke meer andere hebben ghegheven.

De waerheydt van dese meyninghe, als oock het misverstandt van de ghemeyne Chronijck-schrijvers van Hollandt ende Zeelandt, verhalende dat ten tijden van den eersten Grave Dirck, de Deenen wederom gheheelijck uyt dese Landen verdreven zijn gheworden, kan men duydelijck oock beweeren uyt vele overblijffelen van de olde Deenen, in de tale van de Zeelanders, ghebruyckende vele woorden, die in de nabuyrighe Landen ongehoort zijn, noch huyden ten daghe te vinden. Die alle hier voor den dach, ende tot haer eerste beginsel, ende Deenschen oorspronck te brenghen, soude ons te verre van ons voornemen verrucken, ende een kleyn staeltjen daer van te vertoonen, sal hier ghenoech wesen.

Smelt noemen de Zeelanders een kleyn, smal vischken, dat, by het leege water, uyt het strandt ofte de heyde ghesteecken wordt. By den olden Deenen werdt insghelijcx sulcke smalle visch, als spierinck, ende andere, *Smelt* ghesegh.

De selve benaemen alle plaetsen, ende slicken van de Zee opgheworpen, ende noch somwijlen besproeyt, *skorre*, ende soodanige racken, *s'korredal*; ende is dat woordt, van de selfde beteyckeninghe by den Zeelanders dagheliјcx te hooren.

Veynout, *Veynoot*, *Vennoot*, *Vengnoot*, *Veyngnoot*, (want dus verscheyden werdt dit woordt gheschreven ende uytghesproocken) heeft by den Zeelanders de beduydinghe van een maet, macker, medtghesel, ende mannen, die in eenen dienst, ende werck besich zijn; ende werdt in de oude Zeeusche Keuren, spreeckende van de visscheryen, den bootsghesellen ghegheven. Dit vriendelijcke woordt komt oock voort uyt het suere Noorden, ende is afkomstich van dese olde Deenen, die hare ghetrouwe vrienden met den naem van *Vinut* begroeten; ende *Vinuthova* noemen de hoofden, of de waerdichste van haer vrienden.

De selfde inwoonders van het koude Noorden, hebben het landt, daer de Zeelanders haren brandt ofte torf plachten uyt te delven, buyten alle twijffel den naem van *Darie* ofte *Darinck* oock ghegheven. Want branden was by haer te seggen, *Darren*, ende *Darra* wierde een oven ofte heertsteen ghenoemt.

Desghelijcx *barse*, voor een schip; *abeel*, voor een dreve ende beplantinge van boomen, (dese naem werdt soodanighe plaetsen in Walcheren, ende elders

elders in Zeelandt noch ghegeven,) *sili*, voor sout ; *bieken*, voor een kleyn ghehuchtjen; *gouw*, voor een waterloop ; (waer van den naem van *Noortgouwe* komt) *woor*, voor ruychte, die de Zee, neffens het sandt, opsmijt ; (hier van daen komt de naem van *Oresandt*, ofte, om beter te segghen, *Woresandt*,) *harde*, voor seer, (waer van in de oudtste brieven van Zeelandt dickmael te lesen is, *harde lieve*, *harde mogende*,) ende noch een groote menichte van andere, den Zeelanders eyghen zijnde, woorden ende manieren van spreecken, zijn van den Deenen afghekomen.

Het woordeken *Schote*, in Zeelandt van oudts ghebruyckt, om daer mede de schotbare landen te beteyckenen, schijnt sijnen oorspronck te hebben van de oude maniere der Deenen, de welcke plachten in het gheven ofte verkoopen van seecker stuck landts, het selve ommegaende te beteyckenen, ende de eynden daer van met wat begraeft landt te bestroyen, het welcke by haer *Schoteren* ghenoemt wierde, soo als dat *Johannes Adolphus Cypraus* van Sleswich, verhaelt op het sesthiende Capittel des tweeden Boecx van de Historie der Biscoppen van Sleswich.

Eyghen naemen oock, eertijdts by den mannen in Zeelandt ghevoert, smaecken alle naer Deensch bloedt; als, *Witto*, *Poppo*, *Stepo*, *Biggo*, *Syger*, *Gerolf*, *Waddo*, *Vstin*, *Vanno*, *Moneken*, *Slabbaert*, zijnde nu selden te vinden, als met der tijdt smaeckelijcker gheworden zijnde de namen van alsulcke, die het Kersten wesen met haer preecke, stichtelijck leven, ende vergieten van haer bloedt, ghevordert ende ghevest hebben; echter nochtans overich in oude brieven, hier ende daer in dit werck te lesen, als noch duerende namen van plaetsen, ghelijck *Biggenkercke*, *Popkensburch*, ende meer andere, in Zeelandt te vinden.

Door gheheel Denemarcken, als oock in Zeelandt, zijn noch te sien veel hillen ofte berchskens, met menschen handen ghemaeckt, die aldaer *Kibl*, dat een hooghte te segghen is, ghenoemt werden. Dese wierden ghemaeckt, ofte om sich daer op te berghen teghen de vloedt van de Zee, ofte tot een teecken van aldaer ter plaetse bevochten zeghe, ofte tot begravinge van voorname Heeren ende Helden, werdende noch aldaer, als sy afgekert werden, veelderhande wapenen, ende ander tuych ghevonden, het welcke men, neffens den dooden, onder de aerde ghewoon was te begraven.

Oock plachtmen aldaer met kampe alle onderlinghe twist onder de ingesetenen te beslissen ende te neder te legghen; een schendighe maniere van doen, nochtans eertijdts oock dapper ghepleecht in Zeelandt; tot dat by verscheyden Keuren, op hare plaetse in het volghende te lesen, dese wijse van

van doen verboden is gheworden ; ghelijck oock de Deenen selfs daer van met der tijdt afstandt ghedaen hebben. Dit is het ghene ick noodich ghevonden hebbe, als smaeckende naer de oude Deensche tale ende zeden, hier voor den dach te brenghen, op dat het te minder vreemt soude schijnen, den naem van dit Zeelandt, van het Deensche Zeelandt af te halen.

Taelscheidinghen tusschen Zeelandt ende de naest aengrensende landen, Vlaenderen, Hollandt, ende Brabandt.

WAt voor eerst Vlaenderen belanght, tusschen haer ende Zeelandt placht in verre na sulcke holle ende wijde Zee niet te loopen. Vele Histori-schrijvers ghetuyghen, dat een groot ghedeelte van Zeelandt aen Vlaenderen eertijdts vast gheweest is, ende dat die Vlaminghen daer over oock eertijdts recht op Zeelandt ghevoordert hebben, doch dat door kracht ende gheweldt van de Zee, dese landen ten laetsten van den anderen gheruckt zijn. Want, ontrent het jaer 980, liet Otto de derde, Keyser, een watergraft schieten, die van hem by de Latijnsche Schrijvers, *Fossa Ottoniana*, in het Duytsch, *Hotzont*, ende huyden ten daghe van den ghemeenen man, ghewoon zijnde dierghelijcke naemen door wechneminghe van eenighe letteren te bekrompen, de *Hont* ghenoemt werdt. Want in ouder tijden plachmen dese naem met een *H* te spellen, *Hotto*, ghelijck *Hludovicus*, ende dierghelijcke meer andere. *Zondt*, beteyckent *Water*. Waer van noch in ghebruyck is den naem van *Zondtvloet*. Dese watersloot gheschoten zijnde, ende teghen den aenstoot ende aendrangh van de Zee met sluysen wel voorsien zijnde, heeft het over de drie hondert jaren ghehouden, tot dat eyndelijck in den jare 1377, naer het ghetuyghenisse van de naerstighe Vlaemsche Historischrijver Meierus, de volle Zee die overstolpt heeft, maeckende tusschen Zeelandt ende Vlaenderen die schrickelijcke schuere, die noch op den dach van huyden te sien is. My is voorgekomen een Landtcaerte van de gheleghentheyt van Vlaenderen ende Zeelandt, ghemaeckt ten tijde van Guido van Dampier, Grave van Vlaenderen, in 't jaer 1274, over een komende met een ghelijcke caerte, ende opschrift, berustende ten Rade van Vlaenderen, tot Gendt, alwaer dit volgende te lesen is. *Anno 980, waren de duynen doorgraven tusschen Vlaenderen ende Zeelandt, by Keyser Otto, datmen noemt de Wielinge, eertijdts genaemt de Otto-gracht, tot Gendt in de Schelde.*

Anno 1173, was soo grooten opperwater, dat den dijck deurbrack tot Damme, dat men daer naer noemt Hontsdamme.

Anno 1377, den 12 November, ten tijde van Graef Lodewijck van Male, braecken de dijcken aen de Wielinghe deur, ende verdroncken dese naervolghende Prochien; d'Piet, de Stadt Biervliet, Willemme Clooster, Bentylle, Rouselaere, Isendijcke, Ellemaere, Schorndijcke, Gaeternisse, St. Niclas, St. Margriete, Oostmanske, Ste Jans, St. Caterijne, Haemere, Caudekercke, Watervliet, Nievelle, Huygevliet, Bruchoute, Volmerbecke. Dese zijn de voornaemste oploopen ende inbreucken van wateren, die sulcke breedte van Zee, tusschen Zeelandt ende Vlaenderen ghemaeckt hebben.

Aengaende de palen van 't ghesach van die van Zeelandt te water, loopende naer, ende voorby Vlaenderen, het is sulcx, dat den Waterbailiuw houdende sijn woonplaetse te Middelburch, sijn gesach heeft tot aen den Vlaemschen kandt, ende voorts t'enden de Wielinghen tot Grevelinghe toe, alsoo den Grave van Vlaenderen gheen jurisdictie te water en heeft. In de oudtste reeckeninghen van de Waterbailiuwen van Zeelandt, werdt van hare jurisdictie ende limiten verklaert als hier volght: *Te weten, dat de jurisdictie van de Bailiuschap hem extenderende is, beginnende in de Wielingen, de Honte, tot Soeftinghe toe, lancx Vlaenderen, alsoo aldaer ontrent ghesēten gheen jurisdictie en hebben; gaende soo voorts lancx den stroom van Bewesterscheldt voorby Bergen, Reymerswale, Goes, Cats, Cortieen, ende soo voort aen.* Ghelijck sulcx wel uytdruckelijck aenghetoghen wordt in seecker Acte van de Heeren van der Finantien, aengaende 'tnemen van kennisse over delicten, ende andere saecken te water vallende, gepasseert te Brussele den 20 Julij, des jaers 1562, ende onder de papieren van de Graeflijckheyt van Zeelandt te vinden.

Dit blijckt oock uyt d'instructie voor den Bailliu van den watere in Zeelandt, by de Ed: Heeren Gecommitteerde Raden van de Ed: Mo: Heeren Staten van Zeelandt, ghearresteert op den 9 Junij, 1581; in de welcke op het begin staet het naervolghende:

De jurisdictie van't selve Bailiuschap van den Watere sal hem extenderen, beginnende van de Wielingen af, alsoo van Vlaenderen de Honte op tot Saiftinge toe, ende alsoo langhs de Zeekusten, midts dat d'Officiers van Vlaenderen gheen jurisdictie en hebben op gheene feyten ofte breucken binnen scheepsboordt ghebeurt zijnde, noch oock op eenighe ghevischte anckers, kabels, ofte andere verdroncken goeden, ende voorts de stroom Bewesterscheldt voorby Berghen, Reymerswale, Goes, Cats, Cortkene, &c. Ende sal den selven Baillin kennisse nemen van alle delicten die gheschien binnen scheepsboordt, soo wel binnen eenighe havenen, als in de Zee.

Zeelandt is altijdt oock gheweest een onderscheyden Graefschap van het

Graefschap van Hollandt. Want selfs in den jare 1433 ghekomen zijnde, met andere landen, onder den Hertoghe van Burgundien, wesende alsdoen Hertoghe van Brabandt, ende Grave van Vlaenderen, is nochtans ghebleven in sijn gheheel, soo wel in aensien van de hoogheydt, ende voordeelen den Grave van Zeelandt aldaer toebehoorende, nopende sijne revenue, domeynen, ende inkomsten, als in opsicht van Steden ende inwooonders van den selven lande, nopende henluyder rechten, privilegien, handtvesten, ende oude ghewoonten, sonder dat deshalven oyt eenighe unie, commixtie ofte ghemeenschap gheweest is, ofte oock gebleven d'een met den anderen. Gelijck dan oock van ouder tijden aen af, Hollandt ende Zeelandt, onder eenen Prince staende, ten selven aensien altijdt onderscheyden zijn gheweest. De oude ende teghenwoordighe regeringhe van dit Landt mach een yeder daer van overtuyghen. Soo dat uyt onwetenheyt ofte quaetwilligheyt, eenighe uytheemsche ende inlandtsche Schrijvers valschelijck segghen, dat Zeelandt een *Appendix*, ofte aenhanghsel van Vlaenderen ofte Hollandt geweest soude hebben, ofte noch soude wesen. Immers hadde die deftighe Schrijver, ende naerstighe ondersoecker van de gheschiedenissen in Nederlandt voorghevallen, dan somtijdts wat verruckt in zijde te kiesen, Pontus Heuterus, in sijn boeck van oudt ende nieuw Nederlandt niet moeten schrijven, op het 9 capittel van 't tweede boeck; Dat Zeelandt altijdt onder Hollandt ghehoort heeft, ende dat de Graven van Hollandt ghebruyckt hebben in hare titulen, den naem van Hollandt ende Zeelandt; niet dat het verscheyden Graefschappen waren; maer om dat men doe begonde eer te stellen in sijn titulen met veel woorden te bekleeden. Het naest voorgaende, van ons voortghebracht, doodt dit sijn segghen.

Dit dan alleen is waerachtich, dat de Hollanders ende Zeelanders, grensende naest aen den anderen, altijdt besich met eene ende de selfde schipvaert, ende soo vreemde, als onderlinghe handelinge van koopmanschappe, ende over ettelijcke hondert jaren ghestaen hebbende onder het ghesach van de selfde Graven, zijn van over oude ende grijse tijden, om nu niet te spreecken van nieuwe ende naeuwe verbonden, in de laetste jaren ende veranderinghen heylichlijck opgemaeckt, ende tot noch toe onderhouden, teghen den alghemeynen, ende het op dese twee landen meest gheladen hebbende vyandt, den Koninck van Spangjen, gheweest oude ende ghetrouwe broeders, ende lieve vrienden, seer naeuw verplicht ende verknocht aen elckanderen, yeder van haer des anderen welstandt ofte ongheluck voor het sijne altijdt reeckenende, ende, niet sonder groote reden, achtende, dat haer

beyder ſtaet, door onderlinghe ghetrouwigheyt ende eendracht, onbeweechelijck ende onoverwinnelijck, teghen alle macht van de quaetwillighe, ſtaende kan blijven. Dit is de reden, dat de Graven, deſe twee landen onder hare heerſchappye gekregen hebbende, niet vermochten haer van den anderen te ſcheyden ofte te vervreemden. De aenſtaende brief, die ons geworden is door gonſte van den achtbaren ende hooghgeleerden Heer, *Johan de Brune*, Secretaris ende Griffier van de Kamer van Reeckeninge, in Zeelandt, mach voor een onwederſpreeckelijcke ghetuyghe daer toe dienen;

COndt zy allen luden, dat wy Baeroets, Ridderen ende Knapen, ende Steden, die, by ontbieden ons liefs Heeren, Hertoghen Aelbrechts van Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieſlandt, ghekomen zijn op dat daghvaerdt tot Sinte Geerden-Berge, op Sinte Marcus dagh, in't jaer ons Heeren, duyſent drie hondert ende vier en tſeſtich, ende andere Ridders, ende Knapen, Steden, ende ghemeente, der welcke zeghele aen deſen cedelen ghedruckt zijn; overmidts dat onſe lieve Heere voorſz. aen ons begheert heeft, dat wy hem weghe wijſen, ende informeren wouden naer onſes verſtandeniſſe ende vroedtſchap, ende na dat wy van onſen ouderen ende van onſen voorvaders vernemen konnen, wat rechte ofte goede toebehooren mochten onſer liever Vrouwen, der Coninginnen van Ingelandt, by doode ons liefs Heeren Grave Willems, die te Valenchijne rustde, Graven Willems ſijns Zoons, ende den Keyſerinnen, of andere beſterfte daer uyt roerende; ſoo hebben wy ons beraden ende beſproocken metten oudtſten, ende metten vroediſten, die wy ghereycken konden, een yeghelijck in den hoecke, aldaer hy gheſeten is.

Ende vinden, dat Grave Jan, des Grave Florens Zone, beſat ende behelt die Graveſchap van Hollandt, van Zeelandt, ende die Heerlijckheyt van Vrieſlandt, ende ſtarf ſonder kindt; ende quamen doe alinge aen de Grave Jan van Henegouwe, die des Graven Florens moeyen Zone was, overmidts dat hy die oudtſte was van den erfghenamen; nochtans warenre die van Hennenbergh, alhoe namaeghe van eenre jonger Zuſteren, dier gheen recht aen en hadden, noch en eyſchten; ende deſe ſelve Grave Jan van Henegouwe hadde drie broeders, die noch recht en hadden, noch en eyſchten, midts dat ſy jonghere waren. Item, na de doodt des Graven Jans, quamen deſe Graveſchappen metten Graveſchap van Henegouwen, aen ſijnen oudtſten Zone, die hiet Grave Willem, die te Valenchijne ruſt; ende ſijn broeder, en ſijn zuſter en hadder, noch en eyſchter recht aen. Van deſen beſtarft voort op Grave Willem, die ten Vrieſen bleef, die't ruſtelijck beſat, ſonder aentale van ſyne Zuſtere; ende na ſyne doot, want hy geen kindt en liet, quamt op dier Keyſerinnen, ſyne outſte

Zuſtere,

Zustere, die't besat ter tijdt toe, dat sy't horen zone Hertoghe Willem overgaf, ende maeckten by den Keuren ende den Lande.

Alsoo dat wy vinden by ouden tijden, datmen die Graeffschap niet deelen en mochte, noch schuldich en was te deelen; ende en konnen niet ghevinden noch ghemercken, naer onser verstandenisse, ende vijf zinne, dat yemandt recht heeft, kleyn oft groot, aen den Graefschappen van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieslandt, dan Hertoghe Willem, onse gherechts Heere, ende Hertogh Aelbrecht, alse Ruwaert, alsoo langhe als hy in der sieckten blijft, ende leeft. Ende naer Hertoghe Willems doodt, alsoo Hertoghe Aelbrechts brieven begrijpen. In oirconde van desen, soo hebben Wy onsen zeghelen hier aen gedruckt, in den jare ende opten dagh voorschreven.

Dese naeuwe verbintenisse, ende de ghewoonlijckste zetelstoel van de gemeyne Graven in Hollandt, heeft ghemaeckt, dat in de laetste tijden die van Hollandt ende Zeelandt onder de selfde Stedehouders ghestaen hebben; dat de monimenten ende brieven van Zeelandt, in de Reeckenkamer in Hollandt zijn bewaert gheworden; dat oock in alle beden ende subventien, die men den Grave doende was, uyt noodtsaecken van oorloghen, ende andere diensten, die van Zeelandt plachten te ghelden den derden penninck van dat Hollandt toestaende ende ghevende was. Het eerste duert noch; het tweede is, naer dese inlandtsche oorloghen, die van Zeelandt opgherecht hebbende een bysondere Kamer van Reeckeninge, ende het derde al ten tijden ende meest door aenhouden van Philips van Burgundien, ghetrout hebbende Vrouwe Anna van Borsselen, Vrouwe van ter Veere ende Vlissingen, als wanneer Zeelandt begonnen heeft op haer selven de toeghestaene beden op te brenghen, verandert gheworden. Immers is Zeelandt, onder dit, als oock staende onder de selfde Stedehouders met die van Hollandt, in alle hare bysondere hoogheyt ende recht, onvermenght ghebleven. De Hoven van Justitie, ghehouden in den Haghe, hebben sy noch tot den huydighen dach ghemeyn met den anderen.

Wat aengaet de paelscheydinghe van dese landen, komt ons voor al voor die, van de welcke wel duydelijck ghewach ghemaeckt werdt in de Keure van Zeelandt, op het 23 Artijckel van het vierde Capittel, alwaer aldus gheseght werdt; *Item, dat alle de ghene, die woonen tusschen* Bornisse, *ende* Heydenzee, *sullen wesen onder dese Keure, ende onder die gherechte, uytgenomen Middelburch, Zierickzee, Domburch, Westcappelen, ende Besouten lande; in andere puncten ende articulen, daer dese Keure gheene mentie af en maeckt; ende*

behouden de Heerschappen ende Edelmannen van den Lande heur rechten ende privilegien, henlieden binnen henlieden Heerlijckheyt toebehoorende, ende die blijven onvermindert. Jae, van dese palen spreecken oock de alderoudtste Keuren, ten tijden van Koninck Willem, aen dien van Middelburch ende andere Steden ghegheven, werdende de boeten vergroot, als den Grave tusschen Bornisse ende Heydenzee soude wesen, dat is, in Zeelandt, soo als de sin ghenoechsaem mede brenght; werdende niet sonder reden de misdaden ende breucken swaerder gheschat in het bywesen, als in het afwesen van den Grave.

De veranderinghe van namen, door verloop van tijden, opghekomen, ende de eenvoudicheyt van de voorleden eeuwe in het stellen van der landen palen, maecken dat men dese niet heel duydelijck kan aenwijsen, ende daer over tot noch toe ghetwist werdt. Men gheloost in Zeelandt, dat *Bornisse* ghelegen heeft in het landt van Overmaes, op het water, ghenaemt *Koedoot*, in de landtcaerte noch bekent, by Portugael, werdende ghehouden voor de oude scheede tusschen Hollandt ende Zeelandt; ende schijnt ter selver plaetse daer van noch overich ende bekent ghebleven te zijn den naem *Pernisse*, gheleghen over Schiedam, zijnde, dat veeltijdts gheschiet, de *B* in een *P* verwisselt.

Dese gissinghe steunt op goede reden. Want, dat het jeghenwoordighe *Pernisse*, eertijdts *Bornisse* ghenoemt is gheweest, ende *Bornisse* in dese streeck gheleghen heeft, mach wel blijcken uyt de paelscheydinghe, ghemaeckt by den Heere van Putten ende Stryen, in den jare 1314, tusschen de landen van Voorne, Putte, Stryen, ende Breda; in de welcke aldus staet;

Dit is de Herschepie, die mijn Heere van Putte, daer Godt de ziele af hebben moet, van seyde, dat hy hielt van eenen vermoghenden Prince, mijn heer den Grave van Hollandt, ende die mijn vrouwe syn dochter voort van hem houden sal vry. Die welcke Herschepie legget tusschen dese palen, die hier naer gheschreven staen, dat is te wetene:

Bodomar Ort, ten halven diepe.

Item, alle op tot in s'Graven Zee.

In s'Graven Zee op, tot den Oostmoer.

Item, tusschen de viere Hornessen, ende den Oostmoer, tot de Zanthofde toe.

Item, van Zanthofde, te halven diepe, totte Abbenbroucke op Widele.

Item, van Abbenbroucke, te halven diepe, totte Bornissen.

Item, van op de Bornissen, *tot den gheschey de van Yselmonde, op vier d'half vademe diep.*

Item,

Item, van Yselmonde opgaende totten ghescheyde van Barendrecht, van Bornissen, *van Paindrecht, ende van Roeden.*

Ende voort totte Heynkinsorde, in de Mase, voor Putte.

Ende voort de Mase tot Stryene toe.

Immers die woorden, *Van Iselmonde opgaende tot den ghescheyde van Barendrecht, van Bornissen*; leyden ons als met der handt om *Bornisse* te vinden, daer nu *Pernisse* leght. Hier komt by, dat *Pernisse* gheleghen is aen de *Mase*, het welck met de gheleghentheyt van *Bornisse* gantsch wel over een komt, werdende hier over in de rubrijcken, ofte opschriften van de Keuren, by Koninck Willem aen dien van Middelburch ghegeven, als oock elders, *Bornisse* ghenoemt *Masemunde*, als legghende op ofte in den mondt van de Mase. Jae, tot meerder bevestinghe daer van mach oock dienen, dat hier ontrent eertijdts gheleghen heeft het ambacht van *Pyndrecht*, sich streckende tot *Cattendrecht*, in de caerte noch te vinden; in welck ambacht men ghebruyckte het recht van Zeelandt, soo als blijckt uyt een brief van Graef Dirck, de sevende, in't jaer 1194 ghegheven, ende t'zijnder plaetse in dese Chronijcke inghelijft. Reygersberghen verhaelt op het begin van het vier ende vijftichste Capittel van dese Chronijcke, volghens de eerste druck; dat den Grave van Rimborch, heer was van den *Oudenhoren* in Zeelandt, in 't landt van *Bernisse*. Doch vinde in de caerte niet *Oudenhoren* in den lande van *Pernisse*; is mogelijck, ghelijck Oudt Vlaerdingen, in de Maes vergaen. Desen uytersten pael tusschen Hollandt ende Zeelandt, heeft onghetwijfelt ghemaeckt, dat in de voorleden eeuwen het landt van de *Voorn*, neffens den *Briel*, onder Zeelandt ghereeckent zijn gheworden, waer van wy hier wat breeder te spreecken voorghenomen hebben.

Ick waene, dat, soo langh den Briel ende het landt van de Voorne, onder hare bysondere Heeren ghestaen hebben, sonderlingh gheen twist daer over tusschen dien van Hollandt ende Zeelandt gheweest is, zijnde de Heeren Leenmannen van den Grave, ende 'tselve Landt ende Stede, bestiert werdende door haer eyghen wetten, ende haer schot op haer selven opbrengende. Indien men nochtans uyt de zetelstoel van den Burchgraven van Zeelandt, welcke waerdigheyt eertijdts erflijck bekleedt is gheweest by den Heeren van Voorne, soo dat het landt van de Voorne ghenoemt wierde, het *Burchgraeffschap van Zeelandt*, eenighe gissinghe soude maecken moghen, soo is het selve landt doe onder Zeelandt ghereeckent gheweest. Want de Burchgraven van Zeelandt inghestelt zijnde om aldaer de persoonen van de afwesende Graven, houdende haer hof eyghentlijck in Hollandt, waer te nemen,

mach

mach men lichtelijck besluyten, dat hare ghewoonlijcke woonplaetse, welcke onghetwijfelt gheweest is het landt van de Voorne, doe onder Zeelandt ghehouden is gheworden; door dien niemant dus ghestelt werdt in den naem van een Prins, als in die plaetse, daer den Prins niet ghewoon is sijn hof te houden.

Nemaer als in den jare 1372, de ghedachte Heeren uytghestorven zijn gheweest, ende de heerlijckheyt van Voorne aen den Grave ghekomen was, schijnt dat men hier over begonnen heeft hevich te twisten.

Immers, oude ende staetsghewijse opghemaeckte brieven hebben klem, ende moghen niet wedersproocken worden. Ick bevinde, dat ontrent den jare 1394, de Stadt van den Briele ghestelt wordt onder de Steden van Zeelandt, het selve klaerlijck blijckende by seeckere copye van eenen brief, berustende onder die van Ziericzee, daer mede Hertoch Aelbert van Beyeren ontbiedt alle sijne Steden van Hollandt, als, Haerlem, Delft, Leyden, Alcmaer, ende Amsterdam; ende van Zeelandt, als, Middelburch, Ziericzee, Rimmerswale, ende den Briele, dat sy bezeghelen wilden alsulcke brieven, als sijnen lieven soone van Oostervandt aen henlieden gesonden hadde, in dato des Vrydaeghs naer onser Vrouwen gheboorte, anno 1394. Indien uytheemsche schrijvers in desen deele geloof te gheven is, sy strijcken het vonnis voor die van Zeelandt. Robertus Gaguinus, die gheleeft heeft ontrent den jare 1500, schrijft op het begin van sijne korte Chronijcke van Vranckrijck, aldus; *Insignia oppida in Hollandia sunt, Leydis, Haerlem, Amsterdamus, Dordracum; in Zelandia vero, Middelburgus, & Ziericzee, & Briellis.* Dat is; *De voortreffelijckste Steden in Hollandt zijn, Leyden, Haerlem, Amsterdam, Dordrecht; in Zeelandt, Middelburch, Ziericzee, ende den Briel.* Een ouder schrijver, Joannes Busschius, verhaelt in sijn Chronijcke van het Clooster van Windesheim, onder welck Capittel eertijdts behoorden verscheyden Cloosteren van Hollandt ende Zeelandt, opghemaeckt ontrent den jare 1470; *Post hæc prædictum Monasterium Sanctæ Elisabeth, Ordinis nostri in Zelandia, prope Brielis, à Domino Hugone de Heenvliet, strenuo milite, de licentia Domini Frederici, Trajectensis Episcopi, inchoatum est ædificari. In Capitulo generali idem Monasterium Capitulo extitit incorporatum, anno Domini 1406. In quo frater Joannes de Bocholdia investitus per biennium Prior fuit, sed quia aërem loci illius salsum ferre non prævaluit, in brevi post resignavit.* Waer van de sin hier op uyt komt; *Het Clooster van S. Elisabeth, van onse Order, gheleghen in Zeelandt, ontrent den Briel, heeft doen stichten die ghestrenge ridder, Huych van Heenvliet; het welck een lidt van ons Capittel gheworden*

gheworden is in den jare 1406. *Broer Jan van Bochold* (voorwaer een swacke broeder) *is daer twee jaer Prior gheweest, doch heeft korts daer na sijn ampt ter neer gheleght, niet konnende de soute locht aldaer verdraghen.*

Jonckheer Mathijs van der Houven, verhaelt in het tweede boeck van sijn Handtvest-Chronijck, op het vierde capittel, dat het landt van de Voorne, daer onder de Stede van den Briel hoort, den 14 Martij, in het jaer 1476, (daer staet qualijck ghedruct 1576) by wijlen Maria van Bourgongien, Gravinne van Hollandt ende Zeelandt, aen Hollandt ghehecht is. Voorwaer dien goeden heer hadde sich beter hier van moeten laten onderrichten, ende niet voor vast stellen het gheen gantsch onwaerachtich is. In die privilegie van Vrouw Maria, op den selfden dach ende jare voornoemt, aen die van Hollandt ende Zeelandt ghegeven, bevinde ick dese uytgedructe woorden: *Alsoo van der Stede van den Briele, ende landen van Voorne, contentie ende gheschil is tusschen den landen van Hollandt aen d'een zijde, ende den landen van Zeelandt aen d'ander zijde, welcke van de voorsz. landen dat toebehoorende is, soo sal die Stede van den Briele, met den lande van Voorne voornoemt, in de voorsz. provisien, articulen ende puncten mede begrepen zijn, om hun selven te dienen voor hun, als toebehoorende een van de voorsz. landen.*

Dus oordeelt hier van Vrouw Maria. Dit en is immers niet te segghen, dat op die tijden het landt van Voorne met den Briele aen Hollandt toegheeyghent ende ghehecht is gheworden. Indien ick goet Duyts verstae, soo worden beyde dien van Hollandt ende Zeelandt haer recht ende aentale hier in het gheheel ghelaten. Niet te min zijn daer naer het landt van den Voorne met den Briele, als oock Bommenede, aen dien van Hollandt, ick wete niet door wat middel, ghekomen, ende tot op desen huydighen dach verbleven; ghelijck die van den Briele daghelijcx op de dachvaert van de Grootmogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, neffens andere leden, verschijnen. Ick hebbe ondertusschen niet konnen naelaten desen ouden twist ende pretensien aen te roeren, ghelijck oock den Briel neffens den lande van Voorne ghedacht werden in het Tonneel ofte beschrijvinghe der Steden van Hollandt, in onse jonghere jaren by ons beschreven in het Latijn, ende daer naer van eenen halfduytschen Vlaminck in dese Nederlandtsche tale overgheset, ende in druck vervaerdicht.

Ick hebbe oock ghesien, ende elders in dit werck voor den dach ghebracht, seeckere brieven van Octroy, verleent by Koninck Philips tot Brussel, den 24 Martij, des jaers 1570, raeckende de herstellinghe van *Bommenede*; daer by schijnt, dat 'tselve, hoewel nu ouder Hollandt ghe-

houden, onder Zeelandt, op die tijden noch ghereeckent wordt. Want onder andere staen daer de naervolgende woorden, die sulcx ons schijnen te leeren: *Alsoo die Commissarissen, by ons onlanghs ghedeputeert ter visitatie van de inundatien ende inbrekenen in onsen Lande ende Graefschappe van Zeelandt, ghe-schiet op Alreheylighen dach lestleden, volgende heure voorsz. last, ende tot vol-brenghen van dien, hen onder andere ghetransporteert hadden in den lande van Dreysschere, Sonnemare ende Balloys, ende bevonden dat die polder ende dorp van Bommenede, den voorschreven parthyen annex ende gheinclaveert, gheinundeert waren, &c.* Dit is ghenoegh voor ons voornemen van de paelscheydinghe tusschen de soo naeuw verbondene landen van Hollandt ende Zeelandt ghe-sproocken.

Wat nu *Heydenzee* belanght, light tusschen Tholen ende Steenberghen, op een waterken by Halteren, dat Zeelandt ende Brabandt placht te schey-den. Ende is noch bekent onder Nieuw Vossemeer, nevens Mattenburghs, ghenaemt de *Nieuwe Heyde*, ofte misschien *de Heene*.

Hier toe dient seeckere oude memorie, die ghevonden wordt in de Ka-mer van Reeckeninghe van dese Provintie, hebbende dit opschrift, *De Paelscheydinghe tusschen Brabandt ende Zeelandt*; de welcke van dese *Heyde* oock spreeckt, ende luydt van woorde te woorde aldus;

Eerst, sal die Grave van Hollandt, van Zeelandt, ende syne erven, hebben ende ghebruycken, alsulcken landt ende grondt, als gheleghen is van Vosvliet, *OostWaert op streckende lancx* Striene *totten* Hencstweert *toe, ende van* Hencst-weert *opkommende lancx den* Vliete *tot* Isendijcke, *ende van* Isendijcke *Zuydt-Waert lancx de* Coeveringe, *voort totten* Struychreke *toe, ende van de* Struych-reke *WestWaert lancx der* Heyen, *tot voorby* Mattenburch, *ende van dane WestWaert afgaende lancx* Mattenburch *tot* Haserhille *toe, ende van* d'Haser-hille *voorts streckende in* d'Eendrecht.

Item, sal onsen ghenadighen Heere, Hertoghe Willem, ende syne nakomelin-ghen, hebben ende ghebruycken van Couwenoorde, *'tlandt van* Dayer *binnen dese gemercken;* Stryen *aen de Noort-zijde,* Dayer *op* Kene *aen de Zuydt-zijde.*

Item, soo hebben de Jonckheer van NassauWen, ende syne Wettighe gesellinne, de Heere van Berghen op den Zoom, ende haer erven, ende ghebruycken Haser-hille, *ende van daer opgaende lancx* Vertrijsen vaert *totten* Noortdijcke *toe, die laetst inghesteecken Was aen* Mattenburch, *ende 'tgors van* Mattenburch *van d'aen OostWaert lancx den* Strijckreecke *totte* Coeveringe vaert *toe, ende voort over die* Mijne, *die* Oostmare *ende* Zuydtmare *aen de Zuydt-zijde van* d'Ayer *op* Keene, *voort opgaende tot in die* Zeggen, *ende van de* Zeggen *voort op-*

gaende

gaende aen 't landt van Striene, *dat de Jonckheer van Gaesbeecke toebehoort.*

Over dese ende andere paelscheydinghen, waren eertijdts groote twisten gheweest tusschen die Hertoghen van Brabandt, ende Graven van Zeelandt. Want in't jaer 1203, Dirck, de sevende van die naem, Grave van Hollandt, ghevanghen zijnde van den Hertoch van Brabandt, Henrick de eerste, is van sijne ghevangenisse ontslaghen, op verscheyden voorwaerden, in de aenstaende brief te lesen; in de welcke men onder andere sien mach, dat over de palen van Zeelandt ende Brabandt, tusschen de Mase ende Schelde, hier vooren swaer verschil ende vee gheweest is. Doch wierde nu eenichsins wech ghenomen, ghevende den Hertoch van Brabandt, de landen, ontrent Zeelandt gheleghen, daer tot noch toe over ghedut was, in leene te houden aen den Grave van Hollandt. Laet ons de brief, in het Duyts by ons ten deele vertolct, selve hooren spreecken;

IN den naem van de heylighe ende onverdeylde Drievuldicheyt, &c. Kennelijck zy een yeder, die dese Brieven sien sullen, dat daer verschil is gheweest, al van over langhe tijden, tusschen Henrick, Hertoch van Lothringen, ende syne voorsaten; ende tusschen Dirck, Grave van Hollandt, ende syne voorsaten, van wegen het landt, ghelegen tusschen de Mase, ende de Schelde; Welcke twist op dese middelen, door raedt van goede mannen, aen wederzijden ter neer gheleyt is.

De Graef heeft overghedraghen in handen van den Hertoch, de Stadt van Dordrecht, aen beyde de zijden van het Water, Dordrechtswaerde, Hereswaerde, Dussen, ende het gheheele landt tusschen Stryen ende WaelWyck, tot het landt toe van den Hertoch.

Doch dit voorseyde landt heeft den Grave ghekregen in leene van den Hertoch, ende is syn Leenman gheworden, ende heeft ghesWooren, dat hy, van dat voorsz. landt Weghen, in eygener persoon den voorseyden Hertoch, als een Leenman synen Heer schuldich is, dienen sal teghens een yeghelijck, uytgenomen het Rijck.

Ende Dordrecht, Dordrechtswaerde, Hereswaerde, ende Dussen voorschreven, zijn den Hertoch ende syne erven ghegheven in recompense, voor dat landt naer Zeelandt toe streckende, op het Welcke den Hertoch ende syne voorsaten altijdt recht ghepretendeert hebben, teghens den Grave, ende syne voorsaten. Ende hier mede zijn ende blijven doodt alle twisten, actien, ende verschillen, die sy hier over teghens malkanderen ghehadt hebben, &c. &c.

Dese Brieven zijn ghegheven op het jaer 1203, *in November. De ghetuygen daer toe van s'Graven Weghe gheroepen, zijn; Rutger van Meerhem,*

Hugo van Voern, Dirck van Altena, Gerard van Horst, Willem van Theylingen, Simon, Jan, ende Isbrand van Haerlem, Albert Baeniaerts, Wouter van Egmondt, Florens de Welde, Philips van Wassenaer, Aernout, Henrick, ende Jan van Rijswijck, Dirck van Bockel.

Hier over heeft in het jaer 1220, Henrick de eerste, Hertoch van Brabandt, aen Willem, Grave van Zeelandt, ende Maria, sijn wijf, te leene ghegheven de helft van Schaeckerslo, in Zeelandt, naest aen Brabandt ghelegen. De brieven, in den voornoemden jare ghegheven, in de welcke den Grave van Zeelandt bekent de helft van Schakerslo, van den Hertoch van Brabandt te leen te houden, werden op het Casteel van Vilvoorden noch bewaert.

Doch, Hertoch Ian van Brabandt hadde in den jare 1280, Florens, Grave van Hollandt, ende sijne nacomelinghen, vry verclaert van Dordrecht, Dordrecht sweerde, ende andere landen van Zuydt-Hollandt van hem te leen t'ontfanghen. Maer hier over is sijn soon Ian, de tweede, Hertoch van Brabandt, ontrent den jare 1302, verbolght ende te moede gheworden, de landen van Zeelandt, tusschen de Mase ende Schelde gheleghen, den Grave te ontnemen, als aen Brabandt behoorende; ende heeft daer over hem oorlogh aenghedaen, ende Dordrecht doen belegghen.

Dese is dan de plaetse, daer Zeelandt in gheleghen is, ende dese zijn haer oude palen, met de welcke sy grenst aen de naemkondichste landen van Nederlandt, ende haer niet verre afgelegen vindt van de voornaemste Rijcken van geheel Europa, Vranckrijck ende Engelandt; soo dat men niet behoorde te lesen by eenige vreemde ende onbewuste schrijvers, veel min in de schriften van inboorlinghen, als Jason Pratensis van Ziericzee, alleen lettende op de wilde ende wijde Zee, die aen d'eene zijde Zeelandt aenranst, dat dit landt is eenen van allen anderen menschen afghelegen, ende by naer uyterste hoeck van de weerelt. Laet ons dan nu oock, in plaetse van de roede, de penne strijcken over haren gheheelen bodem, ende hare verscheyden grootte, voornementlijck soo als die nu te wesen bevonden werdt, gaen vertoonen.

Grootte van Zeelandt. Verscheyden oude grootten, Steenschietens, ofte inschotbare landen, ghenomen. Wat Steenschieten *by den Zeelanders beduyt, ende waer van herkomstich. Des gheheelen landts tegenwoordighe grootte naer des hemels breedte, ende ten vollen, ghenomen.*

WAt de grootte van Zeelandt belanght, hoedanich die in de voorleden eeuwen, in hare volle ende hemels breedte gheweest is, kan men niet wel

wel segghen; door dien in de oude reeckeninghen van de Heeren Rentmeesteren over Zeelandt Bewesten ende Beoosterschelde, alleen te vinden is de grootte des landts, *Steenschietens* ghenomen. Tot verstandt daer van, hebbe ghedacht noodtlijck ende ghevoechlijck te sullen wesen, voor eerst daer van wat naerder openinghe te doen, ende daer naer gheheel Zeelandt, ende yeder deel van dien, in alle sijne leden, ende volcomen grootte, soo als die teghenwoordich bevonden werdt, te vertoonen.

Zeelandt wordt verdeelt in vele Eylanden; de Eylanden ghesmaldeelt in Ambachten. Dese Ambachten zijn meerder in hare grootte, dan sy in 't boeck van den Grave, gheseght *Steenrolle*, bekent zijn; ende werdt het ghene daer in niet bekent is, *Overambacht* ghenoemt. Het bekende deel in de Steenrolle, werdt *Steenschietens* ghenoemt, van welckers ghemeten de Ambachtsheeren den Grave zijn schot betalen, naer dat op elck gemet gheset is. Dese naem is daer van herkomstich, dat s'Gravenhuys van ouden tijden ghenoemt werdt *s'Gravensteen*, ende *Schieten* beteyckent betalen, daer af men seght, *Verschieten*, dat is voren betalen, ende *Schot*, dat is een betalinghe ghedaen, ofte te doen, aen den Grave. Want om dat van alsulcken bekent ende aenghereyckent deel den Ambachtsheere gheldt moet schieten ende betalen *ten Steene*, dat is, ten huyse van den Grave, ofte sijnen Rentmeester, soo werdt het ghenoemt *Steenschietens*.

Het ander op de Steenrolle onbekende deel, draecht, boven dien van *Overambacht*, den naem van het *Vrye*, om dat den Ambachtsheer daer van niet ghehouden is yets aen den Grave op te brenghen, maer het ghene dat daer van komt, behoudt voor sich selven.

Dit *Vrye* is al van over vele tijden ghelaten ende ghegunt aen de Ambachtsheeren, tot erkentenisse van den dienste die sy deden, ende moeyenisse die sy hadden in 't schot van haer Ambacht, volghens Steenschieten, te vergaderen, ende te innen, daer voor te staen, ende 'tselve ghereedt in handen van des Graven Rentmeesters te leveren, ofte borghe daer voor te stellen. Ten aensien van alle welcke onkosten, onseeckerheyt van de onderhoudinghe ende bewaringhe van den lande, midtsgaders jaerlijcxe verseeckertheyt van de borchtochte, ende het verandtwoorden voor de schote, de Graven ende Gravinnen toeghelaten hebben de Ambachtsheeren te moghen ghenieten de grootte van de gemeten, die haerlieder Ambachten ofte bedrijven grooter bevonden zijn oft mochten wesen, dan sy Steenschietens in s'Gravenboeck ofte Steenrolle bekent stonden, ende voor haer te houden het inkomen van dien.

Het is wel waer dat somtijdts 'tschot geheven is gheweest op de ghemeten van de Ambachten *by der Breedte*, medegaende ende daer onder begrepen werdende het *Vrye*. Doch dit is eerst inghekropen ten tijden van Hertoch Carel de Stoute, overmidts de behoeftighe tijden, ende nootsaeckelijckheyt van den Grave, ende vernuftigheyt van eenighe gheesten. Alsdoen heeft men begonnen bede ofte schot te eysschen, eensdeels *by Steenschietens*, naer ouder gewoonte, ende eensdeels *by der Breedte*, edoch altijdt *meer Steenschietens*, dan *by der Breedte*, om d'Ambachtsheeren niet ofte soo weynich, als men konde, te verkorten in hare gherechticheyt, henlieden toecomende; zijnde der Ambachtsheeren voornaemste incomen, 'tgenieten van het *Vrye*: jae oock de Graven, in't verkoopen van de Ambachtsheerlijckheden, maeckten meer gheldt daer van, om dat sy aen den koopers, onder ander Ambachtsghevolghe, oock het *Vrye* lieten verblijven.

Dit aenteyckenen van eenighe ghemeten Steenschietens, schotbaer werdende, ende 'tvry laten van eenighe, die niet schotbaer souden wesen, ginck dus in sijn werck. Soo wanneer eenighe landen ofte polderen in Zeelandt by toelatinghe van den Grave bedijckt wierden, mosten de selve polderen, naer dat verloopen was de tijdt van ghegeven vryicheyt van schot, by Burchgrave ende Leenmannen van Zeelandt schotbaer ghemaeckt werden, elck polderlandt naervolghende sijne gheleghentheyt, ofte de voorwaerden, daer het op bevorscht ende bedijckt was; werdende sommighe ghestelt ten gheheele schote, sommighe ten halven, sommighe ten derdendeel, ofte sestepart schots, naer dat die goet, ofte quaet, kostelijck ofte onkostelijck in't bedijcken, ofte onderhouden, ende uytgegeven waren. Dit noemde men *Berijden*. Ende landen, noch niet aldus schotbaer gemaeckt zijnde, wierden *Onbereden landen* ghenaemt. Dese maniere van spreecken is in de oude Reeckeningen van Bewester ende Beooster Schelde, ende de brieven, raeckende dese Graeflijckheyt, op ontallijcke plaetsen te vinden.

Doch, in't stellen ende berijden van de selve landen ghebeurde het, dat daer vele guylen, wateringhen, valeyen, morasschen bevonden wierden, die men alsdan niet voor landt reeckenen ofte stellen wilde, noch te dijcke, noch te schote; maer wierden voor beroide, onvolmaeckte, ende aencomende landen ghehouden, van welcke, als onvruchtbaer, den Ambachtsheer aen niemandt soude hebben te verandtwoorden. Ende alhoewel de ghedachte guylen, wateringhen, valeyen, morasschen, ende dierghelijcke onlanden, daer naer met der tijdt bequamen, ende de alderbeste, verste, ende vruchtbaerste landen wierden, behielden nochtans altijdt de vryheyt, die haer in het

het eerste berijdt van Burchgrave ende Leenmannen ghegheven was, niet komende ter Steenrolle, ofte *Steenschietens* onderworpen ghemaeckt werdende, tot groot voordeel van de Ambachtsheeren. Ende wierden, boven de ghedachte namen, *Accres*, ofte *BinnenaenWas van de Ambachtsheeren*, ende *Overghemeten* byghenaemt.

Ende om dit beseffelijcker ende verstandelijcker te begrijpen, laet nemen, tot een staeltjen, een polderken, nieuw bedijct, 'twelck groot was in de waerheydt ende naer hemels breedte, hondert tsestich ghemeten. Het selve wierdt in de Steenrolle Steenschietens aengheteyckent niet meerder dan hondert ende veertich gemeten. Ende wierdt sulcx ghedaen, overmidts daer bevonden wierden vele naecte, bloote, quelende ende onghegroeyde velden, stalen, poelen, ende ander onlandt. Daer by mach men speuren, dat de grootte van dit polderken Steenschietens ghereeckent minder was, dan in sijn rechte ende dadelijcke grootte, twintich ghemeten. Ja, het ghebeurde in sommighe landen, dat de Vrye ofte niet schotbare ghemeten bynaer soo veel waren als die, welcke door 'tSteenschieten schotbaer ghemaect waren.

Hier uyt mach men dan afnemen, hoe dat de grootte van Zeelandt, Steenschietens ghestelt, ghenomen moet werden; te weten, in verre na niet soo als die was in der daedt, maer soo als die ghenomen wierdt ten opsien van de landen, daer den Grave sijn bede op heffende ende van ghenietende was.

Ick en kan hier niet nalaten in te voeghen het ghene ick in een kleyn ghefchreven Chronijcxken, waer van den autheur gheleeft heeft ontrent het jaer 1480, aengaende de grootte van Zeelandt, soo als die op die tijden bereeckent wierde, ghevonden hebbe, *Dit is*, (seght hy) *de grootte van Zeelandt Steenschietens.*

In den eersten, soo is Schouwen groot, sonder Poirtambocht, XVI M. *gemeten*, VI C LXXXVII, *gemeten*.

Duvelandt is groot III M. *gemeten, ende* C. *roeden*.

Stavenisse, Sinte Martensdijck, XXVIII C. *gemeten*, XXV *roeden*.

Scherpenisse XI C. *gemeten, Weskercke* XIII C. *gemeten*.

Poirtvliet ende Priestersmeet VI C. *gemeten*.

Ter Tole, ende Schakerloo M. *gemeten, dene staen ten halven schote.*

Somma van Beoosterscheldt in al, facit XXXII M. *ende* XVIII *gemeten*.

Walcheren is groot steenschietens XXVIII M. *gemeten*.

Zuydt-Bevelandt mit dat boisten Ieersiken staet, ten halven schote, is groot XVIII C. *gemeten*.

Borsselen

Borsselen is groot steenschietens XIII M. *gemeten.*
Noirtbevelandt is groot steenschietens XIII M. *gemeten.*
Item is al Zeelandt mitten steenschietens gereeckent XCIII M. *gemeten.*
Item, Poirtambacht is groot VII M. *ende* LX *gemeten.*

Dus wordt oock de grootte van den lande, ende gemeten in Zeelandt, staende ten vollen schote, ghenomen in de Registers van de Rentmeesters Bewesterscheldt ende Beoosterscheldt, in 't jaer 1513. Welcke ick hier wel hebbe willen te voorschijn brenghen, om dat daer niet alleen de grootte Steeenschietens, maer oock 't Vrye medegaende, neffens den anderen te sien is.

BEWESTERSCHELDT, groot.

Steenschietens ——— LXIII M. VIII C *Gemet.* CXXX *Roeden.*
'tVrye ——— XLIII M. X *Gemet.* CXCIII *Roeden.*
Komt by der breedte ——— CVI M. VIII C XXVII *Gemet.* XXV *Roeden.*

BEOISTERSCHELDT, sonder Tholen, Schakerloo, ende Dreyscher, groot.

Steenschietens ——— XXVIII M. VI C VII *Gemet.* CXLIII *Roeden.*
'tVrye ——— V M. CLXIIII *Gemet.* II C LIIII *Roeden.*
Komt by der breedte ——— XXXIII M. VII C LXXII *Gemet.* XCVII *Roeden.*
Somma Steenschietens van gheheel Zeelandt Bewesterscheldt ende Beoosterscheldt, komt ——— XCII M. IIII C XXIIII *Gemet.* CXXVI *Roeden.*
Somma 'tVrye Bewest ende Beoosterscheldt, maeckt XLVIII M. CLXXV *Gemet.* CXLVII *Roeden.*
Ende t'samen by der breedte CXL M. V C XCIX *Gemet.* CXX *Roeden.*

Dan het soude den leser lichtelijck mogen verdrieten langer in dese oude reeckeningen met ons te suffen; ende sijne nieuwsgiericheyt veel aengenamer mogen wesen in de tegenwoordige grootte van Zeelandt sijne ooge te vermaecken. De nette ende naerstighe handt van den achtbaren Heer *Cornelis Fransen Eversdijck*, Reeckenmeester van Zeelandt, heeft haer verwaerdicht ons versoeck te volvoeren; ende, onder andere sijne grootere besigheden, niet laten vervelen, in te stellen de volghende grootte van de Provintie van Zeelandt, ghelijck de selve is geextraheert uyt des landts authentijcke reeckeninghen van den hondertsten penninck, over den jare 1641, waer by ghevoeght zijn alle de polders, die zedert dien tijdt (tot den jare 1643 incluys) van nieuws zijn inghedijckt.

BE-

BEWESTERSCHELDT.

Walcheren.

			Gemeten.	Roen.
DE vijf ambachten zijn groot			14756.	57.
d'Oostwateringhe			13533.	67½.
Den Orangie-polder geseyt ter halver krijte, anno 1618, ghedijckt			305.	190.
De Zuydtwateringe			6763.	85.
De polder van Welsinge			39.	58.
De Westwateringe, ten vollen schote	7571.	53.	7845.	271.
De Duynlanden aldaer, die maer ⅔ parten van de geschoten en betalen	274.	218.		
Ontrent Rammekens ligghen noch 18½ gemeten dijckputten, die hier ghestelt werden by ——			Memorie.	

1ª. *Somma van* Walcheren *bedraeght (boven de voorsz. dijckputten)* 43243 *Gemeten*, 128½ *Roen*.

Zuydt-Bevelandt / ende eerst de Wateringhe Bewesten Yersicke / ghesept de West ofte Zee-wateringhe.

Het oude Goes-ambacht	784.	93.	787.	103.
De vroonen aldaer	3.	10.		
Cattendijck	1407.	261½.	1423.	208½.
De vroonen aldaer	15.	247.		
Wemeldinghe	1982.	27.	1991.	291.
De vroonen aldaer	9.	264.		
Yersicke	2276.	80½.	2384.	239½.
De vroonen aldaer	12.	278.		
De vrye landen aldaer	95.	181.		
Vlake	1817.	265.	1845.	296.
De vroonen aldaer	28.	4.		
Schore	1050.	7.	1059.	268.
De vroonen aldaer	9.	261.		

			Gemeten.	Roen.
Cappelle, 't Ooftambacht	1916.	5.		
De vroonen aldaer	25.	273.		
't Weftambacht	1064.	219.	3043.	225.
De vroonen aldaer	18.	278.		
't Molewater, vrye landen.	18.	50.		
Everfdijck met Galg-oort	637.	159.	638.	55.
De vroonen aldaer		196.		
Cloetinge, 't Noort-ambacht	1129.	74.		
De vroonen aldaer	6.	113½.		
't Middel-ambacht	1200.	84.		
De vroonen aldaer	27.	1.	3903.	49½.
't Zuydt-ambacht	1529.	185.		
De vroonen aldaer	10.	192.		
'Sheer-abts-Kercke	1363.	183.	1366.	112.
De vroonen aldaer	2.	229.		
'Sheer-Heyndricx kinderen	611.	200.	628.	240.
De vroonen aldaer	17.	40.		
Wifkercke	239.	73½.	247.	43½.
De vroonen aldaer	7.	270.		
'Sheer-Arentfkercke, d'oude Prochie	332.	144.	344.	124.
De vroonen aldaer	11.	280.		
Baerfdorp	1208.	225½.	1255.	98½.
De vroonen aldaer	46.	173.		
Synoutfkercke	1129.	286.	1151.	50.
De vroonen aldaer	21.	64.		
Niffe, d'oude Prochie, met Oofter, en Wefterbuygendijck, en Hovendijck			1206.	108.
Facit van de Weftwateringhe			23278.	84½.

Volgen

Volgen hier de Prochien ende Polders ghelegen buyten de Westwateringe/ ende eerst beoosten de havens van der Goes en Bieselinghe.

			Gemeten.	Roen.
Sturmesant en Sichuyt			269.	244.
Den Bueren ofte Schaeps-polder			71.	294.
Den Meulenpolder of Poppendijcke			103.	26.
Tols-ende, anno 1636 *bedijckt, met Tersicke-ambacht aldaer* * omtrent			398.	86.
Nieuwe-lande, anno 1642, *bedijckt met Crabbendijcx ambacht aldaer* * omtrent			334.	126.
Cruyninge	3167.	$57\frac{1}{2}$.	3220.	$30\frac{1}{2}$.
De vroonen aldaer	52.	273.		
Den Oosthinckelen polder			308.	87.
Weerde en Valckenisse	2348.	116.	2397.	147.
De vroonen aldaer	49.	31.		
Crabbendijcke, Maeghts polder anno 1594 *bedijckt*	156.	19.	1106.	$115\frac{4}{5}$.
Den Monnickenpolder aldaer, anno 1594 *bedijckt*	157.	200.		
De grooten polder aldaer, anno 1596 *bedijckt*	788.	$143\frac{4}{5}$.		
De vroonen aldaer	4.	53.		
Symons polderken anno 1636 *bedijckt*			32.	272.
Facit beoosten de havens, *&c.*			8242.	$228\frac{1}{4}$.

Volghen hier de Prochien ende Polders ghelegen buyten de Westwateringhe / ende beweesten de havens van der Goes en Bieselinghe.

De Goesche polder	896.	7.	896.	103.
De vroonen aldaer		96.		
Jan Piers, en Pincx polders			22.	112.
Calis polder anno 1633 *bedijckt*			23.	139.

			Gemeten.	Roen.
'Sheerarentſkercke ouden polder	420.	28.		
De vroonen aldaer	5.	28.		
Anckeveer	253.	133.		
Sinte Pieters polder	106.	98.	961.	38.
Daniels polder	7.	243.		
De Noortſack	94.	131.		
'tOude Nieuwelandt	73.	277.		
Den Selniſſen polder met de vroonen, anno 1561. *bedijckt, beyde ambachten*			1047.	29.
Den Ooſtpolder anno 1642, *bedijckt*			45.	130.
Heynkenſant	2516.	51½.		
De vroonen aldaer	9.	145.	2525.	196½.
Den Louijſenpolder anno 1554 *bedijct, ende eerſt*				
Heynkenſants ambacht	74.	64½.		
De vroonen aldaer	47.	31½.		
Oveſants ambacht	317.	181.	609.	84.
De vroonen aldaer	51.	247.		
Niſſen ambacht	100.	0.		
De vroonen aldaer	18.	160.		
Oveſandt, d'oude Prochie	156.	284.		
Nieuw Oveſandt	148.	183.		
De Sack	96.	208.		
De Naelde	12.	228.		
Verloore-koſt	66.	266.		
Vrouwen-polder	18.	121.		
Calaenge	47.	199.		
Noordt Blaſecop	178.	116½.	1690.	86.
Zuydt Blaſecop	40.	126.		
'tNieuw landeken Beweſten	23.	14.		
'tNieuw landeken Beooſten	29.	34.		
Holleſtelle	223.	206.		
St. Anthonis polder	502.	118½.		
Hollepolder	145.	82.		

De

			Gemeten.	Roen.
De polders vander Nisse, ende eerst				
't Lange Nieuwlandt	38.	31.		
't Ronde polderken	28.	297.		
't Lange Maerken	17.	29.		
Cruyninge polder over 't Nissen-ambacht	344.	92.		
Over Baerlants ambacht	66.	130.		
De Vrouwe Stelle	259.	219.		
't Sacxken	42.	207.		
Willouts polderken	31.	180.		
Pieters polderken	16.	208.	1144.	152.
Proyen	31.	96.		
Schouwers-Weel	63.	129.		
Baersdorp en Synoutskercke ambacht op Schouwers-weel	65.	178.		
Zuydt Daniels polder over Baersdorps ambacht	14.	152.		
Item over Synoutskercke	18.	96.		
De vroonen in de selve polders	71.	283.		
't Nieu landeken Ovesants amb.	33.	225.		
s'Graven polder	633.	216.		
Heer Geerts polder	114.	258.		
Coren-polder	57.	71.	1009.	183.
Heer Jans polder	22.	100.		
d'Oostersche Swake	181.	138.		
De Middel-Swake	398.	178.		
De vroonen aldaer	4.	298.		
Fiernis-polder	7.	40.		
Canneel-polder	36.	278.	584.	277.
Vliechuyt	95.	236.		
Jan Vierloos polder	14.	179.		
Huygo polder	13.	160.		
Nieuwheer Geerts polder	13.	108.		

			Gemeten.	Roen.
Hoedekinskercke, &c.	2313.	278½.		
De vroonen aldaer	50.	67.	2398.	20½.
Benoorden de vijf Zoode	33.	275.		
De polder van Oostende			86.	287.
Baerlandt	1019.	256.		
De vroonen aldaer	27.	133.		
De polders aldaer	586.	197.	1757.	227.
De vroonen	15.	16.		
De Vogelensanck, noch vry	108.	225.		
Baeckendorp	607.	70.	612.	28.
De vroonen aldaer	4.	258.		
Oudelande	591.	81.		
De vroonen aldaer	1.	166.		
De polders aldaer	520.	153.	1119.	75.
De vroonen aldaer	5.	275.		
Ellewoutsdijck, Coudorpe, Drywegen en Everinge	3452.	203½.		
De vroonen aldaer	47.	87½.	3510.	236.
Het Pappotken	10.	245.		
Borssele bewesten de vijf zooden anno 1616 bedijct, ende eerst, de Baronnie	3024.	118½.		
De vroonen aldaer	44.	130.		
't Questieux ambacht	102.	228.		
De vroonen aldaer	1.	24.	3363.	185½.
Ovesants ambacht	189.	0.		
De vroonen aldaer	1.	285.		
Den nieuwen Crayert, anno 1612 bedijct	2626.	164½.		
Gemeensake vroonen	26.	230.	2666	187½.
Ambachtsheeren vroonen	13.	93.		
De West-Crayert anno 1642 bedijct, ende eerst				

'Sheer-

			Gemeten.	Roen.
'Sheerarentſkercke ambacht	840.	41.		
Heynkenſants ambacht	224.	136.	1103.	177.
Borſſels ambacht	39.	0.		
Facit beweſten de havens, *&c.*			27178.	253.

Het Eylandt van S^t. Joos-landt/ mede Zuydt-Bevelandt/ gheleghen onder het ambacht van 'Heerarenſ kercke/ anno 1631 bedijckt.

	Gemeten.	Roen.
SInt Joos-landt	606	18.
De vroonen aldaer	10.	37.
Facit over S^t. Joos-landt	616.	55.

11^a. *Somma over de twee Eylanden van* Zuydt-Bevelandt, *bedraecht* 59316 *Gemeten*, $20\frac{3}{4}$ *Roen*.

Wolphaerts-dijck.

			Gemeten.	Roen.
WOlphaerts-dijck	1587.	150.		
De vroonen aldaer	23.	183.	1613.	118.
d'Ambachtſ heeren vroonen	2.	85.		
Den polder gheſeyt 't Nieuw Ooſterlandt anno 1597 *bedijckt*			438.	269.

111^a. *Somma van* Wolphaerts-dijck *bedraeght* 2052 *Gemeten*, 87 *Roen*.

Noordt-Bevelandt.

	Gemeten.	Roen.
OUt Noordtbevelandt a°. 1598 *bedijckt*	4313.	41.
Nieu Noordt-Bovelandt a°. 1616 *bedijckt*	1140.	86.
Fredericx polder a°. 1642 *bedijckt* * omtrent	1150.	0.

1111^a. *Somma over* Noordt-Bevelandt *bedraeght* 6603 *Gemeten*, 127 *Roen*.

1^a. *Groſſa over* Beweſter Scheldt, *bedraecht* 111215 *Gemeten*, $63\frac{1}{4}$ *Roen*.

BE-

BEOOSTERSCHELDT.

Het Eylandt van Zierickzee/ Duvelandt/ etc. Ende eerst/ Schouwen/ etc.

			Gemeten.	Roen.
Schouwen, dyckersgemeten	16022.	65.	19202.	226.
Vrye moeren en vroonen	603.	261.		
Noch aldaer moeren, die maer half geschot betalen	1938.	200.		
Noch uytgheputte landen en morassen vry van geschot	638.	0.		
Den Westeren Ban van den Duyne			361.	298.
De vrye landen onder Haemstede			71.	244.
De Polder van Burcht	1079.	173.	1153.	173.
De vrye gemeten aldaer	74.	0.		
De Polder de Meye-pacht			35.	285.
't Westlandt			61.	295.
Clauskinderen			278.	180.
Den Oosteren Ban van den Duyne			202.	75.
't Zuyder-Nieuw-landt			194.	143.
Goykens-Nieuw-landt			166.	229.
Den verbranden Man			23.	8.
Facit van Schouwen, *&c.*			21753.	56.

Brouwershaven/ etc.

't Zuyder Nieuw-landt aldaer	131.	167.	138.	107.
Het beverste Speuye	6.	240.		
St. Jacobs groot Nieuwlandt			146.	170.
St. Christophels polder			46.	267.
Het Noorder Nieuw-landt			28.	240.
St. Jacobs kleyn Nieuw-landt			9.	227.
Het Geest Nieuw-landt			8.	117.
Het Pais-Graven-polderken			5.	0.
Facit van Brouwershaven, *&c.*			383.	228.

Drey-

Dreyschor / Sonnemaer / Noortgouwe / etc.

			Gemeten.	Roen.
Dreyschor	2759.	255.	2779.	255.
't Maerlandt aldaer	20.	0.		
Sonnemare			1422.	179.
Noortgouwe	1394.	203.	1511.	28.
St. Jeroens pold. alias, *Bantam*	108.	235.		
De Verbrande man aldaer	7.	190.		
Facit over Dreyschor, *&c.*			5713.	162.

Duvelandt.

De vier Bannen	6111.	88.	7272.	186.
Al te cleene	79.	292.		
Bettewaerde, &c.	543.	143.		
Gouweveer, &c. a°. 1628 bedijct	537.	263.		
Oosterlandt, daer onder zijn 32 Gemeten, 60 Roen, die maer half geschot betalen,	3287.	210½.	3444.	294½.
d'Aenwassen aldaer	127.	72.		
Sonneschijn, a°. 1628 bedijct	30.	12.		
Heer Jans-landt, daer onder 9 Gemet. 132 Roen, die maer half geschot betalen			714.	69.
Brunisse, geseyt Oost-Duvelandt, anno 1467 bedijct	1886.	72.	2033.	189.
d'Aenwassen aldaer	42.	107.		
Stoof polder a°. 1621 bedijct	74.	73.		
Hardemee a°. 1628 bedijct	30.	237.		
Facit van Duvelandt,			13465.	138½.

1a. *Somma over 't* Eylandt van Ziericzee, Duvelandt, *&c.* (*uytgenomen de landen van* Bommenede *en* Bloys, *die alsnoch onder Hollandt contribueren*) *bedraeght* 41315 *Gemeten*, 284½ *Roen*.

Sommelsdijck.

	Gemeten.	Roen.
Sommelsdijck met St. Christophels-polder, en Onweert, t'samen groot	3100.	109.

II^a. *Somma van* Sommelsdijck *bedraeght* 3100 *Gemeten*, 109 *Roen*.

Tholen.

De polder vande x v^c Gem. is groot	1672.	101.		
Schakerloo	1184.	100.		
Rasernie	43.	232.		
Den Dalemsen polder	159.	89.		
Deurloo	174.	272.	3834.	161.
Altecleen	21.	59.		
De Puyt	103.	155.		
De Peucke	218.	294.		
't Nieuwe landt	256.	59.		
Den Brouck	415.	89½.	959.	232½.
't Roo-landt	544.	143.		
Oudt Stryen	152.	184.	314.	59.
Nieuw Stryen	161.	175.		
Oudt Vossemaer bewesten de riviere			3312.	180.
Vrybergen, boven 't geinundeerde			8.	33.
Toortvliet			4956.	292.
St. Maertens-dijck met d'annexe polders			4735.	80.
Scherpenisse met d'annexe polders			1282.	158.
Westkercke met d'annexe polders			1270.	149.
St. Annelandt met d'annexe polders			2360.	62.
Stavenisse met Zuydtmoer, &c. a°. 1599. bedijckt.			1542.	193.
Kempshofstede			666.	70.

III^a. *Somma van 't* Eylandt vander Tholen *bedraeght* 25243 *Gemeten*, 169½ *Roen*.

Nieuw-

Nieuw-Vossemaer/ etc. gheleghen annex Brabandt/ beoosten de riviere van Eendracht.

	Gemeten.	Roen.
Nieuw-Vossemaer beoosten de riviere	2061.	171¾.
De landen van de Heninge aldaer	101.	118.
Den Heeren polder anno 1634 bedijckt	312.	47.

IIII^a. *Somma van* Nieuw-Vossemaer, *&c. bedraecht* 2475 *Gemeten*, 36¾ *Roeden*.

II^a. *Grossa over* Beooster Scheldt, *bedraecht* 72134 *Gemeten*, 299¾ *Roen*.

Somma totalis van gheheel Zeelandt, **bedraecht** *Een hondert drie en tachtich duysent, drie hondert vijftich Gemeten, en drie en tseslich Roen.*

183350 *Gemeten*, 63 *Roen*.

Over de drie nieuwe polders van Tols-ende ——— 398. 86. Nieuwelande 334. 126. Fredericx polder 1150. 0. *hadden wy eenighe twijffelinghe offe wel correct overghegheven mochten zijn; hebben oversulcx een* ✱ *daer achter aen ghestelt, als oock het woordeken* omtrent, *op dat wy daer mede onse twijffelinghe te kennen mochten gheven.*

Verdeelinge van Zeelandt. Hare Eylanden ende Steden.

DE verdeelinghe van Zeelandt wordt verscheydentlijck ghestelt. In de blaffaerts van de geestelijcke jurisdictie van den Biscop van Utrecht over de Kercken, Cloosteren, ende andere gheestelijcke ghestichten van gheheel Zeelandt, werdt het gheheele landt in vier Decanaetschappen onderscheyden, als, Zuydt-Bevelandt, Schouwen, Walcheren, ende Borsselen. Ick hebbe een daer van ghesien tot Utrecht by de Heer Gijsbert Lap van Waveren, groote liefhebber van de Nederlandtsche oudtheyt, de welcke hier sal laten volghen.

Onder 't Dekenschap van Zuydt-Bevelandt.

Reymersvvael,
Broeck,
Steenvliet,
Kreecke,
Eversweerde,
Hinckelenoirt,
Ouderdingen,
Schaudee,
Mara,
Ryllandt,
Valckenesse,
Weerde,
De nieuwe Capel, alias, *Hinckelpote,*
Cruningen, } verdroncken.
Tols-ende, } verdroncken.
Nieuwlandt, } verdroncken.
Lodick, } verdroncken.
Dunenee, } verdroncken.
Coudewerve, } verdroncken.
Iiersеke,
Schon,
Eversdijck,
Capelle,
Wemelingen,
Cattendijck,
Cloetingen,
Goes,
T'sheeren abbenkercke,
Nissen,
Baesdorp,
T'sheeraetskercke,
Heykensant,
Nieuwkerck,
Wissenkerck,
T'sheerheynskinderkerck,
Voirtrap, alias, *s'Gravenpolre.*
Badt,
Oversande,
Sinte Martensdijck,
Scherpenisse,
Westkercke,
Bakendorp,
Baerlandt,
Oudelandt,
Heer Oedenskerck,
Oostende,
Stuvezande,
Symonskercke,
Poertfliet,
Vyningen,
Crabbendijck,
Aggere,
Sinte Annelandt.

Onder 't Dekenschap van Schouwen.

Zirczee,
Curia Beginarum, ibidem.
De Capel van Duvelandt,
De oude kerck } *van Duvelandt,*
De nieuwe kerck } *van Duvelandt,*
Kerckwerve, } verdroncken.
Stavenesse, } verdroncken.
Duvendijck,
De Kerck { *van St. Philips,*
De Kerck { *Alard,*
De Kerck { *de Kinderen van Claes.*
Elckerzee,
Ellemeet,
Noordt } *Wellandt.*
Zuydt } *Wellandt.*
Zuydtkercke,

Brou-

Brouwershaven,
Renesse.
Brydorp,
Hamstede,
Borch,
Westerlandt,
Jackenkercke,
Brieskercke,
De nieuwe kerck van Schouwen.
De kerck van Reynier,
Symonskercke,
Oudekercke,
Bordendam ,
De Kercke ofte Capel Cursorum, *ofte van de boden .*
Bommenee,
Kleyn Dreyscher,
Noortgoude,
Dreyscher,
Claeskinderkercke,
Sonnemaer,
'tNieuwe landt van Duvelandt,
Brunesse in Duvelandt,
Miggerschil.

Onder 't Dekenschap van Walcheren.

W*Estmonster te Middelburch,*
S. Pieterskercke aldaer,
'tClooster aldaer,
'tBegijnhof aldaer,
Arremuyden,
Welsingen,
Riethem ,
Nyewerve, verdestrueert.
Ooster- / *Wester-* } *Zouburch,*
Coudewerve,
Oude / *Nye* } *Vlissingen ,*
Alta terra,
Biggenkercke,
Crommenhoeck,
Buttingen,
S. Marien kerck,
Meliskercke,
Werendijck,
Soutelande,
De Kercke { *van S. Jan,* / *van S. Boudewijn,* / *van Poppo.*
Poppendam ,
Oestcappel,
Domborch,
S. Aechten kerck,
Gripskercke,
Gapingen,
Arnoutskercke,
Poppenborch,
Predam ,
Veris,
Schelbacht,
Clewerskercke,
Oesthoeck,
Campen,
Soeterlingerkercke,
Wissenkercke,
Geersdijck,
Wellis,
Emelisse,
Cortkeen,
Schoenboom ,
Eyckeninge, alias *Nieuwkercke,*
} verdroncken.

Cats,
Offliet,
Sabbingen,
Oesterlandt,
Dircxhoeck,
Oistkercke,
Oudersdijck, } verdroncken.
De Capel vanden Deken,
Sandijck,
Westcappel,
Polre, onlangs opgherecht,
Wolfaertsdijck, alias *Zesterlandt.*

Onder 't Dekenschap van Borsselen.

Monster,
Tewijck,
Westkercke,
Oestkercke, } verdroncken.
Wolfersdorp,
S. Catherinen kercke,
Everdingen,
Coudorp,
Ellewoutsdijck.

Andere afdeelen ende splitsen Zeelandt in verscheyden Eylanden, eenighe in ses, sommighe in vry meerder, oock wel in minder. Nemaer de oudtste, ende in des Graeflijckheyts brieven meest bekende verdeelinghe van Zeelandt, wordt ghenomen van de loop van de Schelde, door den welcken Zeelandt in *Bewester* ende *Beooster Schelde* gescift werdt. Dese is al bekent, en in ghebruyck gheweest in den jare 1269; naer uytwijsen van de volgende Brief, waerdich om hier ghelesen te werden;

Florentius, Comes Hollandiæ &c. recognoscimus quod dilectus & fidelis noster Albertus de Vorne, & sui successores, Domini de Vorne, recipere possint, & debeant, pro jure ipsis contingente, octavam partem ex Occidentali parte Scaldiæ, & quintam partem ex Orientali parte ejusdem Scaldiæ, in Zelandia, omnium precariarum, quæ nobis, & hæredibus nostris prædictis Comitibus Hollandiæ, aut eorum uxoribus, ratione nuptiarum, seu matrimonii contrahendi, in dicta terra Zelandiæ, pro tempore futuro, in data literarum, deinceps conferentur. Datum apud Delft, M. CC. LXIX, *feria* V. *post festum Beatorum Petri & Pauli.*

Grave Floris bevesticht hier het recht, dat Albert van Voorne, ende sijne naerkomelinghen, Heeren van Voorne, souden voortaen houden ende hebben, om te ghenieten het achtste deel van de beden, die den Graven ende Gravinnen toeghestaen souden werden, als sy in houwelijcken state souden komen te treden, in Zeelandt Bewester Schelde; ende het vijfde deel van de beden, in Zeelandt Beooster Schelde. Ja, oock dese verdeelinge steunt op de Keure van Zeelandt, Staetsghewijse opghemaeckt in den jare 1495.

Over elck van dese twee ghedeelten hebben de Graven eertijdts ghestelt, ende hebben noch teghenwoordich haer ghesach, twee hooghe Graeflijcke Officie-

Officieren, ghesegt *Rentmeesters Generael van Zeelandt Bewester ende Beooster Schelde* waer van die sijn comptoir houdt tot Middelburch, jeghenwoordich, Heer *Johan Huyssen*, Ridder, Heer in Cattendijck ende Monsterhouck; dese tot Ziericzee, jeghenwoordich, Heer *Adrianus Hofferus*. Van deser oudt aensienlijck ghesach, ampt ende waerdicheydt, sal elders breeder werden ghesproocken.

Onder Zeelandt Bewesterscheldt behooren de vier Eylanden, Walcheren, Zuydt-Bevelandt, Noordt-Bevelandt, ende Wolfersdijck; ende die daer in gheleghen Steden, Middelburch, Vlissinghen, Vere, Arnemuyden, Westcappel, Domburch, in Walcheren; Goes in Zuydt-Bevelandt, ende eertijdts noch Rommerswael, in Zuydt-Bevelandt, ende Cortgene, in Noordt-Bevelandt, welcke twee nu eenen roof van de tijdt ende 'twater zijn geworden. Onder Zeelandt Beoosterscheldt, de vier Eylanden, Schouwen, Duvelandt, Tholen, ende Oresandt; ende die daer in gheleghen Steden, Ziericzee, Brouwershaven, in Schouwen; Tholen, ende S. Martens dijck in het landt van ter Tholen.

Dese Steden zijn van oudts verdeelt gheweest in *Groote*, die oock *Goede* ende *Graeflijcke Steden* ghenoemt werden; als, *Middelburch, Ziericzee, Rommerswael, Goes, ende Tholen*; ende in *Smalle* Steden, die oock *Simpele Steden* ghesegt worden; als, *Vere, Vlissingen, Domburch, Westcappel, Brouwershaven, Cortkene, ende S. Martens dijck*. Doch de tijdt alles veranderende, heeft ten laetsten oock Vere ende Vlissingen plaetse onder de Groote Steden ghegheven; ende is tot de Smalle, Arnemuyden by ghekomen. Ick ondervinde uyt oude Acten van den jare 1516, ende andere, dat die Smalle Steden haer altijts hebben soecken te ontschuldighen van alle beden ende subventien, die van de Grave gheeyscht, ende hem toeghestaen wierden, segghende, dat sy haer eertijdts vry daer van jeghens den Grave ghekocht hadden. Doch de Groote Steden hebben haer veeltijdts daer teghen inghebonden, ende ten laetsten haer oock mede, naer hare gheleghentheyt ende middelen, doen ghelden. Den bysonderen ende onderscheyden rijckdom van die teghenwoordighe Groote Steden, mach wel verstaen worden uyt de maniere van belastinghe, die men ghebruyckt, als eenighe penninghen, voor de ghemeyne saecke, by de ses Groote Steden opghebracht moeten werden. Laet ons nemen tot een staeltjen, dat by haer ghesamentlijck twintich schellinghen op te brenghen zijn. Daer van gheeft

Mid-

Middelburch				6. ß. 8. g.
Ziricζee,	2 ß	11 g.	}	6 ß. 8 g.
Goes,	2 ß.	8 g.		
Tholen,	1 ß.	1 g.		
Vlissingen,	4 ß.	2 g.	}	6 ß. 8 g.
Vere,	2 ß.	6 g.		
			t'samen	20 ß. g.

Gheduerighe veranderinghe van de grootte ende het wesen van Zeelandt. Aenwas van landen, door bedijckinge; verlies der selver, door watervloeden. Afspoelinge van duynen ende dijcken. Redenen, waerom eertijdts sooda-nighe ongheluc ken menichvuldiger ende swaerder zijn gheweest, als wel nu. Order daer teghen gestelt. Teghenwoordige stercktе ende ghestalte der dijcken.

DE ghestalte van het landt van Zeelandt is niet altijdt de selfde gheble-ven, maer veel tijdts merckelijck verandert, somwijlen door bedijc-kinghen van schorren seer toenemende, doch meermael veel van sijn landen verliesende. Dit komt by door den soo machtigen ende onsiecchelijcken om ende doorloop van het water, die sich altijdt heel vreemt ende verscheyde-lijck jeghens dit Eylandt heeft ghedraghen; somwijlen gunstich, behulp-saem, mildt, ende vriendelijck; somwijlen, in teghendeele, grimmich, schadelijck, onversadich, ende schrickelijck; ghelijck uyt het volghende verhael van onderscheyden, eenighe ghewenste, andere afgrijselijcke ghe-schiedenissen, een yeder sal konnen afmeten. Indien wy sien op de eerste opkomste van dit landt, soo sullen wy bevinden, dat de Zee, gelijck als hare moeder ende voesterse is gheweest, soo als meest alle eylanden, die door inbreucken van wateren van het vaste landt niet afghescheurt werden, uyt de aenwerpselen van de Zee ghebooren werden. Dan, indien wy op d'ander zijde acht nemen, op de menichvuldighe overvloeden van het water, af-breecksełen van duynen, dijcken, ende landen, wechneminghe van gronden, opswelginghe van geheele Steden, ende een ongheloofl ijck ghetal van dor-pen, neffens dien overstolpinghe van menich duysent stuck vee ende men-schen, soo mach die selfde Zee geen andere naem als van de allergrimmich-ste ende onbarmhartichste stiefmoeder draghen. In de Zeeusche eylanden, te stercken ende te verswacken; te verminderen ende te vergrooten; aen

mal.

malcanderen te hechten, ende van den anderen te ſcheuren; van water landt, van landt weder water, gronden, ende afgronden te maecken; in ſchepen te doen ſeylen over landen, ende de ploech ende ſickel te brenghen op het water; t'ondermijnen van dijcken, ende te beſchutten; het geven van rijckdommen, en verſlinden; ſtil zijn, en woeden; gheruſtheyt den ingeſetenen by te brenghen, ende den uyterſten ſchrick ende vreeſe aen te jagen; ſchijnt hier altijdt de Zee haer vermaeck ghenomen te hebben.

Hier van daen komt het, dat ghelijck de Hiſtorien van andere naeſtgheleghene volckeren, meerendeels root ende nat ghemaeckt werden met het bloedt van hare verſlaghene vyanden, deſe daer boven noch deurgaens ghelijck als doorſpoelt ende overſtelpt werdt van een volle Zee en onrechte wateren, ſoo dat niemandt ſulcx leſen kan, ſonder die watervloeden te vermeerderen met ſijn tranen.

Ende ghelijckerwijs elders der landen palen door gheluckighe oorloghen uytghebreydt worden op den naeſt aengrenſenden bodem; alſoo werdt hier den grondt veeltijdts uytghereckt op het verlandende water, in den omſlach van eenen rinckdijck begrepen. Van welcke ſoo ſeldtſame ende tegens den anderen ſtrijdende veranderinge, het wel ghevoechlijck weſen ſal, hier een weynich naerder te ſpreecken.

Wat de bedijckinghe ende inwinninghe van nieuwe landen ende polders belanght, die gheſchiet op aenwaſſen van ſlick opgheworpen, ende met der tijdt meer ende meer aengheſleept ende opghehoopt by het water, welcke by den ingheſetenen, *aenwerpſelen*, *merſende ſchorren*, *uytergorſſen*, *uytlanden*, ende anders, ghenaemt werden. Als deſe ſoo groot ende hoogh gheworden zijn, dat men die uytdrooghen mach, ende uytghedrooght zijnde, men acht dat ſy de ſware onkoſten, daer over te doen, wel moghen draghen, ende rijckelijck ſullen beloonen; ſoo valt men aen het dijcken, ende, de dijck op de ſoom ofte boordt van de aengheworpen ſchorren, naer het water toe, behoorlijck voltrocken zijnde, aen het ſtellen van molens, door de welcke het van binnen overghebleven water uytgheſmeten werdt, tot dat het landt ſijn volkomen drooghte bekomen heeft, ende tot het draghen of van gras, of van koren, ofte andere vruchten bequaem ghemaeckt is.

Om den luſt tot nieuwe landen te bedijcken, ofte oude, die ondergheloopen waren, te beverſchen, onder den inghesetenen te verwecken, hebben de Graven ende Heeren van de landen, haer aenghelockt door menigherhande vryheden ende voordeelen, te ghenieten by die ghene, die des yets beſtaen ſouden. Als; Dat die bedijckte landen vry ſouden zijn van alle beden, uytgheno-

ghenomen, als den Grave eene tocht op ſijn vyanden doen ſoude. Somtijdts oock, dat men binnen de eerſte ſeven jaren gheen Heerevaert van weghen de nieuw bedijckte landen varen ſoude. Dat alle uytdijcken met aenwaſſen den bedijckten landen ſouden volghen. Dat men met het koren, dat daer op waſſen ſoude, tholvry ſoude varen. Dat men ſoodanighe landen de eerſte ſeven jaren bedrijven ſoude volgens Rechten ende Keuren, die de ghegoede daer in ſelver ſouden maecken. Dat ſy oock vry ſouden weſen van alle gheſchot, impoſitien, ſubventien, ende hulpen, tot dat de inghedijckte landen op de vier eynden ofte hoecken der ſelver, tarwe ofte andere granen ghedragen ſouden hebben. Ende dierghelijcke verſcheyden meer andere, naer dat de dijckagien laſtiger, ofte lichter, min ofte meer, vroeger ofte later, profijtelijck ſouden vallen, ende men met de Heeren, uytgevers van de onbedijckte gronden, konde over een komen. Dus is men in Zeelandt met dijcken beſich tot op den huydighen dach, ende werden vele, ſoo nieuwe als oude landen ghevischt uyt het water. Deſe dijckers werden in oude Zeeuſche papieren, *Innemers*, *Grondtdeelers* ghenoemt, voor het welcke ick ſomtijdts het niet ongherijmde woordt van *Grontdeckers*, hebbe ghleſen. Deſe hebben haer meerendeels van haer dijckagie wel belooft; nemaer ſommighe hebben haer ghelt, als men ghemeenlijck ſeght, in het water gheſmeten, ende heeft haer werck den verdrietighen ende ſpijtighen naem van *Verlooren koſt* moeten draghen.

Wat nu het verlies ende de afneminghe van landen raeckt, komt by door afſpoelinghe van duynen ende dijcken, eenighe ſteunſels van deſen lande, door kracht van het ontſtelde ende perſſende water veroorſaeckt. Deſe ſchade hebben hier aldermeeſt ghevoelt de landen legghende teghens de quaetſte winden uytter Zee, als van Zuyden, Zuydt-weſten, Weſt-noordtweſten, ende Noorden. Hier van daen komen in de oude Reeckeninghe, ende ſmeeckſchriften, ten hove overghelevert, die droevighe ende vervaerlijcke namen, van *uyt ende in vloeyende, inghegane, uytgheſlaghen, beſoute, verlatene, metter Zee ghemeyn ende onder de Zee legghende, verlooren, drijvende landen, grondtbrexemen, vervallen ende Wechgheſlaghen dijcken*. Ende dit geſchiede, niet tegenſtaende alle goede ordre op het beplanten van de duynen met helm, ende voornementlijck de verſterckinghe van dijcken gheſtelt, als zijnde de dijcken menſchen handen werck, ende overſulcx ſwacker, als de duynen, van de natuere ende Zee ſelver tot afweeringhe van het water ghegheven.

Want al van oude tijden is in Zeelandt ghekeurt geweeſt; Dat de nieuwe ghe-

ghemaeckte dijcken by 's Graven mannen souden besichticht werden, of sy tot ghenoechsame wederstandt van het water bequaem waren; ende soodanighe besichtichde, ende goet gekeurde dijcken, worden *beloovende dijcken*, in de oude brieven genoemt. Dat over al soodanighe landen bedreven souden werden met Dijckgraven ende Gesworens, de welcke binnen den lande van haren bedrijve gegoet souden wesen; waer toe in het bysonder dienen dese woorden, staende in het eerste Capittel, artic. 31. van de Keure van Zeelandt; *Item, dat niemandt en sal Dijckgraeffschap bedienen, hy en sal daer vroedt ende nut toe wesen, ende ten minsten hebben in Dijckgraeffschap* x x *Ghemeten landts, goeder, vryer erven, ofte daer boven, ende woonen binnen der plaets daer hy Dijckgraeffschap bedienen sal. En desghelijcx en sal niemandt Geswooren wesen, hy en sal daer toe oock vroedt ende nut wesen, ende ten minsten hebben in der voorseyder Dijckgraeffschap* x *Gemeten landts, ende elck Gemet sal waerdich wesen ten minsten* x x x *pondt swarten*. In oudere tijden vinde ick, dat de Dijckgraef ende Ghesworens, yeder in haren bedrijve, mosten hebben een *Spade landts*, werdende elcke *Spade* doe ghereeckent op seven Gemeten, ofte daer omtrent; en dit om dat sy voor haer landt te beter sorghe souden draghen, als zijnde haer oock in het bysonder daer aen ghelegen. Dat de schade den landen ende ingesetenen overkomende door onachtsaemheyt van de voorghedachte Dijckgraven ende Ghesworens, op haer lijf ende goedt soude verhaelt werden; waer van ick brieven ghesien hebbe van Willem Hertoge van Beyeren, als Grave van Hollandt ende Zeelandt, gegeven in 't jaer 1348, in de welcke hy aen de opsienders ende besorghers van de Dijcken ende Wateringhen, ende Waterschuttinghen, wel uytdruckelijck aldus schrijft; *En waert saecke, dat ghy onsen lande niet en bewaert, als ghy schuldich zyt te doene, ende onse ende onsen lande voorsz. daer of schade quame, dat soude ons duncken, dat ons overmidts u toequame, ende souden dat houden aen u lijf, ende aen u goet.* Ende menichvuldighe meer andere dierghelijcke wetten, van alle welcke te vele ware, ende onnoodich te deser plaetse breeder te spreecken. Dus dachte men de dijcken wel te bewaren; die naer de verscheyden kracht van de aenstootende wateren, swaerder ofte lichter, hoogher ofte laegher ghemaeckt, van hare gheleghentheyt ende ghestalte, als oock van hare dienst, de namen van *Noordt, Zuydt, Oost, West, middel, binnen, buyten, dwars, ringdijcken, waeckers* ende *Slapers*, ontfanghen hebben. Tot welcke te maecken, hooghen, swaren, meeren, herstellen, dicht te houden, het gheldt ghevonden wierde, ende noch ghevonden werdt, uyt den omslach ghemaeckt over de Ghemeten, die yeder in der Dijckagie besat. Welck

gheldt, *Dyckpenninghen*, *Watergelden*, oock somwijlen, *Slimpenninghen*, in de oude brieven ghenoemt werdt.

Nemaer, de verbolghentheyt van de Zee heeft dus niet konnen ter neder gheset werden. De ghesschiedenissen van de verlaten eeuwen gheven ons een gheduerighe vertooninghe van eenen ontemmelijcken ende onversadelijcken lust, om die landen op te suypen. Den aenvanck, het midden, ende eynde van de jaren wierden alleen ruchtich ghemaeckt door de onsicchelijcxste overstolpinghe van wateren, veel lastigher ende gheduerigher, als dese onse tijden ghevoelen. Vele gheven daer van dese reden, dat eertijts in het maecken, onderhouden, ende versterchen van de dijcken minder konst ghepleecht wierde. Maer dit hebbe ick noyt konnen aennemen, ghelooovende dat het vernuft doe, als men voelde soo herde ende den anderen soo dicht volghende slaghen, niet minder in desen deele is gheweest, als wel nu. De eenighe oorsaecke dan achte ick gheweest te zijn, de kleyne waerde van de landen, ende vruchten, die sy opbrachten, soo dat daer door de kosten om behoorlijcke wercken te maecken, niet hebben konnen vervanghen worden; ende het den inghesetenen gheene ofte weynighe schade dochte, voor de Zee te wijcken, het beschadichde te verlaten, ende inlaghen by inlaghen te maecken, waer door het landt meer ende meer is vermindert.

Doch Zeelandt heeft noyt schrickelijckere ende schadelijckere jaren ghevoelt, als die van den jare 1500 tot 1550, ongevaerlijck, ghelijck in een bysonder Byvoechsel ghereedts van ons hier voren vertoont is; ende bevinde daer toe te dienen eenighe sonderlinghe redenen.

Ick en hebbe nu niet voorghenomen te spreecken van die t'samengaende vermenichvuldinghe van sonden ende plaghen, van Godts ghetarde wraecke meer by de naercomelighen, als hare voorouderen; de welcke onderscheyden middelen heeft om uyt te storten de grimmicheyt van haren toren, ende elders doet t'sitteren de vaste aerde, ende nedersincken heuvelen en hooghe berghen, ende meermael in den afgrondt van het zandt gheheele Steden ende volckeren doet begraven; elders tot verdelginghe van de welvarenste landen, doet t'samen rotten de wateren, ende door het gheklanck van de briessende winden in slachorden stelt de aller ontsicchelijcxste baren, om te beklimmen de hoochten ende stercten van de aerde, ende den acker driftich, ende de Steden vlot, ende de inwoonderen tot een kaetspel van de golven te maecken.

De oorsaecken, dat op dese laetste tijden de Zee meer ghewoelt, ende

in afbreeckinghe en beſpoelinghe van de landen minder, als oyt te vooren, verhindert is gheworden, zijn verſcheyden.

I. De vermeerderinghe van wateren, ende vermenginghe van verſcheyden ſtercke ſtroomen.

II. Vermeerderinghe ende beſwaringhe van laſten, gheſet op de Gemeten, die meerendeels uytghekeert wierden tot onderhout van den prachtighen ſtaet der Princen, ende uytvoeringhe van hare gheduerige ende ſware oorloghen. De extraordinaire beden werden eertijdts verſocht by den Princen, ende toegheſtaen by den Staten alle ſes ofte ſeven jaren, ende dat voor een, twee, ofte drie jaren, ende ter ſomme van maer ſes, acht, thien, veerthien duyſent gulden, ende gheheven ſchots ghewijſe, veerthien grooten Steenſchietens, ende drie grooten by der breedte op elck Gemet, ofte minder; edoch onder den huyſe van Ooſtenrijck dructemen de eyghenaers ende baenders van den lande vry wat harder. De oude laſten waren niet afghedaen, ende men ſprack van nieuwe. Met heyſſchen ende toeſtaen van andere ende andere beden wierde elck jaer, als oock elcke vergaderinge van Staten, begonnen ende gheeyndicht. Dat voor ſeeckere tijdt van jaren toegheſtaen was, wierde door continuatie bynaer voor altijdt ſtaende ghehouden. Dertich, t'ſeſtich, hondert duyſent gulden, ende meer, was de daghelijcxſche heyſch. De verſtuyvinghe, beſpoelinghe, uytladinghe van landen; onverdraechelijcke laſten in onderhoudinghe van dijcken ende Zeeweeren; verloop van ingheſeten ende neeringhe; ſchaden door vyanden ende roovers ter Zee gheleden, mochten tot ontſchuldinge niet ghelden. Dies was men onmachtich den aenſtoot van wateren ghenoechſaem te wederſtaen.

Het is wel waer, dat de Princen van den landen hare meeſt door de watervloeden beſchadichde ende ſuchtende Onderſaten, als die van Schouwen, ende andere, halve ofte geheele quijtſcheldinge van het gheene ſy te gelden hadden, ſomwijlen ghedaen hebben; doch men ſal oock bevinden, dat deſe heuſcheyt veeltijdts te ſpade quam, ende dat men de put vulde, als, gelijckmen ghemeenlijck ſecht, het kalf verdroncken was, zijnde thans onmoghelijck de gheleden ſchaden te verſetten, ende de afgheſcheurde ende verſlonden landen wederom in te winnen.

III. De onnutheyt, ende eyghen baetſoeckinghe van die, welcke het opſicht ende de ſorghe over de dijcken bevolen was. Want de Dijckgraefſchappen wierden nu niet vergeven aen de ervarenſte, ghetrouſte, lieden met eeren ende van verſtande, wel ghegoet ende gheerft in heuren bedrijve, als wel eertijdts, ende volghens de Keure, maer verpacht aen de meeſtbiedende,

ende overſulcx bedient by de onwetenſte, ende tot eygen profijt ghebruyckt by de kaelſte ende gierichſte, ende voorders verwaerlooſt by die, welcke in haer berijdt ende wateringhe niet hadden te verlieſen. Soo dat hier over, in den jare 1515, ter blijder inkomſte van den Prince van Spangjen, ende Eerts-Hertoghe van Ooſtenrijck, de Staten van Zeelandt ghenootſaeckt waren in ſeecker ſmeeckſchrift te doen hare rechtvaerdighe klachten, noemende de pachtinghe van de Dijckgraefſchappen, die deſtructie van den lande,

IV. Den gheduerighen wrevel ende twiſt van de Steden ende vlecken van yeder eylandt onder malkanderen; ſoeckende d'een d'andere alle de laſt op den hals te ſchuyven; niet ghedenckende dat het ongeluck haer t'ſamen dreyghde en gelde, ende ten langhen laetſten ſouden volgen moeten de voetſtappen van de verlatene, ende den alghemeynen vyandt, de Zee, met onderlinghe raedt, moedt, ende gheldt moſte teghen gheſtaen werden. De waerheydt hier van kan ons leeren den naem van *Kyfdijcken*, eenighen dijcken ghegheven. Dus wierde, behalven 'tgheldt, de tijdt, die men tot noodtlijck werck behoort hadde te beſteden, doorghebracht met twiſten ende dingen te hove, niet teghenſtaende dat het water ſtondt op de lippen. Soo dat hier oock bleeck den verkeerden aardt ende droevighe uytkomſte van de twiſtighe, hebbende veeltijdts liever haren onderganck te bevoorderen met den onderganck van hare partye, als met haer minnelijck ende tijdelijck te verdraghen.

V. De wondere onghevoelijckheyt van eenige byſondere Heeren, onder de welcke vele Steden en vlecken van Zeelandt ſtonden. Deſe werdende van daghe te daghe moedigher ende prachtiger, niet willende minder weſen als de grootſte hovelinghen van die machtighe Bourgoenſche ende Ooſtenrijcxſche Princen, hadden vele van doen, vielen hare onderſaten meer ende meer laſtigh, ende mochten nu niets laten volgen ofte uytkeeren van haer inkomen tot verſeeckeringhe van hare heerlijckheden.

Deſe zijn de aenſienlijckſte oorſaecken, door de welcke die laetſte ſchrickelijcke onheylen den lande van Zeelandt doe zijn overghekomen. Ende het betaemde ons niet, die hier over te ſlaen; als bequaem zijnde om den naercomelinghen tot een ſpiegel ende leſſe te dienen, om ſoodanich quaedt voortaen voor te komen.

De verdroncken landen bleven meerendeels ghemeyn legghen met de Zee. De Staten van Zeelandt klaeghden te hove ontrent den jare 1550, dat door verſcheyden inbreucken van wateren, nu het derde deel van den lande

lande wel te soecken was. Ja, hoe ontset ende verslaghen sy hier over gheweest zijn, blijct uyt een penninck, in den jare 1562, gheslagen. Aen d'eene zijde daer van vindtmen het wapen van Zeelandt, ende daer onder staende een schip, vol verstelde ende met de handen in het hayr sittende mannen, met een omschrift van dese droevighe woorden; DOMINE SALVA NOS, PERIMVS. Dat is; *Heere helpt ons, want wy vergaen.* Aen d'ander zijde, siet men een man, ghesetten te paerde, ende rijdende door de Zee, staende in de rondte dit te lesen; IN MARI VIA TUA, ET SEMITÆ TUÆ IN AQVIS: *Heere, in de Zee zijn uwe weghen, ende uwe voetstappen staen in de wateren.* Goede raedt was doe dier, ende te soecken. Men smeecte de Princen; die ten laetsten het werck ter herten namen, om den geheelen ondergancк van het landt voor te komen.

Onder de laetste tijden dan van Keyser Carel, ende sijnen soon Philips, wierde tot beversschinge van de ingheloopen ofte besoute landen, soo eenige bequame ordre ghestelt ende bevoorwaerdt in die brieven, met de welcke sy de van eenighe versochte herdijckinghe toestonden; als oock verscheyden schoone voordeelen den alsulcken aengekondicht, die haer tot dus noodighen werck souden willen begheven.

Datmen den dijckers quijtscheldinghe soude doen van gheheelen schote voor vier volghende jaren, ende noch vier volgende jaren van halven schote; wel verstaende, dat nochtans de selve geschoten mede ghelicht ende gebeurt souden werden; doch dat de ghelden daer van komende, ghebruyct souden werden tot versterckinghe van de dijcken.

Dat men opstellen, heffen ende opbeuren soude voor den tijdt van twaelf, meer ofte mindere jaren seeckere excijsen van bieren ende wijnen, tot onderhoudt van hoofden, kaeyen, rijsbermen, ende dierghelijcke.

Dat, indien de dijckagie beverscht zijnde, wederom gheraeckte onder te loopen, men die wederom ten heele, ofte deele bedijcken soude op voorwaerden, in d'uytgifte van de laetst ghedane dijckagie begrepen, behoudens, dat die inghelanden ende Ambachtsheeren 'tselve ghehouden souden zijn te doen binnen s'jaers naer de inundatie, op straffe van te verbeuren aen den Grave hun recht ende actie, die sy tot de landen ofte ambachten souden moghen hebben.

Dat, oft ghebeurde dat yemandt van de inghelanden onwillich ware de landen weder in sijn oude grootte te bedijcken (uytghesondert nochtans wielen, grondtgaten, ofte overnoodtlijck uytgheslaghen; 'twelck men doen soude tot ghemeenen laste) soo souden die ghewillige met het werck voort-

varen,

varen, ende de onwillighe met Dijckrecht dwinghen tot draghen van de ghedane kosten, ende hare landen daer over aenspreecken.

Dat niemandt eenich quaedt landt soude moghen abandonneren, ende 'tgoedt behouden; maer soo wanneer yemandt wat wilde abandonneren ofte met den voete stooten, soude 'tgoedt met 'tquaedt t'samen gaen.

Dat alle lijfrenten ende douarien, staende op eenighe van dese landen, stil staen souden, soo lange die besouten souden wesen. Ende d'eerste vier jaren naer de volkomen beverschinge, soude men maer de helft daer van betalen, werdende d'andere helft quijt gescheldt, als oock van allerhande losrenten.

Dat alle eyghenaers van Thienden, hoedanich die mochten zijn, in den tijdt van drie jaren naer de beverschinge, daer van niet genieten souden; ende ses jaren daer naer niet meer heffen als de helft van de selfde Thienden.

Dat de Ambachtsheeren voor den tijdt van ettelijcke jaren, egheen profijten hebben souden van hun Vrye ofte Overambachten, hen alleenlijck te vreden houdende met hare emolumenten van ander Ambachtsghevolgh.

Dat de ghemeene inghelanden in ghemeene contributie souden wesen, soo wel in de onderhoudinghe van dijcken, als van allen hoofden, pueyen, kaeyen, dammen, sluysen, sluysvlieten, heulen, speuyen, weghen, bermen, waterganghen ende dierghelijcke, egheene uytghesondert.

Dat voor seeckere tijdt van jaren, alle Vroonen ende Vrye landen souden ghelden metten dijckersghemeten ghemet ende ghemetsghelijcke, op de verbeurte van de voorseyde Vroonen.

Dat de inghelanden voor eenighe jaren souden ghenieten vryigheyt van excijsen van bieren ende wijnen, opgheset van weghen den Grave.

Indien eenige groote schade quame aen de dijckagie van eenighe groote putten door tormenten, storm, ofte tempeesten, dat by klockslach ende ten vermane van den Dijckgrave, ofte eenighe van de Gesworene, alle landtluyden verbonden soude zijn van stonden aen, sonder vertreck, te komen op de dijcken met slaeden, karren, waghens, horden, gheluy, ende andere instrumenten ende stoffe daer toe dienende, ende aldaer de dijcken helpen repareren, op seeckere sware boeten.

Dat alle arbeyders, ghewoon zijnde aen de dijcken te wercken, tot allen wijlen, ten vermane als boven, ghehouden souden zijn metter spade, koraewaghens, ofte crammen, ten dijcke te komen, op seeckere sware boeten.

Men sondt oock doe versochte, ende haer des wel verstaende mannen, om de eylanden om te gaen, diepten, duynen, dijcken, hoofden te besichtighen; al wat kranck ende swack was, ofte een inbreucke dreyghde, wracken ende

ende mincken van de Zeewercken aen te teyckenen, ende den Staten, als oock te hove aen te geven. Hier op volghde terstont verbeteringhe in hoochte, en dicte, uytspreydinge in lenghte van dijcken, ende andere Zeewercken, neffens een goede ordre tot onderhoudinge van de verswacte en vervallende duynen.

Veel duynen waren seer steyl ende hooch, ende t'Zeewaerts recht opstaende, soo dat die niet aenwasten, maer daghelijcx met sprinckvloeden van onderen uytghehaelt wierden, ende alsoo afghetrocken van boven nederwaerts op het strande, ende van't strande, by kracht van den loop der wateren, metten Noorderen ende Noordtwesterschen windt, afgespoelt ende t'Zeewaerdt inghedreven. Waer teghen goet ghekeurt werde, de hoochten ende groote hillen van de duynen landewaerdt af te karren, van 't eene endt tot het andere, latende hen hare behoorlijcke hoochte. Dit noemde men, *de duynen ontnestelen.* Ende wierden ghemaeckt teghen het verstuyven van't afghekarde zandt, mueren van de hoochte van neghen ofte thien voeten, vier coreelen dicke. Ende wierden oock die afghekarde, verbreedte, ende gheleechde duynen van boven tot beneden wel dicht beplant met goeden helm ende andere ruychte, teghen het vervlieghen. Aengaende de dijcken, ende ander menschen werck teghens de Zeeganghen, wierde verstaen oorbaerlijcxst te wesen, de ontsoncken wercken voortaen te volghen ende ophalen, tegens de schadelijcke maniere van doen, eertijdts ghepleecht in het uytslaen van landen, ende de Zee te wijcken; dijcken van quade stoffe ende morwe aerde te beslaen; de selve van binnen aen te leggen, ende te verhoogen; stercker hoofden te maecken, in 't diepe wel ghesoncken met sincksteenen, die *Cattebollen* ghenaemt werden, aen beyde zijden wel in haer lenden gestijft om den stroom van landt te setten; oock ronde barmen hoofsgewijs, ende hoofden barmwijs, daer geen voorlandt was, neffens onderhoofdekens, met bermen, ghelijck 'tleeghe water, om de stroomen recht te leyden; oock langhe laghen van rijsbermen, om daer mede aenwas te krijghen; daer en boven plasbermen, om daer mede opperlandt te winnen.

Immers, de seldtsame verwisselinghe van landen in Zee, ende Zee in landen, heeft veroorsaeckt onder de Brabanders dat spijtighe spreeckwoordt; *Hollandt, bollandt, Zeelandt, gheen landt, Ick houde my aen den heykant;* ende maeckt dat de Zeeusche leeuw in sijn wapen met recht schrijven mach, LUCTOR ET EMERGO, *Ick worstel en ontswem.* Welcke woorden den Heer *Adrianus Hofferus*, Rentmeester Generael van Zeelandt, Beooster-Schelde, over de herkomste van den naem van Zeelandt, aldus geleerdelijck ende aerdichlijck eertijdts deden spelen;

Mascula gens, quam Zelandos hæc nuncupat ætas,
Cur vos Mattiacos pristina sæcla vocant?
An quia vulgato gentis sermone soletis
Consortes operum Maat *vocitare viros?*
Sive fuit prisco Toxandria nomen ab ævo?
Sive Giganteos vos, Slaviosque vocem?
Ecquis ab antiquo credat deducta Zalando,
Nostraque in Iliacâ sceptra fuisse manu?
Arboricasve putem signatas nomine terras,
Forté quod arboribus luxuriabat humus?
Quæque alia instabili Criticus dijudicat arte,
Ista sub obscuro cortice sensa latent.
Sed cur Zelandi nunc dicimur? an quia nobis
Plus vicina quatit littora nostra Thetys?
An quia Cimbrorum Sialandia gentis origo est,
Aut debellatis imperitavit avis?
An quia ceu Syrtes mediis enascimur undis,
Quà mare, vel densis turget arena vadis?
Sive quod æquivocans telluris imago, marisque
Nos velut æquoreos, terrigenasque facit?
An quia disjecti in varias dispescimur oras,
Mixtaque sunt terris æquora, terra mari?
Nominis hæc nostri ratio est; Luctamur in undis,
Rursus & emerso vertice stamus humo.
Nempe resurgentis docet hoc insigne Leonis,
Quæque sub inscriptis sunt monumenta notis.
Omnis in indomito nobis natat insula ponto,
Unanimesque tumens disgregat unda manus.
Hinc tantum ad socias patet unica semita terras,
Quà vagus æquoreum navita sulcat iter;
Nil valet hic currus, nihil officiosa caballi
Ungula, nil faciles ire, redire pedes.
Quattuor aut septem digitis à morte remoti
Infido vehimur virque, puerque mari:
Hoc tamen, hoc aliis præstamus in æquore regnis,
Vincere nos hostis non valet, illa valet.

Noch dede de wispeltuerigheyt van de Zee, eenige eylanden in Zeelandt verslindende, andere gevende, den selven Heer, daer over aldus spreecken;

Aspicis immersas pelago, Zelandia, terras,
Et loca Neptuno subdita multa Deo.
Aspicis emersas alibi consurgere terras,
Et loca Telluri reddita multa Deæ.
Sic mare, terra vices faciunt, Satyrisque fugantur
Najades, atque iterum Najadibus Satyri.

Tot verstandt van het voorverhaelde, sal het oock den landtsaten onghetwijffelt aenghenaem wesen, Zeelandt, worstelende met de baren ende ontswemmende, in haer eyghen tale daer van te hooren spreecken, mondich gemaeckt zijnde door de geestige penne van de Heer *Johan de Brune*, Griffier van deKamer van Rekeninghe in Zeelandt. Zeelandt spreeckt dan, en noodicht een yeder tot het lesen van de Zeelandtsche Cronijcke, om haere wonderlijcke veranderinghe daer in naecktelijck aen te schouwen;

SIet / Leser / uyt dit Boeck / van waer ick ben ghesproten:
Siet / Leser / wie ick ben / en wat ick ben gheweest;
Hoe tusschen Zee end' Wind / ick stedes hebb' ghevloten:
End' hoe ick hebb' ghestaen in 't midden onbevreest.
Het schijnt / dat aen mijn lijf Neptuyn heeft willen thoonen
Een proef end' meesterstuck van al sijn grootste kracht:
Het schijnt / dat Æolus sijn opgheswollen koonen /
Aen Nereus, als ter leen / daer toe oock heeft ghebracht.
Bey' woelen / als om strijd / om my tot niet te maecken /
En met een holle maegh verswelghen gantsch en gaer.
Maer die ick broed' en voed' steeds voor mijn welvaert waecken /
Doch werde noch veel meer des Hemels hulp ghewaer.
Woelt Elementen al / schuymt Zee / blaest felle Winden /
Dreycht / dringht al wat ghy kondt / ick blijve buyten klem:
De Hemel is met my / die sal u wreedheydt binden:
Met reden schrijf ick dan / Ick worstel end' ontswem.

Dus heeft Zeelandt een gheduerighe sorghe, ende, neffens dien, onghelooffelijcke kosten over sijne dijcken te draghen, als over al daer mede ghehouden ende beschut, uytgenomen in eenighe plaetsen van Walcheren ende Schouwen, alwaer de Natuere ende de Zee selve, teghens haer selfs opgheworpen heeft eenighe zandighe heuvelkens ofte berghskens, die ghemeynlijck *Duynen* genoemt werden. De dijcken zijn menschen handen werck, een maecksel van goede kley, ofte potaerde, sich seer wel onder den anderen vermenghende, vet ende kleefachtich, van binnen steylder, van buyten teghens

teghens de Zee, vlacker ende vlacker allencxkens af druypende,om het op-loopende water wat spelens te gheven, ende den eersten aenval ofte krachten soo wat te verbreecken. Ende op dat de aenstootende baren de spijse der dijcken niet afkabbelen ofte uytslaen souden, soo is men ghewendt, soo hooge als het water ghemeynlijck daer teghen spoelt, daer over ghelijck als een dichte en wel doorwrochte nette ofte matte van stroo ofte gluy te breyden ende te spreyden, ende in de kleye vast te hechten, ter dickte van bet dan twee vingheren.

Dit bewercken ende bekrammen geschiet door stercke ende gesonde arbeyders, die het stroo soo hardt weten in malkanderen te draeyen, als of het touwen waren, ende het gluy aen de dijcken vast hechten met een yser, dat sy een *Kram* ofte *Dijckspade* noemen, van onder hebbende een tweetandich yser, waer mede sy het stroo vatten. Vallende alsdan met alle hare macht op de voorsz. spade, voor haren buyck hebbende een dicke ysere plate, in leer bewrocht, op dat sy haer lichaem niet en souden quetsen, het welck anders nootsaeckelijck soude moeten geschieden. Der dijcken hoochte is meerendeels soodanich, dat noch de daghelijcxsche opswellinge van het vloeyende, noch de hoochste oploop van het door ontroerde tormenten ende onghestuymige water, die kan halen. De breedte boven ofte op de kruyn is soodanich, dat daer twee wagens neffens den anderen sonder hinder konnen op rijden, maer beneden aen de tee streckt sich de breedte wel uyt tot twee ofte drie roeden. Wat een groot geldt in dese te maecken, ende, gheduerichlijck bevochten, alsoo te onderhouden, ghesmoort werdt, kan een yder by sich selven lichtelijck afmeten. De naerstighe schrijver van de Nederlandtsche gheschiedenissen, Emanuel van Meteren, verhaelt wel duydelijck op 'tsesthiende boeck, uyt den mondt der Zeeusche Dijckgraven te dier tijdt verstaen te hebben, dat den omloop der landen van Zeelandt, soo verre die met dijcken beset ende beschut zijn, wel gemeten wesende, bedraecht ende bereyckt veertich mijlen weechs, elcke mijle van veertich hondert roeden: ende dat elck roede dijcks, d'een door d'ander, wel gekost heeft thien pondt Vlaems, ofte 'tsestich gulden van t'wintich stuyvers 'tstuck: soo dat, naer dese reeckeninge, alle buytedijcken te samen komen te staen by de vier ende dertich tonnen goudts. De gedeurende onkosten, seght Reinier Telle van Ziericzee, in sijne beschrijvinghe van Zeelandt, tot de onderhoudinghe der dijcken gaende, en kan men soo naeuwelijck niet seggen: maer sullen by den verstandighen hier uyt ten deele moghen afghenomen werden, dat, onder andere, in't landt van Schouwen yeder Gemet, ofte halve Morghen Hollandts,

landts, alle jaers te gelden heeft, soo aen Schot als aen Dijckgeldt, ontrent vier guldens, en daer boven, welcke penninghen alleen besteet worden tot vermaeckinghe der dijcken. Ende dit al beneffens ende boven den dobbelen hondertsten penninck, die het landt van Zeelandt, van yder Gemet jaerlijcx, tot onderhoudt van den oorloghe is treckende.

Sterckte ende verseeckeringhe van het Eylandt van Zeelandt.

DE Zee niet te min maeckt dit landt by na onwinbaer; soo dat de Graven in hare Brieven Zeelandt dickmael noemen, een *Frontier ter Zee*, teghens de vyanden. Den grooten ende vernuftighen Prins Mauritis plach te segghen, dat, al waer't schoon dat alles elders verlooren gingh, Zeelandt alleen sich jeghens den aldermachtichsten vyandt van Spanjen ghenoech soude konnen redden. Ten desen opsien noemen de Staten van Zeelandt in een penninck gheslaghen in het jaer 1593, de Zee, IDEM PROTECTOR ET HOSTIS; dat is; *De selfde Zee is my tot een beschermer, ende tot een vyandt ghegheven*. Een vyandt, door die sware, ende den lande soo schadelijcke Zeeganghen; een beschermer en vriendt, om dat daer door den alghemeynen vyandt ghenoechsaem buyten werdt ghehouden. Hier over rust op d'ander zijde den worstelenden Zeeuschen leeuw, op twee cruycelincx over malkanderen legghende anckers. Want het sware water, de menichvuldighe zanden ende droochten, den vreemden, ja oock den ingheboorenen ende landtsaten, onbekent konnende ghemaeckt werden door het wechnemen van de baeckens, de stilte, de onghestadicheyt van de winden, 't verloopen van de ghetijden, alle overdachte raedtslaghen verbreecken, ende alle aenkomste der vyanden lichtelijck beletten konnen. Waer by komt de menichte van oorloghschepen, met de welcke de Zee gheduerich ghekruyst, ende alle gaten, niet alleen van de Zee, maer oock de rivieren jeghens den aenstoot van den vyandt beset ghehouden werden; ende de ghestadighe sorghe voor de veylicheyt van de Zee, als zijnde de eenighe verseeckeringhe van den lande. Dit verstonden de Staten van Zeelandt, als sy in hare penninghen lieten uytdrucken in den jare 1580, aen d'een zijde een hoet, teycken van vryheydt, neffens een man, pootende drie boomen, met omschrift; SI NON NOBIS, SALTEM POSTERIS; dat is; *Ist niet voor ons, 'tis voor onse nakomelinghen*; aen d'ander zijde, Zeelandt mannelijck aenspreeckende de naestgheleghen verbonden landen; VOS TERRA, AT EGO EXCVBO PONTO; dat is; *Ghy hebt de Wacht te lande, ende ick*

ter Zee; ende in den jare 1601, een schip, suckelende ellendelijck tusschen de Zeebaren, met dese woorden; INCURIA CURAS PARIT; dat is; *Sonder sorge te wesen*, te weten, over de Zee, *baert veel sorgen*. Ende in den jare 1603, aen d'een zijde den worstelenden ende ontswemmenden Zeeuschen leeuw, met een croon op de kop; ende aen d'ander zijde die deftige ende altijt waerachtige spreucke; IMPERATOR MARIS, TERRÆ DOMINUS; dat is; *Meester te Zee*, *Meester te Lande*. Het welck ghelijck by dit volck altijdt behertigt is gheweest, alsoo doet het haer met goede reden in een penninck voor weynighe jaren ghemaeckt op de verslagen Spaensche Vlote in't Schelde, spreecken dese hooge woorden; ZELANDIA VICTRIX PRISCA PER IMMENSAS REGNA TUETUR AQUAS; dat is; *Het overwinnende Zeelandt beschermt sijn oude macht op ende door het water.*

Ende, om in het kort alles te vervaten, soo is het sulcx, dat, ghelijckwijs de Zee schijnt gheschapen te wesen tot bescherminghe van dit volck, alsoo schijnt het oock, dat dit volck tot bescherminghe van de Zee voornementlijck is gebooren.

Aardt, ende milde vruchtbaerheyt van het landt. Onderscheyt daer van in yeder eylandt. Zeeusche terwe. Plantinge ende winninge van Mee ofte Krappe. Darinck, eertijdts gedolven, ende tot brandt ende maecken van zout ghebruyckt in Zeelandt. De meeste plantinghe van boomen wanneer alhier begost.

DE aerde is hier meerendeel vet, machtich ende kleyachtich; mildt in het gheven van vele, schoone, ende veelderhande kostelijcke vruchten. Selden kreunt sich hier den landtman over quade jaerscharen; ende werdt niet soo dickmael, als elders, door vyerighe winden, quade lochten, swarte vlieghen, ende dierghelijcke onghevallen, in sijn hope bedroghen. Doch den acker is in alle de eylanden van Zeelandt niet even vruchtbaer of profijtelijck, d'een d'ander in goetheyt ende het draghen van mindere onkosten in het onderhouden der dijcken, vry overtreffende. Welck onderscheyt licht af te meten is uyt het volghende, ghetrocken uyt 't Placcaet van den hondertsten penninck over Zeelandt, ghemaeckt in den jare 1580, in het welcke, willende de Staten 'tselve in't belasten van de landen waer ghenomen hebben, aldus staet;

Over Walcheren ende Zuydt-Bevelandt, veerthien grooten op 't Gemet.

Over d'annexe polders aen Schouwen ghelegen, midtsgaders Duyvelandt, seven grooten op 't Gemet.

Over

Over Sommelsdijck, veerthien grooten op 't Gemet.

Over 'tplatte landt van der Tholen, de vijfthien hondert Gemeten, met de bypolders, Schakerloo, Poortvliet, S. Martens dijck, Oudt Stryen, Kempshofstede, neghen en half grooten op 't Gemet.

Over Westkercken, Scherpenisse, ende Nieuw Stryen, seven grooten op het Gemet.

St. Anne landt, vier grooten op 't Gemet.

Over Vosmaer, achthien grooten op 't Gemet.

Wolfaerts dijck wordt vry ghehouden.

Daer en boven zijn alle de landen binnen de Provintie van Zeelandt gheleghen, ten aensien van de jaerlijcksche schattinghen over de redemptie van den dobbelen hondertsten penninck, by de Heeren Staten van den selven lande, ghedeelt in seven verscheyden deelen; die elcks in den jare 1598, zijn ghestelt op eenen bysonderen taulx; volghens seeckere lijste alsdoen ghemaeckt, ten opsichte van den onderscheyden aardt, deught, en vermoghen der selver landen. Ende na die selve proportie werden de schattinghen noch jaerlijcks gevoordert, vermeerdert of vermindert, nae ghelegentheyt en noodt des landts: behalvens dat zedert den jare 1628, (als wanneer de voorsz. lijste wierdt ghevolght) den dobbelen hondertsten penninck is verhooght met negen grooten op't Gemet, over gheheel Zeelandt, sonder acht op het ghedachte onderscheyt te nemen. De verdeelinghe van de voorsz. landen, ende de proportie dat yder Gemet, volghens den voet ghestelt in de jaren 1598, en 1628, betalen moet, is als volght;

I. *Walcheren, Zuydt-Bevelandt, Sommelsdijck, Burght, Noordt-Bevelandt, ende Stavenisse, 'tGemet 42 deelen.*

II. *Schouwen, Goykenslandt, Oosteren ende Westeren Ban, Wolphaertsdijck, St. Anna landt, Kempenshofstede, Sturmesandt, Crabbendycke, Zuydtmoer, en Vryberghe, 'tGhemet 28 deelen.*

III. *d'Annexe polders van Schouwen, met Duvelandt, 'tGemet 33 deelen.*

IV. *De polder van de 1500 Gemeten, met d'annexe polders onder Tholen sorterende, met Schakerloo en Vossemaer, 'tGemet 30 deelen.*

V. *De polders ghenaemt den Broeck en 't Roolandt, 'tGemet 27 deelen.*

VI. *Poortvliet, St. Martensdijck, met Nieuw Stryen, 'tGemet 36 deelen.*

VII. *Scherpenisse en West kercke, 'tGemet 32 deelen.*

'tSamen over seven Gemeten (te weten, uyt elck quartier een Gemet) ———— *228 deelen.*

Tot een ghenoechsaem bewijs van de bysondere goetheyt ende vruchtbaer-

baerheyt van de Zeeusche landen, moghen dienen de groote ongelden, die soo tot onderhoudinghe van de dijcken, als om staende te houden de ghemeene saecke, jaerlijcx plachten ende nu noch uyt de Gemeten opgebracht werden.

Het gheen van weghen de Gemeten van Zeelandt eertijdts opghebracht wierde, stelde men onder de verborghen schatten van de Graven. Ick bevinde, om nu van de gheduerighe Dijckpenninghen niet te spreecken, dat men in den jare 1528, als wanneer de landen ende vruchten in verre naer niet soo veel waerdich waren, als wel nu, tzedert den tijdt van vijfthien jaren, tot voldoeninghe van de Beden, den Prince toegheſtaen, van wegen de Gemeten van Zeelandt opghebracht hadde over de twee hondert ende seventich duysent, ses hondert ende een en twintich ponden. Huyden ten dage zijn die lasten noch veel swaerder; ende niet te min siet men dat de landen noch groote baten haren eyghenaers ofte baenders toebrenghen. Hier van komt het oudt spreeckwoordt; *Brabandtsche locht, Zeeusche renten*. Niet sonder reden. Want een Gemet Zeelandts, brenght meer op, als vier van Brabandt.

In Zeelandt spandt het *Teelandt* verre boven alle andere de croone. Want om nu niet te spreecken van aneelzaedt, raepzaedt, koolzaedt, bouckweyt, erweten, krombecken ofte blancquettiens, vlas, coliander, nardus, kaerden, ajuyn, welcke hier jaerlijcx in groote overvloedt ghewonnen worden, soo wordt een groot deel van den acker hier beslagen, ende pronct met het schoonste koren, voornementlijck terwe, die in de naesghelegen landen veel vervoert, ende boven andere ghepresen werdt. Neffens de terwe moet onder de kostelijcke vruchten, die Zeelandt gheeft, oock ghestelt werden de *Meede* ende *Krappe*, die de verwers gebruycken. Dese valter uytnemende veel, ende goet, ende insonderheyt in de landen van Schouwen, ende Duyveландt, met hare aenklevende polders, de welcke den planters dickwils ongeloovelijcke winste toebrenght, maer oock wel gevoelige schade. Want de Mee-reeders altemets wel delven uyt elck Ghemet landts, naer dat het selve wel is ghebout, 1000 tot 1500 wegens Meede uyt elck Gemet; daer van het hondert wegens ghegolden heeft in de jaren 1621 ende 1622, tusschen de thien ende elf ponden Vlaems, welck by menschen ghedencken, noch by onse ouderen tijden noyt en is geschiet; ende is daer naer wederom soo schielijck afgheloopen ende in prijse vermindert, dat men ghelijcke hondert weghens in de volghende jaren, als, namentlijck 1623, ghekocht heeft voor drie ponden, thien schellinghen Vlaems, tot vier ghelijcke ponden, ende

ende 1 6 2 4, vijfthien oft festhien guldens, sulcx dat daer door vele rijck, maer om de onseeckerheyt van de prijs, noch meer bijster worden. Want de meede seer vele kost van bewercken, al eer de selve in de sack ofte in balen ghebracht werdt.

Weylanden zijn hier seer grasich ende klaverrijck. Onder dese moghen met goede reden wel ghestelt werden de schorren ende gorssen, zijnde niet anders als nieuwe aenhanghsels ende aenwassen van landen, op de welcke, niet teghenstaende de kreecken, slouwen, blacklandt, ofte eenighe leechten van slijcken ende zanden, veel duysenden van schapen gheweydt ende onderhouden werden; die om de siltighe kruyden, die sy aldaer eeten, sonderlingh vet, ghesont, ende uytnemende smaeckelijck bevonden werden, daer over in de omleggende landen seer ghesocht, ende ghepresen. Die gheleerde ende naemkondige gheneesmeester van Ziericzee, Lieven Lemnius verhaelt, dat in sijne tijden, de Advocaten ende Procureurs nerghens door meer spreeckende ende gaende ghemaeckt wierden, als door de offerhande van een stom Zeeusschs schaep. Men mach oock hier wel by voeghen de duynen, ghevende de woonplaetse ende het aes aen sulcke menichte van konijnen, dat oock heel Brabandt daer mede placht voorsien te werden.

Boomgaerden ende Hoven, staen hier gantsch lustich, ende dragen niet alleen schoondere, maer oock grootere ende menichvuldere vruchten, als elders in Nederlandt, en allerhande geboomte. Om nu niet te spreecken van die, welcke ghemeyn ende over al te vinden zijn, nerghens wast den laurier weeldridiger, ofte hooger, draghende rijpe ende volkomen bessen, ofte baeckelaer. Amandelen, vijghen, meloenen, konnen hier opkomen, die de Spaensche ofte Italiaensche niet wijcken. Als in den jaere 1 5 4 0, op het eynde van Julius, tot Ziericzee ghekomen was Keyser Carel de vijfde, ende aldaer feestlijck onthaelt wierde, zijn hem over de tafel ghebracht eenighe vijghen ende meloenen, van een aensienlijcke grootte, vol sap, heel smaeckelijck, van volkomen rijpte, in Zeelandt ghewassen. Waer over den Keyser verwondert, tuyghde gheen betere ofte aenghenaemere in Spanjen oyt gheproeft te hebben.

Onder de besonderheden ende vruchtbaerheyt van de aerde van Zeelandt, is den *Derrie* ofte *Darinck* oock te roemen. Dus noemde men seeckere solferachtighe ende siltachdighe soorte van aerde, van de Zee opgheworpen, ende noch somtijdts overspoelt, leggende onder de kley, de welcke men by het laghe water placht uyt te delven, ende daer van turf, tot berninghe, te maecken. Hier mede besich te zijn, wierde ghenoemt, *Moerneeringhe*

doen, zijnde den Darinck niet anders als een seeckere soorte van moer, somtijdts oock, *brandtvlotte maecken*. De asschen van desen verbranden Darinck heeft dien van Zeelandt eertijdts de soudtneeringhe, ende groote rijckdom ghegheven. Want dese asschen tot Ziericzee ende elders in de soutketens ghebracht, besprenght werdende met Zee ofte soudtwater, gaf uyt sich schoon wit ende blinckendt soudt, het welcke *Zel* ofte *Zilsoudt* ghenoemt wierde; ende wierde eertijdts gheen ander soudt door gheheel Nederlandt ghebruyckt. Lemnius schrijft, dat dese konst van soudt te maecken onghehoort is. Ick bekenne geern, dat dese handelinghe seltsaem is, maer niet onghelesen, ofte den Zeelanders alleen eyghen. Tacitus, op het eynde des 13 boecxs van sijne Annales, ghetuyght het selve van de Heermunders, ende Catten, Duytsche volckeren; Plinius ende Varro, van den Gaulen ende in het ghemeyn van den Duytschen. Saxo Grammaticus oock op het 14 boeck van de Deensche Historie, verhaelt het selve van de Strandtvriesen. Doch dese konst ende neeringhe heeft ten laetsten gheheel opghehouden door de groote menichte van grof soudt, dat uyt Vranckrijck ende Spangjen hier ghebracht ende goeden koop ghegheven wierde. Daer by quam, dat men by ondervindinghe leerde, dat het uytdelven van den Darinck, t'zy tot berninghe, t'zy tot maecken van het soudt, de dijcken ende het landt, ontrent de Zee ghelegen, te seer verswacte ende ontbloote; waer over t'selve by de Keuren van Zeelandt werdt verboden.

In het jaer 1515, heeft den Koninck, aenghehoort hebbende de klachte van de Staten van Zeelandt, over het uytgraven van den Darinck, niet jegenstaende de Keure van Zeelandt, sulcx wederom scherpelijck verboden; ende toeghelaten, om dat de inghesetenen berninghe ghenoech mochten hebben, eenen yghelijcken te moghen planten boomen ende hout op s'Heeren weghen, teghen over sijn landt, ende het hout daer van komende voor sich te behouden. Waer door de plantagie seer heeft beginnen toe te nemen.

Aardt ende vruchtbaerheyt van de om ende doorloopende Zee, ende stroomen.

WAt de Zee belanght, is hier seer vischrijck. Nevens vele ende verscheyden soorten, worden op de binnen stroomen van Zeelandt, in de somer maenden, ghevanghen kleene ronde vischkens, die alhier ghenaemt werden *Molenaers*, de welcke met de soetigheyt van den tijdt uytter Zee voortkomende, opstijghen ende swemmen naer de binne stroomen, seer lieffelijck ende aenghenaem van smaeck, ende die met lust van alle menschen ghegeten worden,

worden, oock by den Medicijns den siecken altemets voorgheschreven; maer als de herfstmaenden zijn aenghekomen, beginnen sy wederom naer de Zee ofte naer buyten de strande te keeren; ende groot geworden zijnde, zijn alsdan bolck, ofte wietingh. Ende al hoewel misschien yemandt sulcx vreemdt soude dencken, soo is het selve nochtans ontrent de Stadt Zericzee by onwederspreeckelijcke ondervindinghe bevonden, te weten, dat men aldaer in een groot staende water, dat *Keerskens water* ghenoemt wordt, vele kleyne Molenaers heeft ingheworpen, ghelijck noch jaerlijcx geschiet, ende werden alsdan daer uyt bolck ofte wietingh ghevangen; ende tot meerder bevestinghe van de boven ghesevde reden, soo is waer, dat men niet en bevindt dat de voorsz. Molenaers oyt kijt, ofte smeer zijn op hebbende, al zijn de selve nu al redelijck groot gheworden, het welcke men anders daer naer in den bolck ooghenschijnelijck kan sien, ende ghewaer worden. Die gheleerde Zeelander, Jason Pratensis, Doctor in de Medecijnen, ende naerstighe ondersoecker van de gheheymenissen der Natuere, is oock van het selfde ghevoelen. *Den Molenaer*, seght hy in het vierde boeck van de Ghesontheyt waer te nemen, *is by ons een seer edel vischken; het welck Molenaer ghenoemt werdt, om dat het, soo ick meyne, in coleure over een komt met de bestoven kleederen van die molenaers. Met wat Romeynsche naem 'tselve te benamen is, weet ick niet. Het is niet grooter als anderhalve palm; ten zy dat men ghelooven wil, dat het grooter werdende, van een ander ghedaente werdt, ende in een ander soort van vis verandert. Daer zijn eenighe van ghevoelen (ende het is waerschijnelijck) dat het metter tijdt Bolck wordt. Het is licht om verdouwen, maeckt goet bloedt; t'en beswaert niet; ende is den koortsachtigen seer dienstich.*

Het is oock der aenmerckinghe waerdich, dat in den jare 1620, langhs de Zuydtzijde van den lande van Schouwen haer hebben vertoont verscheyden *Oesters bancken*, de welcke de burgheren van Ziericzee verscheyden malen hebben opgheraept ende gheproeft, als oock eenighe daer van versonden, om aen andere Heeren ende vrienden dese onverwachte ende nieuwe vrucht oock mede te deelen, die de selve met vermaeck oock hebben ghesmaect. Maer alsoo de voorsz Oesters van vele, maer insonderheyt vreemde schippers, by nacht ende ontijde, teghens wille ende verbot van de Heeren, alhier met tonnen vol zijn afghehaelt, ende hier ende daer ter merct ghebracht, zijn de selve na den voorsz. jare verdwenen, ende hebben sich daer naer niet meer gheopenbaert. De visch, ofte spijse van dese Oesters was eenderley van smaeck als de Engelsche, maer de schelpen wat ronder, ende platter, ende niet so effen als wel de andere, maer buyten, om so te spreecken,

wat tackachtigher, daer van noch eenighe schelpen tot Zierickzee souden konnen werden vertoont.

Aardt ende eyghenschap van de locht, banghende over Zeelandt.

De goetheyt daer van teghens eenigher onWetenheyt ende leughentale verdedicht.

BEyde de aerde ende Zee legghen hier onder het ghespan van eenen verdraechgelijcken, bequamen, ende den onghesonden niet onghesont zijnden hemel. Wiens silticheyt ende scherpheyt, die hem uyt de Zeetochten mochten aenkomen, wech ghenomen werden door het gheboomte, het welck men nu eenighe jaren herwaerts over al in alle dese eylanden meer als in voortijden heeft beginnen te planten; soo dat oock den Nachtegael, die sich niet gaern onder een beswarende locht laet vinden, sich ende andere, met menichte, meermael des somers hier comt vermaecken; ja oock sijne jonghen uytbroedt, sulcx dat die gheestige *Janus Secundus*, oorspronckelijck uyt Zeelandt, indien hy noch in leven ware, den Zeelanders niet soude moghen tegen werpen, het ghene hy eertijdts schreef aen *Everhardus Nicolaus*, sijn broeder, spreeckende van Walcheren;

Proque tuis ubi carminibus Philomela canora,
Turpis in obscœna rana coaxat aqua.

Waer mede hy soo veel wil segghen, dat in Zeelandt, voor Nachtegalen niet als Kickvorsten, ofte, om hier met de Zeelanders te spreecken, Puyten zijn te vinden; ghelijck onder den ghemeynen man dit ongedierte met den naem van *Zeeusche Nachtegael* placht benaemt te werden.

My is ondertusschen niet onbewust, wat oordeel over de Zeeusche locht by de naerbuerighe volckeren, ende eenighe vreemde werdt ghegheven; als of Zeelandt yets ghemeen soude hebben met Sardinien, van het welcke de oude ghetuygen, dat het aerdtrijck weelderich was in het voortbrenghen van goet koren, doch dat het bedeckt wierde van eenen hemel, die veel sware siecten onder den inghesetenen verweckte. Ja, de *Zeeusche coortsen* zijn nu by naer een spreeckwoordt ende schrick by den aengrensenden volckeren ghe-worden. Doch, ghelijck de waerheydt gheen grooteren vyandt heeft als vooroordeel, soo is het seecker, dat van de goede ghestalte deses hemels, de ghesondt ende langh levende, soo ingheboorene, als vele vreemde inwoonderen konnen ghetuygen. Ende hier teghen moghen niet byghebracht werden de exempelen van alsulcke, die elders ofte swack van lichaem gebooren zijnde, ofte door onmatigheyt haer krachten selfs verswackt hebbende, ende

in dese eylanden komende coortsen ende andere siecten werden onderworpen; niet meer, dan of men wilde segghen, het welck gantsch ongherijmt is, dat de gasthuysen zijn oorsaecken van de siecte der ghenen, die nu ghereedts sieck zijnde daer in ontfanghen worden.

Het staet vast, dat de locht van Zeelandt soo goedt, doordringhende, ende suyverende is, dat sy niet en kan verdraghen datter eenighe onsteltenisse ofte onsuyverheydt in der menschen lichamen soude overblijven, maer dat sy de selve door hare doordringhende kracht, ende natuyrlijcke eyghenschap daer uyt verdrijft, om den menschen dispooster ende ghesonder te maecken, ghelijckmen dan dagheliicx kan sien, dat de luyden, die sich aldaer ontrent het Zeewater geneeren, als, schippers, boodtsgesellen, ende visschers, met t'samen hare kinderen, meest sterckere ende vastere lichamen hebben, als wel andere. Ende is de reden, waerom de uytlanders in Zeelandt meer siecten onderhavich sijn als wel de inlanders, vermidts dese allencxkens voor soodanighe onghetempertheydt worden bewaert, ofte daer van ghesuyvert.

Doch men soude my hier moghen teghenwerpen voor eerst vele oude Graeflijcke brieven, roerende de Steden van Zeelandt, in de welcke dickmael te lesen is, dat men hare oude privilegien ende herkomsten verschoont en vernieuwt, om dat de voorgaende brieven, daer van ghegheven, *door de souten ende verdoende locht van Zeelandt* vergaen waren; neffens dien oock het oordeel van wijse ende wel versochte mannen, die in Zeelandt gebooren zijnde, opentlijck met hare schriften, voor de gheheele weerelt dese locht voor schadelijck ghekeurt hebben. Immers is het vonnis, dat by die groote Rechtsgheleerde, *Nicolaes Everardus*, van Middelburch, daer over gheveldt wordt, gantsch schrickelijck, ende bequaem om eenen af keer van Zeelandt te verwecken in de ghedachten van alsulcke, die het voor een zeghen ende gheluck reeckenen, langhe te moghen leven. Op het hondert ende twee en dertichste *Consilium*, staen hier van dese sijne woorden te lesen; *Nec est verisimile, quod in patria Zelandiæ, ubi aër de se corrumpit ferrum, vixerunt aliqui centum & viginti duo annos: imo de mille vix unus, ibi continue moram trahens, attingit quinquagesimum annum.* Dat is: *Het en is niet waerschijnelijck, dat in het landt van Zeelandt, alwaer de locht door hare natuere het ijser selfs doet bederven, yemandt hondert ende twee en twintich jaren soude gheleeft hebben. Jae, van duysent, die aldaer gheduerich woonen, en mach men naeuwelijcx een vinden, die tot de vijftich jaren kan gheraecken.* Voorwaer desen Heer heeft hem de rechten beter verstaen, als de gheleghentheyt van sijn vaderlandt, buyten 't welcke hy meerendeels gewoont heeft, zijnde hier in schendich bedrogen.

Immers overtuyght hem van onwaerheyt de daghelijcxsche ondervindinge, die, als verhaelt is, ons vertoont vele grijse Zeeuwen, die in de dorpen aen de Zee gheleghen ghebooren zijnde, ende altijdt daer ghewoont hebbende, verre af zijnde van het gulsich leven, het welck in Steden meer als in dorpen gheleydt wordt, ende eenen korten wech is om over al tot een kort leven te gheraecken, tot eenen seer hooghen, ghesonden, ende stercken ouderdom zijn ghekomen.

Jason Pratensis, oock een Zeeuw, ende vermaerdt meester in de Medecijnen, secht in het derde boeck van sijn ghedachte werck, dat de locht in Zeelandt te killich, ende te vochtich is; ende raedt den ingesetenen, dat sy, volghende het exempel van de oude Ægyptenaren, die nochtans onder eenen veel ghenaedigheren hemel leefden, om haer te stercken teghens de schadelijcken locht, s'morgens opstaende, voor het opstooten van de vensteren ofte deuren van hare slaepkameren, branden souden wieroock, benzoi, mastick, jenyverbesien cruynnaghelen, ende andere dierghelijcke wel ende sterck rieckende dingen; ende het selve des avonts desgelijcx onderhouden. Doch dat dese goede raedt alhier onnoodich is, blijckt daer uyt, dat die by een yeder, immers by de meeste menichte, sonder hinder, werdt achterghelaten.

Lieven Lemnius schrijft oock, dat de locht in Zeelandt scherp is, ende dat door de siltighe, moerachtighe optreckende dampen ende ghebreck van geboomte. Doch in dien het waer is dat de oorsaecke wech ghenomen zijnde, oock het quaedt selfs wech ghenomen werdt, soo moetmen gelooven, dat dit oordeel in dese tijden niet gelden mach, in de welcke de eylanden van Zeelandt over al lustich beplant zijn. De selfde *Lemnius* voecht daer by, dat de locht in Zeelandt selden soo besmet wordt, dat sy peste veroorsaeckt, doch besmet zijnde, ontsteeckt schrickelijck die siecte; even als een hert hout langhsaem aen den brandt raeckt, maer brandende, gheeft een lustighe vlamme. De waerheyt daer van werdt noch bevesticht van de daghelijcxe ondervindinghe.

Dit ware ghenoech hier van gheseght, ten waer de scherpe penne van den doorluchtighen ende door sijne schriften oock vermaerden Heer, *Cutbert Tonstal*, de mijne oock tarde, niet toelatende dat ick hem hier onversproocken soude laten voorby gaen. Dese, zijnde een Enghelsman van gheboorte, swack van lichaem, onghewoon het veranderen van plaetsen, nochtans van weghen den Koninck van Enghelandt, Ambassadeur aen den Koninck van Spanjen ghesonden, schrijft in den jare 1517, aen die groote Rotterdammer *Erasmus*, onder wiens brieven dese oock in het derde boeck is

is te lesen; Dat hy met den Koninck van Spanjen sich met sijn ghevolch een wijle tijdts hadde in Zeelandt onthouden, om van daer naer Spanjen te varen; dat hy daer bevonden hadde te wesen een locht van onghesonden reuck, ende vergiftichţ; dat hy daer over, neffens drie van sijne dienaers, in een swaere coortse was vervallen; dat een groot deel van de hovelinghen des Konincx door siecte oock het bedde hadden moeten houden; dat Godt te dancken ware, dat den Koninck ghesondt daer uyt ghecomen was; dat niemandt uyt dat eylandt onbeseert ofte ongheschent kan komen; dat oock het water daer soo swart, ende door tempeesten ontstelt zijnde, soo schrickelijck is, dat het te ghelooven is, dat niet verre van de custen van Zeelandt, den Styx ende Acheron, die helsche rivieren, ghelegen zijn; ende veel meer anders, bitter van woorden, licht om te bannwoorden, ende te lanck om alles te verhalen. Want dit zijn de woorden van eenen half ghesonden Engelsman ghesproocken, die moghelijck door het onmatich drincken van een cop seck, ende het gulsich eeten van sijn soete pasteyen, nu ghereets sijn krachten al hadde verlooren. Ende het soude niet sonder reden wesen te ghelooven, dat hy dit schrijvende, met een heete coortse is bevanghen gheweest. Immers, ten laetsten comt hy wederom tot sijn selven, als hy in het vervolgh van desen brief sich selfs beschuldicht van valscheyt, ende ongelijck aen desen eylande ghedaen te hebben; segghende, dat hy over sijne siecte, ende moeyelijckheyt, die hy door tempeest in het af schepen geleden hadde, revengie wilde hebben in het uytspouwen van quaet, ende 'tverswijghen van veel goets, het gheen hy van desen vruchtbaren ende havenrijcke eylande konde ghetuyghen. Dit zijn sijn eyghen woorden, waer uyt ghenoechsaem blijcken mach, dat hy selve begheert heeft, dat men hem, door coortse, gal, ende gramschap ghedreven geweest zijnde, in het voorverhaelde gheen gheloof soude willen gheven.

Aardt ende inborst van de Zeelanders.

WAt nu betreft den aardt ende gheneghentheyt van de ingheboorne, niemandt (want dit staet ons met groote reden voor eerst te roemen) quijt sich beter ende vyerigher onder de menschen teghens Godt, ofte maeckt meer wercx van den hemel op der aerden, dan sy. Al eertijdts bleeck hare Godtvruchticheydt hier uyt, dat sy in het uytgheven van landen, om te bedijcken, bespraecken eenen acker voor Godt, ende den armen, die ick *Godts acker* in oude brieven ghenoemt vinde. Hare leeraers verdienen by haer, ende ghenieten de volkomen achtinghe van ghesanten ende taelmannen van den aller-

allergrootsten Koninck; en yeder een neyght niet alleen tot haer aensegghen sijn ooren, maer schickt oock daer naer, meer dan elders, sijn leven. Veel huysen zijn hier niet anders als kleyne kercken; veele slaepkameren ende rustbedden vol becommeringhen, om af te bidden eenen verdienden toorn. Nerghens meer ghespreck tusschen Godt ende de menschen, ofte van Godt onder de menschen; nerghens siet de opgaende ofte nederdalende sonne meer ghebogen knien ofte ghevouden handen; werdende hier wel aldervlijtelickste overdacht, ende vastelijck bekent ghestaen, dat gheen macht van volckeren bestandt is teghen eenen verachten, ghequetsten, ende onversoenden Godt. Dese Godtvruchticheydt, ende dit gheduerich streelen van den hemel, heeft oock in de kommerlijcxste tijden, onder de eerste herstellers ende volghende bestierders van de ghemeyne saecke, altijdt hier sonderlingh gebleecken. Als de bedruckte Staten van de naestgelegen landen, vol van wanhope, t'hans niet wetende hoe sy de vryheydt brengen souden in een verseeckerde haven, hadden doen munten penningen, in de welcke vertoont wierde een schip, sonder seylen, ende met ghekorven masten, herwaerts ende derwaerts gheruct, ende by naer overstolpt van de onghestuymighe baren, met den omloop van dese troosteloose woorden; INCERTVM QVO FATA FERENT, dat is, *Wy weten niet waer wy sullen belenden*; soo hebben de Zeeuwen, moet grijpende, ghesteunt ende met rechte ghepocht op Godt, als hare rodtse, ende den eenighe hoorn van haer heyl. In het jaer 1582, deden sy slaen een penninck, waer in ghepoot stondt een teerder ende ranck boomken, tot welckers vestinghe ende onderhoudinghe een handt uytgherecht wierdt uyt den hemel, met dese omgheschreven bede; CONFIRMA DOMINE OPUS TUUM; dat is, *Heere stelt vast u eyghen werck*. In 't jaer 1595, deden sy in een penninck lesen dese heylighe ende mannelijcke woorden; HI IN CURRIBUS, HI IN EQUIS; NOS AUTEM IN NOMINE JEHOVÆ DEI NOSTRI. dat is; *Dese vertrouwen haer op waghenen, andere op peerden; maer wy in den naem van Jehova onsen Godt.* Als oock in den jare 1598, overleden was Koninck Philips van Spanjen, soo vertoonden sy in eenen penninck de doodt, onder haer voeten tredende eenen Koninckljcken scepter, ende een landtbouwers spade, met dese woorden; MORS SEPTRA LIGONIBUS ÆQUAT; VERBUM TUUM DOMINE MANET IN ÆTERNUM. dat is; *De doodt maeckt gheen onderscheyt tusschen een Koninck ende een ackerman; doch u woordt, Heere, blijft in der eeuwigheyt.* Die noch heden ten daghe met lust opslaen de oude penninghen van de Griecken ofte Romeynen, ende daer uyt

uyt de ghenegentheyt van die volckeren ſpeuren; ſullen ons wel ten beſten houden, dat wy oock tot volvoeringhe van ons voornemen, ende beveſtinge van het ghene t'hans verhaelt wordt, ſoodanigher munten ghetuyghenisſe hier ende elders ghebruycken.

Een volck dat dus Godt ontſiet, kan ſich niet anders als wel dragen onder de menſchen. Den bodem van Nederlandt werdt nergens betreden van vreedſamer borgeren; vreemt van tweeſpalticheyt, ende midden onder de ſwaerſte ende ancxſtelijcxſte onſtelteniſſen van het aengrenſende Hollandt, altijdt ongeſchent ende eenſtemmich gebleven. Als die borgerlijcke ende vinnichſte haet aldaer die vervloeċte tweedracht van *Hoecx* ende *Cabeliauws* ghebaert hadde, ende de menſchen, vergheten hebbende alle menſchelijckheyt, haer met den naem van onredelijcke ende verſlindende beeſten lieten benamen, ende het borgherlijcke ſweerdt gheruċt zijnde uyt de ſcheede, hare handen beſoedelden met het bloedt van maghen, vrienden, ende bueren; als oock, ten tijden van onſe kindtſcheyt, de opgereſen onruſten Kercken ende Steden deden daveren, ende de vryheyt des gemeynen Vaderlandts, ghenegen zijnde te genieten, naer die laſtige oorlogen van ſoo veel jaren eene twaelfjarige ruſte, lach op haer gijpen; heeft die kancker, die de aenleggende landen van Utrecht, Vrieſlandt, Gelderlandt nu oock ingegeten hadde, alhier geen ofte weynich plaetſe konnen vinden. Een ſaecke, voorwaer, der verwonderinge waerdich, ende allen naerkomelingen op't hoochſte aen te prijſen; werdende ſchendich de lendenen van den lande ghekreuċt, daer den raedt van dien, welcken de opperſte beſtieringhe bevolen is, ende de gemoederen van die, welcke onder de gehoorſaemheyt van eene ende de ſelve wetten ende Majeſtraten moeten buyghen, door haet, nijdt, eergierigheyt, ende eyghen baetſucht beginnen te ſchiſten.

De inwoonderen zijn oock goetaerdich, rondt ende oprecht van gemoedt; ſoo dat in geheel Nederlandt al van oudts gebruyċt werdt dit ſpreeckwoordt; *Goedt rondt, goedt Zeeus*, als men yemant tot openhertigheyt ende ongeveynſtheyt wil aenmanen. Deſe hare voldoende oprechtigheyt is oock in een penninck by haer in den jare 1555 gheſlagen, te leſen, in den welcke van het wapen van Zeelandt af hangen twee evene ſchalen, bekroont met deſe ronde woorden; STATERA JUSTA ET ÆQUA SINT PONDERA. dat is; *Daer zy recht gewicht, ende rechte mate.* Deſe aengebooren deught maeċt haer goede kenners, ende onverſoenelijcke haters van alle pluymſtrijckers ende bedriegers. Niet te min zijn ſeer vernuftich ende verſtandich; blijckende ſulcx ende in hare koopmanſchappen, die ſy nu ſoo vele jaren geluckelijck

in alle ghewesten van de weereldt drijven; ende in soo vele fraeye zielen, die van alle tijden aen af in alle soorten van geleertheyt onder de Nederlanders uytghemunt hebben. Waer van wy eenen volmaeckten blaffaert op het eynde van dit werck te gheven, voorghenomen hebben.

Onder andere zijn sy sonderlingh lief hebbende ende vast houdende de vryheyt, vaerdich, dapper ende gestadich in de wapenen, om die selve daer mede te beschermen. Eertijdts hadden sy tot eenen wetsteen van hare deught den gheweldighen opset, ende gheduerigen inval van die Vlamingen; door de welcke sy in het strijden soo gheoeffent waren, dat sy van hare Princen ter heerevaert gheroepen, den pronck waren van het veldt, ende hare banieren betroonden met veel zeghe. Ick ondervinde dat haer wapentuych doe verscheyden was van dat van den Hollanderen, ghebruyckende meest *Kromme staven* ende *Baerdsen*, door de welcke sy haren vyandt slachteden, ende wonderdaden bedreven. t'Hans koelen sy haren moedt in het bevechten ende vellen van den Spanjaert. Waer door sy soo veel haets van den ghemeenen vyandt teghens haer verweckt hebben, als liefde van hare bondtghenooten. Ja, in de gheheuchenisse van de oude ende nieuwe geschiedenissen, werden sy meermael gheroemt als leeuwen; zijnde eenen naem niet van wreedtheydt, maer van kloeckmoedicheyt, ende eenen onversoenelijcken haet, die sy dragen teghen alle die ghene, die hare vryheydt haten. Immers is het sulcx, dat t'sedert de Staten van de vereenichde Nederlanden verstaen ende begrepen hebben de onvermijdelijcke noodtsaeckelijckheydt van den oorlogh teghen den huyse van Spanjen, die in seeckere ghesloghen penninghen aerdichlijck uytdruckende door een Pellicaen, lavende met haer bloedt hare jonghen, ende dese ondergheneden woorden, BELLUM NECESSARIUM, dat is, *Eenen noodtsaeckelijcken oorloch*; de Zeeuwen altijdt gheraedtsaemst ghevonden hebben het sweerdt in de vuyst te houden, ende alle aenbiedinghe van stilstandt van wapenen ofte vrede voor louter bedroch te keuren. Hoort doch haer eens spreecken in eenen penninck, uytgekomen in den jare 1600, in den welcken rondtsom eenen stapel van allerhande wapentuych staen dese deftighe en manhaftighe woorden; MAGNÆ RES ARMIS; dat is, *Groote dinghen werden uytghrecht door de wapenen*. Ende in den jare 1594, rondtsomme de beeltenisse van den Koninck van Spanjen, biedende met sijn handt eenen olijftack, teycken van vrede, neffens twee ghewapende mannen; PACEM OSTENTAT, SED HOC AGITUR; dat is, *Hy vertoont den vrede, maer daer schuylt wat anders*. Ende dese achtende blief oock haer by in den jare 1608, als men sprack van den twaelf jarighen treves.

treves. Doe deden sy op eenen penninck munten het peerdt van Trojen, door 'twelcke die bloeme van heel Asien, bedroghen onder schijn van vrede ende vriendtschap, gheheel te niete ghegaen is, ende dese bondighe woorden; EQVO NE CREDITE TEUCRI; dat soo veel te seggen is, als, *Schipper siet toe.*

Dese deught mach men sonderlingh bespeuren in het Zeeusche boodtsvolck, boven alle andere met groot recht ghepresen, die ghelijck als ghebooren in de Zee, ende ghewieght door de baren, ende opghevoedt onder alle ghewesten van den hemel, soo te water als te lande midden onder de tempeesten, donder ende blixem van den hemel en het gheschut, meer als een mannelijcke dapperheydt in het vast setten van de eerste alghemeyne vryheydt bewesen hebben, ende noch ghestadich betoonen, zijnde eenen schrick voor den vyandt, t'zy sy haer laten gebruycken te water of te lande; de gheringhste onder haer meermael verdient hebbende muer ende scheepscroonen te draghen op haren kop, met de welcke die oude Romeynen plachten te croonen alle de welcke eerst of het schip, ofte de wal van hare vyanden aenghedaen hadden.

Dus hebben wy gheheel Zeelandt t'eender reyse doorloopen; oversulcx sal het nu oock wel voeghen, in elck eylandt wat halte te houden, niet om dat wy vermoeyt zijn, ofte alreede lust hebben om te rusten, maer om daer in hare verscheydene besonderheden, als oock Steden, oorspronck van dien, opkomen en verval, oudt ende teghenwoordich wesen, naerstichlijck te ondersoecken, ende den oudt ende nieuwsgierigen geesten te vertoonen.

't Wapen van Walcheren.

BESCHRIIVINGHE
van
WALCHEREN.

Alcheren was altijdt, ende is noch het gheachste ende vermaerste eylandt van Zeelandt; niet om sijne grootte, werdende daer in overtreft van Zuydt-Bevelandt, nemaer om de menichte ende rijckdom van de inghesetenen, het gheestelijcke ende weereldtlijcke hof van den geheelen lande aldaer gehouden, bequame gelegentheyt, als oock ghetal van Steden, in het welcke dit eylandt alle andere te boven gaet. Waer van dese naem oorspronckelijck ghekomen sy, vinde onderscheyden ghevoelen. Levinus Lemnius haelt hem af van de *Walen*; als de welcke haer eertijdts hier neder souden gheslaghen hebben. Andere van de

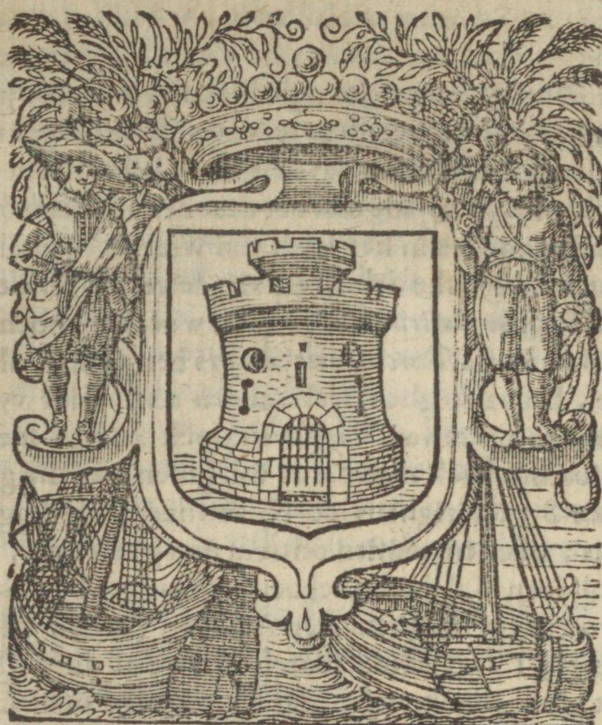
de *Wal-visschen*, welcker meyninghe, soo als Reinerus Vitellius schrijft, schijnt bevesticht te werden met het wapen des eylandts, in het welcke een Walvisch ghevoert werdt. Indien het my oock gheoorlooft ware hier over mijne gissinghe te borde te brenghen, soude ghevoelen, dat dit eylandt sijnen naem heeft ontfanghen van de menichvuldighe op ende afloopende wateren, staelen, morasschen, ende poelen, die hier seer veel gheweest zijn, eer de dijckagie van den lande was voltrocken. Want dese werden in de oude Nederlandtsche tale, *Waelen* ghenoemt. Den oversetter van de Utrechtsche Historie van Beka, die in de vergaende eeuwen geschreven heeft, sullende vertolcken dese Latijnsche woorden, *habens lacus & stagna*, stelt daer voor, *hebbende walen ende meeren*. Immers staet den naem van Walcheren al bekent ontrent den jare 836, werdende by gheloofwaerdighe schrijvers verhaelt, dat alsdoen het eylandt van Walcheren van den Noordtsche volckeren aenghedaen, ende door gheweldt van wapenen vermeestert is; ende is doe ter neder gheveldt *Eggihardt*, die Grave van Walcheren was. Hier toe dienen voornementlijck de woorden van een ongheneamde schrijver, by de Heer Pythæus uytgheghheven; *Normanni*, seght hy, *anno* 836, *tributum exactantes in Walachram insulam venerunt, ibique Eggihardum, ejus loci Comitem, & Hemmingum, cum aliis multis occiderunt*. Dat is; *De Normannen, soeckende alles onder contributie te brengen, zijn in den jare* 836, *in het eylandt van* Walcheren *ghekomen, ende hebben aldaer Eggihardt, Graef van die plaetse, ende Hemming, neffens noch vele andere, ter neder ghemaeckt*. Waer uyt de oude achtinghe van Walcheren blijckt, als zijnde doe gheweest een sonderlingh Graefschap op sich selven, ende hebbende Graven ghehadt, voor die van Hollandt, welcke het beginsel van hare eerste Graven ghemeynlijck maer af halen van den jare 863.

Den omganck van Walcheren achtmen onghevaerlijck van thien mijlen te wesen; ende bestaet in eenen boordt ofte soom, eensdeels van duynen, ende anderdeels van dijcken; de welcke het op eenighe plaetsen scherp teghens den oploop van de Zee eertijdts plachten te houden. Voornementlijck te Westcappel, alwaer den duyn al wech ghespoelt vinde in den jare 1526; ende werdt den dijck t'hans noch met ongheloofflijcke kosten onderhouden. Niet min ghevaer is dit eylandt in de voorleden eeuwe onderworpen gheweest, ende heeft gheen minder kosten te draghen ghehadt in de Zuydtwateringhe aen beyde de zijden van de Kercke van Welsingen, alwaer in den selfden jare 1526, vele sware ende afgrijselijcke grondtbrexemen zijn ghevallen, soo dat men ghedronghen was daer twee inlagen

ofte vingherlinghen te maecken. Hier toe dienen eenighe met de handt ghefchreven memorien by M[r]. Arent Ianffen Boom, die op die tijden gheleeft heeft, ende ghewoont tot Middelburch, een van de vernuftichfte van heel Walcheren, ende op het ftuck van de dijckagie fich wonder wel verftaende. *In den hoogen vloet*, fchrijft hy, *van den jare* 1530, *den* 5 *November, Was den wech van Middelburch en Armuyden feer vol gaten, foo dat groote armoede gefchiede; dat jammer was. Ende Wy met ons twaelf Hoefmannen ghemaeckt by den Staten van den lande, vonden dat den dijck op eenighe plaetfen heel wech was,* 10, 12, 11, 20 *roeden, ende maeckten aldaer een vingherlinck*. Dierghelijcke meer andere fware onghevallen, aldaer door de Zee toeghekomen, verhaelt hy, ende looft feer den ernft ende kloeckheydt van de borgheren van Middelburch in het herftellen van het ghene by der Zee ter neder gheftort ofte ghequetft was. Jeghens Zoutelande oock, ende benoorden Vliffingen, ter Vere, ende bezuyden Vliffinghen ftelde haer, voornementlijck in de jaren 1558 ende 1559, de Zee foo dwars aen, dat heel Walcheren in vreefe ftondt van onder te fullen loopen. Nemaer de goede forghe van defe tijden, ende de Zeewercken zijn nu hier fodanich, dat Walcheren wel onder de verfeeckerfte eylanden van Zeelandt mach gheftelt werden.

De grootte van Walcheren beftaet in 43243 Gemeten, 128 ½ Roeden, al fchoon, vet, ende vruchtbaer landt, luftich beplant, ende met vele aenfienlijcke, ende dicht aen den anderen gheleghen, ende welbewoonde dorpen becroont. Daer proncken ende fteecken uyt drie groote vafte Steden, Middelburch, Vliffinghen, ende Vere, foo dicht aen den anderen ghelegen, dat den Hertoch van Anjou, in den jare 1582, in Walcheren ghekomen zijnde, vol van verwonderinghe jeghens de Staten van Zeelandt, die hem gheleyden ende onderhielden, feyde, dat dierghelijcke in heel Vranckrijck niet te fien ofte te vinden en was. Defe drie mach men des winters ende fomers begaen in minder als drie uyren tijdts, door eenen ghecaffyden, ende aen beyde zijden met boomen feer dicht ende çierlijck beplanten ende gheynden wech. Daer en boven is hier noch de bewalde Stadt van Arnemuden, eertijdts een van de welvarenfte; neffens twee opene Steden, Weftcappel ende Domburch; welcke meer outheyts, als aenfiens hebben.

't Wapen van Middelburch.

BESCHRIIVINGHE van MIDDELBURCH.

Iddelburch is de voornaemste Stadt niet alleen van Walcheren, maer oock van gheheel Zeelandt, ghelijck sy oock de eerste plaetse besit onder de Steden, als die Staetswijse by den anderen vergaderen. Hare eerste beginselen zijn soo onbekent, als het wel kennelijck is, dat sy op haren hooghen ouderdom met reden mach roemen. De welcke derven staende houden, dat sy haren oorspronck heeft van den beruchten Romeyn Metellus, als gheweest hebbende haren eersten stichter, konnen daer toe gheen ander bewijs by brenghen, als de overeenkominghe van de namen, ghelijck als of *Middelburch* soo veel te segghen was, als *Metelsburch*, waerom sy by eenighe Latijnsche Schrijvers,

Metelli-

Metelliburgum werdt gheheeten. Edoch, indien het gheoorlooft ware door desen wegh uyt te vinden de eerste stichters der Steden, soo soude men moghen segghen, dat *Schiedam* in Hollandt ghesticht was van den vermaerden *Scipio*; ende *ter Vere*, van den Keyser *Verus*, ende meer dierghelijcke beuselingen verdichten; de welcke, ghelijck sy verlaten zijn van alle reden, alsoo is het onnoodich met meerdere redenen die te bevechten.

Het is daer en teghen seecker dat dese Stadt haren naem ontfangen heeft van hare gheleghentheyt, zijnde met der daet een *Middelburch*, dat is, een Burch, ofte sterckte, midden in het landt van Walcheren ghelegen. Waerom sy oock by eenige Latijnsche Schrijvers van de verloopene eeuwe *Medioburgum* ende *Medium Castrum*, te rechten wordt ghenoemt.

Ende alsoo *Burch* ofte *Burcht* niet anders beteyckent als een vaste ende besloten plaetse, bequaem ghemaeckt om den aenval der vyanden teghen te staen (waer van den naem van *Burgheren* oock komt, inwoonders zijnde van stercten) soo mach ick met reden wel gissen, dat die ghesticht is, ofte ontrent den jare 836, teghens de Normannen, als Eggardt Grave van Walcheren was; ofte ten minsten ontrent den jare 1000, teghens de Vlaminghen, die alsdoen Walcheren hebben beginnen te bevechten. Ende mach oversulcx niet toestaen, het ghene den Autheur van dese Chronijcke seght, dat in den jaere 1121, Middelburch maer een dorp ghenoemt wordt. Soude het niet ghelooflijck wesen, dat hy in eenige oude Latijnsche Chronijcken ghesch reven vindende, *villa de Middelburch*, ende niet wetende wat *villa* te segghen was in het Latijn van die onbeschofte eeuwe, gemeynt heeft dat het een *dorp* beduydt? Ick hebbe redenen om sulcx te ghelooven. *Villa* beteyckent by de Schrijvers van die tijden, *een Stadt*, het welck gheen verder bewijs van nooden heeft, als ghenoechsaem daer van overtuyght zijnde alle die ghene, die in het lesen van soodanighe schriften haer eenichsins besich ghehouden hebben. De Franschen noemen noch teghenwoordich een Stadt, *Ville*.

Het gaet immers vast, ende alle teghenspreeckinghe te boven, dat al in den jare 1106, tot Middelburch ghestaen heeft een aensienlijck Clooster, daer naer tot een Abdye verheven; ende dat die inghesetenen van Middelburch, al voor den jare 1223, Borgheren ghenoemt werden, ende Stadtsrechten van hare Princen hebben verkreghen; door dien Graef Floris, vader van Koninck Willem, in de oude Cheuren, in den voornoemden jare aen die van Westcappel ghegeven, (de welcke wy hier naer te sijner plaetse te borde sullen brenghen) wel uytdruckelijck seght, dat hy dien van Westcappel

cappel gheeft alsulcke Privilegien ende Handtvesten, als die van Middelburch in voortijden hadden verkreghen; de welcke daer naer onder de regeringhe van Koninck Willem grootelijcx zijn vermeerdert.

Immers, de alleroudtste Stadts Keure, die noch ter tijdt overich is, wierde dien van Middelburch in den jare 1217, ghegheven, ende niet alleen van den Grave van Hollandt, maer oock van dien van Vlaenderen eenstemmelijck bevestícht. Want over de besittinghe van Walcheren, tusschen dese twee Heeren schendighe twisten ende oorloghen gheresen zijnde, ende de Stadt van Middelburch door gheweldt nu onder die, dan onder dese gheraeckende, was de ruste van de ingesetenens, onder so veel onrusten ende ongestadicheden van den oorloghe, ten hooghsten daer aen gelegen, dat sy ten minsten by een vaste ende onveranderlijcke Keure onderhouden wierden. Dese dan, ghetrocken uyt het Gulden Regifter der Stadt Middelburch, ende ons door den hoogh geleerden Heer, Adriaan Veth, Secretaris der selver Stede, behandicht, sullen wy om haer oudtheyt wille, als oock om dat daer eenichsins uyt blijcken kan de oude gestalte van de Stadt ende ingesetenen, hier laten volgen, spreeckende die tale in de welcke sy eerst gheschreven is geweest.

IN nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Hæc est lex, quæ Kora dicitur, oppidanorum de Middelburch, firmata juramento earum personarum, quarum tam nomina, quam sigilla supponuntur.

Quocumque oppidani de Middelburch se vel sua moverint, sub protectione & conductu amborum Comitum, & eorum Justitiariorum, erunt, qui nihilominus omnibus tam peregrinis quam indigenis in Middelburch venientibus firmam pacem præcipiunt.

Quicumque in Middelburch aliquem percusserit ad mutilationem vel truncationem alicujus membri, ut in quartâ parte occisi emendari debeat hominis, vel amplius, duplo emendabit, quam foris Koram contigisset, & gratiam Comitis quæret.

Qui vulneraverit hominem infra Koram, Comiti emendabit iij ℔, *oppido* v.

Qui vero hominem decapillaverit, & fustibus vel pugno percusserit, aut iratus contra eum pulsaverit, vel projecerit, aut percusserit, aut arripuerit, Comiti emendabit v ℔, *oppido* v ß.

Ubicumque duo Scabini cum aliquo tertio burgensem pacem vel pacificas inducias petierunt, qui eis negaverit, Comiti iij ℔, *oppido* v ß. *vel etiam si aliquis stultiloquio prædictam pacem impedierit, solvet Comiti* v ℔, *oppido* v ß.

Quicumque in Middelburch manu pepigerit pacem, & ipsemet fregerit, solvet Comiti ij ℔, *oppido* i ℔, *si à tribus Scabinis convictus fuerit; si quis consan-*

guineorum suorum hanc pacem infregerit, solvet lib. Comiti, oppido 5; si à 3 Scabinis convincitur, hoc factum fuisse causa prædictæ litis; insuper omne malum, quod ibi fecerit, ita ut Kora testatur, emendabit; & qui Koram ibi prius fregerit, emendabit de fractione pacis, si à tribus Scabinis convincitur.

Quicumque Scabinos pacem petentes verbis viciaverit, & ibi hoc Scabini propalaverint, ille, qui fecisse comprobatus fuerit, cuilibet eorum lib. emendabit: etiam si illic in Scabinos Kora frangitur, vel illic vulneraverit, quicquid mali ipsis illatum fuerit, quadruplo eis emendabitur.

Omnes in Middelburch manentes sub uno jure habeantur; & quilibet eorum cōoppidano suo Scabinium facere debet.

Si quis à cooppidano suo Scabinium habere voluerit, ad Prætorium postulabit; quod si ille, in quem agitur, præsens non fuerit, & in Walacra esse comprobatur, citabitur responsurus prima die placiti; si venerit, & tamen juri resistit, vel etiam si non venerit, bannetur nihilominus, & nunquam banno carebit, donec Scabinium fecerit, & substantia sua, arbitrio Scabinorum, disponetur. Si Scaltetus vel Scabini conquerenti jus facere negaverint, judicio non stabunt, donec conquerens Scabinium habuerit.

Quicumque Scabinio de Middelburch bannitus fuerit, si quis in Walacra illum tenuisse à 3 Scabinis de Middelburch comprobatur, emendabit Comiti x ꝉꝉ, oppido I, & debitum illius solvet.

Quicumque de oppidanis armata manu, intuitu pugnandi, oppidum exierit, sine communi consilio & oppidanorum consensu, non redeat in oppidum, antequam gratiam Comitis impetraverit, & oppido lib. emendaverit, si à 3 Scabinis convincitur.

Ubicunque in Middelburch lis vel pugna oritur, qui armata manu advenerit, sine communi consensu & consilio, solvet Comiti v ꝉꝉ, oppido v solvet.

Si quis oppidanum de Middelburch armata manu, ad domum, ubi sit manens, quæsierit, ibique pugnaverit, emendabit prædicto x ꝉꝉ, Comiti v, oppido lib.

Quicunque in Middelburch ad domum alterius armatâ manu quæsitus fuerit, quæsitor emendabit obsesso v ꝉꝉ, & hospiti v, Comiti vj; præterea quicumque in auxilium quærentis venerit armata manu, solvet Comiti iij ꝉꝉ, oppido v, & damnum, quod de foris in domum agitur, duplo restituetur; damnum, quod de domo ad foras agitur, simplo restituetur, prout Scabinis 3 constiterit.

Quicumque extra Middelburch manserit, & burgensem de Middelburch banniverit, qualicumque debito fuit bannitus, debitumque nullo modo poterit augeri, donec in Prætorio de Middelburch cum Scalteto, & Scabinis suis bannum enunciaverit; tuncque Justitiarius oppidi & Scabini de substantia banniti bannum & emendationem facient solvi.

Ubi-

Ubicunque Scaltetus in bannito placito Scabinos per juramentum eorum monuerit, qui tunc dicta monita contradixerit, & hoc Scabini propalaverint, x ꝟ, emendabit Scab. tres lib. Comiti, oppido v, si à 3 Scabinis convincitur.

Quicumque Scabinum in bannito placito verbis vitiaverit extra monitum, si hoc Scabinus monstraverit, & alter à tribus Scabinis convincitur, emendabit Scabino iij *libras, Comiti* v, *oppido* v *solvet; econtra si Scabinus in bannito placito verbis vitiaverit, & ille monstraverit, si Scabinus à 3 Scabinis convincitur, emendabit prædicto lib. Comiti* v, *oppido* v *solvet.*

Quicumque in Scabinum in bannito placito per innocentiam Scabini Koram fregerit, si à tribus Scabinus convincitur, emendabit Scabino x ꝟ, *Comiti* 1, *oppido* v; *econtra si Scabinus in aliquem per innocentiam Koram in bannito placito infregerit, si à tribus Scabinis convincitur, emendabit prædicto* v ꝟ, *Comiti* 1, *oppido* v.

Si quis de Middelburch cöoppidanum suum verbis vitiaverit, si convictus fuerit, emendabit illi v ꝟ, *Comiti* v, *oppido* v *solvet. Si pugna inter* Scabinum *& alium evenerit, quicunque eorum pugnam præceperit, si malum ei contigerit, ita si ei extra Prætorium eveniret, emendabitur; si quis* Scabinum *occiderit, quadruplum solvet.*

Quicquid mali ad Prætorium evenerit de omni forifacto quadruplum emendabitur, ita ut inter Scabinum *& alium scriptum est.*

Non est licitum cuiquam infra Middelburch quod corruptum fuit aqua vel putredine vendere; quod si aliquis vendere præsumserit, secundum quod in veteri Kora continebatur, emendabit, id est, Comiti ij *libras, &* oppido 1 *libram solvet.*

Non est licitum oppidanis, ut invicem duella recipiant: etiam illis extra Middelburch manentibus non est licitum cum illis infra manentibus ad duella Middelburch, placitare.

Omnibus in Middelburch eadem pax eundi & redeundi per aggerem & per portum, id est, Arnam, *quam constituit illis Comes, servabitur; præterea omnis extraneus quicunque fuerit in erva (forte* Arna*) eandem pacem, quam haberet in habebit.*

Ubicumque oppidani de Middelburch in Walacra aliquid agere habeant, sub conductu Comitis & pace habeantur.

Si quis de terra Burgensem percusserit, vel spoliaverit extra oppidum, citabitur tertia die ad justitiam venire; si venerit fidejussorem ponet burgensem; sin non, bannetur; & in banno tenebitur autem Comiti.

Si quis extra manens oppidanum querela pulsaverit, oppidanus ei Scabinium faciet, & alter accipiet; si autem oppidanus contra præsumserit, bannetur, & banno

 nun-

nunquam carebit, donec Scabinium *fecerit; econtra si conquerens ab oppidano querela pulsetur, statim* Scabinium *faciet.*

Omnia, quæ in Kora evenerunt, quæ Justitiarius & Scabini emendare non poterunt, & si querela ante Comitem pervenerit, ipse Comes per veritatem suam emendabit; & illam per Scabinos de Middelburch perscrutabitur.

Nullus hominum extra Middelburch manentium potest cum Scabinis de extra, neque cum hominibus Comitum oppidanum ullo testimonio convincere, nisi licitum fuerit in hac charta.

Quicumque in Middelburch arma in nocte portaverit si propalatum fuerit, nisi sit communi consilio oppidi, hoc duplo, quam si in die portasset, emendabit.

Tribus hominibus est concessum, ut de prædâ de librâ testentur, de reliquo Scabini.

Ubicumque tres legales homines aliquid viderint, & juramento ammoniti fuerint, hoc Scabini testabuntur; de causis, quæ in nocte evenerint, per scrutationem testabuntur.

Nullus in Middelburch manens potest testimonium dicere, qui neque terram, neque dominium in Middelburch habuerit, nec in Charta tributi invenitur.

Quicumque in Middelburch alium ad terram prostraverit, & convictus fuerit, Comiti emendabit lib. oppido v.

Quicumque alium ita debilitaverit, ut minus quarta parte hominis solvere debeat, emendabit Comiti lib. iij, *oppido* v.

Qui manserit in Walacra, & Middelburch armis transire voluerit, oppidanum accipiet ad conductum; sin autem, Justitiarius & Scabini injicient eis manus; & exigent ab eis jus Comitum, & oppidi, id est, iij ℔ *Comiti, & oppido lib.*

Nullus oppidanus poterit dominium terræ dare, nisi ante Scabinos de Middelburch; nullus extra commanentium poterit terram dare oppidano, nisi ante Scabinos de extra.

Si quis de hominibus in Middelburch extra commanentium hominum in Walacra arma in domo sua susceperit, Comiti emendabit v ℔, *oppido* v *solvet.*

Si quis oppidanus alicui extra manenti arma sua præstiterit ad pugnandum in Middelburch, emendabit Comiti *lib. oppido* v.

Quicumque pupillus in Middelburch manserit, nullus consanguineorum & amicorum suorum substantiam suam habebit, nisi prædicto firmam certitudinem ab oppidano fecerit.

Si quis extra Middelburch manserit, & contra burgensem in Middelburch pugnaverit, illuc venient Scabini cum Scalteto, vel Nuncio, & emendabunt, si poterint, & exigent ab illo, qui extra manet, pacem, & ut tale jus, quale Scabini de Middel-

Middelburch judicaverint, faciat, certum ponet fidejussorem; si non, tunc Scabini cum Justitiario Comitis ibunt ad Pratorium, & facient sonari campanam, cum communi consilio oppidi, ad convocandum universos de Middelburch, ut per eos ille cogatur stare Jure Comitis & oppidi. Etiam quicumque campanam sine communi consilio pulsaverit, emendabit Comiti iij ℔, oppido lib. Quicumque ad sonitum campanæ non venerit, solvet Comiti v ℔, oppido v solvet. Si prædictus maleficus malefactor evaserit, ad Pratorium citabitur ut tertia die appareat, & certum fidejussorem in Middelburch ponet de lite præterita juri responsurum; si citatus non venerit, bannetur, & teneatur bannus ad audientiam Comitis, quod primo adventu suo emendabit.

Si qui in Middelburch certaverint, qui extra manent, venient Scabini cum Nuncio Comitis vel cum Scalteto, & exigent ab eis jus Comitis & oppidi; quod si negaverint, veniet Nuntius Comitis, id est, Scaltetus, cum Scabinis ad Stationem publicam, & citabit illos malefactores in diem III, sibi & oppidanis de objiciendis responsuros; si vocati non venerint, bannentur, & nominatim in Carta scripti servabuntur præsentiæ Comitis.

Omne malefactum contingens in Middelburch, Comite existente infra Burnesse & Hedenesse, duplo emendabitur.

Quicumque in Middelburch manens alium secularem dominum, quam Comitem elegisse à tribus Scabinis comprobatur, Comiti emendabit x ℔, oppido lib. & hoc ipse Comes judicabit.

Omne forefactum, quod alicui in Middelburch illatum fuerit, de lite duplo emendabitur, quam si extra contigisset.

Quidquid forefacti contigerit in Middelburch non amplius quam quadruplo emendabitur.

In quocunque negotio per terram oppidani de Middelburch cum illis de terra litigia habuerint, illa Comes per inquisitionem veritatis suæ terminabit, quam à Scabinis oppidi cognoscere poterit.

Illos de Middelburch nemo arrestabit, id est, pandabit, nisi pro propriis malefactis, in duobus Comitatibus, id est, Flandriæ & Hollandiæ.

Hanc legem juraverunt, Domina Johanna, Comitissa Flandriæ, Wilhelmus Hollandiæ Comes, & earum Castellani de Zelandia, ipsis de Middelburch inviolabiter observandam; Anno, ab incarnatione Domini, millesimo ducentesimo septimo decimo.

De vertolckinge hier van mach wel gehaelt werden uyt de Keuren aen die van Domburch ghegheven, ende in het tweede deel van dit werck, op het 60ste bladt te lesen, als daer mede meerendeels over een-komende. Onder-

andere ſtaet aen te mercken deſe ſonderheyt; Dat niemandt en ſal die van Middelburch arreſteren, dat is, panden, ten zy om hare eyghen miſdaet, in twee Graefſchappen, dat is, in Vlaenderen ende Hollandt. Deſe wet hebben geſwooren, Vrouw Jeanne, Gravinne van Vlaenderen, ende Willem, Grave van Hollandt, ende haerlieder Caſteleyns van Zeelandt, dat ſyſe die van Middelburch onverbreeckelijck ſullen onderhouden.

Ontrent deſe jaren is het Clooſter van Middelburch een Abdye gheworden. Wannneer ſulcx gheſchiet is, kan men ſoo juyſt niet ſegghen. Het gaet niet te min ſeecker, dat deſe Abdye by Koninck Willem ſeer verrijct ende verheerlijct is gheworden, naer uytwijſen, onder andere, van de volghende brief, aengaende het recht over de Leenmannen van de Abdye van Middelburch.

„ WIllem, by der genaden Gods, der Roemeren Koninck, ende altoes meerdere, alle de ghetrouwen des Rijcx van Roeme, die deſe jeghenwoordighe letteren ſullen ſien, ſijne gratie ende al goet; Gheſet voor ons onſe verkoorene ghetrouwe Nicolaes, Abt van Middelburch, eeſchede te vermane van ons in ghemeenen vonneſſe, of leengoet enighes verleents mans van ſiere kercken van Middelburch, die ſtorve, ſonder manhooft, wittachtighe arfname, ter kercken, daer men dat leengoet of helt, wederkeeren ſoude, of dat het des doeden naeſten ſoude toebehooren. Dies vraechden wy vonnes van den grooten Heeren, ende ghetrouwen des Rijcx, ende van den verleenden mannen der kercken voornoemt, wat daer of 'tbeſte recht ware. Die des vonnes vermaent waren, die utent alſoo: dat dat leengoet met vullen rechte der kercken toebehooren ſoude, ende dies volghden ſy ghemeenlick alle; het en ware dat ſaecke, dat die beſitter des leengoets by voorwoorden, met conſente des Abds, hem ſelven ſette eenen nakomelinck des goets voorſeyt. Sint meer danne dat het behoet zy in den rechte, dat ſoo wie die teenen maele mede lien eene ſaecke, die en moghen daer na die ſaecke niet wederſegghen. Hieromme, op dat tuſſchen die beleende mannen der kercken van Middelburch, of anders kercke, van deſen ſaecken gheen twifel en moghe waſſen, ſoo hebben wy met Koninclijcker moghentheyt dit vonnes, want het ghrecht es, ende van hem alle ghevolghet, geconfirmeert, ende wiſent, eeuwelike durende. Ontbiedende by der ontindeneſſen onſer gratien, ende bevelende ſterckeliken, eenen ygelicken, by der behoudeneſſen ſijns goedts, dat niemant en moete zijn, die dit vonnes (redenliken ghegheven) moete moghen of moete ſullen, met eenighe

ſijnen

ſijnen Kranken (leeſt, *Knapen*) of hem wedergaen met eeniger ſchalckheden, ,,
of vermetelheiden wederſtane. Waert dat hem dies yemandt vermate, die ,,
ſulle hem hebben bekent in te loepene die onwaerdicheyt des levenden ,,
rechters, ende ſware moyneſſe onſer Konincklike Hoocheyt. Op dat deſe ,,
vernoemde ſaken vaſt en gheſtade moghen blijven, ſoo hebben wy deſe je- ,,
ghenwoordighe letteren doen beſchrijven, en metten zeghele onſe klare ,,
heerlijckheyt doen beveſtighen. Oirkonden zijn die Willem van Brede- ,,
roeden, Ogier Willem van Herck, Diederic van Brederoeden, Ridderen, ,,
Diederic van Teylingen, ende meeſter Daniel, onſe ghetrouwe ende Leen- ,,
mannen der Kercke van Middelburch, Boudin ende Poewls van Brigdam- ,,
me, Boudin van Subburch, ende Pieter Boudins zone van Duvelandt, ,,
ende vele ander lieden. Dit was ghedaen in Middelburch, in't jaer ons Hee- ,,
ren 1250, des derden daechs binnen Zille, in der neghender Indictie. ,,

Koninck Willem heeft oock in't jaer 1253, met ſijne brieven, ghezegelt tot Dordrecht, op S. Gregorius avondt, om de ſonderlinghe vriendtſchap, daer hy mede minde den Poorteren van Middelburch, haer verſcheyden rechten voorgeſchreven, ende eenige vryheden vergunt, of beveſticht, waer van wy de merckelijckſte ſullen laten volghen.

Soo waer dat hen de Poorters van Middelburch porten, nemen wy hen ,,
ende haer goedt in onſen gheleyde. Wy ghebieden allen den gheenen die ,,
in Middelburch komen, vaſten vrede. ,,

Niemandt en mach Poorter weſen in Middelburch, hy en woone van ,,
Kerſdaghe tot S. Marie Lichtmiſſe, ende van half Maye tot S. Ians Miſſe ,,
binnen der poorte. ,,

Soo wat manne te Middelburch te banne wordt ghedaen om ſeeckere ,,
ſchult, iof om roof, wie ſone huyſt, hovet, ofte houdt binnen ſijnen Ambach- ,,
te, tuſſchen Maeſmunde ende Hedinzee, buyten Middelburch, nae dien dat ,,
hen condt wordt ghedaen van drie Schepenen, hy ſal boeten den Heere 10 ,,
pondt, der Poert 1 pondt, ende gelden des ballincx ſchult, wordt hy ver- ,,
wonnen van drie Schepenen. ,,

Soo wat eerſchappye den Poerters van Middelburch buyten Graef- ,,
ſchappe van Hollandt wordt ghedaen, die Poerters moghen, ſoo wie het ſy ,,
uyt den heerſchappie, die komt in't Graefſchap van Hollandt, met s'Gra- ,,
ven rechte arreſteren, tot dien dat hem recht is ghedaen. ,,

Soo wat Poerters, die men onrecht doet van ſijnen goede, buyten der ,,
Poert, ende den Schepenen inkomt, hy moet wel gaen met ſijne vrienden ,,
ghewapent ſijn goet te verweeren. ,,

Soo

„ Soo wat ſoo gheſchiet binnen Arnemuyden op den dijck, ofte een roede
„ binnen den dijck, dat ſalmen berechten binnen Middelburch, ende by der
„ Keure van Middelburch.

„ Soo wie dat woont tuſſchen Borneſſe (*in de Rubrijcque ſtaet*, Maeſmunde)
„ ende Hedinzee, ſliet ofte rooft Poorter, buyten der poort, men ſal hem dae-
„ ghen te rechte te ſtaen binnen Middelburch, op den derden dach; komt hy,
„ hy moet ſetten eenen Poorter te borghe; komt hy niet, men ſal hem te ban-
„ ne doen, en houden hem in ban voor den Heere.

„ Gheen man van buyten en moet maecken of koopen ſteenhuys binnen
„ Middelburch. Alle die ſteenhuyſen ſal men deelen onder de ervemannen,
„ ende men ſalſe niet breecken. In ſo wat manieren een man van buyten Poort
„ van Middelburch, een ſteenhuys ofte een deel van een ſteenhuys aenkomt, hy
„ moet het verkoopen binnen een jare, na dien dat hen aenghekomen is, den
„ naeſten erfghenaem, die Poorter is, of eenen anderen Poorter, wilt ſijnen
„ erfghename niet; hy en wille ſelver Poorter zijn. Wil oock niemant niet
„ koopen, ſoo ſalt hen de Poorte ghelden, naer dien dat Schepenen ſegghen
„ dat waert is.

„ Wat miſdaden, die gheſchieden binnen Middelburch, als de Heere is
„ tuſſchen Borneſſe (*in de Rubrycque ſtaet wederom*, Maeſmunde) ende Hedin-
„ zee, dat ſal men beteren tweeſchatte.

„ Niemant moet arreſteren noch panden een Poorter van Middelburch,
„ binnen den Graefſchappe van Hollandt, ſonder om ſijn eyghen ſchout.

„ Soo wat ſes Schepenen ende Poorters, die ſy daer toe nemen, maecken
„ by ghemaenden eede der Poort nutſchappe, dat in die Keure niet en ſtaet, dat
„ moet blijven gheſtade.

Ende Koninck Willem ontbiet allen den ghenen, die deſe Keuren dien van Middelburch niet houden, by ſijn Koninckllijck Graeflijck gheweldt ſijnen euvelen moedt.

De reſte van deſe Keure houdt haer meeſt beſich om op ſware boeten ende beterniſſen te verbieden, haet te rapen teghens andere, met ſtocken, vuyſten te ſlaen, grammelijck teghen den anderen ſteecken, werpen, grijpen, 'tdraghen van knijf, turckoyſe, kolve, Lombaertmes, ende andere moordtwapenen, daer wangonſt op is.

De Borgeren hebben haer in deſe ende d'eerſt bekende tijden, meeſt beſich gehouden, neffens landtneringe, met de wapenen, ghenootſaeckt zijnde hare vryheydt mannelijck teghen de Vlaminghen te beſchermen, de welcke ſy ſomwijlen grooten afbreuck ghedaen ende wederſtaen hebben; ſom-
tijdts

tijdts oock moetende onder het meerdere geweldt van hare vyanden swichten; niet te min altijdt betoonende haren moedt ende ghetrouwigheyt in de bescherminghe van hare rechtvaerdige saecke. Welcke gheschiedenissen wy hier dus maer kortelijck aenroeren, als zijnde wijdtluftigher in het tweede deel van de Chronijcke verhandelt.

Immers de menichvuldighe invallen van de Vlaminghen in Walcheren, die nu somwijlen de Stadt van Middelburch, rondtsom bewoont, ende niet ghenoechsaem besloten ofte versterct zijnde, overweldicht hadden, hebben in den jare 1313, Grave Willem doen goet vinden, de Voorsteden rondtsomme met aerde wallen te verseeckeren, ende te voorsien met alsulcke wercken, als doe ter tijdt tot bescherminghe der Steden, ende teghens vyandtlijcken aenval noodich gheacht wierden.

Ontrent den jare 1313, heeft de selve ghesticht 'tCollegie ende 'tCapittel van S. Pieters binnen Middelburch, ende rijckelijck begaeft. Ghelijck oock ontrent den jare 1316, is binnen Middelburch ten eynde gebracht het ghebouw van de Kercke van Oostmunster, ghewijdt werdende volghens de manieren van die eeuwe, in den Naem van S. Pieter.

Graef Willem, de vierde van die naem, zijnde tot de heerschappye ghekomen, heeft dien van Middelburch gheen minder gonste toeghedraghen, haer toelatende met sijne brieven, in den jaere 1340, dat sy voortaen tholvry varen souden voorby sijne Thollen van Hollandt, ende Zeelandt.

Ten tijden van Vrou Margriete ende haren soon, Hertoch Willem van Beyeren, de vijfde van dien naem, werdende tusschen haer sware oorloghen ghevoert, hebben het die van Middelburch met Graef Willem ghehouden, ende hem ghetrouwelijck byghestaen in dien ongheluckighen slach, die hy sijn moeder leverde tusschen Arnemuyden ende ter Vere. Onder dese stribbelinghen, werdt in den jare 1347, haer ghegunt, onder andere, dat gheen Ambachtsheeren, Schepenen van der Stede souden moghen werden. De reden daer van is lichtelijck te beseffen. De Ambachtsheeren, voornementlijck haer bedrijf in Walcheren hebbende, sochten te dier tijdt niet anders, als haere Heerlijckheden te verbeteren, ende soo wel de inghesetenen, als de neringhe uyt Middelburch tot haer te locken; soo dat het gantsch ongheraden was den soodanigen eenich ghesach in de Stadt op te draghen. Hertoch Willem dacht oock goedt, in den jare 1355, den Schepenen van Middelburch teghen alle opset van quaedtwillighe te wapenen, ende haer toe te staen, voortaen knijven, dat is, lange messen, ofte korte sweerden, te mogen

 draghen;

draghen; het welck in die tijden weynighe, buyten het hofghesin van den Grave, vermochten te doen.

Op dit selfde jaer van 1355, lieten haer tot Middelburch vinden veel kammers, wevers, volders, piccaerts, ende andere, die haer met het maecken ende bereyden van laeckenen besich hielden. Om welcke neeringhe aldaer te vesten ende te vermeerderen, heeft Hertoch Willem een segghen ghesegbt, dat niemant in Walcheren, uytghesteyt die van Middelburch, Vlissinghen, Vere, Domburch, ende Westcappel, volrye, weveghetouwe, ofte scherebancken mochte houden. Tot toeneminghe van dese neeringhe dede seer veel, dat in den jare 1380, de Engelsche kooplieden den Stapel van de Enghelsche wollen tot Middelburch planteden. Waer over Hertoch Albrecht van Beyeren haer gonde, dat, indien tusschen hem ende den Koninck van Enghelandt eene oorloghe quame te ontstaen, hy haer altijdt drie maenden tijdt soude gheven, om in dien ghevalle hare goederen, sonder eenighen hinder ofte bekommernisse, te moghen vervoeren.

Te deser tijdt bestondt Boudewijn van Brigdamme, een Zeeuschs Edelman, meer voorsien van hoochmoedt, als van krachten, de Stadt van Middelburch in haer recht te verkorten, ende de borgheren met ghewelt aen te tasten. Hertoch Albrecht heeft daer over in den jare 1358, hem alle sijne Ambachten, die hy in Walcheren legghende hadt, ontnomen, ende dien van Middelburch geschoncken, als jegens hem by vonnisse verbeurt zijnde, door dien hy vyandtlijck (dit sijn de woorden van de Graeve) ende met wapenen de Stadt van Middelburch hadde gesocht te bederven. Doch het schijnt dat de Stadt daer naer met sijnen soon, Jan van Brigdamme, minnelijck is over ghekomen; op voorwaerden; Dat hy van die van Middelburch in erfleen behouden soude alle de hofsteden ende boomgaerden in Brigdamme gelegen, jeghenwoordighe ende toekomende; Dat hy noyt Steenhuys ofte vesten maecken soude op sijn erven in Walcheren, ofte soude die te leen houden van die van Middelburch. Hier toe verbindt sich Ian van Brigdamme, als oock Claes, sijnen broeder.

Den koophandel tot Middelburch wierdt nu soo aensienlijck ende ruchtbaer, dat sich oock hier nae toe begaven de inwoonders van de uyterste rijcken van Europa. Want al in het jaer 1383, gingh den handel van die van Lombardien ende Spangjen alhier aen; ende wierden alle vreemde kooplieden met plechtelijcke brieven, in den naest ghedachten jare gegeven, ghenomen in beschermínghe van den Grave, ende de Steden van Zeelandt; waer in, onder andere, oock bevoorwaerdt wierdt, dat, in die men haer, om

om oorloghe wille het landt ontseyde, opentlijck afkondighen soude tot Middelburch, ende haer daer naer noch twee maenden tijdts gheven, om haer saecken te verrechten ende te vertrecken. Jae oock in den jare 1390, saeten hier naer toe, in groote menichte, de grootste handelaers van Portugael ende Algarben; de welcke oock seer aenghetrocken, ende met veel vryheden begifticht wierden; als, Dat hare ghestrande schepen, ende goederen, tot haren redelijcken koste, haer gheworden souden; Dat sy door tormenten ende onghestelt weder ghenoodtsaeckt zijnde in de havene in te loopen, egeenen Thol van hare goederen souden betalen; Dat sy niet meer als den gewoonlijckenThol betalen souden, van het gene sy tot Middelburch mochten koopen, ofte verkoopen; Dat eenen oorloghe, des nochtans Godt verhoeden wilde, oprijsende tusschen beyde de landen, haer goedt ende lijf verseeckert soude wesen; Dat de kooplieden ende meesters van schepen souden een Stapelhuys moghen maecken, eenen rechter kiesen, ende aldaer vergaderen, soo dickmael als haer gelieven soude; ende onder malkanderen recht pleghen ende spreecken in 't stuck van schulden ende koopmanschappe; Dat sy vermogen souden met twee van de Schepenen vander Stede, ende een Poorter, ten vermane van haren Oversten ende Rechter, alle persoonen, haer schuldich, van schult tot Middelburch gemaeckt, te bekommeren ende te panden; Dat den Oversten ofte Rechter de sijne soude mogen doen gevangen setten, ende bewaren op den Steen, om schuldt ende misdaet; ende dat sy, sonder sijn toestaen, niet los ghelaten souden mogen werden; Dat sy vry souden mogen varen ende keeren naer hare schepen tot Arnemuyden, by dage, by nacht, met, ofte sonder licht, sonder verbeuren; Dat sy oock souden moghen soo wel by nacht, als daghe, aendoen ende draghen alle wapenen, ende harnasschen, sonder te misdoen. Te deser tijdt was de Stapel van de Engelschen wolle oock tot Middelburch, in den jare 1383 van Hertoch Aelbert van Beyeren, bevesticht, als ghereedts ghesegt is.

Ontrent den jare 1390, heeft men aenghevanghen tot Middelburch de Kercke van Westmunster te bouwen, eensdeels, om dat de Stadt vermeerderde van inwoonderen, ende anderdeels, om den toeloop van het landtvolck tot der Preecke ende Misse, alsoo ten platten lande doe ter tijdt noch weynich Kercken waren.

In den jare 1393, ghe schiede de overdracht van het Ambacht van Nieuwerkercke, met het ghevolgh, aenwassen ende dijcken, aen dien van Middelburch, by Philips van Burgundien, ende Anna van Borsselen.

Tot aenwas van den Middelburchschen handel, heeft veel byghebracht

Willem van Beyeren, de seste van die naem, goet vindende ende belastende in den jare 1404, dat geenrehande goederen voor den lande van Walcheren overgescheept souden werden, ten ware sy eerst tot Middelburch opgheslaghen waren. Ende heeft dierghelijcke Privilegien daer naer oock Hertoch Philips aen dien van Middelburch ghegheven, belastende alle schippers ende andere, arriverende binnen Walcheren, dat sy hare goederen niet en verporren ofte vervoeren, ten zy de selve eerst gheweest hebben binnen Middelburch ter Stapel.

Daer en boven heeft Hertoch Willem van Beyeren, verklaert den ingheseтenen van Middelburch, vry van alle de Merckthollen van Heusden ende Woudrichem, in den jare 1407. Doch, op het volghende jaer dachte hy den welstandt van dese neeringhrijcke Stadt, met nieuwe ende ongehoorde schattinghen te beswaren. Waer over de Majestraet t'onvreden, ende dapper bekommert was voor verloop van neeringhe. Daer liepen doe vele ende ghestadighe vluchtmaren, dat den Grave, tot uytvoeringhe van sijn voornemen, besloten hadde eenigh ghewapent volck in de Stadt te brengen. Hier over viel men klachtich te hove; ende den Graef, verandert van sin, doet, tot verseeckeringhe ende gherusticheyt van die van Middelburch, over al afkondighen; Dat gheene Ridderen ofte knapen van eenighe sijne landen, binnen der Stede vermoghen souden te komen, dan met haren broodtknecht, ende huysghesin; Dat, soo wie eenighe andere weerachtighe mannen inbrachte, voor elcken man boeten soude, twintich pondt; Dat gheen Poorter, op sware breucke, eenighe ghewapende mannen, ofte wapenen, in sijnen huyse ofte hofstede soude moghen verbergen, ofte opentlijck houden; Dat gheheel Walcheren soude dien van Middelburch behulpich wesen teghen de overhooringhe, ofte anders ghestraft te worden by dien van Middelburch.

Philips van Burgundien, de eerste uyt dien huyse, schepte oock in het bysonder lust, om den koophandel tot Middelburch meer ende meer te doen toenemen. Hem dachte goet, met sijne brieven, gegeven in den jare 1432, te vergunnen allen kooplieden, alhier komende, om koopmanschap te doen, gheen vyanden ofte ballinghen zijnde, bevrijdt te sullen wesen binnen Middelburch, sulcx dat sy vry ende onbekommert aldaer mochten varen, komen, gaen, meeren ende keeren, sonder yemandts wederseghen ofte hinder te doen, behouden dat de selve souden staen tot Schependomme binnen Middelburch,

Ontrent

Ontrent den jare 1468, zijn de fundamenten gheleght van het Stadt-huys, zijnde nu een heerlijck ende aensienlijck ghebouw.

De rechtsvorderinghe kreegh hier t'hans oock meer kracht ende luyster. Selfs de Paus van Roomen, Sixtus, liet opmaecken in den jare 1481, een Bulle, by de welcke hy toestaet den inghesetenen van Middelburch, t'zy gheestelijcke, t'zy weereldtlijcke, dat sy buyten der Stede, ter eerster instantie, niet betrocken moghen werden om gheenderhande saecken.

Ende in't jaer 1489, heeft Maximiliaen dien van Middelburch ghegunt, dat sy van nu voortaen souden moghen kennen van alle doodtslaghen ende vredebraecken, die gheschieden ende gevallen sullen in't voorsz. quartier van Bewesterscheldt, ende voort recht, wet ende justitie doen over alle de ghene, die de voorsz. doodtslaghen ende vredebraecken ghedaen ende ghecommitteert sullen hebben, ofte moghen committeren, ende die in de ghevanghenisse van de Stede van Middelburch ghebracht ende ghelevert sullen werden, het zy by den Rentmeester van Bewesterscheldt, ofte by den Bailliuw van Middelburch, even als den Grave placht te doen met sijne vasallen ende Leenmannen, sittende te rechte in sijne Vierschare van Zeelandt. Hier toe dient een Acte van bevestinghe, opghemaeckt in het jaer 1517, inhoudende, dat die van Middelburch blijven houden de kennisse van haerlieden Poorters, in criminele saecken, al waren sy oock van des Princen Provoost ghevanghen.

In het jaer 1492, is door het gheweldt van den vyere Middelburch hardt aenghetast gheweest, soo dat boven de twee hondert huysen, ende het Clooster van den Bogaerden, onlanghs te vooren ghesticht, het meestendeel van der Abdye, ende daer in een overkostelijcke Bibliotheecke, in de welcke veel van de oudtste monumenten van Zeelandt bewaert wierden, onder de asschen zijn begraven. Doch de Abdye is korts daer naer veel heerlijcker ende çierlijcker opgemaeckt geworden. Indien het soo wel doenlijck hadde gheweest die oude papieren wederom uyt te vinden, voorwaer, wy souden jegenwoordich veel meer lichts hebben in het beschrijven van de oudtheden ende voorighe ghestalte van dese ende andere Steden.

Des niet teghenstaende in den jare 1495, heeft de koopmanschap tot Middelburch lustich beginnen te wackeren, vele Engelsche kooplieden, als oock de Schotsche natie haer daer ter neder slaende, hebbende Brugge verlaten, waer door het gheschiede dat van daghe te daghe de ydele erven met huysen beslaghen wierden.

In't jaer 1502, wierdt haer by den Eerts-Hertoch Philips ghevest het

Privilegie eertijdts door groote diensten verkreghen, dat niemandt judicature, berecht, ofte kennisse soude hebben over hare inghesetenen ende Poorters; ende daer en boven henlieden gheoorlooft kennisse ende berecht te nemen van henlieden Poorters, ende andere delinquanten, ende van den doodtslaghen, die voortaen ghebeuren souden onder 'tbedrijf der Stede van Middelburch, sonder die ter Hoogher Vierschaer bewaert te werden.

Ontrent den jare 1508, kochten die van Middelburch de Ambachtsheerlijckheydt van Oosthoeck by Arnemuyden ghelegen. De rechte reden was, om dat den Heere van Beveren van sin was, hier ontrent den handel van koopmanschap te gaen plegen, tot nadeel van Middelburch ende Armuyden. Immers al in den jare 1501, ghedachte hy, tot voordeel ende gherief van die van ter Vere, aldaer een haven te maecken. Waer over die van Middelburch doe ter tijdt te hove klachtich vielen, ende soo veel te wege brachten, dat hy dit sijn voornemen staeckte. Edoch vreesende, dat het met der tijdt d'een ofte d'ander Ambachtsheer, te hove wel staende, mochte doordringen, vonden in aller manieren hoochnoodich haer van desen Oosthouck meester te maecken; ende den koop door Maximiliaen van Oostenrijck te doen vesten ende beteren, volghens inhoudt deser brieven.

Maximiliaen, &c. doen te wetene, dat wy ontfaen hebben de ootmoedige supplicatie van onsen beminden Burghemeesteren, Schepenen ende Raedt van onser Stede van Middelburgh in Zeelandt, inhoudende, hoe dat zy thoonders, aensiende ende verdinckende die groote ende verderffelijcke periculen, die men hier voortijdts te meer stonden heeft sien ghebeuren binnen onsen voorsz. lande van Zeelandt, by tempeest van der Zee, ende inbreecken van de dijcken, beduchtende of hier namaels oock van ghelijcken ghebeuren mochte binnen den eylande van Walcheren ontrent Armuyden, by de Parochie van NieuWerkercke, ende by dien noodt Ware eenighe inlaghe te doen, Welcke inlaghe, oft soo ghebeurde, soude moeten gheleydt Worden op andere Ambachtsheeren Ambachten, de Welcken Ambachtsheeren souden midtsdien aenkommen ende devolveren alle die jurisdictie, heerlijckheden, gherechticheyt ende profijten binnen den voorsz. inlaghe, in grooter schade ende achterdeele van onsen, ende der selver onser Stede van Middelburgh, ende in verkortinge, ende in verminderthede van onser hoogheyt, rechten ende præminentien; om 'tWelcke te beletten, ende om onse hoogheyt, jurisdictie, ende heerlijckheyt, gherechtigheyt, ende profijten te vermeerene; die voorsz. thoonderen, voor, ende in den name van den gheheelen lichame der voorsz. Stede, hebben nu onlancx ghekost ende verkregen, van Wijlen onsen lieve ende getrouwe Heer Boudewijn, bastart van Bour-

Bourgongien, Heere van Phalais, sijn ambacht leggende in de voorsz. Parochie van Nieuwerkercke, genaemt Oosthoeck, *in't eylandt van Walcheren, t'selve Ambacht groot wesende hondert acht en tsestich Gemeten, acht en vijftich Roeden Ambachts, met Ambachts rechte, ende Ambachts gevolge, midtsgaders alle de Privilegien ende gratien, ghelijck hem dat aenghekomen ende aenghestorven is by den overlijdene van wijlen onse lieve nichte, Vrouw Anna van Bourgoingien, Douagiere van Ravesteyn, van Duyvelandt, &c. Zaliger gedachten; ende ghelijck zy vooren, ende hy naer datum tot heuren beyden overlijdene, gehouden ende gebruyckt hebben ghehadt, alst blijckt by den brieven daer af wesende.*

Ende want dit voorsz. Ambocht, mit allen synen ghevolge, een quaet versterffelijck leen is, soo gheduchten hen die voorsz. thoonderen, dat men in toekomende tijden, der voorsz. Stede soude moghen letsel oft moeynisse doen in de possessie van de voorsz. Ambochte, met syn ghevolghe, ten ware dat hem by ons daer inne versien ware; Ons daeromme ootmoedelijck biddende, dat ons ghelieven wille, den voorsz. koop, om die redenen voorsz. aldus ghedaen by den voorsz. thoonderen, jegens de voorsz. Heere Boudewijn, te stercken ende bevestighen; om voortaen dat selve Ambocht te houden, te besitten ende te gebruycken by der voorsz. Stede van Middelburch, in allen Privilegien, gratien ende rechten, gelijck de voorsz. Vrouwe van Ravesteyn vooren, ende Heer Boudewijn na, dat bezeten ende ghebruyckt hebben, ende naer inhoudt heuren brieven daer af wesende; ende voort uyt meerder gratie, dit selve Ambocht mit alle synen ghevolghe ende toebehoorten, dat nu ter tijdt een quaedt versterffelijck leen is, te willen bekeeren ende veranderen in een goedt ende onsterffelijck leen, ende henlieden hier op verleenen onse opene brieven in behoorlijcke forme. Het welcke alle hy haer oock vergunt heeft met syne brieven, ghegheven tot Brussel, 1508.

Op het jaer 1522, werden de Stede toegheſtaen twee heerlijcke, vrye Jaermercten, die dueren souden vijfthien werck thoondagen, met de vryheyt van vijfthien daghen te vooren, ende vijfthien daghen daer nae, om te gaen ende te komen; ingaende de eene op S. Jacob; d'ander in de weecke voor Palmsondach. Maer d'eene om de naerderheyt van het hoochtijdt van Paesschen, niet veel besocht werdende, wierdt korts daer naer verleght op den derden van Februarius.

Twee jaren hier naer, vertrocken vele kooplieden ende borgeren met der woonste op het platte landt van Walcheren, haer houdende op haer eyghen goet, als hebbende daer minder lasten te dragen, ende alles beter koop zijnde als in der Stede. De Majestraet, om haer weder in de Stadt te locken, lieten opentlijck ter puye afkondighen; dat, soo wie van die gheene, welcke

ghe-

ghelandt waren in Bewesterschelde, haer in de Stede met der woonste souden laten vinden, souden vry hebben van schoote, tot last van de Stadt, yeder vijftich Gemeten landts. Oock dat alle weeskinders van Poorters ende Poorterssen van Middelburch, buyten ter Schole legghende, vry souden zijn van alle schote van landen, haer toebehoorende, tot koste van de Stadt; midts dat de meysjes ghekomen zijnde tot 12, ende knechtjens tot 14 jaren, in de Stadt weder keeren souden, ofte dat sy andersints dese vryheydt niet souden ghenieten.

Nemaer, ontrent die selfde tijdt wierden weynighe bouvallighe huysen weder opghetimmert; eenighe laghen gheheelijck vervallen, elders sachmen veel leghe erven, daer te vooren heerlijcke woonsteden, door den vyere verslonden, ghestaen hadden. De reden was, dat de erven ende huysen seer belast waren met onlosselijcke renten, waer door de huysen afghewoont, ende de erven ledich ghelaten wierden. Om dat dan de borgheren tot timmeren ende bouwen, ende verçieringhe van de Stadt opgheweckt souden worden, wierdt toeghestaen, dat men alle cijnsen ofte erfrenten hoedanich gheconstitueert, soude moghen los maecken teghen den penninck 18, ofte 20, ende die men voortaen constitueren soude, losbaer souden zijn teghen den penninck 16. Hier over wierde ontrent dese jaren, alhier lustich ghebouwt.

Op het jaer 1524, heeft Keyser Carel goet ghekeurt, ende by Edicte bevesticht, dat alle wijnen van Westen komende, souden komen ter kraene van Middelburch, eer die elders vervoert souden worden. Welck Placcaet sproot uyt een Privilegie, al ghereedts in den jare 1522, dien van Middelburch ghegheven. Waer over hen in den jare 1538, verleent wierde een Acte van te moghen aenhouden de schepen met wijnen gheladen, om op der Gougie ende ter naester krane te komen, onwilligh zijnde.

Alsoo ontrent den jare 1530, voor die mondt van de haven, die oock seer krom ende lanck was, door 't verloop van den stroom ghekomen was een groot zandt ofte plate, waer door die opkomste van den schepen ende goeden soo pijnlijck viel, dat de kooplieden veel gheraedtsamer vonden haer koopmanschappen van Arnmuyden t'Antwerpen te schepen, dan op Middelburch, waer uyt te vreesen was, dat de gheheele vernietinghe van de Stadt, ende hare welvaert soude moeten volghen, hebben ghedacht eenen nieuwen inganck ofte haven te maecken; ende die bequaemst ghevonden ontrent Welsingen, konnende daer een onghelijck rechtere, kortere, ende naerdere haven gheleght werden, dan de oude was; soo is haer by Keyser

Carel

Carel toegheſtaen een nieuwe haven te maecken, om van de poort van Arnemuyden te Middelburch te moghen komen, beginnende op dat Ooſterſche baecken, alſoo men komt van Arnemuyden, langhs den dijck, ſtaende op de Engelſche reede, ende die dan voorts te laten gaen lijnrecht in de oude haven aen den ſlachmolen; midts conditie, onder andere, dat ſy, des vermaent zijnde, van wegen den Keyſer, daer ſouden doen maecken een nieuw Thollenhuys, ende daer toe opbrenghen acht, thien, ofte twaelf hondert ponden.

Ontrent den jare 1531, waren die van Middelburch ſeer beſich om eenige Ambachtſheerlijckheden, ofte parthyen van dien, met haeren ghevolghe, gheleghen ontrent der Stede, te koopen, om daer mede te verhinderen het verloop van aenſienlijcke borgeren, ende ambachtſlieden, die om de kromte van de Middelburchſche haven, ende den dranck van wijn ende bier, ſonder excijns te geven, naer de ſmalle Heerlijckheden haer toe begaven. Ende den Keyſer toeſtont haer in den ſelve jare, dat ſy mochten koopen vijf hondert Roeden Ambacht in den omloop van der Stede, ende twee hondert Roeden lancx die havendijcken, ende dat om voor te komen de frauden in heure excijſen.

Ontrent den ſelfden jare vielen die van Arnemuyden te Hove ende voor rechte ſeer klachtich over die van Middelburch; haer te laſte leggende; dat ſy dien van Arnemuyden houdende voor hare burgers, niet als burgers van Middelburch tracteerden; dat ſy jaerlijcx van haer afperſten door excijſen ende impoſten een groote ſomme van penningen; dat ſy henlieden voor haer in hare Stadt te rechte wilden doen ſtaen, hebbende daerom over thien ofte twaelf jaren hier vooren, doen afbreecken ende ter aerden nederſmijten de hoyſingen van Nieuwerkercken, by haer ghekocht, voor welcker Vierſchaer die van Arnemuyden plachten te komen; dat ſy haer, tegen alle recht, verboden door verſcheyden opghemaeckte, ghekondichde ende met gheweldt uytghevoerde ordonnantien, in't gros eenighe koopmanſchap te doen, naer haer ghelieven; uytghenomen alleen de koopmanſchap van ſout, ende ſoo groote als kleyne maſten; dat ſy verboden den lijnmaeckers te maecken lijnbanen; den keerſmaeckers meer roedt in haer winckels te hebben als twintich pondt ende een half; aen de ſmits van niet te maecken anckers, ten ware dat ſy binnen Middelburch haer woonplaetſe quamen nemen; aen den backers, gheen biſcuyt te maecken; aen den wapenmaeckers, gheen piecken, hellebaerden, ofte andere dierghelijcke wapentuych op te maecken; ende aen andere wercklieden dierghelijcke verhinderinghe ende verboden deden;

dat sy den eyghenaren, op den dijck van Arnemuyden, verboden hadden op hare erven nieuwe huysinghen te timmeren, ofte de vervallene op te maken, sonder alvooren haer toestaen daer toe verkreghen te hebben; dat sy verboden hadden de goederen ende koopmanschappen van den vreemden koopman langher te herberghen dan den tijdt van veerthien daghen; dat sy dit alles met gheweldt tot noch toe uytwerckten, ende voortaen noch sochten uyt te wercken. Versochten hier over recht, ende dat die aengenomen macht, by die van Middelburch, haer ontsecht mochte werden; als sullende anders den jeghenwoordighen welstandt van die van Arnemuyden gheheel te niete ende te gronde gaen, ende de ingesetenen naer andere plaetsen noodtsaeckelijck moeten verloopen. Die van Middelburch deden hier teghen inbrenger; Dat de Stadt van Middelburch, gheleghen in het midden van Walcheren, naest by haer hebbende het dorp van Arnemuyden, alleen bestondt by hanteeringhe van koopmanschap, ende handelinghe met den vreemden koopman; dat het noodich gheweest is, om desen handel in wesen te houden, ende by den Graven van Zeelandt eertijdts goet ghevonden is, te maecken een canael ofte haven, door het water, ghenaemt de *Arne*, de welcke met hare wederzijdtsche dijcken, d'een ghenaemt den Zuydtdijck, den anderen den Noordtdijck, neffens een Roede landts buyten 'sdijcx, de Stadt van Middelburch soude toebehooren; dat volghens de ghegunde Privilegien, al van oude tijden, soo dat van het teghendeel gheen gheheuchenisse was, de Stadt ghebruyckt hadde, ende ghebruyckte de riviere de Arne, neffens de twee dijcken, ende den Noordtdijck, loopende tot by Arnmuyden tot een plaetse toe, genaemt Oosteynde, zijnde Arnemuyden maer een foubourgh van Middelburch: dat den Bailliu, Borghemeesteren ende Schepenen, in den naem van den Grave, hadden hooghe, middele, ende leeghe jurisdictie, niet alleen in haer besloten Stede, maer in alle plaetsen daer van dependerende, ende oversulcx in de ghedachte reviere ende dijcken, ende selfs in het dorp van Arnemuyden, ende over de inwoonderen van dien, hebbende verkreghen macht ende recht aldaer te maecken ordonnantien, gheboden, ende verboden, als sy tot behoudenisse ende verbeteringe van hare Stede, nuttelijcxste souden bevinden, ghelijck sy ghereedts verscheyden ghemaeckt hadden, streckende tot vermeerderinghe der inghesetenen, ende gherief van den vreemden koopman; dat dien van Arnemuyden niet toestont, daer over klachtich te vallen, als zijnde een ghedeelte van het lichaem der Stede van Middelburch, met eede aen haer verbonden, onder den naem van Borgheren van Middelburch elders ghenietende vryigheydt van s'Graven Thollen, ende

ghewoon

ghewoon zijnde in tijden van oorloghe daer naer toe met goedt, vrouw, ende kinderen te vluchten, ende, als andere burgheren, ontfangen te worden; dat de voornoemde ordonnantien, ten aensien van het ghedachte recht van dien van Middelburch rechtvaerdich, ende dien van Arnemuyden niet schadelijck waren, zijnde gebleken, dat, niet tegenstaende die ordonnantien, die Arnemuders tot eenen aensienelijcken rijckdom waren gekomen, ghenietende soo veel negotie ende handelinghe van koopmanschap, als eg ene Stadt van Vlaenderen, Hollandt, ofte Zeelandt, door dien sy behielden den handel van het sout, op den welcken de Steden van Ziericzee, Goes, ende Reymerswale, by naer alleen bestonden; als oock 'tverkoopen van groote ende kleyne masten, het maecken van touwen ende kabels, daer op menighe Stadt van Hollandt sich onderhielde; neffens dien de scheepmaeckerye; de opstellinge van herbergen, voor den aenkomende man, die t'hans veel meer in ghetale tot Arnemuyden, als tot Middelburch waren; daer en boven alle koopmanschap van alrehande waeren, om den aenkomende ofte afvarende lieden daghelijcx te gherieven, zijnde alleen haer verboden ende ontseyt de handelinghe in het grosse, moetende die aen dien van Middelburch met recht verblijven, ten ware men de Stadt gheheelijck wilde vernietigen. Dit alle wierdt soo deughdelijck ende redelijck by dien van Middelburch bewesen, dat by vonnisse van den Keyser, het versoeck ende de klachten van dien van Arnemuden onrechtmatich wierden verklaert; werdende op de verkoopinghe van laeckenen, ende eenighe andere daghelijcx den schipperen ende koopliedeu noodtelijcke waeren, by haer te doen, seeckere taux van elle, mate, ende ghewichte haer voorgheschreven; ende dien van Middelburch vorders belast, naer alle moghelijckheyt, in vrede, vriendtschap, ende alle bescheydentheyt met dien van Arnemuyden voortaen te leven. Dit wierde gheuyt tot Brussel, in 't jaer 1531.

Hanghende dit verschil, hadden die van Arnemuyden, mistrouwende hare saecke, versocht, dat den Keyser, uyt gratie, haer immediatelijck in sijnen scherm nemen, ende gheheelijck van het ghesach van dien van Middelburch ontslaen wilde, om daer van ten eeuwighen daghe vry te blijven, ende, tot onghetwijfelt bederf ende onderganck van de Stadt Middelburch, allen handel van koopmanschap haer te moghen, naer believen, onderwinden; ende haer, neffens dien, te gheven ende stellen eenen Balliu, met seven Schepenen, om alle recht, soo in het crimineel, als civiel, aldaer te berechten, sullende, in cas van appel, staen onder den grooten Rade, ofte den Rade van Hollandt; beloovende daer voor, tot profijt van sijne domeynen,

jaerlijcx, soo langhe sy in de jeghenwoordighe goede welvaert souden verblijven, te betalen drie duysent ponden, van veertich grooten 'tstuck. Doch de rechtvaerdighe saecke van dien van Middelburch, was in het oordeel van den Keyser veel krachtigher, als de mildtheyt van dese vruchteloose offerhande.

Als nu dese ghedachte nieuwe haven voltoyt, ende aengaende het bedrijf van die van Arnemuyden goede ordre ghestelt was, bleven de Middelburgers, rontsomme ghesteten tusschen veele smalle Steden ende Ambachtsheerlijckheden, noch by de vreese, dat alle hare gedane moeyte ende kosten tot onderhoudinghe van den koophandel, te vergheefs mochte wesen, by aldien de Ambachtsheeren tusschen Arnemuyden ende nieuw Vlissinghen ghesteten, ontrent den Zeekant, bestaen souden nieuwe havenen te maecken, ende opslaghen, by middelen van kaeyen ofte hoofden, t'Zeewaerts uyt te steecken. Doch hier in is haer den Keyser Carel de vijfde te ghemoet ghekomen, ende heeft met sijne opene brieven, in den jare 1536, wel uytdruckelijck verboden aen alle Vasallen, ofte Ambachtsheerlijckheyt pretenderende, ofte in eyghendom besittende andere erven, ghelegen aen de dijcken, of tusschen de oude ende nieuwe havenen, ofte oock aen de dijcken, streckende Zuydtwestwaert langhs den Zeekant van den dorpe van Arnemuyden, tot de Stede van Nieuw Vlissinghen, te maecken eenighe kaeyen, opslagen, ofte havenen, ofte uyt te steecken Zeewaerts hooft ofte hoofden, om daer neeringhe te doen; ofte tusschen die ghemercken huysen te bouwen, ofte herberghen op te setten, op de verbeurte van de opgheslaghen goederen ende koopmanschappen, ende vijftich Carolus guldens; ende dat de huysen met der daet ende by feyte afgebroocken souden werden. Behoudens nochtans, dat die Ambachtsheeren wel souden vermoghen aldaer op te slaen Hollandts bier, ende andere noodtlijcke eetwaren; als oock herberghen te setten voor de inghesetenen.

In den jare 1540, alsoo door het menichvuldich in ende uytvaten van de koopmans schepen, die niet wel kaeye ofte opslach konden ghekrijgen, jae nauwelijcx, malkanderen verdringende, in ofte uyt mochten; hebben de selve haven breeder uyt doen wercken, ende binnen in der Stadt brengen, door vele ydele plaetsen, als Schutters hoven, ende andere erven onbewoont; en dat by middele van door den Zuydtdijck van de nieuwe haven een inganck te maecken, ende 'tbeginsel te nemen buyten de Zuydtdam poorte, daer doe de houten ende borden kaeyen stonden, soo naer de voorsz. poorte streckende met twee dijcken, wijdt ontrent thien Roeden, door des Stadts singelen ende veste

naer een toorn, genaemt *Duyvels taorn*, daer af het canael lanck was tseventich Roeden. Hier over wierden afgebroocken de Kercke van S. Jan, in het uytbreyden van de havene, met uytdruckelijcke toelatinghe van den Biscop van Utrecht, om die te mogen prophaneren, of tot weereldtlijck gerief ghebruycken; ende S. Aechten huys, met het Bagijnen hof, tot het maecken van het nieuwe Schutters hof van den Voetboghen.

Edoch, het en was niet ghenoech tot onderhoudt ende bedrijf van koopmanschappen, bequame havenen te maecken, ten ware de Stadt oock versterckt wierde met soodanighe wercken, door de welcke den koopman sich ende sijn goet teghen alle vyandtlijcke aenslaghen mocht achten verseeckert te wesen. Soo dat de kommerlijcke tijden, als oock het verloop van eenighe kooplieden, die in Middelburch, als te swack zijnde, haer niet langher derfden onthouden, den Keyser Carel de vijfde hier op ernstlijck deden dencken, ende order stellen om Middelburch, soo veel doenlijck was, te verstercken; ghevende daer van in sijne brieven dese aensienlijcke ende bondighe redenen; Dat Middelburch een hooftstadt was van Zeelandt; Dat aldaer het comptoir was van sijne voornaemste Domeynen, ende de gheheymenissen van den lande bewaert wierden, Dat, midts de onstercte der Stede, by verwarde ende onstelde tijden, den koopman daer uyt vertrock; ten laetsten oock, om dat niet te twijfelen was, ofte den koophandel, ende menichte van inwoonderen soude seer toenemen, soo haest de Stadt genoechsaem verseeckert soude wesen. Ja, de Keyser liet oock maken verscheyden patroonen, raeckende de versterckinge ende verseeckeringhe van dese Stadt. Welcker eene, die hy voor de beste keurde, ghebracht ende ghehanghen wierde op de Artelerye kamer, naer de welcke men, in tijde ende wijlen, de Stadt soude verstercken. Soo werde dan Middelburch in den jare 1548, boven de versterckinghe ende beswaringhe van de aerde wallen, gheschiet ontrent den jare 1526, met alle andere noodtlijcke krijghswercken rondtsomme wel voorsien.

In't jaer 1566, hebben die van Middelburch uyt het sterfhuys van den Marquies van ter Vere, gekocht de Ambachten in Cleeuwerskercke ende Welsinghe, voor de somme van sesthien hondert achthien guldens, van veertich grooten 'tstuck.

Middelburch dus opgekomen, gelief kooft van soo veel Graven, met soo veel aensienlijcke vryicheden ende Privilegien boven andere Steden voorsien, hebbende soo veel ghesach buyten hare mueren, gestijft met alle noodighe goede wetten, besocht van soo veel vreemde volckeren, overvloeyende

van allerhande neeringhe ende welvaert, voelde in desen haren hooghen ouderdom een groene ende bloeyende jeught, ende mocht oversulcx onder de gheachtste Koopsteden van gheheel Europa met groote reden nu wel proncken. Nemaer, de korts daer naer opgherefen rampsalighe burgherlijcke oorlooghen, veroorsaeckt door het onverdraechelijcke jock van de Spaansche tyrannie, op den vryen hals ghelecht, stootte insonderheyt dese Stadt op de borste, ende maeckte een groote ende leelijcke scheure in haer welvaren. Want, om nu niet te spreecken van het sware ende langhduerigh belegh, gheschiet onder het beleydt van den hooghst te ghedencken Prins van Orangjen, Wilhelm, voorhebbende dese Stadt van den Spaanschen overlast te bevrijden, als daer van in het tweede deel van dese Chronijcke naerder sullende gehandelt worden; soo begonden die van Vlissingen ende Vere, die haer al vooren van het Spaensch gheweldt ende ghesach ontslaghen, ende gheredt hadden, vele vryicheden ende rechten aen haer te trecken ende te ghebruycken, daer toe oock van den ghedachten Prins machtich ghemaeckt wordende, welcke die van Middelburch alleen tot noch toe plachten te ghenieten. Die van Middelburch, achtende dat sy grootelijcx verkort waren, vielen hier over aen het klaghen; te borde brenghende; dat by den tractate van de reductie der Stadt Middelburch wel duydelijck besproocken, ende by sijne Excellentie beloooft was, dat de goede burghers, jeghenwoordich ende toekomende, souden voorts meer moghen hare koopmanschappe drijven, mede van Stederechten ende Privilegien ghenieten ende gebruycken binnen de limiten van hare jurisdictien, als te vooren. Midtsgaders oock dat het selve strijdende was jeghens het verdrach by dien van Middelburch ghemaeckt met de Gouverneurs ende Raden van Zeelandt, uyt last van sijn Excellentie, nopende de penninghen, by die van de Stadt te betalen voor haer redemptie ende randtsoen, ten profijte van de gemeyne saecke; by de welcke uytdruckelijck besproocken was, dat die van Middelburch souden moghen hunnen ouden treyn ende handel continueren, met behoudinghe van alle Privilegien, Domeynen, ende gherechtigheden, de Stadt toekomende.

Niet te min grepen sy moedt, ende vielen weder aen sterck handelen van koopmanschap, soo dat sy in korten hare oude welvaert herstelden, ghelijck sy tot deser tijdt toe noch alle kloeckheyt aenwenden, om de selve te handthaven, ende te vermeerderen.

Dese is de Stadt van Middelburch, een mijle van Vlissingen ende Camp-Vere, ten halven tusschen beyden, ghelegen, ende een halve mijle van Arnemuyden, tot de welcke een enghe en kromme haven placht te loopen, ende

te vallen by de Stadts ketens aldaer in de Zee; maer tzedert den jare 1532, soo heeft de Majestraet, een schoone, breede, nieuwe haven, van hare Dampoorte af, tot aen de Zee, recht uyt gheheel diep doen graven, soo dat met een hoogh water, schepen van 500, en 600 last, daer bequamelijck konnen inkomen.

Binnen 60 jaren herwaerts is de Stadt tweemael uytgheleght, en wel de helft vergroot, oock met stercten rondtsom versien, die met verscheyden bolwercken ende scherpten, de een op de ander seer wel flanqueren. De vesten zijn gheheel breedt ende diepe, ende versch, van alle riviervisch versien, tot groot gherief der inghesetenen.

Noch is de Stadt rondtsomme beçinghelt met ontelbare lusthoven, en welbeplante boomgaerden, het welck de locht seer heeft doen verbeteren, tot groot vermaeck der inwoonderen, zijnde nu de locht aldaer seer suyver, sulcx dat de ingesetenen, volgens het oordeel van de medecijnen, weynigh van eenige waterachtige ofte contagieuse siecten, aengetast ofte besmet worden. Soo werdt dan oock het besoecken van de Stadt, ende het landt, meer ende meer ghevordert door de calcye weghen, die buyten de Stadt van jare tot jare, van nieuws ghemaect zijn.

De Stadt is van haer selven seer schoon ende reyn, ende gemaect tot den koophandel, hebbende alle bequamicheden die een koopstadt van noode zijn, met twee havens, om menichte van schepen te leggen; daer en boven eenen grooten houwer ofte stilstaende water, ligghende tusschen twee groote Sassen, daer alle groote schepen t'allen tijden vlot konnen legghen, soo om met hare last te blijven legghen, als om overghehaelt, vermaect ende ghecalfatert te konnen werden; en men kan door gheleghentheyt der voorsz. Sassen, de Stadt rondtsomme varen.

Soo dat dese koopstadt nu heeft oock haren handel ende schipvaert op Oost ende West-Indien, Brasil, Guinea, Angola, Levanten, Italien, Spanjen, Vranckrijck, Engelandt, Oostlandt, in de Sondt, en meer andere Koninckrijcken ende landen, als zijnde gelegen op 't beste incomen van de Wielingen, ende Rede van 't Vlacque. Hier over heeft de Stadt alleen Stapelrecht van alle wijnen, olyen, syropen, ende andere natte koopmanschappen, die van Westen, t'zy uyt Italien, Vranckrijck, Spanjen, alhier in Nederlandt ter Zee gebracht werden, die volgens de Privilegien van de Graven van Hollandt ende Zeelandt in voortijden verleent, aldaer ter krane ende Stapele moeten komen, omme ghegaugeert ende ghemeten te werden.

De Majestraet, als mede de burghers ende inwoonders, zijn geheel gunstich,

stich, en ghenegen tot den vreemden ende uytheemsche; sulcx, dat dese aldaer komende woonen, ofte de Stadt met koopmanschappen besoeckende, seer wel aldaer onthaelt, ende ghevordert werden.

Beschrijvinghe van de Abdye van Middelburch. Haren oorspronck. Lyste, rijckdom, ende ghesach van de Abten.

DE Abdye van onser Vrouwen tot Middelburch, in Zeelandt, een seer oudt ende heerlijck werck, ende de ghewoonlijcke zetelstoel van de Hooghe machten van desen lande, werdt ghelooft begonnen te zijn door Godebald, Bisschop van Utrecht, op dat daer in opghequeect ende bequaemt souden werden soodanighe, die men voortaen tot waerneminghe van den dienst Godts, ende bevorderinghe van der armen menschen zalicheyt soude ghebruycken, ontrent den jare elf hondert ende ses. In het eerste hebben haer in dat Clooster onthouden Reguliere Canonicken; doch dese haer begheven hebbende tot een onstichtelijck ende ongheregelt leven, zijn in haer plaetse daer in ghestelt de Religieusen van de Abdye van S. Michiel tot Antwerpen, om daer in te voeren ende te onderhouden den regul der Premonstreyten, welcke haer daer in tot den laetsten toe ghemainteneert hebben.

Doch, Willem de tweede, Grave van Hollandt ende Zeelandt, ende Roomsch Koninck, zijnde niet alleen machtich in ghebiedt, maer oock wonderlijck godtvruchtich van gemoedt, en gheduerich in ghebeden (daer van mach ghetuyghen seecker boecxken by hem selfs in het Latijn gheschreven, het welck dese tijtel voert; *Guilhelmi Secundi, Hollandiæ Comitis, & Romanorum Regis, Agalma Religiosorum, sive, Meditationes circa mysteria Passionis Dominicæ*, dat is; *Willems, Graefs van Hollandt, ende Roomschs Koninckx overdenckinge over de verborgentheden van het lijden ons liefs Heeren*) als oock geern willende by Godt geholpen, ende tot den hemel gevordert werden door de ghebeden van de Geestelijcke, heeft tot dien eynde dese Abdye, ontrent den jare twaelf hondert ses en vijftich, seer rijckelijck begifticht, ende haer ghebouw een veel deftiger aensien gegeven. Dese, als oock voor hem Vrouw Ada, Graef Floris, de derden, wijf, legghen hier begraven.

Ende heeft Heer Floris van Schoonhoven, Abt ende Prelaet aldaer, in den jare 1546, begonnen op te rechten een seer kostelijcke tombe, soo tot eeuwiger gedachtenisse van die so hooch verheven Koninck Willem, als om dat hy in het bysondere seer wel van den luyden van Zeelandt gemeriteert hadde. Doch dit heerlijcke werck, neffens vele andere kostelijckheden van altaren, ende konstighe beelden, die eertijdts met verwonderinghe hier plegben ghesien

gesien te worden, zijn door brandt, en voornemelijck door de onbeschofte handt van de beeldtstormers, in het begin van de Nederlandtsche beroerten, vernielt gheworden.

Vele zijn van ghevoelen, dat hier eertijdts maer een Clooster ghestaen heeft; ende dat het selfde eerst naer de tijden van Vrouw Ada, alhier in den jare 1208 begraven, tot de hoogheyt van een Abdye is verheven. Welcke wy oock in een Byvoechsel op het elfde Capittel van het tweede deel deser Chronijcke, ghevolght hebben. Doch bevinden nu, dat de Abten van Middelburch al bekent zijn ontrent den jare 1126. Welcker lijst, by ons volmaeckt, wy hier sullen laten volghen.

Heer Albad. Dese was te voren geweest Proost van een Clooster van Munnicken van S. Augustijns Order, staende onder Jan, Bisschop van Teroaene, ende Robert, Grave van Vlaenderen; doch wierde daer naer Abt van de Premonstreiten tot Middelburch, volghens het ghetuychenis van Willem Gaset, in sijn Kerckelijcke Historie van Nederlandt, in het Fransch gheschreven. 1126.

Heeren:
- *Florens,* 1190.
- *Arnout,* 1220
- *Pieter van Biggenkercke,* 1239.
- *Claes,* 1250.
- *Vigel Doedin,* 1266.
- *Iacob de Insula,* ofte, *van Rijssel,* 1288.
- *Henrick,* 1315.
- *Nicolaes, Hugen soon,* 1316.
- *Zueder,* 1320.
- *Nicolaes van Gent,* 1323.
- *Olivier van Liere,* 1328.
- *Nicolaes Alta terra,* ofte, *Hoogelande,* 1334.

Heeren:
- *Arnoudt Alards,* 1345.
- *Pieter van Dam,* 1355.
- *Pieter Hoeck,* 1358.
- *Huych Boose,* 1386.
- *Willem vander Does,* 1398.
- *Wigger Geradijns,* 1405.
- *Nicolaes vander Coulster,* 1432.
- *Floris Aertssoon,* 1459.
- *Pierre Dudayn,* 1467.
- *Jan van s'Gravesande,* 1486.
- *Pieter vander Cappelle,* 1503.
- *Maximiliaen van Burgun.*

Heeren	*gundien*, 1525. *Floris van Schoonhoven*, 1540. *Mathijs van Heeswijck*, 1549. *Nicolaes de Castro*, ofte,	*van der Burcht*, leste Abt, ende eerste Biscop van Middelburch, van welcke veranderinghe terstondt hier naer breeder sal werden gesproocken. 1571.

Deser Abten rijckdom is met der tijdt soo ghewassen, dat sy de meeste ende breedst gheerfde in den lande zijn geworden, werdende ondervonden, dat sy, in de laetste tijden, alleen in Ambachten, welcke hare allerminste middelen waren, drie duysent, vijf hondert, een ende veertich Gemeten, twee hondert seven en dertich Roeden in Zeelandt hebben beseten. Niet minder heeft toegenomen hare macht ende ghesach, oock in het weereldtlijck; soo dat sy gheworden zijn het eerste lidt van de Staten van Zeelandt. Want dese Prelaten, neffens de Edelen, compareerden als Staten voor ende uyt den name van het platte landt, ende uyt dien aensien waren de burghers van Steden, als gheerfde ten platten lande, ondersaten van Prelaet ende Edelen. Hier over vindtmen meermael in de oude brieven, dat in de beden ende subventien, den Prelaet ende Edelen ghegheven hebben een derdendeel, ende de groote Steden die twee andere deelen. Jae oock sonder consent van den Prelaet ende Edelen, mochtmen gheen imposten setten op de inghesetenen van het platte landt. Den Prelaet oock, neffens de Edelen, werdt in meest alle Acten van beden, ghelaten de dispositie van het surcrois, ofte het ghene dat overde van de middelen, uyt de welcke de gheconsenteerde beden vervanghen wierden. Den Prelaet nam oock den Prince van den lande den eedt af, die ghedaen wierde op de heylighe Evangelien.

Beschrijvinghe van de Biscoppelijcke Stoel, gheset in de Abdye van Middelburch. Lyste ende ghesach van de Biscoppen.

TEn tijden van Paus Paulus de derde, ende Philips Koninck van Spangjen, is het Collegie der Canonicken van S. Pieter, inghestelt door Willem de tweede, Grave van Hollandt ende Zeelandt, bestaende in veerthien Canonicken, ende eenen Deken, soo als dat Beka verhaelt in de Historie van de Biscoppen van Uttrecht, vereert met de Biscoppelijcke stoel, als men schreef 'tjaer duysent vijf hondert, neghen ende vijftich; soo dat de Collegiale kercke van S. Pieter tot Middelburch, een Cathedrale kercke doe is geworden. Ende dit, op dat door het ghesach ende goede ordre van de nieuwe

nieuwe Biscoppen, de Roomsche Godtsdienst ghevest, ende alle ketteryen ghedempt mochten werden. Tot haer onderhoudt wierden geschickt, onder andere, alle de inkomsten van de Abdye, midts dat de Munnicken daer uyt een tamelijck onderhoudt souden genieten. Dus quamen de Biscoppen in de plaetse ende het goet van de Abten. Ende zijn Biscoppen van Middelburch gheweest,

I. *Nicolaus à Castro*, ghebooren van Leuven, voor die tijdt ghewesen Rector van het Collegie van Busliden tot Leuven. Dese wierdt gemijtert tot Mechelen van den Cardinael Granvelle, ende heeft in het beginsel van Januario, anno 1562, possessie ghenomen van de Abdye van Middelburch, ende hy heeft die, gheen Munnick wesende, genomen in comende, directelijck teghens het naest laeste artijckel van de Keuren van Zeelandt. Den selfden Castro heeft oock op die selfde tijdt de possessie ghenomen van het Bisdom van Middelburch personaliter, hebbende te voren possessie soo van d'Abdye, als van het Bisdom ghenomen *per procuratorem*. Ick vinde dat hy by sommighe gheloost wordt, als gheweest hebbende een verstandich man, en die, soo veel doenlijck was, teghenghegaen heeft de tyrannijcke raedtslaghen van den Hertoch van Alba. Hy is ghestorven anno 1575, zijnde de Stadt van Middelburch doe beleghert.

II. *Johannes à Stryen*, een geboren Zeelander, Licentiaet in de H. Theologie, ghewesen Pastoor tot Caukercken, Vicaris van d'eerste Biscop, ende eerste Regent van het Seminarium des Konincks tot Leuven. Hy is ghemijtert te Namen, in Augusto, anno 1581. Doch hy heeft sijne Biscoppelijcke stoel noyt beseten, de tijden ende regeringhe tegens den Koninck van Spangjen ghespannen zijnde, ende is ghestorven te Leuven anno 1594.

III. *Carolus Philippus de Rodoan*, Deken van Gendt. Hy is ghemijtert in de kercke van Aelst, in het jaer 1600. Maer gheen middel vindende om sijn Biscoppelijcke plaetse te bekleeden, heeft sich in Vlaenderen onthouden, ende is ten laetsten, onder den Eerts-Hertoch Albertus, Biscop van Brugge in Vlaenderen gheworden. Ende werdt dit Bisdom van Middelburch noch al huyden ten daghe by den Paus vergheven; zijnde een oude maniere in het Roomsche hof Biscoppen te maecken, die sy *Titulares* noemen, dat is, die alleen naemdraghers zijn.

Onder de Diocese van Middelburch behoorden alle de Kercken ende Conventen van Middelburch, Vlissinghen, Vere, Goes, Ziericzee, Rommerswael, ter Tholen, ende het omlegghende platte landt Flacké ende Voorne.

't Wapen van de Grootmogende Heeren Staten van Zeelandt.

Beschrijvinghe van het Hof van gheheel Zeelandt, eertijdts, als oock noch, in de Abdye van Middelburch ghehouden. Verhael van de hooghste ende aensienlijckste Vergaderingen, die a'daer ghelegbt werden.

DE Abdye van Middelburch heeft in de voorighe tijden niet alleen aensien ghehadt, ende aen de Stadt ghegeven, door den geestelijcken Stoel van de Abten, ofte Biscoppelijcke Staf ende Mijter, die met de veranderinge nu gheheelijck zijn verdwenen, nemaer oock door het hooghste Hof van den geheelen Staet van den lande, aldaer eertijdts ghemeynlijck, ende noch nu ghestadich onderhouden.

Hier laet sich altijdt instellen de hooghste vergaderinghe van de Grootmoghende Heeren, de Staten van Zeelandt, bestaende in de eerste Edele, die nu is den Hoochstgeboorèn ende alderdoorluchtichsten Prins van

Orangjen, *Fredrick Henrick van Nassau*, &c. als Marquis van Vere ende Vlissinghen, werdende die plaetse in sijne Hoogheyts name t'hans bewaert by den Edelen ende gestrengen Heere, *Johan de Knuyt*, Ridder van de Order van S. Michiel, Heer in oudt ende nieuw Vossemaer; ende de afghesondene van de loffelijcke Steden, Middelburch, Ziericzee, Goes, Tholen, Vlissinghen, ende Vere; by den welcken, ettelijcke reysen, naer dat saecken, tijdt ende noodt vereyschen, s'jaers by den anderen vergaderende, overleght ende beraedtslaecht werden de allerwichtichste saecken, die niet alleen de sonderlinghe staet van dese eylanden, maer oock het alghemeyne wesen van alle de verbondene Nederlanden betreffen.

Noch houden hier hare daghelijcxsche byeenkomsten.

De Mogende Heeren Ghecommitteerde Raden van State des Graeflyckheyts van Zeelandt, welcken staet nu bekleeden de Heeren;

Mr. Johan de Knuyt, Ridder van d'Ordre van St. Michiel, Heer in oudt en nieu Vossemaer, Raedt van sijn Hoogheyt den Prince van Orangjen, van weghen de eerste Edele.

Mr. Cornelis Tenis, van weghen de Stadt Middelburch.

Lieven de Cock, van weghen de Stadt Ziericzee.

Mathiis vander Straten, van weghen de Stadt Goes.

Jonckr. Ieronymus van Tuyl, van Serooskercke, Heer van Thienhoven, van weghen de Stadt Tholen.

Iohan de Moor, van weghen de Stadt Vlissingen.

Mr. Iohan van Vosberghen, van weghen de Stadt Campvere.

Mr. Cornelis Stavenisse, Pensionaris.

De Heeren Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt in Zeelandt, ende zijn teghenwoordich de Heeren;

Mr. Iohan de Knuyt, Ridder van d'Ordre van St. Michiel, Heer in oudt en nieu Vossemaer, van wegen de eerste Edele.

Mr. Cornelis Tenis, van weghen de Stadt Middelburch.

Lieven de Cock, van Ziericzee.

Mathiis vander Straten, vander Goes.

Ionckr. Ieronymus van Tuyl, van Serooskercke, Heer van Thienhoven, van weghen de Stadt Tholen.

Ian de Moor, van wegen Vlissingē.

Mr. Iohan van Vosbergen, van weghen der Vere.
Mr. Geraert Schaep, van weghen Amsterdam.
Mr. Henrick van Goch, van wegen Rotterdam.
Mr. Christiaen de Cuyper, van weghen de Stadt ende Sticht van Utrecht.
Iohan Zelos, van wegen de Stadt Groeningen ende Ommelanden.
Mr. Willem Coman, Raedt, ende Advocaet Fiscael.
Mr. Iohan Steengracht, Secretaris.

De Heeren Reeckenmeesters van des Graeflijckheyts van Zeelandt Reeckenkamer, waer van de eerste be-eedicht zijn ter vergaderinghe van de Heeren Staten van Zeelandt, in den jare 1596, ende nu met dese waerdigheyt voorsien zijn de Heeren;

Ionckheer Iohan van Berchem, Ridder, Ghedeputeert van weghen sijn Hoogheyt van Orangjen, als eerste Edele.
Iohan vander Strenghe, van wegen de Stadt Middelburch.
Mr. Anthonis de Ionge, van weghen de Stadt Zierickzee.
Cornelis Franssen Eversdijck, van wegen de Stadt vander Goes.
Wilhelm vander Heyden, van wegen de Stadt van ter Tholen.
Daniel Teynsen Scheu, van wegen de Stadt Vlissingen.
Mr. David van Reygersbergen, van wegen de Stadt Vere.
Mr. Iohan de Brune, Secretaris ende Greffier.

De Heeren Staten van den Eylande van Walcheren, midtsgaders de Ghecommitteerde van de breede gheerfde des selven eylandts, welcke nu zijn de Heeren;

Mr. Iohan de Knuyt, van wegen de eerste Edele.
Mr. Apollonie Veth, oudt Burgermeester, van wegen Middelburch.
Arnout Lonke, van wegen de Stadt Vlissingen.
Christoffel Barentsz. van wegen de Stadt Vere.
Isack Imans, van wegen de breede gheerfde.
Hugo Leynsen, van wegen de breede geerfde ten platten lande.
Iohan Canoy, Greffier.

Noch houdt hier sijne vergaderinghe de Provinciale Raedt over Vlaenderen, tot Middelburch residerende; bestaet in een eerste ende presiderende, ende seven ordinaris Raden, een Advocaet Fiscael, ende Superintendent van de Leenen, een Ontfanger van de exploicten, ende een Greffier; ende werdt teghenwoordelijck bedient by de naervolghende Heeren;

Mr. Willem Coomans, Raedt ende Advocaet Fiscael ter Admiraliteyt in Zeelandt, eerste ende presiderende Raedt.

Mr. Willem Roelsius, Raedt ordinaris, ende Advocaet Fiscael, ende Superintendent van de Leenen in Vlaenderen.

Mr. Leonard van Sypesteyn, Raedt ordinaris, ende Ontfangher van de exploicten.

Iohan de Dorper Coorne.

Mr. Henrick Thibault, Heer in oudt ende nieuw Vosmaer, ende S. Aechtenkercke, oudt Burgermeester ende Raedtsman der Stadt Middelburch, ende Bewindthebber van de Oost-Indische Compagnie aldaer.

Mr. Iohan Huyssen Cattendijck, Ridder, Heere van Cattendijck, &c. Rentmeester generael van Zeelandt Bewester-Scheldt.

Mr. Iacob Croock, oudt Burghermeester der Stadt Middelburch, en Commies generael van de Licenten ter Admiraliteyt in Zeelandt.

Mr. Iohan Schotte.

Iohan Coenen, Greffier.

Hier werdt oock ghehouden des Graeflijckheyts van Zeelandt Munte, welcke is binnen Middelburch opgherecht in 't jaer 1580, ende waren Muntmeesters,

Ieronymus Bruynseels,	1580.
Iacob Boreel,	1586.
Melchior Wijntgens,	1601.
Balthasar van de Voorde,	1612.
Pieter van de Voorde,	1643.

Beschrij-

Beschrijvinghe van het Stadthuys. Rechtsvoorderinge aldaer by drie hooge Graeflijcke Officieren. Regeringe des Stadts Middelburch.

HEt Stadthuys van Middelburch is een seer heerlijck ghesticht, met eenen seer schoonen Toren, en çierlijck slaende uyrwerck, neffens soo schoonen marctveldt, diergelijck in Nederlandt weynich ghevonden werdt, rondtom vry van alle huysen, en voor aen den gevel met de oude Graven en Gravinnen van Hollandt ende Zeelandt verçiert, alles wesende een deftich en aensienlijck werck, by alle goede meesters vermaerdt en seer gepresen.

Binnen Middelburch onthouden haer ende voorderen recht drie Graeflijcke Officiers, die eertijdts van den Grave ghestelt wierden, den Rentmeester generael van Bewesterscheldt, den Bailliu des Stadts Middelburch, ende den Bailliu van den watere; welcke hebben by sonder ghesach, ende in verscheyden quartieren, van weghen de Graeflijckheyt van Zeelandt.

Den Rentmeester generael van Bewesterscheldt heeft sijn jurisdictie, over 'tgantsche platte landt Bewesterscheldt; daer en boven ontfanght ende administreert hy des Graeflijckheyts van Zeelandt Bewesterscheldts Domeynen, ghelijck aen den selven oock werden verheven alle Leenen in Zeelandt Bewesterscheldt gheleghen; ende was nu Rentmeester d'Heer

Mr. Johan Huyssen, Cattendijck, Ridder, Heer in Cattendijck, ende Monsterhoeck, &c.

Den Bailliu van Middelburch heeft sijn jurisdictie over de Stadt Middelburch, haven, dijcken, ende op Arnemuyden op den dijck, volghens de limiten der selve, een roede beneden s'dijcx, midtsgaders verscheyden Heerlijckheden, die onder Stadts Ambachten van Middelburch sorterende zijn; ende was t'hans Bailliu, d'Heer

Mr. Theodorus Boreel.

Den Bailliu van den watere heeft jurisdictie over de stroomen van Zeelandt, als hier vooren verhaelt is, tot aen den Vlaemschen kant, ende voorts t'eynden de Wielingen, tot Grevelinge toe, alsoo den Grave van Vlaenderen gheen jurisdictie te water en heeft; ende was teghenwoordich Waterbailliu

d'Heer Mathijs Crane.

Dese

Dese drie Graeflijcke Officieren en hebben, soo in criminele als in civile saecken, egheen ander jugien, dan Burghermeesters ende Schepenen des Stadts Middelburch.

Wes de regeeringhe van Middelburch aengaet, desen voorighen ende teghenwoordigen welstandt, ende die onverbroocken burgerlijcke ruste, zijn de ingesetenen, naest den hemel, schuldich aen de achtbaerheyt, ende voorsienigheyt van dien, den welcken de sorge voor het ghemeyne beste hier eertijdts ende nu is bevolen. Hare wijsheyt ende ervarentheyt was in de voorleden tijden soo geacht, dat de andere groote Steden haer alleen menichmael vertrouden haer aller plaetse inde Groote vergaderinge der Staten te bewaren.

De regeringhe van Middelburch bestaet by twee Burghermeesteren, elf Schepenen, ende twaelf Raden; maeckende t'samen het gheheele Collegie van Wet ende Raedt, bestaende in vijf en twintich persoonen; by den welcken Burgermeesteren met den Schepenen recht ghepleecht, ende met de Raedtslieden, voort alle sware saecken ghehandelt werden, die of de Stadt in het bysonder, of den Staet van't geheele landt raecken. De Raedtslieden werden ghekoren by den Burghermeesteren ende Schepenen; de Burghermeesteren ende Schepenen werden ghenomineert by vier en twintich mannen, waer van de twaelf, de Raedtslieden zijn; ende de andere twaelf, aensienlijcke burghers, zijnde vreemdelinghen, ende oversulcx niet konnende tot de ghedachte ampten van Burgermeesterschap ofte Schependom gevoordert werden, die ghemeynlijck *Kiesers* ghenoemt werden, ende haer leven lanck die waerdigheyt behouden; zijnde dit een groote preuve van een voldoende regeringhe, waer in de vreemdelinghen, van de ghedachte ampten volghens de wetten uytghesloten, nochtans, volghens de wetten, gheroepen werden tot het benamen van dien, onder welcker regeringhe sy haer laten vinden. Als oock een van dese Kiesers komt te overlijden, werden van de andere drie persoonen ghenomineert, om daer uyt een by den Stadthouder ghekoren te werden. Dese dan, met de Raedtslieden, moeten haer, ten tijdelijcke aenmane van den Bailliu, alle jare, op den laetsten van Julius, tot desen eynde op het Stadthuys laten vinden, op de ghesette uyre, op de verbeurte van duysent guldens. De nominatie van 13 persoonen by haer gedaen zijnde, werdt den hooghst te ghedencken Heere, den Prins van Orangien, als Stadthouder van den lande, behandight, ende by hem daer uyt verkooren het eene jaer 7, het ander jaer 6, soodanige als hy de bequaemste ende nuttelijckste acht te sullen wesen om te dienen voor Burgermeesters ende Schepenen, neffens d'andere aengheblevene. Ende waren in dit jaer 1643,

Burgermeesteren, de Heeren,
Cornelis Claesz. Elsdijck.
Steven Becker.

Schepenen, de Heeren,
Mr. Hendrick Thibault,
Pieter Joosz. Duvelaer,
beyde oude Burgermeesters.
Abraham de Molier.
Iacob de Cuyser.
Mr. Iacob Lansbergen.
Jaques van Neulegem.
Bernaert Bone.
Gillis Schilleman.
Ian Baselier.
Niclaes Geensen.
Merten Ingelsen.

Secretarisen, d'Heeren,
Mr. Pieter vander Burcht.
Mr. Adriaen Veth.
Mr. Iacob Veth.

Raden, d'Heeren,
Mr. Apolonius Veth,
Mr. Paulus van de Perre,
Mr. Jacobus Boreel,
alle oude Burgermeesters.
Mr. Cornelis Tenijs, *Gecommitteerde Raedt.*
Adriaen van Bullestrate.
Ian van Roubergen.
Mr. Gillis Quirijnsen.
Cornelis Arentsz. Westdorp.
David Arentsz.
Paulus Serooskercke.
Henrick Meersman.
Reynier vander Beke.

Kiesers.
Iohan van Horen.
Pieter van den Abele.
Iohan vander Merct, *Bewindthebber van de Oost-Indische Compagnie*.
Dirck Eyck.
Aernout Haeck.
Iohan le Gouche.
Iaques van Hoorne.
Willem Penne.
Simon van Trijst.
Isack Besius.
Herman vande Putte.
Paulus Elinck.

De Heeren Thesaurters.

Dese draghen niet alleen sorghe over het ghemeyn gheldt haer bevolen, maer haer is oock opgheleyt te bewaren de boecken van den ontfanck ende uytgheef; oock mede de instrumenten, soo wel publijcke als private contracten, handtschriften, ende ander dierghelijcke, raeckende het innekomen van de Stadt; als oock voor het çieraedt van de gantsche Stadt, ende de

de ghemeyne huysen ende ghebouwen, soo daer eenighe herstelt ofte ghemaeckt moeten werden. Ende waren dit jaer Thesauriers, de Heeren,

Mr. Iacobus Boreel,	Mr. Gillis Quirijnsen,
Mr. Paulus van de Perre, *beyde oude Burgermeesters.*	Paulus Seroofkercke, *Schepenen.*

De Heeren Weesmeesteren.

Haer ampt is, de vooghdye der Weesen te bedienen, de welcke onderjarich noch zijnde, van een oft van beyde van hare ouders berooft werden. Want of schoon over dese, de ouders overleden zijnde, by Testament een vooght ghestelt zy, soo zijn sy nochtans ghehouden, door seeckere wetten, ende op seeckere wijse, de Weesmeesters van dese Kamer te erkennen. Welck ampt, ghemerckt het een uytnemende getrouwicheyt, ende voornamelijcke vromicheyt des levens vereyscht, soo worden soodanighe mannen daer toe ghekooren, die publijcke ampten bedient hebben, ende van aensienlijcke vromigheyt zijn. Ende zijn nu in dese bedieninghe, de Heeren,

David Arentsz.	Willem Penne.
Symon van Trijst.	Adriaen Canoy, *Greffier van de Weeskamer.*
Herman van de Putte.	

De Heeren Commissarissen van de Kamer van Asseurantie.

Dese Kamer is ingheſtelt in den jare 1600, de koophandel des Stadts daghelijcx toenemende, ende verre en wijdt haer uytstreckende. Daer over werdt een van de Secretarisen, met eenighe uyt den Rade ghestelt, neffens eenighe van de ghequalificeerste uyt de kooplieden. Desen is vertrout, de questien en verschillen, uyt de handelinghe van Asseurantie gheresen, naer het voorschrift der ordonnantie by de Heeren Majestraet ghemaeckt, te ventileren, ende af te legghen. Dat meer is, de selve Commissarissen moghen oock afdoen de saecken uyt de Asseurantie buyten de Stadt gheresen, soo sy maer relative tot dese ofte Beurse, ofte Kamer behooren, oft anders van de partye tot de Vyerschare van dese Kamer betrocken werden. Ende waren nu hier over ghestelt, de Heeren,

Iaques van Neulegem, *Schepen.*	Iohan van Hoorn.
Jeronymus Willemsz. Aschman.	*Midtsgaders een van de Secretarisen.*
Isack Imans.	

De Heeren Commissarissen van de Wisselbanck.

Dese is begonnen in't jaer 1600, ende brenght gheen kleyn voordeel ende profijt by de ghemeyne handelinghe. Want, behalven dat men alhier de speçien ende alle soorten van munte, voor eenen wettelijcken ende redelijcken prijs hebben kan, ende het selve ghewisselt om eenen gheringhen prijs; soo heeft sy oock een seer groot ghebruyck in de wisselbrieven, door dien de koopluyden ghemeenelijck het ghereedt gheldt dat sy hebben, legghen in dese Banck, als in een ghemeene bewaringe; ende hoe vele daer yegelijck in cassa heeft, wordt opentlijck door den Boeckhouder ofte Clerck te boecke ghestelt; ende indien het ghebeurt dat aen yemandt wisselbrieven ghesonden werden, soo wordt van de somma, die hy inghebracht heeft, op den anderen met een Banckbriefken bewesen; soo dat gheduerichlijck by dese Banck een seer groote menichte van gheldt ghedeponeert werdt. Het opsicht daer over hebben t'hans de Heeren,

Mr. Apolonius Veth,
Mr. Hendrick Thibault, } *oude Burgermeesters.*

De Heeren Commissarissen van de Banck van Leeninge.

Op den 22 Octobris 1636, hebben de Heeren Burgermeesteren, Schepenen, ende Raedt deser Stadt Middelburch, considererende dat het een Christelijcke Majestraet insonderheyt toestaet sorghe te draghen voor hare arme ghemeente, ten eynde de selve met gheen onbehoorlijcke woecker werde beswaert; ende willende voorkomen de snoode practijcken, die in het beleenen van de panden by de Lombaerts wierden ghepleecht, hebben de selve Lombaert in hare Stadt afgeschaft, ende tot commoditeyt en soulagement van hare ghemeente opgherecht een Huys van Leeninghe, daer inne de Ghecommitteerde daghelijcx van smorghens ten acht tot elf uyren, ende des naermiddaeghs van twee tot vijf uyren verschijnen, omme te beleenen alle panden ende koopmanschappen, die aldaer ghebracht werden. Ende waren nu Commissarissen, de Heeren,

Pieter Ioosz. Duvelaer, *oudt Burgermeester.*
Cornelis Arentsz. Westdorp, *Schepen.*

De Heeren Commissarissen van kleyne saecken.

In desen jare 1643, is goet ghevonden tot weeringe van alle onordentlijckhe-

lijckheden, ende bevorderinghe van de Justitie in't ghemeen, dat Burghermeesters ende Schepenen voortaen jaerlijcx naer het vernieuwen van de Wet, kiesen sullen vier Commissarissen, voor de welcke ter eerster instantie nootwendich moeten dienen alle saecken, bedraghende ter somme van 50 guldens, ende daer beneden; alle actien van injurien, ofte verschillen van woorden, tusschen den Heer ofte Meester, ende Knecht, Vrou ende Meyt, midtsgaders tusschen Deken ende Beleeders ofte Overluyden, ende Gildebroeders van het eene Gilde, ende het andere; neffens dien alle Civile actien, bestaende in feyten van dreyginghe, ghevecht, ofte quetsinghe; behoudens den Heer Bailliu sijn recht in't Crimineel; alles volghens de ordonnantie daer op ghereedts ghemaeckt, ofte noch te maecken. Ende waren de eerste Commissarissen, de Heeren,

Mr. Iacob Lansbergen, *Schepen.*
Jaques van Hoorn.
Mr. Iohan Seroosckercke.
Iacob de Raet.
Midtsgaders een des Stadts Secretarisen.

De Heeren Commissarissen op het Landtrecht.

Den Provisoor ende Deken van Middelburch plachten kennisse ende judicature te nemen van saecken, die tusschen de burgeren van Middelburch, ende de landtlieden twistich waren. Doch in den jare 1575, is by sijn Excellentie Prins Willem van Orangjen, als Stadthouder ende Capiteyn generael over Zeelandt, een nieuwe ordonnantie op't Landtrecht voor Middelburch ghemaeckt, in het welcke gheaccordeert ende gheconsenteert wordt; Dat, in plaetse van den Provisoor ende Deken, drie bequame persoonen ghecommitteert ende ghestelt souden werden, voor de welcke alle die saecken, begrepen ende ghespecificeert in't Privilegie, het welck eertijdts by den voorsz. Provisoor ende Deken verkreghen is geweest, ende daer by sylieden van oudts tusschen die poorters der voorsz. Stede ende die landtluyden, die kennisse ende judicature ghehadt hebben, souden moghen ghehandelt ende gheexecuteert werden; ghelijck sulcx gheschiet volghens de wetten daer op ghemaeckt. Ende zijn tegenwoordich Commissarissen, de Heeren,

Hendrick Meersman, *Raedt.*
Mr. Martinus Veth.
Aernout Lansbergen, *Doctor in de Medecinen.*
Abraham de Looper, *Greffier.*

De Heeren Colonellen, Capiteynen ofte Hooftmannen van de Burgherlijcke wachte, ende Schutterye.

Van over langhe jaren is binnen dese Stadt Middelburch, ghelijck mede in alle andere Zeeusche ende Hollandtsche Steden, in't ghebruyck geweest, dat by Burghermeesteren, Schepenen ende Raedt, uyt de bequaemste burgheren verkooren ende gestelt wierden 24 Capiteynen ofte Hooftmannen; ende is het officie van de Capiteynen, dat sy stellen den Schrijver, Sergianten, eenighe Adelborsten, ende voorts alle de gemeene Schutteren van hare Compagnien; als mede goede opsicht te hebben op de nachtwachten, dat een yder met sijne wapenen behoorlijck te wacht kome. Ende moeten de Capiteynen, neffens den Majoor ofte Wachtmeester, sorghe draghen dat onder de burgherlijcke wacht, goede ordre ende eenigheydt ghehouden werde. Ende waren dit jaer Colonellen van de Krijghsraedt, de Heeren,

Cornelis Claesz. Elfdijck, *Burgermeester*.
Steven Becker, *Burgermeester*.
Mr. Henrick Thibault, *oudt Burgermeester*.
Pieter Ioosz. Duvelaer, *oudt Burgermeester*.

Capiteynen.

Lowijs Lowijsz.
Ian Deuwelen.
Willem Fransz. Bert.
Ian Brulois.
Ioos Duvelaer.
Adriaen le Fever.
Iohannes Boudens.
Symon Rijswercker.
Andries van Thoor.
Iohannes Trelenier.
Merten Engelsz.
Anthonis vander Wilt.
Zacharias Roman.
Anthonis de Iager.
Paulus Wante.
Andries van Galisse.
Isack de Smeker.
Govert Pietersz. Lacher.
Cornelis Iansz. Boudewijns.
Jasper van den Heuvel.
Marinus Bras.
Cornelis Iacobsz.
Lenaert Pietersz. Wadde.
Ian de Neve.
Guiliaume de Wolf, *Wachtmeester*.
Daniel vander Rijst, *Greffier van de Krijghsraedt*.

Schout

De Stadt van Middelburghs Ambachten, en Ambachtsgevolgen.

De Stadt van Middelburch heeft al van oude tijden, ende om redenen, waer van eenighe in de voorgaende beschrijvinghe verhaelt staen, onder haer ghekreghen verscheyden Ambachten ende Ambachtsghevolghen, ten platten lande van Walcheren gheleghen, de welcke van de Graeflijckheyt verheven, ende op den naem van een sterffelijck man ghestelt werden. Volgens de Steenrolle van de Graeflijckheyt van Zeelandt, over het quartier van Bewesterscheldt, vinde des Stadts Ambachten, ende Ambachtsghevolghen als nu dese te wesen;

In den *Hayman*, ende staet op den name van d'Heer *Simon Lodewijcx van Alteren*.

In *Ruttem*, op den name van d'Heer *Mr. Simon Schotte*.

In *Nieuwerve*, op den name van de voornoemde *Mr. Simon Schotte*.

In *Welsinge*, op den name vanden Heer *Pieter Ioosz. Duvelaer*.

In *Ooster-Souburch*, op den name van d'Heer *Mr. Paulus vande Perre*.

In *Coudekercke*, op den name van d'Heer *Willem Brouwer*.

In *Wellinckwerve*, op den name van de voornoemde *Willem Brouwer*.

In *Bredamme* ende *Noordtmonster*, op den name van d'Heer *Cornelis Arentsz. Westdorp*.

In *Noordtmonster*, op den name vande voornoemde Heer *Cornelis Arentsz. Westdorp*.

In *Cleeuwerskercke*, op den name van d'Heer *Ioos vander Hooge*.

In *Nieuwerkercke*, op den name van d'Heer *Pieter van Essen*. Is overleden, ende is onderhanden om verheven te worden op een ander naem.

In *Poproeden-Ambacht*, op den naem van d'Heer *Mr. Iacob Lansbergen*.

Arnemuyden, op den name van d'Heer *Mr. Simon van Beaumont*.

Schellach, op den naeme van d'Heer *Cornelis Claesz. Elsdijck*.

St. Laurens, op den name van d'Heer *Mr. Adriaen de Looper*.

In *Hogelande*, op den name van d'Heer *Mr. Willem Roelsius*.

Oostcappel, op den naeme van d'Heer *Mr. Hendrick Thibault*.

Wester-Souburch, op den name van d'Heer *Mr. Apolonius Veth*.

Directeurs Compagnie.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden hadden in den jare 1632, tot afbreuck van den vyandt ter Zee, goetghevonden allen den gheenen die haer op particuliere uyt-reedinghe, met behoorlijcke Commissie in Zee willen begheven, om den algemeenen vyandt afbreuck te doen, te vereeren over elck schip van oorloghe, dat sy van haer vyanden, uyt de havenen van Vlaenderen ofte elders uytghescylt, sullen komen te verove- ofte vernielen, soo dat het volck daer op zijnde, inghebracht worde, of wel doodt sy, boven den veroverden beuyt van schip ende goet, met de somme als hier nae volght;

Boven de hondert Lasten	30 duysent gulden.
Boven de tseventich tot hondert	20 duysent gulden.
Boven de vijftich tot tseventich	15 duysent gulden.
Boven de dertich tot vijftich,	10 duysent gulden.
Boven de twintich tot dertich,	8 duysent gulden.
Voor een Jacht beneden de twintich met vier Gotelinghen,	4 duysent gulden.
Voor een Fregatte, daer men met twaelf riemen op yder zijde kan roeyen,	8 duysent gulden.
Voor een Chaloup van acht Dochten,	2 duysent gulden.
Voor een Chaloup van ses Dochten,	12 hondert gulden.
Voor een Chaloup van vier Dochten,	6 hondert gulden.

Doch om tot dit haer voornemen te beter te gheraecken, soo hebben sy noch daer boven in den jare 1643 goet ghevonden het volghende te arresteeren;

I. Eerst, sal aen de Reeders van een schip, op hebbende tachtigh Matrosen en dertich soldaten, tot subsidie van de onkosten van hare Equipagie, uyt de beurse van de Generaliteyt, yder ses Maenden worden betaelt 10 duysent guldens.

II. Aende Reeders van een schip, op hebbende t'sestich Matrosen ende twintich soldaten, acht duysent guldens, mede binnen yder ses Maenden.

III. Van welcke respective sommen sal werden betaelt d'eene helft gereet of contant, soo wanneer de schepen Zee sullen hebben ghenomen, ende de andere helft binnen dry maenden daer aen, alles precijs.

IV. Met dien verstaende, dat de verstreckte penninghen ter somme acht

ende thien duysent guldens respective sullen worden ghekort ende ghevonden aen de Præmien, die by de voornoemde kruyssende schepen, uyt krachte van haer Ho: Mo: vooornoemde Placaet, van den jare sesthien hondert twee en dertigh, sullen worden verdient, ende dat binnen yder ses Maenden.

V. Doch inghevalle by de voornoemde kruyssende schepen binnen den voornoemden tijdt van ses maenden geene Prinsen wierden verovert, sullen in sulcken ghevalle de verstreckte penninghen van weghen de Generaliteyt niet konnen werden gerepeteert, maer sullen werden verstaen gheheel ende puyr, ghegheven te zijn.

VI. De Præmien, die de voornoemde kruyssende schepen boven de verstreckte penninghen verder sullen komen te verdienen, sullen aen de selve promptelijck, sonder eenigherhande kosten ofte naloopen, werden voldaen, ter plaetse van de residentie van de Admiraliteyt, onder wiens districт de prinsen sullen worden inghebracht, ende ter indicature ghestelt. Tot welcken eynde uyt de middelen, daer toe inghewillicht ende specialijck gheaffecteert, continuelijck een vast ende suffisant fonds van penninghen in voorraet sal werden ghehouden, welcke tot gheen andere saken, door wiens ordre ofte bevel het soude moghen zijn, directelijck noch indirectelijck, sullen moghen worden ghediverteert; waer van, op ons versoeck, d'Heeren Staten van Hollandt ende West Vrieslandt, als oock Zeelandt respective, tot contentement van de voornoemde Uytreders, hebben aenghenomen volkomen versekeringhe te doen.

VII. De soldaten sullen van weghen het Landt op de voornoemde schepen worden ghefurneert, ende sullen daer van de soldyen by het landt, ende de mondtkosten by de Uytreeders worden betaelt.

VIII. Welcke soldaten met ende neffens de Mattosen sullen hebben ende ghenieten hun aenpart in de Schepen ende goederen, die by den vyandt verovert, ofte uyt handen van de selve ghelibereert sullen worden.

IX. Boven de voornoemde toelegghen van thien ende acht duysent gulden respective, sal van weghen de Generaliteyt door de Provintien van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende Zeelandt respective, worden ghelevert op yeder schip op hebbende 18 Gotelingen, ende voorts groot, ghemant ende gemonteert als vooren, ses metale stucken, schietende 12 pondt ysers, &c.

Hier over zijn terstont ghemaeckt de Articulen en Voorwaerden, daer op de respective Participanten tot de acht schepen ingeteeckent hebbende binnen de Stadt Middelburch in Zeelandt, tot beveylinge van de Zee, zijn verdraghen met den anderen te komen in eene ghemeenschap en Societeyt.

I. In den eersten, dat de saecken van dese Compagnie sullen werden beleydt en gheadministreert door derthien persoonen, draghende de namen van Direceurs.

II. Dat tot de voorsz. derthien Directeurs sullen werden geassumeert uyt het midden van de Hooft-participanten vijf persoonen: die de selve sullen dienen van advijs en achter raedt in soodanighe saecken van ghewichte, als hier naer breeder sal werden ghespecificeert.

III. Dat de Directeurs sullen werden ghecontinueert in hare bedieninghe, soo langhe sy bevonden sullen werden ghetrouwelijck te dienen: en soo yemandt van haer namaels selfs begheerde van de voorschreven sijne Commissie ontslaghen te werden, sal hy daer toe met kennisse van de Hooft-participanten werden gheadmitteert.

IV. Dat, naer dat de eerste uyt-gheruste schepen, Zee sullen hebben ghenomen, niemandt meer in dese Compagnie sal werden gheadmitteert: en die ghene, die binnen den selven tijdt sullen hebben ingheteeckent, hare beloofde penninghen sullen moeten opbrenghen in drie termijnen: een derdepart ghereedt: ende d'andere twee derdeparten binnen tweemael drie maenden.

V. Item, Dat niemandt het Hooftparticipants recht sal moghen genieten, dan die ingheteeckent sal hebben twee duysent guldens.

VI. Dat ter expiratie van yder Jaer, ghemaeckt sal werden generale reeckeninghe van alle uytreedinghen ende retoeren, midtsgaders, van winste ende verlies van de directie: ende de selve daer naer gedaen en gesloten in tegenwoordigheyt van alle de Hoofiparticipanten, daer toe wesende behoorlijck ghedachvaert. Midts gehouden werdende niet te min de voorschreven Directeurs alle ses maenden te gheven aen de geassumeerde Heeren sommiere openinge van den generalen staet. Ende oock vry staende de selve gheassumeerde nae te sien de boecken, brieven, en bescheeden, de voorsz. directie aengaende, t'elckens als haer ghelieven sal.

VII. Dat de Directeurs sullen houden, soo veel moghelijck is, particuliere reeckeninghe van de Equipagie ende toerustinghe van yder schip.

VIII. Item, dat de selve, tot erkentenisse van haren arbeydt ende moeyte in desen te besteden, soo veel sullen ghenieten voor provisie, als hier naer by de ghemeene Hooftparticipanten sal werden gheoordeelt in reden ende in billickheyt te bestaen.

IX. En, van huys reysende buyten den eylande van Walcheren, voor haer teerkosten ende dachghelden, sullen hebben vier guldens s'daeghs, boven de schuyt en wagenvrachten.

X. Item,

X. Item, sullen versorghen, dat door die ghene, die sy uyt den haren tot Boeckhouder sullen stellen, de ingheteeckende penninghen op de ghepróscribeerde termijnen tijdtlijck werden inghevoordert.

XI. Dat de voorschreven Directeurs niet alleen sullen moghen aennemen het ghemeene bootsvolck, maer oock op de respective schepen stellen de Capiteynen, Schippers, ende andere scheeps Officieren: midtsgaders, de selve deporteeren en afstellen, ende wederom in hare plaetse andere surrogueren, naer dat syluyden met kennisse van saecken sullen bevinden te behooren.

XII. Item, sullen moghen eligeeren en aennemen een verstandich ende ervaren persoon tot Equipagie-meester, over gheheel dese directie. Midtsgaders, alle de voornoemde Officieren voorsien van behoorlijcke instructien.

XIII. Doch en sullen niet vermoghen te stellen een Commandeur generael over alle de schepen, dan op voorgaende advijs ende ten overstaen van de voorsz. gheassumeerde.

XIV. Ghelijck oock niet sonder kennisse ende bewillinghe van de selve gheassumeerde, en sal moghen werden gheprocedeert tot het maecken van nieuwe, en inhuyringhe of inkoop van oude schepen, veel min, tot lichtinghe van eenighe penningen, of 'tverlijden van acten van borghtochte, of indemniteyt, daer door de directie soude werden verobligeert.

XV. Soo oock de selve geassumeerde sullen mogen werden geconsulteert in alle andere wichtighe materien en occurrentien, daer inne de Directeurs den anderen niet wel konnen verdragen, oft niet geern souden overstemmen.

XVI. Ghehouden wesende de voorsz. Geassumeerde, alvooren yet wes te concluderen met de Directeurs, in saecken directelijck tot haren laste staende, ofte te adviseren in extraordinaire ghelegentheden, daer op te versoecken ende verstaen de goede meeninghe van de Hooftparticipanten.

XVII. Dat, wanneer eenige schepen van de inghesetenen, of vrienden ende gheallieerde deser Landen, uyt de macht van den vyandt suilen werden ontset; de Directeurs, alvooren 'tuyterlijck recht te vervolghen, sullen vermoghen, ten overstaen van de voorsz. gheassumeerde, met de eyghenaers daer over minnelijck te verdraghen, ten meesten voordeele, ende minsten quetse van de Directie.

XVIII. Dat de Directeurs gheenderhande waren ofte goederen, haer in't geheel ofte deel toekomende, aen dese directie sullen mogen leveren ofte verkoopen, ten ware in cas van noot, of dat seer evidente redenen dienden

ter contrarie. In welcken geval het selfde evenwel niet anders en sal mogen ghescheiden, dan ten overstaen ende met consent van de Geassumeerde.

XIX. Dat, indien eenighe saecken voorvallen, daer uyt Processen souden moghen rijsen, soo voor als tegens de directie, de Directeurs gehouden sullen wesen de selve met de Geassumeerde te communiceren, om daer inne spoedichlijck met ghemeenen raedt ghedaen te werden, sulcx bevonden sal werden tot conservatie van der Participanten goet recht te behooren.

XX. Dat alle vier weecken eene van de Directeurs sal presideren, omme t'elcken, des noodt zijnde de vergaderingen te legghen, aldaer de propositien te doen, de stemmen te collecteren, en conclusien te nemen, sulcx by pluraliteyt sal werden gheresolveert: ende, in cas van sieckte ofte absentie van de presiderende, den naestvolghende soo langhe sijn plaetse sal suppleren.

XXI. Dat oock de voorsz. naestvolghende, ofte Vice præsides, de notulen sullen houden van alle de besoignes en resolutien: ende in alle vergaderinghen de presenten de absenten sullen vervanghen.

XXII. Dat aen een van de Geassumeerde, ende een van de Directeurs in't particulier, sal werden toebetrout 'tbeleydt van de secrete correspondentien.

XXIII. Reserverende de ghemeene Hooftparticipanten aen haer de correctie en interpretatie, midtsgaders vermeerderinge van de voorschreven Voorwaerden ende Articulen.

Tot welcker opsicht equipagie ende uytredinghe, uyt de Hooftparticipanten der selver Compagnie, ghenomineert ende ghestelt zijn, dese naervolghende Heeren;

d'Heer Cornelis Claesz. Elfdijck, *Burgermeester*.	Ian le Sage, *Rentmeester*.
Mr. Paulus van de Perre, *oudt Burgermeester*.	Pieter Willemsz. Savelpoer, *Reeckenmeester*.
Abraham de Molier, *Schepenen*.	Nicolaes Elfdijck.
Iaques van Neulegem, *Schepenen*.	Huybrecht Iansz. Brest.
Gillis Schilleman, *Schepenen*.	Christoffel Woutersz.
Iacob de Raet, *Commissaris*.	Pieter d'Asseval.
	Huybrecht Bone.

Tot dese Heeren Directeurs zijn noch bygevoeght vier Gheassumeerde, ofte achter-Raden, representerende van weghen de Hooftparticipanten, de Heeren;

Mr. Hen-

Mr. Henrick Thibault, *oudt Burgermeester.*
Mr. Iacob Lansbergen, *Schepen.*
Mr. Iacob Boreel, *oudt Burgermeester.*
d'Heer Pauls Seroos kercke, *Schepen.*
Midtsgaders een van de Heeren Pensionarisen,
Mr. Adriaen Veth, *ende*
Mr. Iacob Veth; *ofte by absentie,*
Mr. Johan Seroos kercke, *Secretaris.*

Over dese acht schepen der Directeurs Compagnie binnen dese Stadt, zijn teghenwoordich Capiteynen;

Iacob Verhelle, *Commandeur.*
Geraert Verhaghen.
Marten Adriaensz. Tant.
Ian le Sage.
Iacob Adriaensz. Peynse.
Jeroen Leeuw.
Ian Evertsz. de Jonghe.
Het achtste schip vacant.

Graeslijcke Officieren residerende binnen Middelburch.

d'Heer Mr. Iohan de Brune, *Secretaris van de Ed. Mogende Heeren Staten van Zeelandt.*
d'Heer Willem Brouwer, *Ontfanger Generael van de E. Moghende Heeren Staten s' Landts ende Graeslijckheyts van Zeelandts middelen, ende oudt Burgermeester deser Stadt Middelburch.*
d'Heer Johan le Sage, *Rentmeester van de E. Mogende Heeren Staten van Walcheren.*
d'Heer Mr. Symon van Beaumont, de Jonge, *Advocaet van weghen de West-Indische Compagnie binnen Middelburch.*
d'Heer Daniel Fannius, *Licentmeester des Graeslijckheyts van Zeelandt, binnen Middelburch.*
d'Heer Iohan Honich, *Commissaris van de Monsteringe.*
d'Heer Tobias Coorne, *Wardeyn van de Munte, en Commissaris van s' Landts Ammonitiehuys binnen Middelburch.*
Abraham Nachtegael, *Ontfangher van des Graeslijckheyts van Zeelandt Thol, binnen Middelburch.*
Anthony Cuypers, *Conterolleur van des Graeslijckheyts Convoyen ende Licenten.*
Gillis Burremans, *Ontfangher van een, en een half, per cento, van alle inkomende ende uytgaende goederen, ten profijte van de Cruyssers, binnen Middelburch.*

Schout en Schepenen ghestelt tot bedieninge van Stadts Ambachten.

Tot bedieninghe daer van, ende onderhoudinghe van recht ende goede order, werden daer over ghestelt by de Stadt, een Schout, ende seven Schepenen, neffens een Greffier. Teghenwoordich zijn

Schout,
Symon Rijswercker.

Schepenen,
Lieven Lievensz.
Adriaen Iansz.
Pieter Bogaert.
Iacob Adriaensz. Tapper.
Marinus Claesz.
Simon Iansz.
Gabriel Iacobsz.
Iohan de Looper, *Greffier*.

Beschrijvinge van de Gheestelijcke ghestichten, Kercken, ende teghenwoordighe Kerckelijcke regeringe van Middelburch.

DE verscheyden deftighe gebouwen van Kercken, ende menichvuldige vergaderinghen van gheestelijcke gheordende persoonen, die hier eertijdts, onder het ghesach van den Paus van Roomen, ghesticht, ghewijdt, ende ingheſtelt zijn, konnen van de gheneghentheyt om Godt te dienen, ende van den milden rijckdom der Regenten ende burgheren van Middelburch, een ghenoechsame ghetuyghenisse gheven. Om niet weder op te halen het gheene van die heerlijcke Middelburchsche Abdye ghereedts ghesegt is, sal alleen hier stellen de namen van Cloosteren ende Conventen, die alhier ingheſtelt gheweest, ende tot mijn kennisse ghekomen zijn;

Bagijnhof.
Augustijner Munnicken Clooster.
Bogarden.
'tClooster, *ghesecht*, Bachtsgravenhove.
'tHospitael.
Templieren.
Tertianen.
Minnebroeders. Recht over de Abdye van Middelburch, hebben de *Templieren* eertijts een schoon huys ghehadt, het welcke daer naer die Heeren van Borssele ende Brigdamme kochten, het selve veranderende in een Clooster van den *Tertianen*, dat voor die tijdt in de duynen te Duynenhoeck ghestaen hadde. Doch zijn de *Tertianen* daer naer ghereformeert, ende in ...... verandert, die daer in tot de tijden der veranderinghe ghebleven zijn.

'tCon-

'tConvent van de Cellebroeders.
'tClooster van de Swarte Susters, Bachtenstene, *gesticht in den jare* 1528. *Ick twijfele of dit niet is hetselfde met het ghedachte* Bachtsgravenhove.
St. Aechten huys.
Het huys van de Heeren vander Duytscher Order.

Doch dese Cloosteren zijn met de opghekomen veranderingen soo in de Religie, als in den Staet, oock tot ander ghebruyck bekeert en verandert.

Hier plachten oock eertijdts te staen drie schoone Prochie Kercken, als Noordtmonster, ofte St. Pieters Kercke; Westmonster, ofte St. Martens Kercke, welcke nu afghebroocken, ende daer van een marct ghemaeckt is; ende de Abdye Prochie Kercke, de welcke ghemeynlijck het Clooster ghenaemt werdt. Teghenwoordich werdt in vijf Duytsche Kercken, een Fransche, ende een Engelsche, Godts woordt ghepredickt. Dese suyvere Godtsdienst heeft men alhier seer vroech, al voor de veranderinghe, openbaerlijck begost, de voornaemste aenleyder ende leeraer wesende een seer gheleert man, *Galeyn Janssen Deenhoorne*, doch sich met schoenmaken onderhoudende, om de ghemeynte niet lastich te wesen. Hy leerde in een Packhuys buyten de Zuydt-dampoorte. Maer wierdt ten laetsten ghenootsaeckt naer Noortwich in Engelandt te vluchten; van waer hy eenen troostbrief schreef aen sijne broederen ende susteren van Walcheren, in den jare 1567, die noch onder my berust.

De persoonen, welcken het bestier der Kerckelijcke saecken alhier bevolen is, bestaen in drie soorten, Predicanten, Ouderlinghen, ende Diakenen. De Predicanten ende Ouderlinghen maecken een ordinarise vergaderinghe, die t'samen hare byeenkomste hebben des Saterdaeghs, oock extraordinaris des Woonsdaeghs ende Vrydaeghs, waer alle saecken de ghemeynte betreffende, bestraffinghe ende vermaninghe over dwalende in leere ofte leven, oock ondertrouwen ende bevredinghe der lidmaten gheschieden. Soo wanneer een Predicant te beroepen is, Ouderlinghen oft Diakenen te denomineren, ofte lidtmaten aen te nemen zijn, werden de Diakenen oock by de Predicanten ende Ouderlingen geroepen; andersints, soo nemen de Diakenen alleen waer, het ontfanghen ende uytdeelen van de aelmoessen, midtsgaders de besorginghe voor de weeskinderen. Wanneer het Classis ghehouden wordt, alwaer dan alle de Predicanten van 't eylandt van Walcheren, als oock Oelkensplate, ende de Kercken van Vlaenderen, ordinaris viermael des jaers compareren, ende op alle ghewichtige saecken

extraordinaris, soo verschijnen daer dan alle de Predicanten met twee Ouderlingen, die elck haer stemmen hebben, neffens de Predicanten en Ouderlinghen van de andere Steden ende Dorpen.

De Duytsche Predicanten zijn neghen in ghetale, teghenwoordich dese naervolghende, Meesters,

Jacobus Migrodius.
Lucas Spiringius.
Isaacus Horenbekius.
Iohannes Lievens.
Jacobus Hanselaer.
Daniel de Swaef.
Petrus Torius.
Maximilianus Teelinck.
Wilhelmus Apolonij.

De Predicanten werden verkooren by de Predicanren, Ouderlinghen, ende Diakenen, ten overstaen van vijf uyt de Majestraet, lidtmaten van de Kercke, die oock hare stemmen hebben; waer op dan versocht werdt de approbatie van de Classis; welcke verkregen zijnde, so werdt de verkooren persoon drymael de ghemeynte voorghestelt, ende dan bevesticht.

De Ouderlinghen zijn twintich in ghetale, die in vieren werden verdeelt, waer van alle weeke een deel in de Consistorie voor sit, soo dat, die de een weeke in de laetste plaetse, de naeste weeke in de eerste komt te sitten, ende werdt alle jaren de helft verandert, elck dienende twee jaren. Ende zijn nu dese in regeringe;

d'Heer Paulus van de Perre, *oudt Burgermeester*.
Pieter Boudaen Courten.
Henrick Somer.
Pieter van de Velde.
Michiel Fasseel.
d'Heer Jeronymus Willemsz. Aschman.
Abraham Grenier.
Hans Willaerts, *overleden*.
Iacob Blondel.
Ian Croone.
d'Heer Iacob de Kuyser, *Schepen*.
Hans Pieters.
Paulus Elinghs.
Iaques van Hoorne.
David Bosschaert.
d'Heer Cornelis Tenijs, *Raedtsheer*.
d'Heer Pieter vander Burcht, *Secretaris*.
d'Heer Bernaert Boone, *Schepen*.
Willem Penne.
Abraham Buysson.

De verkiesinghe van dese Ouderlinghen ghe schiet alsoo, dat by de Predicanten,

dicanten, Ouderlinghen, en Diakenen, ten overstaen van drie uyt de Majestraet, lidtmaten van de Kercke, die oock vrye keurstemmen hebben, in een dobbel ghetal, uyt de gheheele ghemeynte, sonder aenschouwen van persoonen, ghedenomineert, ende daer naer de ghemeynte tweemael voorghedraghen, ende dan by de gheheele ghemeynte, van de manspersoonen, met overgheven van briefkens verkooren, ende daer op, naer bekentmakinghe der selver aen de Ghemeynte, bevesticht werden.

De Diakenen zijn twintich in ghetale, de welcke met beurten in haer byeenkomsten presideren, oock haer boeckhouders ende uytdeelders hebben naer de order die sy daer over met den anderen t'samen beramen, doende alle maenden reeckeninghe voor de ghedeputeerde van de Consistorie, ende ghemeynte, oock eens alle jare voor de Majestraet. Ende zijn teghenwoordich in regeringhe dese naervolghende;

Pieter Bisschop de jonghe.
Alexander de Sanger, *overleden*.
Doctor François Moens.
Pieter Resen.
Pieter van Melckebeke.
Iacob Babtista.
Olivier Corbou.
Abraham Trouwers.
Iaques de Ruyter.
Pieter de la Palma.
Mr. Walter vander Poorten.
Mr. Ian Schotte.
Iacob Walles.
Cornelis Iansz. Boudewijn.
Iohan Ruysbroeck.
Ioris van de Sande.
Simon le Fevere.
Daniel Tresel.
Iacob Cleyenburch.
Abraham Droochbroodt.

De verkiesinghe van de Diakenen gheschiet aldus; dat by de Predicanten, Ouderlinghen ende Diakenen, een dobbel ghetal uyt alle soorten van persoonen (lidtmaten van de Kercke zijnde) ghestelt werdt, daer uyt dat de Majestraet een enckel ghetal verkiest. Dese verkooren zijnde, werden de ghemeynte tweemael voorghestelt, ende dan in de Kercke, ghelijck de Ouderlinghen, bevesticht, die dan twee jaren dienen, de helft alle jaren afgaende.

Predicanten van de Fransche Kercke, Meesters,

Jeremie de Pours.
Iean le Long.

Ouderlinghen,	*Diakenen*;
Jaques Caulier.	Estiene Thomas.
Iean Bourse.	Michel de la Pierre.
Matthieu Everard.	Jaques Parisys.
Daniel Copin.	Nicolas Hermans.
Iean Thomas.	Arnout le Seutre.
Louijs del Barre.	Iean le Sage.

Predicant van de Engelsche Kercke,

Mr. Petrus Gribius.

Ouderlinghen,	*Diakenen*.
Timothy Newton.	Isack Ghilbank.
Jaques Rogiers.	Iames Belierdie.
Thomas Mickelfield.	Steven Foster.

Beschrijvinge van de Huysen ende regeeringe van de Generale geoctroyeerde Oost ende West-Indische Compagnien tot Middelburch.

HEt Huys, daer de Heeren Bewindthebberen van de Generale gheoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, zijnde een van de sterckste senuwen van desen Staet, binnen dese Stadt hare vergaderinge houden, staet aen't inkomen van de haven aen den Dam, alwaer met de schepen ende lichters, welcke de groote Oost-Indische schepen ontladen, alle de Specerijen, Sijden, Porceleynen, ende andere kostelijcke Indische waeren aenghevoert, ende in dit huys, als in een seeckere schuere, jaerlijcx opgheleght, ende aldaer aen den meest daer voor biedende, verkocht werden. Het gestichte selfs is groot ende wijdt, van tamelijcke hooghte; daer zijn onlanghs een treff.lijcke vergaer-kamer, packhuysen, ende andere vertrecken voor de boeckhouders, ende schrijvers der Compagnie, byghevoeght. In de groote kamer van de Heeren Bewindthebberen, zijn te sien verscheyden gheschilderde Steden, Casteelen, en Forten van Oost-Indien, welcke onder het ghebiedt van de Heeren Bewindthebbers van Oost-Indien geluckelijck, ende tot verwonderinghe van de geheele weereldt, ghebracht zijn. De Bewindthebbers van de Oost-Indische Compagnie, ter Kamere van Zeelandt, zijn t'hans de Heeren,

Mr. Hendrick Thibault, *oudt Burgermeester tot Middelburch.*
Jacob Claesz. Hayman.
Pieter Boudaen Courten.
Iohan vander Merckt.
Pieter Bisschop.
Mr. Bonifacius Cau, *Baillia tot Vlissingen.*
Adriaen Velters, *Burghermeester ter Vere.*

Ende staen noch te vervullen de plaetsen, van wijlen de Heeren Bewindthebberen,

Mr. Iacob Schotte, *Burgermeester tot Middelburch.*
Mr. Arnout Altena, *Secretaris tot Vlissingen.*
Iohan vander Poorten.
Glaude de Groot.

Boeckhouders.

Hans Smiters.
Iohannes Iakot.
Iacob Meerman, *Cassier.*

Het Huys van de Heeren Bewindthebbers van de Generale geoctroyeerde West-Indische Compagnie is eertijdts gebruyct geweest tot de wooninge en Stapel van de Engelsche Court; maer de selve verplaets zijnde, gebruyckt by de Kamer van de West-Indische Compagnie. Het is een heerlijck en schoon ghesticht, seer wel van kameren, cantooren, ende andere vertrecken, als mede de wooninghe voor den Cassier ende Conchergie van de Compagnie, versien. Alhier hebben de Heeren Bewindthebberen hare ordinaire vergaderinghen; midtsgaders de Heeren Hooftparticipanten, welcke hier mede haer bysonder byeenkomste instellen; haer voornementlijck besich houdende, om hare aensienlijcke conquesten gedaen in Brasil, ende op de custen van Africa, ende die met silver gheballaste Spaansche Vlote, te vervolghen, ende te voldoen de verwachtinge van ons lieve vaderlandt ende bondtgenooten, vertrouwende dat door haer kloeck beleydt, het herte van de ontsicchelijcke Spaansche macht, steunende alleen ende groots zijnde op den milden oegst van het silver van Peru, den doodtneep met der tijdt noch sal werden gegeven. De Bewindthebberen van de geoctroyeerde West-Indische Compagnie, ter Kamere van Zeelandt, binnen Middelburch, zijn nu de Heeren,

Mr. Paulus van de Perre, *oudt Burgermeester tot Middelburch.*
Cornelis Arentsz. Westdorp, *Schepen ende Raedt.*
David Baute.
Adriaen van Bullestrate, *Raedt tot Middelburch, en in Brasil.*
Iohan Lowijsz.
Mr. Iohannes Pelletier.
Henrick Somer.

Pieter Bisschop de jonge.
Abraham Trouwers.
Nicolaes vander Merct.
Willem vander Heyde, *van weghen de Stadt Tholen.*

Van Vlissingen;

Iaspar de Maeght, *Burgermeester.*
Adriaen van Hecke, *Schepen.*
David Taets, *Raedt.*
Iohan Gyselingh, *Raedt.*

Van der Vere;

Niclaes Velinx, *Burgermeester.*
Iacob de Hase.

Rekenmeesters van de West-Indische Compagnie, van weghen Middelburch;

Babtista Pieters.
Mr. Walter vander Poorten.
Pieter Willemsz. Savelpoer.
Gillis Burremans.
Cornelis Lampsen, *van weghen Vlissingen.*
Cornelis Velters, *van weghen der Vere.*
Samuel Tresel, *Boeckhouder.*
Abraham Colijn, *Cassier.*

Beschrijvinghe van de Illustre ofte hooghe Theologische Schole, voor eenighe jaren geopent tot Middelburch. De tegenwoordige Latijnsche Schole. De Schole in S. Jans straet, tot onderwijsinghe ende tucht van de onvermoghene.

ALs ontrent den jaere 1611, schendighe twisten ende verschillen, nopende het beroep van Conradus Vorstius, in de hooghstvermaerde Universiteyt tot Leyden onder de Godtsgeleerden waren geresen; hebben de Heeren Staten van Zeelandt, op het openen van een Illustre Schole, voornementlijck tot gherief van de Studenten in de Theologie, beginnen te dencken; werdende by eenighe voorgheslaghen, dat, om de welgheleghentheyt ende soetigheyt van de plaetse, Westhoven, in Walcheren, eertijdts den lusthof van den Abten van Middelburch, daer wel bequaemst toe soude wesen. Doch dese voorslach niet konnende uytghewerckt werden, is de selve geleght tot Middelburch by de Heeren Majestraten van de Stadt, werdende tot het openbaer leeren van talen ende goede konsten, doch insonderheyt van de Theologie, ende publijcke Disputatien, ghebruyckt de Choor van de Nieuwe kercke. In welcke loffelijcke dienst haer voornementlijck hebben laten ghebruycken de eerwaerdichste ende hooghgheleerste Theologen, *Franciscus Gomarus*, ende *Antonius Walaeus*. Nemaer, dese tot andere Universiteyten beroepen werdende, is allencxkens dese Illustre Schole gheheel verdwenen.

Niet

Niet te min bleef, ende is noch bloeyende de triviale Latijnsche Schole, eertijdts by de Majestraet deser Stadt loffelijck opgherecht, in welcke is een Rector, en Conrector, met eenighe Ondermeesters, nae gheleghentheyt ende order der Classen, om de jeught in de Latijnsche ende Griexsche spraecken, ende de beginselen van de Philosophie te onderwijsen. Ende op dat alles in goede ordre mach gheschieden, zijnder als opsienders eenighe Scholarchen ofte Curateurs ghestelt, ende werden alle half jaren inghestelt seecker *Examina*, ofte ondersoeckinghen van de jeught, waer by de Scholarchen teghenwoordich zijnde vernemen wat voortganck yder in sijne studien ghedaen heeft. Ende waren nu Scholarchen, de Heeren,

Mr. Hendrick Thibault, *oudt Burgermeester.*
Mr. Pieter vander Burcht, *Secretaris.*
Mr. Adriaen Veth, *Secretaris.*
Mr. Iohannes de Visser, *oudt Schepen.*
Mr. Iacobus Migrodius,
Mr. Isaacus Horenbekius,
Mr. Wilhelmus Apolonij, *alle Dienaers des Godlijcken Woordts.*
D. Iohannes Wilmerdonck, *Rector.*

Tot Middelburch in St. Jans strate is een vrye Schole voor alle arme jonckheyt gesticht, ende begifticht van den gedenckwaerdigen Jacob Heyndricxsz. van Grijpskercke, ende Johanna Heyndricx sijne huysvrouwe, by Testamentaire dispositie van dato den eersten Meye, 1562. Alwaer deurgaens eenen bequamen Schoolmeester werdt ghegageert ende onderhouden, oock vry van huyshuyre ende brandt, om alle arme inwoonders hare kinderen voor niet ende uyt caritate te leeren lesen, schrijven, reeckenen ende cijfferen, midts consent hebbende van een van de regerende Gasthuysmeesters, ofte van een Diaken, die dat niemandt en weygheren aen die het versoecken; alsoo die twee Collegien, uyt kracht van 't voorseyde Testament, de heele directie ende opsicht van die Schole is opghedraghen; ende nu in sulcken order is, dat daer over de 200 kinderen, soo knechts als meyskens, daghelijcx te schole gaen, gheleert, ende in alle goede Christelijcke oeffeninghen onderwesen werden.

Beschrijvinghe van de Schutters-hoven, ofte Doelen.

DE Schutters-hoven zijn binnen dese Stadt drie in ghetale; de eerste ende alderoudtste is van den edelen Handtboghe; de tweede, van den

Voet-

Voetboghe; het derde, van de Busse; waer toe opgherecht zijn schoone ghestichten, ende gemaeckt bequame hoven, de binnen-mueren van de zaelen verçiert zijnde met schoone Taferelen, waer in de burghers ende Collegien, ghelijck sy eertijdts in wesen gheweest hebben, met hare toerustinghe ende ghestaltenisse, naer 't leven vertoont werden. Der Gilden van de Schutters, die men in Zeelandt *Confrerien* noemt, voornaemste ampt ende dienst was, eertijdts haer te oeffenen in de wapenen, werdende de Handtboogh, ende Voetboogh, ende Busse, doe teghens de vyanden ghebruyckt, om alle muyterye ende oploop te weeren, de vyanden uyt te keeren, ende boven dien op te passen als de Princen ofte Graven ghehult ende inghehaelt wierden, wesende alsdan in plaetse van een heerlijcke en ghenoechsame guarde der selver, over welcken dienst sy van de Graven oock met Privilegien begaeft zijn. Ende waren dit jaer Regenten van de Confrerie van den Edelen Handtboghe,

Babtista Pieters, *Boeckhouder.*
Willem Brouwer.
Cornelis Arentsz, Westdorp, *en*
Isaack Imants, *Beleeders.*

Van de Voetboghe, Regenten,

Ian vander Merct, *Boeckhouder.*
Mr. Willem Coman.
Robert le Febre, *en*
Pieter Melckebeke, *Beleeders.*

Van de Confrerie van de edele Busse,

Ieronymus Willemsz. Aschman, *Boeckhouder.*
Mr. Hendrick Thibault.
Abraham Trouwers, *en*
Cornelis vande Welle, *oudt Schepen, Beleeders.*

Beschrijvinghe van der Rhetorijckers Kamer.

AEn de marckt, recht over het Stadthuys, is de Confrerie van Rhetorica, anders ghenaemt, *Het Bloemken Jesse*, ofte, *In Minnen groeyende.* Dese Rhetorizijns zijn mannen van lustighen ende Poëtischen gheest, die in haer moederlijcke tale componeren, ende in rijme brenghen verscheyden stichtelijcke Vraghen, als oock de gheschiedenissen ende daden van hare voorouders, tot groot vermaeck ende ghenoechte der aenhoorders, ende oeffeninghe van den gheest; soodanighe byeenkomsten ende handelinghen noch heden ten daghe in alle Steden van het vernufte Italien, by de edelste, voornaemste, ende sinrijckste inghesetenen waerghenomen werdende.

De Stadt van Romerswale was in 't jaer 1507, in sulcken bloeyenden Staet,

ſtaet, dat hare Redenrijcke Kamer, *De drie Koorenbloemkens*, onder 't woordt, *In Minnen verſaemt*, als doen heeft Redenrijck feeſte gehouden met belooningh van prijſen voor den beſtdoenders, naer eyſch der konſte; alwaer de Kamer van Middelburch in Zeelandt, *Het Bloemken Jeſſe*, *In Minnen groeyende*, (van oudts begifticht van haer loffelijcke Majeſtraet met Privilegien ende ordonnantien, al in den jare 1483) heeft Rhetorijckelijck ghewonnen ſeven tinne ſtoopen, ende thien tinne kannen, waer op het wapen van Romerſwale, ende s'Kamers devijſe, met den datum daer by, gheſchildert ſtaet; als teghenwoordich die noch in weſen zijn, ende tot Middelburch op de Redenrijcke Kamer tot gheheucheniſſe bewaert worden. Van deſe Confrerie van Rhetorica, zijn t'hans

d'Heer Johan Baſelier, *Schepen*, Prins.
d'Heer Paulus Serooſkercken, *Raedt*. Boeckhouder.

Beſchrijvinghe van het Weeſhuys, ofte Armſchole.

TOt de opſicht ende tucht van de vader ende moederlooſe arme kinderen, werden alle jare by de Conſiſtorie ende Kerckenraedt eenighe bequame mannen tot Diakenen, ende Armmeeſters voorgheſtelt, waer uyt de Majeſtraet de helft verkieſt, om te dienen tot Regenten over deſe arme Weeſen; welcke ſorghe draghen, dat de ſelve kinderen wel ende behoorlijcken opghebracht, gheſtiert ende gheleydt moghen werden, het zy binnen in het huys, oft daer buyten. Ende zijn de Diakens ende vaders van't Weeſhuys ofte Armſchole, dit jaer 1643 dienende;

Pieter van Melckebeke.
Pieter Reſen.
Alexander de Sangher.
Iacob Pieterſz. Babtiſta.
Olivier Corbou.
Jaques de Ruyter.
Pieter de la Palma.
François Moens, *D. Med.*
Pieter Biſſchop, de jonghe.
Abraham Trouwers.

Mr. Gualther vander Poorten.
Mr. Iohan Schotte.
Iacob Walles.
Cornelis Ianſz. Boudewijns.
Abraham Droochbroodt.
Ioris van de Sande.
Iacob van Cleyenburch.
Daniel Treſel.
Simon le Febvre.
Iohannes Ruyſbroeck.

Beschrijvinghe van't Gasthuys.

OVer het bestier van St. Barbaren Gasthuys, werden mede alle jare onder de verghevinge van de smalle diensten, by de Heeren Majestraten gestelt ende verkooren eenige Regenten; ende hebben de selve de opsicht ende administratie over de goederen, ende het innekomen, t'zy van landen, huysen, renten, thienden, pachten, als andersints, hoe die moghen zijn ghenaemt, omme die te besteden ten meesten oorboir, ende tot onderhoudt van de oude, arme, siecke, ende ghebreckelijcke persoonen, die aldaer daghelijcx inkomen ende onderhouden werden. Ende waren t'hans Regenten,

d'Heer Marten Engelsz. *Schepen.*	Iacob Blondel.
Cornelis Erkenbout.	Iaques van Hoorne.
	Iacob Reynouts.

Beschrijvinghe van het Oude Mannen huys.

IN't jaer 1613, is by de Majestraet doen stichten een oude Mannen ende Vrouwen huys, een schoon gebouw, neffens een hoff in het midden ghelegen, aen beyde zijden, ende achter om, voorsien met gaelderyen, bequaem om rondtom te wandelen. Ende onder dese gaelderyen zijn de kamerkens der oude mannen ende vrouwen verscheyden. Binnen in den huyse zijn twee eetzaelen, een voor de mannen, de andere voor de vrouwen; zijnde alles alsoo ghepast ende gheschickt, dat men segghen soude, dat het een huys van treffelijcke burgers was. Het gantsche regiment bestaet by eenige aensienlijcke mannen, van de Majestraet daer toe ghestelt ende verkooren. Ende waren nu Regenten,

Adriaen van Bullestrate de jonghe, *als Ontfangher.*	Harman van de Putte,
Iohan le Gouche,	Ian Crone, *ende*
	Pieter Marinusz.

Beschrijvinghe van het Tuchthuys, ende Spinhuys.

DE veelheyt van landtloopers ende bedelaers binnen den lande van Zeelandt, insonderheyt binnen de Stadt van Middelburch, heeft reden ghegheven om beyde de Tuchthuysen, soo wel van mannen als vrouwen, te stichten. Want, als dese haer veynsden te wesen die sy niet en waren, ende onder het decksel van bedelen, de gheleghentheyt van tijdt ende plaetse verspiedende, haer dieveryen ende roveryen by daghe en by nachte pleechden,

ſoo heeft de Majeſtraet van Middelburch goet gevonden, omme het voorſeyde gheboefte ende bedelrye in hare Stadt te voorkomen, een Tuchthuys ende Spinhuys op te richten, in het jaer 1642, Burghermeeſteren alſdoen zijnde d'Heeren *Pieter Iooſz. Duvelaer*, ende *Mr. Apolonius Veth*. Tot het geſticht heeft men alderbequaemſt geoordeelt des Stadts Amonitihuys. In het Tuchthuys werdt het geboefte alle geſloten gehouden, de ſommige oock geboeyt, alſoo nochtans, dat ſy onverhindert konnen wercken, ende de handen gebruycken. Want eenige moeten Braſilie hout tot pulver zagen, ſommige in een trapmolen gaen, om koorn te malen, ofte weven, oock andere dingen doen ende bearbeyden, naer eens yegelijcx begrijp ende macht. In dit ſelve werckhuys zijn eenighe andere vertrecken opgherecht, ghenaemt het *Separate*, waer in dat ghehouden werden ſulcke, die men van niemandt gheſien wilt hebben, zijnde ontaerde ende onghetemde kinderen, alhoewel van deghelijcke ouders herkomſtich, welcke alhier, op hope van beter leven, inghebracht ende bewaert werden.

In het Spinhuys werden gebracht alſulcke vrouwen, dochters oft meyſkens, die een quaedt leven plegen. Dit huys, als mede het Tuchthuys, hebben elck haer byſonder huysregierder ofte binnen-vader ende moeder, die over alles goede ſorge dragen, om die gene, daer ſy over geſtelt zijn, in alle naerſticheyt te onderwijſen. Het voornaemſte gheſach hebben de Regenten. Ende zijn dit jaer 1643, by de Majeſtraet tot eerſte Regenten over beyde de huyſen verkooren,

d'Heer Iaques van Neulegem, *Schepen*, als *Ontfanger*.	Guiliaume de Wolf, *Majoor*.
Simon van Treyſt, *Kieſer*.	Cornelis Erkenbout, *ende*
	Mathęus Molanus, *oude Capiteynen*.

Beſchrijvinghe van het Simpelhuys.

DE opſicht ende regieringe deſes huys wordt drie ofte vier aenſienlijcke burgers, van de Majeſtraet bevolen: de welcke alles doen tot profijt van het huys, ende der armer menſchen. By deſe zijn oock moeders ghevoeght, die men *Buytenmoeders* noemt. Ende waren dit jaer 1643, Regenten,

Adriaen van Bulleſtrate de jonghe, *Ontfanger*.	Hans Pieterſz.
Paulus Elinck.	Nicolaes Stevenſz de Ruyter.
	Iacob Michielſz.

EYNDE VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN MIDDELBURCH.

't Wapen van Vlissingen.

BESCHRIIVINGHE

van

VLISSINGEN.

Lissingen is de tweede Stadt van Walcheren, ende houdt in de vergaderinghe van de Staten van Zeelandt de seste plaetse. De *Flessche van Sint Willebord*, als oock *Vlysses*, van den welcken sommighe ghedroomt hebben, dat hy den naem aen Vlissingen soude ghegheven hebben, sullen wy met *Metellus*, als vermaeckelijck poppegoet, in de schriften van alsulcke laten proncken, die haren leser met verdichselen weten te onderhouden. *Vles* beteeckent by de oude Denen de veranderinghe van het wassende, ende afnemende Zeewater; ende is my waerschijnelijck, dat de naem van Vlissingen, ofte *Vlessingen* hier van is ghekomen,

Dese Stadt, wonder wel aen de Zee gheleghen, heeft tot haer ghelockt eerst eenighe schamele visschertjens, ghelijck ghemeynlijck kleyn zijn de beginselen van groote dinghen, daer naer, om de bequame schipvaert, die van daer op Vlaenderen, Vranckrijck, ende Engelandt, konde ghedreven worden, vele andere ende moghender inwoonderen, die met den koophandel op de naestgheleghen ghenoemde landen haer onderhielden.

Vlissingen werdt in de Chronijcken al ghespelt ontrent den jare 1227, als Florens, de derde van die naem, Graef van Zeelandt was; maer haren eersten welstandt, Stadts rechten ende voortkomen, is sy voornamentlijck schuldich aen Willem van Henegouwen, als Graef van Zeelandt, de derde van die naem. Want dese heeft in het jaer 1315, met sijne brieven, ghegheven tot Schiedam, tot ghemeene oorboir sijns landts, ende der luyden van sijnen landen, ghemaeckt een nieuwe havene in sijne poort te Vlissingen, ende omme die haven te beteren, ende den Poorteren te versterckẽ, ghevest verscheyden Keuren aen dien van Vlissinghen ghegheven, streckende tot welstandt der Stede, ende omme den inghesetenen in goede onderlinghe vrede te onderhouden, ende om dat daer allerhande lieden mochten komen ende keeren met hare goeden in seeckere beschermte ende in goeden ruste; de welcke daer naer in den jare 1477, van Vrouwe Maria van Burgundien, vernieut ende verschoont zijn. De vryheydt van Vlissingen (dat ick meyne nieuw Vlissingen te wesen) werdt daer aldus bepaelt; *Die vryheydt van Vlissingen sal dueren ende beginnen van Cornelaerts Weghe totter garndebbe toe, ende alsoe ommegaende alse dien Heereweech van Oesten komt totter moelwateren toe, en binnen den buytterkanten van den moelwater tot aen die garndebbe, recht uytte.* Onder andere Keuren, die doe ghemaeckt zijn, zijn dese wel de merckelijckste.

In den eersten, soe geefen Wy allen koopmannen, die onsen havene ende poort van Vlissingen versoecken, ofte daer inne komen, seecker en vast geleede daer, ende anderswaert in onsen lande, met alle haren goeden ende mersneden, behouden ons rechts, het en ware onse rechte vyandt van ons selfven, ofte van ons voorsaten.

Voort willen Wy, dat alle die ghene, die binnen der vryhede van Vlissingen woonen, ofte komen sullen te woonen, moghen koopen ende verkoopen, tappen, backen, brouwen, ende met alderhande koopmanschepen, die sy hebben, met haer goede, haer oorboir doen, naer dat hen nuttelicxst ende oorboirlicxst sal duncken, soo wanneer sy daer binnen woonen, ende poorters zijn.

Voort, waer yemandt die onsen poorters dede daghen van saecke, die den warelijcken rechte toebehoort, ofte van schulde, anders dan tot haerder vierschare van de

voorsz. vryheydt, verboert x pondt Tornoyssen, jeghens ons, ende jegens onse poort een pondt.

Voort, soo wie sijn goet binder Zee, ofte by den water bringhet in de Vryhede, ende dat goedt yemandt borget, es hy poortere, es hy gheenen, die mach syne schuldt innen ende winnen, hoe groot dat sy es, met oorconde van drie Schepenen, ofte met meer, ofte met drie lijfkooplien, ofte meer, die den Baillu met die Schepenen wet-achtich kennen, dat poorters zijn.

Voort, soo wat manne ofte wijf, die Gode, onsen Heere, ofte onser Vrouwe, zijnder moeder, noemde onheusselijck, ofte verspraecke, ofte lachterde, die verboerde jeghens ons een pondt, vijf ß. ende dies niet ghelden en mach, die salmen worpen in't water van den hoofde af.

Voort, soo wie eenen poortere van Vlissingen misdoet buyten der Vryheydt, est in mesprijse, van lempte in wonden, ofte in doodtslaghen, dat salmen beteren en soenen hem, ghelijck eenen Edelen manne in Zeelandt.

Wy gheoorloven poorteren en visschers, die buyten onse Graefschepe woonachtich zijn, en komen in onse haven, om onsen poort te beterene, wat malkanderen misdoet binnen haren schepe, uytghenomen meynke, ofte doodtslach, dat willen wy, dat heurere meesterscheeps berechten binnen horen schepe, sonder verboren.

Voort, soo en salmen nerghens binnen onsen lande, gheen poortere van Vlissinghe panden, noch houden, hetne zy voor huns selfs schout.

Waer dat saecke dat die Baillu die poorters vermaende t'onser landtweere, ofte yemandt jeghens onse vyanden, ofte ballinghen, ofte quade wichten te vanghene, die met hem niet en voere, ende dat versate, hy verbeurde jeghens ons x pondt, en der poorte een pondt.

Voort, soo hebben wy onsen liefven ende ghetrouwen poorters van Vlissingen sulcken gratie ghedaen, dat wy henluyden ghegheven hebben toolvry te varene, met alle hare goeden, door alle onse Heerschappyen, ende landt van Hollandt ende Zeelandt, ende van Vrieslandt, gheduerende tot onsen wille, ende tot onser wederseggheen.

Voorts, soo willen wy, dat, als wy hebben in Zeelandt eene ghemeent bede, dat syre binnen zijn.

De kleyne beginselen van dese Stadt machmen wel hier uyt afmeten, dat tot voltreckinghe van de steene straten, alle die van misbruycken redelijck baticht ende overwonnen wierden, gheslaghen wierden in een boete van ettelijcke roeden van s'Heeren straten met steen te doen bedecken. Ende soo wat breuckighe daer toe gheen middelen hadde, wierde ghedwonghen een steen langhs de voornaemste straten om sijnen hals te draghen. Hier van

van leestmen noch in de oude Vlissinghsche Keure, datmen *een, ofte een half last straetsteenen* aen de Stede tot beteringhe van misdaet sal ghéven, als oock, den *steen* draghen. Ick ondervinde dat sulcx mede in andere, soo Zeeusche als Hollandtsche Steden, eertijdts is waerghenomen gheweest.

De eerste inwoonders van dit Nieuw Vlissingen, zijn gheweest die van Oudt Vlissingen. Want het blijct dat men besich is gheweest Oudt Vlissingen te ontnemen alle neeringhen, om alsoo die, neffens de inghesetenen, tot Nieuw Vlissingen te brenghen. Dit mach men duydelijck sien uyt de Keuren van Vlissingen, aen den Hertoghe van Alba overghesonden, Artic. XLVIII. *Gheen poorter noch inghesceten der Stede van Vlissingen, en sal drancke van Wijn of bier halen, noch doen halen, noch gaen drincken tot Oude Vlissingen, Altenae, of buyten de Blaauw poorte, binnen der half mijle, op de boete van* x ß, *grooten vlaems.* Soo dat den onderganck ende het verlaten van Oudt Vlissingen, de eerste opkomste is gheweest van het Nieuwe.

Tot het aenlocken van vreemde schippers ende kooplieden dede seer veel, dat alle visschers ende kooplieden van buyten komende binnen de haven van Vlissingen, wat sy elckanderen binnen scheeps misdeden, stonde te berechte van heurlieder schipper of stierman, gereserveert minčte ende doodtslach. Soo dat dese haven altijdts vol lach met Buyssen, Boots, Heudeschepen, Boeyers, Springen, niet alleen van inghesetenen, maer oock van vreemden. Want de eerste inghesetenen waren meest schippers, schipreeders, visschers, veynoots, huerknapen, ofte bootsghesellen, maeckende een vermaerde visschers, ende schippers gilde, haer besich houdende met de Doggevaert, Tesselvaert, Houckvaert, Harinckvaert, met visch ende harinck te drooghen ende te natten; met kuypen, packen, reeps, zeylen, netten, touwen, ende dierghelijcke tuych te maecken. De koopmanschap was verschen vis, tonnen ofte ghesouten vis; langhen ende stapel, ofte droogen vis; tonharinck ende korfharinck, ende sout. Den korfharinck ende verschen harinck wierde afgheslaghen by den laste; den tonnevis by der tonne; den stapelvis by den honderde; den verschen vis by XIII stucken smaels, ende verkocht voor seeckere visschers munte, ghesèght, *visschers ponden*, van ses grooten Vlaems elck pondt, ende *visschers schilden*, elcken schilde van 2 ß. grooten, gelijck daer van de oude Vlissinghsche Keuren gedueriich gewach maecken. Ende werde doe al, tot onderhoudt van de neeringhe, verboden verschen vis te koopen ofte verkoopen binnen de limiten van Westkappeler houck, ende Welsingen oort; dan moste die ghebracht werden ten afslaghe binnen der Stede, op de boete van x ß. grooten.

Doch

Doch wackerde voornamentlijck de harinckvanghst. Dese hielde de inghesetenen deser Stadt soo besich, dat jaerlijcx onderhouden werde Vacantie van rechte, die ghenoemt wierde, *Vacantie van der teelt*, ofte *harinckvaert*, ingaende den eersten dach van October, ende uytgaende den lesten der selver maendt.

Dese handel van den harinck wierde soo heuselijck ghedreven, dat den vreemden koopman voor gheen bedroch hoefde te vreesen. Want, volgens de Keure 133, doende packen den tonharinck by hem ghekocht, vermochte uyt te schieten, ende den Stierman weder te keeren alle ydele sticken, die men *Schoten harinck* noemde, die den Stierman ghehouden wierde weder te aenvaerden, ende daer af te korten naer behooren.

Ja oock, op dat dese neeringhe te beter ghevoordert, ende nergens door verhindert mochte werden, soo en was het niet gheoorloft den poorteren ofte inghesetenen van Vlissingen, hare schuldenaren met arreste te bekommeren, 'tzy in de Stadt, ofte Heerlijckheyt van dien, gheduerende de *Harinckteelt*, die oversulcx de *vrye Teelt* in oude brieven ghenoemt werdt. *De Vrye Teelt*, seght de Keure, *is ingaende alle jare Sinte Lambrechts dach, ende expireert Sinte Caterijnen daghe daer aen volghende. Binnen welcken Teelt niemandt arrestabel is om civile actien, ten zy om saecken ende schulden, concernerende de selve Teelt.* Insghelijcx, ten tijde van de Teelt wierden alle boeten verdubbelt. Ja, de Teelt gaf soo veel vryheden aen den inghesetenen, dat in oude brieven hare Privilegien verdeelt werden in die, welcke sy het gheheele jaer door, ende in die, welcke sy gheduerende dese Teelt, ghenoten.

Hier over zijn hier ghestelt verscheyden Thollen, als, den *Hooghen thol*, welcke ghehouden waren te betalen de schippers, varende op Vlaenderen; den *Harinck-thol*, die betaelt wierde naer advenant den prijs die hy gegolden hadde. Want van ouden tijden aen af, om de Stadt van Vlissinghen te houden in state, ende te bet te vervallen de groote kosten ende lasten van wercken, ende anders, die sy dagelijcx hadde, ende noodtsaeckelijck doen most omme te onderhouden die havene, brugghe, kaeyen, houtenhoofden, ende andere leden van de Stadt, soo dat die schippers ende alle kooplieden, met heuren harinck ende andere koopmanschappe in de havene ghemackelijck komen mochten, ende de selve ghebruycken, zijn seeckere ongheelden opghestelt, te ontfanghen op den harinck, die ter Zee ghevanghen, ende tot Vlissinghen aenghebracht, ende daer verkocht wierdt; te wetene, op elck pondt groot Vlaems ghelts van koop ende verkoop, van elcken twee grooten Vlaems;

Vlaems; noch van den selven koop op elck last harinck twaelf grooten, ende alsoo naer advenant van soo vele alsmense kocht ende verkocht. Voorts, was oock ghekeurt te ontfanghen van elcken schepe harincx, dat uyt der Zee quam met harinck aldaer gheladen, een tonne harincx binnen elcke teelt, sonder meer. Ende waerdt soo, dat yemandt kochte ofte verkochte eenigen harinck tusschen Westcappel ende Welsinge haven toe, hy was ghehouden daer af te betalen, beyde kooper ende verkooper, alle de ghedachte onghelden, ende daer toe den harinck te brenghen tot Vlissinghen, ende aldaer openbaerlijck af te slaen. Dit *Havengheldt*, ofte *Harinck-thol*, is tot desen eynde gheyest van Philips van Burgundien, met sijne brieven ghegheven tot Brugge, in't jaer 1444.

In het jaer 1452, den 25 Martij, heeft Hertoghe Philips, Hertoghe van Burgundien, by sijne opene brieven, ende omme die redenen wille daerinne begrepen, verkocht ende ghecedeert, voor hem, sijne erven, ende naerkomelingen, Graeven ende Graevinnen van Zeelandt, aen sijnen lieven ende getrouwen, Heer Henrick van Borssele, Heere van ter Vere, die Steden, Landen, ende Heerlijckheden van Vlissinghen, Westcappel, ende Domburch, ende de duynen aldaer, met allen heuren toebehooren, omme daer van by den voornoemden Heere van ter Vere, sijne erven ende naekomelingen, gebruyct ende beseten te worden in allen rechten, baeten, profijten, tollen, renten ende emolumenten daer toe behoorende. Ende dat om de somme van twaelf duysent croonen, een prijse van acht en veertich grooten munte van Vlaenderen op't stuck. Die den Heere van ter Vere gereet betaelt heeft aen handen van den ontfanger Generael Guiljaume de Popper. Doch alles met dese voorwaerden, dat den Heere van ter Vere, ende sijne Erven, gebruycken souden de voornoemde Steden ende Heerlijckheden, met den ghevolghe van dien, den tijdt van seventhien naestvolgende jaren, sonder dat den Hertoghe, dien tijdt gheduerende, de selve Heerlijckheden lossen soude moghen in eenigher maniere, maer wel daer naer.

Doch ten laetsten onder Princesse Maria, is gheschiet aen Heere Wolfaert van Borssele, Graeve van Grandtprè ende Bouchain, Heere van ter Vere, de volkomen uytgifte van de Landen ende Heerlijckheden van Vlissingen, Westcappel, ende Domburch, te leene te houden van den Graefschappe van Zeelandt, met de duynen, ende haren toebehooren aldaer, niet uytghenomen, met alle justitie, hooghe middelen, ende laghe, assisen, aenwassen van der Zee, goederen van bastaerden, rechten van uytlandtsche, ende dat boven alle andere francisen, rechten, profijten, emolumenten ende ver-

vallen, die Vrouwe Maria, ende hare voorsaten, Graven ende Gravinnen van Zeelandt, aldaer ghehadt hebben, met dese voorwaerden;

I. Dat, indien in de voorschreven Heerlijckheden eenighe Landen waren subject tot beden ofte heervaerden, dat de selve Landen daer toe subject souden blijven, sonder by de voorschreven Vrouwe yets meer te reserveren.

II. Dat de ondersaten, Poorteren, ende inwoonderen van de voornoemde Heerlijckheden, den Heere Wolphaerdt, ende sijne erven, voortaen obedieren souden, ende hem eedt doen als haren gherechten Heere, ende Proprietaris, soo als dat behoort, behouden den Graven ende Gravinnen van Zeelandt haer souverainiteyt, resort, trouwe, ende manschap, sonder meer.

III. Dat den Heer Wolphaert daer voor betalen soude aen den ontfanger Generael van de Finantien, de somme van vijf duysent croonen, ten prijse van acht ende veertich grooten munte van Vlaenderen op 't stuck, maeckende t'samen met de twaelf duysent croonen in den jaere 1452. van Henrick van Borsselen ghegheven aen Hertoch Philips van Burgundien, de somme van seventhien duysent croonen.

De Brieven hier van zijn gegeven in de Stede van Denremonde, den eersten dach van Majus, anno 1477, ende werden in het tweede deel van dese Chronijcke ghelesen. Dus is Vlissingen, tot noch toe ghestaen hebbende onder de Graven, onder de Heeren van der Vere ghekomen, ende tot den dach van heden verbleven, welcker regijster in de naest volgende beschrijvinge van de Stadt Vere staet te lesen.

Dese Stadt ontbrack noch de behoorlijcke sterckte. Ende heeft eerst in den jare 1489, Philips van Burgundien, Heere van Beveren, ende Vlissingen (andere schrijven dit Heer Adolf toe) de Stadt bemuert, ende met vesten rondtsom verseeckert, daer toe die van Sluys in Vlaenderen de meeste reden gaven; als die doe ter tijdt uytgheplondert hadden vele dorpen in Zeelandt, oock Vlissingen ende Westcappelle, tot Vlissingen, op eenen Pinxterdach, doodtsmijtende Wolter van Domburch, Burgemeester (andere noemen hem Schoudt) in de Sacristye van de Kercke, alwaer hy, als in een vrye ende heylige plaetse, teghen het gheweldt van die van Sluys sich gedacht hadde te verseeckeren.

In het jaer 1504, den 22 van Augustus, is Adolf van Burgundien, Heer van Beveren, gehuldt tot Vlissingen, als Heere, daer mede tegenwoordich

waren,

waren Heer Philips van Burgundien, Admirael, Philips de la Bare, Andries Andriessen, Rentmeester, met Cornelis Iacobsen van ter Vere, ende Mr. Iacob Inghelgrave. Hy troude in den jare 1509, den 18 Iunij, Vrouw Anna van Berghen, in de Stadt van Berghen op den Zoom; welcke oock korts daer na heerlijck tot Vlissinghen inghehaeldt wierde. Dese Heer Adolf is sijne ondersaten, (om nu niet te spreecken van de sonderlinghe goede sorghe, die hy voor den gheheelen lande van Zeelandt, voornementlijck het onderhouden der dijcken, ende Zeewercken, heeft ghedraghen) een minsaem, mildt, ende goedertieren Heer gheweest. Immers die van Vlissinghe konnen daer van ghetuyghen, sijnde in den jare 1530, tot haer groot voordeel, met hem, aengaende de onderhoudinge van Stadts wercken, teghen de Zee, overghekomen, soo als de volghende brief vermeldt;

Alsoo t'anderen tijde tusschen d'Hooghe, Edele, Moghende Heere, Adolph van Bourgoignen, Heere van Beveren, vander Vere, Vlissinghen, Brouwershaven, &c. ter eender zijde, ende Burghermeesters, Schepenen, ende Raedt der voornoemder Stede van Vlissinghen ter anderen zijden, seecker contract nopende de reparatien ende onderhout der voornoemder Stede ghemaeckt is gheweest, d'welck syn eynde ghenomen soude hebben binnen vijf toekomende jaren; ende men bevindt dat van noode is naer de voornoemde vijf jaren voorden toekomenden tijdt te contracteren tot oorboir ende profijte van de voornoemde Stede, aengesien dat naer t'expireren vande voornoemde contracte noch van noode hadde geweest de accysen ende imposten nu loop hebbende, te continueren, soo wel omme t'onderhout vande zeewercken, reparatien ende fortificatien vander selver Stede, als omme te betalen de jaerlijcxsche Renten van twee hondert drie ponden grooten Vlaems s'jaers, te lossen den penninck vyftiene, daer mede de selve belast is, ende oock omme de lossinghe van dien; Soo is omme de voorsz. redenen ende andere, mijnen voornoemde Heere, als Heere van Vlissinghen, ende Burghermesters, Schepenen ende Raet der selver Stede, daer toe moverende, 't voornoemde Contract gecasseert, geannulleert ende te niete ghedaen, ende in de stede van dien omme 't eeuwich ende welvaert vande voorsz. Stede by den voornoemde Heere van Beveren, Heere van Vlissingen, midts gaders Burghermeesters, Schepenen, ende Raedt der voornoemder Stede, naer wettelijcke ende behoorlijcke communicatien ghehouden metten notabelen ende ghemeente der voornoemde Stede, een nieuw Contract gheconcipieert ende ghesloten, waer af d'innehonden hier naer volght;

I. *Alvoren soo heeft mijnen voornoemde Heere van Beveren, Heere van Vlissinghen, over hem ende syne nakomeren tot eeuwighen daghe belooft ende belooft midts desen, der voornoemde Stede Vlissingen jaerlijcx toe te legghen uyt syn domeynen*

meynen ende innekomen, de somme van hondert ses en sestich ponden, derthien schellinghen, vier grooten Vlaems, die men betalen sal in handen van die van de Wet, ofte andere die daer toe ghecommitteert sullen werden, te weten, die van vier hondert guldens uyt den Wyn accysen, beloopende elck quartier s'jaers hondert gulden, ende de reste loopende ses hondert gulden, uytten Harinck-thol, die betaelt sullen worden elck s'jaers St. Catelijnen daghe, of immers te Kersmisse, ten langsten, onbegrepen.

II. *Item, noch heeft den voornoemden Heere belooft, ende is te vreden, dat die vande voornoemde Stede sullen jaerlijcx heffen de heele collecte vande bieren, ende van den Zoute, ghelijckmen die nu heeft, ende oock ontfanghen 'tgheheel recht ende innecommen van de Balance.*

III. *Item, noch sullen die van de voornoemde Stede jaerlijcx heffen ende ontfanghen de rechte helft van de wijn accysen, diemen heft op den vierden penninck, ende d'andere helft sal ontfanghen mijnen voornoemden Heere.*

IV. *Item, alsoo in't vermaken ende vernieuwen van desen jeghenwoordighen Contracte, Burgermeesters, Schepenen ende Raedt, midtsgaders de ghemeene inghesetenen van de voornoemde Stede van Vlissinghen, aenschou nemende op de groote lasten die deselve Stede ghedooghen moet, alsoo wel ter cause vande betalinghe van de renten, lossinghen, van de fortificatien, reparatien ende andersints, gheconsenteert hebben, dat men van nu voortaen heffen sal van nieuws boven den ouden excijs ende collecte van yder groster tonne van allerhande vreemde bieren, twaelf grooten Vlaems; Soo is gheaccordeert, ende besproocken tusschen mijnen voornoemde Heere, ende die van de voornoemde Stede, dat mijnen voornoemden Heere heffen sal d'eene helft vanden voornoemden nieuwen collecte, ende die van de voornoemde Stede d'ander helft, alle welcke voornoemde penninghen die van de voornoemde Stede hebben belooft ende belooven midts desen, over henlieden, ende over henlieden nakomers te employeren totter reparatie ende fortificatien van de voornoemde Stede, ende oock totter betalinghe ende lossinghe vande renten als vooren: Welverstaende, dattet hier naermaels ghebeurde dat de voorsz. penninghen ende inkomen van de voorsz. Stede niet en soude mogen furneren en bestrecken totte lasten vande buytenwercken der selver Stede jeghens de Zee, soo sal de Heere van Vlissingen, nu ende alsdan wesende, ghehouden zijn, ende de selve buytenwercken te doen vermaecken tot synen koste.*

V. *Item, is oock 'tverstandt vanden voorsz. Contracte, dat alsulck een accoort als mijnen voornoemden Heere selve ghemaeckt heeft jeghens die van de Lande, nopende 'tonderhouden van den Westerschen hoofde met synen vervolghende wercken, beginnende van antrent den Krommen hoofde, streckende van den Zeedijck*

Noordt-

Noordtwaert tot onser VrouWen stake jeghens de Molendijck, tot laste van die van de voornoemde Stede niet komen sal, noch in de reparatie van de Stede van dien begrepen, maer sal mijnen voornoemden Heere 'tselve onderhouden t'synen koste ende laste.

VI. *Item, sullen die van de voornoemde Stede, Wanneer sy eenighe fortificatie sullen Willen doen, daer af mijnen voornoemden Heere adverteren, ende dat doen by advijse van hem, synen Ghedeputeerden, ofte Officier van der plaetse, die in alle saecken, de Politie ende ghemeene Welvaert van de Stadt aengaende, present ende gheropen zijn sal.*

VII. *Item, is voorts by den voornoemden nieuwen Contracte expressely ck bevoorwaerdt ende onder sproocken, dat, indien men hier namaels Werdt bevonden dat men de voornoemde Stadt hier met minder koste soude konnen onderhouden dan men nu jeghenWoordich doet, de fortificatien ende reparatien noodtsaeckelijcken ghedaen Wesende, soo sal mynen voornoemden Heere alsdan by advijse van die van der Wet van de voornoemde Stede, moghen den accijs, collecte, ofte andere inkommen afstellen tot ontlastinghe van de inghesetenen der selver Stede, naer ghelegentheyt van de plaetse.*

VIII. *Item, blijven oock die van der Wet der voornoemder Stede by desen Contracte verbonden, goet regardt ende toesicht te nemen, alsoo Wel op het faict van de Justitie, als Politie, ende alle jare van haerlieden beWindt ende administratie voor mijnen voorsz. Heere of synen Gecommitteerden, reeckeninghe ende beWijs te doen; sullen oock die van der Wet der voornoemde Stede, jaerlijcx eens te Sinxene, van nieuw ghekleedt zijn, omme Welcke kleeden mijn Heere jaerlijcx henlieden toelegghen sal, achthien ponden grooten Vlaems, ende die vander Stede ghelijcke achthien ponden grooten Vlaems.*

IX. *Item, sullen oock de voorsz. Heeren van Vlissingen by desen Contracte ghehouden zijn, elck jaer de Wet te vernieuWen, immers d'eene helft van de Schepenen te verlaten, ende d'ander helft in haerlieder stede te stellen, te Weten, 'teene jaer ses, ende 'tander jaer vijve.*

X. *Item, is oock bevoorWaerdt ende besproocken by de voornoemde Contractanten, dat mynen voornoemden Heere van Beveren sal ghehouden zijn eene nieuWe ordonnantie te maecken, ende die ter executie doen legghen behoorlijck op 't legghen van den Zoute, 'twelck ter Harinckvaert van nu voortaen ghebruyckt sal Worden, omme harinck daer mede te Zouten; te Weten, dat gheen stierman ofte visscher ter Harinckvaert varende van deser haven, gheenderhande Wit Zout ter Zee voeren en sal, 'tselve Zout sal aen landt binnen deser Stede opgheleghen hebben soo dat behoort, ten minsten een maendt ofte drie Weecken. Alle Welcke poincten ende arti-*

culen van den voornoemden mynen Heere van Beveren, als Heere van der Stede van Vlissingen, voor hem ende syne nakomelingen belooft heeft, ende belooft by desen Contracte, tot allen tijde ende ten eeuwigen dage te onderhouden; verbindende daer inne alle syne Domeynen, ende andere syne inkomsten van de voornoemde Stede van Vlissingen; ende de voornoemde Burghermeesters, Schepenen ende Raedt, midtsgaders de ghemeene ingesetenen van dien, hebben belooft, in goeder trouwen, 'tselve te onderhouden ten eeuwighen daghe, over heurlieden ende heurlieden naerkomers. Des t'oirconden ende tot meerder verseeckertheyt, hebben desen brief bezeghelt elcx met heuren Zeghel, te weten, myn Heere met synen Zeghel, ende die van der voornoemde Stadt metten Zeghel van saecken der voornoemde Stede aengaende. Ende was ghedaen op den 21 dach van November, anno 1530. Ende onder stondt gheschreven ende gheteyckent, Adolph van Bourgoingnen; Onder stondt, uyt den originelen accorderende; By my G. Was.

Adolf van Burgundien, Heere van Beveren, ende Vlissinghen, is deser weereldt overleden den 7 Septemb. 1540, tot Beveren op sijn Slot, ende begraven in de Capelle van Sandenburch, den 18 Januarij des volghenden jaers. Hier op is sijn soon Maximiliaen, den 7 Febru. des selfden jaers, 1541, ghehuldt tot Vlissinghen, als Heere. Sijn ghesellinne, Louijse van Croy, wierde oock aldaer heerlijck ontfanghen den 11 Iunij 1542; ende de ghemeente van Vlissinghen schonck haer, t'haerder komste, twaelf groote ende rijckelijcke hooge silvere croesen, met een decksel, weghende t'samen vier ende twintich marck silver, ende t'over, met een ame Rhijnsche wijn.

In den jare 1547, hebben de Burghermeesters van Vlissingen, by bevele van haren Heer, Maximiliaen van Burgundien, ghemeten de wijdte tusschen het Westersche hooft ende het naeste hooft van Breskens; ende wierdt bevonden op een leegh water 843 Roeden, ende voorts van 'tleech water tot aen den dijck van Breskens 287 Roeden. Op het jaer 1548, is den eersten steen gheleght van t'Rondeel, aen het Westersche hooft, den 21 April.

Die menichte van ingheseten nam t'hans alhier soo toe, dat in den jare 1548, die van Vlissinghen vertoonden aen Maximiliaen van Burgundien, haren Heere, dat hoewel Bailliu, Burghermeesters, ende Schepenen omme de administratie van Justitie in civile saecken, tot noch toe onderhouden hadden twee ordinarie rechtdaghen (die *s'Heeren-daghen* in de brieven selfs ghenoemt worden) ter weecke, nochtans, alsoo de Stadt van Vlissingen t'zedert seeckeren tijdt merckelijck vermenichvuldcht was, ende noch dagelijcx vermeerderde van ingesetenen, als oock in neeringe ende koopmanschappen, ghedreven by vreemde, hanterende ende besoeckende de ghedachte Stadt;

waer door oock bevonden wierdt dat de questien ende verschillen seer vermeerderden, so dat die voorsz. twee rechtdagen niet genoech waren om die te beslissen; waer op Maximiliaen van Burgundien geordonneert heeft, datmen niet alleen des Dijnsdaeghs ende Vrydaeghs, nemaer oock des Woonsdaeghs by Bailliu ofte sijnen Stedehouder, ende drie van de Wethouderen, recht ende justitie soude administreren. Dat sy oock souden mogen disponeren op alle provisien van Justitie, die voor henluyden versocht souden werden, als te mogen verkoopen litigieuse bederffelijcke goederen, ofte koopmanschappe, ofte diergelijcke, sonder daeromme te verbeyden de ordinaire Rechtdagen. Dat men in saecken van kleynder importantie, ende ghepriviligieerde, ende eysschende expeditie ende precise executie, procederen soude op twee weten ende deffaulten, sonder dat van nooden wesen soude 'tderde deffault te obtineren. Dat de sententien, vonnissen, ende appointementen, gegeven by de voorsz. drie Wethouderen, ter maninghe van den Bailliu ofte Stadthouder, ter executie geleyt souden worden, ende sorteren, als of die by 't volle Collegie gegeven waren; ende meer andere besonderheden, in de brieven daer van zijnde, te lesen. Immers blijck dat t'hans Vlissinghen in neeringhe, koopmanschap, seer bloeyende, ende volckrijck gheweest is; ende datmen waerghenomen heeft alle middelen, om niet min den vreemdelinghen, als den ingheboornen alle moghelijcke voldoeninghe te gheven.

Hier op volghde niet alleen de verbeteringhe, maer oock de versterckinghe van de Stadt. Want in den jare 1549, heeft Maximiliaen van Burgundien, veele noodighe werken ende fortificatien aen Vlissinghen laten maecken, soo op sijn eygen, als ghemeyne kosten, ontfanghende daer toe, by ordonantie van Maria Koninginne, de somme van thien hondert ponden.

In den jare 1551, is het Oosterhaven hooft gheleydt, zijnde te vooren maer een berm gheweest.

Maximiliaen van Burgundien, Heer van Vlissingen, is dese weerelt geruymt den 4 Iunij, 1558, ende in de Capelle, op sijn slot Sandenburch, begraven, achterlatende wel geen kinderen, maer so vele ende groote schulden, datmen tot voldoeninge van de crediteuren, ende op haer versoeck, alle sijne Heerlijcheden, ende daer onder Vlissingen, opentlijck heeft moeten verkoopen, daer toe verkregen zijnde het besluyt van den Grooten Raedt tot Mecchelen. Den eersten kooper was den Heere van Auxi; doch korts daer naer wierde de koop overgenomen by Philips, Koninck van Spangjen, ende Grave van Zeelandt, met de lasten daer op staende, die hy echter niet af loste. Dus, als oock door de flucx opgenomen Nederlantsche oorlogen, is oock dese koop te niet ghegaen.

De

De Koninick van Spangjen hadde niet te min tot betalinghe van de kooppenninghen van de Steden Vere ende Vlissinghen, doen verkoopen de Ambachtsheerlijckheden van Oost ende Wester-Zoubutch, als een goet onsterflijck erfleen, midts noch 148 Ghemeten, ende 841 Roeden landts, met den huysen of casteelen, parcke, bogaerdt, ende twee windtmolens, midts behoudende tot behoeve van de Stadt Vlissinghen, gaende rondt somme tot den ghestelden baeckenen toe, in de breedte 250 Roeden Ambachtsheerlijckheyt. Ende wierde op den 16 Augusti. 1567, de selve Ambachtsheerlijckheden ingeset 23 duysent guldens. Voor welcke somme kooper bleef Hieronymus de Rollé, Bailliu van ter Vere.

Nemaer, den Spaenschen Koninck maeckte sich te vergheefs door koop Heere van Vlissingen, die door de onuytspreeckelijcke wreedtheyt van den Hertogh van Alba, het oude ghesach daer over, als Grave van Zeelandt, niet langher konde behouden. Immers is ten laetsten ghekomen het wonderjaer van 1572, ende opghestaen de sonne van dien heerlijcken dach, den eersten van Paesschen, den vijfden van Grasmaendt, op den welcken die van Vlissinghen, werdende nu ghedreyght ende ghereedts gheperst, door het leggen van de fundamenten van een casteel, besteecken naer het wesen van dat van Antwerpen, om te zijn eenen onversettelijcken zetelstoel van de slavernye der inghesetenen, den Spanjaert de poorte voor het hooft sloten, ende de besettinghe uytjoeghen, ende allereerst vrywillich ontwonden ende van hare mueren lieten waeyen de wimpels van de vryheydt. Dit wonderwerck in alle sijne deelen op te halen, sal ons, indien Godt leven gundt, een ander dachwerck wesen, voorghenomen hebbende de eerste beroerten ende veranderinghen in Zeelandt voorghevallen, van de welcke kortelijck in het vervolgh van dese Chronijcke werdt ghesproocken, in een bysonder boeck af te handelen. Echter nochtans soude het onghevoechlijck wesen, ende strecken tot verkortinghe van die onwaerdelijcke eere, verdient by den burgheren van Vlissinghen, gantsch niet nu daer van te spreecken.

Voor Vlissingen waren ghekomen van Bergen op den Zoom seventhien Heudeschepen met een Regiment Spanjaerts, om, naer het innemen van den Briel, haer van Vlissinghen te verseeckeren. Terwijl de Foriers met de Majestraet handelden, quamen de burghers met groote menichte op het Stadthuys, roepende, dat sy gheen Spanjaerts in hebben wilden; ende daer naer in de wapenen komende, liepen op het rondeel van het hooft, ende losten op de aenkomende schepen een swaer stuck gheschuts. De Spanjaert dit siende, beefde van schrick, ende belaste een soldaet sich te water te begheven,

begheven, ende naer het hooft te swemmen, om in den naem van het gheheele regiment te versoecken, datmen van het schieten afstandt doen soude, met belofte, dat sy met de aenstaende vloet weder souden vertrecken. Het welck de burgheren aennamen, ende voerden den soldaet met een schuyt wederom aen boordt. Ondertusschen verlieten de Foriers de Stadt, ende begaven haer op de vlucht naer Middelburch. De Stadt was maer beset met een vendel Walen, zijnde te verwonderen, dat, onder sulcke onsteltenisse van ghemoederen, by den Hertoghe van Alba gheen meerder sorghe voor soo een aensienelijcke ende welgheleghen Stadt was ghedraghen. De Walen vreesden nu voor haer leven, maer wierden nerghens in beschadicht, ende belast binnen eenen dach ofte twee te vertrecken. De Heer van Catten, Gouverneur van Walcheren, des naermiddaechs tot Vlissingen ghekomen zijnde, versochte, men soude doch eenich Walschs ofte Hoochduyts krijchsvolck in nemen. De burgherye kreet daer op uyt, dat sy gheen van allen begheerden ofte vertrouden. Ja oock nu in de wapenen zijnde, wierden terstont verkooren vier Capiteynen, *Jaques Swijse*, *Jan de Moor*, *Leis Gillese Leest*, ende *Jacob Langestraet*, kloecke ende deftighe mannnen, welckers ordre de burgerye soude hebben te volghen. Van het ghedachte Regiment Spangjaerden was Oversten Pacieco, welcke, om eenighe redenen, by den Hertogh van Alba wat verbleven, quam met een Middelburchs oorlochschip van Antwerpen naer Vlissinghen ghevaren, onbewust zijnde van het ghene sijne Spangjaerts aldaer ontmoedt was. De Capiteyn van een kleyn oorlochsschip, voor de Stadt wacht houdende, dit vernemende, sondt hem aen boordt een roeyschuyte, met eenighe van sijn bootsvolck, die hem, neffens sijn ghevolch, met wille ofte onwille, over namen, ende binnen de poorte van Vlissinghen brachten. Daer berste de ghemeente uyt, ende riep; *Sla doodt. Het is Duc d'Albas soon* Doch door tusschenspreecken van eenige, die besadigher waren, ontginck hy doe den ghedreychden slach, ende wierdt in een burghers huys ghebracht, by de Olde brugghe, alwaer hy wel bewaert wierdt. Dan daer naer is hy op des Stadts Ghevanghenhuys ghebracht. Terwijl hy in hechtenisse sadt, quamen in de Stadt ende ginghen hem besoecken eenighe burgheren van Deventer, alwaer hy in besettinghe gheleghen hadde. Dese aenklaechden hem grouwelick aen de gemeente, onder andere groote schelmstucken, hem te last leggende, dat hy dien van Deventer ter weecke afghedronghen hadde een dochter, om sijnen wille daer mede te doen. Waer over de haet soo tegens hem toenam, dat, daer bykomende het aenhouwen van eenighe krijchsoversten, hy ter doodt ghedoemt, ende voor het oude

Stadthuys aen een galghe ghehangen wierde. Want de Grave van der Marck hadde nu uyt den Briel den Heere van Turlon, die namaels Admirael van Zeelandt is gheweest, met vijf ofte ses hondert soldaten tot Vlissinghen ghesonden, alsoo *Geleyn Scheuen*, een vertrout ende wacker man, om hulpe te verkrijghen, naer den Briele was ghesonden, *Ewoudt Pieterssen Worst* wierde over eenighe oorloch'chepen Admirael ghestelt, ende tot een Vice-Admirael *Jan de Moor*, die in dese tochten sijn leven gelaten heeft, hem toegevoecht. Uyt Vranckrijck ende Enghelandt quam oock hier daghelijcx veel krijchsvolck aen door toedoen van Graef Lodewijck van Nassau, onder den oversten Hieronymus de Seeraets, die eerste Gouverneur over de Stadt Vlissinghen ghestelt wierde. Dese hebben haer met Capiteyn *Joos de Moor*, des voornoemden Ians, Vice-Admiraels, soone, *Bouwen Eeuwentsen*, Admirael, *Cornelis Clayssen*, Vice-Admirael, in het nemen van de rijcke Lissebonsche, in't verstroyen van des Hertogen van Medina'Cæli wel bemande Vlote, in Zierickzee tot overgevinge te dwingen, het vernielen van de schepen van Sanchio d'Avila, in de batalie voor Bergen op den Zoom, in het verhinderen van het ontset der Steden Middelburch ende Arnemuyden, door den Prins van Orangjen belegert, in het wonderbaer ontsetten van Leyden in Hollandt, van den Spaenschen omringt, ende andere sware tochten alsoo gedragen, dat haer onversaecht gemoedt ende dapperheyt noyt genoech geroemt kan werden.

Die van Vlissingen haer alsoo van de Albaansche tyrannije ontslaghen hebbende, hebben de Burgermeesteren desen volgenden eedt gedaen, haer door „ last van den Prins van Orangjen voorghehouden : Dat sweeren wy, Bur„ germeesters te wesen der Stede van Vlissingen; den heyligen Christelijcken „ kercke, ende naer Godts woordt gereformeerde religie, midtsgaders d'exer„ citie van dien, voor te staen, ende niet toe te laten, dat die in eenigher manie„ ren verhindert ofte verturbeert werde, ofte yemandt ter cause van de selfde „ religie in sijn conscientie ondersocht werde; onsen genadigen Heere, den „ Koninck van Spangjen, als Grave van Hollandt ende Zeelandt, sijn recht te „ bewaren; den Prince van Orangjen, als sijnen wettelijcken Stedehouder, en „ sijnen Gouverneur, ghehoorsaem te wesen; de ghemeene saecke, tot weder„ standt van den alghemeenen Vaderlandts vyandt, te voorderen ende avance„ ren, naer ons vermoghen; alle aenslaghen ende listighe practijcken des vy„ andts, die tot onser kennisse komen sullen, te openbaren ende ontdecken; „ de Stede van Vlissinghen haer recht wel te houden, &c. &c. Alsoo moet „ ons den Almoghenden Godt helpen. Diergelijcken eedt hebben oock die Schepenen ende Raedtsmannen van Vlissingen doe ghedaen.

Den Hertoch van Alba hadde nu Vlissinghen opentlijck ghedreycht met den viere ende swaerde, ende tot volvoeringe van sijn voornemen, tot Berghen op den Zoom ghesonden thien duysent mannen, neffens een menichte van schepen, om haer in Zeelandt over te brenghen. Doch de tijdinghe krijghende, dat by Graef Lodewijck de Stadt van Berghen in Henegouwen inghenomen was, is ghenoodtsaeckt sijn volck te rugghe te trecken, ende elders te ghebruycken; het welck het behoudt van Vlissinghen, Vere, ende Ziericzee is geweest; ja vast ghestelt heeft de voorderinge van de ghemeene saecke, werdende ghenoechsame tijdt ghewonnen om Hollandt ende Zeelandt te verseeckeren.

Indien oyt eenighe deught ofte dapperheyt verdient heeft beloont te werden, soo is het dese van die van Vlissinghen; ende indien weldoen oyt in achtinghe ghenomen hebben de Vorsten, soo is het gheweest dien altijdt hoochst te ghedencken Willem, Prins van Orangjen, die rechte ende ghetrouwe Vader des Vaderlandts. Dese dan heeft dien van Vlissinghen niet alleen tot meerder welvaert, maer oock hoogheydt verheven, haer ghevende in den jare 1572, die aensienlijcke vryheden ende eeren, in de aenstaende brief te lesen. Want het betaemt ons wel, t'samen ende in eenen opslach, de deucht ende de belooninghe daer van te vertoonen.

Wilhelm, by der gratien Godts, Prince van Orangjen, van Nassau, &c. Allen den gheenen die desen sullen sien, saluyt; Doen te weten, dat op't vervolgh ende oodtmoedighe supplicatie aen ons ghedaen by onsen lieven ende wel beminden den Burghermeesters, Schepenen, ende Regierders der Stadt Vlissinghen, over ende uytten name van de selve Stadt, midtsgaders den ghemeenen poorteren ende ingesetenen van dien, omme de selve te moghen vorderen tot goeder politie, welvaert ende prosperiteyt, ende te bat te moghen bekomen van de groote ende swaere lasten daer inne de selve Stadt jeghenwoordelijcken is, soo ter saecken van de nootelijcke ZeeWercken, verachterheyt van renten, ende merckelijcke uyt saecken van der teghenwoordiger oorloogen, aengevangen jeghens den algemeenen vyandt van syne Majesteyts erf-Nederlanden, den Hertoghe van Alba, syne aenhanghers ende navolghers, ende ten opsiene van 'tgoet debvoir ende ghetrouwen dienst syne Majesteyt by henluyden in deselve oorlooghe ghedaen, dat ons van weghen ende in den name derselver Majesteyt, soude ghelieven te gonnen, accorderen, ende octroyeren, in krachte van Privilegie, seeckere poincten ende articulen, ons by henlieden overgegeven: Wy de voorseyde articulen overgesien hebbende, 'tadvijs van de Raden nevens ons wesende, midtsgaders het advijs ende consentement van de Gouverneurs ende

Regierders van Ziericzee, ende der Vere, hebben der voornoemde van Vlissinghen voor henlieden ende hare nakomers, poorters ende inghesetenen der voorseyder Stede, ghegonnen, gheaccordeert, ende gheoctroyeert, gonnen, accorderen, ende octroyeren by desen, 'tgheene des hier naer volght;

I. *In den eersten, dat Wy van weghen sijne Majesteyt, de voorsz. Stadt van Vlissinghen nemen ende houden immediate in onse protextie ende onderdanicheyt, met belofte dat syne Majesteyt, ofte syne nakomers, de selve Stadt tot geenen tijde en sullen veralieneren, by transporte, beleeninghe, ofte andersints, in't gheheel ofte deel, henluyden oock bevestighende ende confirmerende alle heurlieden oude ende goede Privilegien by syne Majesteyts voorsaten ende Heeren de voorseyde Stadt verleent.*

II. *Item, dat syne Majesteyt sal committeren over de voorseyde Stadt eenen Baillių, een persoon gequalificeert, de welcke sal hebben authoriteyt syne Majesteyts, ende der Stadts rechten te bewaren, allen actien criminel, ende andere van syne officie dependerende, te intenteren ende vervolgen, ende te bedienen allen t'geene dat tot het officie van Bailliuschap toestaet; den welcken oock gehouden werdt binnen der voorsz. Stadt syne residentie te houden, ende 'tvoorsz. officie te exerceren, ende bedienen in propren persoone.*

III. *Item, dat den Bailliu, Burghermeesters, ende Schepenen der voorsz. Stadt tegenwoordelijck zijnde, met henlieden ghevoecht den Wethouderen te vooren in Wette gheweest hebbende, sullen totten Gouvernemente der voorsz. Stede voor eens verkiesen vier en twintich persoonen, de notabelste poorteren der selver Stadt, tot Vroedtschap ende Raedt, uyt welcken getal sy luyden nomineren, ende syne Majesteyt overgheven sullen vier persoonen, omme twee van dien ghecommitteert te werden tot Burghermeesters, ende voorts soo vele uyt 'tselve ghetal van de Vroedtschappen, als uyt het gheheel corpus vande voorsz. Stede, noch achthien persoonen, van welcke syne Majesteyt neghen creeren sal tot Schepenen, wel verstaende, dat altijdt eene van de Burghermeesters sal ghebooren syn binnen der selver Stadt, ende sullen de derthiene van de voorseyde notable overblijvende dienen tot Vroedtschap ende Raedt als vooren, 'twelck voorts jaerlijcx ghedaen ende gheuseert sal werden by 'tgheheel Collegie van Bailliu, Burghermeesters, Schepenen, ende Raden voorseydt.*

IV. *Item, dat soo wanneer een van de Burghermeesters deser weereldt komt te overlijden, sal alsdan den Bailliu, ende 'tCollegie van Wette ende Raden, ofte de twee deelen van dien, moghen nomineren uyt t'voorsz. ghetal twee persoonen, daer van d'eene van syne Majesteyt sal ghesurrogeert werden in plaetse van den overleden Burghermeester.*

V. *Item, dat 'tvermaken ende vernieuwen van de Wet en Raden, jaerlijcx sal gheschieden den derden dach der maendt van Meye.*

VI. *Item,*

VI. *Item*, *sullen de voorsz. Burghermeesters, Schepenen, ende Raden, jaerlijcx moghen committeren eenen Rentmeester tot ontfangher van de innekomen der voorsz. Stadt, toekomende ofte toegheeyghent, ofte den selven continueren voor sulcken tydt sy luyden oirbaer bevinden sullen; welcken Rentmeester jaerlijcx ghehouden werdt van synen ontfanck ende administratie behoorlijcke reeckeninge, bewijs, ende reliqua te doen, voor ende in presentie van de Burgermeesters, ende Raden der selver Stadt, ende dat binnen de eerste acht daghen naer't vernieuwen van de Wet, welverstaende, dat niemant en sal moghen ofte moeten langher dienen in't voorsz. officie, dan drie continuele jaren.*

VII. *Item*, *sullen de voorsz. Burgermeesters, Schepenen, ende Raden, hebben de authoriteyt van creëren van allen anderen Officieren, tot nut ende oirboor der voorsz. Stadt, ende onderhout van de Politie van noode wesende, des Koninck-lijcke Majesteyts authoriteyt ende Domeynen in heur gheheel blijvende.*

VIII. *Item*, *sullen de Burgermeesters, volghens de oude Privilegien, hebben de dispositien van den employ van de Stadts innekomen, ende toelegghen van de wercken, ende merckelijck dat sy sullen hebben het employ van de penninghen procederende van de Harinck-thol, daer van den Rentmeester der voorsz. Stadt den ontfanck hebben sal, ende dat tot behoef van de wercken der voorsz. Stadt, daer toe die over ettelijcke jaren opghestelt ende gheeygent is, behoudens dat ten aengrype van de wercken van importantie, daer over geroepen sullen worden Schepenen ende Raden der voorsz. Stadt.*

IX. *Item*, *sullen de voorschreven Bailliu, Burghermeesters, Schepenen, ende Raden, volghens hun oude Privilegie, hebben ende behouden authoriteyt van te maecken, ordonneren ende statueren alsulcke ordonnantien, statuten, ende voorboden, soo wel concernerende de civile Justitie, als de Politie der voorsz. Stadt, die sy luyden bevinden sullen der Stadt ende ingesetenen nut ende oirboor te wesen, ende voorts mogen handelen, tracteren ende disponeren van allen anderen saecken ende affairen der voorsz. Stadt aengaende, al tot vermeerderinge ende Politie der selver.*

X. *Item*, *sullen alle ordonnantien, statuten, ende voorboden gheresolveert, ende ghestatueert, met by over eendraghen van de twee deelen van die van der Wet, ende Raedt present wesende, staet grijpen, al oft die by het gheheele Collegie besloten waren; maer indien den Officier met 'tander derde deel in contrarie opinie waren, sal haerlieder different ghereserveert werden ter discretie van syne Excell. ende Raden, neffens hem wesende. Ende alsoo de welvaert der voorsz. Stadt meest dependeert van de visscherye, ende van de negotie van de koopmanschap, dat, omme te bet te eviteren alle vexatien ende langhen train van processen tot solagement van den vreemden koopman, ende inghesetenen der selver Stadt, alle sententien, soo interlocutoire, als*

diffinitive, wesende reparabel ende niet excederende de somme van vijfthien ponden Vlaems eens, sullen gheexecuteert worden onder cautie, niet jeghenstaende oppositie, appellatie, ende sonder prejuditie van dien, ende dat de executien der selver niet en sullen moghen ghestut worden onder decxsel van eenighe clausulen van inhibitie ende dissentie, ofte andere.

XI. *Item, de voorseyde Stadt ofte Regierders der selver, sullen van allen actien, beroerende soo den rechten, ordonnantien, privilegien, ende statuten der selver Stadt, als der Politie, heur betreck moghen doen, ende oock betreckelijck wesen voor syn Majesteyts Secreten Rade, heuren rechten vervolgen voor den Rade van Staten, beneffens syne Excellentie wesende.*

XII. *Item, desgelijcx sullen de poorteren ende ingesetenen der selver Stadt, in cas van appellatie ofte reformatie, in eenighe periculeuse saecken ende andere, niet roerende de privilegien, ordonnantien, statuten ,, ende Politie der voorsz. Stadt, optie hebben van die te verheffen ende vervolgen voor die van den Grooten Raedt, ofte voor den Hove van Hollandt, gelijck eenige andere Steden * ende merckelijck Recht ende Privilegie useerende is.*

XIII. *Item, tot beter onderhout van de goede Justitie, soo wanneer den Baillui in weygheringhe is, ofte merckelijcken dilayeert de vonnissen van Burgermeesters ende Schepenen ghewesen ter executie te stellen, ende daer van klachte ghedaen is, dat alsdan een van de Burgermeesters de voorsz. ghedilayeerde executie selve doen sal, ofte doen doen by der Stadt Boden, ofte s'Heeren Dienaers.*

XIV. *Item, dat oock in absentie van den Baillui, ofte by ghevalle van weygheringe van hem, een van de Burgermeesters, ofte by heure ordonnantie een van de oudtste Schepenen, sullen moghen Vierschare bannen, ende parthyen Recht administreren, ende den delinquanten ofte contraventeurs van de ordonnantie van wette te mogen calangieren, soo crimineelijck als civilijck, naer gelegentheyt van de saecken, ende te doen ofte doen doen alle corporele apprehentie van den selven delinquanten ofte contraventeurs, des noodts wesende, ende inghevalle als vooren; 't welck doende alle s'Heeren Dienaers, ende andere, ghehouden sullen wesen den voorsz. Burgermeester te assisteren, op arbitrale correctie.*

XV. *Item, dat den Baillui niet en sal vermoghen eenighe poorters ofte poorteressen te apprehenderen aen den lijve, sonder advijs van een van de Burghermeesters ende voorgaende informatie, ten ware hy yemandt in presenti flagranti crimine bevonde.*

XVI. *Item, van ghelijcken en sal den Baillui niemandt moghen brengen ter torture ofte scherper examinatie, dan by voorgaende vonnisse van Burgermeesters en Schepenen, ende eenighe van de Wet in competenten ghetale.*

XVII.

XVII. *Item, hebben oock gheaccordeert ende gheoctroyeert, dat de Ambachtsheerlijckheyt van Oudt Vlissinghen sal van nu voort ghecorporeert wesen in de jurisdictie van de voorsz. Stadt, ende voorts de Parochien van Soutelande, St. Jans kercke, Serboudens kercke, Crommenhoucke, Biggenkercke, Rithem ende Welsingen, ende de inwoonders van dien sullen te Rechte staen binnen de voorsz. Stadt van Vlissinghen, voor Schout ende Keur-Schepenen aldaer, jeghenwoordelijck gecreëert, ende die voortaen alle jare by die van de Gerechte der voorsz. Stadt ghenomineert sullen worden, in de nombre van eenen Schout ende elf Schepenen, ende dit by maniere van provisie.*

XVIII. *Item, welcke voornoemde Schout ende Schepenen sullen kennisse ende judicature hebben over den ingbesetenen der voorsz. Parochien, ende sal van henlieden vonnisse gheappelleert werden aen Burghermeesters ende Schepenen der voorsz. Stadt Vlissingen, op de boete ende instructie by den selven Burghermeesters ende Schepenen daer van te maecken; ende sullen oock voor den voornoemden Schout ende Schepenen ghedaen ende ghepasseert werden alle verlijden van Contracten tusschen de voorsz. inghesetenen ghesschiedende, midtsgaders alle verkoopinghen ende belastingen van huysen, ende gronden van erven, daer van den Clerck der voorsz. jurisdictie, behoorlijck register van houden sal, brieven depescheren ende expedieren onder den zegheltochte van de voornoemde Schepenen, sonder dat de voorsz. ingesetenen eenighe alienatie ofte belastinghe van eenighe huysen ende gronden sullen moghen doen voor andere Jugen ofte Wetten, op peyne van dat de selve sullen wesen van onwaerden; ende belangende de Hooge jurisdictie der voornoemder Parochien hier te vooren gheextendeert by den Rentmeester van Bewesterscheldt, de selve sal bedient worden by den Baillin der selver Stadt, ter judicature van Burghermeesters ende Schepenen der selver.*

XIX. *Item, om te eviteren de groote consluentie van de doodtslagers ende andere malifacteurs, die heure refugie nemen binnen der voorsz. Stadt, onder decxsel van gheleyde, dat den voorsz. Baillin niemandt en sal vermogen te gheven geleyde ofte vryheydt binnen der selver Stadt, dan by advijse van de voorsz. Wethouderen.*

XX. *Item, ten fijne de voorsz. Stadt te bet mach gheaccommodeert worden, soo ten handele van de negotie van koopmanschappe, als der visscherye, hebben de voornoemde van Vlissingen geconsenteert, ende gheconsenteert midts desen, te mogen maecken andere Havenen ende Vlieten, die zylieden sullen adviseren naer gheleghentheyt des tijdts, tot bergenisse van de schepen; in welcke Haven ende Vlieten zylieden, midtsgaders alle vreemde kooplieden ende visschers, hebben ende ghenieten sullen alle alsulcke vryheydt, als zylieden hebben in heurlieden oude Haven, ende tot commoditeyt van lossen ende laden, te mogen stellen Cranen ende andere instrumenten, als van noode wesen sal.*

XXI. *Item, omme de selve havenen ende vlieten commodieuselijcken te moghen maecken, ende daer omtrent ende beneffens te mogen timmeren, dat sylieden de selve Stadt sullen moghen augmenteren ende vermeerderen naer ghelegbentheyt, welverstaende, dat de selve alvooren sal ghefortificeert wesen; de selve oock consenterende alsulcke jurisdictie binnen der limiten ende palen, hier te vooren ter ordonnantie van syne Majesteyt ghestelt buyten der selver Stadt, als sylieden hebben binnen het oude begrijp der selver.*

XXII. *Item, hebben oock de poorteren ende poorteressen der voorsz. Stadt van Vlissinghen, gheconsenteert vryheyt van den Thol in den Lande van Brabandt ende Vlaenderen, ende dat voor soo veel in onse macht is.*

XXIII. *Van ghelijcken, dat de poorters ende poorteressen der voorsz. Stadt, niet en sullen vallen in confiscatie van goeden, maer wel van lijve, naer ghelegentheyt van de misdaet, ende sullen heure goederen succederen op heure kinderen ofte gherechte erfghenamen; ende dat de poorters ende poorteressen met heurlieden huysgenoten in gheene andere Steden ofte plaetsen ofte Walcheren criminelijcken beticht ofte aenghesproocken sullen worden; nemaer, om eenighe criminele saecken ghevanghen wesende, t'heurlieder ofte des Baillius ofte Burgermeesters ende Schepenen van Vlissingen, versoecken gerenvoyeert ende ghesonden werden, ten koste van den versoecker, binnen de voorsz. Stadt Vlissinghen, ende ghelevert in handen van den Baillu, om teghens henlieden gheprocedeert te werden naer behooren.*

XXIV. *Item, alsoo de poorters van Middelburch, onder pretext van seecker pretens Privilegie, hebben den poorters ende ingesetenen der Stadt Vlissinghen, om penningen, schuldt, ende prophane saecken, betrocken voor den Geestelijcken Hove, aldaer tot dese tijdt onderhouden, willende oock de sententien, al contrarie den ouden Privilegien der voorsz. Stadt, hebben wy in conformiteyt van de voorsz. Privilegien der voorsz. Stadt van Vlissingen gheexempteert, ende exempteren midtsdesen de voorsz. poorters ende inghesetenen der voorsz. Stadt Vlissinghen van allen dagingen, censueren in den Gheestelijcken Hove, ghegheven uyt cause van prophane saecken, midtsgaders den executien daer naer ghevolght; accorderende voorts, dat 'tvoorsz. Geestelijck Recht, ofte jurisdictie, in prophane saecken niet en sal moghen gemuteert ofte verandert worden in Weereldtlijcke jurisdictie, niet meer uyt krachte van eenigh Privilegie der voorsz. Stadt van Middelburch, ofte anders.*

XXV. *Item, sal voortaen de voorsz. Stadt van Vlissinghen mede wesen een van de Staten van den Lande ende Graefschap van Zeelandt in't generael, als van den Lande van Walcheren in't particulier, ende oversulcx gheropen ende present wesende tot allen vergaderinghen, communicatien, reeckenschappen, ende alle andere handelinghen ende affairen, de selve Staten concernerende, ende*

ende daer beneffens hebben stemme ende voys, als andere Staten ghewoonlijck zijn te doen.

XXVI. Item, octroyeren oock, dat achtervolghende het oude ghebruyck, allen visschers komende uytter Zee met heurlieden vanck binnen der voorsz. Stadt, sullen onghehouden zijn Thol te betalen last breeckende, ofte niet, behalven de vreemde die het selve schuldich zijn.

XXVII. Item, sullen oock alle koopvaerders inkomende binnen de haven van Vlissinghen by storm ofte contrarie windt, ende gheen last breeckende, weder vry mogen uytvaren sonder Thol te betalen van de goederen die sy geladen hebben, anders dan alleenlijck Roer-thol, ghelijck 'tselve soo in Vranckrijck, als elders, den ondersaten van herwaerts over toegelaten werdt, behoudens syne Majesteyt syn recht van anckeragie daer 'tselve valt; welverstaende, dat de schippers ofte yemandt anders van den schepe, yets verkoopende tot noodtlijcken behoef, ende dat ontladende, niet en sal ghereeckent worden voor last ghebroocken te hebben.

XXVIII. Item, ende op de remonstrantie, dat hier te vooren ende tot noch toe dickmael questie ghevallen is tusschen den Commis van den Thol, ende de visschers ende koopluyden binnen der voorsz. Stadt arriverende, uyt cause van welcken den selven Commis de schepen ende schippers hout leggende tot hunnen achterdeele, sonder die te willen ontslaen in eenigher manieren, sullen van voorts alle alsulcke arresten moghen verborcht worden, ende midts dien de voorsz. arresten ontslaghen, onder de selve cautie, ten ware in maniere van confiscatie.

XXIX. Item, van ghelijcken en sal den Commis van den Thol niet mogen eysschen ofte afnemen eenighe portie, ofte sooden van visch, harinck, oesters, wijn, fruyt, hoenders, eyeren, kieckens, ofte andere soorten van victualie, die daghelycx binnen der voorsz. Stede tot sustentatie van de inghesetenen der selver, aenkomen ende ghebracht werden. Ende aengaende die voorsz. van Vlissinghen aen ons versocht hebben van weghen als vooren, ontlast te worden van seeckere exactie die hier te vooren henlieden binnen der Stadt van Antwerpen gheeyscht is, welck men noemt het Gheleyde, ende 'twelck onvoorsichtelijck sonder ordre ofte prefixen taulx afghenomen werdt, Wy van syne voorschreven Majesteyt, ende soo vele in ons is, ghedencken in gheleghender tijdt t'haerluyder ontslaginghe te disponeren naer behooren.

XXX. Item, ende soo vele raeckt het recht van de exemptie van de poorters uyt der voorschreven Stadt metter woon vertreckende, ende den ghenen uyt andere plaetsen, erfachtich ofte successie uyt der voorschreven Stadt halende, daer af de Stadt van Vlissinghen versoeckt te ghenieten den twaelfsten penninck van alle den goeden hem competerende, wy verstaen van weghen syne Majesteyt,

dat de Steden van Walcheren onderlinge, desen aengaende, sullen verdraghen ende een voet nemen.

XXXI. *Item, accorderen oock, dat de voorsz. van Vlissingen sullen genieten 'trecht van Craengeldt van alle Wijnen binnen de voorseyde Stadt arriverende, ende aldaer opgheslagen, als van oudts tot Middelburch betaelt is. Behoudens dat de koopluyden met heure Wijnen ende koopmanschappen niet verbonden en sullen wesen, maer vryelijcken moghen gaen ende opslaen, daer 't hunlieder belieft.*

XXXII. *Item, aenghemerckt dat men van 't vervoeren van de granen jegenwoordelyck betaelt recht van Licente, soo willen wy ter ghelegender tijdt de selve van Vlissingen daer inne vryheydt verleenen, als die van Hollandt ghehadt hebben, ende daer van vry zijn.*

XXXIII. *Item accorderen voorts meer, die van Vlissingen te mogen maecken ende stellen zoutkeeten, daer die commodieuselijck dienen ghemaeckt te wesen, tot voorderinghe van den Harinck ende vischvaert noodtlyck wesende, behoudens dat de fortificatie der voorsz. Stadt daer by niet ghekrenckt en werdt, of de Stadt niet en kome in perijckel of ghevaer van brandt.*

XXXIV. *Item, achtervolgende de oude Statuten ende Voorboden der Stadt van Vlisssinghen, soo sullen alle visschers komende uytter Zee met verschen visch, heuren vanck niet moghen verkoopen op den stroom ofte andere strangen binnen den limiten der selver, tot begrepen tusschen Westcappels houck ende Vlissinghse haven, nemaer de selve brengen ten afslaghe binnen der voorsz. Stadt, ende aldaer betalen 'trecht van de Schrijfambachte van den verschen visch, syne Majesteyt competerende, op alsulcke peynen ende boeten als van oudts ghestatueert zijn, oft alnoch gheordonneert souden mogen worden; ende dat zy, den ghenen contrarie ghedaen hebbende, sullen moghen aenhalen ende arresteren voor de selve penninghen ende boeten; midtsgaders voor 't recht van den voorsz. Schrijfambachte.*

XXXV. *Item, alsoo die van Vlissingen ons oock verthoont hebben, dat naer de algemeyne ende natuerlijcke rechten, de navigatie ende ladinge by der Zee eenen yeghelijcken ende tot allen Steden ende plaetsen vryelijck behoort toeghelaten te worden, ende dat des niet jeghenstaende die van Middelburch ende eenighe andere, in voorledene tijden hen vervoordert hebben, de selve Zeevaert ende ladinghe over Zee te willen beletten, hebben desen aenghemerckt, expresselijck gheaccordeert, dat van nu voortaen die van Vlissinghen, heure schippers ende Zeevarende persoonen, de selve ladinghe over Zee sullen mogen doen ende genieten, soo wel tot Middelburch, Antwerpen, als in andere Steden ende plaetsen van den Lande van herwaerts over ter Zee, ofte op de revieren gelegen, midts dat andere van de selve plaetsen oock gedoocht ende toegelaten worden gelijcke ladinge in de haven ende Stede van Vlissingen.*

XXXVI.

XXXVI. *Item, sullen desgelijcx de voorseyde van Vlissingen, vryelijck ende sonder contradictie mogen laden op't vlacke ende reede van Arnemuyden, beneffens den schippers van Middelburch ende Arnemuyden voorseyt, ende sullen allen schippers komende uytter Zee geladen, ende ancker uytwerpende tusschen de limiten boven genoemt, van Westcappels houck ende Welsinge haven, last breeckende ende Thol schuldich wesende, ghehouden syne Majesteyt Thol te betalen binnen de voorsz. Stadt Vlissingen, in handen van den Tollenaer ofte Commis aldaer.*

XXXVII. *Alle welcke poincten ende saecken vooren verklaert, wy willen ende begheeren dat de bovengenoemde van Vlissingen, voor heur ende heurlieder nakomers, Poorteren ende ingesetenen der voorsz. Stadt, so in't generael als particulier, sullen genieten ende gebruycken naer heure forme ende teneur, ende in aller voegen ende manieren, gelijck als wy henlieden die vergunt ende geoctroyeert hebben; versoeckende daeromme, ende des niet te min van weghen der Majesteyt, ontbieden ende bevelen den luyden van den Rade ende Reeckenkamer over Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt, ende andere syne Majesteyts Rechteren, Justicieren ende Officieren, die't aengaen sal, dat sy de bovengenoemde Supplianten, Poorteren ende ingesetenen van Vlissingen, soo in't generael, als oock eenen yegelijcken van dien in't particulier, van dese onse gratie, accoordt ende Octroy, naer inhout desselfs, doen laten ende gedoogen, rustelijck, vredelijck, ende volkomentlijck houden, genieten ende gebruycken, casserende allen biljetten ende wederseggen ter contrarien, want ons alsoo belieft. Des t'oirkonde hebben wy dese met onse name onderteyckent, ende ons Secreet-Zeghel daer onder aen doen hanghen, in rooden wassche. Ghegheven ende aldus ghedaen tot Middelburch, op den tweeden dach van Meerte, in den jare onses Heeren, duysent vijf hondert vier en tseventich. Ende was onderteeckent in Italiaensche groote letteren*, Guill. de Nassau.

Daer op quamen die van Vlissinghen, neffens andere groote Steden, op de dachvaerden van de Staten van Zeelandt; stelden op een Crane, ende vielen aen het ghebruyck van de rechten ende vryheden, haer vergunt; niet teghenstaende het kreunen van die van Middelburch, gheduerich voorhoudende, dat sy in haer recht, aengaende de Stapel van de Westersche wijnen, Crane, Gauge, ende ander, grootelijcx ghequetst waren.

Hier en tusschen, dinghden die ten achteren waren aen het sterfhuys van den ghedachten Heer, Maximiliaen van Burgundien, Heere van Beveren ende Vlissinghen, gheduerichlijck te hove, dat men een nieuwe verkoopinghe van de Stadt ende Heerlijckheyt van Oudt ende Nieuw Vlissinghen aenstellen soude, zijnde de saecken van den Koninck van Spangjen t'hans gheheelijck in Zeelandt verloopen.

Immers is den 18 Octob. in het jaer 1580, door Joost van der Belie, ghesworen exploictier van den Hove Provinciael, van nieuws opgheveylt de Stede ende Heerlijckheyt van Oudt en Nieu Vlissingen, ende geroepen, wie dat naer de selve bieden, ende ten prijse setten wilde. Ende daer naer de wassen keersse ontsteecken zijnde, naer instellinghe ende eenige verhouginge, is by de selve barnende wasse kaersse, laetste verhooger ende kooper verbleven *Jacob Bouwensz.* Burgermeester, uyt den name ende van wegen de Regeerders ende Magistraten der selver Stede, als daer vooren geboden hebbende de somme van seven en tnegentich duysent guldens, van veertich grooten 'tstuck; wordende haer voorts beteyckent eenen dach van rechte, omme te komen procederen in den Hage tot interpositie van den decrete van den Rade.

Doch in het jaer 1581, den koop by die van Vlissingen gedaen, omgeloopen werdende, wierde by den Hove van Hollandt het decreet ghemaeckt tot nieuwe verkoopinge van de Heerlijckheyt van Vlissinghen, en de Ambachtsheerlijckheyt van Oudt Vlissinghen, met den aenkleven van oudts, ende alle de eyghen allodiale goederen onder de jurisdictie, als sijne Majesteyt, by vernaestinghe kooper gheworden wesende, tzedert den jare 1567, daer toe ghedaen hadde, ende onder andere uyt sijne Majesteyts Heerlijckheyt van Wester-Zouburch, sulcx ende soo verre als 'tselve ten aensiene van eenen yegheliick met steene pilaren afghebakent was; oock met alsulcken recht van ampliatie van jurisdictie, als sijne Princelijcke Excellentie, van weghen de selve sijne Majesteyt, staende de voorgaende binnelandtsche oorloghen, oock daer toe gedaen, ende tot de selfde Heerlijckheyt ghevoecht hadde; welverstaende nochtans, dat de Regeerders der Stadt Middelburch (ten desen opposanten) in haer geheel souden blijven, omme alsulcke ampliatie van jurisdictie, soo wel by sijne Majesteyt, als by sijne Princelijcke Excellentie ghedaen, die sy sustineerden tot nadeel van hare gherechticheden ghedaen te wesen, by weghen van rechten te moghen laten casseren, indien't soo wierde bevonden te behooren; daer van den selven Regeerders actie ghereserveert wierde. Belanghende voorders de oppositie van de Staten van Walcheren, ter oorsaecke dat de voorschreven Stede van Vlissinghen grooter gemaeckt ende gheampliëert was met eenighe bolwercken ende munitien jeghens der Zee, waer van die reparatie ende onderhoudinghe by den selven Staten ghesustineert wierde te staen tot laste van den Heer, ofte Stede van Vlissinghen, als dienende tot der Stede beschuttinge, wierde den voornoemden Staten hare Actie ghereserveert, omme die by rechte te moghen instellen teghens den aenstaenden kooper.

De

De Regeerders van Andtwerpen, ghelijck dat verhaelt de deftichste ende ghetrouste schrijver van de Nederlandtsche ghesschiedenissen, P. C. Hooft, hadden 'tooch seer op dese goederen; doch lieten er nae te dinghen, soo t'scheen, om datmense best den Prince van Orangje gunde, op dat hem des te meer aen Zeelandts behoedenis ghelegen waer. Op den seven en twintichsten van Soomer-maendt dan, deed' sijn Doorluchticheyt, Vlissinge mijnen, tot vijf en twintich duysent, een hondert gulden. Dan, midts de Heer van Framondt, twintich duysent gulden op Vlissinghe ghehoocht hadt, overquam de Prins met hem, van zijne schuldt, voor vier en twintich duysent gulden, te betalen in twee jaren.

Prins Willem van Orangjen, ende Grave van Nassau, nu oock Heer ende eyghenaer van Vlissinghen gheworden zijnde, ende aensiende de benautheyt des tijdts, ende de Stede wel gheneghen wesende, heeft met sijne brieven, ghegeven tot Brugghe in het jaer 1582, aen de Stadt ghegunt den Harinckthol, ende 'trecht van exue, omme het gheldt daer van komende, tot Stadts wercken te gebruycken; midts datse gheen merckelijcke wercken souden moghen besluyten ofte aenvanghen, dan by voorwete ende ordre van sijn Excellentie. Neffens dien heeft hy ghegunt dat den Hoof-thol, zijnde een heerlijcke partye van den Domeynen, voortaen niet verpacht ofte gheheven soude werden; als oock verminderinghe van sijn recht over de maelderye, hem van de molster toekomende 'tsesthiende vat; gheduerende de inlandtsche oorlogen, ende andere voordeelen. Bedinghende nochtans, onder andere, dat voortaen op der Stede saecken niet vergadert ofte beraedtslaecht soude moghen werden, ten zy den Bailliu daer toe goedts tijdts ghewaerschout ende gheroepen ware; dat oock egheen resolutie ofte besluyt effect sorteeren ofte gheexecuteert soude werden, waer teghen den Bailliu, voor d'interest van den Heere, ofte om 'tghemeene welvaren van de burgheren ende ingesetenen, gheprotesteert soude hebben. Hy dede oock alhier bouwen een çierlijck ende aensienlijck huys, *Des Princen huys* ghenoemt, waer van de eerste steen gheleydt wierde den 24 Meert, des jaers 1582. Dese eerste Heer van Vlissinghen, uyt den huyse van Nassauw, sneuvelde te Delft, in den jare 1584, door eens roeckeloosen verraders schelmstuck, ende wierde aldaer begraven.

Naer sijns Heers Vadets doodt is Prins Maurits geworden Marquijs van ter Vere en Vlissingen, uyt krachte van seeckere houwelijcxse voorwaerde, ghemaeckt tusschen sijn Heer Vadet, Prins Willem, ende Vrouwe Anna, Hertoginne van Saxen, sijne Vrouwe Moeder, in de Stadt ter Gauwe, in't

jaer 1561, waer mede den soone, die van dien huwelijcke soude voortkomen, toeghesеyt ende belooft was den titel ende staet van Marckgraef, met leveringhe van Heerlijckheden, landen, ende luyden, jaerlijcxe renten, ende inkomen.

Als in't jaer 1585, Vlissinghen, neffens den Briel, ende het casteel van Rammekens, voor de ghemeyne saecken verpandt was aen de Koninginne van Engelandt, ghelijck sulcx in de laetste Nederlandtsche Historien breeder staet te lesen, wierde voor dien van Vlissinghen by den Staten van Zeelandt ghemaeckt een Acte van indemniteyt, belanghende het innemen van de Engelsche Guarnisoenen. Onder andere, dat, om de soldaten in goede ordre te houden, die alle maenden wel ende behoorlijck betaelt souden werden; verbindende daer voor, ende in handen van den Majestraet stellende alle des Graeflijckheyts Domeynen ende inkomen binnen der Stede; ende soo verre de selve middelen tot de betalinghe der soldaten niet bestandt waren, dat sy alle schepen ende goederen van den Steden ende inghesetenen van Zeelandt daer voor vryelijck souden moghen aentasten. Ja oock, indien de Stadt in't ghemeyn, ofte de burgheren in het bysonder, door ghebreck van betalinghe ofte andersints, gheplondert ofte beschadicht wierden, dat het selve gherembourseert soude worden tot koste van den ghemeenen lande. Werdt oock, om waer te nemen de eere van den lande, gheconsenteert den Majestraet van Vlissinghen te moghen tracteren, ontfanghen, defroyeren alle Heeren van aensien, ofte andere Ambassadeurs, komende daer van hare Majesteyts van Engelandt weghe, op des ghemeynen landts kosten.

Op dese ende de volghende jaren wierde de Stadt seer verbetert; ende in den jare 1586, den eersten steen gheleyt van de nieuwe poorte van Altena; als oock in den jare 1594, van het nieuwe Stadthuys, een seer heerlijck werck.

Jae oock, heeft voorts in neeringhen, rijckdom, ende schoone gebouwen seer toeghenomen, de inwoonders van dien, op haren buydel, uytreedende schepen, die den vyandt allesints, voornementlijck in sijn verre ende omtrent Brasil, Portugael, ende andere daer omtrent gheleghen stroomen, grooten afbreuck ghedaen hebben. Waer toe de Heeren Staten Generael, ende den Prince van Orangjen als Admirael van de Zee, niet alleen haer consent ghedragen, maer oock in den jare 1604, den 16 Martij soodanighe instructie voor de Reeders ende Capiteynen gemaeckt hebben, door welcke alle rooveryen en pyraticke excursien gheweert, ende het meeste voordeel van den lande ende Reeders in achtinghe ghenomen werden. In de welcke, onder andere,

andere, gesęght wort, dat geen Reeders ofte Capiteynen souden mogen uytreeden schepen ten oorloghe, ten sy verkregen hebbende brieven van Marque van de Staten Generael, ende daer naer commissie van den Admirael Generael, ende dien volghende den behoorlijcken eedt in de Collegien van de Admiraliteyt gedaen hebbende. Dat sy souden mogen aentasten alle schepen ende goederen, aenkomende de ondersaten van den Koninck van Spangjen, in welcke sijne landen, ofte rijcken geseten, ofte toebehoorende zijn. Dat sy in de voornoemde landen vermogen souden alle invallen te doen, ende over al soodanighe acten van hostiliteyt te toonen, als by rechten van oorloghe eenichsins toegelaten is. Dat hier voor suffisante cautie gestelt, ende anders doende, als pyraten ende Zeerovers gestraft souden werden. Dat van de penninghen, procederende uyt de prijs ghemaeckte, ende voor sulcx in de Collegien van de Admiraliteyten gheoordeelde goederen, afghetrocken souden werden, voor de gherechticheyt van den lande, ofte ghemeene saecke, drie thiende deelen, twee tot profijte van den lande, ende een tot profijte van den Admirael Generael.

Hier uyt is gheschiet, dat, voornamentlijck tot Vlissinghen, vele haer tot desen vryen, den landen dienstich, ende tot afbreuck van den vyandt, grootelijcx streckende neeringhe, begheven, ende groote middelen verkreghen, ende haer meer ende meer hier toe ghewendt hebben.

Oversulcx heeft in den jare 1609, den Hooghghebooren Vorst Maurits, naer dat hy de fortificatien van dese Stadt besichticht, ende andere noodighe verordent hadde, goet ghevonden de Stadt te vergrooten; soo dat met der tijdt inghenomen wierdt een groot stuck landts Oostwaerts, ende uytghegraven een groote haven ofte herberghe, waer in ettelijcke hondert groote schepen konnen legghen, ende s'winters van storm ende ijsganck bevrijdt worden.

In den jare 1614, wierdt gheopent de mondt, ofte het inkomen van de nieuwe havene, in het nieuwe werck der Stede; om de schepen daer in, buyten ghevaer te houden.

Op den jare 1616, den 14 Junij, is de Majestraet van Vlissingen, ende de ghemeene burgherije ontslaghen van den eedt, die sy aen sijn Majesteyt van Groot Britannien ghedaen hadden. Ende is alsoo de Engelsche besettinghe vertrocken, welcke zedert den jare 1585, in de Stadt gheleghen hadde.

Als in den jare 1625, den doorluchtichsten Prins van Orangjen Maurits dese weereldt verlaten hadde, is sijn Heer broeder Fredrick Henrick, Prins van Orangjen, Heer van Vlissinghen gheworden.

Vlissin-

Vlissinghen is t'hans een van de sterckste Steden, ende heeft een van de alderbequaemste ende ghereedtste havenen van Zeelandt, op de uyterste boordt van het landt, ende ghelijck als in de mondt van de Zee gheleghen; ende mach oversulcx met groote reden proncken op het oordeel van die groote Keyser, Carel de vijfde, die haer noemde *de Koninginne ende Sleutel van Nederlandt*; ende belaste, onder andere gheheymenissen, den staet van de landen van herwaerts overe aengaende, sijnen soone Philippus, dat hy insonderheyt daer voor sorghe soude draghen. Voor de haven steeckt uyt een lanck ende machtich swaer hooft, ende oock seer kostelijck om het selve teghens den aenstoot van de holle Zee staende te houden. Ende op dat de bequaemheyt van de haven van Vlissinghen den inghesetenen niet tot naerdeel soude strecken, is daer al van ouder tijden ghekeurt geweest; Dat niemandt binnen de haven gheladen soude houde legghen eenigh gheschut, noch kamers, ofte handtroers, noch buspoeder, soo langhe hy binnen der haven sich onthielde, op de boete van x ß grooten, aen den Heere. Dat oock gheenderhande schepen, met meer vreemde dan andere, legghende op de haven ende aen de hoofden ghemeert, en souden eenigh ancker moghen brenghen, ten waer by noode, ende oock by consente van den Havenmeester, op de boete van x ß groote. Ende is tegenwoordich, teghen alle vyandtlijcke aenval, aen beyde zijden met rondeelen, ende krijghswercken, ende gheschut, genoechsaem voorsien. Ghelijck oock de Stadt rondtsomme verseeckert is met wijde ende diepe grachten, hooghe wallen, borstweeringen, bolwercken, torens, ende alle andere noodige sterckte. Van binnen is dese Stadt wel ende dicht bebout. Onder de publijcken ghestichten, om nu van de Hooftkercke, des Princen huys, ende andere dierghelijcke huysen niet te spreecken, munt uyt het Stadthuys, gemaeckt op het fatsoen van dat van Antwerpen, hebbende voor sich een schoon ende aensienlijck marctveldt. Eertijdts plachten hier te staen twee treffelijcke Cloosters, het een van de Carmeliten, het ander van de Preeckheeren, ghestaen hebbende op den grondt, daer het nieuwe Stadthuys nu ghesticht is, neffens eenighe andere mindere gheestelijcke ghestichten. De burgheren plachten haer met visschen, voornementlijck van den harinck, ende dien te verhandelen, eertijdts insonderheydt besich te houden; doch dese neeringhe is hen ontgaen in het begin van de Nederlandtsche beroerten, ten tijden van de beleggheringhe van Middelburch, als wanneer die van Vlissinghen, niet alleen de sarcken van hare kercke, maer oock hare buyssen ende boodts by den Prins van Orangjen ghewillichlijck hebben laten ghebruycken, om hier ende

daer,

daer, tot ſtuttinghe van de Spaenſche vloren, gheſoncken te worden. Daer naer heeft den oorloch onder haer verweckt den luſt tot de vrye neeringhe, die andere de *Caepvaert* noemen, ende heeft daer in het gheluck haer ſonderlingh ghedient. Doch het opkomen van de Weſt-Indiſche Compagnie heeft dit oock al vry vermindert, zijnde die op het ſelfde vaerwater ghekomen. Niet te min werdt van hier noch by den burgheren op Vranckrijck, Engelandt, Spangjen, ende andere gheweſten, ſterck ghevaren, ende allerhande koopmanſchap ghedreven; ende Vlaenderen inſonderheydt van alle vreemde ende inlandtſche waeren voorſien. Onlancx heeftmen oock hier de Groenlandtſche vaert, ende het maecken van traen beginnen by der handt te nemen. Soo dat Vliſſingen noch onder de neeringhrijckſte Steden van Zeelandt met goede reden mach gheſtelt werden. t'Hans, als wy dit ſchreven, waren tot Vliſſingen,

Bailliu, de Heer

Mr. Bonifacius Cauw.

Burgermeeſteren, de Heeren,

Iman Imanſz.
Jaſpar de Maecht.

Schepenen, de Heeren,

Ian Cardon, *oudt Burgermeeſter.*
Ian Pieterſz. Seylmaecker.
Joris Baqueman.
Guiljaem Lucas.
Aernout Lonke.
Jonckhr. Iohan Pieterſz. van Cats.
Niclaes Corneliſz. Broucker.
Iohan Ghijſeling.
David Taets.

Penſionaris, de Heer,

Mr. Michiel van Goch.

Secretaris, de Heer,

Mr. Adriaen Altena.

Raden, de Heeren,

Mr. Iacob Schot, *oudt Burghermeeſter.*
Niclaes Ianſz. Honich, *oudt Burghermeeſter.*
Mr. Adriaen Altena, *Secretaris.*
Iacob Kien.
Ioos de Moor.
Mr. Anthonie Coopal.
Boudewijn Melſe Schot.
Cornelis Lamſens.
Adriaen van Hecke.
Iacob Schoor.
Adriaen Vincentſe.
Iohan Heſpel.
Iacob van Pantegem.

Weesmeesters, de Heeren,

Jaspar de Maecht, *Burgermeester.*
Ian Cardon, *oudt Burgermeester.*

Thresoriers, de Heeren,

Ian Pietersz. Seylmaecker.
Iohan Hespel.
Iacob Schoor.
Adriaen Vincentsz.

Commissarisen van't Landtrecht, de Heeren,

Ionckh[r]. Iohan Pietersz. van Cats.
M[r]. Anthony Coopal.
Ian Baggaert.

Schoudt van het Landtrecht.

Tousain le Sage.

Schepenen van binnen.

Ian Snoeck.
Iacob Maenhout.
M[r]. Martijn de Maecht.
Evert Ghijseling.
Quirijn Willems.

Schepenen van buyten.

Wouter Iaspersz. } *van Coudekercke.*
Michiel Gillisz. }
Iacob Block, *van Biggenkercke.*
Cornelis Pietersz. Zacharias, *van Soutelande.*

Adriaen Pietersz. Hardeson, *van Ooster-Zouburch.*
Ian Symonsz. Laureynsz. *van Rutthem.*
Evert Willemsz. *Greffier.*

Colonellen van de Burgherlijcke Wacht, de Heeren,

Iman Imansz. *Burgermeester.*
Jaspar de Maecht, *Burgermeester.*

Luytenant Cornellen.

Iacob Maenhout.
Ian Snoeck.

Capiteynen.

Pieter Geleynsz. Decker.
Abraham van Pere.
Iohannes Kyen.
Ian Ruysentveldt.
Pieter Ooms.
Ian van Laere.
Barent Sterck.
Ioris Maerschalck.
Ian Hol.
Huybrecht Been.
Lowijs vander Strate.
Ian van den Bussche.

Secretaris.

Quirijn Willems.

Havenmeester.

Pieter Iansz. Boer.

Capiteynen, van Vlissingen met oorlochschepen varende.

d'Heer Ian Evertsz. *Vice-Admirael.*

Buytens Duyns.

Ioos van Trappen, *ghesegt* Banckert, *Commandeur.*
Frans Iansz.
Cornelis Evertsz.
Frans Mangelaer.
Adriaen Swart.
Adriaen Iansz. Gloeyende hoven.
Iacob Verhelle.
Cornelis Regemorte.
Claes Iansz.
Adriaen Banckert.

Binnen s' Landts.

Cornelis Loncke.
Philips Ioosten.
Ian Hollaer.
Laurens den Ram.
Claes Gaeuw.
Iacob Hollaer.
Pieter Gornichum.
Govert de Moor.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN VLISSINGEN.

't Wapen van der Vere.

BESCHRIIVINGHE
van der
VERE.

VERE, een bemuerde Stadt van het Eylandt van Walcheren, is Noordt-ooſtwaerts, op den zeekandt, een uyre van Middelburch, twee van Vliſſinghen, afgheleghen. Deſen naem is haer aenghebleven, om datmen van alle oude tijden af, van hier bequamelijck naer Noordt-Bevelandt, ende voor al *Campen*, een berucht Dorp, eertijdts daer in gheleghen, nu vergaen, placht over te ſchepen, waer van oock deſe Stadt veel tijdts *Campvere*, dat ſoo veel te ſegghen is, als een overvaert naer Campen, ghenoemt werdt.

Uyt deſe gheleghentheyt ſijn lichtelijck af te meten des Stadts eerſte ende gheringhe beginſelen; als ghenoechſaem blijckende, dat deſe grondt aller-

eerſt

eerst van eenighe arme veerlieden, ende visschetkens, tot gherief van den over ende wedervarenden man, beslaghen ende bewoont is gheworden, eerst een hieken, daer na een schoon Dorp, met der tijdt met Stadts rechten begiftiсht, voorts een begraven Stadt gheworden, ende ten laetsten tot de eere ende naem van een Marquisaet verheven.

Dese streeck met de aengheleghen zandighe schorren, behoorden eerst onder de Graven van Zeelandt, tot ontrent den jare 1 2 8 0; als wanneer Graef Floris, de vijfde van die naem, die verkocht heeft aen eenen Heer Wolfaerdt van Borssellen, ende Sybille sijn wijf. Dese dan vielen aen het bedijcken ende bepolderen, ende tot den bouw bequaem maecken van dit landt, het welck *Zandijck*, ofte, *het Ambacht van Zandijck*, ghenoemt wierde, aenlocken van boulieden, planten van lustighe boomgaerden, stichten van een Clooster voor den Broederen van den Duytschen huyse, ende een Velte, ofte sterck huys, *Zandenburch* gheseght, tot haer eyghen woonstee ende verseeckeringhe. Nemaer, dus besich zijnde met het groot maecken van dese hare heerlijckheyt, quamen in bedencken, dat hare naerkómelinghen ende maghen met der tijdt van het gebruyck ende besit daer van mochten versteecken werden, alsoo sy die maer ontfanghen hadden tot een quaet leen, by ghebreck van manshoofden te versterven op den Grave. Over sulcx sochten sy die tot een goet ende onversterffelijck leen van den Grave te verkrijghen; het welck, volghens ghebruyck van die tijden, niet konde verkreghen worden, ten ware den leenman sijn quaedt leen wederom overgaf, ende gheheel schonck aen den Grave, ofte aen de Gravinne; die dan het selve wederom terstondt den leenman overgaven tot een goedt ende onversterflijck leen, indien sy sulcx goedt vonden. Dus dan ginck het t'hans oock met de Heerlijckheyt van der Vere ende Zandijck, naer uytwijsen van de volgende brieven, in de welcke hoe wel den naem van der Vere niet te vinden is, soo is nochtans daer in de plaetse, daer nu dese Stadt ghelegen is, ghenoechsaem beteyckent.

ICk Wolfart van Borsele, ende ick Sibilie syn Wijf, grueten alle die ghene, die dese letteren sullen sien ende hooren lesen, ende maecken hen kondt, dat Wy Wel verpenset, ende by onsen vryen Wille, ende met ghesamender handt up hebben ghegeven in rechten eyghendomme onsen Vrouwen ver Beatricen, der Graffnede van Hollandt, al die erfnesse, ghediket ende onghediket, die daer nu es, of emmermeer anwerpen mach buyten dien ouden steene dat loopt door Sandijck Polre, ende tusschen Dune Hovede ende die Lemmele, Welke erfnesse Wy kochten jegens onsen Heere,

 mijn

myn Heere Florence, dien Grave van Hollandt, ende en toe tachtich Ghemeten landts, ligghende in den Polre van Sandick, daer die bruderen van den Duytschen huys in Woonen, ende daer toe die veste ende die Wooninge, die wy hebben in't Ambocht van Sandijck, ende die boomgaerde, ende alle die erfnesse die Wy hebben liggen te binnen dien uytter sten oevre van der uytterste gracht, ende daer toe die Watermolen, ende dat meulenWater, ende havene, havengeldt ende havendijck, ende alle die Hofsteden, ende die erve, die Wy hebben binnen vijftich roeden alomme die havene van dien dijcke inWaert. In oirconde deser giften, soo hangen wy aen dese tegenWoordige lettere onse Zegele. Ende ick Beatrice, Grafnede van Hollandt, by dien Wille, ende by dien openbare consente mijns lieven Heere, mijns mans, Grave Florens van Hollandt, hebbe dit voornoemde goudt ontfangen in rechten egendomme, ende omme die lieve ende die jonste, die Wy hebben tot dese voorsz. Wolfarde, by dien wille mijns lieves Heeren mijns mans die Grave van Hollandt voorgenoemt, soo geve ick desen selven Wolfarde ende syns erfgenamen, in rechten erf-leene van my te holdene, ende van mijnen afkomene kommende van den Graeflickheden van Hollandt, al dat voornoemde goudt, indere manieren, dat dit selve goudt algader sal komen na syne doodt up synen outsten zoone; hadde hy geene zoone, op syne outste dochter; also doch, dat die Zoone of die dochter die dat voornoemde leen houdt, dien anderen bruderen ende die andere susteren, tusschen Gode ende hemselven, na syns selfs dunckene, sal versien in haer nooden; ne hadde hy oock no zoone noch dochter, soo soude dit voornoemde goudt kommen algader up dien oudtsten, ende up dien naesten van dien vader of manhovet, oft Wijvehovet. Ende aldus also voorsz. es van Wolfarde ende van synen kinderen eWelicke, syne erfnamen emmermeer voortgaende van erfnamen tot erfnamen, solen van ons ende van onsen afkomen, komende vander Gravelickheden van Hollandt, ontfangen ende houden dit voornoemde leen, ende besitten met rusten eude met vreden. Ende ick Wille dat voghet blijve altoos die oudtste, ende die naeste van dien vader, est man of Wijf, wanneer dat kindt onbejaert es daer dat goudt op komen es; maer by dien dat dit voornoemde leen erfnesse was, soo gedooge ick ende Wille, dat die Jonckvrouwe Sibille, des voorseggedes Wolfards Wijf, haer persoon alleene die helft van dese leene behoude te haren lijve, ende voghet zy van den anderen helft, ist dat Wolfart stervet eer zy, ende onbejaerde kinde laet, tote dies kindts dagen dat dat goudt upkomen es. Ende om dat ick Wille dat diese gifte alsoo voorsz. es van nu ende van mynen afkomene, komende van dier Graeffelickheyt van Hollandt, eeuwelick blijve ende ghestade Wolfarde ende synen erfnamen, soo hebbe ick dese letteren bezegelt met mynen zegele. Ende ick Florens, Grave van Hollandt, kenne alle diese dingen, alsoo hier voorsz. is, ende zijn gedaen by mynen vullen consente ende met mynen wille, ende voor mynen getrouwen man; ende dat Wil ick dat die voorsz.

Wol-

Wolfarde ende synen erfnamen, van my ende van mynen erfgenamen eeuwelick vast worde gehouden ende gestade; ende hieromme hebbe ick dese letteren bezegelt met mynen zegele. Alle dese dingen waren gedaen, ende dese letteren was gegeven alsmen schrijvet ons Heeren jaer, duysent twee hondert ende twee en tachtich, in die maendt van Novembre, up dien andagh Sente Martius. Ende waren ende zijn d'originele bezegelt met vier oude zegelen in dobbelen steerte.

Dese Wolfaerdt van Borssele, Heere van der Vere, de eerste van die naem, (dus noemen wy hem, om dat hy de eerste bekende Heere is) schandelijck misbruyckende de jonckheyt van Grave Ian, soon van Floris de vijfde, onderdruckende de vryheydt ende priviligien, voornementlijck van die van Hollandt, is ten laetsten van die van Delft by den kop ghevat, ende van een hooch steenen huys aldaer te neder doodt ghesmeten.

Wolfaerdt de tweede, soon, soo ick gisse, van den eersten, wierdt Heere van der Vere, naer sijns vaders doodt, van Graef Willem, de derde van die naem, met vele schoone vryheden voorsien, waer van niet de minste in den aenstaenden brief is te lesen;

WY Willem, Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, maken kondt ende kennelick allen luyden, dat wy om meenigen trouwen dienst, die Heeren Wolfart van Borsselen, Heere vander Veere, onsen lieven neve, ende synen ouders, ons ende onsen ouders, Graven van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere, van Vrieslandt, dickwilen gedaen hebben, ende Heeren Wolfard voorsz. ende syn nakomelingen, ons ende onsen nakomelingen noch doen mogen: Soo hebben wy Heeren Wolfard voornoemt, gegeven, ende geven desen vryhede met desen open handtveste, voor ons ende voor al onsen nakomelingen, Heere Wolfarde voorsz. onsen lieven neve, ende allen synen nakomelingen tot eeuwelicken dagen; datmen op die Vere ende up die Polre, Heer Wolfard selver, noch syn wetachtige wijf, noch niemant, noch syn nakomelingen, geen schuldt noch lijftocht te mogen maken, noch geven, of te belijen, noch in geenre manieren sullen bekommeren, noch en mogen voor niemande noch belasten, ten zy by den Graeflickheyden, daer by die vry Heerlickheyt of te leene houdt, dats te verstane, dat die Heere van den lande voorsz. confirmeren moete mit synen grooten zegele met Heeren Wolfard van Borsselen, Heere van der vere, daer by die lijftochte ende die schuldt maect, met syn brieven bezegelt. Ende omme dat wy dat vaste ende gestade houden willen ende doen houden, voor ons Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieslant, ende onse voorders, ende allen onsen nakomelingen, Heeren Wolfard van Borsselen, Heere van der Vere, onsen lieven neve, ende syn voorders, ende alle syne nakomelingen,

lingen, duyrende eeuwelijck ende immermeer, ende voort ware saecke dat Heere Wolfard voorsz. hem hier yemant yet boven beletten ofte bekommeren wilde, met eenigerhande Rechte, waert geestelijck oft weereltlijck, daer yemant dese vryheyt mede beletten woude, daer sullen wy hem Grave ende Heere van den Lande voorsz. in te rechte houden, ende doen houden. Omme dat wy Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, alle dese voornoemde dingen ende vryheden houden willen, ende in goeden trouwen doen houden voor ons ende onse voorders, ende allen onsen nakomelinghen, Heere Wolfard van Borselen, Heere van der Vere, onsen lieven neve, ende syne voorders, ende allen synen nakomelinghen; soo hebben wy dese vryheydt ende handtvesten opene bezeghelt met onsen zeghele uythanghende. Ghegheven in Middelburch, des Donderdaeghs na Sinte Valentijns dagh, dit was ghedaen in't jaer ons Heeren gheboorte, als men schreef duysent drye hondert acht ende dertich.

Wolfaert de tweede, bleef in den jare 1345, in eenen strijdt teghen de Oost-Vriesen; ende liet naer eenen soon, oock Wolfaerdt ghenoemt, de de derde dies naems, Heere van der Vere, die heeft ghehadt tot sijn ghesellinne, Vrouw Margariete, uyt den huyse van Arnemuyden. Dese, zijnde Hollandt ende Zeelandt nu vervallen aen den huyse van Beyeren, verkreech van Graef Willem, de eerste van dat bloedt, dat de Heerlijckheden van der Vere ende den Polder, onversterffelijcke leenen wesen ende blijven souden.

Tot dese tijdt was sulcke menichte van inwoonderen ter Vere aenghegroeyt, verlatende het landtbouwen, ende haer beghevende tot het bouwen van de Zee, datmen ghenootsaeckt was aldaer de Parochie Kercke te stichten, in den jare 1348, ende nam de Zeeneeringhe van daghe te daghe meer ende meer toe.

Wolfaerts, des derden, soon, ende erfghenaem, ende oversulcx Heere van der Vere, was Henrick, de eerste, dies naems, leefde ende heerschte ontrent den jare 1360. Onder hem in't jaer 1368, werdt die Stadt van der Vere met eenen muer omringht, vast ghemaeckt, ende de vest ghedolven van mijns Heeren poorte aen die landtzijde, tot die Sandijckse poorte, 't welck men aengheteyckent vindt ghekost te hebben twee hondert ponden Vlaems, ende acht ende veertich schilden, zijnde die kleyne somme van penninghen aen een soo groot ende lastich werck ghehanghen een ghewis teycken van die eertijdts onbeswaerde ende onbekommerde tijden. De voornaemste oorsaeck van dese versterckinghe was, om dat de diepten daer omtrent beterden, ende het Veergat veel wijder gheworden was; door het welcke ghelijck de schipvaert van de inghesetenen toenam, alsoo konden

de

de vyanden lichtelijck yets op Zeelandt versoecken. Ende is tzedert dese tijdt der Vere voor een van de beste Frontiersteden van Zeelandt ghehouden gheweest.

Reygersberghen schrijft, dat dese Henrick, onghetrouwt is ghestorven. Maer in een gheschreven ghelacht-register van de Heeren van Borsselen, Heeren van der Vere, opghemaeckt by den in desen seer versochten Ionckheer van Riedtwijck, staet, dat hy ghehadt heeft twee vrouwen; de eerste uyt den huyse van den Heere van Ellewoutsdijck, de welcke hem ghebaert soude hebben sijnen naersaet, Heer Wolfaert, die vierde deses naems, Heere van der Vere; de tweede, Vrouw Margariete van Nienrode, dochter van Otto, Ridder, Heer van Nienrode, Velsen, Lier, Zoutveen, Maerschalck van Goylandt, uyt de welcke ghebooren soude zijn Vrouw Catharina van Borssel, ghetrouwt met Alardt, Heer van Pouques.

Immers is in de Heerlijckheydt van der Vere desen Henrick ghevolght, Wolffaerdt den vierden, (volghens Reygersberghen, sijn broeder, volghens Rietwijck, sijn soon) die tot sijn ghesellinne hadde, Hadewich van Borssele, Vrouwe van der Capelle, dochter van Heer Claes, Heer van Brigdamme, ende Marie van Arnemuyden, dochter van Gillis, Ridder, ende van Margariete van der Capellen. Haer soon, ende erfghenaem, onder andere, was,

Henrick van Borsselen, de tweede dies naems, Heere van der Vere, als sijn vader in den jare 1409 overleden was, Ridder van den gulden Vliese, ende Admirael van der Zee van Lowijs, Koninck van Vranckrijck. Hy hadde te wijve, Janne van Halewijn, Vrouwe van Hemsrode, dochter van Olivier van Halewijn, Heer van Hemsrode. Onder hem heeft de Stadt in allerhande onderwindt van koopmanschap, ende gestichten, seer toegenomen. In het jaer 1430, heeft hy vele groote schepen doen opmaecken, in de welcke hy risikeerde veel van sijne penninghen, om daer mede Oost ende Westwaerts koopmanschap te drijven, het welck hem niet alleen wel gheluckte, maer heeft oock den inwoonderen van der Vere moedt ghegheven, om dierghelijcken oock te bestaen.

In den jare 1467, verkreegh hy die onversterffelijcke leenen van Vlissinghen, Westcappelle, ende Domburch, ende dat hy in dese sijne Heerlijckheden mochte bannen Hooghe ende leeghe Vierschare.

In het jaer 1472, is by hem doen stichten een Collegie van Canonicken in de Hooftkercke van onser Liever Vrouwe ter Vere, ende heeft dat rijckelijck begiftight.

Op den jare 1470, heeft men eenen aenvanck ghemaeckt van den bouw van het Stadthuys ter Vere, zijnde een seer net ende bequaem werck. Ende wierden alsdoe oock de Terasvaerders, ofte Doggers van der Vere, vry ghekeurt van den Harinck-thol, van 't eynde van den Harinck-teelt tot S. Iacobs dach toe.

Ontrent den selven jare wierde de Stadt van der Vere meer ende meer versterckt; ende de Werwijcxe poorte opghebout. Ende dit, door dien Ridsaerdt, Grave van Werwijck, te dier tijdt, het eylandt van Walcheren met gheweldt van wapenen aen te doen, bedacht hadde. In welcken oorlogh den Heere van der Vere hem soo mannelijck heeft ghedraghen, niet alleen voor sijn Vaderlandt, nemaer oock voor den Koninck van Engelandt, Eduard den vierden, dat dese daer over hem, ende sijne Stadt van der Vere, met het volghende heerlijcke Privilegie in den jare 1475 bekroont heeft.

EDuard, by der gratien Godes, Koninck van Engelandt, ende Vranckrijck, ende Heere van Yerlandt, allen den ghenen, tot den welcken dese letteren komen, saluyt; Weet, dat van weghen ons alderliefstes neve, Heer Henricx van Borssselen, Ridder, Grave van Grampre, Heere van der Vere, van Sandenburch, van Heemrode, van Phalais, ende Burgermeesteren, Schepenen, Raedtsluyden, ende Ghemeynten van der Stede des voorsz. neve van der Vere, in den Graefschappe van Zeelandt, ons te kennen ghegheven is; dat in de selve Stadt, alsoo wel de kooplieden ende inwoonderen der selver Stede, als oock de kooplieden ons Rijcx van Engelandt, ende van andere landen, onder ons Domeynen ende heerschappye wesende, ende van andere Koninckrijcken, Landen, ende Domeynen van Kerstenheden, gheen kleenen tijdt te koopslagen plechten; ende ter causen van dien die selve Stede alsoo onderhouden wordt, ende van dier tijdt altijdt onderhouden is gheweest, ende die inwoonderen in onsen Rijcke voorsz. ende andere Steden, plaetsen, Domeynen ende landen onder onse macht ende regiment wesende, om te koopslaghen, daghelijcx te komen ende toeloopen meer dan zy pleghen te hebben, meynen ende gheneghen zijn, est dat sy onse goedertierentheyt onder sekere manieren ende forme ons by den selve Grave, onsen neve, Burghermeesteren, Schepenen, Raedt, ende Ghemeynte verklaert, verkrijgen, ende verwerven moghen; Wy daeromme, ende voor nutschap ons Rijcx voorsz. ter causen des Intercours van koopmanschappe alsoo wel by de voorsz. inwoonderen ende ghemeynte in onsen voorsz. Rijcke van Enghelandt, ende andere plaetsen, Landen, ende Heerlijckheden, onder onse macht ende Regiment wesende, als oock by onsen ondersaten, ligeen, ende onse erven, in der voorsz. Stadt van der Vere, ende vryheden van dien, te hebben ende te useren;

userene; ende oock in verlijckenissen ende recompense der groote ende goedertierende diensten ons om oorboir ons heels Rijcx van Engelandt, by den selven Grave voor desen tijdt gedaen, ende die Wy hoopen by den selven ende synen erven in toekomenden tijden ons ende den onsen gedaen te werdene, ende uyt sekere andere saecken, ons daer toe sonderlinghe porrende, van onsen specialen gratien, ende sonderlinge authoriteyt, ende uyt onse seeckerder wete, ende eygender beroerten, verleenen midts desen letteren, voor ons ende alle onsen erven ende nakomelingen, Koningen van Engelandt, den voorsz. Grave onsen neve, Heere van der Vere, ende allen syne erven, die voorsz. Stede van der Vere nu besittende, oft diese besitten sullen, ende oock Burgermeesters, Schepenen, ende Raedisluyden van de selve Stede ende vryheden, franchysen, Gemeynte, commuyn, ende inwoonderen van dien, die nu zijn, ende die van nu in eeuWighen toecomende tijden Wesen sullen, haren erfghenamen ende nakomelinghen aldaer inwoonende, ende eenen yeghelijcken van dien;

Dat sy, ende eenen yeghelijcken van hun, by hun selver, ende hare factooren ende dienaren, met alle hare schepen ende koopmanschappen, dan ten tijden niet verboden, hoedanich sy zijn, in alle havenen ende plaetsen ons voorsz. Rijcx, Domeynen, ende Landen voorsz. onder onse macht, ende heerschappye wesende, vry, rustelijck ende vreelijck loop sullen moghen hebben ende verkeeren, ende mede in ende tot dien ende een yeghelijck van dien brenghen alle hare koopmanschappen, ende die ontladen, ende op't landt slaen, ende die tot haren meesten profijte verkoopen, ende alle andere koopmanschappen, uytghesteken alleene Wolle, ende wolvachten, ende andere koopmanschappen, behoorende tot onsen stapel van Calis, in den voorsz. onsen Rijcke, plaetsen, Heerlijckheden ende alle andere, onder onse macht ende regiment ghelegben, koopen, verkoopen, voorsien, ende die sy soo koopen, ofte verkrijghen tot allen vremden landen, ende plaetsen, tot aller tijdt, nu ende toekomende, overbrenghen, ende laden sullen moghen; des sullen zy ende eenen yegelijcken van hunlieden, ons ende onsen erven ende nakomelingen, Koninghen van Enghelandt, voor alle koopmanschappen die sy soo verkoopen, inkoopen, overbrenghen ende uytvoeren, gheven, ende betalen van elck pondt steerlincx, alleene drie penninghen steerlinx, ende niet meer, tot eeuWigen daghe; ende van alle lakenen, hebbende de lenghte van acht en tWintich garden, of daer boven, die die van der Vere koopen, laden, ende uyt den voorsz. onsen Rijcke van Enghe- ende synen toebehooren voeren sullen, sy ghehouden zijn te betalen tot onsen behoef, voor elck alsulck laken twaelf penningen steerlincx ende niet meer, tot eeuwighen tijden; ende voor ghegreynde lakenen, sullen sy ons ende den onsen betalen alsoo veele als die Oostersche natie, gheheeten ghemeynelijck Oosterlinghen, *te betalen pleecht.*

Wy verleenen oock by desen jeghenwoordighen, dat die voorsz. van der Vere moghen, ende eenen yeghelijcken van hun mach, tot eeuwighen toekomende tijden, in hare schepenen, in alle havenen onses Rijcx ende haren toebehooren, overbrenghen, ende op't landt slaen alle koopmanschap ten tijde niet verboden, wat persoone dat die toebehooren, ons niet rebellich of vyandtlijck teghens zijnde, ende andere koopmanschappen in haren schepen laden, ende tot alle andere plaetsen overbrenghen, alsoo vry ende vreelijck, als ons ghepriviligeerde ondersaten, koopluiden des voorsz. Rijcx van Enghelandt, eeuwich, sonder eenich wedersegghen, uytghesteecken die gheene, die boven uytghesteecken zijn. Voorsien daer inne, ende behouden ons ende den onsen, dat die van der Vere altoos maecken autentijcke Certificatie van hare persoonen, schepen, ende koopmanschappen, onder den zeghel van der voorsz. Stede van der Vere, ofte anders, autentijck ende suffisant, op dat Wy, ende onse erven in onsen rechte niet bedroghen en Worden, als van andere persoonen ende koopmanschappen van dien.

Wy willen oock, ende verleenen, den voorsz. Grave ende sijn erven, Burghermeesters, Schepenen, ende Raedtsluyden ende de inWoonderen van den selver Stede van der Vere, ende den vryheden, ende den franchysen van der selver Stede, die nu zijn, ende ten dien tijden zijn sullen, ende haren erven, ende nakomelinghen, ende eenen yegelijcken van hunlieden, dat sy alsulcke penningen voorsz. betalen sullen ons ende onsen erven, ende geen meer, midts eenige redenen ofte saecke, ende niet anders, noch in andere manieren, dan boven gheschreven is.

En dat sy t'eeuwighen daghe met ons, onsen erven, ende nakomelinghen, vry ende quijt zijn van alle costuymen, lasten, opsettigen, hulpen, tailgien, toereyckingen, schattingen, ende eysschinge, de Welcke Wy voor haren goeden, koopmanschappen, ende persoonen, tot ons ofte onsen erfgenamen behoef, tot eenighen toekomenden tijden, begeeren souden moghen ofte eysschen. Voorsien altoos, dat alle, ende bysonder onse ende onse erven, ondersaten, cours ende loop hebbende tot den voorsz. Stede vander Vere, ende haren vryheden, ende franchijsen, ofte doende in toekomende tijden daer in hare koopmanschap, ofte anders, voor hare persoone, ende voor alle hare dinghen, goederen ende koopmanschappen in der voorsz. Stede van der Vere, en vryheden van dien, tot eeuWighen daghe vry sullen zijn ende quijte teghen den voorsz. onsen neve, den Heere van der Vere, ende sijn erven, ende naerkomelinghen, oock mede Burgermeersters, Schepenen, Raedtsluyden, ghemeente, ende inWoonderen voorsz. van alle insettinghen, hulpen, tailgien, toereyckinghen, schattinghen ende heesschen, die nu by den selven ingheset zijn, of men in toekomenden tijden insetten sal, in Wat manieren het zy, ende dat sy den selven Heere vander Vere, tot dien tijde Wesende, ofte den Regierders, Burghermeesters, Schepenen, Raedtsluyden, Ghemeynte,

ende

ende de ingheſetenen van der Vere voorſchreven niet betalen ende ſullen van de voorſz. onkoſten, nu inghesſet, ofte die men in toekomende tijden inſetten ſal.

Ende dat de ſelve Heere van der Vere, ons neve, make, ofte doe maecken, ons, onſen erven, ende nakomelighen, ende alle onſen onderſaten, ende ligeen ſuffiſante verleeninghe van allen deſe privilegien, vryheden, franchyſen, ende ontlaſtinghen, alſoo gheheel ende volkomelyck, als boven gheſchreven ſtaet, ende de ſelve verleeninge ons, ofte onſen erven, te Paeſſchen nu naeſtkomende onder ſijnen grooten zeghel, ende ſijn teecken manueel, ende onder den Zeghel van der ſelver Stede van der vere, delibreren ofte doen delibreren.

Ende voorts, uyt onſen meerder gratien, bekennende ende aendenckende de Wijſheyt, voorſienicheyt, ende eedelheyt des voorſz. onſen neven Heeren van der Vere, hebben wy den ſelven ontfaen, ende ontfanghen met deſen jeghenwoordighen, in onſen Raedtsman ende Kamerlinck ende tot allen rechten, eeren ende voorſtellinghe van allen ſtate daer toe behoorende, waer af hy ons in onſen handen gheloove ghedaen heeft, ende oock mede ſoo ontfanghen Wy ende ſtellen by deſen, den ſelven, ende alle ſyne mannen, dienaers, huyſgeſin, poorters, ingeſetenen, ende inwoonders der voorſz. Stede, ende vryheden van der Vere, ende alle andere ſyne onderſaten, in vrydomme, beſchermeniſſe, ſauvegarde, ende ſpeciael ſaulfconduyt, voor ons, onſen erven ende nakomelinghen, om te gane, te komene, ende te converſerene in alle ende byſondere landen, ende Heerlijckheden ende Domeynen onſes Rijcx, ter Zee, ende te Lande, tot eeuwigen daghe, hare koopmanſchap, als voorſz. ſtaet, te hanteren ende anders, ofte in alder manieren te doene, als hen ende eenen yegelijcken van hunlieden van noode zy, behoudens altijt den eedt des voorſz. Heeren van der Vere, onſen neve, die hy onſen gheminden ende alderlieffſten broeder Carel, by der gratien Godts, Hertoch van Bourgondien, ghedaen heeft.

Gheven daeromme in bevele voor ons, onſen erven ende nakomelinghen, allen ende byſonderen onſe Juſticieren. Officieren, Capiteynen, volck van wapenen ter Zee ende te Lande, Ontfangers, Rentmeeſters, ende Couſtumeeſters van alle Thollen, ende conſtumen van alle den havenen, ende paſſagien onſes heels Rijcx van Engelandt, die nu zijn, ofte weſen ſullen, ende al haren Stedehouderen, ende een yeghelijck van hun, byſonder op deſe voorſz. ſaken verſocht, dat ſy den voorſz. onſen neve, ende ſyne erven voornoemt, Burgermeeſteren, Schepenen, inwoonderen ende ingeſetenen des voorſz. Stede van der vere, ende haren vryheden, van nu voortaen, tot eeuwigen dage, onwederroepelijck, ruſtelijck, vry, vranck, gheheel, ende al gehengen. laten uſeren ende gebruycken deſen jegenwoordigen gratien, vryicheden, privilegien, ſauvegarde, ſaulfconduyt, ende van al 'tinhouden deſer letteren, in ſulcker manieren, als voorſz. ſtaet, niet doende, ſettende, gevende, noch gehengende te geſchiene of gedaen

te werden, hun, of eenich van hunlieden, eenighe ſchade, prejuditie ofte letſel, midts eenighen ſaecken, of reden, in haren lijve, ende goeden, jeghens forme, effect, ende innehouden van deſen onſen jeghenwoordighe letteren, niet wederſtaende ſtatuten, orderen, proviſien, voorſienicheden, verbonden, bevelinghen ende verboden, nu, ende in toekomende tijden ter contrarien ghemaeckt; ende al dat daer jeghens contrarien zijn mach. Dies t'oirconden, ſoo hebben wy deſe onſe opene ende patente letteren doen maecken, my zelven te ghetuyghe, tot Weſtmunſter den 22 dach van December, in den elfſten jare onſes Rijcx, by een brief van den privaten zeghel, van date voorſz. uyt macht des Parlements als gheteyckent Eoe; ✱ *Gecopieert na originele tranſlatie weſende in Latijn; Onderteeckent by den Secretaris* A. de Ridder, *Secretaris der Stede van der Vere.*

Henrick de tweede, Heere van der Vere, ſterf, oudt van daghen, in den jare 1474, ende liet naer Heer Wolfaerdt van Borſſelen, de vijfde van die naem, Heere van der Vere. Het aenſien ende de macht van deſe Heeren van Borſſelen, was t'hans ſoo groot hier te lande, ende elders ſoo gheroemt, dat deſe Wolfaerdt by het leven van ſijn Heer vader, beſtaen hadde te verſoecken een wijf, van ghecroonde hoofden ghekomen, ende verkreghen. Deſe was Vrouw Maria van Stuardt, dochter van Iacob den eerſten, Koninck van Schotlandt, met welcke hy ten huwelijck kreech het Graefſchap van Bochane in Schotlandt. Aen haer wan hy eenen ſoon, Carel genaemt, in ſijne kintſheyt overleden. Door dit heerlijcke huwelijck wierde der Vere vanden Schotten ſeer beſocht, ende goede beginſelen ghemaeckt van den handel, die ſy noch huyden ten dage aldaer drijven. Dan, deſe vrouwe overleden zijnde, nam hy, in den jare 1469, tot ſijn wijf, Vrou Charlotte van Borbon, dochter van Philip, (andere noemen hem Lowijs) Grave van Monpenſier. Hy ſterf in't jaer 1487, latende achter eenige dochters, onder andere, Vrouwe Anna van Borſſelen, de outſte, ende door gebreck van wettelijcke mansoore Vrouwe vander Vere. Doch in het jaer 1489, troude ſy Philip van Burgundien, ſoon van Anthonis van Burgundien, geſeght de *Groote Baſtaert*, die daer over Heere vander Vere gehult wierde, ende dede de Stadt ſeer verbeteren in mueren, veſten, ende poorten. Hy ſterf in't jaer 1498. Hier over heeft de ſelfde vrouwe Anna tot een tweeden man ghenomen, Heer Lodewijck van Montfoort, die oock Heere van der Vere ghehuldt wierde in den jare 1503. Deſe heeft de Stadt van der Vere deſgelijcx ſeer verçiert; ende heeft, onder andere, aen de waterzijde doen maecken een ſeer vermaeckelijcke galderye, neffens eenen tooren, die ſijnen naem van den ſtichter ont-

ontleende, ende *Montfoordt* ghenoemt wierde. Dese Lodewijck van Monfoordt sterf in den jare 1505.

Nu begonnen de burgheren van der Vere seer sterck op Noorweghen te varen met schepen, die sy *Clinckaerts* noemden. Ende nam binnen de Stadt de neeringhe wonderlijck toe, door dien den Thol van Iersekeroordt, ghesegt den Thol van Zeelandt, ter Vere t'hans ghelecht was.

Doe ter tijdt zijn des Stadts van der Vere mueren somwijlen ondergraven gheworden van de Zee, ghelijck dan in den jare 1506, op Marien Magdalenen dach, by seer lustich ende stil weder, ende het water seer laech gheebt zijnde, t'eynde die oudestrate, een groot stuck muers ofte veste, wel van seven roeden lanck, inghestort is. Ghelijck dan oock drie jaren daer naer door eenen afgrijselijcken storm, het Zeewater op de kaeye ghesmeten is, met sich wechnemende sommighe huyskens over die Noordtzijde van de haven gheleghen.

Te selver tijdt hebben die Schotten, die van Brugge eerst tot Middelburch ghekomen waren, haer ende den Stapel van hare koopmanschappen, ter Vere nedergheslagen, ghelijck sy haer noch ten huydighen daghe aldaer onthouden. Ende was ontrent dese jaren ter Vere soodanighe uytvaert ende inkomen van Oostersche schepen, dat t'eender reyse dickmaels tsestich groote schepen inquamen ofte afvoeren.

Vrouwe Anna van Borsselen, Vrouwe van der Vere, ruymde dese weereldt in den jare 1518, den 8 December; seer beroemt over hare heusheyt ende wijsheydt, selfs oock door de penne van die groote Rotterdammer, Erasmus. Haer soon uyt haer eerste man, Philips van Burgundien, werdt in den jare 1519, ghehuldt Heere van der Vere, ende dede, ten tijde van sijne heerschappye, de Stadt seer verbeteren; in de konste van bouwen van sterckten soo ervaren zijnde, dat daer over sijnen raedt, oock van andere Zeeuwsche Steden, meermael versocht wierde. Koninck Christiernus van Denemarcken, gunde hem sijn leven lanck, ende sijne ondersaten, vryheydt van allerhande Thollen in Denemarcken.

Adolf ginck den wech van alle vleechs in den jare 1540, naerlatende uyt Vrouw Anna van Berghen, onder andere kinderen, Heer Maximiliaen van Burgundien, die, naer sijns vaders doodt, Heer van der Vere wierdt. Terstondt in het beginsel van sijne heerschappye wierde in de Stadt van de Vere opghemaeckt een schoon Artelerie-huys, voor de ghemeyne Graeflijckheyt van Zeelandt, ende dat om de welgheleghentheyt van de plaetse, het welck daer na by den Koninck van Spangjen vergroot is.

Dese

Dese Heer was in sulcken aensien in Zeelandt, dat men op hem liet staen het voornaemste bestier van den gheheelen lande; ende in sulcke achtinghe by Keyser Carel de vijfde, dat hy de Stadt van der Vere, tot de eere van een Marckgraefschap verhief in den jare 1555, waer toe opghemaeckt wierden plichtelijcke brieven, geschreven in het Wals, ende in het vervolch van het tweede deel deser Chronijcke te lesen.

Keyser Carel dan maeckte Heer Maximiliaen van der Vere tot een Marckgraef, ghelijck ontrent die tijden de titulen van vele Nederlandtsche Heeren verhoocht wierden. Eenighe wereldtwijse, ende doortrapte doorsnuffelaers van de gheheymenissen der Princen, ghevoelden dat dit voortquam uyt den listighen raedt der Spangjaerden, die soeckende dat de Nederlandtsche Heeren hare middelen in pracht mochten verquisten, haer deden verçieren met hooghe namen, ende staten, die dapper kostelijck waren om naer waerde te bekleeden ende te onderhouden. Immers Maximiliaen van Burgundien, nu Marckgraef vander Vere, droech sich in allen dinghen soo prachtich, dat hy sich ten laetsten ontbloot vondt van alle middelen, ende sijn Marckgraefschap belast met ongheloovelijcke schulden.

Maximiliaen sterf in den jare 1558, sonder kinderen achter te laten, hoewel ghetrout met vrouwe Louijse van Croy. De droefheydt over sijn doodt was soo groot als de minsaemheyt van hem geweest was in sijn leven. Waer van tot een staeltjen dienen mach, dat hy, in den jare 1551, op den tweeden Febr. de Wethouders vander Vere self beeedicht hebbende, haer schanck by Testament sijnen grooten vergulden kop, komende van den Grave van Bueren, daer de ghevanckenisse van den Hertoghe van Sassen op afghemaelt was, midts dat hy die, gheduerende sijn leven, noch soude ghebruycken. Hy hadde sijn Testament plichtelijck doen opmaecken in den jare 1553, ende daer in tot sijnen universelen erfghenaem ingheftelt, Maximilian de Hennijn, tweede ghebooren soon van Messire Johan de Hennijn, Heer van Bossu, ende Anna van Burgundien, sijne oudtste suster. Waer toe dienen dese volghende woorden, die wy noodich gheacht hebben hier te voorschijn te brenghen, in die tale, in de welcke sy gheschreven zijn:

„ Et en cas que apres mon trespas ma femme ne demeurast encainċte, &
„ que je trespasse sans hoir ligitime procree de mon corps, suyvant & en
„ vertu des Octroys & le conge que l'Empereur ma donne, je institue pour
„ mon principal heritier & filz adoptif mon filleul Maximilien de Henny, à
„ present second filz de Messire, Jehan de Henny, Seigneur de Bossu, & feu
„ Dame Anna de Bourgoinge, ma sœur aysnee, en son vivant sa compaigne (à

qui

qui Dieu absolve) à condition expresse & suivant l'accort par moy faict »
avecq lesdicts Seigneurs de Boussu, & ma sœur quelque bon espace avant son »
trespas, que ledict Maximilien prendra le surnom & les armes en telle sorte »
& qualité, que pour le jourd'huy je les porte; bien entendu que jusques à »
son aage de vingt & cincq ans, je ordonne, qu'il sera en garde noble de son »
pere, qui aura l'administration desdicts biens, en rendant compte & reliqua »
aux testamenteurs cy dessoubs mentionnez, lesquels je constitué aussi tuteurs, »
& qu'ils feront le plus grand prouffit pour mettre en avant ma maison, & »
l'advantaige de mon dict principal heritier, & premierement ordonne & »
veulx, en vertu & comme dessus, que ledict Maximilien succedera & joüira »
en telle forme & qualité, ainsi que à present je tiens de nostre Prince, Comte »
de Hollande & Zeelande, la ville & Seigneurie de la Vere, avecq toutes »
appertenances & dependences, & selon les lettres de relief, que en sont, avec »
la maison de Zandenbourg, jurisdiction de trois cent mesures de terre, gist »
entour ladicte ville, la Seigneurie, dismes & terres cottieres gist à la Poldre, »
le fief de Popkensbourg, *alias* S^t. Laureys, avecq ses terres, ensemble le fief »
de Dunbeke, les villes & Seigneuries de Flissinges, Westcapple, & Dom- »
bourg, avecq leurs appertenances portant & advenir, tous villages, am- »
bochts, terres, cottieres, dismes, tenues de l'Abbe de S^t. Pol & de Out- »
munster à Utrecht, gisant en l'Isle de Walchre, tant à moy succedez, que »
depuis acquis ou devouluz à ma maison, par quelque sorte que se soit en la- »
dicte Isle de Walchere, ou que avant mon trespas pourroyent venir ou »
escheoir. Item, je institué aussi mon principal heritier à succeder à la ville »
& Seigneurie de Brouwershaven, & tous tels Ambochts, que j'ay & pour- »
rois avoir cy apres au païs de Schouwen, avec le schorre de Philips landt, »
les terres que j'ay gisantes au Bommel & à la Galanthee, le schorre de »
Laggte en Zuydt-Bevelandt, avecq ces appartenances & dependences à pre- »
sent inundez. Semblablement luy donne tout entierement le schorre ap- »
pelle, le Double, adjoinct à ma Seigneurie de Bevres, soit que fust dicqué ou »
à dicquer, ensemble le droict de rachapt que j'ay sur la Seigneurie de Ber- »
ges, dont les deniers capitaulx montent à douze mille livres de XL gros, la »
livre hypothecquez en rente au denier dixhuict, lesquels ay engaige au de- »
nier seize. Et en cas que ledict Maximilien de Henny, mon principal he- »
ritier, allast de vie à trespas, sans delaisser hoirs legittime procree de son »
corps, je laisse alors les villes, Seigneuries, & biens, cy dessus specifiez, à »
son frere aisne Charles, (comme de droict appertient) & apres à ceulx, »
qui seront Seigneurs de Boussu, venants & descendus de madicte sœur Anna »,

„ de Bourgongne. Sur quoy je charge mondict principal heritier de donner „ à Messire Philipe de Bevres, Seigneur de Fontes, mon frere bastard, cincq „ cens florins de rente, à quarante gros le florin, au rachapt du denier saeize, „ à assigner sur le Cler de ma Seigneurie du Poldre tant seulement; bien en„ tendu que si tous les poldres illecq se inundassent, icelle rente seroit extincte, „ laquelle rente viendra apres le trespas dudict Seigneur de Fontes sur son fils „ Maximilien de Bevres, mon filleul, auquel je donne aussi lors le Bailliage de „ la Vere, pour en joyr sa vie durant seulement. Item, si ma sœur Damoi„ selle Jacqueline de Bourgoigne, à present mariée avec le Seigneur de Cruy„ ninge, me survesquist, je luy donne les Seigneuries & terres de Duvelande, „ & Serjanslandt, *alias* Mendreysschere, les Seigneuries de la Nisse, Schoerbe„ kercke & Smoutkercke en Zuydt-Beverlandt, toutes leurs appertenances, „ dismes, terres, cottierres & aultres, pour elle & ses hoirs procreez de son „ corps, en leal mariage; & en cas que madicte sœur de Cruyninge, fust „ trespasse avant moy, je veulx ne laisse suivre à mondict principal heritier „ lesdicts Seigneuries de Duvelandt & Serjanslandt, avecq leur appertenances; „ en retenant par ses heritiers procreez ou descendus de son corps Seigneurs, „ ou Dames de Cruyninge, les susdicts Seigneuries de Nisse, Scharbekercke, „ & Smoutkercke, tant qu'il y ait hoir descendant de madicte sœur de Cruy„ ninge; lequel defaillant retourneront semblablement icelles trois Seigneu„ ries à mondict principal heritier; que j'entens estre celuy qui sera Seigneur „ de la Vere. Quand à ma sœur m'aisnee, Dame Anthonette de Bourgongne, „ luy suivront les douze cents cincquante livres de rente, au denier saeize, que „ j'ay sur les domaines de Zeelande à elle par moy assignée, & donnez pour sa „ quote & portion filliale de vingt mille livres une fois, suivant la donnation „ d'entre vifs faicte par feu de bonne memoire mes peres & mere, estants „ iceulx vingt mille livres subject à retour en faulte d'hoir legittime procrée „ de son corps, veullant pattant iceluy cas en faulte d'hoir legittime advenant, „ que icelle rente suyve mondict principal heritier, Seigneur de la Vere. Et „ quand à l'Aggre à present inunde, que cy devant pourrois avoir donné à ma„ dicte sœur en traictant son premier mariage avecq Messire Charles de „ Croy, Duc d'Arschot, mon beau frere, en cas que je finisse sans enfant ou „ enfans, je declare, que icelle donnation ne procede, que pour respect de la „ bonne aliance, que lors elle fist avec ledict Ducq., & soubs espoir des enfans, „ que de ce mariage pourriont proceder; & puis que cela est failly, & que „ depuis elle s'est mariée à son plaisir, au desceu & contre le gré de ses parens, „ j'ay revocqué & revocque ladicte donation, ayant donne ladicte Seigneurie de

de l'Aggre cy deſſus à mon principal heritier, n'entendant & declarant par »
expres, quelle ne ſuccedera cy apres à aulcuns de mes biens que delaiſſeray, »
& auſquels mon principal ou aultres mes heritiers ſuccederont. Et ſuivant »
que en vertu des mes octroys & les couſtumes des lieux faire je puis, tou- »
chant les terres & Seigneuries que j'ay en Flandres & Arthois, je les laiſſe »
aller & ſucceder ſuivant les droicts & couſtumes deſdicts païs. Quand à ma »
femme, ſur toutes choſes je veulx, que noſtre traicté de mariages ſoit entre- »
tenu & obſervé; & que de ſon douaire, montant à ſix mille livres par an ſa »
vie, mon principal heritier payera les quatre mille livres, & ma ſœur de »
Cruyninge, on ſes hoirs, procedant de ſon corps, la reſte montant à deux »
mille livres à payer ſur Duvelandt. Et au port de ſon mariage, montant à »
cincquante & ung mille livres, mondict heritier, Seigneur de la Vere, payera »
les trente ſix mille livres, & madicte ſœur de Cruyninge, ou ſes hoirs, Sei- »
gneurs de Duvelande, la reſte montant à quinze mille livres. Et en oultre, »
pour la bonne amitie, que avons enſemble, & que bien & honneſtement à »
veſcu avecq moy, auſſi pour la grande inſtance & requierte qu'elle m'a »
faict de pouvoir retenir ſon domicile & principale demeure en madicte »
maiſon de Sandenbourch, je luy accorde ladicte demeure (ne fuſt qu'elle ſe »
remariaſt) reſervant ung quartier de ladicte maiſon pour mon principal he- »
ritier, donnant à madicte femme le temps pendant, la Collation de chanoi- »
neſies de la Chappelle de Zandenbourch, & avecq ce durant ſa viduite le »
cler du revenu de Zandijck, pour entretenir & reparer la maiſon; Bien en- »
tendu ſi elle veult joüir de ladicte demeure, collation & cler dudict Zandijck, »
oultre ſon douaire conventionel, quelle ſera tenue en ſoy remariant, ou à »
ſon treſpas, rendre ou faire rendre toutes telles bagues, joyeaulx & meubles, »
que viennent de ma maiſon, & que luy puis avoir donné, reſervant à elle »
ſeulement ce quelle y aura porte; aultrement elle ſe contentera de ſon con- »
tract de mariage. »

Dus viel het Marckgraefſchap van der Vere, op Maximiliaen d'Hennyen, ſoon van den Grave van Boſſu, ende Anna van Burgundien. Deſe Anna was een ſuſter van Heer Maximiliaen, eerſt ghetrout met Grave Iacob van Hoorne, daer naer met Heer Iohan de Hennijn, Graef van Boſſu, Ridder van de Ordre, ende groote Stalmeeſters des Keyſers. Soo dat Maximiliaen de Hennijn des Marckgraven Maximiliaens volle ſuſters ſoon was. Hy was noch ſeer jonck als den Marckgraef ſtierf; overſulcx heeft ſijn vader, den Grave van Boſſu, als momboir, het bewindt van het Marckgraefſchap van der Vere beginnen te aenveerden.

Doch de menichvuldighe Crediteuren, die een machtighe somme van penninghen op het Marckgraefschap gheleent hadden, hielden herdt ende ghestadich aen, dat men, tot hare voldoeninghe, de naerghelaten goederen van den Marckgraef Maximiliaen soude doen openbaerlijck verkoopen; waer toe ten laetsten de toestemminge van den Grooten Raadt van Mecchelen verkreghen wierde.

Dus wierdt in den jare 1567, aen Philips, Koninck van Spangjen, ende Grave van Zeelandt, het Marckgraefschap van der Vere, met alle sijne appendentien, verkocht voor twee hondert, twee ende twintich duysent guldens. Ende wierde den 4 Augusti, des selven jaers, Charles van Brimen, Grave van Megen, ghehuldt van weghen den Koninck, als Marquies van der Vere.

Onder alle dese suckelingen van verkoopingen trefte dese Stadt seer den Nederlandtschen schrickelijcken sondtvloedt, gheschiedt op Allerheylighen dach, in den jare 1572. Want doen wierden by de haven ende aen de mueren der selver, gaten ende diepten gemaeckt wel van vijf vademen, soo dat men tot stoppinge ende opvullinge der selver, vele schepen moste doen sincken.

Veel gheluckigher maeckten haer de opghenomen binnelandtsche oorloghen teghens de onverdraechelijcke wreedtheyt ende bloedighe regeringe van den Hertoghe van Alba. Want al terstondt in den beginne haer begeven hebbende aen de zijde van den hooghst te loven herstelder van de algemeyne vryheydt, Heer Wilhelm van Nassou, Prins van Orangjen, heeft door hem een veel heerlijcker wesen, als oyt te vooren, verkreghen; in de volghende brief uytghedruckt, ende te lesen;

Wilhelm, by der gratie Godts, Prince van Orangjen, Grave van Nassou, van Catzenellenboge, van Vyanden, van Diest, van Bueren, van Leerdamme, &c. Heere ende Baron van Breda, van Diest, van Grimbergen, van Arlay, van Noseroy, &c. Burchgrave van Antwerpen, van Besançon, Stadthoudere ende Capiteyn Generael over Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, ende Uytrecht; Allen den gheenen die desen jeghenwoordighen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt; Doen te wetene, dat op't vertooch ende oodtmoedighe Supplicatie, aen ons ghedaen by onsen lieven, ende wel beminden, Burghermeesters, Schepenen, ende Regeerders der Stadt van der Vere, over en uyt den name ende van weghen der selver Stadt, midtsgaders den ghemeynen poorteren, inghesetenen van dier, om de selve te moghen vorderen tot goeder politie, welvaert, ende prosperiteyt, besondere om te bet te moghen bekomen ende verlicht worden van de groote swaere lasten, daer mede de selve Stadt teghenwoordich is beswaert, soo ter oorsaecke

van

van de noodtelijcke Zeewercken, verachterheden van Renten, ende merckelijcke uyt saecken van de teghenwoordighe oorloghe, aenghevanghen teghens den alghemeynen vyandt sijner Majesteyts erf-Nederlanden, den Hertoghe van Alve, sijnen aenhangheren ende navolghers, ende ten opsiene van het goedt debvoir ende ghetrouwe diensten by henlieden, sijne Majesteyt in hare oorloghe ghedaen, dat ons, van weghen ende in de name der selver Majesteyt, soude believen te gunnen, accorderen, ende octroyeren, in krachte van Privilegien, seeckere poincten ende articulen, ons by henluyden overgegeven; Wy, de voorsz. articulen oversien hebbende, ende daer op ghehadt het advijs ende consentemente van den Gouverneurs ende Regierders van ZiericZee ende Vlissinge, hebben de voornoemde vander Vere voor henluyden, ende henlieder nakomelingen, poorteren, ende inghesetenen der voorsz. Stadt, gegonnen, gheaccordeert ende gheoctroyeert, gunnen, accorderen, ende octroyeren by desen, 'tgheene des hier naer volght;

I. *In den eersten, dat wy van weghen sijne Majesteyt de voorghenoemde Stadt van der Vere nemen ende houden in onse protectie, met belofte dat sijne Majesteyt ofte syne nakomers de selve Stadt tot gheenen tijden en sullen veralieneren by transporte, beleeninge, ofte andersints, in't gheheel, ofte deele, henlieden oock bevestighen ende confirmeren alle heurlieder oude ende goede Privilegien, by syne Majesteyts voorsaten, ende Heeren der voorsz. Stadt, verleent.*

II. *Item, dat dien volghende de Bailluagie van Domburch ende den Polder, ghelijck van ouden tijden, sal conjunct ende annex ghehouden worden aen de Bailluagie der Stadt van der Vere; ende voorts, dat de Parochien van Sandijck, Cleeuwerskercke Schellacht, Gapinghe, Serooskercke, Polder, Oostcappel, ende St. Aechtekercke; midtsgaders, Domburch buyten, ende d'inwoonderen van dien, volghende de separatie daer van ghemaeckt, sullen te rechte staen binnen der voorsz. Stadt van der Vere, voor Schout ende Keurschepenen, aldaer teghenwoordich ghecreeert, ende die voorts aen alle jare aldaer by dien van de Gerichte der voorsz. Stede ghenomineert ende ghestelt sullen worden, in nombre van een Schout, ende elf Schepenen, ende dit by maniere van provisie.*

III. *Item, dat die voorsz. Schout ende Keurschepenen sullen kennisse ende judicature hebben over den inghesetenen van der voorsz. Parochien, ende sal van heurlieder vonnisse gheappelleert ofte ghereformeert worden aen Burghermeesters, ende Schepenen der voornoemder Stadt van der Vere, op boete ende instructie by den selven Burghermeesters ende Schepenen daer van te maecken, ende sullen oock voor de voorghenoemde Schout ende Keurschepenen ghedaen ende ghepasseert werden alle verlijden van contracten, tusschen de voorsz. inghesetenen gheschiedende; midtsgaders alle verkoopinghe, alienatie, ofte belastinghe van huysen, ofte gronden*

van erven, daer van heurlieder Clerck behoorlijck register houden ende brieven maecken sal onder de Zegheltochte van de voorsz. Schepenen; sonder dat die voorsz. inghesetenen eenighe alienatien ofte belastinghe van eenighe huysen, gronden, sullen moghen doen voor andere jugen ofte wetten, op peyne dat die sullen wesen van onwaerden; ende belanghende de hooghe jurisdictie der voornoemder Parochen hier te vooren gheexerceert by den Rentmeester Ghenerael Bewesterscheldt, dat die bedient sal worden by den Bailliu der voorghenoemder Stadt, ter judicature van Burgermeesters ende Schepenen der selver.

IV. Item, die voorsz. Stadt van der Vere, ofte Regeerders der selver, sullen van allen actien, beroerende soo wel den Rechten, Privilegien, Ordonnantien ende Statuten der selver Stadt, als der politie, haer betreck moghen doen, ende oock betreckelijck wesen voor syne Majesteyts Secrete Rade; maer gheduyrende de teghenwoordighe oorloghe, sullen haerlieder recht vervolghen voor den Rade van Staten, beneffens synder Exellentie wesende.

V. Item, desghelijcx sullen de poorters ende inghesetenen, in cas van appellatien oft reformatie, in eenighe particuliere saecken ende andere, niet roerende de Privilegien, ordonnantien, statuten, ende politie der voorsz. Stadt, optie hebben heurlieder appel te verheffen voor den Grooten Rade, ofte voor den Hove van Hollandt, ghelijck eenighe andere Steden, ende merckelijck de Stadt van Middelburch, van ghelijcken Rechte ende Privilegien userende is.

VI. Item, om te bet te eviteren alle vexatien ende langhe train van Processen, tot soulagemente soo wel van den vreemden koopman, als den burgher ende inghesetenen, hebben gheordonneert, dat alle sententien, soo interlocutoire als diffinitive, wesende reparabel, ende niet excederende de somme van hondert ponden grooten vlaems eens, sullen moghen gheexecuteert worden onder suffisante cautie, niet teghenstaende oppositie, appelatie ofte reformatie; nochtans sonder prejuditie van dien; ende dat d'executien der selver niet en sullen ghestrempt worden onder 'tdecxsel van eenighe clausulen van inhibitien, ende defentien, ofte andere; in de welcke oock ghedecreteert ende gheexecuteert zijnde, ende die pene van dien, noch Rechter, noch partie ghehouden sullen wesen.

VII. Item, dat in absentie van den Bailliu, ofte by ghevalle van weygheringhe van hem, eenen van den Burgermeesters, ofte, by heurlieder ordonnantie, een van den oudtsten van de Schepenen, sullen moghen Vierschare bannen, ende de partyen Recht doen administreren, ende den delinquanten ofte contraventeurs van de ordonnantie wettelijck te moghen calengieren, soo crimineliјck als civilijck, naer gheleghentheyt van der saecke, ende te doen ofte doen doene alle corporele apprehensien van den selven delinquanten ofte contraventeurs, des noodt wesende; in al

'twelck

'twelck doende alle s'Heeren dienaers ende andere ghehouden sullen wesen, den voorsz. Burgermeesters te assisteren, op arbitrale correctie.

VIII. *Item*, dat den Bailliu niet en sal vermoghen eenighe poorters ofte poorterssen te apprehenderen aen den lijve, sonder advijs van een van de Burghermeesters, ende voorgaende informatie, ten ware hy yemandt in presenti flagranti crimine bevonde.

IX. *Item*, van ghelijcken en sal den Bailliu niemandt moghen brenghen ter torture, ofte scherper examen, dan by voorgaende vonnisse van Burgermeesters ende Schepenen, ende in presentie van een van de Burgermeesters, ende eenighe van der Wet, in competenten ghetale.

X. *Item*, dat die Bailliu ofte Officier der voorsz. Stadt sal ghehouden ende verbonden wesen, allen ghevanghenen binnen derden daghe voor Rechte te presenteren, om de selve heesch te maecken naer gheleghentheyt van der misdaet, ofte andersints ende by onredelijck refuys, sullen de selve by den Burghermeester moghen ghelaxeert werden, onder cautie, naer gheleghentheyt der saecken.

XI. *Item*, hebben oock den poorteren ende poorterssen der voorsz. Stadt van der Vere, gheaccordeert vryheyt van den Tholle in de lande van Vlaenderen, ende dat voor soo veel in onse macht is.

XII. *Item*, van ghelijcken, dat die poorters ende poorterssen der voorsz. Stadt, niet en sullen vallen in confiscatie van goede, maer wel van lijve, naer gheleghentheyt van de misdaet; ende sullen heurlieder goederen succederen op heure kinderen ofte rechte erfghenamen, midts de selve redimerende met dertich ponden Parisis.

XIII. *Item*, dat de voorgenoemde poorters oft poorterssen in gheene andere Steden ofte plaetsen van Walcheren, crimineliick beticht oft aenghesproocken sullen worden; nemaer, in eenighe der selver Steden ofte plaetsen, van oft onder decxsel van criminele saecken ghevanghen wesende, t'heurlieder, oft Burgermeesters ende Schepenen, oft oock des Bailliuus van der Vere, versoecke, gherenvoyeert ende ghesonden sullen werden, tot koste van den versoecker, binnen der selver Stadt van der Vere, ende ghelevert in handen van den Bailliu, mette informatie t'heurlieder laste zijnde, om by den selven Bailliu daer teghens gheprocedeert te worden naer behooren.

XIV. *Item*, alsoo de poorters van Middelburch onder 'tdecxsel van seecker pretens Privilegie, hebben den poorters ende inghesetenen der Stede van der Vere, om penninck-schuldt ende profame saecken doen betrecken voor den Gheestelijcken Hove, aldaer tot desen tijdt onderhouden, soo hebben wy gheexempteert, ende exempteren midts desen de voorsz. poorteren ende inghesetenen der voorsz. Stadt van

der

der Vere, van alle daginghen, censuren in den Gheestelycken Hove ghegheven, uyt cause van prophane saecken, midtsgaders d'executie daer naer gevolght; accorderen voorts, dat voorsz. Geestelijck Recht ofte jurisdictie in profane saecken niet en sal moghen ghemuteert ofte verandert worden in weereldtlijcke jurisdictie, niet meer uyt krachte van eenich Privilegie der Stadt Middelburch, ofte anders.

XV. Item, sal voorts de Stadt van der Vere mede wesen een van de Staten soo wel van den lande ende Graefschap van Zeelandt in't generael, als van den lande van Walcheren in't particulier, ende oversulcx gheroepen ende present wesen in alle vergaderinghen, communicatien, rekenschappen, ende alle andere handelinghen ende affairen, de selve Staten concernerende, ende daer neffens hebben volkomen stemme ende voix, als die van Middelburch, ende andere Staten.

XVI. Item, octroyeren oock, dat, achtervolghende het oude ghebruyck, aen de visschers komende uytter Zee met haren vanck binnen der voorsz. Stadt, sullen onghehouden zijn Thol te betalen last brekende, ofte niet, behalven Roer-thol, voor soo vele belanght den vreemden, die van den selven schuldich zijn.

XVII. Item, sullen oock alle koopvaerders, inkomende binnen de haven van der Vere, by storm ofte contrarie windt, ende gheen last breeckende, wederom vry moghen uytvaren sonder Thol te betalen van den goeden, die sy luyden gheladen hebben, anders dan alleenelijck Roer-thol, ghelijck 'tselve soo in Vranckrijck, als elders, den ondersaten van herwaerts over toeghelaten wordt, behoudens de Majesteyt syn recht van ancrage, daer 'tselve valt; welverstaende dat den schipper ofte yemandt anders van den schepe yet verkoopende tot synen noodtelijck behoef, ende dat ontladende, niet ghereeckent en sal worden voor last te breecken.

XVIII. Item, alsoo dickwils questie ghemoveert wordt tusschen den Comiis van den Thol, ende de visschers, ende koopluyden binnen der voorsz. Stadt arriverende, uyt cause van welcke questie den selven Comijs de schepen ende schippers hout legghende in arreste, tot haren grooten achterdeele, soo consenteren ende octroyeren wy de voorsz. vander Vere, alle sulcke arresten te moghen ontslaen, midts stellende cautie suffisante voor 'tghequereleerde te moeten voldoen.

XIX. Item, dat de Comijsen van den selven Thol niet en sullen vermoghen te exigeren eenighe portie ofte soden van visch, harinck, oesters, wijn, fruyt, oraengjen, hoenders, eyeren, kieckens, ende andere soorten van victualien, binnen der voorsz. Stadt arriverende, die daer ghebrocht worden, soo sy teghens alle redene ende rechte wel ghepleecht hebben.

XX. Item, aengaende die voorsz. van der Vere aen ons versocht hebben van weghen als vooren, ontlast te worden van seecker exactie, die hier te vooren hunluyden binnen der Stadt van Antwerpen gheeescht is, welcke men noemt het Geleyde,

ende

ende het welcke onghescchicktelijck sonder ordre ofte prefixen tax, afgenomen wordt, wy, van weghen syne Majesteyt, ende soo vele in ons is, ghedencken in ghele-ghender tijdt t'heurlieder ontlastinghe, dies aengaenden te disponeren naer behooren.

XXI. *Item, Wy accorderen ende octroyeren de voorsz. Stadt van der Vere, vryen opslach ende Gauge van alle wijnen voor alle vremde koopluden, die de haven der selver Stadt sullen willen frequenteren.*

XXII. *Item, aengaende de vryheyt van congien van de greynen, ghemerckt datmen van't vervoeren der selver jeghenwoordich betaelt recht van Licente, soo willen wy ter gheleghender tijdt die van der Vere daer inne vryheydt verleenen, als die van Hollandt hebben, ende daer van als noch vry zijn.*

XXIII. *Item, accorderen het voorts die van der Vere, te moghen maecken ende stellen soutkeeten, daer die comodieuselicxst dienen ghemaeckt te wesen, als tot voorderinge van den harinck ende vischvaert noodtelijck wesende, behoudens dat de fortificatie daer deure niet ghekrenckt ofte verhindert en worde.*

XXIV. *Item, achtervolghende de oude statuten ende voorboden der Stadt van der Vere, soo sullen alle visschers, komende uytter Zee met verschen visch, heuren vanck niet moghen verkoopen opten stroom ofte aen stranghe binnen die limiten der selver Stadt begrepen, van Welsingheroort tot Domburch. Nemaer, de selve brenghen ten opslage binnen der Stadt, ende aldaer betalen 'trecht van den Schrijfambachte vande verschen visch, sijne Majesteyt aldaer competerende op sulcke boeten als by ons gestatueert zijn, ofte noch gestatueert sullen mogen worden; ende dat sy den ghenen die contrarie ghedaen hebben, sullen moghen aenhalen ende arresteren voor de selve penninghen ende boeten, midtsgaders voor't rechte van den voorsz. Schrijfambachte.*

XXV. *Item, ende alsoo de voorsz. van der Vere ons oock verthoont hebben, dat, naer alghemeyne ende natuerlijcke rechten, de navigatie ende ladinghe by der Zee, eenen yeghelijcken ende tot allen Steden ende plaetsen vryelijck behoorde toeghelaten te worden, ende dat dien niet teghenstaende, die van Middelburch, ende eenighe andere, in voorleden tijden, hun vervordert hebben de selve Zeevaert ende ladinghe over Zee te willen beletten; hebben desen aengemerckt expresselijck gheaccordeert, dat men van nu voort aene die voorsz. van der Vere, haren schipperen, ende Zeevarende persoonen, de selve ladinge over Zee sullen mogen doen ende genieten, soo wel tot Middelburch, Antwerpen, op't Vlacke, ende Reede van Arnemuyden, als in andere Steden ende plaetsen van de lande van herwaerts over ter Zee, ofte op de revieren gelegen, midts dat andere van de selve Steden ende plaetsen gedoocht ende toegelaten worden gelijcke ladinge in de haven ende Stede vander Vere.*

XXVI. *Item, dat die Burghermeesters ende Schepenen der voorsz. Stadt jegenwoordelijck zijnde, met henlieden gevoecht de Wethouderen te vooren in Wette geweest hebbende, sullen tot Gouvernemente des voorsz. Stede van der Vere verkiesen vier en twintich persoonen van de notabelste poorters der selver Stede tot Vroedtschap ende Raedt, uyt welcke getal syluyden nomineren, ende syne Majesteyt overgeven sullen vier persoonen, om de twee van dien by syne Majesteyt tot Burgermeesters gekooren te worden, ende voorts nomineren ende presenteren, soo uyt het selve getal van notabele, als uyt het gheheele corpus der voorsz. Stede, sesthien persoonen, makende de twee gedenomineerde ende niet gecreeerde Burgermeesters, achthien persoonen; van de welcke syne Majesteyt creeeren sal tot negen Schepenen, ende sullen de overblijvene derthiene van de voorsz. notabele, dienen tot Vroedtschap alsvooren; 'twelck voorts jaerlijcx ghedaen, gheuseert ende gheobserveert sal worden by 'tgheheele collegie van Burghermeesters, Schepenen, ende Raedt voorschreven.*

XXVII. *Item, omme te beter te eviteren de groote confluentie van de doodtslaghen, ende andere maelfacteurs, die hen refugie nemen in de voorsz. Stadt onder't decxsel van gheleyde; dat den Bailliu der selver Stede niet en sal vermoghen yemandt gheleyde ofte vryheyt der voorsz. Stede te gheven, dan by advijse van Schepenen, ende Wethouders, collegialiter vergadert zijnde.*

XXVIII. *Item, dat het vermaken ende vernieuwen van der Wet jaerlijcx sal gheschieden op den eersten Ianuarij, deur dien alsdan de voorsz. Stede pachten uytgaen.*

Alle welcke poincten ende saecken vooren verhaelt, wy willen ende begeeren, dat de bovengenoemde van der Vere, voor heuluyden ende heurlieder naerkomelingen, poorteren, poorterssen ende inghesetenen der voorsz. Stadt, soo in't generael, als in't particulier, sullen mogen genieten ende ghebruycken, naer hare forme ende teneur, ende in alder voeghen ende manieren, ghelijck als wy henluyden die vergunt ende gheoctroyeert hebben, versoeckende daeromme, ende des niet te min van weghen de Koninckly̆cke Majesteyt ontbieden ende bevelen den luyden van Rade ende Reeckeninghe over Hollandt, Zeelandt, ende West-Vrieslandt, ende alle andere syne Majesteyts Rechteren, Justicieren, ende Officieren dien't aengaen sal, dat sy den voorsz, supplianten, poorteren, ende inghesetenen der Stede van der Vere, soo in't Generael, als oock eenen yghelijcken van dien in't particulier, van dese onse gratie, accoordt, ende octroye, naer't inhouden desselfs, doen laten ende ghedoghen, rustelyck, vredelijck, ende volkomelijck houden, ghenieten, ende ghebruycken, cessenrende alle beletten, ende wederseggen ter contrarie; want ons alsoo ghelieft. Des t'oirconden hebben wy dese met onse namen gheteeckent, ende ons Secreeet zeghel daer aene doen hanghen in rooden wasse. Ghegheven ende aldus ghedaen binnen der

der voorsz. Stede van der Vere, opten elfsten dach der maendt Martij, 1574. *Onderteyckent*, Guilliaume de Nassou. *Onderstont ghe schreven, by bevele van synder Excellentie, ende onderteyckent*, Bruyninck. *Over d'ander zijde stondt gheschreven aldus; Op huyden den acht en twintichsten Julij, vijfthien hondert acht en tseventich, soo zijn dese opene brieven by gratie, accoordt ende Octroye, ten burele van de Kamere van de Reeckeninghe des Conincx in Hollandt, gepresenteert gheweest, ende naer dien die aldaer ghevisiteert waren, soo syn de selve ter ordonnantie van de luyden der voorsz. Kamere, aldaer gheregistreert in twee nieuwe witte registre, beginnende prima Decembris, vijfthien hondert vijf en tseventich*; Fol. ij^{c} xxx, ultimo & ultra. *Actum ten dage, jare, als boven. Onderstonde gheschreven; My jeghenwoordich ende gheteeckent*, P. Doublet.

Die vier en twintich persoonen ende poorters der Stadt van der Vere die by sijner Excellentie tot Vroedtschap ende Raedt der selver Stadt verordonneert ende verkooren zijn, omme beneffens die van der Wet tot allen tijden des versocht zijnde in alle ghewichtighe saecken te representeeren het corpus der selver Stede, ende oversulckx in alle swaricheden te helpen ordonneren, ende resolveren, ter meesten oirboir ende profijte der voorsz. Stede ende inghesetenen van dien, waren verkooren binnen der voorschreven Stede op den 15 Ianuarij 1575,

d'Heer Iacob Campe.
Iacob Adriaensz.
Richart Barradot.
Willem Cornelisz.
Wouter Blocq.
Andries Marinisz.
Mr. Ian Reygersbergh.
Mr. Ian Paridaen.
Ian Constant.
Carel Constant.
Adriaen Geleynsz. Knaep.
Adriaen Bouwensz.

d'Heer Pr. Reygersbergh.
Robbert Adriaensz.
Leunis Iaspersz.
Ian Keyser.
Ian de Wale.
Mr. Iacob Mouris.
Andries Reynouts.
Ian Smit.
Mr. Adriaen Loijsz.
David de Seylmaecker.
Crijn de Schoemaecker.
Ian Iansz. Wichman.

Welcke vier en twintich persoonen by sijner Excellentie verordonneert zijn om bysonderlijck alle jare tot vernieuwinghe van der Wet te nomineren vier persoonen, om daer uyt by sijner Excellentie twee tot Burghermeesters ghekooren te werden, ende noch boven dien 16 persoonen, daer by

ghevoecht de twee ghedenomineerde ende niet ghecreeerde Burghermeesters, maeckende 't samen 18 persoonen, om daer van weghen tot Schepenen ghecommiteert te werden, alles soo wel uyt de voorsz. 24 persoonen, als uyt het gheheele corpus der Stede van der Vere, welcke 24 persoonen als Raedt ende Vroedtschap ghehouden worden haer leefdaghe lanck te dienen; of het ghebeurde dat eenighe van de selve deser wereldt overlede, ofte metter woone uyt dese Stadt vertoge, in sulcken ghevalle souden de andere overblijvende persoonen van 24, sijner Excellentie (representerende de Koninckliicke Majesteyt) denomineren twee andere persoonen, omme daer van den eenen in plaetse van den dooden te stellen.

Doch, door de opghekomen oorloghen, ende om redenen, in de beschrijvinghe van de Stadt van Vlissinghen ghereets verhaeldt, is by den Hove van Hollandt goedt ghevonden in den jare 1581, wederom der Vere te doen opveylen; ende wierdt dese verkoopinge doe opentlijck verkondicht, onder andere, met dese voorwaerde, dat den kooper volghen soude de gherechticheyt van de prerogative van over alle de Edelen van Zeelandt te representeeren die staet van den voorschreven landen, ende wierde doe kooper en Marckgraef den Heere Prins van Orangjen, Willem van Nassau, voor de somme van vier en tseventich duysent, een hondert gulden. Dies hy inden selven jare 1581, binnen der selver Stadt is ghehuldt als Marquijs van der Vere, metten ghevolghe van dien. Ten selven daghe wierden veel teeckenen van vreuchde ende blyschap bedreven, oock diversche silvere penninghen voor de Ghemeente van de peuye van den Stadthuyse aldaer uytghestroyt, staende op de eene zijde de wapenen van Nassau, ende dese Stadt, met een snoer aen malkanderen ghebonden, met dese woorden, NODUS INDISSOLUBILIS; aen d'ander zijde een arm, houdende in de handt een swaerdt, met de circumscriptie; JE MAINTIENDRAY.

Den Koninck van Spangjen, langhen tijdt ghetracht hebbende om desen goeden Heer het leven te berooven, daer toe aenwendende alle vlijdt, ende uytghemaeckt hebbende diversche boose ende moordadighe menschen, is ten lasten oock met geldt, giften, ende groote beloften door den Spaenschen Raedt daer toe verwillicht eenen Balthasar Geeraerts, zijnde een Bourgonjon, om de selve moordt in't werck te stellen; den welcken daeromme hem beghevende binnen de Stadt van Delft diversche reysen ten Hove verkeerende ende sijne gheleghentheyt waernemende, eyndelijck op den thienden Iulij 1583, den Prince, comende van de maeltijdt, met een pistool heeft doorschoten; daer van de gheruchten haer dadelijck door het landt

landt verſpreyende, ende mede voor de ooren van die van der Vere komende, haer daer over ſeer ontſtelden, als een ſoodanighen goedertieren Heere verlooren hebbende. Ende hebben hem tot een eeuwige ghedenckteecken ſijns onſterffelijcken lofs opgherecht een Statue, ofte Piramide, met het navolghende Grafſchrift;

Godt
welck heeft
recht ghebodt,
op al wat leeft,
ſijn Kercke gheeft
voorſtaenders getrouwe,
die haer, en wat haer aenkleeft,
byſtaet in voorſpoedt en rouwe.
En ſulck was Wilhelm van Naſſouwe,
Prince, edel, wijs, ſtantvaſtich, en goet,
van Cains zaet, door haet, dies 't Lant draecht rouwe,
deerlijck vermoordt; maer ſijn onnooſel bloedt
voor Godt, en menſch, ſtraf, wraeck roupen doet,
en ſpijt oock al des vyandts erch bedrijven,
de waerheydt ſal in der vromen ghemoedt
dit ſchoon Graf-ſchrift tot ſijnder eeren ſchrijven.

Noch lagher.

Wilhelmus van Naſſouw, als vroom Heer en goet Vader,
voorſtont met kloeckheyt, deught, en wijſheydt t'allen tijde,
Godts recht, 'sLandts welvaert, en de vroom' allegader.
Kon noyt verwonnen zijn dan door een boos verrader;
dies onſterflijcken loff hem dient tot een Pyramijde.

Incarnatie.

AVRAICVS PRINCEPS HISPANI FRAVDE TYRANNI OCCVMBIT. VINCI NON ALITER POTERAT.

Een ander:

oCh den boVrgoenſChen beVL Van den tYran van SpaIngnen,
heeft eLLendICh VerMoort den prInCe Van oraIngnen.

Desen noyt ghenoech gheloofden Heer soo moordadich ghesneuvelt zijnde, is sijne soon Maurits gheworden Marquijs van der Vere, het welcke den bergheren hoochst aenghenaem, ende wel bevallich was, alsoo sy verlooren hebbende eenen goeden, wijsen, getrouwen, ende voorsichtighen Heer, verhoopten gheen onghelijcken weder verkreghen te hebben. Hier over is hy in den jare 1588, binnen der Stadt van der Vere ghehult als Marquijs van der Vere. Doe wierden oock veel vreughde teeckenen ghetoont, oock verscheyden silvere penninghen uytghestroyt, daer op d'een zijde stonden de wapenen van Nassou ende der Vere, aen malkanderen ghebonden, met de circumscriptie, NODUS INDISSOLUBILIS; ende op de andere zijde twee handen in malkanderen, ghelijck een trouwe, houdende Mercurius staf, met dese circumscriptie; AUXILIA HUMILIA FIRMA CONSENSUS FACIT. Ende wierden op de huldinghe ghemaeckt dese naervolghende Incarnatien;

DICat Io pæan aC pLaVsIbVs aëra pVLset
VerIa, MaVrICIo prInCIpe Læta sVo.

Een ander:

den tWIntICHten noVember Is bLYde en VaILIant
tot erfheere bInnen der Vere gehVLt
den edeLen graef Van nassoV, troVWe en Constant,
hoe seer sYn VYant dat benYt, Woedt of brVLt.

Dese hoochghemelten Vorst Maurits van Nassou, als Marquijs van der Vere, een goede ende ruymen tijdt in regieringhe gheweest zijnde, heeft het selve Marquisaetschap ende Stadt van der Vere in goeden ende ghewensten doene gheweest. Hy is eyndelijck in den jare 1625, tot onuytspreeckelijcke droefheydt van het gheheele Vaderlandt ende sijne ondersaten, ontslapen, latende tot sijn eenige, ende universele erfghenaem, zijn Heer broeder Fredrick Henrick, Prince van Orangje. Onder sijne gheluckighe regeringhe vinden haer teghenwoordich die van der Vere, neffens het gheheele Vaderlandt, den hemel voor hem afbiddende een lanck leven, ende een ghedueríghe voorspoedt in al sijn voornemen.

Wes

Wes belanght de Magistraet deser Stadt, staet t'hans in de naervolghende persoonen;

Bailliu, de Heer

Jonckh^r. Iohan de Maurignault.

Burgermeesters, de Heeren,

Cornelis Danckaerts.
Adriaen Velters.

Schepenen, de Heeren,

M^r. Iacob Campe,
Christoffel Barentsz. *beyde oude Burgermeesters.*
Niclaes Velincx.
Cornelis Hubrechtsz.
Iacob Aernoutsz.
M^r. Ioannes Apollonij.
Cornelis de Roo.
Pieter Davidsz.
M^r. Theodorus de Hase.

Pensionaris, de Heer,

M^r. Leonard Pool.

Secretaris, de Heer,

Pieter de Vos.

Raden, de Heeren,

Christoffel Barentsz.
M^r. Iohan van Vosbergen.
M^r. David Reygersberch.
Adriaen Velters.
Bastiaen Thijsz.
Pieter Davidsz.
Cornelis Hubrechtsz.
Iacob Aernoutsz.
Niclaes Velincx.
M^r. Iacob Campe.
M^r. Ioannes Apollonij.
Ionch^r. Iohan de Maurignault.
Pieter de Vos.
Cornelis Danckaerts.
Ian Christiaens.
Cornelis de Roo.
Ioannes Hoets.
Adriaen Carreman.
Willem van Valckenburch.
Ægidius Govaerts.
Iacob de Hase.
Cornelis Pietersz.
Ioannes Kien.
Niclaes Ros.

Aengaende de mindere ampten, dependerende van de voornoemde Magistraet, als van Fortificatiemeesters, Weesmeesters, Capiteynen van de Burgherlijcke wachte, Commissarissen van't Lantrecht, ende de vier Arm-meesters, die met de Diaconen het bestier hebben over 't Gasthuys, werden nu bedient ende bekleet by de naervolghende persoonen, als daer toe verkooren;

Forti-

Fortificatiemeesters, de Heeren,

Cornelis Danckaerts.
Christoffel Barentsz.
Cornelis Hubrechtsz.
Ioannes Kien.

Weesmeesters, de Heeren,

Pieter Davidsz.
Ægidius Govaerts.
Pieter de Vos, *Secretaris.*

Capiteynen van de Burgherlijcke Wacht.

Pieter de Vos, *Præses.*
Ioannes Kien.
Antheunis Remeeusz.
Andries van der Wiele.

Commissarisen van't Landtrecht, de Heeren,

Ian Christiaensz.
Mr. Ioannes Straseel.
Adriaen Carreman.
Pieter de Vos, *Secretaris.*

Arm-meesters, de Heeren,

Cornelis Donckaerts, de Jonge.
Andries Willemsz.
Daniel Thijsz. de Jonge.
Thomas Carreman.

Boeckhouder.

Adriaen Carreman.

Daer en boven laten haer hier vinden verscheyden aensienelijcke Rentemeesters, over het Marquisaet van der Vere, tot ontfanck van gheestelijcke ende andere goederen. Over het Marquisaet is t'hans als Rentmeester ghestelt de Heer,

Mr. Leonard Pool.

Aengaende den ontfanck van de Geestelijcke ende gheannoteerde goederen over gheheel Walcheren, is van het begin aen af der veranderinghen, bedient by een Rentmeester, houdende sijn woonplaetse in een van de drie groote steden van Walcheren, als, Middelburch, Vlissinghen, ende der Vere, met versterven, by beurten omgaende; ende werdt nu ter Vere het selve Rentmeesterschap bedient by de Heer,

Mr. Iacob Campe.

Tot ontfanck van de Convoyen ende Licenten is ghestelt;

Iacob Barentsz.

Wat belanght de Oostwateringhe, meest behoorende onder 'tresort van der Vere, zijnde het vierde ghedeelte van Walcheren, doch wel het grootste, als

als groot bevonden zijnde 14408 Ghemeten, 95 Roeden, hemelsbreedte, totten ontfanck van't Geschot, tot laste van de voornoemde hemelsbreedte ghesc hoten, tot onderhoudt ende reparatie van de dijcken ende andere Zee-wercken, laten haer ghebruycken;

Cornelis de Roo, Penninckmeester,
Mr. Joannes Apollonij, Waterklerck of Rentmeester.

De Stadt vander Vere heeft oock langhe jaren de weerdicheyt ghehadt, dat de Heeren van de Admiraeliteyt hare vergaderingen, ende de voorgaende Admiralen haer wooninghen aldaer hebben ghehouden, ende van daer afvoeren, tot welcken eynden aldaer ghebouwt was een Archenael. Doch de selve vergaderinghe laet haer t'hans in het Hof van Zeelandt, tot Middelburch vinden.

Ons voornemen maent ons nu, om het teghenwoordige wesen van dese Stadt alhier te vertoonen; het welck wy des te ghevoechlijcker ende wijdtluftigher sullen konnen doen, als wel in andere Steden, door dien Pieter Spoormaecker, een waerdich Burgher, ende vernuftich Notaris van der Vere, sich niet en heeft laten vervelen, de selve in alle sijne deelen ons voor te schrijven, ende over te senden.

Aengaende dan de ghestalte van de Stadt in hare vesten ende mueren, aen de waterzijde staet een schoone gaelderye, beginnende aen de Zuydt-zijde van de Stadt, ende streckende Noordtoostwaerdt op na Zee, alwaer t'eynde van de voorschreven gaelderye gesticht is een schoonen grooten ronden tooren, daer op staet een scheepken, gelijckmen heden ten dage sien mach, ende werdt noch jeghenwoordich ghenaemt, den *Montfoortschen tooren*, om dat de selve doen bouwen heeft Lodewijck van Montfoordt, van den welcken wy hier vorens hebben ghesproocken. Desen tooren werdt nu ghebruyckt tot een ghevanghen tooren, tot welcken eynde daer aen ende nevens zijn ghetimmert gheweest noch andere kamers, ende vertrecken, om de ghevangenen te bewaren. Doch zijn in den jare 1617, alle de selve huysingen ende gebousels, aen den selven tooren annex, door grondtbrake in de Zee gestort, hebbbende den selven tooren oock alsdoen in gheen kleen gevaer ghestaen. Maer door de voorsichtighe neerstícheyt, ende beleydt van de Magistraet, die in die ghelegentheyt gheen kost ofte moeyte spaerde, is soo met rijsenhoofden, rijsbermen, ende sincksteenen als andere materialen, de stroom ende de Zee gestuyt, ende den tooren behouden, hoe wel de Zee daer tegen speelde, ende de diepte insghelijcx oock seer groot was.

Van het begin van de voorverhaelde gaelderye Stadtwaerts, is ghebout een kloucke suffisante muyr, met een borstweringhe streckende Zuydtwaerdts op totten Arnemuydtschen dijck, aldaer de selve Westwaerts is keerende, waer inne den uytganck van de Arnemuydtse poorte is ghemaeckt; voorder met een aerde walle ende borstweere tot in den hoeck of aen't eynde van de gordijne streckende na de Sandijcxse poorte; met welcke voorverhaelde muyragie ende aerde walle wordt besloten het Mauritius bolwerck, staende aen't Zuydteynde van de Stadt, in't welcke oock komt de Arnemuydtse poorte, door de welcke men lancx den dijck na Armuyden gaet; op welck bolwerck aen de muyre is ghemaeckt een houte beddinghe, ofte baterije, op de welcke noch jeghenwoordich staen twee suffisante kloecke metale stucken, flanckerende t'Zeewaerts, tot bevrijdinghe van de Stadt; oock mede staet op het voorsz. bolwerck een corpsdugarde, alwaer de burgherye s'nachts de wacht houden, ofte somtijdts soldaten; oock mede een windt kooren Molen, aenkomende den Marquijs van der Vere.

Noordtwaerts van den voorsz. Montfoortschen tooren lancx 't water, is als noch een anderen tooren, by forme van een halve ronde, ghenaemt het *Swarte Gat*, nevens de welcke aen de Zuydtzijde ghestaen hebben 6 a 7 nieuwe huysen, over eenighe jaren herwaerts by diversche burgheren aldaer ghebout, de welcke alle te samen in den jare 1631, in der nacht, met een grooten storm, ende grondtbraecke, zijn nederghevallen, ende in de Zee ghestort, sonder dat yers daer van is overghebleven, ofte blijven staen, met alle der selver inwoonderen meublen, goederen ende huysraedt, sonder datter nochtans eenich mensche is verseert, ofte doodtghebleven.

Noch Noordtwaerders op tot de lengte van ontrent 15 Roeden, is mede een gaelderye, onder de welcke een stuck weechs werdt ghehouden de vismerckt, alwaer daghelijcx een menichte vis ter koop werdt ghebracht, de welcke de visschers van daer af varende, daghelijcx in brenghen, boven de menichte die daghelicx na Middelburch, Vlissinghen, Arnemuyden, der Goes, Berghen op Zoom, ende voorts in Brabandt, Vlaenderen, ende andere plaetsen werden wechghevoert, ofte van de selve plaetsen ter Vere gehaelt. Ende t'eynden van de voornoemde gaelderye, zijnde aen 't eynde van de Zuydtzijde van de haven, staet een schoonen grooten tooren, ghenaemt den *Campveerschen tooren*, Zeewaerts rondt, ende Landtwaerders platformich, verçiert met vijf Piramyden daer op staende; beneffens ende annex den selven tooren zijn alsnoch bysondere wooningen, kameren, ende vertrecken, om luyden van qualiteyt, ofte andere passanten, te logeren ende tracteren. Westwaerts

op,

op keerende van den selven Campveerschen tooren, sietmen een gaelderye, de welcke is streckende tot aen het Kraenhooft, alwaer jeghenwoordich staet een schoone groote ende toegheslotenKrane, volghende des Stadts privilegie, aldaer de selve wijnckelhaeckich is, responderende tot aen de kant van de kaeye, alwaer den binnen-boom werdt ghesloten; is oversulcx de haven mette selve gaelderye aen de voornoemde Zuydtzijde bevrijdt; doch zijn onder de voorverhaelde gaelderije twee deurganghen, daer door men by daghe de haven van die zijde kan besoecken, die des nachts werden toegheslooten met het sluyten van de boomen, ofte de hooftpoorte. Onder welcke huysinghe, staende aen den selven Campveerschen tooren, men doorgaende komt eerst op het blaeuwe hooft, staende aen de selvighe Zuydtzijde, ten eynde van de haven, zijnde vierkant ende uyt de grondt van de haven opghemetst met blaeuwen arduynsteen, een voet hoogher dan de ordinarie Stadts strate, ende boven dien rondtom versien met een borstweere van vier a vijf voet hooch, van ghelijcken arduyn, dicke na den eysch van't werck, op welck jeghenwoordich staen eenighe schoone metale veldtslanghen.

Van't selve blaeuwe hooft gaetmen door gelijcke groote arduyne poorte, 6 a 7 trappen nederwaerts, ende komtmen alsdan op het Campveersche hooft, staende aen 't water, alwaer men daghelijcx menichte van schepen, groot ende kleen, siet afvaren ofte aenkomen, behalven de ordinaris oorloghschepen aldaer afvarende, welcke soo uytter Zee, van Vranckrijck, Engelandt, Schotlandt, als andere plaetsen, binnen s'landts aenkomen ofte uytvaren na Goes, Ziericzee, Tholen, Bergen op Zoom, Hollandt, Brabandt, Vlaenderen, als elders; daer toe meest Veerschepen zijn, tot dienst van den reysenden man, die daghelijcx by menichte door de selve Stadt passeren, ende de burgherye gheen schade aenbrenghen; voornementlijck dat veer, 'twelck daer is van dese Stadt, ende de Stadt Dordrecht, by de Magistraten van de selve Steden respectivelijck tot dien eynde ghemaeckt, alwaer van yder Stadt des somers, twee schepen daeghs, ende des winters een schip daeghs afvaren precijselijck, veel ofte weynigh luyden zijnde, waer toe van yder Stadt expresselijck zijn doen opmaecken ende verkooren seecker ghetal schepen, bequaem daer toe gheprepareert, yder met twee bysondere vertrecken, yder schip versien tot hare defensie, met steenstucken, musketten, pijcken, kruydt ende loodt, om in tijde van noode te ghebruycken.

Komende aen de Noordt-zijde van de haven deser Stadt, placht sich aldaer voor eenighe jaren te vertoonen eenen seer treffelijcken tooren, by na even

ghelijck den voorseyden Campveerschen tooren, van witten arduyn, 'tZee-waerdts rondt, ende 't Sadtwaerdts plat, mede met verscheyden Pyramiden, een schoon ghebouw, de welcke in sijn leste tijden is ghebruyckt gheweest tot bewaringhe van het buspoeder, den lande van Zeelandt toekomende, waer over den Stapelier van Zeelandt ghesach hadde, dien volghende ghenaemt den *Kruydt tooren*; de welcke met den voorseyden Campveerschen tooren aen de Zuydt-zijde de haven besloot, çierlijck om aensien; doch is den selven kruydt-tooren in den jare 1630, in der nacht, by goet schoon klaer weder, ende maneschijn, door een grondtbraecke van de Zee, die daer teghen stroomde, ende voorby liep, de welcke van langher handt de fondamenten van den selven tooren hadde wech gheruct, neder ghevallen, ende in de Zee ghestort, datmen daer van s'anderdaeghs niet eenen steen heeft ghesien, met alle 'tbuspoeder, oock het ghene daer voorders noch meer in was; ende ter plaetse daer den voorsz. tooren ghestaen hadde, boven alle de steenen van den tooren, die op de grondt laghen, was de diepte doen alsnoch op laegh water ghemeten .... voeten, door welcken val ende grondtbraecke, het gantsche Noorderhooft, (van hout ghemaect) sijn fondamenten mede verlooren hebbende, is t'effens in de Zee wech ghedreven, met de huysinghe ofte corps du guarde daer op staende, behalven ontrent 2 a 3 Roeden van het uyterste eynde, 'twelck noch bleef staen, waer door de Stadt alsdoen in groot perijckel was om mede de Zee tot een proye te worden; maer de Magistraet, ende Fortificatiemeesters, doenmaels zijnde, doende haer uyterste debvoiren, nacht ende dach latende arbeyden met rijs, steen, balcken, plancken, ende andere stoffe, hebben het inghevallen gat ofte grondtbraecke ghestopt, ende de Zee, die daer eenighe daghen doorvloeyde, ghesteuyt; insghelijcx oock doen maecken door de voorseyden val een houten Noorder hooft, van het ghebleven eynde tot aen de Stadt Westwaerts, tot bevrijdingh van de haven, als mede de geheele Stadt; het welcke alles met gheen kleene kosten heeft konnen ghedaen werden. Met dien val heeft de Stadt van der Vere doen gheen kleene krack, ofte breucke gheleden, 'twelck noch langhe in gheheughen sal blijven; ende ten ware Godt de Heere na dien val niet hadde belieft eenighen tijdt goet weder te verleenen, waer door ghevoeghlijck alsdoen konde ghewrocht worden, na alle apparentie, of menschelijck oordeel, soude de Stadt, ofte meestendeel van dien, in Zee gheraeckt hebben, waer door gheen kleene droefheyt alsdoen, soo onder de Magistraet, als burgherye, was ontstaen.

Den tooren dan alsdoen inghevallen zijnde, heeft de Stadt aldaer open ghe-

ghelegHen, ende alsdoen noch gheen gheleghentheyt zijnde om een muyr te trecken, hebben de Fortificatiemeesters, met believen van haer principale, aldaer ghestelt een bequame aerde borstweeringhe, met een hooch ende sterck staketwerck; midtsgaders, een goede beddinge met een kloeck metalen stuck gheschuts t'Zeewaerts, tot bevrijdinghe, ende ter tijdt gheleghentheyt sal wesen een nieuwe muyr te trecken.

Van dese baricade ofte Westersche hoeck van den voornoemden kruydttooren, Westwaerts aen lancx de waterkant, tot aen den Polderschen dijck, is de mueragie, die metten selven tooren by de voorgaende Heeren van der Vere is ghebout, naerderhandt van den voornoemden Polderschen dijck ghevoordert, ende ghebracht tot aen de Noordt-zijde van de oude watermolen poorte, binnen welcke mueragie het Orangje bolwerck is begrepen ende besloten; soo dat de Stadt van der Vere, van binnen den Arnemuydtschen dijck aen de Zuydt-zijde, tot binnen den Polderschen dijck, aen de Noordt-zijde, lancx streecx de Zee, ofte waterkant, is bevesticht ende versien met mueren, toorens, gaelderyen, ende andere metselwercken; doch niet te min, is teghen het gheweldt, ende kracht van de Zee, de selve Stadt buyten de muyragie noch versien met verscheyden soo houte als rijsenhoofden, rijsbermen, steenhoopen, ende andere Zee-weeren, de welcke alle met groote kosten jaerlijcx moeten onderhouden werden.

Ende door dien wy gewach gemaeckt hebben van de drie grondtbraecken, eenige jaren herwaerts gevallen, die groot waren, sullen de kleene oock niet vergeten, de welcke geweest is in den jare 1 6 3 3, achter het bolwerck van de Noordt-zijde van de haven, ontrent acht Roeden van de voorverhaelde baricade; alwaer de Stadts muyre ontrent de lenghte van 80 voeten is gantsch in Zee ghestort, welcke men met groote kosten wederom heeft moeten doen opmaecken, soo dat de Zee, ofte de grondtbraecken, (vruchten van dien) de penninghen van de Stadt eenighe jaren herwaerts soo veel te doene hebben ghegheven, datmen naeulijcx gheweten heeft hoe de selve te vinden, ende dat noch alles boven de ordinaire ende extraordinaire Zeewercken, als andere noodtsaeckelijckheden, ende reparatien, dieder jaerlijcx mosten ghemaeckt, ende onderhouden werden.

Verhaelt zijnde de ghelegentheyt van de Stadt van der Vere t'Zeewaerts, sullen nu beginnen van hare ghelegentheyt Landtwaerts, ende een aenvanck maecken van daer wy de muyragie t'eynden waren, ende by de oude watermolen poorte hebben ghelaten.

Van daer dan Westwaerts op, tot den hoeck van het bolwerck, daer den

ouden windt-kooren-molen staet, van daer Zuydtwaerts op tot den hoeck van het bolwerck, genaemt *Tonnenburch*, 'twelck u Noordt ende Noordt-Oostwaerdt op keerende, brenght tot aen het bolwerck, aen de Sandijcxse-poorte, ghenaemt het *Sandijcx bolwerck*, ende wederom als vooren van daer is leydende lancx de gordijne tot in den hoeck van het bolwerck, ghenaemt het *Mauritius bolwerck*, daer wy 't hier te vooren hebben gelaten, zijnde al te samen landtwaerts; alwaer de Stadt soo van ouden tijden, als heden ten daghe leght, ende versien is met goede aerde wallen, diepe ende wijde vesten, sware bolwercken, met bequame flanckeringhe, hebbende twee goede bequame sluysen, suerende door de Stadt, om het Zee ende landtwater uyt ende in te laten, na den noodt ende gheleghentheyt is vereyschende. De Stadt heeft oock landewaerts drie Stadtspoorten, als de *Werwijcxse poorte*, *Sandijcxse poorte*, ende *Arnemuydtse poorte*.

Aldus beschreven hebbende de heele circumvallatie van de Stadt vander Vere, soo landts als Zeewaerts, ende 'tghevolghe van dien, ende wat daer is aen te mercken, sullen nu haren voorderen toestandt wat naerder insien.

De Stadt vander Vere, 'tzedert haer begin, heeft ghehadt goede ende bequame diepte, om uytter Zee aldaer met schepen aen te komen, oock om hare goede gelegentheyt de schipvaert daghelijcx vermeerderende, niet alleene door haer eyghen inwoonderen, maer oock van andere landen ende plaetsen, ghelijck als 'tblijckt dat de eerste schepen uyt de eylanden van Canarien in dese landen met suycker aenkomende in den jare 1508, ter Vere aenquamen, van daer vertrocken na Antwerpen, konden het pondt suycker gheen twee blancken verkoopen; soo dat de haven van dese Stadt tot dien eynde allencxskens dieper ende wijder ghemaeckt zijnde, eyndelijck gheworden is soo goede ende bequame haven alsser in Zeelandt niet en is, te wederzijden met kloecke mueren ende diepe, datter groote schepen konnen uyt ende in komen, boven dien bequame timmerwerven, daer men groote ende kleene nieuwe schepen kan maecken, oock mede van ghelijcken daer men de oude herstelt, ende vermaeckt, ghelijck als 't blijckt dat meest alle de oorlochschepen van Zeelandt ter Zee varende, ter Vere zijn ghebouwt by den konstrijcken Ian Cornelisz. Keyser, Meester scheepstimmerman van de Admiraliteyt van Zeelandt binnen der selver Stadt; midtsgaders noch andere schepen, soo voor de West-Indische Compagnie, te koopvaerdye, als tot den vischvanck.

Dit stondt ons voor eerst aen te mercken, als zijnde de voornaemste oorsaeck

oorsaeck ende oorspronck van de welvaert van dese Stadt. Laet ons nu wat binnender treden.

De Heeren van Borsselen, Heeren van der Vere, in der tijdt zijnde, hebben aldaer Westwaerdt aen de oude Parochie Kercke, die aldaer ghereedts stondt, doen bouwen een groote, schoone, ende çierlijcke Kercke van witten harden arduynsteen, van binnen met konstighe perspective gaelderyen, met aerdighe ende konstighe steene overwelfselen, verscheyden uyt ende ingangen, om van binnen van d'een in d'andere plaetse te komen, oock mede van buyten ende binnen met onderscheyden, soo ronde als vierkante pilaren; als oock met diversche steene rondt opgaende trappen, om boven besocht te werden; (van meeninghe zijnde de selve tot een Cruyskercke te maecken,) twee hooghe çierlijcke toorens, behalven eenighe andere mindere toorenkens, op yder een goede bequame klocke; daer van den eenen tooren, zijnde de kleenste, staende te midden op het cruys van de voorschreven Kercke, meest bedeckt met loodt, heeft twee rondtgaende gaelderyen, de welcke te deser tijdt gantsch zijn verbetert ende vernieuwt; den anderen tooren, zijnde de dickste, ende de grootste, staet aen 't West-eynde, de welcke met het Oostersche eynde van de voorschreven Kercke noch onvolmaeckt zijn ghebleven, ghelijck men heden ten daghe sien mach. Ende 'tware den voornoemden tooren, met het Oostersche eynde van de Kercke, waren voltoyt ende opghemaeckt, na de resolutien ende modellen daer van in den beginne ghenomen, soude soo schoone, groote, ende çierlijcke Cruyskercke wesen, alsser in 't Nederlandt niet te vinden, of te sien is: doch is niet te min soo treffelijcken Kercke, alsser in Zeelandt niet wordt ghevonden, niet alleene om haer uytnementheyt van ghebouw, haer treffelijck aensien, maer oock om de groote konste die de selve verçiert. Daer van, onder de ander aerdighe wercken, tot een blijck ende gheruygenisse sal dienen; eerstelijck, het treffelijck ende konstich portael, staende binnen aen den uytganck van de Kercke in 't Westen, ende ghemaeckt van waghenschotten houte, twee stagien hooghe, daer van de Phrijse aen den opperkant van den blaeuwen arduynen dorpel hoogh is ses en twintich voeten; breedt, twee en twintich; diep, elf voeten, behalven de Pyramiden, ende het bovenwerck daer op noch staende. Aen welck Portael te sien is een ongelooflijcke konste, so in de Colomnen, Pedestalien, Arketrauen, Phrijsen, Regulen ende Ovalen, als andere wercken, verwonderens waerdich. Hier en boven hoort ghedacht te werden, ende verdient gheen minderen lof in het oordeel van de konstverstaende liefhebbers, het geestich beeldtwerck,

staende

ſtaende in die opperſte ſtagie. Want van vooren, ende ter zijden, werdt in cierlijcke ronden, naer de proportie, vertoont de Gheboorte Chriſti, ſijne Verrijſeniſſe, ende Hemelvaert, als andere Hiſtorien; in welck beeldtwerck ſoo in de perſonagien, ordonnantien, als verheventheyt, te ſien is ſoo een uytnemende konſte, dat dierghelijck Portael in Nederlandt niet meer ghetoont werdt. Tot opmaeckinghe daer van is den Konſtrijcken Architect ende Meeſter ſchrijnwercker, Adriaen Roman, uyt Vlaenderen van gheboorte, in den jare 1560, tot Ghendt alſdoen woonachtich, (alwaer hy dierghelijcke wercken, byſonder in de St. Jans Kercke, als mede tot Antwerpen ende elders, konſtich ghemaeckt hadde) in deſe Stadt Vere ontboden; waer aen hy by de naerkomelinghen een onſterflijcke loff ende eere verdient heeft. Noch ſtaet boven op het Portael een Horologie, met ſpeel ende ſlachwerck verſien, tot dienſte der Kercke.

Ten anderen, de konſtighe boghe, zijnde van ghelijcken witten arduynſteen, ſtaende van buyten over den inganck van de ſelve Kercke, mede aen het West-eynde, aen den voet van den grooten tooren, zijnde de ſelve boghe hooghe 32 voeten, breedt 31, ende diepe 13½ voeten; inwendich verkleenende, ſoo dat de minſte ronde alleenelijck is bevattende de twee poorten, daer men door in de Kercke gaet, ende eenich beeldtwerck, daer op gheſtaen hebbende.

Ten derden, de Cyſterne, by den burghers genaemt de Fonteyne, zijnde veel honderden vaten groot, ghemaeckt van ghelijcken witten arduynſteen, boven plat, ghedeckt met loodt, ſtaende over de ſtrate, bezuyden de voorſchreven Kercke, in 't welcke ſtaet een extraordinairen diepen ende wijden put, uyt den grondt opghemetſelt met witten arduynſteen, waer in alle het Hemels water, vallende op de voornoemde Kercke, met verſcheyden looden, buyſen ende canalen, onder de aerde doorgaende in werdt geleyt, tot dienſte ende gherief van de burgherye, die 't ſelve door byſondere kranen uyt den voorſz. put weten te tappen; zijnde deſe drie ſeer konſtighe, treffelijcke, ende gherieffelijcke wercken, daer door vele meeſters, ende liefhebberen, ſoo in Perſpective als Architecture, ſoo uyt Hollandt, Brabandt, Vlaenderen, Vranckrijck, Italien, als andere landen, expreſſelijck binnen de Stadt van der Vere zijn ghekomen, om 't ſelve Portael, Boghe, ende Cyſterne te aenſchouwen. Ende als ſy de ſelve ghesien hadden, bekenden, dat ſy verwondert waren, dat ſulcken werck met menſchen handen konde ghedaen werden, ende dat alſulcken meeſter verdiende een eeuwighduerende lof. Ja, oock over eenighen tijdt gheleden, ſeecker perſoon uyt Hollandt, zijnde

een

een meester in de Architecture konste, gehoort hebbende van de selve konstighe Boghe, is expresselijck binnen der Vere ghekomen, om de selve te sien; de selvighe ghesien hebbende, was op't hoochste verwondert daer over; segghende, daer noch meerder konste aenghevonden te hebben, als hem was aenghedient. Hier in werdt daghelijcx den suyveren Godtsdienst gheleert, ende ghepredickt, ende door den Godtsalighen yver der Predicanten, ende Ouderlinghen, de Ghemeente van daghe te daghe vermeerdert, ende vermenichvuldicht, soo dat de selve jeghenwoordich soodanich in wesen is (na de mate der Stadt) als in een Stadt in't Nederlandt, soo in suyverheyt, als ghetal, sulcx datmen huyden naeulijcx in de Stadt Vere 12 menschen (noch van gheringhe conditie) sou vinden, of doen al te samen professie van de ware Christelijcke ghereformeerde religie, ofte werden daer inne opghetoghen ende onderwesen, soo in Sondaechsche Catechisatie, scholen, als anders. Dese Kerckenraedt bestaet als nu in de navolghende persoonen, soo Predicanten, als Ouderlinghen;

Predicanten.

Mr. Gedion van Deynse.
Mr. Cornelis Beuckelaer.
Mr. Pieter Laovicus.

Ouderlinghen.

Cornelis Danckaerts.
Pieter Davidsz. Neef.
Iohan Christiaensz.
Ioannes Kien.
Henrick Udemans.
Dominicus Klouck.

Diaconen.

Adriaen Heyssens.
Samuel Samuelsz.
Ioannes Hoets.
Daniel van den Dorpe.

De Schotse natie, houdende hare woonplaetse binnen deser Stadt Vere, ghelijck hier naer breeder sal verhaelt worden, oeffent ende ghebruyckt haren Godtsdienst, in de oude Parochie Kercke, ghemaeckt in den jare 1332, aen de Oostzijde van de voorschreven groote Kercke, in de plaetse van't voorverhaelde vierde onghemaeckt Oosterseynde, als zijnde daer toe in den jare 1614, op nieuws herstelt ende bequaem gemaeckt. De selve ghemeynte staet onder de Kercken van Schotlandt, de welcke soo in't verkiesen van de Predicanten, als andere extraordinaire voorvallende saecken, hebben het opperste ghesach. De Kerckenraedt van dese Schotse ghemeynte werdt nu bekleedt by de naervolghende Predicant, ende Ouderlinghen;

Predicant.
Mr. Willem Spang.
Ouderlinghen.
Thomas Canningame.
James Weir.
Diaconen.
Iames Elis.
Richert Weir.

De Stadt van der Vere heeft oock een ſchoone luchtige merckt, op welcke aen het Noordteynde, aen de Weſtzijde, ſietmen een ſchoon treflijck ende çierlijck Stadthuys, ghebout van harden witten arduynſteen, alwaer men met acht opgaende trappen komt in een voorzale, van de welcke men kan beſoecken alle de kameren ende vertrecken van dien. In de tweede ſtagie van't ſelve, ſtaen in witten arduynſteen uytghehouwen de voorgaende Heeren, ende Vrouwen van der Vere na 'tleven, ghehabitueert als die waren gaende. Te weten, d'Heer Wolfert van Borſſelen, ende Charlotte de Borbon ſijn gheſellinne: Philips van Bourgongjen, ende Vrou Anna van Borſſelen ſijn ghemael: Adolph van Bourgongjen, ende Jonckvrou Anna van Berghen ſijn vrouwe; ende Maximiliaen van Bourgongjen. Op dit Stadthuys is in den jare 1599, gheſtelt ende gemaeċt een çierlijcken tooren, van de grondt af aerdich ende propijs gebout, alſſer wel in Zeelandt geen te ſien is, na de mate van ſijn proportie, op welcke ſpitſe geſtelt is, ende ſtaet noch alſnoch een verguldt ſchip, tot teycken van haer ouden ende geduerigen handel ter Zee.

Daer en boven in den jare 1564, is van weghen den Koninck van Spangjen Philips de tweede, binnen deſe Stadt doen bouwen een Archenael ofte wapenhuys, omme de wapenen, die den ſelven Koninck in Zeelandt hadde, daer inne te bewaren; over de bewaringhe ende bewindt van dien, ſtellende een van ſijn principaelſte edelen met die qualiteyt, om te weſen groot Conſtabel ofte Stapelier van Zeelandt, van weghen den Koninck van Spangjen. Deſe huyſinghe, beſtaende in twee ſtucken achter aen malkanderen ghehecht, met een antijcx rondeel, alle van witten harden arduynſteen, rondtomme in ſijne plaetſen, die boven dien met een anderen muyr zijn beſloten, (ghelijck noch te ſien is) volmaeckt zijnde, zijn alle des Konincx geſchut ende wapenen daer binnen gebracht, met laſt dat den Stapelier doens zijnde, de ſelve in qualiteyt en quantiteyt ſoude uytleveren, daer ofte ſoo hem gheordonneert ſou werden.

Nemaer, alſoo in den jare 1630, den Kruydtooren (als voorſeyt is) in de Zee gheſtort was, ſoo is door ordre van de Heeren ter Admiraliteyt van Zeelandt in het voorſchreven Archenael ghemaeckt een nieuwe Kruydtkamer; oock

oock mede in den jare 1637, in plaetse van de oude wooninghe, daer de Conchergie plach te woonen, is ghebout een nieuw schoon ende groot huys, tot dienst ende wooninghe van den Stapelier van Zeelandt, twelck jeghenwoordich is *Daniel Thijssen*, de oude, die om de goede kennisse die hy is hebbende van de Zeevaert, ende Equipagie, by de Heeren Raden ter Admiraliteyt van Zeelandt mede is aenghenomen voor Ammunitiemeester van de oorloghe te water; Equipagiemeester van de schepen van oorloghe, uyt de haven van dese Stadt afvarende; de welcke t'hans bestaen in ses oorlochschepen buyten s'Duyns, drie Craveel oorlochschepen, op de binnen revieren; mitsgaders, twee Jachten tot dienste van de Heeren Ghecommitteerde Raden van Zeelandt, ofte andere persoonen van qualiteyt, waer op Capiteynen jeghenwoordich zijn de naervolghende mannen;

Capiteynen buytens Duyns.

Adriaen Niclaesz. Kempe.
Bastiaen Thijsz.
Cornelis Rijngers.
Ian Pouwelsz.
Ioos Willemsz. Block.
Cornelis Gerritsz. van Sanen.

Capiteynen binnens' Landts.

Iohan de Kock, *ghesegt*, Breen.
Ian Iacobsz. Vliegher.
Adriaen Iacobsz. Knooper.

Capiteynen op der Heeren Staten Jachten.

Andries Pietersz. den Boer.
Ian Iansz. Putte.

Noch in den jare 1594, is binnen de Stadt van der Vere gebout een treflijck ende çierlijck huys met een tooren, ten dienste van den armen, ende arme weesen, midtsgaders, oude mannen, ende vrouwen, oock mede huysinghe, ende logijs voor kranckſinnighe, als andere onmachtighe menschen, staende ontrent de Werwijcxse poorte. Ende daer is vooren in de ghevel gestelt van uytghehouden arduynsteen een vrouwen beeldt, by haer hebbende drie kinderkens, representerende *Charitas*, ofte de *Liefde*, daer onder dit naervolghende veers;

Hier is 't Logiis,, om d'armen te ontfanghen,
Doet doch bewiis,, dat Liefd' u heeft bevanghen.

Op het jaer 1596, heeft Maurits, Prince van Orangjen, als Marquijs van der Vere, binnen de Stadt van der Vere, te midden op de merckt, doen bouwen een schoon huys, om 'tselve te ghebruycken tot een vleeshalle, ten dienste van de burgherye, met schoone bovenkamers, op welcke de Con-

frerye van de Rethorica haer vergaderinge hebben; midtsgaders, het Gilde van de schippers ende visschers aldaer.

Alnoch heeft dese Stadt drie schoone Schuttershoven, ofte Confreryen, neffens de Confrerye van de Rethorica, te weten, het S^t. Joris Hof, zijnde de Voetboghe, S^t. Barbara Hof, de Coleuveniers, S^t. Sebastiaens Hof, de Hantboghe, ende de Kamer van Rethorica, hebbende voor hare blommen, de witte Lelye, en blaeuwe Accoleyen, ghenaemt, *Missende Scholieren*; hebbende tot advijse, *In reynder Jonsten groeyende*; yder hebbende hunne bysondere huysinge, kamers ende hoven, alwaer sy hare exercitie dagelijcx plegen, oock hare vrye vergaderingen houden, zijnde de selve alle viere in voortijden begiftícht met privelegien ende brieven, daer mede sy hare vryheydt ghenoechsaem konnen bewijsen. Ende zijn Hoofden, ofte Regierders der Confrerye van S^t. Joris Gilde in desen jare, de naer volgende persoonen;

Overdeecken.	Antheunis Marinisz.
Jonckh^r. Johan de Maurignault.	Ian Barentsz.
Deeckens.	Daniel van den Dorpe.
M^r. Theodorus de Hase.	

Van S^t. Barbaraes Gilde, ofte Coleuveniers.

Overdeecken.	Andries vander Wiele.
Abraham de Vos.	Ægidius Govaerts.
Deeckens.	Adriaen Carreman.
Pieter de Vos.	

Van S^t. Sebastiaens Gilde, ofte de Handtboghe.

Overdeecken.	Niclaes Ros.
Adriaen Velters.	Cornelis Willsoet.
Deeckens.	P^r. vander Wiele.
Ioannes Kien.	

Van de Kamer van Rhetorica.

Overdeecken.	*Deeckens.*
Pieter de Vos.	Andries Willemsz.
Prince.	Daniel Thijsz. de Jonge.
Pieter Spoormaecker.	Lenaert Thijsz.

Vreem-

Vreemdelinghen brenghen oock hier goedt voordeel de Stadt toe, voornementlijck, de Schotse kooplieden, die eenige jaren haren stapel alhier binnen deser Stadt hebben ghehouden, daer over diversche, soo mondelinghe als schriftelijcke contracten ghemaeckt, evenwel (niet jeghenstaende groote conquesten ghedaen hebbende) waren van sins hare stapel elders te transporteren, om wat reden my onbekent, doch daer na wederom veranderende, in consideratie nemende haer voorgaende voordeelen ende deses Stadts goede gheleghentheyt, hebben de Staten van Schotlandt raedtsaem ghevonden haren voorsz. stapel aldaer te behouden, hare handelingh ende negotie aldaer te drijven als in voorgaende tijden was gheschiet, 'tselve den Koninck van Groot Brittangjen aenghedient, die daer inne goet ghenoeghen hebbende tot welstandt van sijn Rijcke, heeft tot dien eynde afgeveerdicht sijne Ghecommiteerde, omme beneffens den Conservateur van de selve natie, doen ter Vere residerende, met de Gecommitteerde so van den Marquijs, als Magistraet der selver Stadt te contracteren, accorderen, ende van nieuws aen te maecken een verbondt, als bequaemst ende oorbaerlijcxst konde gheschieden, welcke Gedeputeerde te wederzijden by den anderen vergadert zijnde, eyndelijck hebben beraemt, ghesloten ende ghemaeckt dit naervolghende contract, luydende van woorde te woorde als volght;

Comme ainsi soit que de fort long temps la nation Escossoise à faict sa demeure & tenu l'estaple de ses marchandises en ceste ville de Campvere, & qu'il y a eu des veilles aliances tant entre les Princes que les peuples de deux costez, mesmes aussi des contracts par lesquels ceux de sa ville & de ladicte nation se sont entreobligez reciproquement, & que depuis quelque temps Messieurs d'Escosse pour quelques considerations ont mis en deliberation de retirer leur estaple d'icy & le remettre en autre sien; Si estce qu'en consideration des amities susdicts, & par le bon plaisir de sa Majesté de la Grande Bretaigne, qui en faveur de ladicte ville avoit esté sollicité, comme aussi Messieurs d'Escosse, il à pleu à Messieurs les Deputez des villes du Royaume d'Escosse d'envoyer icy leurs Commissaires, Messieurs David Ackenheyt, marchant & bourgeois de la ville d'Edinbourgh, & Guillaume Gondman, marchant & bourgeois de la ville Dimdie, assistez de Monsieur le Conservateur le S^r. Robbert Demston, avecque procuration & puissance absolue pour traicter de nouveau en leur nom, avecq le Magistrat de ceste ville, touchant la continuation dudict estaple dedans icelle, comme il apert par la commission desdicts Seigeurs Deputez des villes, en date du 25 de Juillet, mille six cent & douze, signe par leur Secretaire, Centhuri; & sont en vertu de ladicte commission les-

dicte Commissaires assisté comme dessus d'une part, & Messire Jacques de Malderee, Seigneur de Hayes, &c. premier & representant les Nobles aux Estats & Conseil de Zeelande, y joinct, le Seigneur Jean de Maurgnault, Baillif de ladicte ville, & Marquisat, y entrevenants par speciale commission de sa part de son Excellence, Marquis de ladicte ville, & les Deputez dudict Magistrat d'icelle ville de Campvere, à sçavoir Messieurs, Jean Pieterson van Essen, Mr. Jasper Apollonij, Bourgemaistres, & Mr. Enoch Pottey, Pensionaire de ladicte ville, d'autre part; apres diverses communications sur les propositions & demandes de Messieurs d'Escosse, finalement accordez des poincts & articles suivants.

I. *En premier lieu son Excellence, comme Marquis de ceste ville, & Bourgmaistres, Eschevins & Conseil d'icelle promettent d'approber & ratifier tous & chacun des privileges, libertez & immunitez par cy devant octroyes à la nation Escossoise par le feu Empereur Charles* V, *Philippe* II, *Roy d'Espaigne, Duc de Brabant, Comtes de Flandres, ou autres Princes de Païs Bas, & ville de Bruges, Anvers, Campvere, & aultres, ou ladicte nation à cydevant estabh leur trafique & residence avecque toutes les conditions accordez à la nation, en l'an mil cincq cent soixante & dixhuict, par lesdicte Bourgemaistres, Eschevins & Conseil.*

II. *Et afin que la nation ne soit frustree de la parole de Dieu & l'exercice de la religion reformée en son propre language, le Magistrat ordonnera une Eglise propre, & commodé pour oüir les presches, faire les prieres, & celebrer la Cene avecq le cemitiere pour ensevelir leurs morts, & ordonnera aussi pour le Ministre une honeste maison avecq toutes les franchises dont joüissent les facteurs Escossois.*

III. *Promet en oultre ledict Magistrat pour eviter tous perils & dangers qui pourroyent aucunement avenir, de faire continuellement entretenir les marques & tonneaux en l'embouchure du canal de ceste ville, & s'il advenoit que les navires Escossoises par necessité de tempeste estoyent contraintes de promettre aux pilotes pour les conduire icy toute leur demande, les Maistres estans venus au port ne seront point tenus de payer tout ce que tellement aura esté promis, ains le Magistrat le modifiera ainsi comme il sera trouvé juste & raisonnable.*

IV. *Et afin que la nation puisse estre bien accommodée quant à la place au havre, le Magistrat leur accordé toute la kaye dont ils se sont servis jusques à present, à sçavoir depuis le grand pont jusques la maison appelle l'Oliphant, & si les navires Escossois fussent icy en si grand nombre que ce lieu ne leur pourroit suffire lors on les accommodera en tant qu'il leur sera besoing, en faisant deloger toutes autres navires par le maistre du port, afin que nul malentendu par la rudesse des matelots n'en advienne, & prendra lesdict Magistrat telle ordre en cecy que la nation n'aura juste occasion de ce plaindre, & sera lesdicte maistre tenu de faire entre-*

entretenir net & vuide ceste place de la kaye, afin qu'ils puissent plus commodement charger & decharger leurs navires, sans qu'aucun empeschement leur y sera donne; item, de porter soing qu'a tous occasions à l'entree & sortie des navires le port soit ouvert & sans aucun empeschement.

V. *Item, les marchants arrivez icy au port seront bien servis de portefais & autres laboureurs; item, des caves & graimers à raisonnable pris, & sera faicte une liste ou taulxation par Messieurs les Commissaires, Monsieur le Conservateur, & les Deputez du Magistrat de ceste ville, touchant le salaire des portefaix, dont copie sera delivree au Messieurs les Commissaires, & à Monsieur le Conservateur, & seront lesdicte portefaix & autres ouvriers tenus, d'observer inviolablement, ce qui sera ordonne par lesdicts Messieurs, à sçavoir aussi que les marchandises soyent transportez de la kaye en hiver devant trois heures apres midy, & en esté devant six heures du soir.*

VI. *Messieurs de la ville choisiront un ou deux honestes hommes, qui en presence de Monsieur le Conservateur feront serment d'aulner & mesurer tous les draps loyalement & s'obligent esgaler le poix de fer d'icy aveceque cestuy la de Middelbourch.*

VII. *Touchant les impositions cy devant mises sur les peaux, cuirs, plaides & saumon, à la charge de voisins & autres estrangers qui les avoyent achettes en ceste ville, Messieurs du Magistrat sont contens de les quiter comme ils les quitent à present, & ne les remettront plus en temps avenir.*

VIII. *Si aucune question se vient à mouvoir entre le Receveur de la Tholle, & quelqu'un de ladicte nation, sera ledicte Receveur tenu d'instituer & poursuivre son action devant le Magistrat de ceste ville, qui donnera ordre que personne de la nation ne soit exactionné, mais que la Tholle soit duement payée selon les vielles lystes desquels sera delivre extract à Monsieur le Conservateur.*

IX. *Et si quelque autre dispute ou action tant civile que criminele emouve entre quelqu'un de ladicte nation avecq les subjects de par deça, Monsieur le Conservateur ou son Deputé y sera appelle (comme aussi en la querelle contre le Receveur de la Tholle) pour non seulement ouir & entendre les debats si bon luy semble, mais aussi alleger ce que luy semblera convenir pour le droict des Escossois devant que ledicte Magistrat procede à la pronontiation de la sentence diffinitive, & s'il avient que quelques uns de ladicte nation tombent en querelle ou proces civil ou criminel entre eux mesmes, la cause sera jugée & determinée par sentence diffinitive de Monsieur le Conservateur & ses assistens, sans qu'aucun juge ou Magistrat de la ville s'entremelle, comme d'ancienne coustume.*

X. *Si quelqu'un de la nation Escoisse pensé estre greve par la sentence de*

Mes-

Messieurs du Magistrat, il luy sera libre & permis d'appeller, omisso medio, *au grand Conseil d'Hollande, comme peuvent faire les bourgois de la ville, & les sentences donnez en faveur des Escossois, seront incontinent mises en execution selon les privileges de ladicte ville, & les instructions & ordonnances du pais, sur le faict de la justice, & en cas que quelqu'un de la nation ait à faire par devant Messieurs du Conseil de Zeelande, Messieurs de l'Admiralité, ou le Conseil de la ville de Middelbourch, soit pour le retardement de leur navire, ou pour confiscation de leur marchandises, ou le Convoy d'une marchandise renvoyé, par deça estant trouvée desloyale, ledict Magistrat le fera assister par le Pensionaire, ou quelque autre de leur College, afin que la nation puisse estre bien traitté & favorisé comme un des bourgeois propres.*

XI. *Item, sera ladicte nation pourveue d'une bonne maison qui leur servira de Conchergerie au despens de la ville, ou tous les marchans & mariniers venans d'Escosse pourront loger, & pour le moins seront tenus prendre leur repos tant à disner, souper qu'autrement, & sera icelle maison avec les navires Escossoises exemptes de toutes les impositions sur le vin & la biere, tant forte que petite, en telle quantité qu'il sera besoing pour estre consumé dans la maison ou les navires mesmes.*

XII. *Bien entendu, que si la maison ne seroit capable, & le nombre des gens trop grand pour les y loger, treстons outre ce qu'aucuns se pourront retirer vers leurs facteurs pour leur giste seulement, si feront Messieurs de la ville d'aggrandir ou accommoder ladicte maison de sorte qu'elle soit capable & assez grande, & en cas de faulte à cela sera accordée une autre maison, aux despens de la nation pour y recevoir les marchants & matelots, laquelle maison aura les mesmes franchises, & sera reglee du tout comme ceste Conchergerie.*

XIII. *Et pour obvier à toutes fraudes qui se pourroyent commettre au prejudice de la chose publicque, & de la ville, il ne sera point permis au maistre de ceste Conchergerie, ni à quelque autre de la nation de vendre aucune bierre ou vin, à des bourgeois ou autres n'estant point de la nation, ni en gros, ni en detail, soit pour estre consumée dedans ou dehors ceste maison, sur paine d'estre puni selon les loys du pays, comme nous bourgeois mesmes voire ne pourra aussi vendre aucune bierre ou vin, a ceux de la nation mesmes pour estre consumez hors dudict logis qu'en necessité, sur la mesme paine.*

XIV. *Et en cas qu'un marchant convie a disner ou souper un autre n'estant point de ladicte nation, & estant par ledict marchant defroye cela luy sera permis & licité.*

XV. *Et ne payera ledict Conchergie aucun louage pour ceste maison, ni ne sera tenu a aucune reparation, sinon en des choses par luy ou les siens rompues ou endommagez, & sera ceste Conchergerie avec l'eglise & la maison du ministre preste au mois de May prochain.*

XVI. *Et auront tous les facteurs Escossois la mesme exemption & franchise de leur vin & bierre tant forte & petite, pour le regard de leur famille seulement, & pour y estre consumé duement.*

XVII. *Les Escossois avecq les autres marchants d'icy ou d'ailleurs, ne feront point leurs marches ou contracts dedans ceste maison ou Conchergerie, ni chez eux, ains aux hostelleries de la ville comme d'ancienne coustume.*

XVIII. *Le maistre de ceste Conchergerie ni les autres facteurs Escossois ne seront point subjects à faire guet ou garde ou autre service personel, ni aussi à loger des soldats ou autres gens de guerre.*

XIX. *Sera aussi une prison ordonnée dedans la ville, ou Monsieur le Conservateur ou son Deputé pourra mettre ceux, qui par luy seront confines, & les en retirer quand bon luy semblera, & sans qu'il aura en cela à recognoistre le Magistrat de ladicte ville.*

XX. *Item, pour la nation sera ordonné un camp ou lieu champestre hors de la ville pour leur esbat & recreation, & sera permis à icelle, à sçavoir Monsieur le Conservateur, & autres marchants, facteurs, & gens de qualité, de tirer à l'archabuse, & autremens d'user de la chasse, par tout le territoire de Campvere, selon les loys & coustumes du païs, & comme en peuvent user icy ceux qui y sont privilegiés.*

XXI. *Si les navires Escossoises estans destinez pour cest havre chargez des marchandises d'estaple, viennent à estre derobbez ou pillez par les pirates, le Magistrat, (s'il est en son pouvoir) fera bonne & brieve justice sur la restitution des spoliations, & si les voleurs se trouvent ailleurs dans le resort de Provinces unies sera ledict Magistrat tenu de prester tout ayde & assistance aux pilles, par leur Pensionnaire, ou quelque autre (mesmes aux depens de la ville quant à luy) pour en toutes places & endroicts faire devoir pour le recouvrement des biens, & choses derobbez.*

XXII. *Et si par tourment ou autrement quelque navire comme dessus estant approchée de la ville fust en danger, ledict Magistrat sera tenu de fournir navires, gens, ancres, cables, & autres cordages pour les assister, s'il est possible & ce aux despens dudict Magistrat, mais s'il est besoing que quelques marchandises fussent deschargez, ces marchandises la payeront tous les despens, & si (que Dieu ne veuille) quelque navire vient à se perdre, les marchandises sauvez paieront aussi tous les frais selon les loys & coustumes du païs, cōme feroyent les marchandises des bourgeois de la ville mesmes.*

XXIII. *Et afin que la nation puisse mieux estre servie & accommodée en transportant leur marchandises de Middelbourch icy, qui temps d'hiver quelque fois sont endommages par la pluye, Messieurs de la ville feront bastir deux ou trois barques ou d'avantage, si besoing est, plat fons, couvertes, estanches dessoubs & dessus fournis d'hommes, & autres choses necessaires pour satisfaire à leur debvoir, de telle grandeur que les ponts sur le passage peuvent permettre, dont ceux de la nation se*

pour-

pourront servir tousjours selon le temps en la saison de l'année, pour tel prix qui sera ordonné par Messieurs les Commiß. & les Deputez de ceste ville, & feront faire le passage par eau ou schuytflot, portatif tant qu'il sera à eux possible, & pour le dechargement de ces batteaux sera mis & entretenu un petit craveau, au bord, ou les susdicts batteaux arrivent & sera icelle place tenue nette, & pour plus grande commodité feront Messieurs de la ville faire la un toict ou quelque couverture de bois, afin que les marchandises ne se gastent de la pluye.

XXIV. Le dict Magistrat tiendra quite la nation Escossoise de l'imposition du convoy sur les marchandises d'estaple, venantes d'Escosse en ceste ville, & si d'aventure on voudroit lesdictes marchandises charger d'aucune nouvelle imposition la ou sera trouvé que les Anglois seront exempts à Middelburch, ledict Magistrat sera tenu ladicte nation icy affranchir.

XXV. Et d'avantage, pour l'amitie que le Magistrat porte à la nation Escossoise, il fera jouir ladicte nation de toutes immunites, privileges & exemptions dont la nation Angloise joint à present à Middelbourch, ou dont elle pourroit jouir en temps avenir, pourveu qu'il soit au pouvoir de ladicte ville ou de le donner, ou de le procurer.

XXVI. Et d'autant que les marchants se trouvent quelquefois trompes & endommages par leurs facteurs mesmes ou les heritiers, promet lesdict Magistrat estant requis de par Monsieur le Conservateur ou son Deputé, toutesfois que l'occasion le requirera, & sera trouvé necessaire, d'inventariser tous les biens, or & argent, comptes, cedulles, obligations, & marchandises du defunct ou vivant subsonné de faillissement, pour en faire droict & Justice entre les creanciers selon les loys & coustumes du pays & de ceste ville: bien entendu, que si en une maison mortuaire se trouvent des marchandises apartenances à des marchants en Escosse libres, non vendues ni chargees, sur lesquelles ni le marchant, ni le facteur ne doivent rien qu'en tel cas il sera accordé au proprietaire d'en retirer tels ses biens & marchandises.

XXVII. Et si en cas d'aucune (que Dieu ne veuille jamais) esmotion, guerre, intestine ou aultrement, que ladicte nation ne pourroit ni hauter & traffiquer en asseurance & librement, elle se pourra transporter avecq ses biens & marchandises librement & aultre bien, & fera ledict Magistrat toute assistence ayde & faveur à icelle, pour leur faire avoir des navires & toutes autres choses a se requises a raisonnable pris, pourveu qu'ils seront tenus de payer auparavant, se qu'ils doivent en ceste ville.

XXVIII. Finalement, les Bourgmaistres, Eschevins, & Conseil promettent si a l'advenir aulcune chose vienne a leur cognoissance ou par l'advertissement des Messieurs les Deputez des villes du Royaume d'Escosse, ou par Monsieur le Conservateur ou son Deputé, qui seroit pour le bien de la nation de faire tout debvoir

soit

soit par devant Messieurs les Estats Generaulx, ou Messieurs les Estats de Zeelande, ou devant Messieurs de l'Admiraulté, de les obtenir s'il est possible, afin que la nation se puisse rescentir de leur bonne affection & amitie envers eux.

En regard de tous ces poincts & articles que le Magistrat de ceste ville promet d'entretenir & observer, faire entretenir & observer inviolablement, ont Messieurs les Commissaires susdictes, & Monsieur le Conservateur au nom des villes d'Escosse, promis comme ils promettent à present par leur signature, qu'ordre sera donné incontinent, & defendu, qu'aucune navire de leur estaple, ne prenne autre foire ou havre dans le Païs Bas, qu'en ceste ville de Campvere, ni qu'ailleurs aucunes marchandises d'estaples soyent transportez, & de punir rigoureusement ceux qui feront du contraire, & lesdicte Commissaires asseurent le Magistrat que si long temps que l'ancienne amitie & affection durera, & qu'il plaira à Messieurs les Deputez des villes du Royaulme d'Escosse, & les commoditez de la nation permettront, de hauter & frequenter ceste dicte ville, avecque leur marchandises d'estaple; & aura son Excellence, Marquis d'icelle, & le Magistrat, ladicte nation en leur protection en sauvegarde. En confirmation & tesmoignage de ce que dessus, avons nous Commiss. & Conservateur susdicts, au nom des villes du Royaulme d'Escosse, & nous Deputez de la part de son Excellence, Marquis de ceste ville, & nous Deputez du Magistrat de la ville, soubsigné ce present Contract, en la ville de Campvere, ce dixneufieme jour de Novembre, l'an de grace, mille six cent & douze; & est iceluy encore seelle du grand seau de ladicte ville. Et estoyent soubsignez, D. Ackenheyt, G. Gondtman, R. Demston, De Malderée, De Mauregnault, Hans van Essen, G. Apollony, E. Pottey.

Dit contract alsoo gemaeckt ende ghesloten zijnde by de wederzijds Ghedeputeerde, onderteeckent, ghezeghelt, als in forma; soo zijn diversche kooplieden van de selve natie alhier binnen dese Stadt Vere metter woone ghekomen omme hare koopmanschappen te bevoorderen; waer over de Magistraet der selver Stadt, de selve natie hebben ingheruymt seeckere bequame huysinghe, versien met diversche schoone kamers, vertrecken, solders, plaetsen, kelders, hovighe, ende accommodatie, daerinne van weghen de selve natie ghestelt is een Conchergie, tot dienst ende gherief van alle kooplieden ende factooren, als andere in Schotse waren handelende, soo dat de selve natie van daghe te daghe is vermeerdert, ende haer goederen ten meeste prijse brengende, allencxskens rijcker ende machtiger is geworden. De Stadt Vere heeft daer oock gheen schade door ghenoten, want alle de goederen de Schotse kooplieden aldaer ter Vere brenghende, als kolen, vellen, huyden, lakenen, kirsaeyen, pletsen, potloodt, roedt, smeer, ende an-

dere waeren, niet vervoert moghen werden, maer alle binnen der Vere verkocht, waer over de luyden van alle landen in dese waeren handelende, ter Vere moeten komen om die daer te koopen, daer door geduerich een groot getal vreemde lieden binnen der Vere vernachten, 't welck de Stadt ende de kooplieden van de selve natie niet schadelijck is. Hier over ist dat van tijdt te tijdt, van wegen de selve natie eenige voorneme facteuren, ende kooplieden binnen dese Stadt hare residentie hebben gehadt, de welcke beneffens den Conservateur, van weghen den Koninck, ende de Staten van Schotlandt, aldaer residerende de saecken van de selve natie hebben uyt ghevoert, ende haer gherechticheyt ghemaintineert, oock mede om haren Godtsdienst te oeffenen, een goedt ende bequaem Predicant. Ende heeft ghedeurende den jare 1643, de selve Schotse natie bestaen in dese naervolghende persoonen;

S[r]. Thomas Cunningame, *representerende den Conservateur.*

Predicant.

M[r]. Willem Spang.

Facteuren.

Samuel Wallis.
Ian Gryson.
James Weir.
James Elis.
Sander Batty.
Patrick Sutty.
Robbert Gryson.
Ritcher Weir.
Thomas Murrith.

Buyten der Vere landewaerts, sijn seer lustighe ackers, velden, hoven, ende boomgaerden gheleghen. Het landt is daer rondtsom hoogher, als elders; ende schijnen de Heeren van der Vere al van oude tijden het uytgraven ende uythalen der landen tot darinck ofte anders met goede reden verboden te hebben. Het lustighe slot van Sandijck, het ghewoonlijcke hof van de oude Heeren van der Vere, neffens de Capelle, ende andere vermaeckelijcke ende ridderlijcke, oock geestelijcke, ghestichten, eertijdts dicht by der Vere ghestaen hebbende, sijn door den alles verslindende tijdt, doch meest in de beginselen van de Nederlandtsche beroerten, soo vergaen, dat daer nauwelijcx eenighe ghedenckeswaerdighe overblijfselen heden van te sien sijn.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN D'ER VERE.

't Wapen van Arnemuyden.

BESCHRIJVINGHE
van Oudt ende Nieuw

ARNEMUYDEN.

DE Steden aen de Zee gheleghen, hebben niet met eenen, maer verscheyden vyandtlijcke elementen te vechten, somtijtds van het water verslonden, somtijdts van de aengroeyende zanden ende aerde gheheelijck bedorven wordende. Van het een ende het ander, konnen het Oude en Nieuwe Arnemuyden genoechsame ghetuyghen wesen, alsoo het Oude overwonnen is van het water, ende het Nieuwe door de droochten onder de last van sijn ruijne jeghenwoordich blijft suchten, soo dat men daer van, vergheleecken zijnde met sijnen voorighen staet, als het noch over weynigh gheleden jaren in trafijcke ende navigatie seer bloeyende was, soude niet sonder reden moghen segghen, dat Arnemuyden in Arnemuyden niet meer is te vinden.

Van het eene ende het andere hebben wy voorghenomen hier yet wes te spreecken. Het Oude Arnemuyden, dat nu gheheelijck vergaen is, mach men alsoo noemen, niet alleen ten opsiene van het Nieuwe, dat alsnoch staet, maer oock om sijne aensienelijcke oudtheyt. De oudtste gheheugenisse daer van vinden wy in dese brieven, waerdich om hier uytghelchreven ende ghelesen te werden.

IOhannes Dei gratia, Dux Lothar. Brabant. & Limburg. universis præsentia visuris salutem, & præsenti testimonio litterarum cognoscere veritatem. Cum illustris vir Dominus Florentius, Comes Hollandiæ, consanguineus noster dilectus,

 propo-

propositum & intentionem habeat faciendi duo nova oppida, sive villas in terra sua Zeelandiæ, unum scilicet in Schaldia in loco qui dicitur Brydorp, & aliud Wallachria apud Armuyden, nos ob amicitiam & amorem, quem specialiter quærimus circa ipsum, & ut in præmissis uberiorem sortiatur effectum, & dictorum locorum per nos amplificetur libertas, auctoritate præsentium hanc perpetuo concedimus libertatem, quod homines & mercatores in ipsis manentes ad præsens, & mansuri in posterum, per totam terram & dominium, tam in terris quam in aquis, cum rebus suis & mercantiis suis quibuscunque transire possint, & debeant liberi & exempti ab omni solutione Thelonei, ad nos pertinentis, concedentes ipsis præsentes litteras, sigilli nostri munimine roboratas, in testimonium & sempiternam memoriam super eo. Datum anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo octavo, in die beati Nicolai.

De sin komt hier op uyt; dat Graef Florjs, de vijfde van die naem, voorgenomen hadde twee Steden te maecken, een in het eylandt van Schouwen, tot Brydorp; ende de andere in het eylandt van Walcheren tot Arnemuyden; ende dat dien volghens Ian, Hertoch van Lotheringen, Brabandt ende Limburch, de inghesetenen van de voornoemde plaetsen, ter bede van den ghedachten Grave, sijn bloedtverwandt, gundt vryigheyt van Thollen te betalen in alle sijne landen. Desen brief is ghegheven in den jare 1288. De goede reede, die doe ter tijdt hier was, ende den toeloop van allerhande kooplieden, schijnen dit voornemen in de ghedachten van Graef Floris verweckt te hebben.

Hier over gundt in't jaer 1370, Haquin Koninck van Norwegen, dien van Arnemuyden vele bysondere privilegien, dienende tot voorderinghe van haer vaerdt op Noorweghen. Hy vergheeft haer alles wat dat sy tegen hem tot noch toe misdaen mochten hebben. Neemt haer in sijne bescherminge. Opent haer alle sijne havenen, om daer, midts betalende den gewoonlijcken Thol, hare koopmanschap te drijven. Arnemuyden werdt in de brieven, daer van noch overich zijnde in de Griffie van de Stadt van Harderwijck, neffens Ziericzee ende Middelburch, ghenoemt ende ghestelt onder de Steden van Zeelandt.

Dit oude Arnemuyden was niet verre afghelegen van die plaetse, daer nu staet het nieuwe; een schoon, neeringhrijck, ende seer bevaren Dorp, versien met een borcht ofte casteel, de woonplaetse van de *Heeren van Arnemuyden*, oude ende aensienelijcke Ridderen in Zeelandt, onder de welcke het eertijdts stonde. Het heeft sijnen naem ontfanghen van een bequaem water, ghenaemt *de Arne*, van Middelburch afloopende; ende sijnen uytganck hebbende

bende tot Arnemuyden, ende het slot, aldaer opghemaeckt. Want *Muydt* beteeckent in de oude Hollandtsche ende Zeeusche, als oock Deensche tale, een sterckte, slot, ofte burcht. Door de gheleghentheyt van het ghedachte water, diende het tot een haven, reede, ende voorborcht voor die van Middelburch, ende stelden haer daer ter neder vele die hem met de schipvaert ende koopmanschap besich hielden.

Doch de Zee door het ghewelt van de waterstroomen, oudt Arnemuyden harder ende harder dagelijcx aenstootende, heeft Heer Gillis van Arnemuyden, de laetste natuerlijcke Heere van die naem ende dat bloedt, doen ghebieden aen sijn ondersaten, dat sy souden verplaetsen, ende haere wooninghen stellen op den Dijck, daer het *Nieuwe Arnemuyden* nu is gheleghen, om de dreyghende onghelucken van overloop van wateren tijdelijck voor te komen. Dese dijck placht den naem van Oosthouck te draghen. Ende dit is het nieuwe Arnemuyden, het welck noch overich is, ende vestinghe ende eere van een Stadt in het beginsel van de Nederlandtsche beroeten heeft verkreghen.

Het verplaetsen, dede geensins verplaetsen de oude neeringhe, schipvaert, ende handelinghe van koopmanschap; ja, door de sonderlinghe bequaemheyt van de reede, nam de selve soo toe, dat die van Middelburch, vreesende voor verloop van neeringhe ende inwoonderen, in ghedencken quamen, dat het haer gantsch noodich was dese plaetse onder haer heerschappye ende bewindt te krijghen, ende dat door middel van koope. Het welck sy oock te wege brachten in den jare 1493, als wanneer Heer Philips van Burgundien, ende Vrouw Anna van Borsselen, haer het Ambacht van Oosthouck overghedraghen hebben, volghens luydt deser brieven;

WY Hendrick Jansz. van Wissenkercke, Wm. Lauwereys Moens, soone van Hogelande, Jacob Willemsz. van Gripskercke, ende Jan Symonsz. van Gripskercke, Leenmannen der Graeflijckheydt van Zeelandt, oorkonden, kennen, ende certificeren midts desen, dat voor ons, als voor Leenmannen, huyden gekomen zijn Hooghe, Edele, ende vermoghende Heeren, Philips van Bourgongjen, Heere van Beveren, van der Vere, &c. ende Vrouwe Anne van Borsselen, Vrouwe van Beveren, van der Vere, &c. syne wettelijcke ghetroude ghesellinne, te weten, de voorsz. Vrouwe Anne, by consente, wille, ende wete van den voornoemden Heere Philips, heuren wettelijck kercklijck vooght, die haer daer toe in dese presentie geauthoriseert heeft, ende verlieden henluyden beyde t'samen, dies dat sy verkocht ende overghedraghen hebben, verkoopen ende overdraghen in eenen rechten

vryen

vryen eyghendomme de goede Stede van Middelburch in Zeelandt, al alsulck Ambacht, als de voornoemde Heeren Philips van Bourgongjen, ende Vrouwe Anna van Borsselen, ligghende hebben in de Parochie van Nieuwkercke, ghenaemt Oosthoeck, *Ambachts recht, Ambachts gevolgh, met maelrije, meulene, meulestallen, visscherije, ende voghelrije, vroonen, dijcken, aenwerp, dat noch aenwassen mach, leen-landen, chijnsen, hofsteden, erfrenten, excijsen, opslaghen, gratien, privilegien, ende alle 'tghene dat tot den selven Ambachte behoort, ende als de voornoemde Heeren van Beveren, ende Vrouwe Anne van Borsselen, dat beseten, ende ghebruyckt moghen hebben, ende ghebruycken tot desen daghe toe, niet besondert noch uytghesteecken, ende met de nieuwe dijcken ende havene, die aldaer nu begonnen is te delven, ende als de voornoemde Heeren Philips van Bourgongjen, ende Vrouw Anna van Borsselen, nu ter tijdt ligghende hebben binnen der voorsz. Parochie van Nieuwerkercke, genaemt* Oosthoeck, *ofte dat Oosteynde van Arnemuyden in Walcheren, als voorsz. is. Van alle welcke voornoemde Ambachten, Ambachts recht, met alle haren gevolge ende toebehooren, leen-landt, gratien ende privilegien daer toe behoorende ende verkregen, de voornoemde Heeren Philips, ende Vrouw Anne, henlieden t'samen ende elck bysondere voor ons Leenmannen voornoemt, verlieden ende bekenden deughdelijck vernoecht, voldaen, ende van al wel betaelt, den eersten penninck met den lesten, van der Stede van Middelburch voorschreven. Biddende ons alderghenadichste Heere, den Roomsch Koninck, als voocht, ende momboir van Eerts-Hertoghe Philips synen soone, de Heeren van den Grooten Rade ende Finantien, van 't voornoemde Ambacht, Ambachts recht, met allen synen ghevolge, midtsgaders, den Oostdyck, 'tleen-landt, gratien, ende privilegien, tot den selven Ambachte verkreghen ende behoorende, als vooren verklaert staet, de voornoemde Stede van Middelburch daer op gheven, expediëren, ende verleenen willen sulcke opene bezeghelde verlijdt-brieven, als toebehooren in behoorlijcke forme, sonder fraude ofte arghelist. Des t'oirconden, soo hebben wy Leenmannen boven ghenoemt, ter ernstigher begheerte van den voornoemden Heere, Philips van Bourgongjen, ende Vrouwe Anne van Borsselen, elck onsen zeghel hier aen ghehanghen; ende tot meerder seeckerheyt van dien, soo hebben wy Heeren Philips van Bourgongjen, ende Vrouwe Anne van Borsselen, elck bysondere onse namen hier onder ghestelt op den sevenden dach in Augusto, in't jaer ons Heeren, veerthien hondert drie ende tnegentich. Ende was onderteeckent, Philips van Bourgongjen, Anne van Borsselen.*

Dus is Arnemuyden onder die van Middelburch ghekomen. Dese hebben terstont doen opmaecken soodanige wetten, door de welcke de hoofr-neeringe ende handelinghe, die tot Middelburch was, verseeckert, ende dien

van Arnemuyden soodanighe bewindt van minder koopmanschap ghelaten wierdt, door welcke sy in goeden ende aensienelijcken doen konden blijven. Voor de reste wierde ghegunt dien van Arnemuyden te mogen ghenieten alle vryicheden, als de burgheren van Middelburch. Niet te min kreunde hier over de Arnmuyenaer, ende hadde den zetelstoel van alle groote koophandelinge tot Arnemuyden wel willen setten, gebruyckende daer toe alle middelen, om dien van Middelburch haer recht te vernietighen. Doch hebben doe niet konnen op doen, om redenen, die in de voorgaende beschrijvinge van Middelburch verhaelt, aldaer ghelesen konnen werden.

Ick vinde, dat, in die tijden, die van Arnemuyden gehouden zijn geweest de Stadt Middelburch, met eenighe merckelijcke teyckenen van onderdanicheyt, te erkennen. Die van Middelburch trocken jaerlijcx tot onderhoudt van hare aultaren, van elck persoon binnen Arnemuyden, zijnde in het gilde van de Kramers, Tappers, Timmerlieden, Kleermaeckers, Smeden, ende Fruyteniers, een schellingh. Daer en boven, een van de voornoemde Gilden most, by ghebeurte, alle jare op ende af stellen in de Westmunster kercke, het Heylighe Cruys, op sijn kosten. Noch waren ghehouden op de jaerlijcxsche ommeganck de drie Schutteryen van Arnemuyden, met haer gheweer, trommelslaghers, pijpers, ende waghenen tot Middelburch te verschijnen. Dese waren, onder andere, de lasten, die de Arnemuyenaer moste draghen ten tijde hy stondt onder die van Middelburch.

Niet te min was Arnemuyden lustich bloeyende, hebbende, ende met groot voordeel ghenietende het vertier van alle noodtlijcke waeren, in menichte ghebruyckt by den kooplieden, schippers, ende bootsghesellen, met menichte aldaer daghelijcx aenkomende ende afvarende. Binnen waren, ende wierden besocht, veel meer herberghen, als tot Middelburch. De haven wierdt met alle ghetijden voorsien ofte ontlast van gheheele vloten, komende van ofte gaende naer alle ghewesten.

De vloedt ende de berghenisse voor Arnemuyden tot op het Vlacke, ghenaemt *Rammekens*, was een wonder schoon ende seecker diep, daer alle schepen wel gheberght laghen, ende van alle plaetsen aenquamen. Tot verseeckeringe van dese haven, ende bewaringe van de schepen, wierde in den jare 1547, ofte daer omtrent, ghemaeckt een Casteel ofte sterckte, ghenaemt *Zeeburch*, op *Blanckershoeck*, door last van de Koninginne van Hungaryen, Gouvernante van de landen van herwaerts overe, ende uyt den naem van Keyser Carel de vijfde, als Grave van Zeelandt.

Men soude moghen twijfelen of de corts daer na opgheresen burgher-

lijcke oorloghen meer quaets, ofte meer goets dese plaetse aengebracht hebben. Immers sijn haer daer door,naer een voorgaende grouwelijcke verwoestinghe, vesten, ende het aensien neffens den naem van een Stadt, gegeven.

Arnemuyden voechde sich terstondt met den van den Hertoch van Alba afghevallen Vlissingher, ende wierdt hier ende daer met eenighe schanskens soo wat versterckt. Doch weynich tijdts daer naer brack dit werck haer suer op. Want als den Hertoch van Alba kundtschap ghedaen was van het geene tot Vlissingen sich toegedraghen hadde, heeft hy in aller ijl eenich oudt ende wel ervaren Spaenschs krijchsvolck in Walcheren ghesonden, de welcke Arnemuyden voor eerst aenghedaen, vechtender handt inghenomen, ende vele, soo burgheren als soldaten schendich vermoordt, ende hare goederen gherooft hebben. Nemaer, dese schade wierde niet langh daer naer vergoet door den noyt ghenoech geroemden Prins van Orangjen, Wilhelm van Nassou, hebbende door sijne gheluckighe wapenen Arnemuyden van het Spaenschs gheweldt verlost.

In den jare 1574, is Arnemuyden uyt last ende wille van Prins Willem van Orangjen, met vesten rondtsom ghesterckt, ende neffens dien tot de hoogheyt van een *Burchstadt*, ofte, *Stadt*, verheven, sulcx blijckende uyt de brieven, op den voornoemden jare ghegheven, en in het tweede Deel van dese Chronijcke, te sijner tijdt ende plaetse te lesen. Waer in sy oock met verscheyden vryheden voorsien werdt, te langhe om die alle te verhalen. Onder andere,is dese wel voornamentlijck der gheheuchenisse waerdich; Dat gheene poorters ofte poorterssen van Arnemuyden, ofte heurlieder huysghenoten, in eenighe andere Steden ofte plaetsen van Walcheren,criminelijck beticht ofte aenghesproocken sullen werden; nemaer, in eenighe der selver Steden, ofte plaetsen, van ofte onder decksel van criminele saecken ghevanghen wesende, t'heurlieder ende Burgermeesters ende Schepenen, ofte oock des Bailliuws van Arnemuyden versoecke, gherenvoyeert ende ghesonden werden, tot koste van den versoecker, binnen der selver Stadt van Arnemuyden, ende ghelevert in handen van den Balliu, met de informatie t'heurder laste zijnde, om by den selven Bailliu daer teghens gheprocedeert te werden naer behooren.

Doch Arnemuyden door de voorgaende burgerlijcke oorlogen in huysen seer verwoest, van vele hare inwoonderen verlaten, ende dapper verarmt zijnde, mochte t'hans meer de naem van een Stadt voeren, als de rechte ghestalte daer van vertoonen. Hier over dede de Majestraet, in den naem van het gheele lichaem van hare burgheren, aen den ghedachten goedertieren Prince hare

hare klachte; die dien van Arnmuyden wonderlijck wel willende, ende ontsteecken met medoogentheyt, haer met sijne opene brieven, gegeven den 26 Januar. 1574, by goedtvinden van den Rade, by hen zijnde, den inghesetenen 'tvolghende ghegunt heeft.

I. Dat sy respijt souden hebben van betalinghe van de jaerlijckse renten, beset ende ghehypotekeert op huysen, binnen Arnmuyden voor den tijdt van vier naestkomende jaren; midts, dat sy binnen festhien jaren daer naer volgende, nevens 'tgheheele croos, alsdan t'elcken jare verschijnende 'tvoorschreven gherespiteerde croos, te weten, 'telcken een vierdepart, souden oplegghen ende betalen.

II. Dat sy niet ghehouden ofte bedwinghelijck wesen souden, ghedeurende den tijdt van ses naestkomende jaren, in de opsegginghe ofte afleg-ginghe van het Capitael van de opsegghelijcke renten, die sy schuldich waren, onder pretext dat de selve arme weesen waren competerende.

III. Dat sy vijf jaren ghenieten souden schorssinghe van paeyinge van huysen te betalen; volghens d'ordre gestelt in den voorleden jare by den Staten van Walcheren, by welcke den platten lande vergunt was, dat alle verwoeste ende verbroocken huysen, ofte den eyghenaer van dien, geen paeyen souden ghehouden wesen te betalen in vijf jaren, ende dat ten eynden de inghesetenen daer door bequaem ende ghewillich ghemaeckt mochten werden, hare huysen wederom te bouwen ende herstellen.

IV. Dat sy, aengaende de betalinge van alle vliegende schulden, ghemaeckt voor de opgheresen oorloghen, uytstel souden ghenieten den tijdt van vier jaren, midts stellende behoorlijcke ende redeliicke borghe.

V. Dat sy hebben ende houden souden een merctdach ter weecke, s'Djinsdaechs, ende oock een Jaermerckt.

Neffens dese hadden sy oock bestaen een versoeck te doen, dat sy haer neffens andere Steden voortaen souden mogen laten vinden in de vergaderinghe van de de Staten van Zeelandt. Nemaer, wierdt goedt ghevonden, dat sy met het voorverhaelde haer souden verghenoeghen.

In het volgende jaer heeftmen hier begonnen wederom op te maecken de seer verswackte hoofden ende Zeewercken, als oock watermeulen, sluysen, ende andere, die tot onderhoudt van de Stadt gantschs noodtlijck bevonden waren; waer toe by den Raede van Zeelandt toeghelaten wierdt, dat men de inkomsten ende excijsen van de Stadt beswaren soude met verkoopinghe

 van

van twee hondert gulden lijfrenten, ende noch twee hondert gulden losrenten, jaerlijcx. Ende tot onderhoudinghe van de ghedachte wercken wierde doe oock by den Prins van Orangjen goet ghekeurt, dat men van elck schip legghende ende merrende aen de hoofden van Arnemuyden, ende aldaer niet t'huys behoorende, t'elcke reyse ontfanghen soude ses grooten Vlaems.

Het begin van het jaer 1582, dede dese Stadt suchten ende beven onder eenen lastighen storm. Onder andere schade, storte de voorghevel van de kercke ter aerden, het dack wierde van binnen opgelicht, ende buyten van sijne schalien ontbloot; neffens dien wierde de tooren soo ontstelt, dat hy noodtlijck afghenomen ende vernieuwt diende te werden. Ende alsoo de kerckegoederen by de ghemeene saecke gheaenveert ende verkocht waren, soo wierde tot herstellinghe, ende bekostinghe van dien, naer vele raminghen, 'tbequaemste middel ghevonden de burghers, ende alle die stonden onder het ghesach van de Stadt, met seeckeren impost over de bieren ende wijnen te beswaren.

De ghemelte vryheyt, in den jare 1574, ghegeven, dat binnen ses naestkomende jaren de inghesetenen niet ghehouden ofte bedwinghelijck souden zijn in de opseggingh e ofte tot aflossinge van't Capitael van renten, staende op huysen, hadde nu soo veel te weghe ghebracht, dat vele huysen opghetimmert waren, op goede hope, dat de neeringhe goet wesende, de belastinghen ghesuyvert ende afghedaen hadden moghen werden. Doch, alsoo de neeringhe soo niet ghewackert was, als men wel verhoopt hadde, sulcx dat een yeder ghenoech te doen vondt om de jaerlijcxse verloopen te betalen, te min, soo by verscheyden stormen ende groot onweder, sedert overgekomen, nieuwe schade gheschiet was; ende sonderlingh ghemerckt werdende, dat de opsegginghe van eenighe renten ghenoechsaem boven rechte was, midts dat de aflossinghe ende quijtinghe der selver, meer toestondt den belasten schuldenaer, dan den rentheffer, ende dat in allen ghevalle de hooftsomme by verbeteringhe van de panden naerder verseeckert wierdt; soo heeft den Prins van Orangjen, de voorseyde ses jaren ten eynde loopende, op dat de inwoonders niet gheheel overvallen ende uytghestoten, ende de herstellingen van vervallen huysinghen verhindert souden werden, noch andere vijf jaren uytstel haer ghegunt van het opsegghen van de voornoemde renten.

Echter nochtans, niet teghenstaende soodanighe groote voordeelen, waren noch veel eyghenaers van ledighe huys-erven tot opbouwinghe van dien, niet te bewegen, beducht zijnde dat van de Stadt Arnemuyden, naer eene soo ghemeyne verwoestinghe, ende om naer gheleghentheyt van de machtighe koop-

koopstadt van Middelburch, niet goets werden wilde. Hier over is de Majestraet volle macht ghegeven om alle eyghenaers, rentiers, ofte ander recht hebbende op de leghe erven, aen te kondighen, ende wel scherpelijck te belasten, dat sy de bebouwinghe van dien binnen den tijdt van een jaer souden bevorderen, op straffe, dat die van weghen de Stadt gheaenveert, openbaerlijck verkocht ende ghelevert souden moghen werden, met Stadts recht, vry van allen kommeren, met laste van die te moeten betimmeren binnen alsulcken tijdt, als henluyden by den Majestraet aenghesegt soude werden; midts nochtans, dat de penningen komende van sodanige verkopinge, blijven souden tot profijt van de eyghenaers, ofte van den gheenen, die by Schepenen vonnisse daer toe gherechticht souden mogen bevonden werden. Dit gheschiede in den jare 1582.

Onder andere redenen, waerom dien van Arnemuyden soo veel toegheghevenis, werdt dese oock ghestelt, dat sy eene groote ende bysondere ghetrouwicheyt bethoont hadden, tot bevorderinge van het gemeene welvaren. Ja oock, dit mochte noch niet helpen; ende de Stadt bleef noch tot veel plaetsen in een deerlijck aensien. De reden was, dat tot Middelburch ende Arnemuyden een oudt recht was, dat generael verbant van goederen van gelijcken effect is, als speciael; ende dat in cas van preferentie generale hypoteke van ouder datum, gepreferceert werdt voor speciale van jongher datum, oock op het speciael pandt; ende dat door vreese van dien niemandt eenich geldt leent aen den ghenen, daer eenich achterdencken van voorgaende verbandt op is, alwaert oock, dat sy met den selven gelde een nieuw huys op timmerden, ende dat speciael daer toe verbonden. Dus bleven vele burgheren van Arnemyden, die geerne hare ledighe huys-erven betimmert souden hebben, verlaten ende ongheholpen, door vreese, dat de huysen opghemaeckt zijnde, by andere voorgaende crediteuren, die daer gheen nieuwe hulpe ofte beleeninghe toe doen souden, uytghewonnen mochten werden. Doch hier in wierde oock voorsien, ende toeghestaen, dat by kennisse van Wethouderen een tamelijcke somme van penninghen soude moghen opghenomen werden, ende ghebruyckt tot hermaeckinghe ende den opbouw van de ledighe erven, welcke voor de oude hypotekarissen souden werden ghepreferee rt. Midts nochtans, dat de selve oude hypotekarissen aen t'gheene, datter bevonden soude werden over te schieten, haer verhael hebben souden, niet tegenstaende 'tvoornoemde recht, twelck in desen ghevalle gheen plaetse grijpen soude.

Nu dan nam een yder lust in het bouwen, ende werdt versien van pen-

ninghen daer toe noodich. De neeringhe wackert terstondt; de schipvaert neemt toe, heele vloten uyt alle oorden van het Cristendom laten haer hier gheduerich vinden; huys werdt by huys gheset, eenighe tot pronck, andere tot noodtsaeckelijckheyt; ende, om met een woordt al te segghen, de Stadt kan de groote van hare neeringe, ende de menichte van hare ingesetenen, ende den toeloop van den vreemden koopman ende bootsman nauwelijcx meer vaten. Een saecke swaer om te ghelooven, als men alleen aensiet den teghenwoordighen val, daer dese Stadt toe is ghekomen, echter nochtans waerachtich.

Het wesen van die oude welstandt ende welvaert is noch overich in de gheheugheniße van eenighe grijse mannen. Dese verhalen, dat de inkomende schepen quamen door Croonens gat, tusschen den Stinckaert ende St. Joos landt, van Rammekens of het Vlacke af tot teghens het flick van Arnemuyden. Dat de schepen drie dick laghen voor Arnemuyden, ende aldaer sulcken ebbe ginck, dat matroos vreesde voor de groote schepen met de boots te komen, jae, dat de diepte soodanich was, dat schepen van 300 lasten, krijghende gaten in de bouch door haer anckers, ofte andersints verwaerloost ofte ghequetst werdende, soo diep quamen te sincken, dat men korts daer naer gheen teycken meer van de vlagghe konde beooghen. Dat daer nu de meeste droochte is, schepen ghemaeckt wierden wel van 300 lasten, ende lichtelijck vlot gheraeckten, om daer mede naer Biscayen ende Venetien te varen. Dat eenighe van de eerste Oost-Indische schepen in de docken van Arnemuyden ghemaeckt wierden, namelijck de Leeuw, ende de Leeuwinne. Dat by den Thol laghen Oostersche schepen van 200 lasten. Dat voor de St. Joris poorte ghemaeckt was een afgaende brugghe tot in het leghe water toe, met menichte van ringhen, om de boots aen te merren. Dat het hier levendigher was, als tot Middelburch, ende de huysen dierder in huer ende koop. Dat aen de Oostzijde stondt een menichte van herberghen. Dat sich tot Arnemuyden onthielde een groote menichte van ballasters, tot gherief van de groote schepen, die haer zandt uyt het Slaeck, ende op den hoeck van den Stinckaert haelden. Dat oock, gheduerende dese lustighe welvaert, door de vermenginghe van verscheyden natien, ende roeckloosheyt van het bootsvolck, ende de slappe ofte onmachtighe justitie, aldaer dickmael ontstonden ghevechten, lempten, ende dootslaghen ghe-schieden, van Spangjaerts, Franschen, Nederlanders, ende voornementlijck Oosterlinghen, die blauwe bijltjens droeghen, opsteeckers op haer hoeden settende, ende bloote deghens achter haer slepende, als daer mede willende

ſegghen; Die wil, die pluckt, Waer over veeltijdts de gheheele Stadt in roeren ſtondt, ende de burgheren hare deuren ende venſters ſloten, latende vechten, die vechten wilden. De moetwil ende de menichte van de moetwilliſghe was ſoo groot, dat het recht te kort ſchoot, ende daer onder moſte ſwichten.

Dus wierdt hier ghetardt de grimmicheyt van den hemel, wiens oordeelen gheveldt werden in het verborghen, ende beginnende ſtraffen kleyn ende bynaer onſichbaer zijnde, ofte niet erkent ofte veracht, doch ten laetſten gantſch afgrijſelijck ende onverſettelijck bevonden werden. Het water ende de diepte veroorſaeckte hier een ſorghelooſe dertelheydt, ende brachten den ingeſetenen aen groote middelen; doch het water veranderde in korte tijdt in droochte, ende verkeerde de weeldricheyt in treuren, ende Godts rechtvaerdighe tooren maeckte het alſoo, dat nauwelijcx eenighe overblijfſelen van het oude welvaren waren te vinden. Den ſchepen werdt den toeganck door het zandt beſloten; de Stadt ghenoechſaem onborghert. In vele plaetſen machmen naeuwelijcx de minſte ſchuytjens ghebruycken; ja konnen haer laten vinden waghens ende paerden, daer te vooren de diepgaenſte ſchepen, ſonder eenich beletſel, plachten door te varen. De grondt ſelver gheeft noch op onwederſpreeckelijcke ghetuycheniſſe, dat hy eertijdts groote ſchepen placht te draghen. Want ſware anckers, werden hier ſomtijdts, zijnde van de grondt ghelijck als opwaerts ghedreven, met groote verwonderinghe, ontrent de teghenwoordighe hoochten ghevonden. Voor reden ſoude men daer van deſe moghen gheven, dat den aerdt van deſe aerde, die van den natuere niet ghegeven is yſer ofte ſteen voet te brenghen, ſoodanich is, dat ſy door het opſmijten van de ſelve haer als beſwaert zijnde daer van, als teghen haer natuere zijnde, gheduerichlijck ſoeckt te ontlaſten; even ghelijckmen daghelijcx ſiet in de hoven, dat, ſonder eenigher menſchen toedoen, alle ſteentjens, keykens, yſere nagheltjens, ende diergelijcke, ghestadich opgheſmeten werden. Dit erbarmelijck ende doodtbleeck weſen blijft deſe Stadt noch aen tot den dach van heden, zijnde weynich bewoont, ende ſiende ſijne eertijdts prachtighe huyſen eenſdeels tot ſteenhoopen verandert, anderdeels den val dreyghen.

Dit deerlijcke weſen dede onlancx den meermael ghedachten ende noyt ghenoech gepreſen Heer, *Adrianus Hofferus*, ſijn gheeſtige penne roeren, ende het ſelve naer het leven aldus afmalen:

Quondam Armuda fuit ſtatio ſecura carinis,
Præbuit & feſſæ commoda tuta rati.

Hinc

Hinc mare veliferum secuit Neptunia proles,
Ivit & in cunctas carbasus acta plagas.
Nunc vada, & aggestas maris inclementia Syrtes
Fecit, & est tellus nunc ubi fluctus erat.
Vix patet ipsa sibi, quæ sæpius æquora pandit
Classibus, & casus plorat acerba suos.
Fortunam reverenter habe; revolubilis illa est,
Prospera flebilibus mutat, iniqua bonis.
Nulla beat semper felices gloria portus,
Perdere quos ventus, fluctus, arena potest.

Doch laet ons nu oock insien de middelen, die den verbolchden Hemel tot volbrenghen van dese verzandinghe ghebruyckt heeft; als oock die, welcke men tot noch toe, tot verminderinghe ofte wechneminghe van de droochten, echter tot noch toe te vergheefs, aenghewendt heeft.

'tIs sulcx gheweest, dat nevens Arnemuyden een groot diep ende krachtighe ebbe uyt Schenghe is komen te loopen, de welcke heeft beginnen op te houden, ter oorsaecke dat het landt, daer de Piet op heeft ghestaen, vast zijnde aen't eylandt Wolfaertsdijck, is komen af te nemen, ende een plate, ghenaemt Groot Canarien, liggende aen de zijde van de Krayer, aen Zuydt-Bevelandt, is komen aen te groeyen; daer over de ebbe is ghedwonghen gheweest het Veergat uyt te vallen: aen de ander zijnde is het voor Arnemuyden seer komen te drooghen, uyt oorsaecke, dat met het insteecken van verscheyde landen en polders in Vlaenderen, die in't vloeden soo veel waters hebben inghetrocken, dat, wanneer de ebbe quam uyt te vallen, de ebbe van de Hont ofte Wester-Scheldt, die te vooren langhs de Vlaemse kant quam in Zee te vallen, is jeghens Walcheren uyt gheloopen, afnemende voor Rammekens seecker plaete, Natgat ghenaemt: welcke achter ebbe, met haer vuylicheyt ende het afghenomen landt van't Natgadt door den voorvloedt in de bocht van Arnemuyden is in gheworpen, sonder dat het vorder heeft konnen gheworpen worden, dewijl de vloedt, komende nevens Vere, 'tselve quam te verhinderen. Ende metter tijdt gheheel drooch geworden zijnde sijn verscheyden middelen voorghewendt, om een kille nevens Arnemuyden te behouden. Dus heeft men in den jare 1615, 1616, en 1617, door de Lemmer een kille ghedolven; men heeft doen oock ghebruyckt een schip, ghenaemt Diepschip, door konste gemaeckt zijnde, dat eenich zandt konde uyt de grondt halen; maer te vergeefs. In de jaren 1619, ende 1620, dewijl den Prins van Orangjen, den Orangjen polder had laten bedijcken, versocht men

men eenighe houwers en sluysen daer nevens te moghen legghen, 'twelck is ghe schiet. Ende heeft men aen de leste sluys, Oost gheleghen, een dwers-dam gheleydt, om het wantije te diverteren; ende is met de selve sluys nae 'tWesten met de ebbe uytghespoelt tot nu over 2 a 3 jaren; als wanneer by sommige wierdt ghemeynt, dat soo den voornoemden dwersdam wech wa-re, dat den vloet dien van Arnemuyden voor een ebbe soude konnen dienen. Hier op is den selven stuckwijs opgenomen, doch t'zedert de droochten voor dese Stadt merckelijck toeghenomen. 'tHans is by naerder resolutie by d'Heeren van Middelburch, van't S^t^. Jooslandt tot jeghens de derde sluys eenen dam over het schor en slick ghelecht, om den vloedt, die seer over den Lemmer sijnen cours quam te nemen, te dwinghen, langhs Walcheren uyt te loopen. Wat dit werck nu te weghe sal brenghen, sal den tijdt leeren.

Wat nu aengaet de teghenwoordighe gheleghentheyt ende ghestalte van Arnemuyden, de inghesetenen houden haer als ontslaghen van alle ghesach, dat die van Middelburch over haer plachten te hebben, uyt kracht van het voordeel ende de bevrijdinghe haer by den Prins van Orangjen, Wilhelm, ghegheven. Doch die van Middelburch stellen haer tot noch toe daer teghen, by brenghende dat haer den eyghendom van Arnemuyen toe komt, alsoo sy, als verhaelt is, van Vrouwe Anna van Borssselen, ende Heer Boudewijn van Burgundien, ghekocht hebben de Ambachsheerlijckheyt van Nieuwer-kercke, midtsgaders het ghevolch daer nu nieuw Arnemuyden is legghende; ende dat sy soodanich haer recht tot noch toe ghebruyckt hadden, dit haer recht, sonder haren expressen toestaen, niet konnende ofte moghende ver-vreemt werden. Ende desen twist hebben die van Middelburch gebracht voor den Hove Provinciael van Hollandt ende Zeelandt, in cas van reivindicatie, soo als de Rechtgheleerden spreecken.

Voor soo veel belanght het wesen van de Stadt, daer in is t'hans naeuwe-lijcx overich de doodtverwe van haer oude bleusentheyt, alsoo vele heerlijc-ke ghestichten onder haren val leggen begraven. Nemaer, de kercke is een schoon ghebouw, opghemaeckt in de selve tijdt als Arnemuyden met wal-len besloten wierdt. Te voren was de Hooftkercke van desen ende den om-legghenden streeck tot Nieuwercke, waer onder Arnemuyden ghereduceert was. Daer van is t'hans niet overich, als een kerckhof, dat van weghen de Stadt jaerlijcx tot een weyde verhuert werdt.

Het Stadthuys is een aensienelijck ghesticht. Voor de schoorsteen van de Raedtkamer van het Stadthuys hanght een tafereel, in de welcke vervat is

een

een juyste afteeckeninge van Arnemuyden, als noch een dorp, ende tot de eere van een Stadt niet verheven was. Uyt welcke blijckt, dat alsdoen daer gestaen hebben vele schoone ende uytsteeckende gebouwen; als oock aen de waterkant vele uytsteeckende hoofden. Het gaet seecker dat Arnemuyden, noch een dorp, grooter begrijp van huysen gehadt heeft, als wel naer hare bevestinge. Oude lieden heught noch, dat daer de wallen opgehaelt wierden, huysen stonden. Uyt de kelders ende regenbacken daghelijcx aldaer noch te vinden, kan oock sulcx ooghenschijnelijck ghespeurt werden. De mate, die men gewoon is waer te nemen in een wel te beschermen versterckinghe van Steden, heeft buyten alle twijfel dit inkorten ende intrecken van de huysen veroorsaeckt.

Het Tolhuys mach hier neven wel gedacht werden. Want onder de voordeelen van Arnemuyden is te stellen des Graefflijckheyts Thol; ende zijn de Thollenaers, hoewel ghemeynlijck vreemdelinghen, by ghebreck van ghequalificeerde inboorlinghen, meeren tijdts oock in de regheringhe van de Stadt ghebruyckt. De wooninghe van den Thollenaer, ofte het Tholhuys is een schoon verheven gebouw, by naer de kercke in hoochte ghelijck zijnde, ghelegen aen de Westzijde van de Stadt. Ende is t'hans Thollenaer ende Licentmeester alhier *Dirck van Delen*, Oudt Burghermeester van Arnemuyden; wiens curieusheyt ende beleeftheyt ons heeft doen hebben eenighe stucken aengaende de laetste opkomste, ende het afgaen van Arnemuyden.

Om nu niet te spreecken van die, de welcke de bequame reede ende haven, inder tijt aengebracht, ende naer het verloopen van het diep, een jammerlijck, ende tot noch toe onversettelijck teycken van hare ongestadicheyt ghegeven heeft; die voornaemste, ghesette ende ghestadige neeringe van dese Stadt is van oudts geweest de Pan-neeringe, die noch huydendaechs met hare keeten de bouwvallighe Stadt onderstut. De hoofden deser neeringhe zijn een Deecken, ende twee Beleeders, die jaerlijcx by Balliu ende Burgermeesters der selver Stede werden ghestelt. Dese neeringhe is by de Magistraet van Arnemuyden ghegheven een ordonnantie, waer na sy haer reguleren, die in cas van duysterheyt, by Balliu, Burghermeesters, Schepenen ende Raden, werden gheinterpreteert ofte oock verandert, gheaugmenteert ende vermindert naer exigentie van saecken, ghelijck oock aen de selve by appel kennisse ghenomen wordt van 't ghewijsde van Deecken ende Beleeders. d'Eerste ordonnantie daer over ghemaeckt, is openbaerlijck van de Puye ghepubliceert anno 1584, die daer naer 1586, met eenighe Articulen is gheaumenteert, als mede herstelt, ende van nieuws eenighe poincten beraemt,

raemt, anno 1588 onderteekent. In den jare 1628, zijn hier wederom eenighe articulen by ghedaen, als oock in het jaer 1631. Soo dat de Pan-neeringhe als noch hier ghedaen, ende door goede wetten onderhouden werdt. Dese soudtkeeten hebben hier al langhe ghestaen eer Arnemuyden een Stadt is gheworden. Doch zijn meest afghebroocken ten tijden, als die van Middelburch voor een belegh door den Prins van Orangjen bevreest waren, ende is het hout daer van in de brouwerijen aldaer verbesicht. Echter zijn daer naer wederom opgerecht, ende tot noch toe onderhouden geworden. Als wy ons met dese beschrijvinghe besich hielden, waren de volghende Heeren tot Arnemuyden.

Bailliu,

Mr. Niclaes Poelenburch, van Beverwijck.

Burgermeesters,

Marinus Duyvekot.
Johan Kitsen.

Tollenaer ende Licentmeester,

Dirck van Delen, *oudt Burgermeester.*

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN ARNEMUYDEN.

BESCHRIIVINGHE
van
WESTCAPELLE.

INdien ick mijn voornemen wilde binden alleen aen den opslach ende het oordeel van de ooghen, soo soude ick met het voorverhaelde my flucx uyt Walcheren naer het Eylandt van Schouwen wenden, ende de gheheuchenisse van Westcapelle ende Domburch nu niet onderwinden, als zijnde plaetsen onbewalt ende onbevest, ende die t'hans in haer aensien gheene ghenoechsame teyckenen konnen geven van die voorige welstandt, die haer eertijts de achtbaerheyt van onder de Steden van Walcheren ghestelt te werden, heeft ghegheven. Echter nochtans niet teghenstaende haer teghenwoordich kael ende vol rimpelen zijnde aenghesicht, moeten wy hier wat achterwaerts dencken, ende het onghelijck, dat haer de wispeltuyricheyt van de tijdt aenghedaen heeft, wat ter zijden setten met die oude glans, die haer onder de voornaemste Steden in voorganghen tijden statelijck heeft doen proncken.

De bequame ghelegentheyt van dese Stadt heeft haer doen maecken ofte aennemen soodanighe Zeerechten, by den schiplieden te onderhouden, de welcke om hare heusheyt oock in andere Zee-Steden van Zeelandt ende elders onderhouden zijn gheweest; even als eertijdts de Zeerechten van het naemkondighe Rhodus by die over al heerschende Romeynen, zijn aenghenomen gheweest. My is een stuck van die Zeerechten, hebbende dit opschrift, *Extract uyt de Zeerechten, dien men ghewoon is tot* Westcapelle *te ghebruycken*, ter handen ghekomen; het welck ick hier sal aenkleven, niet alleen om de rechtmaticheyt van die wetten, maer oock om daer uyt te doen blijcken, dat Westcapel een voorneme Zeestadt al eertijdts geweest is.

I. *Eerst, men maeckt een meester van een schip, 'tschip behoort toe hun tween oft drien, 'tschip vaert uyt den lande van daer't is, het komt ter Sluys, te Rochelle, Bordeaux, ofte anders, ende is ghevracht te seylen in vreemde landen, die meester en mach dat schip niet verkoopen, hy en hebbe oorlof van den ghenen die't toebehoort; maer heeft hy te doene van de victualie, hy mach wel van de ghetouwen te pande setten, ofte legghen, by rade van de schipmannen.*

II. *Item, een schip licht in de haven, verbeydende tijdt ende windt, ende als't van daen varen sal, die meester is schuldich raedt te nemen met synen schiplieden,*

seg-

ſeggende, Wy hebben weer ende windt te zeylen: *ware dan yemandt die ſeyde, dat het quaet weer ware, die meeſter is ſchuldich over een te dragen metten meeſten ghevolge; ende daede hy anders, hy ware ſchuldich ſchip ende goedt te gheldene, blijvet achter, op dat hebbet alſoo waer mede.*

III. *Item, het ſchip breeckt in eenich landt, tot welcke Stede dat het zy, die ſchipluyden zijn ſchuldich 'tgoedt te behoudene, ſoo ſy beſt ende meeſt mogen, ende iſt dat ſy den meeſter helpen, hy is hen ſchuldich haren loon, ende en heeft hy geen gheldt, hy doet van den goeden die ſy behouden; ſoo moet hyſe weder brenghen tot haren lande; ende en helpen ſy hem niet, hy en is henluyden niet ſchuldich, ende ſy ſullen haer loon ofte huyren verlieſen, als 'tſchip verlooren is; ende die ſchipper ofte die meeſter en mach dat ghetouwe niet verkoopen, hy en heeft eerſt oorlof ofte beveleniſſe van de meeſter die't toebehoort, ende doen dat alſoo loyalijcken ofte ghetrouwelijcken, als hy 't mach, ende dede hy anders, hy waer't ſchuldich te beteren.*

IV. *Item, waert dat een ſchip met goet ſeylde aen die grondt, ende in vreeſe ware te verlieſen 'tſchip ende 'tgoedt, ende men dan ghekrijghen mochte lichtſchepen, om dat goedt mede uyt te lichten, ſoo wat dat koſte, dat ſoude 'tſchip betalen ende 'tgoedt, ghelijckmen worpgoet ghelde, ende en ware daer gheen koopman in't ſchip alſmen aen de grondt zeylde, dat ſoude die ſchipper ende twee ſchipmannen ſweeren; wildemen hem niet ghelooven noch verdraghen dat het ſchip met het goedt in vreeſe was aen den grondt.*

V. *Item, een ſchip vaert vander Sluys ofte van andere Steden, het ghevalt dattet breeckt, men iſt ſchuldich te behouden ſoo men meeſt mach van den wijne ofte andere goeden; Die koopluyden ende die meeſter krijghen gheſchille teghen malkander om te hebben haer goet, ſy zijn't wel ſchuldich te hebben ghelden ſy die vracht alſoo verde alſt den ſchipper ofte meeſter ghenoeght, maer wilt die ſchipper ofte meeſter, hy macht doen bereeden dat ſchip, iſt datmen beteren mach in korten tijden, ende iſt des niet, hy mach een ander ſchip huyren ende die vaert voldoen, ende hy ſal hebben ſyn vracht van alle die goeden, die behouden worden by eenigher manieren.*

VI. *Item, een ſchip vaert van eenighe havene, gheladen ofte ydele, ende is ghekomen in anderen haven, die ſchipluyden en zijn niet ſchuldich uyt den ſchepe te gaen, ſonder des meeſters oorlof: want waert alſoo dat het ſchip ergherde ofte verlooren worde by eenighe avontuyren, ſy waren't ſchuldich te beteren; maer laghe 'tſchip ghemeert aen ſyn vier ghetouwen, ſoo mochten ſy wel uyt den ſchepe gaen, ende weder ſchepe komende te tijden ende wijlen.*

VII. *Item, het ghebeurt dat ſchipluyden hen verhuyren eenen tijdt haren*

ſchipper,

ſchipper, ende eenich van henlieden gaet uytten ſchepe ſonder oorlof, ende drincken droncken, ende maken ſtrijdt ende twiſt, het gevalt datter eenighe gewont werden, die ſchipper en is niet ſchuldich die te doen gheneſen op des ſcheeps koſt, maer hy machſe uytten ſchepe doen, ende huyren eenen anderen in dien ſtede van henlieden, ende koſten die meer, ſy ſullen betalen moeten, ende oock den ſchipper weder keeren; maer ſeyntſe die ſchipper in eenighen dienſt van den ſchepe, daer ſy hen quetſen ofte wonden, ſy zijn dan ſchuldich te werden gheheelt op des ſcheeps koſt.

VIII. *Item, het ghevalt dat eenich ſchipman ſieckthedén aenkomt, hen tween ofte hen drien, blijvende in den dienſt van den ſchepe, ende ſy en moghen van ſieckten in't ſchip niet blijven, die meeſter is die ſchuldich uytten ſchepe te doen, ende in een herberghe te legghen, ende hem te leveren keerſlicht by te ſiene, ende een van de ſchiplieden by hem om te bewaren, ofte een ander menſche te huyren, die hem nuttelijck is, ende henlieden oock te voorſiene van alſulcke ſpijſe als men in't ſchip behoeft, ende men hem gaf doen ſy gheſont waren, ende anders niet, hy en wilt doen. Maer willen ſy koſtelijcker ofte lieflijcker ſpijſe hebben dan daer ſchepe is, die meeſter en is henluyden niet ſchuldich te leveren, ofte ten ware tot heuren koſte, ende 'tſchip en is niet ſchuldich naer hen te wachten, maer te zeylen alſt reedt is, ende iſt dat ſy gheneſen, ſoo ſullen ſy hebben alle hare huyre, ende ſterven ſy, haer wijfs, ofte erfghenamen, ofte haer aendeelders ſullenſe hebben.*

IX. *Item, een ſchip vaert van der Sluys ofte van andere Steden, het ghevalt dat hem tormenten toekommen vander Zee, ende en mach niet langher lijden ſonder ſchade van die goeden te worpen, ſy zijn 't ſchuldich die kooplieden te tooghen, ende dat ſy daer af ſegghen haren wille, dan machmen wel worpen by avontuere, die reden tuſſchen die kooplieden ende den ſchippers ofte meeſters worden te verklaren; ende iſt dat die kooplieden niet en willen oorloven ofte ghedooghen te werpen, die ſchipper ofte meeſter en ſal daeromme niet laten te worpen, op dattet hem goet dunckt, ſweeren dat drie van ſijne gheſellen als ſy te lande komen, dat ſy 't daeden omme te behouden haer lijf, ſchip, ende goeden, ende thoonen van datter gheworpen wordt, ende het ſal worden ghepryſt, ponde nae ponde, ende ghedeelt onder den kooplieden, op't goedt datter behouden wordt; ende die ſchipper oft meeſter is ſchuldich daer af te gheldcn, als van ſynen ſchepe ofte van ſynen vracht in reſtoore van ſyne ſchade, elck ſchipman ſal hebben een vat vry, ende hebben ſy meer goets, dat moet ghelden aen die ſchade, naer dat elck daer in heeft, ten zy dat ſy hen ſelven niet vailjantelijck, ſuffiſantelijck, ofte eerlijck en verweeren in die noodt, als goede knapen ofte perſoonen, ſoo en ſullen ſy gheen vry deel hebben, ende men ſal den ſchipper ghelooven by ſynen eede.*

X. *Item, het ghevalt dat een meeſter van ſynen ſchepe kerft ſijn maſt by grooten*

grooten onweere, hy is schuldich te roepen sijn koopluyden, de stierman, ende voorts de meestendeel van de scheeps kinderen. Indien datter dan gheen koopluyden en zijn om hen te thoonen den noodt, ende dattet is om te behouden lijf, schip, en goedt, ende by wijlen ghevalt dat sy van noode haer kabelen kerven, ofte laten haer anckeren staen, om te houden schip ende goet; het is alle beyde, mast ende ancker, schuldich ghepresen te wesen van ponde tot ponde, als Zeeworp, ende die koopluyden sullen daer of ghelden eer sy haer goedt uyt den schepe doen; ende ghevielt dat het schip drooghe sate, ende die meester om 'tgheschil van henlieden beyden, ende in't schip eenighe gedinghen leckende worden, ende vaten uytliepen, die schipper sal daer af van de schade blijven, ende hy sal daer af hebben sijn vracht, ghelijck als van de andere goederen.

XI. *Item, het ghevalt dat een schipper ofte meester komt by der ree daer hy ontladen sal, hy ist schuldich die koopluyden te tooghen de koorden ende het ghetouwe daer hy mede winden sal, ende is daer yet aen te verbeteren, hy moet dat verbeteren. Want worden daer af pijpen ofte vaten verlooren by den ghebreecke van den ghetouwe, die schipper ofte meester, ende die schiplieden waren schuldich die schade te beteren, ende die schipper ofte meester bysonder meest, want hy windelgheldt neemt, ende dat windelgheldt is schuldich te zijn ghedeelt in restoor ofte versettinghe der schaden, ende dat rammenant ofte surplus moeten sy deelen onder henlieden; ende braken die koorden eer syse de kooplieden toochden, sy zijn schuldich alle die schade te ghelden; maer segghen die kooplieden dat het ghetouwe goet ende sterck is, ende het dan brake, elck eene is schuldich te ghelden aen de schade, ende elck koopman sal ghelden sijn deel elck even vele.*

XII. *Item, een schipper ter Sluys ofte in andere steden om wijn te laden, ende vaert van daene geladen, ende die schipper noch die schiplieden en verseeckeren niet haer fustalen, ende haer karnieren ende slooten, alsoo sy schuldich waren van doene, ende het ghevalt datter storm ofte quaet weder op komt, al waer by die fustalen ende slooten breecken, ende datter een vat ofte pijpe den bodem uytvlieght, 'tschip komt behouden, die kooplieden seggen dat by der fustalen hare wijnen verlooren zijn, meester die seght, dat is niet; ende ist saecke dat die meester, ende drie ofte viere van sijn schiplieden, van sijn knapen, ofte volck, die die kooplieden uytkiesen, sullen doen sweeren dat die wijnen niet verlooren en zijn by gebreecke ofte faute van de fustalen ofte slooten, die meester isser af schuldich los ende quijte te zijn; ende ist dat sy 't niet sweeren en willen, soo zijn sy schuldich verset ofte restoor den kooplieden te doene van hare schade, want sy zijn hem schuldich die fustalen te verseeckeren ende te sluyten als vooren wel ende seecker, eer sy scheyden van daer sy eerst uyt voeren.*

XIII. *Item,*

XIII. *Item, een meester huyrt schipluyden, hy isse schuldich te behouden in payse, ende haer middelaer oft juge te zijn van alle dat sy malkanderen doen ofte misdoen, alsoo langhe als hy wijn ende broodt ter tafele legghet, ende wie den anderen heet lieghen, hy verbeurt vier penninghen; ende heet daer yemandt den meester ofte schipper te lieghen den anderen, elck schipman sal verbeuren acht penninghen, ende ist dat die meester een schipman slaet metter handt ofte metter vuyst, hy is hem schuldich een slach te verdraghen, maer sloech hy hem meer die schipman, den meester ofte schipper, hy verbeurde hondert schellinghen ofte een vuyst.*

XIV. *Item, een schip is bevracht te Boordeus, tot Rochelle ofte anders te Zeylen ofte varen, ende het komt daer t'ontladen sal, ende maecken tot haren parthye togayen, ende die schade is aen die kooplieden aen de kust van Bretaignen, diese nemen sullen van dat lijdt Lijs de Vades, die schade die men lijdt Thabeys van Noormandien, van Engelandt, ende van Schotlandt, tot dat lijdt Jaermuyden, ende van Vlaenderen datmen past Calis.*

XV. *Item, het ghevalt datter is discoort ofte twist tusschen den meester, syne schipluyden ofte den koopluyden, ende ist saecke dat die koopman ofte den schipman den twist biedt te beteren, die schipmannen segghen, Van de tafele, ende den schipman is overmoedich dat hy dat niet overvallen en wilt, ende hy doet hem uyt den schepe gaen, die schipman mach 'tschip vervolghen tot daer 't ontlaet, ende hebben alle goeden huere al oft hy in 't schip ghebleven ware, te beteren die misdaet, te segghene van drie persoonen van der tafelen, ende en wonne die meester ofte schipper niet alsoo goeden schipman als die, ende hy by eenigher manieren ofte avontuyre eenich goet ofte schip verloore, die meester ofte schipper is schuldich die schade te beteren, heeft hy alsoo vele goets daer hy mede betalen mach ofte kan.*

XVI. *Item, het ghevalt dat een schip legghet in een coueers ofte havene ghemeert, ende een ander schip komt metten ghetije, ende slaet dat schip datter ghemeert is, soo dat het van dier slaghe schade heeft, ende daer af die wijnen den bodem uyt vlieght, die schade is schuldich te zijn ghedeelt by prijse onder beyde die schepen, ende die wijnen ofte ander goedt dat in beyde die schepen is, dat schuldich is gedeylt te zijne die schade ghemeen onder henluyden; die meester ofte schipper van den schepe die den anderen gheercht heeft, hy is schuldich met syne schiplieden den koopluyden te sweerene, dat hy 't is niets willens en daede, ende dit is die redene waerom het vonnis ghemaeckt is.*

XVII. *Item, het ghevalt datmen een oudt schip geerne legghet in den wegh van eenen beteren schepe, om van den veranderen alle die schade te hebben, waert dat*

dat van eenen anderen goede schepe gheercht, beschadicht, ofte ghebroocken worde, maer als men weet dat die schade half ende half ghewijst wordt, soo leghtment geerne buyten, ende uytten weghe.

XVIII. *Item, een schip twee ofte meer, die legghen in de haven daer luttel waters is, soo dat het een schip wordt sittende by de andere, die meester ofte schipper is schuldich te segghene den anderen schipluyden; Ghy heeren, licht u ancker; want ghy ons te na legget, ende wy mogen daer by in schade komen; ende sy en willen den ancker niet lichten, die andere meesters schippers, ende heure schipluyden gaen ende lichtent, ende settent wat verder van henluyden, ende ist dat hen die andere verbieden, ende sy daer schade by lijden ofte nemen, sy zijn't wel schuldich te beteren redelijcken; ende legghet daer een ancker sonder boeye dat schade doet, wie dat hy zy, hy ist schuldich te beteren den meester van den schepe, ende ist dat men't leydt in een drooghe haven, men is schuldich te legghen booghlijnen en ghetouwen, dat men niet en failgeert ofte verliest.*

XIX. *Item, die schipperen van Oost-Brittaignen, sy zijn schuldich te hebben een maeltijt daeghs, om datmen in't varen ende in't keeren wijn drinckt, die Noermannen moeten hebben twee maeltijden 'sdaeghs, om dat sy anders niet en drincken dan borne ofte watere; maer als 'tschip komt daer die wijnen wassen, sy zijn schuldich wijn te drincken.*

XX. *Item, het ghevalt dat een schip ghekomen is tot synder ontlaststede, te Bordeaux, te Rochelle, oft elders waert, die meester ofte schipper is schuldich te vragene den schipluyden; Ghy heeren, legget inne u voeringe, ofte laedt ghyse in den vracht van den schepe; sy zijn schuldich te segghen ofte te antwoorden wat sy doen willen, ende ist dat sy kiesen sulcke vracht te hebben als dat schip in heeft, sy sullense hebben, ende sy mogen't doen in manieren voorsz. dies dat schip niet daer naer en beydt, dat die meester ofte schipper daer geen blame ofte wederstoot om en heeft, maer hy is hen schuldich te thoonen haer ruym ende haer leech, ende elcken schipman mach daer in legghen 'tghewichte van synder voeringe, ende willen sy, sy mogen een vat waters daer in leggen, ende worden over boordt gheworpen in de Zee, het soude ghereeckent worden over wijn ofte over ander goedt, van ponde tot ponde, ende mochten hen die schipluyden redelijcken bedraghen inder Zee, alsulcken vryheden als die schipmannen hebben, sullen hebben oock die koopmannen.*

XXI. *Item, een schip komt geladen ende behouden tot synder rechter ontlaststede, die schipluyden willen haer huyre hebben, ende daer zijn eenige, sy en hebben bedde, noppesacke, noch schrijn, noch kiste in't schip, die meester ofte schipper mach houden haer bedden ende huyre om 'tschip weder te brenghen van daer sy inne quamen, ofte sy sullen seeckerheyt doen die vaert te voldoene.*

XXII. *Item, een meester ofte schipper huyrt syn schipmannen met hem te varen ende te keeren, die eene sullen hebben haer voeringhe, ende die ander haer seecker gheldt, sy sien dat het schip gheen vracht en vindt te lande te keeren, ende hy moet van daene varen, soo moeten sy 'tschip volghen, maer die ghene die niet ghehuyrt en zijn om gheldt, die schipper ofte meester moet haer huyre beteren elck naer syn ghelijcke daer naer dat sy ghehuyrt zijn by termijnen; ende laden sy naer dat sy hun schuldich te hebben haer huyre alle, maer sy moeten helpen 'tschip brenghen daer sy inne quamen, wilt die meester ofte schipper.*

XXIII. *Item, het ghevalt dat een schip light te Bordeaux, te Rochelle, ofte anders waert, van sulcken spijse als men daer in't schip eet, twee scheepmannen mogen uytten schepe een gherechte dragen, ende alsulcken broodt als daer inne is, naer dat sy eten mogen tot een maeltijt; maer sy mogen daer geen dranck uyt dragen, ende sy moeten varijncke ofte schier wederkommen, soo dat die meester ofte schipper niet verlet en wordt van des scheeps wercke, want name die meester ofte schipper schade by ghebreecke ofte faute van haer werck, sy moestent beteren, ende waert dat hem een schipman quetste by faute van hulpe, sy zijn hem schuldich te doen ghenesen, ende die ghebreecken van henlieden is men schuldich die gesellen van der tafel te beteren, ende te kennen te gheven.*

XXIV. *Item, het ghevalt dat een meester ofte schipper bevracht syn schip eenen koopman, ende hy bespreect binnen eenen termijn 'tschip te laden, die koopman en laedt het niet, maer hy houdt het schip, ende die luyden legghen 15 daghen ofte langher, ende een tijdt verliest die meester ofte schipper syn vracht by faute ofte ghebreecke van den koopman, die koopman is schuldich te beteren den meester ofte schipper alle sulcken schade als daer op gheset wordt, ende daer af sullen hebben die schipmannen een vierendeel, omme die redene dat hy hem haer kost windt.*

XXV. *Item, een meester ofte schipper bevracht syn schip, ende hy ladet om syn reyse te doen, ende daer binnen blijvet schip legghende alsoo langhe dat hem geldt gebreect, die meester ofte schipper mach wel seynden tot synen lande om gheldt, maer hy en is niet schuldich eenigen goeden windt te verleggen, want dede hy dat, hy ware schuldich die kooplieden haer schade te beteren, maer hy mach wel nemen van kooplieden wijn, ofte van anderen goeden, ende verkoopen ende nemen syn nootdruft daer af, ende als hy ghekomen sal wesen tot sijnder rechter ontlast stede, die wijnen ofte die andere goederen dat die meester ofte schipper daer af ghenomen sal hebben, zijn schuldich ghereeckent te zijn, alsoo als men d'andere wijnen ofte goeden verkoopen sal aen de merct, ende die meester ofte schipper sal hebben van desen wijn ofte andere goeden syn vracht, ghelijck als van andere goederen.*

XXVI. *Item, een knape en leydsman van eenen schepe, ende is ghehuyrt*

'tschip

'tschip te brengen daer 't ontladen sal, het gevalt dat in de haven syn ketenen ofte sloten daer men binnen den schepe ontblidet, die meester ofte schipper met de schipmannen zyn schuldich te voorsien die stede aldaer men die schepen inne leydt, ende syn getouwen uyt te setten, soo dat die kooplieden geen schade en nemen by gebreecke van de ghetouwen, oft die meester ofte schipper moetent beteren; die leydtsman sal wel hebben ghedaen syn vaert ofte devoir, als hy dat schip heeft ghebracht totter ketenen, ende niet verder en is hy schuldich te beteren ofte brenghen, ende dan voort meer blijvet dat schip op de sorghe van den stierman, schipper, ofte meester, met den scheepluyden.

Dese Stadt dan zijnde aen de Zee ghelegen, ende hebbende een bequame haven, heeft in alle schipvaert seer toeghenomen; ende voor hare inghesetenen, ende om die te doen toenemen, verscheyden Keuren ende Vryicheden ghekregen, vervat in een brief, by Graef Floris van Hollandt ende Zeelandt, in den jare 1223 ghegheven, ende in het Tweede Deel van dese Chronijcke te lesen. Die door de soute lucht vergaen zijnde (soo als de brieven selver spreecken) uytghenomen het zeghel, daer na by Vrouw Marie van Burgundien, vernieuwt, verschoont, ende versterckt is.

Boven de bequamicheyt van de reede, dede hier seer veel tot den meerderen aenwas van de inghesetenen, de oude keure; Dat, alle die sich begaven onder het poorterrecht van Westcapelle mosten sweeren, dat sy de poorterye ten minsten drie jaren souden houden. Niemandt vermocht oock poorterlijcke neeringhe te doen, noch vyer noch keerslicht te bernen, die gheen poorter was, ten ware by oorlof van Schepenen. Dit dede de inghesetenen hier wat beklemmen.

Hier quam by, dat dese plaetse seer vredelijck gheregeert wierdt, soo dat men noch vreemdelingh, noch medepoortere oploop doen mochte met strijdtbare woorden, op sware boeten daer toegestelt. Soo wie van yemandt *Hoer* ofte *Dief* maeckte, ofte dierghelijcke leelijcke woorden sprack, 'twas op den ban, een half jaer op sijn vuyst. Soo wat vrouwe een andere vrouwe, ofte manhooft met woorden schelde ofte quetste, verbeurde seecker stuck gelts, of moste den Steen draghen, ofte een *Houten buycke* ront somme Westcapel, door alle die straten.

Den handel van die van Westcappel met die van Vlissinghen was in den jare 1507, soo groot, dat dit verdrach tusschen beyder Steden inghesetenen ghemaeckt wierde door de Heer ende Vrouwe van beyde;

Wy Anna van Borssélen, Vrouwe van Vere, Westcapel, &c. ende Adolf ,,
van Burgundien, Heere van Beveren ende van Vlissinghen, doen te weten; ,,

„ Dat wy, om te schuwen questie ende moeyten tusschen den voornoemden
„ onsen Steden van Westcapel ende Vlissinghen, gheordonneert ende ghesloten hebben, ende stellen sulcke ordonnantien als hier volghen;

„ I. Soo wanneer die van Westcapel eenighe contracten ende voorwaerden
„ maecken binnen den bedrijve van Vlissinghen, den Teelt aengaende met
„ persoonen van Vlissingen, ofte van elders, sullen die van Westcapel daer
„ van moeten rechts plegen voor die Wet ende gherechte van Vlissingen.
„ II. Indien die van Westcapel eenighe contracten ende voorwaerden maeck-
„ ten buyten den bedrijve van Vlissingen, den Teelt aengaende, ofte niet,
„ sullen onghehouden wesen daer af recht te pleghene voor die van Vlis-
„ singhen, ten ware dat die partyen met haer voorwaerden anders be-
„ sproocken hadden.
„ III. Van contracten, ende voorwaerden, gheschiet oock binnen den be-
„ drijve van Vlissinghen, den Teelt niet aengaende, tusschen twee persoo-
„ nen, den eenen van Westcapel, ende die ander van Vlissinghen, sullen
„ daer af die van Vlissinghen hen rechts volghen voor die Wet van West-
„ capel, ten ware of andersints by voorwaerde verklaert ware.
„ IV. Van schulden ghemaeckt by die van Westcapel, binnen den bedrijve
„ van Vlissingen, van eten, van drincken, ende van arbeydt, daer van die
„ somme niet meer en bedraecht dan 20 schellinghen grooten Vlaems,
„ ofte daer beneden, daer af sullen sy moeten antwoorden voor die Wet
„ van Vlissinghen; ende indien die voorsz. somme meerder ware, daer
„ af salmen henluyden volghen voor die Wet van Westcapel.
„ V. Die van Westcapel sullen voor die Wet van Vlissinghen moeten ant-
„ woorden van alle misbruycken, by henluyden binnen den bedrijve van
„ Vlissinghen geschiet, desghelijcx van schade, die heure schepen ofte
„ goeden, gheleghen binnen den bedrijve van Vlissinghe doen.
„ VI. Desghelijcx sullen die van Vlissingen moeten andtwoorden voor die
„ Wet van Westcapel, van alle misbruycken by henlieden binnen den
„ bedrijve van Westcapel gheschiet. Dit is geordonneert in't jaer 1507,
„ den 12 Julij. Onderteeckent, *Anna van Borssele*, *Adolph van Bour-*
„ *gongjen*.

De neeringhe was hier t'hans seer groot. Daer was een aensienelijcke waeghe ofte balançe, tot welcke de koopman ghehouden was te brenghen, ende daer te laten weghen al wat meer bedroegh dan twaelf pondt. Veel nette-bereyders onthielden hier haer, veel gaeren-maeckers, die het gaeren

met

met groote ende kleyne schijven verkochten ende vervoerden. Tot gherief van de nette-bereyders vondtmen hier verscheyden *Spreetvelden*, nessens de *Taenhuysen*, ende *Lijnbanen*. Vele Buyssen, Quijntbooten, Heuden, ende Hoeckbooten voeren hier af, haer met het vangen van de visch besich houdende. Immers, voor het beginsel van de Nederlandtsche beroerten, voeren van Westcapel af, ses en dertich Harinckbuyssen. Doch de inlandtsche oorloghen verweckten een verloop van inghesetenen, haer niet dervende in soo kommerlijcke tijden in een onbewalde ende onstercke plaetse laten vinden; ghelijck als dese Stadt doe uytgheplondert, ende de goederen van de inwoonderen gherooft, ende vele huysen verbrandt zijn gheworden.

Nemaer, het grootste quaet, ende den ellendighen staet, daer Westcapelle noch onder blijft suchten, heeft haer aenghebracht de Zee, die hare duynen ende dijcken met der tijdt soo afghenomen ende verwoest heeft, dat de inghesetenen meermael hebben moeten verplaetsen; waer van elders in dit werck ghewach ghemaeckt is, niet teghenstaende alle vlijdt ende onuytspreeckelijcke kosten, teghen den oploop van het Zeewater, alhier altijdt aenghewendt by die van Walcheren, als zijnde het behoudt van het eylandt alhier aen het stutten van de Zee gheleghen. Dus verliep de visscher, ende stelde sich neder tot Vlissinghen, soo dat men wel soude moghen ghelooven, dat het afknabbelen van Westcapel door de Zee, al veel bygebracht heeft tot vermeerderinghe van de inghesetenen, ende voornementlijck visschers, tot Vlissinghen. Den onderganck van de eene Stadt, is altijdt gheweest de opkomste van een andere.

Ten tijden van Keyser Carel de vijfde, wierden hier aldereerst de staketten gheset, dienende tot versterckinghe van den dijck, waer van dit gewach werdt ghemaeckt in seecker boeck, aldaer op het Stadthuys bewaert;

Opten veerthienden dach van Julius, in't Jaer ons Heeren duysent vijf hondert ende veertich, Was hier tot Westcapel, den hooghen, edelste, moghenste, victorieuste, ende Wel ghebooren Heere, ons ghenadichste Prince, ende machtichste Keysere van Roome, Koninck van Spangjen, Carolus; omme alle de nieuWe dijcken te visiteren, soo hier voor Westcapelle, als oock ontrent te Gasthuyse, ende alsdoen Wierden hier eerst die staketten ghestelt ende ghemaeckt; ende schanck die Wercklnyden die daer stonden en heyden, drie dobbele Ducaten; ende van hier trock hy voorts na Westhove, by de Prelaet, ghenaemt Heer Floris, Abt van onser Liever VrouWen Clooster binnen Middelburch.

Noch heden ten daghe is men gheduerich besich, om alhier een rinck in

de neus van de Zee te legghen, ende een bestandigher werck, als wel oyt te vooren, daer teghen te maecken.

Den ouden Westcapelschen Zeedijck, soo als wy onderrecht werden door *Johan Bekaerdt*, Bailliu van Domburch, gesworen ende seer vernuftich landtmeter, ende opsiender van desen dijck, lanck over de 700 Roeden, is in sijn volle sate gheweest 11½ Roeden, ende hooghe uyt de thee 30 voeten, ende een cruyne van 2 Roeden breedt, wel versien met Zeewercken, als hoofden van verscheyden lengten, te weten van 10, 12, ende 14 Roeden lanck, ende met 10 reken staket, van de thee opwaerts.

Den voorsz. ouden Zeedijck is in 't jaer 1632, seer ghebroken geweest, soo dat men meynde dat het landt soude ingheloopen hebben; in welck voorsz. jaer, de Ed: Heeren de Staten van Walcheren, den voorsz. ouden Zeedijck overghehaelt hebben, ende den selven in volle sate ghebracht op 19½ Roe, ende hoogh 28 voeten, de cruyne breedt 1½ Roe, wel versien met stercke Zeewercken, te weten, van de thee naer de cruyne met 14 reken staket, ende verscheyden hoofden, als vooren vermeldt staet.

In 't jaer 1642, is een parthye van den voorsz. dijck (die in 't jaer 1632, overghehaelt was) wederom seer ghebroken, soo datse seer naer by op verscheyden plaetsen door was, ende is doen met rijpen rade van de Ed: Heeren de Staten van Walcheren, overghehaelt een parthye van 204 Roeden, in manieren als volght; te weten, op 32½ Roeden aenlegghens, 25 voeten hooghe, ende een cruyne van een Roe breedt, ende sal den voorsz. dijck alleen onder een matte van stroo gehouden werden sonder staket, met hoofden als vooren, waer by, soo men meent, het landt veel sal profiteren, alsoo het staket veel quam te kosten.

In 't jaer 1643, is wederom een parthye van 100 Roeden in state ghebracht, op de voorsz. maniere van den jare 1642, soo datter als nu 304 Roeden dijcks is, welcken 32½ in sijn volle sate heeft, hoogh 25 voeten, ende een Roede cruyne: desen dijck drupt ofte dosseert op de Zee, 10 duym, alsoo dat men op desen dijck staet ende gaet, ghelijck oft men op een vlack veldt ginghe.

Den oploop dan, ende de vreese van de Zee, heeft Westcapel nu soo verstelt ende mismaeckt, dat sy het wesen van een Stadt verlooren hebbende, alleen den naem ende het recht daer van heeft behouden. Vele huysen legghen vervallen neffens de aerde, door ghebreck van inwoonders ende opbouwers. Het Stadthuys is een tamelijck maecksel. In de Kercke, die redelijck hoogh getoornt is, vindtmen eenen ouden steen, aldaer gebracht uyt de

Kercke

Kercke van Oudt Westcapelle, ter eeren van den Afgodt Hercules eertijdts gheheylicht ende opgherecht by een Romeyn, hebbende het opschrift van dese letteren;

HERCULI. MACUSANO
VIPRIMINIS. TETIUS
V. S. L. M.

Dit is al het welck men t'hans daer op lesen mach. Gerardus Noviomagus verhaelt in seeckere brief, in het Latijn gheschreven, ende in druck uytghegheven, aengaende de gheleghentheyt van Zeelandt, dat dese Steen in den jare 1514, tot Westcapelle is ghevonden, ende door last van Philips van Burgundien, doe Admirael van der Zee, ende een groote achter van dierghelijcke oude overblijfselen, aldaer in de Kercke is bewaert gheworden. Vele gheloofden doe, dat in die oude afgodische blinde tijden, het eylandt van Walcheren, den afgodt Hercules toegheeyghent is gheweest, ende dat de inghesetenen hem tot eenen patroon aengenomen ende gheeert hebben, even als onder de Pausghesinde Christenen, eenighe volckeren ende rijcken tot een patroon aenghenomen hebben eenighe bysondere Heyligen, ghelijck die van Venetien, S^t^. Marcus; die van Spangjen, S^t^. Jacob. Doch dit ghevoelen mach ick niet wel aen nemen, als konnende uyt het opschrift van dese Steen niet wel bevesticht werden. Den naem van *Viprimінis. Tetius*, is een Romeynsche eyghen, gheen Duytsche ofte Zeeusche naem. Soo dat dese afgodische dienst ende eere, Hercules niet aenghedaen is van een Zeeu, maer van een Romeyn, onghetwijfelt ten tijde, als, ontrent de gheboorte van onse lieve Heere, de Romeynen dese landen besocht ende doorwandelt hebben.

De inwoonderen houden haer hier met aen den dijck te wercken, ofte landtneeringhe besich. Voor de reste machmen de tegenwoordige toestandt van Westcapelle, wel afmeteu uyt seecker Dicht, ghemaeckt ende aen my ghesonden by Jan Florisone, Secretaris aldaer, in het welcke hy Westcapel selfs aldus doet spreecken;

Ick was een Moederstadt, al in voorleden tijden,
Ick was, soo ghy hier hoort, ick was, na mijn belijden.
Maer wat ick worden sal, en weetmen ganschlijck niet,
Daerom een yeder doch, vry op sijn selven siet.

Want

Want heeft het Godt ghelieft, my, die daer plach te wesen
Een wijdtberuchte Stadt, te kleynen, soo wy lesen,
Denckt dat het uwe beurt eens noch wel worden kan;
Die eens verbannen is, raeckt wel eens uyt den ban.
Veracht haer niet, die eens ghedwonghen is te vallen,
Door d'oproer van de Zee, en daer door mist haer wallen.
Van 't water wordt ick noch bestreden dach by dach,
Ick kan maer weere doen, en blijven dat ick mach.

Dese Stadt behoort toe sijn Hoogheyt, Fredrick Henrick, Prins van Orangjen, die aldaer t'hans ghestelt heeft tot onderhoudt van Politie ende Recht;

Baillin,

Ian Bernaerts Warrebroeck.

Burgermeesteren,

Pieter Pauwelsen Leen.
Laurens Mathijsz. de Kock.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN VVESTCAPEL.

BESCHRIIVINGHE

van

DOMBURCH.

OMBURCH is een smalle, open ende onbegraven Stadt van Walcheren, derd'half uyre van Middelburch af gheleghen. Indien men opslaet hare eerste beginselen, ende haer siet kreunen in de wieghe, een van de alderoudtste; indien haren jegenwoordighen onmachtighen toestandt, een van de allergheringhste; indien hare welgheleghentheyt, een van de allerlustichste.

Al is het schoon soo, dat den ouderderdom vol ghebreecken is, nochtans is men schuldich eenen grijsen ende by na kalen kop, niet alleen van menschen, nemaer oock van Steden, alle verdiende eere te gheven. Want dese oock ghevoelen de teerderheyt van hare geboorte, de weelde van hare jonckheyt, daer naer de kracht van mannelijcke jaren, ende ten laetsten een bouwvallighen ouderdom. Hare achtinghe ende trots bestaet dan in een ontsichbare ende onversterffelijcke geheuchenisse van het ghene sy eertijdts waren; ende haren troost, naer soo veel veranderinghe, ende in't midden van hare kleynicheyt, in't overdencken van het gheene sy nu niet en zijn. Dese ghedachten deden my onlancx, als ick my tot Domburch vondt, achterwaerts dencken, en hare t'hans kommerlijcke nedricheyt hier gheven een plaetse, in de welcke sy, met groot ende onwederspreeckelijck recht, neffens de allerbloeyenste Steden, mach proncken.

Sy heeft haren naem ontfanghen eensdeels van een *Burch* ofte sterckte allereerst daer ghebout, uyt de welcke de in ende omghesetenen sich verweerden teghens het gheweldt van de quaetwillighe; anderdeels van hare gheleghentheyt landtswaerts op de tee van de *Duynen*, gesecht *Duynburch*, het welck daer na door verspreecken van het ghemeyne volck, ghewoon zijnde de eyghen ende eerste namen van Landen ende Steden met weynich te besoedelen, in *Domburch* is verandert. Dese *Burch* is met der tijdt vergaen, ende t'hans alleen in het wapen van de Stadt te vinden.

Het weelighe gras, de klaverrijcke weyden, ende de vette en vruchtbare zaeylanden lockten tot haer die gheene welcke haer met landtneeringhe wilden onderhouden; ende de aengheleghen Zee trock hier naer toe vele, die haer die visscherye ende vaerdt ghesint waren te onderwinden Sulcx dat den

toeloop ende ghedueringhen aenwas der landtsaten soodanich was, dat het den Graven goet dachte so eene aensienlijcke menichte voortaen met Stederechten te doen bestieren; ende alle moghelijcke vryheden te gheven, niet tegenstaende dat de plaetse doe was, ende tot op den dach van heden onbewalt is ghebleven. Want de achtbaerheyt van een Stadt bestaet niet in den rinck van een muer ofte omlooop van een graft, maer in eene genoechsame menichte van burgheren ende het ghebruyck van Stederechten, by den overheeren van den lande ghegheven ende bevesticht.

Wanneer Domburch met dese waerdicheyt bekroont zy, kan men niet eyghentlijck beduyden. Immers gaet het vast ende boven alle teghenspreeckinghe, dat sulcx al over de vijf hondert jaren ghescheit is. Vele Steden ontrent die tijden ghebooren, zijn nu gheheel vergaen, ende eenen roof van de tijdt gheworden; ende vele t'hans d'aensienlijckste, konnen op soo een statige ende hooghe ouderdom niet roemen. Deshalven derve sich nu niemandt verwonderen, dat dese Stadt, midden onder de groente van hare weyden, ende het vorssche loof van hare bloeyende boomen, welcke jaerlijcx vernieuwt werden door de lenten, ten aensien van haren eertijdts jeuchdighen welstant niet en vertoont als kaelheyt, ofte dorre ende grijse hayren.

Immers al in den jare 1223, werden Domburch een *Poerte*, ende de ingesetene *Poerters* genoemt, als baerschijnelijck blijcken mach uyt den Brief van Graef Floris, omhelsende verscheyden handtvesten dien van Domburch ghegheven, op den voorseyden jare opghemaeckt, ende op het tsestichste bladt van het Tweede Deel deser Chronijcke te borde ghebracht. Dese is oorspronckelijck in het Latijn, volghens de ghewoonte van die tijden, gheschreven, ende is in de Griffie van Domburch noch gheheel, ongheschent, ende bezeghelt te lesen, den rooden zijden steert, daer het zeghel aenhanght, sijn verwe ende sterckte noch hebbende behouden. Het welck ick aldaer, neffens andere oude oorspronckelijcke brieven, met verwonderinghe onlancx gesien hebbe. Onder andere vryheden dien van Domburch doemael vergunt, is dese niet de geringhste; *Onse poerters van Domburch sal niemandt arresteren, noch panden binnen den Greffschepe, sonder om haers selvers misdaet.*

Op het jaer 1294, schelt Graef Floris (die sich in het opschrift van die brief wel uytdruckelijck noemt, *Grave van Zeelandt*) die van Domburch quijt seecker schot, het gheene sy tot noch toe aen den Graven betaelt hadden, genaemt *Hoiemen geschot*. Het welck niet anders was als seecker ongelt, dat sy van weghen het Hoiemenlandt gehouden waren tot noch toe te betalen. Soo dat daer uyt blijckt, dat doe ter tijdt het landt, daer naer *Hayman* ghenaemt,

naemt, *Hoyemen* ghenoemt is gheweest. Dit woordt hebbe ick in den brief selfs ghelesen.

Graef Willem van Henegouwen heeft op den jare 1310, die Keure van Domburch gevest, in eenighe deelen die wat naerder aldus verklarende ende vebeterende.

I. *Item, soo willen wy, dat soo wie eenen vrede metter handt selve gheeft, ende die selve breeckt, die sal jeghens ons verbeuren lijf en goet, alsoo verde als hy met Schepenen verwonnen werdt.*

II. *Item, waert saecke dat van sijnen name die vrede braecke, die sal verbeuren jeghens ons die handt, ende jeghens die poerte, twee pondt Tournoysen.*

III. *Item, ende of hy yemandt eenighe wonde gave binnen vrede, soo soude hy jeghens ons verbeuren lijf en goet.*

IV. *Item, waer een poorter van Domburch es in onsen lande, daermen eens vrede af begheert, die es schuldich die vrede te gheven ende te houden, ghelijck een anderen man, die geen poorter en es in Domburch. Ende elck mach sijnen maegh, die binnen der poorte ofte Stede van Domburch es, bevreden.*

V. *Item, niemandt en sal poorter binnen Domburgh wesen, hy en sal aldaer woonachtich wesen.*

VI. *Item, waert saecke, dat hem eenich poorter van Domburch verobligeerde ofte verwillichkeurde tot een ander recht ofte vierschare, soo salmen hem met sulcken recht ende vierschare vervolghen daer hy hem verbonden ende verobligeert heeft.*

VII. *Item, als wy, ofte onse naerkomelinghen eenen molen tot Domburch hebben, soo en sal gheen poorter tot niemandts molen maelen gaen, dan tot onser molen, op de boete en verbeurte van twintich ß, ende dat meel verbeurt, alsoo groot als sijt malen. Ende daer by willen wy, dat onsen Rentmeester hem eenen mouwervat sette op die molen, als Schepenen van Domburch dat redelijck duncken sal, naer datmen elders neemt. Dese brief is ghehandtvest ende bezeghelt tot Middelburch, 's Dyssendaechs naer Grooten Vastenavondt, 1310.*

Het gheen hier ghesecht ende bedonghen werdt van den molen van den Grave, op den welcken de inghesetenen ghehouden souden zijn te male te gaen, wierde doe ter tijdt meest over al by de Graven, ofte by sondere Heeren van Steden ende vlecken bevoorwaerdt. Ende hier van komt het oude woort *Maelstede*, met het welcke der inghesetenen woonplaetse beduydt werdt.

De goede ordre in onderhouden van vrede, ende sware straffe van vredebraecke, ende bannen van vierschare, daer by quam de lusticheyt van die

 plaetse,

plaetſe, maeckte dat vele hier haer nederquamen ſetten; andere aldaer hoven ende huyſen koſten ofte ſetteden, in de welcke ſy des ſomers haer quamen vermaecken, elders nochtans haer maelplaetſe hebbende. Doch Graef Willem van Henegouwen, ſoeckende niet anders als de vermenichvuldinge van de poorteren van Domburch, vondt goet in den jare 1336 te keuren; Dat niemandt mochte koopen eenighe huyſen ofte erven binnen Domburch, hy en ware ofte wierde daer mede poorter.

Niet lange hier naer is Domburch by den Grave tot een leen vergunt ofte ghegheven aen dien van den huyſe van Borſſelen, onder de welcke het vele jaren verbleven is.

Nemaer het jaer van 1351, ſcheen dien van Domburch het uyterſte ende den onderganck te dreyghen, werdende ſy by Vrouw Margriete op de verbeurte van goedt, bloedt, ende alle hare handtveſten ende vryheden gedoemt. De oorſaeck van dit anxſtige onheyl was den twiſt ende onverſettelijck vee, tuſſchen Vrouw Margariete, ende haren ſoon Grave Willem gereſen, waer van in deſe, ende de Hollandtſche Chronijcke, breeder te leſen is. Het meeſte deel van den Zeeuſchen Adel ende Steden hielden het met Vrouw Margariete, uytghenomen die van Middelburch ende Domburch. Want Margariete hadde met hare brieven, ghegeven tot Ziericzee op S[t]. Ians dach, midſomer, des jaers 1351, van die van Domburch gheheyſcht derd' half hondert oude ſchilden, ende dat ſy in Heerevaert dienen, dat is, met eenighe ghewapende mannen, neffens andere Steden, optrecken ſouden teghen die van Middelburch. Doch die van Domburch hadden ſulcx gheweyghert, ende toghen uyt tot hulpe van Graef Willem. Maer Willem verloor de ſlach, die tuſſchen ter Vere ende Arnemuyden gheſchiede. Hier op dede Vrouw Margariete dien van Domburch aenſegghen, dat ſy ghehouden waren op verlies van goedt, lijf, ende alle haere privilegien, om dat ſy teghen haer ghedient hadden in den ſlach tuſſchen Arnemuyden ende ter Vere. Sy liet oock terſtont uyt Domburch lichten eenighe van de gheachtſte ende rijcxſte ingheſetenen, ende die in gijſelinghe tot Ziericzee voeren. Doch ten laetſten liet Vrouw Margariete door veel biddens haer verſpreecken, ende ſchelde dien van Domburch gheheel quijt hare miſdaet ende ſtraffe, met hare brieven in den ghemelten jare 1351, ghegheven; midts dat ſy tot een boete opbrenghen ſouden, *twintich pondgroot gheſellen*. Deſe munte is my onbekent, ende hebbe dat woordt nerghens anders, als in deſe brief, gheleſen. Niet te min hielde ſy aen haer het goet van der heerſchappe, ofte Heere van Domburch, als oock het goet van alle die gheene, die in den ſtrijdt verſlaghen waren.

In het jaer 1358, namen die van Domburch tot Ruwaert van Hollandt aen, Hertoch Albrecht van Beyeren, gheduerende de kranckſinnicheyt van ſijnen broeder, Willem, Grave van Hollandt ende Zeelandt. Hier toe wierden opghemaeckt deſe brieven, zijnde een teycken dat die van Domburch, neffens andere groote Steden, een byſonder aenſien doe ghehadt hebben;

WY Burghermeesters, Schepenen, ende Raedt der Stede Domburch, doen kondt allen luden; want Hertoghe Aelbrecht, by Godts ghenade, Palensgraeve op den Rhijn, hier te lande ontboden es en ghekomen, te verſoeck ons liefs Heeren, des Graven, ende onſer liever Vrouw, de Gravinne van Henegouwen, en van Hollandt, ende hoers Raedts, bi brieven, die hy ons ghetoecht heeft, ende wi gheſien hebben, ſoo hebben wi om kenlijcke noodtſaecke van ſieckten ons liefs Heeren ende ſijns broeders, Hertoghe Willems van Beyeren, Grave van Henegouwen, dien Godt gheſtercken moete, ende om gemeenen oerbaer, ruste ende profijt der Stede, ſynen landen ende lieden, ghemeenlijck ontfanghen hebben, ende ontfaen eenen hooghen, edelen, moghenden Prince, Hertoghe Aelbrecht, ons liefs Heeren broeder voorſz. tot eenen Ruwaert, toeſienere ende beſchermer der Graeflijckheden van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, in der maniere en voorwaerden,

Dat wy hem ghelooven met goeden trouwen onderdanich ende ghehoorſaem te weſen, te helpen ende ſtercken, 'tlandt te regeeren, ende te beleiden, tot der meeſter eeren ons liefs Heeren, s'Graven, tot der meeſter nutſcheppe ende oirbaer ſijns ghemeens lande ende lude, ende elcken man recht ende vonnis te doen, den armen als den rijcken, ſoo als men 'tlandt te vooren gheregeert ende beleedt heeft, ende recht es in den lande. Ende meenen des alinge by hem te bliven, met alle onſe vermoghen.

Voert, alle diſcoert ende gheſchille met hem of te hulpen ligghen, ende in goeden pointen te helpen vereeninghen, waer wy konnen en moghen. Ende alle deſe pointen voorſz. ſullen zijn, behoudelijck onſen lieven Heer den Grave alle ſijnre Heerlijckheyt, ende onſer liever Vrouwen, der Gravinnen, hoers Staets, ende Ridderen, Knapen, ende der Stede van Domburch, en eenen yeghelijcken ſyns rechts, en behoudende ons altoos onſe eeren ende ons eedts, dien wi onſen lieven Heere, den Grave, ghedaen hebben, duerende alſoo langhe, als onſe lieve Heere die Grave in krancken ſtate es van ſyne live. Dit was ghedaen in Middelburch, op Sint Joris dach, in April, anno 1358.

Op het jaer 1425, wordt bekent Philips Heer tot Borſſele, ende Cortgene, Heer te Dombutch.

Op het jaer 1534, heeft Adolf van Burgundien, als Heer van Domburch, den inghesetenen ghegunt een weeckmerckt s'Dijnsdaechs, ghevende een yeder vast gheleyde, ende dat niemandt soude om eenighe schulden, noch andere civile saecken alsdan bekommert werden.

Eertijdts plachtmen hier sich veel met de visscherye besich te houden. t'Hans doet men daer niet als landtneeringhe. Eens 'sjaers, is aldaer een vermaerde vrye paerdenmarckt.

Die playsierige ghelegentheyt van dese paetse machmen hier uyt af nemen, dat gheestelijcke ende weereldtlijcke Heeren hier haer verlustinghe plachten te nemen; als het huys van Westhoven, een vierendeel uyrs van hier gheleghen, toebehoort hebbende den Abt van Middelburch, de bosschen toebehoort hebbende de Abdye van Waterloosewerven, ende de Commandeurs tot Middelburch; de poorte van die van den edelen huyse van Schellaerts, ende meer andere konnen ghetuyghen. Noch heden ten daghe is Domburch met het geboomte rondtsom çierlijcke bemantelt. Die van Middelburch, ende andere omgheleghen plaetsen, zijn ghewoon veel van de schoonste somerdaghen hier over te brenghen, maeckende door het gheduerich uyt ende intijden, de plaese seer levendich.

Dese Stadt behoort toe sijne Hoogheyt, Fredrick Henrick, Prins van Orangjen, die de regeeringe daer van t'hans bevolen heeft aen

Baillin,

Iohan Bekaert.

Burgermeesteren,

Ian Charles Moreel.
Anthonie Symonsen.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DOMBURCH.

VER-

VERHAEL
van de Graeflijcke
LEENEN, in WALCHEREN ghelegen.
Neffens een voorgaende Beschrijvinge van de Leenen van Zeelandt, in 't ghemeyn.

DOor dien het ons ghedacht heeft niet onghevoecheliјck te sullen wesen, in yeder deel van Zeelandt de voornaemste Leenen ende Leenmannen te borde te brenghen, soo is het oock wel noodich voor al, ende in het ghemeyn van den oorspronck, wesen, ende verscheydentheydt van de Zeeusche Leenen wat te spreecken.

Alle de Steden ende Heerlijckheden van Zeelandt, die hare besondere Heeren ghehadt hebben ende noch hebben, werden van de Graeflijckheyt van Zeelandt te leene ghehouden, ende moeten verheft worden op de respective comptoiren van de Rentemeesters van de Graeflijcke Domeynen. Het welcke plaetse heeft soo in de goede ofte onversterffelijcke, ghesecht by abuys Holiandtsche, als quade ofte versterffelijcke Zeeusche Leenen.

Tot welcken eynde de Heeren Staten van Zeelandt, in den jare 1609, hebben doen emaneeren seecker Placcaet, in het welcke sy een yeder, die dat aengaen mochte, doen te weten, dat om te bewaren de gherechticheyt van de Domeynen van den lande van Zeelandt, soo wel in alle de heerlijcke, hooghe, ende leeghe goede Leenen, binnen de Graeflijckheydt gheleghen, ende die men voor desen plach te noemen Hollandtsche Leenen, als tot dier tijdt toe gheschiet was, ende noch gheschiet van alle andere, dien men noemt quade ofte Zeeusche Leenen, sy gheordonneert hebben, dat van die tijdt af, alle die soodanighe goede Leenen in Zeelandt gheleghen besitteden, ende niet verheven hadden, ofte hier naer mochten verkrijghen by koope, versterf, of andersints, schuldich souden zijn de selve te verheffen ten respective comptoire van de Rentmeester van des Graeflijckheyts Domeynen, die 'tselve toestaet naer de ghelegentheyt ende natuere van de goederen, sonder dierghelijcke Heerlijckheden of Leenen elders, dan voorseyt, voortaen te verheffen; op pene, van dat de selve datelijck aen de Graeflijckheyt daer mede souden vervallen. Daer by voeghende, dat alsulcke die voor de publicatie van dit Placcaet elders, dan voorseyt is, dierghelijcke hare Heerlijckheden

heden ende Leenen verheven souden hebben, ghehouden souden wesen de selve op de voornoemde comptoiren van de Rentmeesters, ende in de Reeckenkamer van Zeelandt bekent te maecken, ende hunne verlijdt-brieven, die sy daer van mochten hebben, aldaer te laten registreren.

Welcke hare gerechticheyt de Heeren Staten van Zeelandt met vele bondighe ende ghewichtighe redenen bevesticht ende gededuceert hebben; daer mede beweerende dat de selve Leenen van den Grave ofte Graeflijckheyt van Hollandt ende West-Vrieslandt in't minste niet dependeren. Want eerst is te noteren, als waerachtich ende notoir zijnde, dat het Landt ende Graefschap van Zeelandt, is een separaet souverain Graefschap, soo ten regarde van de Hoocheyt, Domeynen ende andere Regalia van den Prince, als van de rechten, Privilegien ende Handtvesten van de Staten, Steden, Vlecken, ende inwoonderen van dien.

Sonder dat den voorsz. Graef ofte Graeflijckheyt van immemoriale tijden eenighen opperhoofc, dan alleene Godt almachtich, en heeft bekent, emmers noyt vassael, ofte in't minste 'tzy by leen ofte andersints het Graefschap van Hollandt subject zy gheweest. Ghelijck dan oock de Steden, Vlecken, ende inwoonderen van Zeelandt niemandt dat Godt, ende haren Grave als overste overheere bekendt, ofte yemanden dan hem ofte sijne vassalen, Leenmannen, ofte andere sijns last, commissie, ofte brieven dessels tijtel hebbende, onderworpen zijn gheweest.

Blijckende al 'tselve by diversche, so oude als nieuwe onwedersprecckelijcke acten, tractaten, ende privilegien, altijdt successive solemnelijck by de Graven ende ende Gravinnen, t'haerder huldinge beswooren ende bevesticht, ende dat op seeckere plaetsen gheleghen op den bodem ofte grondt van Zeelandt, alwaer oock alle sijne beden aen de Staten van den voorsz. lande, hebben moeten ghedaen ofte versocht worden.

Doch, om te grondtlijcker de aengheroerde materie van de Leenen van Zeelandt te verstaen, soo dient waerghenomen, dat de selve in haer eerste beginsel maer sijn gheweest Personele Leenen, dat is, niet langher dan t'leven van den begaefden of beleenden duyrende, midts dat de selve daer voore schuldich waren ende gehouden den Grave ter oorloghe altijdt t'sijnen bevele ten dienste te moeten staen.

Dan door vervolgh van tijden, zijn daer na, midts de goede diensten ende andere meriten van de Leenmannen, de Leenen (bestaende meest in Ambachtsheerlijckheden, niet vorder dan leeghe justitie hebbende) by de Graven gracieuselijck gheprivilegieert, ende gheaccordeert, de successie daer van

van op de sonen, by de selve vasallen achter te laten, of andersints die by hare andere vrienden tot seecker graden, prijs ende tijdt gheloſt ofte gheremedieert te moghen werden, sulcx als de privilegien ende willekeuren dat in't generael zijn uytwijsende.

Hebbende voorts oock in't bysonder somtijdts eenighe der selver versterffelijcke Leenen, als oock eenighe andere nieuwe partyen (meest wesende aenwassen ende schorren om te bedijcken) verandert ende uytghegheven tot onversterffelijcke Leenen, die selve benificierende met seeckere præeminentien, digniteyten ende vryheden, sommighe met hooghe justitie, ende sommighe met reserve van dien: sommighe niet versterffelijck in't eerste lidt, ende sommighe vorder, d'een min ende d'ander meer, naer de qualiteyten van de persoonen ende partyen, naer de gunste van de Princen, midtsgaders de meriten, of quantiteyt van de somme van penninghen, die sy daer vooren waren betalende, naer inhoudt der brieven van investiture respective, daer van yder bysonder verleent.

Alles nochtans soo wel van de onversterffelijcke als de versterffelijcke Leenen, met expresse reserve altijdt van Hoogheydt ende Souverainiteyt daer over aen de Graeflijckheydt van Zeelandt, ende midts dat de besitters respective, de selve partyen schuldich souden zijn van de Graeflijckheydt van Zeelandt te Leene te houden, ende die van de selve te verheffen, midtsgaders hulde, eedt, ende manschap te doene, ghelijck als mannen van Leene ofte vasallen toestaet.

Ick bevinde, dat, als dese Leenen verheven wierden, de vasallen aen den Heere meerendeels eertijdts schuldich waren, ofte eenen rinck, ofte een paer witte handtschoenen te geven. Welcke maniere van de oude Saxen is voortghekomen, ende veeltijdts noch in Enghelandt ghebruyckt, werdende door den rinck beteyckent de verbindinge van den vasal aen den Heere, ende door de handtschoenen, dat hy sijnen Heere, des noot zijnde, met ghewapender handt soude bystaen.

De versterffelijcke Leenen zijn vele in ghetale, ende vele weynich importerende, ghemeynelijck, tot distinctie van de goede Leenen, ghenaemt, quade Zeeusche Leenen.

De onversterffelijcke goede Zeeusche Leenen (anders genaemt Hollandtsche Leenen, om dat die twee Graefschappen onder eenen Prince zijnde, ende den Prince meest sijn Hof ende Reeckenkamer ende Leenkamer in Hollandt houdende, de voornoemde onversterffelijcke Leenen aldaer plachten verheven te worden) zijn niet vele in ghetale, immers niet in comparatie.

ratie van de ghedachte menichvuldige quade Leenen, ende sijn meest al maer over de drie honder jaren herwaerts, oock niet dan aen het hofgesinne van den Prince (voornementlijck dien van den huyse van Borssélen ende Bastardie van Burgundien) verleent ghe worden: ghelijck wy in het vervolch van dese Chronijcke te sijner tijdt ende plaetse naerder sullen doen blijcken.

Wat nu belanght de Leenen, gheleghen in Walcheren, daer van zijn ons de volghende ter handt ghestelt, neffens de namen van die, welcke de selve t'hans besitten;

Vlissinghen, *Vere, Marquisaet*, *Domburch, Westcapel, twee smalle Steden*, *Met Sandijck ende Polder, twee Dorpen*,	Komen aen sijn Hoogheyt, den Prins van Orangjen, &c.
Brigdamme, St. Laurens, Schelach, Ritthem, Nieuwerkercke, Cleverskercke, Ooster-Souburch, Abeele, Oostcappel, Wester-Souburch,	aen de Stadt Middelburch.
Soutelande, Koudekercke,	aen de Stadt Vlissinghen.
Seroos kercke,	aen Jonckhr. Philibert van Tuyl, van Serooskercke, Heere van Wulven.
Grijpskercke,	aen Jonckhr. N. van Renesse, ende d'Heer Grijpskercke, elck d'helft.
Bekercke, Meliskercke, Marlekercke,	aen d'Heeren de Vriese.
St. Aechtekercke,	aen d'erfghenamen van Juffrou N. Porrenaer.
Buyenskercke, ofte *Serboudijnskercke*,	aen d'Heer Raedtsheer Tenijs.

Gae-

Gaepinghe,	aen d'Heer van Citer Weesen.
Hoochgelande,	
Bottinge,	
Crommenhoucke.	
Toppenkercke, *St. Jans kercke*,	} aen Juffrou N. Canoy.

RIDDERS HOFSTEDEN IN WALCHEREN.

tHuys te Souburch,	} aen de Stadt Middelburch, by koope van de Vrouw van St. Aldegonde.
'tHuys te Topkensburch,	} aen d'Heer Walterus Fourmenoys, by koope van de Heere van Serooskercke.
Sandenburch, leggende vervallen.	aen sijne Hoogheyt,
Westhoven,	aen de Heeren Boreels.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
WALCHEREN.

't Wapen van Schouwen.

BESCHRIIVINGHE
van het
EYLANDT
van
SCHOUWEN.

HET landt van Schouwen heeft sijnen naem ontfanghen van die edele ende oude Riviere de Schelde, door de welcke het, nessens de andere Oostwaert ghelegen eylanden, van de eylanden Bewesterscheldt werdt onderscheyden; die in ouder ende herder Duytsche tale, niet *Schelde*, maer *Schoude* placht ghenoemt te werden. Waerom dat oock de Latijnsche Poëten van die eeuwe, de Schelde meer-

meermaels voor *Schaldus*, ofte *Schaldis*, *Schaudus* noemen. Onder andere Guilielmus Brito Philippidos, lib. 9.

Urbs erat & rebus, & cive superba potenti,
Nomine Tornacum, Schaudi contermina ripæ.

Teghen den oploop van het water heeft haer elders de Zee self ghegeven schoone, hooghe, zandighe Duynen, elders ende meerendeels de konste ende kosten van de inghesetenen, sware dijcken.

De Duynen van Schouwen zijn altijdt seer rijck van wildt, ende conijnen gheweest. Waer over de landtluyden in den jare 1593, klaghen dat sy haer kooren niet konden behouden, als het al schoon te velde stondt; ja werdt op een nacht dickmael 'tgesneden ende gebonden kooren van eenige Gemeten op aten ende verslonden. De Duynen komen hier alleen de Graeflijckheyt van Zeelandt toe, ende werden verpacht in acht partyen; verstuyven, ofte waeyen jaerlijcx seer in, sulcx van binnen de Haeyman-landen liggende naest de duynen daer door groote schade lijden. Dit werdt altemets wat voorgekomen door het beplanten van helm, ende het toe setten van de treckgaten, waer toe als dan of van de Staten van Zeelandt, ofte haer Ed: Ghecommitteerde Raden gheauthoriseert werden, om het selve te besteden, den Rentmeester Generael van Zeelandt Beoosterscheldt, den Opperdijckgrave van den Lande van Schouwen, als Officieren van de duynen, de welcke tot haer roepen een geswooren Landtmeeter des Graeflijckheyts van Zeelandt, als by de ordonnantie van de helmpotinghe kan blijcken.

De dijcken, niet teghenstaende hare sterckte, ende de goede ordre tot bewaernisse ende onderhoudinghe der selver, van alle gheheuchenisse aen af gestelt, hebben vele ende verscheyden aenstooten gheleden, ende in de verlaten eeuwen dickmael voor het water moeten swichten. De alleroutste keuren, die mijns wetens noch overich zijn, aengaende de versorginge ende handthavinge van de dijcken van Schouwen, vinde ick vervat in de volgende brief, om sijne oudtheyt, ende andere redenen, waerdich alhier ghelesen te werden;

WY, Florens, Grave van Hollandt, maecken kondt allen den gheenen, die dese letteren sullen sien, ofte hooren lesen; dat voor ons quamen die van Schouden, ende onderlinghe dingheden, ende toghende brieven, die zy hadden van den Dicken, waer sy horen Dick dicken souden. Na alle tale, na alle tooghen, dat sy hadden voor ons, soe wast ghewist, van den Ghesworen, die woenen Bewesterscheldt ende Beoesterscheldt, met volkomen vonnesse, dat alle dinck soude staen te verbeteren

van den Dijck van Schouden by ons ende by rade onser Mannen. Ende omme dat dit ghewiset is ane onse verbetere, soo hebben wy ons beraeden met onsen trouwen Mannen, ende segghen aldus.

In't ierste, dat die brieve, die sy toghenden voor ons, alst van den Dicke van van Schouden, niet goet ne zijn, nochte mes goet blijven en moghen.

Voert segghen wy, dat die vijf sestedeele van Schouden, binnen der scelveringhe van Burch, ane sullen voen ende dicken horen Dick, alsoe als syne ghediket hebben hier voormaels, over langhe wile, in deser mannieren;

Dat wy nemen daer toe in elken vijften sestendeele, eenen man, sonder in sulcke twee mannen; dat zijn, Rengher Vannen sone, Rengher Monekins sone, Ustin Wolfaerts sone, Wouter Waddins sone, Slabbaert Hughen sone, ende Pieter Hughen sone, dat dese sullen versien dese vijf sestendeele, welck datten swaersten kost hevet van Dicke; en dien sy vinden meest beswaert van Dicke, sullen sy afnemen alsoe vele Dicx, als hen dunckt redenelicke, ende sullen gheven, die den minsten kost hevet, in ghelicken dinghen, naer des landts oerbare, by hoeren eede, ende by den Overman, die wy daer toe setten. Ware dat sy twist hadde onder hen selven, dat hy mochte segghen, dat hem goet dencket, naer des landts oerbaer.

Voert segghen wy, soe waermen inseten leghet in Schouden, dat dat ghemeene landt kost en sal ende opmaecken ten vollen Dicke, alse des landts oerbaere es.

Alse die insete ghemaecke es, soe sullen syne houden, die ten voren den Dick hadden, voor segghen alse van den ghelde, dat wy in den Dicke hebben gheleghet in Schouden, dat die ghene, die horen Dick niet ghemaket en hebben ende verwaert, also alse hy leste gedeelt was by Janne van Hoke, ende by den Gesworen, diere toe ghenomen waren, ons ghelden sullen 'tvischat ghelt van den ghelde, dat wiere in hebben doen leggen. Ende die horen Dick verwaert hebben, en dese Gesvoeren, die nu zijn, dat kennen, die sullo quijte blijven van desen ghelde.

Voert es onso segghen, dat wy, ende die ghene, die naer ons kommen, die Graeven van Hollandt sullen wesen, altoes hebben die macht te verbeteren des voorghenoemde landts oerbaer van Schouden, by Raede onser Mannen. Ende dit vonnesse was ghewist des Maendaechs voor Vastelavondt, ende wy zeghelden dit segghen daer af, op dien selfden dach, in't jaer ons Heeren, duysent twee hondert ende tneghentich.

Met der tijdt is dien van Ziericzee, als aen de bewaringhe van desen lande wel meest ghelegen zijnde, groot ghesach over de dijckagie by verscheyden brieven van de Graven, van de welcke eenighe in het Tweede Deel van dese Chronijcke ghelesen moghen werden, ghegheven. Want alsoo de dijcka-

dijckagie 'slandts van Schouwen merckelijck lastigher en dangiereuser is, dan eenighe andere landen van Zeelandt, (gheene van dien uytghesteecken) soo is oock de politie der dijckagie 'slandts voorsz. seer different van de politie ende gouvernement van alle andere eylanden 'slandts voorschreven. Want hoewel alle andere in Zeelandt gheregeert worden by Dijckgraven ende Gheswoorens; soo ist nochtans, dat Hertoch Philips van Bourgongjen, als Grave van Zeelandt, aenmerckende de lastighe dijckagie 'slants voorsz., heeft de Stede Ziericzee seecker privilegie ghegheven om seven Heemraden te stellen ende te kiesen over 'tlandt voorsz., die met de ghemeente Burghermeesters der Stede voorsz. het selve landt souden bedrijven ende regeeren tot nutschap, oirbaer, ende profijte van dien, behoudens de Dijckgraven voorsz. heur recht. Ende hoewel d'officien voorsz. al t'samen gheordonneert ende ghedirigeert zijn tot conservatie ende defentie van de dijckagie 'slandts voorsz. des niet te min zijn de voorsz. Officieren distinct ende different van malkanderen, ende procederen d'Officiers voorsz. een yegelijck ten zijn regardt by seecker ordere als hier na volght. Die gemeente Burgermeester der Stede Ziericzee in't officie wesende, en die seven Heemraden 'slandts van Schouwen, zijn die principaelste Officiers 'slandts voorsz. hebben de præeminentie ende superintendentie boven alle andere Officiers binnen den gedachten lande. Ende wordt de gemeente Burgermeester jaerlijcx beëêdt om den dijck ende 'slandts saecken te bedienen ende te begane na de privilegien ende oude herkomen daer van zijnde. Ende is de voorsz. Burgermeester 'thooft van't Collegie van de Heemraden, stellende alle saecken (den lande van Schouwen aengaende) aldaer dienende in deliberatie, ende na de behoorlijcke omvraghen, de meeste stemmen ende advijsen colligerende, ghelijck hy oock 'tselfde doende is onder de Staten 'slandts voorschreven, als wanneer hy by advijse van voorsz. Heemraden, de selfde Staten doet vergaderen, soo binnen der Stede Ziericzee als aen den dijck van Schouwen, als 'tselfde noodtlijck is. Is oock de voorsz. Burghermeester gheauthoriseert in saecken van rechte de dijckagie aengaende, ende tot judicature ende berechtinghe van Heemraden dienende, de voorsz. Heemraden vonnis te manen tusschen parthyen, dijnghtalen, soo dat behoort. Ende aengaende die seven Heemraden, worden de selve, volghens 't oude ende gheuseerde privilegie van den voorsz. Hertoch Philips daer van zijnde, ghestelt ende ghenomineert by den Raedt der Stede Ziericzee, ende worden beëêdt by den Rentmeester Beoosterscheldt, in officie wesende, omme op dijcken, op dammen, steerten, nollen, sluysen, heulen, op weghen, wateringhen,

ringhen op nieuwe inlaghen, ende op al 'tghene dat de dijckagie, die weghen, ende die wateringhen aengaen mach, die te beschouwen, te begaen, te bedrijven, ende te regieren ten meesten oirbaer ende profijte van de lande, na de rechten, privilegien, handtvesten ende costumen, die de Stede Ziericzee daer af heeft, gheen onkosten oft penninghen te laten reeckenen, of op 't landt schieten, dan die om 'slandts oirbaer ghedaen ende gheleyt sullen worden, ende voorts al te doene dat goede Heemraden schuldich zijn te doene. Volghende welcken zijn de voorsz. Heemraden, met de voorsz. ghemeente Burghermeester in 't officie wesende, gheauthoriseert tot al het bewindt, berecht, en judicature van de dijckagie 'slandts voorschreven, ende bysonder van alle nieuwe wercken, inlaghen, bermen, hoofden, dammen, rijswerck, ende generalijck op alles 'tgundt aen den Zeedijck vallen mach, maeckende daer op sulcke ordonnantien als hen dat goet dunckt. Midts dat sy daer toe alst noodt is, ontbieden ende convoceren de ghemeene Staten 'slandts van Schouwen, dat is te verstaen, de Ghemeente Burghermeester, de Heemraden, ende Opperdijckgrave voornoemt, den Rentmeester Generael van Zeelandt, Beoosterscheldt, met den Penninghmeester, ende Onderdijckgrave ende Gheswoorens, midtsgaders, den Bailliu, den Heer Burgermeester, Schepenen ende Raden, der Stede Ziericzee, neffens eenige van de notabelste inghelanden, ende breedtste gheerfden, soo hunlieden dat nutsts ende behoorlijcxst dunckt te wesen tot profijte 'slandts voorschreven. Hebben oock de voorsz. Burghermeester ende Heemraden authoriteyt te moghen beschouwen, begaen, ende corrigeren alle mesusen de dijckagie raeckende, ende ghebreecken die aen den dijck ende binnen 'slandts moghen ghevallen. Vermoghen daer en boven de negligentie van Opperdijckgrave, ende sijn Onderdijckgraven, sulcx te suppleren als 'slandts oirbaer dat eyscht. Ende werden alle jare de Reeckeninghe van den voorsz. lande op het Stadthuys der Stede Ziericzee, met groote solemniteyt ghedaen by den voornoemden Penninghmeester, ter presentie van de voorsz. ghemeene Staten, ende allen anderen, die daer willen komen.

Aengaende de verdeelinghe van dit eylandt, het landt van Schouwen is voor desen verdeelt gheweest in ses sestendeelen.

Het eerste was Poortambacht, daer de Stadt van Ziericzee in lach, met verscheyden Dorpen, ende ghehuchten.

Het tweede sestendeel was het Dorp van Kerckwerve, met den ghevolghe.

Het derde was Zuydtlandt, met den ghevolghe.

Het

Het vierde, het diſtrict van Brydorpe, nu gheſeght, Bryepe.

Het vijfde was het diſtrict van Haemſtede, met de omleggende plaetſen.

Het ſeſte is my tot noch toe onbekent, moet al langhe geinundeert zijn.

In den jare 1505, vindtmen het vermindert in vijf vijfdeelen, daer af dat Poortambacht 'teerſte vijftendeel was, daer inne dat de Stede van Ziericzee gheleghen is, ende 't Dorp van Bordendamme.

Het tweede vijftendeel is ghenaemt gheweeſt Zuydtlandt, daer inne ghelegen ende gheſtaen hebben de Dorpen van Zuydtkercke, s'Heer-Symonskercke, Sinte Jacobskercke, ende Brieſtkercke, met een ghebuerte, ghenaemt, Sheerarentſhaven, die al te ſamen by den grondtbrexemen ende inlaghen vergaen, ende van verſche in ſoute buyten gheſleept zijn.

'tDerde vijftendeel is ghenaemt, 'tvijftendeel van Kerckwerve, daer inne dat legghen ende ſtaen de Dorpen van Rengerskercke, Kerckwerve, ende Nieuwerkercke.

't Vierde vijftendeel is ghenaemt, 't Weſtervijftendeel, daer inne dat ſtaen ende gheleghen zijn de Dorpen van Haemſtede, Noordtwelle, Zuydtwelle, Serooſkercke, ende Ouderkercke.

't Vijfde vijftendeel is ghenaemt, 't Ooſtervijftendeel, daer inne dat ſtaen ende legghen de Dorpen van Ellemet, Elckerzee, Brydorpe, Dunendijck, ende Claeſkercke.

Ende om dien grooten uytſlach, die in 't vijftendeel van Zuydtlandt gheſchiet is, ſoo is 'tſelfde vijftendeel ſoo vermindert ende ghekomen op 1300 Ghemeten, of daer omtrent; daerom dat by conſent van de Staten van den lande van Schouwen, 'tſelfde vijftendeel is geannexeert aen 't Weſtervijftendeel, ende aen Kerckwerve, in het jaer van 1558; ſoo dat het landt van Schouwen, nu in vier deelen ghedeelt is.

Reneſſe dorp met de Duynen, is een Heerlijckheyt op hem ſelven, daer den ſouten Hayman is vry van ſchote, betalende Duynpacht alleenelijck. Dit is ghetrocken uyt een Pachtboeck van den jare 1558.

Edoch, werdt teghenwoordigh ghemeenlijck maer verdeelt in vier vierendeelen, alſoo het voorſz. landt door verſcheyden inundatien ſeer is verkleent gheworden, welcke voorſz. vierendeelen in de publijcke regiſters den naem voeren van Poortambacht, het Zuyder-vierendeel ofte Kerckwerve, het Ooſter-vierendeel, ende het Weſter-vierendeel.

In Poortambacht leght de Stadt van Zieriçzee, ende by gheheucheniſſe van noch levende, heeft aldaer noch geweeſt het Dorp van Bordendamme, gheſtaen hebbende aen de Weſtzijde van de nieuwe haven, maer is in Januario

des jaers 1613, door dien de dijcken aldaer door den continuelen ſtorm van winden, die wel omtrent de vier maenden achter den anderen hadde gheduert, ſoo ſeer waren verloopen, ende ghenoechſaem doorghevloeyt, is den toorn, met de ruijne van de Kercke die aldaer noch overigh was, midtſgaders het gheheele kerckhof, ende eenighe hooghten daer ontrent, in ſtucken ghehackt, ende op gedolven, ende in de putten van den voorſz. ontrampaneerden, ende bykans gheinundeerden dijck, die aldaer recht over lach, ghevoert, ende daer mede wederom ter voller aerde ghebracht, ſulcx tegenwoordich maer twee of drie huyſen zijn over ghebleven.

Noch ſtonden hier 'sHeer Arents haven onderghevloeyt, daer veel viſſchers plachten af te varen.

De ghehuchten van hoogh ende leegh Weldamme, waer van de huyſen afghebroocken zijn in het begin van de Nederlandtſche beroerten.

S^t^. Lauwendorp, recht onder de Stadt, ontrent de Zuydthaven poorte, waer van de huyſen ter ſelver tijdt in de Stadt verſet zijn.

Het Zuyder-vierendeel, ofte vierendeel van Kerckwerve, daer onder zijn begrepen de Dorpen van Kerckwerve, Rengerskercke, Nieuwerkercke, Duyvendijcke, ende een ghedeelte van Brouwershaven.

In het Ooſter-vierendeel zijn begrepen de Dorpen, Brydorpe, Claeskinderkercke, met het ghehuchte, ghenaemt den Oſſe, niet verre afghelegen van Brouwershaven, Cappelle, Elckerzee, met het ghehuchte van Scarendijcke, Ellemeet, met het ghehuchte den Oudendijck.

In het Weſter-vierendeel zijn begrepen de Dorpen van Haemſtede, Noordtwelle, Zuydtwelle, Koudekercke, Serooſkercke, ende Renniſſe voor een ghedeelte.

Hier uyt blijckt dat dit eylandt ſulcx is vermindert, dat tzedert den jare 1495, verſcheyde nieuwe inlaghen tot behoudeniſſe van Schouwen hebben moeten gheleght werden; ende dat te vooren het landt verdeelt was in ſes ſeſtendeelen, ghelijck het ſelve uyt de Steenrolle van Zeelandt Beooſterſcheldt oock noch gheſien mach werden; ende dat in den jare 1505, maer waren vijf vierendeelen; zijnde teghenwoordich maer vier vierendeelen, die noch niet gheheel zijn, ghelijck als de ſelve plachten te weſen; nemaer door grondtbrexemen, ende verſcheyden inlaghen noch ſeer afgheſneden.

Oude dijckers plachten in noch levende mannen jonckheyt te verhalen, dat ſy buyten den dijck, die teghenwoordich aen de Zuydtzijde is leggende, gheweten hadden noch andere drie dijcken, daer ſy aen ghewerckt hadden; welcke inkortinghe in eens mans leven was gheſchiet. Dan, door de ghenadighe

nadighe bestieringhe van Godt, en is in Schouwen, in vijftich jaren herwaerts, gheen landt, maer wel veel mey, ofte voorlandt rondtsom, verlooren. Echter is dickmael daer mede hardt ghedreycht gheweest, ghelijck als ick in den jare 1637, in den dijck een ontsicchelijcke scheure ghesien hebbe. Op welcke gheleghentheyt my ten huyse van den hooch achtbaren, ende gheleerden Heer, *Adrianus Hofferus*, Rentmeester Generael van Zeelandt Beoosterschelde, die my de eere doe dede, van tot de plaetse selfs, daer die schrickelijcke rete te sien was, te brenghen, dese volghende Latijnsche veerssen ontvielen;

Quæ nova vesanos rapit inclementia fluctus
Scaldi? quid indigenas depopularis agros?
Non opus iratæ in terram grassentur ut undæ;
Terra suas supplex porrigit illa manus.
Si dubitas, specta quos offert Scaldia fasces,
Queis totam imperii se probat esse tui.
Desine Scaldi pater; terræ si parcere nolis,
Fascibus at saltem parcere disce tuis.

Tot welcker onaerdigheyt de Heer *Rochus Hofferus*, Rechtsgeleerde, des ghedachten Heeren soone, dese sijne aerdighe bede tot de Schelde doemael voeghde;

Scaldi, quid indomitos juvat exercere furores?
Et toties septis insiluisse meis?
Nonne tuo passim de nomine Scaldia dicor,
Et tua me tumido protulit unda sinu?
Non decet ingenuum sævire in pignora patrem,
In me mansuetas exere, Scaldi, manus.
Proxima damnosæ moles rumpatur arenæ;
Causa illa exitii creditur una mei.
Nil manus hîc humana valet: potes omnia, Scaldi,
Auxilio in tantis tu potes esse malis.
Flecte alio cursus, & aquarum comprime gyros,
Quæ nocet, aggeribus proderit unda meis.

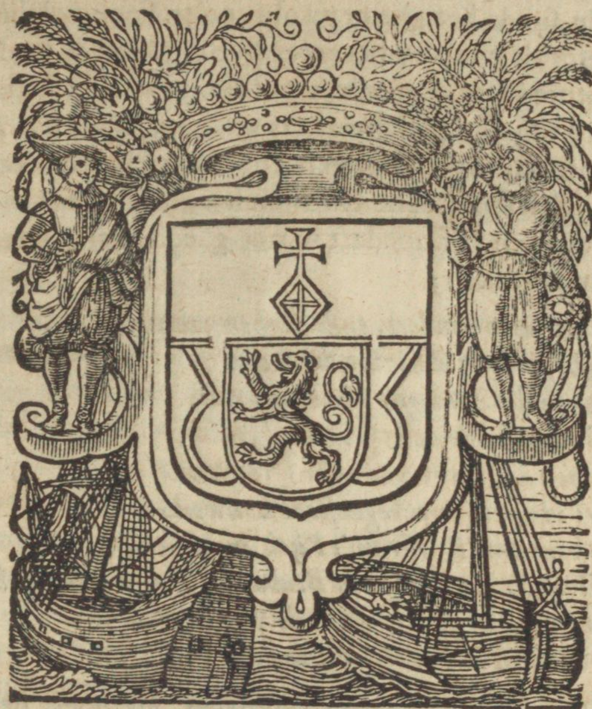
Echter nochtans onder desen ghevaerlijcken toestandt van het landt van Schouwen, werdt den acker aldaer, als zijnde van uytnemende vruchtbaerheyt, noch herde dier verkocht, slachtende de koopers den burgheren van Roomen, die, als Annibal van Italien een Africa maeckte, noch tot hooghen

prijs, kochten het landt daer Annibal ſijn tente opgheſlagen hadde. Ende is dit eylandt noch teghenwoordich groot 21753 Gemeten, 56 Roeden, begrijpende de Stadt van Ziriczee, de tweede van Zeelandt, ende de Hoofdſtadt van den eylande, neffens Brouwerſhaven, een bewalde, doch ſmalle Stadt, ende verſcheyden luſtige Dorpen ende Sloten, naer ſoo menichvuldich ende afgrijſelijck geweldt by het water daer op ghedaen, voornamentlijck in de laetſt voorganghen eeuwe, ghelijck op onderſcheyden plaetſen van het Tweede Deel van deſe Chronijcke by ons wijdtluftigher is aenghewesen; ende moet de eere van deſſelfs behoudeniſſe ende teghenwoordighen welſtandt, den noyt ontbroocken ende onvermoeyelijcken moedt, middelen, raedt, ende gheduerighe ſorghe van den beſtierders ende burgheren der Stede Ziriczee voornementlijck toegheſchreven worden.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN SCHOUWEN.

't Wapen van Ziriczee.

BESCHRIIVINGHE

van

ZIRICZEE.

IRICZEE is de Hoofstadt van het eylandt van Schouwen, ende de tweede Stadt van Zeelandt. Haren ouderdom ende al eertijdts wel verdienende deucht van den gheheelen lande, ende des selfs Graven, is kondtbaer; niet te min zijn hare stichters, ende den dach van hare gheboorte onseecker, hebbende, neffens de andere voornaemste Steden niet alleen van Zeelandt, maer oock gheheel Europa, het ongheluck van ghebooren te werden in die tijden, in de welcke men niet eens dachte om de gheheuchenisse van het ghene doe ghelchiede, den naerkomelinghen door ghelchrift over te senden.

By aldien het my moghelijck was, geloof aen verdichselen te gheven, ofte

loffelijck in het verhael van oude ghefchiedeniffen buyten de fpoore van waerheyt, ofte immers waerfchijnelijckheyt te loopen, ick fach t'hans ghedaen werck, ende foude het ghemeyn ghevoelen flucx volghen. Eertijdts is vefiert, ende werdt als noch by het meerdere deel van de landtfaten aenghenomen, dat feeckere Heer, van onbekendt landt ende gheflachte, Zieric ghefecht, op den jare van ons Salichmakers gheboorte 849. Ziericzee doen fichten, ende fijnen naem ghegheven heeft. Men fteunt op feeckere veerfen, welcke in de Reygherfberchfche Chronijcke, ghefchreven in den jare 1550, den ouderdom wel van vijf hondert werdt ghegheven. Laet ons die oock hier eens hooren fpreecken;

In 't jaer acht hondert, ende neghen veertich mede,
Was ghefundeert Ziriczee die Stede,
By eenen die Ziringus ghenaemt was,
Alfoo men in de oude Chronijcken las,
Doe men d'Octave van onfer Vrouwen
Haers Hemelvaerts begonfte te houwen,
Lotharius was Keyfer in 't Rijck machtich,
En Hertoch Henrick van Brabandt, dats waerachtich,
Soo men vindt in 't klare ende wel befeffe,
Die Sondaechs Lettere was doe die F.

Den Heldt Zirick, die de eerfte beginfelen, als oock den naem aen de Stadt van Ziriczee werdt ghefeght ghegheven te hebben, moet hier oock den ganck gaen van fijne fpitfbroeders, Metellus ende Ulyffes, niet konnende de monfteringe onder de oogen van een waerheyts-lievende Hiftoryfchrijver pafferen. Soo feecker als het is, dat de Stadt van Ziriczee noch is, foo feecker is het oock dat Zirick, in de beufelachtighe herffenen van die Hiftoryefchrijvers van de voorleden eeuwen verdicht, noyt fal konnen bewefen immermeer hier geleeft te hebben. Want, uyt wien is hy gebooren? en hoe komt hy in't landt van Schouwen? ende waer fijn de naerlaten van foo een machtich Heere ghebleven? Wat brieven ofte fchriften zijnder van die eeuwe, waer uyt het geen hier van den eerften opbouw van Ziriczee verhaelt wordt, men foude konnen beweeren? Zijn het die veerfkens, die ghefeght worden over de vijf hondert jaren oudt te wefen? Al veel ouder zijn defe,

Pictoribus atque Poëtis
Quidlibet audendi femper fuit æqua poteftas.

Dat is foo veel te fegghen, dat den dichters wel gheoorlooft is wat te verfieren,

ren, ende dat haer ghetuyghenisse in een ghebannen Vierschaer niet veel gheloofs werdt ghegheven. Ende hoe is het moghelijck den dach selve te konnen weten, op den welcken een Stadt ofte begonnen, ofte voltrocken is? Nochtans wordt hier ghesegt, dat Ziriczee ghebouwt is als men de Octave van onser liever Vrouwen Hemelvaert, in het jaer acht hondert ende neghen en veertich, begonde te houden. 't Is, om de waerheydt te segghen, al wat te net ghebeuselt. Ende dat groote Steden op eenen dach niet gheboo-ren en werden, maer voortkomen uyt versamelingen van bysondere huysen, ghehuchten ende buyrten, is kennelijcker, als dat het van noode soude zijn sulcx hier wijdtluftigher te bewijsen.

Ick twijfele niet, ofte eenighe in desen de oudtheyt van haer vaderlandt al te seer lievende, stooten haer ghereedts aen dit mijn oordeel, ende brenghen daer teghen voor, dat, al hoewel niet gheheel duydelijck en kan werden bewesen, dat de Stadt van Ziriczee haer eersten oorspronck ende naem heeft van haren stichter, die ghenaemt wordt Zyringus, ofte Zierick, evenwel daer gheen reden is, waerom men het selve, nevens meest alle Historyschrijvers, soo oude als nieuwe, niet en soude konnen ofte behooren aen te nemen, al of men niet en kan beweeren uyt wien hy ghebooren zy, ofte van waer, ofte hoe hy in het landt van Schouwen eerst soude moghen zijn ghekomen. Sy segghen, dat door de langheydt van tijde, ende insonderheyt in de blinde, ende onghelетterde eeuwe, de welcke ontrent dien tijdt, ende oock langhe daer naer, alles moetwillens heeft verduystert, vele dinghen, oock die ghedenckweerdich waren, zijn in verghetenheyt ghebracht, ende somwijlen alleen maer worden ghesien als door een wolcke. Sy spreecken van vele gheslachten, jae oock treffelijcke Steden, sedert dien tijdt, jae, noch jongher eeuwe vergaen, daer van men in alles gheen seeckerheydt en heeft, ofte by aldien wy de namen daer van hooren, ofte lesen, en weten niet van waer sy haren oorspronck ofte herkomste hebben. Daer en boven gheven sy te bedencken, of de twee Bisschoppen van Utrecht, met namen Johannes van Zirxe, ofte, soo eenighe segghen, van Zierick; ende Fredericus van Zirxe, die gheleeft hebben ontrent de jaren 1288, ende 1317, niet en zijn gheweest van den bloede van desen Zierick, die ghesegt wordt gheweest te zijn den eersten stichter deser Stede. Oock kan het naer haer gissinghe alsoo zijn, dat dese Zierick sonder mannelijck oir achter te laten, zy ghestorven, ofte wel onlancx daer aen sijne naerlaten; ofte, dat hy van sijne vyanden wederom uyt dit landt soude verdreven zijn, sulcx dat men daer uyt niet seeckers en kan besluyten, ofte af nemen.

De

De ghedachte Rijmtjens, al hoewel de selve slecht zijn, behooren, naer haer ghevoelen, om hare oudtheyt, oock al wat in consideratie van desen te komen; ende al is het soo dat aldaer ghesegt wordt, dat Ziriczee ghesticht ofte ghebouwt is, als men de Octave van onser liever Vrouwen Hemelvaert in het jaer acht hondert ende neghen en veertich begonde te houwen, daerom en moet men soo precijs niet acht nemen op den juysten dach van de gesegdhe Hemelvaert van Maria, als wel op het jaer, het welck men niet alleen van ghestichten van dese eeuwe kan weten, maer oock van vele eeuwen te vooren, wanneer dan het eene, dan het ander ghebouw ofte Stadt, haren aenvangh ende begin hebben ghenomen. Ende daerom besluyten sy dese saecke met den seer gheleerden Zirixenaer *Lemnius*, die in het tweede Capittel sijns vierden boecks, *De occultis naturæ miraculis*, aldus seght: *Civitas Ziriz.æa à conditore nomen sortita hanc insulam præcipue exornat, quæ anno redempti orbis* 849 *imperante Lothario primum in formam civitatis ædificari cœpta, ac mœnium ambitu muniri:* dat is, Dat Ziriczee onder Zirich eerst heeft begonnen te krijghen het aensien van een Stadt, ende dat de versamelingen van ghehuchten ende huysen, in den jare 849, met een muyr ende vesten zijn versterckt, ende bevrijdt gheworden.

Niet tegenstaende alle dit segghen, blijve ick noch by mijn eerste ghevoelen, ende houde het vastelijck daer voor, dat de voorverhaelde Rijmtjens niet machtich ofte bestant genoech zijn, om aen het geene daer in verhaelt werdt, gheloof te doen gheven. Niemandt vergape sich aen het ghemeene seggen, dat de selve over de vijf hondert jaren geschreven zijn. Want dat is onwaerachtich; sy konnen in verre nae sulcke hooghe ouderdom niet halen. Wil yemandt daer van hebben een vaste preuve, die lette daer op, dat de dichter sich beroept op de ghemeyne oude Hollandtsche Chronijcke, welcke, vervattende meer beuselinghen als waerheyt, eerst in den jare 1490, by den Carmeliter Moninck Jan Gerbrandtsen van Leyden, is gheschreven. Van gheen andere Chronijcken kan hy spreecken, alsoo dit praetjen in gheen andere oudere Chronijcken werdt ghelesen. Niemandt en late oock sich verleyden door dese Rijmtjens, door dien de selve de eere ghedaen is van op Françijn gheschreven, in een bordt beslaghen, ende in de Gasthuys kercke van Ziericzee opentlijck eertijdts opghehanghen te zijn, ghelijck de selve als noch aldaer ghelesen konnen werden. Ick en dencke immers niet dat yemandt, die rechtsinnich is, sich selven soude verbinden willen, om alles aen te nemen, dat in de wanden, sercken, borden van de kercken, by eenighe ofte al te lichtgheloovighe, ofte al te eergierighe Christenen is doen schrijven.

Als

Als ick daer in somtijdts mijne ooghen slae, ofte op loffelijcke grafschriften, ter eeren van dien ghestelt die niet loffelijck gheleeft hebben, ofte de wapenen ende blasoenen van gheslachten, die al langhe uytghestorven zijn, stoutelijck aenghenomen by eenighe nieuwelinghen, ofte beuselachtige, verhalen van oude gheschiedenissen, ende stichten van Steden, soo werdt ick dickwils denckende op het oude spreeckwoordt, al ten tijden van onser vootvaderen blindtheydt gebruyckt, dat het al gheen Evanghelium is, dat daer werdt ghelesen. Voor soo veel belanght de gissinghe, dat de twee ghedachte Bisschoppen van Uytrecht, voerende den van ende naem van Zirick van desen Zirich wel mochten afkomstich wesen, heeft gantsch geen ghelijckenisse van waerheyt, jae strijdt reghelrecht daer teghen. Want het gaet vast, dat dese gheweest zijn uyt het bloedt van de Graven van Zirick, zijnde een aensienelijck ende oudt geslacht in Loreynen. Ende ick en twijfele niet, of de beuselaers ende plompe pluymstrijckers van de voorganghen eeuwen, vindende in de oude Historien van Lotharinghen ofte Loreynen gh. wach ghemaeckt van dese Heeren ende Graven van Zirick, hebben beginnen te droomen, ende andere wijs te maecken, dat een van dese Heeren de Stede van Ziriczee heeft doen bouwen, hebbende daer toe geen andere reden ofte bewijs, als de overeenkominghe van naem, met den naem van dese Stadt; even als andere, eenighe schandelijck ende sottelijck, om de selfde redeloose reden, tot moeders van dese Stadt ghestelt hebben *Circe*, die beruchte hoere; andere, die het wat eerlijcker maecken wilden, de Godinne van het Coren, *Ceres*, van welcke in de dichten van de oude Griecken ende Roomers meer te lesen is, als te gheloven. Immers hebbe ick dan elders, spreeckende van de Stadt van Ziriczee, wel rondt uyt moghen segghen;

Ite procul nugæ; nil ficti hic dextra Ziringi,
Nil Cereris, Circes nil posuere manus.

Het dachte my voor al noodich dit redenloos dichsel, opghepronckt met de ghestolen veeren van Loreynen, dus te ontpluymen, te meer om dat het mijn plicht ende voornemen in dit werck was leughentale van waerheyt te onderscheyden, ende dese alleen te liefkoosen, als oock om dat ick ondervonde, dat noch eenighe voortreffelijcke mannen haer daer aen hielden. Indien ick met mijne redenen soo veel te weghe ghebracht hebbe, dat sy het in desen deele voortaen met my houden willen, soo sal daer van de eere hebben de waerheydt; indien sy oock ten desen aensien sijn onversettelijck, soo sullen sy immers my wel afnemen, dat ick hier de eerste openinghe ghe-

daen hebbe van het vaderlandt, dat is, het Hertochdom van Loreynen, ende het gheslachte, dat is, van de oude Loreynsche Graven van Zirick, van desen Ziringus, aen wien sy het eerste opstellen van de Stadt van Ziriczee toeschrijven.

Edoch, al hoewel ick voorseecker houde, dat den Loreynschen Zyringus, noyt den bodem ende aerde van Schouwen heeft betreden, niet te min is het oock gantsch seecker, dat Ziriczee is een van de oudtste Steden van Zeelandt, zijnde gheen klaerder bewijs van den hooghen ouderdom der Steden, als hare beginselen niet seecker te konnen weten: ende niet alleen een van de oudtste, maer oock onder de oudtste, om de deught, ende voortreffelijcke daden van hare inghesetenen, de alderberuchtste.

Want al ontrent duysent jaren naer Christi gheboorte, als de Vlaminghen met ghewapender handt somwijlen Walcheren in Zeelandt aendeden, is dese Stadt vaster en vaster gemaeckt, de Princen van den lande aldaer haren zetelstoel, en voorraedt houdende van al het ghene dat tot beschermінghe, ofte veroveringhe van de ontnomen omlegghende eylanden, voornementlijck Walcheren, noodich gheacht wierde.

Ende is met der tijdt in grootte, ghestichten, inwoonderen, ende rijckdom toenemende, van die tijden aen af onder andere de vermaerdtste, soo om de dappere daden van hare burgheren, die haer altijdt voor haren Prince teghens hare vyanden ghetrouwelijck gequeten, de Vlamingen als blixemen inghevallen, van de selve bevochten, daer tegens als muyren onbeweechlijck ghestaen hebben, als om haer ghebiedt ende verre streckende ghesach in den lande van Schouwen, het welck sijn tegenwoordich wesen ende behoudt aen haer schuldich is, ende soo veel schoone privilegien daer over verkreghen, ende oock hare koopmanschap, binnen ende buyten landts wijdt ende zijdts ghedreven.

Wat nu aengaet dese loffelijcke daden van hare inghesetenen, hare ghetrouwicheyt jeghens haren Heere, ende standtvasticheyt in het stutten van hare vyanden, daer van mach men doorgaens in dese Historie lesen, doch voornamentlijck daer de sware belegheringe, haer van den Vlaminghen in den jare 1303, aengedaen, werdt verhandelt. So dat het ons onnoodich gedacht heeft breeder daer van hier te spreecken. Als oock van die bysondere vryheden ende voordeelen met de welcke het den Princen goet ghedacht heeft hare deuchden te bekroonen, alsoo die op hare jaren by ons aengheteyckent in het Tweede Deel van dit werck ghelesen konnen worden, ende het onaenghenaem soude wesen het gheen elders verhaelt is, hier oock op te halen.

Dit

Dit sal ick hier alleen in het ghemeyn ende korte segghen, dat alle oude Historien ende Graeflijcke brieven, ende dese onse Chronijcke wijdtluftich, ende bynaer op yder bladt ghetuyghen, dat de Stadt van Ziriczee, ende het landt van Schouwen, in welckers goeden ofte quaden toestandt, altijdt gheleghen heeft gheweest den quaden ofte goeden toestandt der Stede, van tijdt tot tijdt, vele droevighe swaericheden, ende ellendighe veranderinghen hebben moeten lijden ende uytstaen, die de selve soo van de bloedighe aenslaghen harer vyanden, jammerlijcke sterften, afgrijselijcke branden, hooghe ende lastighe watervloeden, verdrietich blijven ende verdrencken haerder schepen ende burgheren ter Zee zijn overgekomen, sulcx wel te verwonderen staet, dat de selve uyt allen desen haer wederom hebben weten uyt te wickelen, ende het hooft op te beuren, ende dat sy onder soo bynae onverdraechelijcken last van alle dese bekommerende, ende den anderen soo herdt op den voet dringhende tijden, niet zijn onder ghebleven, ende door wanhope overvallen ende verstickt zijn gheworden. Dan de selve oude gheheuchenissen, ende brieven van de Graven melden oock, dat sy t'allen stonden, om hare uytmuntende dienste ende trouwe, van de selve op een bysondere wijse gheholpen, met vele loffelijcke voordeelen ende vryheden voorsien, ende daer door dapper ontsteecken zijn gheweest, om de goede saecke, soo van den ghemeynen lande van Zeelandt, als van den sonderlinghen eylande van Schouwen, neffens de hare, hoe verwert ende ontstelt die oock mochte wesen, by der handt te vatten, soo dat ten desen opsien haer wel in het bysonder, ende voornementlijck soude konnen toeghepast worden het woordt van den Zeeuschen Leeuw, *Luctor & emergo*, dat is, *Ick worstel ende ontswem*.

Wy sullen ons dan in dese Beschrijvinghe alleen besich houden met het ghene elders niet afghehandelt is, voor soo veel tot onse kennisse is ghekomen, houdende het afghehandelde voor soo veel als hier verhaelt.

Het is voor al aenmerckens weerdich, dat de Stadt van Ziriczee hare Burghermeesters telt, ende weet met hare namen, zedert den jare 1302, tot den huydighen daghe toe, zijnde alleen het jaer 1303, daer van ledich, alwaer by gheschreven staet, *Vacat hic annus*; dat is, *Dit jaer staet open*. Misschien is sulcx by ghekomen door de belegheringhe, dien van Ziriczee doe aenghedaen by den Vlaminghen. Een saecke die ick niet en meyne dat licht van eenighe andere Steden van Hollandt ofte Zeelandt soude konnen ghesegt werden. Ende dit, zijnde een teycken van een oude, statighe, ende nette regeeringhe, hebben die van Ziericzee ghemeen met die weereldt-

beruchte Roomers, die altijdt groote sorghe hebben ghedraghen om hare *Fastos Consulares*, dat is, namen ende tijden van hare Burghermeesteren te bewaren. Men bevindt in die Blaffaert der Burghermeesteren van Ziericzee, dat van die tijdt aen af tot noch toe, maer twee, gheduerende hare bedieninghe, zijn overleden; waer uyt spruyt seecker spreeckwoordt, by den Ziericzeenaer ghebruyckt, dat die Burghermeester gheworden is van der Stede, voor een jaer verlenginghe ghekreghen heeft van sijn leven. Neffens de Burghermeesteren hebben sy oock van die selfde tijden aen af opgheteyckent de namen van alsulcke, die haer ter woonste, ende onder het burgher-recht van Ziriczee hebben gegeven, zijnde een teycken van een voorsichtige regeringe. Want overleggende de reden, waerom sulcx wel eertijts mocht ingestelt wesen, soo kome ick in gedencken, dat de kommerlijcke tijden, werdende dese Stadt aldermeest gemeynt ende ghedreycht van den Vlamingen, niet alleen met openbaer geweldt, maer oock met listige raedtslagen ende bedeckte treecken, ende konnende door het insenden van die haer toeghedaen waren, best tot haer voornemen geraecken, daer toe oorsake hebben gegeven; noodich alsdoen zijnde, dat de bestierders van de Stadt volkomen ende rechte kennisse hadden van alle die geene, die haer onder de keure van Ziriczee begaven.

De neringhe ende handel van de inghesetenen heeft seer beginnen te wackeren al ten tijden van Floris de vijfde, de welcke haer gheoorlooft heeft voorby alle sijne Thollen tholvry te varen. Dese vryicheyt werde oock ghevest ende vermeerdert by Willem, Grave van Henegouwen, in den jare 1327. Ghelijck oock in den jare 1366, Johan, Grave van Boloys, Heere van Schoonhoven, ende van der Goude, haer om sonderlinghe diensten hem bewesen, ghegheven heeft te moghen ten eeuwighen daghe tholvry varen voorby sijnen tolle tot Sparendamme.

Niemandt mach Poorters der voorsz. Stede, of yemandt anders, die woonende is binnen de vryheydt van der poort, erghens daghen ofte pleyten van waerlijcken feyte, dan binnen de poort voor Bailliu, ende Schepenen aldaer, want haer alle wereldtlijcke saecken toekomt te berechtene; by Privilegie van Jan, Grave van Zeelandt, anno 1296. Hier toe dient oock de Keure van Zeelandt, Cap. 1. Articulo 12.

Jan, Grave van Henegouwen, gheeft in den jare 1303, dese Stadt macht om accijsen te stellen ten behoeve van de Stede, de selve te meerderen, te minderen, af te legghen, ende op te legghen naer haren wille, soo als sy des te doene heeft.

Hier komt by, dat Willem, Grave van Henegouwen, met sijne brieven, ghe-

ghegeven in den jare 1304, verbodt gedaen heeft, dat niemandt Beoosterschelde, verwers, wevers, vollers, touwers, ende scheeriaers ambacht doen mochte, als alleen binnen der Stede van Ziriczee, het welck de Stadt in inwoonderen ende neringhe sonderlingh heeft doen toenemen.

Tot Ziriczee was in groot aensien ende achtinghe, het huys ende de vergaderinghe van de Templieren, doch wierden in den jare 1312, de gheheele ordre, om haer al te groote macht, welcke den Paus ende Koninghen selfs schrickelijck gheworden was, van den Paus, door aenhouden voornementlijck van Philips de Schoone, Koninck van Vranckrijck, ghedoemt, om door gheheel Europa, op eenen nacht, op alle plaetsen uytgeroeyt ende t'eenemael verdelcht te werden.

De soon van Mr. François van Sandijck, Secretaris der Stede Ziriczee, die in den jare 1551 overleden is, ende Secretaris was gheworden in den jare 1512, plach dickwils te verhalen, dat sijn vader in het ondersoecken van de papieren der Stede Ziriczee, noch gevonden ende ghesien hadde den brief, die aen de Stadt was gheschreven over het ommebrengen, ende dooden van de Templieren, de welcke seer wijdt ende breedt toe ghevouwen was, om onder het opschrift noch verscheyden regulen te konnen schrijven, ende waren aldaer op geschreven diergelijcke woorden ofte sin: dat de voorschreven brief wierde gheaddresseert aen Bailliu, Burghermeesters, Schepenen, ende Raden der Stede Ziriczee; ende daer onder by ghevoeght, dat haer ghelast wierde, op een precijsen nacht, die aldaer ghenoemt wierde, ten twaelf uyren den Raedt te laten vergaderen, om alsdan de voorsz. brieven te openen, ende dat sy op lijfstraffe ende sonder uytstel souden executeren de bevelen die daer in stonden ghespecificeert; ende soo sy sulcx alleen niet en souden konnen doen, dat sy gheauthoriseert wierden alle soodanighe luyden daer toe te ontbieden, als tot de uytvoeringhe van soodanigen werck soude noodich zijn, ende dat sy het selve haer souden aenségghen met soodanighen bedreyginghe, datmen, by aldien sy haer daer van souden willen ontschuldighen, aen haer soodanighen straffe soude pleghen, als haer ghelast wierde te doen. Dese brieven op den bestemden tijdt gheopent zijnde, ende den gheheelen Raedt na het lesen van dien, seer ancxstich ende verslaghen wesende, doch eyndelijck daer toe verstaende, hadden voor eerst goet ghevonden voor haer te ontbieden alle ambachtsluyden, die aen de Stadt ghewendt waren te wercken, ende in haren dienst waren, met hare wercktuyghen, ende ghereedtschappen, ende voorts alle arbeyders, aen ende op de straten werckende, met wapenen. Ende alsoo toegereedt zijnde, zijn

de Heeren gevolght, ende gedient van de voorsz. arbeyders, gelijckelijck ter midden in de nacht ghegaen naer het huys ofte logement van de Templieren, ende hare deuren met gheweldt over al open gheslaghen hebbende, hebben haer al te malen op het voorschreven bevel, doodt gheslaghen, behalven twee Templieren, alsdoen in haer Convent niet zijnde, maer erghens in de Stadt in een hoerenhuys, de welcke door dat middel dien slach zijn ontkomen.

Tot Ziriczee hebben dan de Templieren, tot in den jare 1312, op het welcke die Order t'eenemael uytgheroeyt is, ghehadt een treffelijck Huys ofte Clooster, dat daer naer van den S^t. Jans Heeren bewoont is gheweest. Doch is ten laetsten daer van een Clooster der Predicaren geworden, t'hans gheheel afghebroocken, ende by de Stadt uytghegheven, om met burgheren huysen betimmert te werden.

Ontrent dese tijdt wierde tot Ziriczee veel souts ghemaeckt, ende het selve door gheheel Nederlandt vervoert, waer door de inghesetenen seer verrijckt wierden. Dit wierde ghemaeckt uyt Darrinckmoer, seer siltich zijnde; dese verbrande men tot asschen, ende de asschen bespreng hde ende vermenghelde men met sout water, uyt het welcke dan in soutketenen t'samen ghesoden zijnde, seer witte ende suyvere corntjens van sout voortquamen; het welcke men *Zel* ofte *Zilsout*, placht te noemen. Dit alleen wierdt doe ter tijdt in dese ende de nabuerighe landen ghebruyckt. Doch als het sout nu by groote menichte uyt Spaengjen ende Vranckrijck in dese landen ghebracht wierde, heeft desen handel beginnen op te houden. Daer sijn noch overich verscheyden schilderijen, in de welcke alle dese aerdighe handelinghe van sout te maecken afghebeelt staet; onder andere hebbe ick oock een ten huyse van de Heer Rentemeester Generael van Zeelandt Beoosterschelde, *Adrianus Hofferus*, ghesien; die daer op ghemaeckt heeft het volghende Dicht, waerdich om sijne gheestigheyt, ende tot eeuwige gheheuchenisse van dese nu gheheel verstorven konste, hier oock ghelesen te werden;

Quem coquit igne suo peregrino in littore Titan,
Hunc dedit effossum Scaldia nostra salem.
Quam domino fœcunda fuit! cum cespite vili
Abstrusus tantas fundus haberet opes.
Terra ferax alibi est, sed qua sulcatur aratro;
Hæc cœli & pluviæ nescia dona dedit.
Excepto refluis quod circum raditur undis,
Cætera proventu fertiliore tumet.

At

At tamen, ablato pereant ne cespite terræ,
Advehat hunc alio puppis ab orbe salem.

Doch ghelijckerwijs tot Ziericzee het maecken ende vervoeren van haer Zillesoudt begonde op te houden, soo hebben sy oock een begin ghemaeckt van Fransch sout te halen, ende het selve in de omlegghende Nederlanden te verhandelen, in sulcke menichte, dat ontrent den jare 1490, gheen packhuysen ghenoech tot Ziriczee, ofte het landt van Schouwen, te vinden waren. Dese neeringhe van het sout, schatte ick gheweest te hebben de alleroudtste van dese Stadt. Ende in seecker lijste van de soutmaten eertijdts gebruyckt tot Rommerswael, vinde ick *Zirick lepel* genaemt. Waer over bedenckelijck valt, of *Zirick* niet eertijdts beteyckent heeft sout, ende dat daer van dese Stadt hare naem heeft ghekreghen.

Willem, Grave van Henegouwen ende van Zeelandt, in den jare 1335, vergunt dien van Ziriczee het Landtrecht, ende ontbiedt Heeren Floris van Haemstede, sijnen neve, ende ghemeynlijck allen Edelen lieden ende Ghemeenten over al Beoosterschelde in Zeelandt, dat sy den poorteren van Ziriczee laten dagen, ende haer schuldt, die men hem Beoosterscheldt schuldich is, laet innen, ende haer recht daer op vervolghen voor den Deken of Provisoor in Ziriczee, alsoo als sy plachten by sijner voorvaderen tijden te doen.

Poorters ende schipluyden van Ziriczee, vermoghen een landt-teycken te setten met haers selfs kosten, in de Duynen van Schouwen, daer alle koopmans, vreemde, ende andere, by zeylen moghen, ende daer vooren teyckengheldt betalen: daer en teghens de selve schipluyden zijn in alle landen vry van teycken-geldt; by privilegie van Hertoch Willem, gegeven op St. Gregorius dach, des jaers 1355.

Selfs de Grave moet poorters, wet ende vonnis doen, by den Rechte van de Stede Ziriczee, van't ghene hy, ofte yemandt van sijnent weghen daer op te seggen hebben, ende daer en boven niemandt belasten; by privilegie van Hertoch Willem, 1355.

Binnen de Kercke van St. Lievens Munster tot Ziriczee, ontrent den jare 1378, stichtede ende begiftichde Hertoch Aelbrecht van Beyeren, een Collegie van Canonicken, onder de welcke oock is geweest die hoochgheleerde *Philippus à Leidis*, Raedt van den Hertoghe; ende daer naer de niet min gheleerde Ziriczeenaer, ende Doctor in de Medecijne, *Levinus Lemnius*.

Poorters van Ziriczee vermoghen voorby Dordrecht te varen met haer koop-

koopmanschappen, sonder te verstapelen; oock mede met hunne goederen komende van boven, al waren die in andere schepen gheladen, gheen poorters toebehoorende; by Hertoch Aelbrecht van Beyeren, op den jare 1379.

Ontrent den jare 1400, ende voor dese tijdt, hebben die van Ziriczee veel groote schepen beginnen te bouwen, ende daer mede Denemarcken, Noorweghen, ende de bygheleghen Oostersche landen te besoecken.

De poorters van Ziriczee moghen, om hun broodt te winnen, voghelen ende visschen op alle de stroomen van Hollandt ende Zeelandt, den Grave toebehoorende; by privilegie van Hertoch Aelbrecht van Beyeren, den eersten Junij, 1401.

Philips van Burgundien heeft menichvuldighe teyckenen ghegheven van de achtinghe, daer hy dien van Ziriczee in hadde. Immers kan daer van ghetuyghen de aenstaende brief van Heemraden over den lande van Schouwen by die van Ziriczee te maecken.

PHilips, by der Gratie Godts, Hertoghe van Bourgoingjen, &c. Wy doen *kondt allen luyden, dat wy, om gunste ende liefde, die wy hebben ende draghen totter goeder Stede van Ziericzee, de selve ghegheven hebben, ende gheven midtsdesen brieve, alsulcken poincten ende vryheden als hier naer gheschreven volght.*

Item, sal men tot allen tijden als der Stede voorsz. oirboirlijck duncken sal ende ghenoeghen, seven Heemraden maecken, de welcke sy onsen Rentmeester Beoosterscheldt noemen sullen, ende die sal onsen Rentmeester voorsz. van onsent weghe eeden, den Zeedijck ende nieuwe inlaghen te bedrijven over al in den lande van Schouwen. Ghegheven op den 17 *dach in Maerte, anno* 1425, *na den loope 's Hofs van Hollandt.*

Alsoo heeft hy oock in den jare 1445, met sijne brieven, om den oirbaer ende nutschap des landts van Schouwen, ende op dat die dijckagie van Quael-ambacht beter bestiert ende bewaert mocht wesen, de Stede van Ziericzee ghegunt, dat sy voortaen tot aller tijdt, als 't haer nut, goet, ende oorbaer duncken soude, sal mogen kiesen, ende den Grave presenteren eenen goeden notabelen man omme Dijckgrave te wesen in de ghedachte dijckagie van Quael-ambacht, om van den Grave, nu den Prins van Orangjen, als Stadthouder, daer in gheconfirmeert te werden. Quael-ambacht werdt nu ghesegt het deel van Schouwen daer Ziriczee in gheleghen is, ende daerom nu Poort-ambacht ghenaemt.

Philips

Philips, by der gratien Gods, Hertoge van Bourgongjen, van Lotheringe, &c. Doen kondt allen luyden, dat Wy om die Welvaert ende ghemeyn oirboor ons landts van Schouwen, ende op dat die dijckagie van Quael-ambacht voortaen gheregiert ende bewaert wesen mach deuchdelijck, tot onser ende des landts eere ende profijt, ende oock om meenigen getrouwen dienste wille, die ons onse ghetrouwe Stede van Ziericzee ghedaen heeft in menigherhande manieren, der selver onser Stede van Ziericzee ghegunt, belieft ende gheconsenteert hebben; gunnen, believen, ende consenteren midts desen brieve, voor ons ende onse nakomelinghen, Graven of Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, dat sy van nu voortaen tot aller tijdt, als hem goedt, nut ende oirboir duncken sal, sullen moghen kiesen, noemen, ende ons presenteren eenen goeden notablen man, om Dijckgrave te wesen in der voornoemder dijckagie van Quael-ambacht, om die wel ende ghetrouwelijck te regieren ende te bewaren; welcken man alsoo by onser voorsz. Stede ghekooren, ghenoemt, ende ghepresenteert om Dijckgrave te wesen, wy, of onsen nakomelinghen, met onsen brieven confirmeren sullen, op dat hy daer toe nut ende oirboirlijck is, alsoo menichwerf als wy des van hem vermaent wesen sullen, sonder daer teghen te doen in eenigher wijs: ende want wy voor ons, ende onse nakomelinghen voorsz. dese ghelofte ende voorwaerde, vast, ghestade, ende onverbroocken willen hebben ende ghehouden; soo hebben wy desen brief bezeghelt met onsen zeghel hier aen ghehanghen. Ghegheven op onsen Hove, in den Haghe, op den eersten dach in Decembri, in't jaer ons Heeren, duysent vier hondert vijf en veertich.

De Stadt van Ziericzee hadde al langh te vooren by gifte van de Grave verkregen het Ambacht van Borrendamme, midtsgaders van Quael, ofte Poortambacht, met belofte ende verseeckeringhe haer daer op te houdene tegens eenen yegelijcken; by privilegie van Jan, Grave van Henegouwe, anno 1303, ende daer na by privilegie van Willem, oudtste soon van den voorsz. Graef Jan bevesticht, anno 1304.

De selve Philips heeft by verscheyden brieven noch vergunt aen den burgheren van Ziericzee.

I. Dat sy in den lande van Vlaenderen bevrijdt souden zijn van den oorlof, die men ghewoon is daer te gheven, ghelijck alle andere ondersaten van den Grave in Vlaenderen.

II. Dat schepen moghen uyt der Zee vry inkomen, binnen Ziericzee, sonder Thol ofte ongeldt te betalen, ende aldaer haer koopmanschappe ontladen, ende weder op een ander bodem laden ende in Zee varen.

III. Dat die by Schepenen van Ziericzee ghebannen is, van den Grave

niet

niet en mach verkrijghen remissie, ofte ontslaghen werden van den ban binnen de eerste ses maenden. Ende in twee jaer niet, die een poorter ter doot ghebracht heeft.

IV. Dat gheen kooren uyt den lande van Schouwen vervoert mochte werden, voor't al eer een marcktdach in der Stede van Ziriczee gewacht hadde. Ende meer anderen.

In den selfden tijdt waren die van Ziriczee lustich besich met het maecken van wolle laeckenen, die over al seer ghesocht ende ghepresen wierden. Oversulcx hebben die Regierders, tot onderstandt van die neeringhe, doemael goet ghevonden seecker ordonnantie op het stuck van de Draperye te maecken, raedtsaem vindende alle jare te stellen eenen Deken, die uyt den nieuwen ofte ouden Raden ghekooren soude werden, ende hem toe te voeghen negen ghesworene, goede ende weerachtighe mannen die de voornoemde ordonnantie besorghen, bewaren, ende begaen souden.

Doch onder allen dese voorspoet heeft de Stede van Ziericzee op het jaer 1414, ghetreft eenen afgrijselijcken brandt, die by naer de halve Stadt in d'asschen leyde.

Desen smoock was naeuwelijcx uytghebluft, of daer begoste wederom een ander vyer t'ontsteecken in het jaer 1458, het welck vernielde het beste ende meestedeel der Stede, ontrent de Zuydt-zijde, ende onder andere, boven het Bagijnhof, het Jacobijner Clooster, schoone ende heerlijcke ghestichten. Acht jaren daer naer is van het gheweldt van den vyere wederom bynaer het derdepart van de Stadt in kolen gheleyt. Soo dat de inwoonders buyten hare muyren met het water, binnen met het vyer, twee teghens den anderen strijdende elementen, hebben moeten vechten.

Op het jaer 1454, is den toren van Ziriczee ghebouwt, ende heeft alsdoen ghekost 15761 ponden gr. Vlaems; als wanneer het hoet kalck ghekocht werde voor vijf grooten. Des Meesterknechts winste was daeghs drie grooten, ende des oppermans een braspenningh. Tot naerdere kennisse ende betuyginghe van de kleyne, ende nochtans ten vollen ghenoechsame dach-huyre van den arbeyder doe ter tijdt, sal oock dienen dese volghende oude memorie, spreeckende van Ziericzee, ende aldaer gheschreven.

Op het jaer 1495, was een arbeyder uytgaende om sijn dachgheldt,
„ metter spade werckende buyten de poorten van Ziericzee, machtich te win-
„ nen, ende te verteeren op sijn dachgeldt, een achtendeel kooren, een kanne
„ wijns, een stoop biers, een pondt boter, een pondt kaes, een versche zoode,
„ ende een silveren penningh in sijn beurs, soo volght;

Een achtendeel terwen, om	4 grooten.	,,
Een kanne wijns	1 groote.	,,
Een stoop biers	1 groote, 6 mijten.	,,
Een pondt boter	1 groote.	,,
Een pondt kaes	0 18 mijten.	,,
Een versche zoode visch	1 3 groot.	,,
Ende hieldt in sijn beurs	1 3 groot.	,,

Soo dat hy wan elf grooten, ende men heeft daer naer dickwils ghe- ,, wonnen, 12, 13, ende 14 grooten. ,,

In het jaer 1574, was een arbeyder uytgaende om sijn dachgeldt werc- ,, kende buyten de poorten van Ziriczee, maer niet machtich te winnen, ende ,, te verteeren op sijn dachgheldt 'tgundt hier naer geschreven staet, ghelijck ,, in't jaer 1495, want alle dese perceelen onghelijck dierder waren, te ,, weten, soo volght; ,,

Een achtendeel terwen, om	4 schell. groote.	,,
Een kanne wijns	1 schell. groote.	,,
Een stoop biers	2 grooten.	,,
Een pondt boter	1 schell. 4 groote.	,,
Een pondt kaes	0 8 grooten.	,,
Een versche zoode visch	0 4 grooten.	,,

Ende een arbeyder wan alsdan op het alderhooghste, 3 ß, 4 grooten ,, Vlaems 'sdaeghs, ende als hy hier op dese voorsz. parceelen ghekoft hadde, ,, soo quam hy op sijn dachgheldt te kort, 4 ß, 2 grooten. ,,

Dit hebbe ick hier willen verhalen, om den Leser wat vermaeck te gheven in het overlegghen ende verghelijcken van onderscheyden tijden; latende de waerheydt aen dien, die 't geschreven heeft. Indien het te gheloo-ven is, dat een *braspenninck*, niet meer uytmaeckende als thien duyten, daer van den naem ontfanghen heeft, om datmen in oude tijden daer op lustich *brassen* ende teeren konde, soo en soude het niet buyten reden wesen, het voorverhaelde aen te nemen. Laet ons nu voort treden.

Ontrent den jare 1500, is een verval van neeringhe in der Stede geweest, soo dat veel erven onbebouwt, ende vele huysen onbewoont bleven, ende vervielen. De oorsaecke van dit ongheval was meerendeels dese, dat hier voortijdts het meeste deel van de inghesetenen, omme henluyden te behelpen in hare noodtsaecken ende hanteringe, verkochten op hare huysen ende vele ende diversche persoonen seeckere groote en vastighe chijnsen, renten, ende erfpachten, die eenen langhen tijdt gheloopen hadden, door welcke

lasten, ende by foute van neeringhe, koopmanschap, ende hantieringhe, nu eenen gheruymen tijdt seer verloopen was, een groot deel van de voorseyde huysen, erven ende plaetsen onbewoont, ende bouvallich ghebleven waren, ende noch daghelijcx bleven, ende ghefchapen waren meer ende meer te sullen blijven, tot groote schade ende onderganck der Stede, ten ware de selve çhijnsen, renten ende erfpachten, ghelost ende afghequeten wierden. Het welck de inghesetenen gewillich waren te doene. Doch alsoo de brieven van dese renten niet en verklaerden, hoe men die soude moghen aflossen, soo hebben de regierders, in den naem van het gheheele lichaem ofte buyck der Stede, versocht, dat Philips, Koninck van Castilien, als Grave van Zeelandt, sijn segghen daer van segghen soude. Waer over hy gehoort hebbende het advijs van sijnen Stadthouder, ende de luyden van sijnen Rade, sulcx verklaert heeft, dat men soude moghen lossen, aflegghen ende quijten de çhijnsen, renten, ende erfpachten, gehypotequeert op huysen, goeden, ende erven, legghende binnen der Stede van Ziriczee ende vrijheydt van dien, midts betalende van elcken penninck sesthiene dergheliicke penninghen. Het welcke den inwoonderen wel bevallende, hebben nieuwen moet ghefchept, ende het ledighe bebouwt, ende het bouwvallighe wederom opgericht, soo dat weynich tijdts hier naer de Stadt seer verbetert werdende, een veel aensienelijcker ghestalte heeft ghekreghen.

In't jaer 1517, waren die van Ziericzee seer besich in't uytdoen van de grachten, ende met reparatie ende fortificatie van haer Stadt, uyt last van Carel Koninck van Castilien.

In't jaer 1527, alsoo de havene, seer lanck zijnde, dapper vergaen ende verhoocht was van slijcke, zande, ende andere vuylicheyt, door dien dat voor die Stede ende haven vele langhe ende groote plaeten laghen, ende groeyden, waer af, door sterckte des vloets metten watere veel slijcks ende sandts inghebracht wierde, soo dat men de haven met een half gheladen schip qualijck konde inkomen; hieromme wierde de sluyse by de haven staende, weder opghemaeckt, ende de soute grachten uytghedelft, daer door den stroom sijn tocht moste hebben. Hier toe wierde by Carel geconsenteert 'tverkoopen van seeckere renten op 'tlichaem van de Stadt, konnende de kosten uyt de ghemeente niet ghevonden werden, om de krancke neeringe, kleyn getal der ingesetenen, zijnde veel burgers door de peste wechgeruct, veel schippers, piloten, bootsghesellen, visschers op Zee verdroncken, soo dat die huysen meest onbewoont waren. Hier quam by den brandt van hare soutketen.

Omtrent den jare 1531, zijnde den koophandel ende neeringhe vry

wat

wat verloopen, soo heeft de Majestraet, om alles te brenghen op sijn voorighen staet, vele goede Wetten ende Keuren ghemaeckt, aengaende de neeringhen ende ambachten, op dat de inghesetenen, ende de aldaer te maecken ofte te leveren waren, haer voorgaende achtinghe wederom mochten verkrijghen; onder andere, Dat de proeven van aenkomelinghen, willende eenighe handelinghe, konste, ofte bysondere neeringhe haer onderwinden, by versochte meesters op het Stadthuys, ten aenhooren van de Regenten voortaen, getrouwelijck ondertast, ghetoetst ende beproeft souden werden. Waer in de Stadt hoochlijck ghedient werde van de wijsheyt, ervarentheyt, ende kloeckheyt van den Burghermeester, Lieven Teunisz. Bloxen, daer naer Gheheymschrijver van de selve Stadt gheworden.

Keyser Carel de vijfde, vondt in den jare 1532, goedt, met sijne brieven te keuren, dat voortaen gheen Meede uyt den lande van Schouwen soude moghen vervoert werden, ten zy eerst ende alvooren ghekeurt binnen deser Stede, op de verbeurte van de Meede.

In den jare 1540, den 15 Julij, liet sich Keyser Carel de vijfde, tot Ziriczee vinden, ende was ghelogeert ten huyse van Lieven Jacobsz. Hubert, in de Mossel, voor de nieuwe Brugge. So wanneer s'anderendaeghs de Keyser van Ziriczee naer Haemstede rede, hadden de Heeren van de selve Stadt belast allen dijckers, dat sy alsdan alle ghelijck aen hare dijcken souden komen om de selve te bekrammen; waer over de voorsz. Keyser seer vreemdt toesiende, ende verwondert zijnde dat het landt van Schouwen met soo grooten arbeyt ende kost moeste onderhouden werden, heeft veroorsaeckt dat het voorschreven landt een liberale gifte van den Keyser, by Octroy heeft ontfanghen.

In het selfde jaer, wierden gherepareert de seer inghestorte, vervallen, ende gheschonden murallien der Stede, ende de drie steenen Brugghen, in't schoonste ende beste van de Stadt over de haven gheleghen.

In den jare 1552, op St. Lucas avondt, brande alhier de Minrebroeders kercke af, by een Noordtoosten windt.

Als het jaer was 1555, was daer eenen soo grooten storm van winde, dat het water vloeyde boven de kaeye tot Ziericzee in de huysen, op de haven; ende op die selfde nacht (het was den 13 van Januarius) vielen in het landt van Schouwen om, elf molens, ende in Duvelandt twee. Voor Antwerpen verdroncken wel vijftich schepen. Daer quamen veel heele huyskens, ofte boeren ende visschers hutten, op de kaeye tot Ziriczee drijven.

In den jare 1557, was in Zeelandt groote dierte ende schaetsheyt van kooren, ende tot Ziriczee voornementlijck groote sterfte. Hoe dese twee qualen haer tot Ziriczee toeghedraghen hebben, mach blijcken uyt seecker ghedenckens waerdich Memoriken, op die tijden gheschreven, het welck „ aldus luydt; In't selfde jaer op Meye avondt, kochtmen de terwe het seve „ om 31 ß, ende in Junius van het selfde jaer, de seve van de terwe tot Ziric- „ zee om 2 ₶, 12 ß Vlaems, ende de Schutters waeckende door order van „ de Magistraet, nacht en dach, ende de poorten ware ghesloten, soo dat de „ overdijcksche luyden gheen broodt hebben en mochten; ende een man uyt „ Duvelandt om heymelijck broodt uytter Stede van Ziriczee te krijghen, „ kochte een doodtkiste, ende leyder broodt in, om dat de Heeren niet ver- „ moeden en souden, ende als hem ghevraecht wierdt, wat hy dede, seyde, dat „ hy een ghestorven vriendt op sijn waghen hadde, die in Duvelandt begeerde „ begraven te zijn, ende is alsoo met het broodt ontkomen, soo dieren tijdt „ was het binnen dat jaer. De luyden swommen oock by daghe en by nacht „ met broodt over de gracht: sedert verminderde wederom het greyn ofte „ kooren seer, sulcx dat men in't leste van Julius binnen den selven jare gaf de „ terwe het seve om 23 ß, en 24 ß, ende korts daer aen om 10 ß, 11 ß, „ en 12 ß.

„ In het selfde jaer begonde het in Augusto, tot Ziriczee te sterven van de „ peste, soo dat daer weecken quamen, op de welcke, wel hondert van de in- „ ghesetenen stierven. Het is der aenmerckinghe gantsch waerdich, het ghene *Lemnius* verhaelt in het eerste Boeck, op het 5 Capittel, *De occult. Nat. Mir.* dat dese peste schielijck opghehouden heeft, terstont naer dat de Zee een groote inbreuck in Zeelandt ghedaen hadde; wordende het quaedt, dat in de lichamen was, verstelt ende verdreven door de schrick van het water, die een yeder nu ghevat ende beseten hadde; even als hy verhaelt eenighe ghekent te hebben, de welcke, verstaende de onverwachte aenkomste van den vyandt, van de vierdendaechsche koortse zijn verlost ghe worden.

Het jaer 1565, dede in kommelijckste tijden, t'effens voorkomende ende veranderinghe van Godtsdienst onder de inghesetenen, ende bloedighe bevelen van den Prins ende Regente van den Lande, streckende tot uytroeyinghe ende de swaerste vervolginghe van alle die ghene, welcke in alles het niet en hielden met het gevoelen van Roomen ende Trenten, niet alleen een uytnemende voorsichticheyt, maer oock kloeckmoedicheyt blijcken in de beraetslagingen ende besluyten van de bestierders deser Stede. Sulcx ick my ghenootsaeckt vinde, daer van dan alhier wat te spreecken. Te deser tijdt, vele

vele inghesetenen van den lande van Schouwen, ende de Stede Ziriczee, eenen weersin ghekregen hebbende in den Godtsdienst, die men de Roomsche noemde, schreef Vrouw Margariete, Hertoginne van Parmen ende Plaisance, als Regente ende Gouvernante van Nederlandt, de volghende brief aen Bruninck van Wijngaerden, Raedt des Koninckx, ende sijnen Rentmeester Generael van Zeelandt Beoosterschelde;

Lieve, ende wel beminde; Al eest soo, datmen van't beginsel vander aenkomste ende receptie onses Heeren, des Konincx, totter heerlijckheyt ende regieringhe van den Lande van herwaerts over, soo wel door 'tvernieuwen, ratificeren, ende confirmeren van de Placcaten ende ordonnantien, by wijlen hoochloffelijcke ghedachten der Keyserl. Majesteyt, wiens ziele Godt ghenadich zy, op't stuck van de religie ghemaeckt; als by 'tghene dat syne Koninckliјcke Majesteyt naderhandt, ende sonderlinge t'synen lesten vertrecke van dese Landen na syne Koninckrijcken van Spangjen gheschreven heeft, opentlijcken heeft moghen bekennen ende verstaen de goede ende zalighe begeerte ende affectie, die syne voorsz. Koninckl. Majesteyt altijdts ghehadt ende ghedraghen heeft, tot onderhoudenisse ende conservatie van onsen ouden ende oprechten gheloove, ende Catholijcksche religie, in den selven lande van herwaerts overe, ende tot verdrijvinghe ende extirpatie van alle secten ende ketteryen; soo heeft nochtans der selver Koninckl. Majesteyt, van seeckere redenen ende oorsaecken belieft ghehadt by syne leste brieven, syne voorsz. zalighe begheerte ende meeninghe ons wederom te vermanen ende ververschen met expresse last ende bevel u te verthoonen, ende voor te houden 'tghene syne Majesteyt ons deshalven geschreven heeft, 'twelck is ten effecte; dat de selve, als geen saecken ter weereldt meer begheerende, dan de conservatie van de voorsz. Catholijcxsche religie, ende syne goede ondersaten van herwaerts over in goede rustte, vrede, eenigheyt, ende concordie te onderhouden, ende de selve te behoeden ende bewaren van de inconvenienten, die in vele plaetsen ende oorten van der Christenheyt, deur de veranderinghe van de Religie op ghekommen ende ghebeurt zijn; wilt uyterlijcke ende verstaet, dat de voorghemelte Placcaten ende ordonnantien van wijlen der Keyserl. Majesteyt, ende de zyne, gantschelijcken ende volkomentlijcken onderhouden ende gheachtervolght worden, ghelijck oock syne Majesteyts meyninghe is, wel ende scherpelijck te doen onderhouden 'tghene dat by 't Heylich Concilium, ghenaemt van Trente, ende de Provinciale Synoden gheordonneert ende ghestatueert is gheweest, sonderlinghe aengaende de reformatie van de Geestelijckheyt, sonder daer teghens eenichsints te kommen, op dat samentlijck de ketteryen, en die quade manieren oock ghebetert ende ghecorrigheert moghen worden. Ende voorts,

dat

dat men den Inquisiteurs van den gheloove, in't bedienen ende exercitie van heure officien, alle gunste, bystandt, ende assistentie doen ende bethoonen sal; ende dat d'Inquisitie by den selven Inquisiteurs ghedaen worde, ghelijck tot noch toe ghedaen is gheweest, ende soo na de Geestelijcke ende Weereldlijcke Rechten hen toebehoort; hebbende sijne Majesteyt by sijne voorsz. brieven 'tselfde wel expresselijck bevolen; midts welcken, ende om der selver Majesteyt, in soo heylighe ende gustighe saecke gehoorsaem te wesen, en hebben wy niet kunnen onderlaten u dese jeghenwoordighe te schrijven, ende by de selve te bidden, versoecken ende van sijnder Majesteyts weghen te bevelen seer ernstelijck, dat ghy in desen u willet voeghen ende reguleren na 'tbevel ende ordonnantie der selver Majesteyt, sonder in eenigh punct ofte artijckele daer teghens te komen ofte laten geschien; oock dat ghy van 'tgeene des voorsz. is, den Officiers ende Wethouders van de Steden van Zeelant, Beoosterscheldt, onderricht, ende verwitticht, ten eynde dat sy daer na hen oock reguleren, sonder dissimulatie, oochluyckinghe, oft verdrach, op de penen in de voorsz. Placcaten ende ordonnantien begrepen. Ende op dat alle 'tselve te bat ghevordert ende volbracht soude moghen worden, soo willen ende lasten wy u, dat ghy yemandt van der Wet der Stede van Ziricxee commiteert ende deputeert, de welcke nochtans van halven jare te halven jare verandert sal moghen worden, op dat een daer mede alleen niet verlast en zy, die anders niet en doe ofte gheoccupeert en worde, dan alleenlijck goede opsicht neme ende sorghe draghe op de onderhoudenisse ende observatie van den Decreten ende statuyten van't voorsz. heylich Concilium, ende u t'elcken advertere van't gheene dat daer op deshalven rijsen ende occuperen sal, om daer inne te oversien na den goeden wille ende meyninghe van sijnen voorsz. Koninckllijcke Majesteyt. Ende ten eynde dat wy t'allen tijde weten moghen den staet ende ghesteltenis van de voorsz. religie, belanghende 'tgheene des voorsz. is, soo begheeren ende bevelen wy u als boven, dat ghy van drie maenden te drie maenden, ons wel particulierlijck ende in 't lange overschrijft den voortganck van desen, nemende uwe toevlucht, inghevalle van swaricheyt, aen ons, oft aen den Hooft-President, ende luyden van zijnre Majesteyts Secreten Rade, om ons daer van rapport ghedaen te worden. Ende sullen in den selven Secreten Raedt van ghelijcken eenen committeren, dat hy daer op sonderlinghe ende particuliere sorghe draghe, ende met u, ende uwen voorsz. Ghecommitteerden, goet verstandt ende correspondentie hebben sal. Ende op dat ghy zijnre voorsz. Koninckl. Majesteyts meyninghe in desen des te beter soudt moghen verstaen, soo seynden wy u hier mede de poincten van syne Majesteyts brieven, ende andere schriften deser materie aengaende, om na de forme ende inhouden van dien, u te voeghen ende te reguleren. Ende in 't ghene des voorsz. is en wilt in ghenen ghebreecke wesen. Lieve, ende wel beminde, onse Heere

Godt

Godt zy met u. Gheschreven tot Bruyssele, den 18 *dach van December*, 1565. *Onder stondt gheschreven*, Margarita; *ende onderteyckent*, d'Overloepe.

Dit den Burghermeesteren van Ziriczee voorghedraghen zijnde, hebben daer op voor eerst geantwoordt; Dat sijne Koninckliјcke Majesteyts Placcaten ende ordonnantien, op 't stuck van de religie gemaeckt, altijdts strickteliјck aldaer geobserveert ende onderhouden waren, soo wel in't uytvoeren van dien jeghens de ketters, soo wanneer eenighe gheachterhaelt waren gheweest, als in 't ververschen der selver Placcaten, by openbare afkondinghe van halven jare te halven jare, tot den daghe van huyden toe, hebbende noch goede meyninghe ende voornemen, omme die sulcx te continueren, wesende oock wel gheneghen omme den Commissaris ende Inquisiteur van den gheloove, die van weghen sijne Koninckliјcke Majesteyt aldaer souden moghen ghesonden werden, te doene alle bystandt ende assistentie, henluyden mogelijck, als zyluyden oock tot noch toe altijdts, alst van noode was, ghedaen hadden, houdende 'tversoeck van den Rentmeester in advijse, om met den Raedt, ende alle de Wet der voorsz. Stede, t'samen daer op te letten, ende daer naer den Rentmeester te dienen van antwoorde.

Dese voordere andtwoordt soo wat uytghestelt werdende, zijn daer over by den Rentmeester vervolcht, ende hebben ten laetsten, haer uytstel legghende op de geleden stormen ende watervloeden, en seggende voor al te volherden by haer eerste andtwoordt, daer en boven dese niet alleen mondelingh, maer oock schriftelijck ghegheven.

Dat het landt van Schouwen, met de Stede van Ziriczee, in seer soberen staet was van de dijckagie, meer dan oyt tot eenighen tijde, merckelijcke geconsidereert den last van den nieuwen inlaghe deur de geleden grondtbrexemen, hare Hoogheyt, de Regente, kennelijck, daer sy jeghenwoordelijck Octroy toe gheobtineert hadden, ende oock 'tschaleren van de oude dijcken deur de gheleden excessive stormen, daer toe niet alleen de rijckdom van Ziriczee, maer oock menichte van volck uyt ander landen soo seer noodtlijck was, als oyt in 'smenschen gedencken, midts welcken t'selve soo by krachte van volcke ende arbeyders, als dijckers ende andere landtvolck, ghehouden moste zijn teghens den grondtbrexemen. Dat dit eylandt oock was een voorburch van alle andere Eylanden, ende landen daer omtrent gheleghen, als, Zuydt-Bevelandt, Wolfartsdijck, Walcheren, Duvelandt, St. Annelandt, Voorne, &c. waeromme dat noodtlijck ghehouden moste zijn, ende bedenckelijck was, dat deur eenighe nieuwicheyt, altijdts ghevaer onderworpen wesende, 'tvolck soude hen moghen verschricken, soo wel den rijck-

 dom,

dom, nochtans goet ende Catholijck wesende, als andere, ende vertrecken in andere plaetsen, daer sulcx noch niet ghepractiseert oft gheuseert en was; waer deur het landt gheheel van inghesetenen soude ontbloot werden. Daer onder nochtans verklaerden niet te weten eenighe besmettinghe van ketterye te zijn, ende dat, midtsdien 'tlandt van Schouwen, ende de ommeleggende landen lichtelijck in eenich groot onghemack soude moghen gheraecken te vallen, tot onverwinnelijck verlies van sijne Majesteyts landen van herwaerts overe, dat daeromme, ende oock overmidts de goede affectie die syluyden tot den ouden oprechten gheloove draghende waren, hunluyden dachte onder verbeteringhe, voor al noch niet oirboir voor 't ghemeen welvaren, 'tversochte aldaer in 'twerck te stellen, voor anderstondt dat 'tselve generael, ofte ten minsten in andere plaetsen hier ontrent, van mindere periculen, oock gheuseert wierde, begeerende dat de voornoemde Rentmeester 'tselve heure Hoocheyt sulcx soude in haren naem te kennen gheven, als oock hare medegaende brieven, aen Vrouwe Margariete, ten selven eynde geschreven, over te leveren.

Dese brieven omhelsden desen inhoudt; Dat sy niet anders en begheerden, dan den Koninck, haren ghenadichste Heer, ende hare Hoogheyt, hier inne, ende in al, voor soo vele haer moghelijck was, te ghehoorsamen; dan alsoo 'tselve doende, hem openbaerden verscheyden merckelijcke ende groote swaricheden, daer uyt volghen soude de onderganck ende bederffenisse van desen eylande ende Stede, ter bewaringhe van den welcken sy by eede verplicht ende verbonden waren, en hadden, als goede ende ghetrouwe ondersaten, soeckende hen alomme te quijten alst behoort, niet kunnen laten, hare Hoogheyt daer van te doen kennisse ende onderrecht, ende eerst; Dat het baerschijnelijck was ende bevonden wierdt, dat de strengheyt van de voorsz. Placcaten, ende naem van de Inquisitie binnen allen desen landen seer hatelijck was, soo wel by den goeden, als quaden, sulcx dat ontwijfelijck daer deur, ende beginnende d'uytvoeringhe van dien binnen desen eylande, 'tselve gheschapen waer van vele inwoonders verlaten te worden, 'twelck anders nerghens toe souden komen, dan tot grondeloose ende onverwinnelijck verlies ende bederffenisse van den selfden eylande ende Stede, gemerckt de gelegentheyt van dien, ende groote, sware, ende genoechsaem onverdraechelijcke kosten, die daghelijcx, ter oorsaecke van de grondtbrexems, inlaghen, ende ander wercken aengaende dese hare dijckagien, vervallen moesten werden; de welcke sy met alle hulpe ende bystandt, haer noch ter tijdt by sijne Majesteyt ghedaen, qualijcken hadde kunnen bekomen ende

vol-

volbrenghen, ſulcx dat ter oorſaecke van den ſelven laſten, renten, ende ſchulden, daer ſy vooren verbonden waren, 'tvoorſz. landt ende Stede, al hoe wel anderſins kleene verminderinghe van inghe ſetenen, ſoude moghen letten tot onſpreeckelijcke ſchade ende eeuwighe bederffeniſſen; ghelijck hare Hoogheyt wel kennelijck was met wat vlijdt, neerſticheyt, gheweldt ende koſten ſulcken dijckagien, als deſe, moſten onderhouden worden, ende dat van hoe kleyne oorſaecke ende ongheleghentheyt hangende was 'tverlies van den landen ende Steden, der ſelver dijckagie onderworpen weſende; alle welcke, ende andere ſwaricheden, die by haer nu niet voorſien, ende bevroedt en werden, haer dacht dat eenſdeels gheſchut ſouden moghen werden; midts uytſtellende hier noch eenighe tijdt, ende verſettende het gheruchte van de uytvoeringhe van de voorſz. Placcaten, ende Inquiſitie, tot dat men ſien ſoude 'tghene in andere omligghende landen daer mede ſoude uytghericht ende ghevordert worden. Sy voechden daer by, dat ſy niet eens twijfelden, of de ghene, die binnen deſen landen gheſeten waren, hen ghewillichlijcke voeghen ſouden naer den anderen landen, ende ſonder eenighe merckelijcke veranderinghe hen ſtellen naer 'tghene ſy alomme bevinden ſouden naerghekomen te werden; dat ſy immers ſouden, die als nu van ſinne ſoude moghen weſen deſen landen ende Stadt te verlaten, ende kieſen huerlieder maelſtede binnen andere, daer nu ter tijdt hope ofte ſchijnſel weſen mochte van meerder vryheydt, ſiende de landen alomme van eender ghevoelen, ghemoedt werden te blijven binnen deſen eylande ende plaetſe van heurder wooninghe, ſulcx dat 'tſelve landt by kleyne uytſtel van ſijne Majeſteyts bevelen, ſoude konnen van de allerſchijnelijckſte groote ongheIucken ontſlaghen ende bevrijdt worden; waertoe ſy oock ſchreven te hopen dat hare Hoogheydt te meer haer neyghen ſoude, aenmerckende d'onſteltenisſe, onder den volcke alreede weſende, ter oorſaecke van de opſtellinge des nieuwen Biſdoms binnen Middelburch, de welcke eenſdeels oock vergaen ende verdwijnen ſoude, beginnende de uytvoeringhe van de voorſz. Placcaten ende Inquiſitie eerſt in andere landen. Het beſluyt was; dat ſy in deſen, ende binnen middeler tijde en ſouden in egheene gebreecke weſen van hare uyterſte plicht ende neerſticheyt te doene, op dat alle andere onghenuchten mochten voorghekomen ende gheſchut worden.

Dus ſtelden ſich de Regeerders deſer Stede wacker ende niet te min wijſſelijck op teghen de bloedighe ende landtverdervende raedtſlaghen ende beſluyten van den Koninck. Ende de nieuwe Godtſdienſt, ſoo hy ghenoemt wierde by die, welcke haer ſelven wijſmaeckten, dat ſy de oudtſte brieven

had-

hadden in't heymelijck meer ende meer voortgheset, berste ten laetsten uyt in een open preecke, ghedaen by een yverich ende wel belesen ambachtsman, (ick vinde hem in seecker oudt boecxken, op die tijdt gheschreven, ghenoemt een Herdooper, doch dese hatelijcke naem werde doe ghegheven oock aen andere gesintheden) ende dat in het aenhooren van wel drie ofte vier hondert menschen, een uyre buyter der Stede. Vrouw Margareta hier van verwittícht, schrijft wel scherp aen den Rentmeester van Beoosterschelde, ende Burghermeesteren, Wet, ende Raedt van Ziriczee.

Lieve, beminde; Wy hebben ontfanghen uwen brief van den achtsten dach deses teghenwoordighen maendts, uyt welcken wy verstaen hebben die predicatie, die s'daeghs te vooren een myle van daer gedaen was gheweest, onder den blaeuwen Hemel, in vergaderinghe van drie oft vier hondert persoonen, ende beklagen hoochlijck, dat, hebbende aldaer soo langhe vry gheweest van dese boosheyt, de selve nu ter tijdt aldaer begint inne te sluypen, ons nochtans vertroosten, dat die selve aldaer gheen duere staet grijpen en sal, indien by u lieden ghecontinueert worden de goede diligentien, devoiren ende officien, die ghy alreede, (soo ghy schrijft,) begonnen hebt, om sulcx te wederstaen, dat wy u grootelijck danck weten, ende u vermanen met malkanderen goet verstandt, ende goede eendrachtige correspondentie te houden, om die voorsz. predicatien ende onbehoorlijcke vergaderinghen te verstooren ende beletten, by dappere executie des Placcaets, u lieden tot dien eynde onlancxleden ghesonden, ende by uwe lieden, als ghy schrijft, ghepubliceert, daer ghy seer wel aen ghedaen hebt; ende by alle andere behoorlijcke weghen ende middelen, die ghy onderlinge met malcanderen sult konnen bedencken ende ramen, streckende de Justitie met malcanderen soo, dat die selve de ghehoorsaemheyt blijve houdende, ende den beginsel van sulcke predicatien, die niet en tenderen dan tot oproer, afbrenghende van alle Overigheyt, ende in't leste, roof, pillaige, ende andere inconvenienten, in aller manieren wederstaen mach worden tot uwe eyghen welvaert, rust, vrede, ende verseeckertheyt; waer toe grootelijcx soude dienen, indien men die Predicanten, wesende die principaelste verleyders des volcx, ende oorsaeckers ende autheurs deser beroerte, konde bekommen ende apprehenderen, waer toe wy u exhorteren alle moghelycke diligentie te doen, ende die exemplaerlijck te straffen, als sulcke oproerighe menschen hoochlijcke verdienen. Lieve, besondere, Godt zy met u gheselschap. Te Brussele, den 12 dach Julij, 1566. Ende was onderteeckent, Margarita.

De Stadt van Ziriczee heeft niet te min onder alle dese inlandtsche ende gheestelijcke beroerten, oock voorsichtich op het weereldtlijcke ghelet, ende

ende uyt den sterf huyse des Marckgraven van der Vere, by koope verkreghen den eyghendom, met de hooghe, middele, ende laeghe jurisdictie, (uytghesondert doodtslach, vredebraecke, ende dienst in Heerevaerden) midtsgaders, windtmolen, dwangh, malerije, accijsen, ende andere appendentien ende dependentien van dien, de Heerlijckheyt van de vier Bannen van Duvelandt, als, Ouwerkercke, Nieuwerkercke, Cappelle, ende Vianen, in den jare 1566, daer van de Stadt merckelijcke profijten heeft ghetrocken over het uytgheven ende bedijcken van verscheyden gorssen, ende aenwassen in het diep van het Gouwe-veer.

Voorwaer, de Steden doen seer voorsichtich, die helpen bevoorderen soo veel in haer is, ofte dat sy selfs de Ambachtsheerlijckheden koopen, die haer naest legghen, ofte dat de selve aen den Opperheere ofte de Graeflijckheyt moghen verblijven, ghelijck de Stadt van Ziriczee ghedaen heeft met het koopen van dese vier Bannen in Duvelandt; als oock, doe nu de Koninck van Spangjen scheen van meyninge te zijn om de selve te naesten, dat sy met den selven een contract hebben ghemaeckt, dat, by aldien den koop haer soude ontnaest worden, aen d'ander zijde de Koninck van Spangjen soude belooven, dat hy de voorsz. Heerlijckheden noyt van sijne Domeynen en soude afsonderen, ghelijck uyt het accoordt te sien is, om te ontgaen menichvuldige processen, ende onlusten, die anders daer uyt komen te rijsen.

Ontrent den jare 1600, heeft den Hertoch van Florencen door sijne brieven versocht ende ontboden eenighe burghers van Ziericzee, om aldaer in sijne landen ontrent de Zeekust, haer te laten ghebruycken tot het sieden van wit sout; welcken volghende, hebben twee burghers van alhier, die haer niet alleen op het sieden van dien, maer oock op het maecken van de huysen ofte keeten, soo men die noemt, ende pannen, daer in het selve ghesoden werdt, wel verstonden, haer daer toe laten beweghen, aenghelockt zijnde door het goede ende milde onderhoudt, dat de selve daer over werde belooft, ende goede vereeringhe die sy daer van verwachten, ende hebben haer in den jare 1604, over landt op de reyse begheven, ende aldaer een gheruymen tijdt verbleven zijnde, ende aen eenighe inwoonderen des selven landts, die in dienst waren van den voorschreven Hertoghe, dese konste gheleert hebbende, zijn wederom na haer Vaderlandt ghekeert. De naem van den Hertoch, ghelijck het selve uyt seeckere medaillie, nevens sijn beeldtenisse, kan ghesien werden, die de voorschreven luyden hebben mede ghebracht, was, *Ferdinandus Med. Mag. Dux Etruriæ*, 1591.

In den jare 1605, is die Staten 'slandt ende de Graeflijckheyt van Zeelandt, van weghen Burghermeesters, Schepenen, ende Raedt der Stede Ziericzee, doen verthoonen, hoe dat het sulcx was gheleghen tusschen dese Stadt, ende den eylande van Duvelandt, dat 'selve op vele plaetsen, drye ofte vier uyren vervolgens, droochsvoets by menschen, peerden ende beesten overgaen wierdt, 'twelck den gheerfden van Duvelandt nu al over eenighe jaren oorsaecke ghegheven hadde, omme die van Ziriczee in het bysonder te versoecken, dat hen soude believen te bevoorderen, dat 'tvoorsz. landt van Duvelandt aen de Stadt, ende lande van Schouwen, mochte worden aenghedijckt, ende verheelt, op dat d'inghesetenen alsoo beter gheleghentheyt souden hebben, omme de Stadt soo te voete, als met waghens, te moghen besoecken, ende haer greynen, vee, ende anders te gherieflijcker, ende met minder kost binnen de Stadt ter marckt te brenghen; ende al was het soo dat die van Ziericzee welverstonden, dat het selve aendijcken oock tot dienste ende profijte van de Stadt ende ghemeene burgherye soude stercken; nochtans aenschou nemende op 'tghene 'tselve aendijcken kosten soude, ende hen vindende noch belast met groote achterheden, ghesproten over 'tmaecken van de nieuwe havene, en hebben daer toe niet konnen resolveren ofte verstaen, evenwel, midts dagelijcx meer ende meer het landt aengroeyde, sulcx dat de Stadt by de voorsz. inghesetenen met meerder onghemack ende ongerief te watere besocht, ende den dijck met minder kost soude konnen gheleyt worden, soo hadden veele van de voornaemste van de ingheerfde van Duvelandt nu over eenighe maenden dien van Ziriczee, ernstelijck aenghesocht, tot het aendijcken te willen verstaen, presenterende eene goede somme over haer Ghemeten, tot het opmaecken van den selven dijck te sullen consenteren ende contribueren; waer door die van Ziriczee ghemoedt zijnde, hadden seeckere hunne Ghecommitteerde aen de respective Ghe-rechten ende principaelste ingheerfde ende inghesetenen van den lande van Duvelandt ghesonden, omme der selver meeninghe op't aendijcken, ende 'tgene sy daer toe contribueren souden, te verstaen; alle de welcke het aendijcken voor den lande van Duvelandt niet alleen dienstelijck ende profijtelijck bevonden, maer oock daer toe gheconsenteert ende ghepresenteert hadden te contribueren vijf schellinghen op 't Ghemet, te betalen met eene schellingh 'sjaers, de twee deelen tot laste van den eyghenaer, ende het derdepart tot laste van den baender, innegaende met ende in den jare 1610. Welck consent ende presentatie dien van Ziriczee voorghedraghen zijnde, alhoewel sy wel verstonden, dat de kosten van't aendijcken daer uyt op verre na

niet en souden konnen vervallen werden, nochtans insiende dat 'tselve indijcken oock tot voordeele van de Stadt ende ghemeene burgherye soude strecken, soo hadden sy voorghenomen ende ghere solveert 'tvoorsz. aendijcken (met de hulpe Godes) dese aenstaende saysoene by de handt te nemen ende in't werck te treden, doch midts daer eenighe, hoe wel verre het minste deel van de inghesetenen ende gheerfde, waren, die of uytlandich, minderjarich, oft anders waren, de ghedane presentatie niet en hadden onderteyckent, die weygerich of in ghebreecke soude moghen wesen hem beneffens andere te ghedragen, soo versochten die van Ziriczee, dat de Heeren Staten van Zeelandt wilden hen consenteren ende verleenen Octroy tot de aendijckinghe, ende voorts dat daer mede de ghebreeckighe, onwillighe, des noodt zijnde, souden moghen gheconstringeert worden, om de voorschreven 5 ß. te betalen, in voeghen ende op de termijnen voorsz. ende dat haer ghelieven wilde te consenteren in de voorsz. 5 ß, over de gheannoteerde ende gheestelijcke Ghemeten, in den eylande van Duyvelandt zijnde, midtsgaders de aendijckinghe over de gorsinghe buyten 'sdijcx gheleghen, ende ten lesten dat hen van Ziriczee soude worden gheconsenteert (omme de voordere kosten van de voorsz. aendijckinghe te vervallen) den bruyck, ende de Domeynen van de Stadt Ziericzee, te moghen belasten met seecker erf ofte lijfrenten, ter somme van 1200 ₶ grooten, in capitael eens. Hier op hebben de Heeren Staten, de saecke zijnde overghemerckt, ende gheneghen wesende tot het versoeck van dien van Ziriczee, ghesien oock d'acten van consent by de principaelste ende meeste ingelande van Duvelandt voorsz., de selve gheconsenteert ende gheoctroyeert, dat sy de aendijckinghe, in der voeghen voorsz. souden mogen doen, ende dat sy ten selven eynde, souden het lichaem der Stede mogen beswaren, tot vervallen van dese onkosten, met de somme van 1200 ₶ Vlaems, eens capitaels, te bekeeren in erf of lijfrenten, ende dat sy voorts in conformiteyt van de voorsz. acten van consente, souden moghen heffen ende ontfanghen de 5 ß, op yeder Ghemet in Duvelandt gheleghen, daer onder begrepen, soo wel de gheestelijcke als gheannoteerde landen, ligghende in den eylande, te betalen op de termijnen, ende tot laste als by henlieden was versocht, ende sy onderlinghe waren verdraghen, machtich maeckende die van Ziericzee, den ghebreeckighen ende wanwillighen te moghen tot de betalinghe constringeren by parate ende reele executie. Laet ons nu de teghenwoordighe ghestalte van dese Stadt gaen insien.

Beschrijvinghe van des 'sGraven Hof, eertijdts ghestaen hebbende, ende de Hooghe Vierschare, ghehouden tot Ziricꝫee, ende de twee hooghe Graeflijcke Officieren, die haer aldaer noch onthouden.

REygherſberghen verhaelt in ſijne voorgaende beſchrijvinghe van Ziricꝫee, dat men by waerachtighe ſchriften, ghemercken, ende oude fabrijcken bevindt, dat de Graven van Zeelandt hier voormaels binnen Ziricꝫee een ſchoon caſteel, rondtſomme wel bemuert, doen bouwen hebben, waer in ſy haer onthielden, ſoo wanneer ſy haer tot Ziricꝫee lieten vinden. Hy voecht daer by, dat het ſelve met der tijdt vergaen is, ende by ſijnen tijdt op de ſelve erve ſtondt een huys, daer de Burchgrave ſijne Hooghe Vierſchare houdende was, welck ghenoemt wierde *'sGraven Hof*, ende lach by het marcktveldt achter de Monſterkercke.

Hier van hebben vele noch levende in hare jonckheydt, noch eenighe overblijfſelen van vervallen muyren, als anders, ende vooren teghens het marcktveldt een hooghe ende dicke muyr met de poorte gheſien, daer men uyt ende in plach te gaen; ende kan als noch daer ontrent ghetoont werden een huys, nu ter tijdt van gheringe luyden bewoont, waer in verſcheyden groote wapens in de glaſen ſtaen, onghetwijfelt gheweeſt zijnde eenighe wapenen van Edellieden, die daer rondtſom hadden ghetimmert; om den Grave van Zeelandt, als hy aldaer ſijn Hof was houdende, na by te zijn.

In den jare 1615, is deſe erve by de Regierders der Stede Ziericꝫee uytghegheven, ende verkocht om te betimmeren, achtervolghende ſeeckere generale privilegie ghegheven by Maximiliaen van Ooſtenrijck in den jare 1486, om alle onbewoonde ende bedorven huyſen, erven, ende landen te moghen doen vermaken, repareren, ofte anders ten dien eynde te verkoopen, midts betalende de penninghen, daer af komende, ten profijte van de eyghenaren; ende zijn als doen vele ende verſcheyden mueren ontdeckt, ende uytgedolven, ſulcx dat men ten deele de groote, ende 'tbegrijp van het 'sGraven Hof heeft konnen ſien, welcke uytghedolven ſteenen den timmerlieden, ende metſers ghedient hebben tot het maken van de huyſen aldaer nu ſtaende.

Tot het bouwen van het Hof van de Graven, ſchatte ick dat reden gegeven hebben de eerſte invallen van de Vlamingen in Zeelandt, voornamentlijck Walcheren, als wanneer den noodt van den lande vereyſchte de teghenwoordicheyt van de Princen, ende het den ſelven geraedtſaemſte was haer te laten

vinden

vinden ter plaetsen alwaer sy in den schoot van de onversettelijcke ghetrouwicheyt van hare ondersaten, sonder vreese moghen rusten.

De Hooghe Vierschare, inghestelt eertijts over den gheheelen lande van Zeelandt Beoosterschelde, placht hier tweemael 'sjaers, of by den Grave self, of sijnen momboor, ofte de Burchgrave van Zeelandt, ofte somwijlen oock by yemandt anders, volmacht hebbende van den Grave, ghehouden te werden. Doch het is onnoodich daer van hier breeder te spreecken, alsoo het selve in het Tweede Deel van dese Chronijcke ten vollen afghehandelt is.

t'Hans laten hier van haer beginsel aen af, ende sijn noch ghehouden haer te laten vinden, twee hooghe ende boven andere uytmuntende Graeflijcke Officieren, den Bailju, ende den Rentmeester Generael van Zeelandt Beoosterschelde.

Den Bailliu, exerceert de Hooghe Jurisdictie over gheheel Zeelandt Beooster Schelde, daer onder begrepen de Heerlijckheydt van Sommelsdijck. Dese was nu

d'Heer Ian Ockers.

Den Rentmeester Generael, over gheheel Zeelandt Beoosterschelde, is Rentmeester generael van de Graeflijcke Domeynen Beooster Schelde, exercerende sijne Jurisdictie over 'sGraven Duynen, Waranden, Espargnes, Zee-driften, ende vergheeft eenighe Graeflijcke ampten. Dese was nu

d'Heer Adrianus Hofferus,
Heer in Bommenee, oudt Burghermeester der Stede Ziriczee.

Beschrijvinghe van het Stadthuys. Maniere van Regeringe, ende Regierders van Ziriczee.

DE Stadt van Ziriczee is voorsien met een bequaem Stadthuys, redelijck çierlijck opghemaeckt uyt blaeuwen ende witten arduyn, alhoewel niet soo aensienlijck, als wel tot Middelburch, ende Vlissinghen staet, evenwel in allen delen seer bequaem ende gheriefflijck; waer nevens staende is een Toorn, opgaende met een seer fraeye, ende doorluchtighe spitse, uytsteeckende boven op den selven, in plaetse van een haen, een vergulden Neptunus, zijnde in die tijden een teecken gheweest van den koophandel,

die als doen in dese Stadt lustich gedreven wierdt, onder welcke spitse staet een uytwerck seer konstich met den hamer gheslaghen. Eer dit Stadthuys ghemaeckt was plach men de Vierschare te houden, daer t'hans de Camer van Thesaurieren is, aen een ronde tafel ofte schijve, onder den toorn van het Stadthuys, ende daerom werdt als noch ghesecht, wanneer yemandt voor Schepenen ghehoort sal werden, dat hy moet *aen de Schijve ghehoort werden*, ende als men versoeckt dat yemandt sal ghecondemneert werden, soo seghtmen noch altemets, dat hy sal *ghecondemneert werden volghens het recht van den Toorn*.

De regieringhe van de Stadt Ziriczee, zijnde de tweede Stadt van Zeelandt, bestaet uyt twee Burgermeesters, twaelf Schepenen, vier Thesaurieren, ende vierentwintich Raden, ende representeeren dese Collegien het gheheele lichaem van de Stadt, ende wes by de selve goedt ghevonden is, werdt ghehouden voor een resolutie, ten ware in groote extraordinarise saecken, als 't verkoopen van renten, infractie van Privilegien, ende diergelijcke, tot consultatie ende deliberatie van welcke sy moghen roepen noch twintich, ofte vier en twintich van de rijckste, wijste, ende notabelste Poorteren, by Octroy van Keyserlijcke Majesteyt, van den jare 1522.

Dese Collegien hebben desghelijcx de macht om statuten ende ordonnantien te maecken, by rade van den Bailliu, voor soo veel de boete belanght, by privilegie van Grave Willem, van date op St. Laurentij dagh, 1327.

Uyt kracht van welcke by haer luyden altijdt ghemaeckt zijnde, ende noch des noodts zijnde ghemaeckt werden verscheyden Statuten, Keuren, ende voorboden, daer na een yegelijck sich schuldich is aldaer te voegen, ende alle saecken voor den Gerechte van Ziriczee komende, ofte ingestelt werdende, moeten naer de selve verhandelt, gheuyt ende gedecideert werden, al eer de selve naer de Landtkeure van Zeelandt, ofte daer naervolghende Roomsche Rechten, ondersocht ende gheuyt moghen werden, volghens Privilegie van Philips van Oostenrijck, als Grave van Zeelandt, gegunt in den jare 1501.

De Burghermeesters werden jaerlijcx op St. Stevens dach by Schepenen verkooren, na dat de selve eedt ghedaen hebben, op 't manen van den Bailliu in 't Collegie daer toe ontboden zijnde; te weten, eerst een uyt het Collegie van Schepenen, die ghenoemt werdt *Heer Burghermeester*, ende die met de resterende Schepenen kiesen een uyt den Raedt, afgaende Thesaurieren, ofte uyt de Ghemeente, die ghenoemt wordt, *Ghemeente Burghermeester*, ende dienen de selve maer een jaer, ende en moghen daer naer gheen Burghermeester meer worden dan na twee jaren.

De

De Heer Burghermeester, ofte Burghermeester uyt Schepenen, presideert in't Collegie van Schepenen; heeft oock de propositie ofte voorstemme in den Raedt, behalven in het maecken van Heemraden, het welcke de Ghemeente Burghermeester eerst proponeert; doen ghesamentlijck den Raedt vergaderen, ofte oock wel by gheleghentheyt elck alleen.

Niemandt en magh Burghermeester ofte Schepen worden, hy en sy twintigh jaren Poorter gheweest, ende niemandt magh Raedt ofte Thesaurier werden, ten zy hy twaelf jaren Poorter gheweest zy.

De Bailliu overleeft zijnde, bewaert de Gemeente Burghermeester stracx de plaetse van den Bailliu, in aller manieren of hy selfs Bailliu ware, ter tijdt ende wijle een ander daer toe verkooren werde; het welcke dickwils occasie gheeft, dat de Ghemeente Burghermeesters tot Bailliuws verkooren werden.

Alle protestatien, certificatien ofte bescheeden, dienende tot maintenue van der Stede gherechticheydt, worden ghedaen ende ghepasseert ten versoecke van de Ghemeente Burghermeester, als voorstander van der Stede, ende Burgheren Privilegien, ende præeminentien; ende komende in't Collegie van Schepenen op 'sGraven Steen, alwaer van criminele saecken ghehandelt werdt, sit voor den Heer Burghermeester, ende soo wanneer in deliberatie ghelegt werdt het vanghen van een Poorter, als dan heeft hy de voorstemme.

Schepenen sijn twaelf in't ghetale, ende jaerlijcx werdt binnen de maendt van Meye geprocedeert tot denominatie van twaelf persoonen, daer onder ghereeckent de Schepenen, die op haren afgangh staen, nut ende suffisante Poorteren, luyden van jaren, de welcke de Grave, ofte Stadthouder werden overghesonden, om daer uyt te kiesen, ofte de oude te continueren, het een jaer sesse, ende 'tander jaer seven, de welcke alsdan by den Baillin moeten beêêdicht werden.

Schepenen en moghen maer twee jaren dienen; by privilegie van Philips van Bourgoingen, ende Octroy van den jare 1522, ten ware sy by electie vercontinueert ofte by verhooghinghe tot Heer Burghermeester verkooren waren, daer men als dan den Grave, ofte nu de Stadthouder, moet van veradverteren, by Privilegie van Keyser Caerle 1524. ende soo wie van Schependom verdragen is, moet twee jaer daer nae beyden eer hy wederom Schepen kan werden.

Een Schepen aflijvigh, uytter Stadt metter woone vertrocken, by voorderinghe tot hoogher digniteyt verkooren, ofte om sijn misdraghen onnut ver-

klaert zijnde, kiesen Burgermeester ende Schepenen by den meesten ghevolghe een andere in de plaetse, binnen de eerste drie daghen daer naer, ende doen eedt op 't manen van den Bailliu ofte Schout, ten ware de Grave selfs in de Stadt ware.

Schepenen sijn ghedelegeerde Rechters over geheel Schouwen, als oock over eenige Dorpen in den Lande van ter Tholen, als oock Sommelsdijck, in alle criminele saecken, die volghens de Keure van Zeelandt, bericht pleghen te werden by de Hooge Vierschare van de Grave, volghende seeckere commissie ghegheven by Maximiliaen, in date den lesten Januarij, 1511. Ende vermoghen op 'sGravensteen in civile boeten te sententiéren met haer vijven, maer in criminele saecken niet min, als met seven, ofte meer; maer in civile saecken moghen sententiéren met hun dryen, ofte meer; by privilegie van Hertogh Aelbrecht ghegheven in den Jare 1375.

Interlocutoire sententien van Schepenen, ten deffinitive reparabel zijnde, hebben hare executie, niet teghenstaende appellatie. ten ware dat het selve mede brachte eenighe bysondere ghevolghe. Ende deffinitive sententien ter somme van 10 ₶ Vlaems ende daer onder, tot 4 ₶ Vlaems, niet tegenstaende appellatie, hebben volkomen executie, midts dat de triumphant cautie stelle 'tghewijsde te voldoen van de tweede instantie; maer wijsen by arreste, ter somme van 4 ₶ Vlaems, ende daer onder.

Daer zijn vier en twintich persoonen die representeren den Raedt der selver Stede, die in den aenvangh van hare bedieninghe moeten eedt doen.

Dese hebben de denominatie van Schepenen soo uyt hun selven als uyt het lichaem van de Stede, ende moeten eer de selve ter voorsz. denominatie procederen, alle jare eedt doen tot vermaninghe van den Bailliu, dat sy sullen kiesen de nutste, ende bequaemste daer toe dienende.

Alsser een plaetse van de vier en twintich Raden open is ter oorsaecke, gelijck als van Schepenen is geseght, soo procederen de andere binnen veerthien daghen daer naer, tot denominatie van drie andere persoonen, die sy den Grave, ofte sijnen Stadthouder over senden, omme daer uyt een ghekooren te werden, die mede moet eedt doen als vooren.

By aldien yemandt van de vier en twintich verkooren werdt tot Burghermeester, Schepen, Thesaurier, ofte andere bedieninge, dependerende van de Stadt, soo sal hy, niet teghenstaende de selve electie, van den ghetale van de vier en twintich blijven, ende sal sijn plaetse onder de selve daerom niet vaceren.

Daer en magh gheen Raedt gheleght worden dan met seven Schepenen, twee

twee Thesaurerieren, ende twee Raden, ofte meer, ende moeten de voorsz. vier en twintige alletijdts gheroepen werden in alle Raden, ende noodtsaecken van der Stede, groot ende kleen, uytghenomen alleenlijck, in materie der Vierschare, ende Justitie aengaende.

Thesaurieren sijn vier in ghetale, en dient yeder een van de selve vier jaren achter een volghende, ende werden verkooren by Burghermeesters, Schepenen ende Raden, mette meeste stemmen, alle twee jaren twee nieuwe, in de plaetse van twee afgaende.

De Thesaurieren hebben den ontfangh, ende administratie van de Stede goederen ghesamentlijck, sonder daer omme by beurte te cavelen, ende moeten hun Comptoir houden in een Kamer, om aldaer van der Stede penningen ende lasten te tracteren.

De selve hebben een Boeckhouder ofte Clerck, hem van reeckeninghe te houden verstaende, die by advijs van Burghermeesters, Schepenen, ende Raden ghestelt wordt.

De Thesaurieren doen jaerlijcx hunlieden reeckeninghe in goeder forme op St. Stevens dagh, voor het creéren van de Burghermeesters op den Stadthuyse met openen deuren, ende openen venster, in presentie van Bailliu, Burghermeesters, Schepenen, ende Raden, ende alle de ghene van de Poorteren, die daer jeghenwoordich willen wesen.

Niemandt vermagh Thesaurier te werden, hy en hebbe twaelf jaren poorter, ende binnen der Stede woonachtich gheweest; ende een plaetse van Thesaurieren vaçerende om redenen, als boven van Schepenen, ende Raden verhaelt, moet binnen den derden daghe gheprocedeert werden ter electie van een ander.

De Secretarisen werden verkooren alleen by het Collegie van Schepenen, maer de Pensionaris wordt by den Rade verkooren.

De Secretarisen zijn, ende moeten mede present wesen, soo in de vergaderinghe van Schepenen, als oock van de Raden, ende registreren het ghene by de Wet ofte Raedt gheordonneert, ende besloten wordt, midts alleen hebbende een deliberative stemme, ten sy de selve mede Raedt ende Vroedtschap sijn, ghelijck oock de Pensionaris; behouden in soodanighen ghevalle, haer stemme als Raedt, haer leven langh gheduerende.

Niemandt magh Secretaris wesen, ofte hy moet twintich jaer Poorter gheweest zijn, als van Burghermeesters ende Schepenen is ghesecht; by Privilegie van Philips van Bourgongjen.

De Pensionaris, soo wanneer daer eenighe is, wordt mede in den Raedt

gheroepen, ende seght sijn advijs als de Secretarisen. Wordt ghemeenlijck voor twee jaren aenghenomen, doch en werdt in sijn commissie gheen tijdt gheexpresseert; ende de voorsz. jaren omme zijnde, moet continuatie versoecken; is oock niet noodigh dat hy te vooren Poorter gheweest zy.

De Pensionaris, ofte yemandt anders, weder ghekeert zijnde van eenighe daghvaerden, is ghehouden rapport te doen van het ghene aldaer is ghebesoingneert, oock van saecken die hem ghelast zijn secreet te houden, onder hoedanighe verbintenisse het zy.

De Stadt van Zirierzee heeft zedert den jare 1 6 3 2, geen Pensionarisen ghehadt, maer laet het selve ampt nu bedienen hare Secretarisen, over handt by jaerlijcxsche beurten, ghelijck noch teghenwoordich sulcx werdt onderhouden.

Alle dese ghedachte ampten werden nu bedient ende loffelijck uytghevoert by de volghende Heeren;

Burghermeesters,

De Heer Niclaes van Heyst, *Heer Burghermeester.*
De Heer Cornelis Willemsz. Kooper, *Ghemeente Burghermeester.*

Schepenen,

Nicolaes van Heyst.
Mattheus Rollandt, *oudt Burghermeester.*
Mr. Pieter de Witte, *oudt Burghermeester.*
Mr. Hubrecht Stoutenburgh.
Iacob vander Maerssen.
Cornelis Verheye.
Pieter Pieterson.
Yeman Vierlingh.
Arnoldus de Cocq.
Hendrick Berweyde.
Mr. Rochus Mogge.
Mr. Job Waersegger.
Mr. Iustus Teelinck.

Secretarisen, bekleedende oock het ampt van Pensionarisen.

Mr. Herman de Hubert.
Mr. Marinus Stavenesse.

Thesaurieren,

Iohan Rute, *oudt Burgermeester.*
Quirijn Matheusz. Cocq, *oudt Burghermeester.*
Job de Jonghe, *oudt Burghermeester.*
Job Hollenboom.
Adriaen Ian Ockers, *Secretaris van Thesaurieren.*

Raden.

Raden.

Nicolaes van Heyst.
Cornelis Willemsz. Kooper.
Mattheus Rollandt.
Mr. Pieter de Witte.
Mr. Hubrecht Stoutenburgh.
Iacob vander Maerssen.
Cornelis Verheye.
Pieter Pieterson.
Yeman Vierlingh.
Mr. Rochus Mogge.
Mr. Job Waerseggher.
Mr. Marinus Stavenesse.
Iohan Rute, *oudt Burgermeester.*
Job de Jonge, *oudt Burgermeester.*
Adriaen de Hubert, *oudt Burgermeester.*
Adriaen Iohan Ockers, *oudt Burgermeester.*
Leonardt Cocq, *out Burgermeester.*
Gijsbrecht Ockers, *oudt Burgermeester.*
Mr. Iacob Hoffer, *oudt Burghermeester.*
Iacob Symonsz. Hollenboom.
Mr. Lieven Cocq, *Ghecommitteerde Raedt, ende ter Admiraliteyt van Zeelandt.*
Ocker Willem Ockers.
Leendert Schuyrbeke.
Herman de Keyser.

Commissarisen ende Rentmeester van de vier Bannen van Duvelandt.

De Stadt van Zirickzee is Heere van de Hooghe Heerlijckheyt van de vier Bannen van Duvelandt, by koop van Decrete daer aen gekomen zijnde uyt den sterfhuyse van Marquis Maximiliaen van Bourgongjen, Heere van Beveren, in't jaer 1567, waer over zijn successivelijck vier Commissarisen, ende een Rentmeester, t'hans

Nicolaes van Heyst.
Cornelis Willemsz. Kooper.
Mattheus Rollandt.
Mr. Pieter de Witte.
Pieter Couwenburgh, *Rentmeester.*

Heemraden van den Lande van Schouwen, van de welcke hier vooren is ghesproocken.

Cornelis Willemsz. Kooper, *Præses van Heemraden.*
Gijsbrecht Ockers.
Heyndrick Berwey.
Yeman Mogge.
Iacob Rollandt.

Mr. Adriaen

Mr. Adriaen de Hubert.
Nicolaes Cromſtrien.
Mr. Steven van Bellem.
Mr. Pieter de Witte, *Opperdijckgrave*.
Gijſbrecht Ockers, *Penninckmeeſter*.
Ian van Borre, *Clercq*.
Lieven Ianſz. Yſerkorf, *Landtmeter*.
Antonius Mulock, *Landtmeter*.
Pieter den Breen, *Landtmeter*.

Weeſmeeſters.

Gijſbert Ockers, *Præſes*, *oudt Burghermeeſter*.
Adriaen de Hubert, *oudt Burghermeeſter*.
Mr. Iacob Hoffer, *oudt Burgermeeſter*.
Leendert Cocq, *oudt Burghermeeſter*.
Mr. Willem Pous.
Iacob Golſius, *Secretariꝰ*.

Landt-Rechters.

Deſe zijn ingheſtelt in plaets van Proviſoir ende Dekens, werden jaerlijcx by den Raedt der Stede Ziriczee, ofte nieuwe verkooren, ofte d'oude ghecontinueert, ende hebben over de Landtſaten de judicature van pachten, ende penninghſchulden, ende is alle jare den afgaenden Heer Burgermeeſter Præſes over dit Collegie, beſtaende t'hans uyt de volghende Heeren;

Matheus Rollandt, *Præſes*.
Bonifacius Staveneſſe.
Iacob de Cocq.
Mr. Ewout de Hubert.
Mr. Iacob Hoffer, *Secretariꝰ*.

De plaetſen ende Dorpen, die onder het Landtrecht der Stede Ziriczee hebben gheſtaen, ende als noch ſtaen, zijn deſe;

Eerſt in Schouwen.

Brouwerſhaven heeft voor deſen gheſtaen onder het Landtrecht der Stede van Ziriczee.
Haemſtede.
Burgh.
Renniſſe.
Weſtenſchouwen.
Noordtwelle.
Zuydtwelle.
Elckerzee, met het ghehuchte van *Scharendijcke*.
Serooſkercke.
Kerckwerve.
Ellemeet, met het ghehuchte van den *Ouwendijck*.

Nieu-

Nieuwerkercke in Schouwen.
Rengerſkercke.
Loopers Cappelle.
Brydorpe.
Claeſkercke, met het ghehuchte, ghenaemt den *Oſſe.*
Duyvendijcke.
Coudekercke.
Brieſkercke, vergaen.
Oudt Zuydtkercke, vergaen.
Nieu Zuydtkercke, vergaen.
St. Jacobskercke, vergaen.
Clouſkinderkercke, vergaen.
Simonſkercke, vergaen.
Worſand, vergaen.

In Duvelandt.

Ouwerkercke.
Nieuwerkercke groot ende kleyn Ambacht.
Cappelle.
Vianen.
} Zijnde de vier Bannen van Duvelandt, die haer by accoordt dit Landtrecht hebben onderworpen.

Ooſterlandt, groot ende kleen Ambacht, heeft by accoordt haer oock dit Landtrecht onderworpen.

In den Lande van ter Tholen.

Staveniſſe met de *Zuydtmoer.*
Kempens hofſtede.
Moggerſhil, vergaen.
Weſtkercke.

Verhael van Gheeſtelijcke gheſtichten. Beſchrijvinghe van de Monſterkercke. Kerckelijcke perſoonen.

TUſſchen het weereldtlijcke, ſullen wy het gheeſtelijcke oock in voegen. Van oudts hebben hier gheſtaen verſcheyden Clooſteren, nu verdeſtrueert, ofte tot ander ghebruyck verandert. Als,

Het Convent, ofte Clooſter van de *Drie Koninghen*, daer van noch den Boomgaerdt overigh is, ende eenige andere reliquien.
Minnebroeders.
Broodt-ſuſteren.
Jacobijnen.
't Bagijnenhof, daer van als noch den toorn overich is met den achtergevel van de Kerck, met t'ſamē noch eenige huyſkens.

De *Firmarije* ontrent 'tvoorsz. *Bagijnenhof*. Sommige seggen dat het gebou vande Firmarije is geweest de Fabrijcke vande S[t]. Jans Heeren, daer de selve in gewoont hebben, ende daer naer is geoccupeert gheweest van de Dominicanen, ende op het leste van de Firmariers.

Wat Ordre dat die onderhouden hebben, werdt ghetwijfelt. Soude gelooven dat het *Frere Mineurs*, *Fratres Minores*, ofte Minnerbroeders zijn geweest.

Bernarditen.

Graeuw-susteren, ofte *Swarte-susteren*.

De oude Fabrike van de S[t]. Ians Heeren, ofte Templieren, de welcke op eenen nacht niet alleen tot Ziericzee, maer oock over gheheel Europa zijn ghemassacreeert, ende vermoordt ghewordeu, behalven eenighe weynige. die van selfs vergaen zijn. Hier van heeftmen noch over eenige jaren ghesien den ingangh, zijnde een hooghe steene poorte van rooden steen met arduyne speclaeghen, ende beeltenissen van Leeuwen, ende anders voorsien, seer konstigh ghewrocht. Daer over respondeerde een straet, die als noch de S[t]. Ians strate ghenoemt werdt, de welcke, als men secht, gedient heeft tot peerdestallen van de Templieren.

t'Hans onder de publijcque ghebouwen, daer de Stadt van Ziriczee met goede reden op roemen mach, is te stellen de Hoofikercke, genaemt *S. Lievens Monster*. Hare groote, ende schoonheyt ghelooft men eertijdts noch veel aensienlijcker gheweest te hebben, eer sy in den jare 1466. door het hemelschs vier ofte den blixem, dapper wierde mishandelt. Niettemin het ghebouw, dat teghenwoordich noch staet, is ganschs deftich, gheheel opgemaeckt uyt arduyn, zijnde weynighe kercken in Nederlandt by dese te verghelijcken.

Dese kercke heeft van binnen eenen schoonen orgel, in den jare 1548, opghemaeckt, by Nicolaes Nijckhof, in de laetste belegheringhe van den jare 1574, by de Heeren van de Stadt van de Spangjaerts met groot geldt gheredimeert.

In den jare, 1569, is oock met medegheven van de Burghermeesters der Stede Ziriczee by de Kerckmeesters aldaer, in dier tijdt wesende in dienst, ghemaeckt aen de Zuydtzijde van de voorsz. Kercke een Cisterne, ofte grooten waterback met sercken, ende trappen daer in gaende, alwaer staet dese inscriptie;

Cor-

Cornelius Gulielmus, & Adrianus Livinus à Lisâ Coss. *M. Marinus Baltazarus, Leonardus Rutgerus, Nicolaus Gulielmus, & Herennius Wissonis, Æditimi, hanc cisternam multos annos desideratam ad maximum Reip. usum, & commodum tandem F. C. A°. à Christo nato*, 1569.

Ende dese Cisterne ofte waterback, is seer dienstich ende gheriefljjck voor de burgherye deser Stede, insonderheyt des somers als het langhe droocht, ofte des winters als het langhe vriest, waer uyt oock somwijlen in soodanighe gheleghentheyt van vorst, voor de voorsz. burgherye ghebrouwen werdt soo wanneer de brouwers gheen versch water en konnen bekomen.

Daer werdt geseght, ende by verscheyden gelooft, dat in ouden tijden seeckeren Lombaert in dier tijdt binnen Ziriczee, alle de Capellen rondtsom het Choor van de groote Kercke tot Ziriczee alleen tot sijnen koste soude hebben ghebouwt, om dat hy in de Kercke aldaer soude moghen begraven werden, ende niet op onghewijde aerde.

Tot waernemen van het uyterlijcke wesen van dese kercke, zijn nu ghestelt;

Iacob Symonsz. Hollenboom, *Præses.*
Lieven Iansz. van den Hove.
Ian Nachtegael.
Franco vander Weel.

De rechte Godtsdienst, zijnde het voornaemste dat in kercken waer te nemen is, werdt niet alleen hier, maer oock elders, niet alleen in de Nederduytsche tale, maer oock Fransche, ghedaen met eenen uytmuntenden yever, niet alleen van de voorgangers, maer oock van de geheele andere Gemeente.

De Nederduytsche Predicanten binnen der Stede Ziriczee, sijn vier in ghetale, ende werdt, midts het goedt accres van de Ghemeente Jesu Christi aldaer, haest den vijfden verhoopt; ende zijn teghenwoordich dese;

M^r. Godefridus Udemans.
M^r. Martinus Bruynvisch.
M^r. Iacobus Dapperus.
M^r. Petrus Laccherus.

De Ouderlinghen zijn acht in ghetale, ende teghenwoordich dese;

d'Heer Adrianus Hofferus, *Rentmeester Generael over Zeelandt Beoosterscheldt.*
d'Heer Nicolaes van Heyst, *teghenwoordich Heer Burghermeester.*

d'Heer Quirijn Cocq, *oudt Burghermeester.*	Willem Cornelisz. Keyser.
d'Heer Gijsbrecht Ockersse, *oudt Burghermeester.*	Lieven Iansz. van den Hove.
	Adriaen Andriesz.
	Meerten Iansz.

De Predicant van de Fransche Kercke, is teghenwoordigh;

Mr. Antony Clement.

De Ouderlingen aldaer zijn drie in ghetale, ende tegenwoordigh;

d'Heer Ian Rute, *oudt Burghermeester.*	Ian du Bois.
	Leendert Harinckman.

Neffens de Monsterkercke klimt op eenen toorn. Dese, soo nu staet, alhoewel noch in sijne frabrijcke admirabel ende seer hooch is, gaende vele andere te boven, was maer ghekomen tot een derdepart van de voorgenomen hoochte, ende soude daer boven, insonderheyt op het laetste derdepart, soo doorluchtigh ende treffelijck ghemaeck zijn gheweest, daer van het eerste model noch voorhanden is, dat hy alle toorens ende Fabrijcken in de seventhien Provintien niet alleen, maer oock in vele andere landen ende Koninckrijcken, verde te boven soude hebben ghegaen, ten ware Godt almachtigh gheliefr hadde het selve door een stercken storm van windt, ende blijven ter Zee van verscheyden koopvaerdye schepen, te beletten, daer van op eenen nacht ontrent de klippen van de Keyser, ende Keyserinne, soo vele schepen bleven, niet op een ordinarise, maer schrickeljcke maniere, sulcx dat boven de vijf hondert weduwen binnen Ziriczee op de selve nacht ghemaeckt wierden, behalven andere boodtsghesellen, die jonghe luyden waren, ende meest inboorlinghen aldaer, daer van men in ouden tijden veel plach te mentioneren, onder welck voorsz. model, het welcke over eenige jaren door ordre van de Kerckmeesters op een plate ghesneden is, vertoont werden de naervolghende Nederduytsche Rijmen die, hier onder ghestelt zijn. Dus,

——— pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Eenen Keldermans, die ghesegt werdt een Hoochduytsch gheweest te zijn, is Fabrijck meester van dit werck gheweest. Door dit blijven van schepen, is de koophandel soo seer vergaen geweest, dat het gheheele werck is

is blijven steecken, na dat het selve op een derdepart maer was ghekomen, sulcx dat moedt noch spoedt en is gheweest om het selve te vorderen, maer men ghenoodtsaeckt is gheweest om het voorsz. werck te sluyten, boven op den toorn een deck ofte kappe te stellen, ghelijck men noch huyden ten dage kan sien.

De Weereldt roeme vry haer seven Wonderheden,
Die sy Mirak'len noemt, ick niet te min met reden,
Ick Ziriczee sal doch roemen dit Wonderbaer
Ghebou, dat Monstet *hiet, end'* Monster *is voorwaer,*
End daer van sal ick u, ô Keldermans, *lof gheven*
U; door Wiens kloeck vernuft dit stuck is aengheheven.
O droeve Windt, ô storm, die't stuckwerck onvolmaeckt
Door groot verlies van volck, end' schepen hebt ghestaeckt.
Wie sou dat niet met recht in sijn volmaecktheyt loven,
Daer't onvolmaeckte veel volmaeckte gaet te boven?
Dan niettemin 'tis ons ghenoechsaem een verblien,
In plaets van't volle werck, dit beeldt daer van te sien.

Scholarchen van de Latijnsche, Fransche, ende andere Stadts schoolen.

Mr. Herman de Hubert.	Dr. Iohannes Dagh.
Mr. Marcus Stavenesse.	

Het Collegie van Leenmannen Beooster Schelde, residerende binnen de Stadt van Ziriczee.

De Heer *Adrianus Hofferus*, Heere in Bommenee, Rentmeester Generael van Zeelandt Beooster Schelde, &c. President van Leenmannen.	Job de Jonghe.
Adriaen de Hubert.	Mr. Pieter de Witte.
	Mattheus Rollandt.
	Mr. Hubrecht Stoutenburgh.
	Iohannes Becius, *Schout van Leenmannen.*

Rentmeesters van de Edele, Groot moghende Heeren, de Staten van Zeelandt, residerende binnen Ziericzee.

De Heer *Adrianus Hofferus*, Heere in Bommenee, Rentmeester Generael van de Graeflijcke Domeynen, &c.

De Heer *Nicolaes van Heyst*, Rentmeester van de Geestelijcke ende gheannoteerde goederen over de Stadt Ziericzee, Eylande van Schouwen, annexe Polders, ende Heerlijckheyt van Sommelsdijck.

De Heer *Adriaen de Hubert*, Rentmeester van de gemeene 'sLandts middelen van Consumptie, over 'tvoorsz. Quartier.

De Heeren, *Matheus Rollandt*, ende *Iob de Ionge*, Rentmeesters respective over de voorschreven Quartieren vanden hondertsten penninck.

Colonellen, Capiteynen, ende Schutters van Ziericzee.

Colonellen.

Matheus Rollandt.
Mr. Pieter de Witte.
Gijsbrecht Ockers.

Capiteynen.

Bonifacius Stavenesse.
Yeman Mogge.
Mr. Adriaen de Hubert.
Willem Boenaert.
Matheus Cocq.
Zacharias de Munick.
Lieven Iansz. van den Hove.
Leendert de Klerck.
Pieter Verbrugghe.
Ian Aelbrechtsz. vander Heucht.
Ian Yemansz. Schuerbeke.
Antonius Gerritsz. vander Port.

De Stadt Ziericzee, boven voorschreven twaelf Burgherlijcke compagnien, is noch versien met vier compagnien Schutters, bestaende uyt de gequalificeerste poorteren, ghedestineert specialijck ter verseeckeringh van de Magistraet tot een lijfgarde, ende zijn;

De oude Schutters.
De nieuwe Schutters.
De oude Cleuveniers.
De jonghe Cleuveniers.

Capiteynen te Water.

Door sorghe ende last van de Edele Moghende Heeren Raden ter Admiraliteyt in Zeelandt, heeft de visscherye altijdt gheconvoyeert gheweest met vier Ree-zeylen, volghens de resolutie daer van zijnde in date den 26 April, anno 1621, luydende als volght; Vier schepen by de visscherye van Ziericzee by Noorden, doch gheduyrende den Harinck-teelt maer drie; ende daer naer wederom

wederom vier, te weten; *Kempe*; *Quirin Mangelaer*; *Abraham Cuyper*; ende *Willem Jansz. Block*. Ende den 13 April anno 1622, is dese Resolutie ghecomfirmeert, volghens de ordre op de veylinghe van de Zee, in den Haghe ghenomen den 15 April 1623. Dese resolutie is midts de noodighe ende swaere besettinghe van de cust van Vlaenderen, ende andere verhinderinge, niet successivelijck naer ghekomen, sulcx dat nu dese twee Reezeylen voor de Haven van dese Stadt zijn gheaffecteert, waer op Capiteynen zijn dese twee navolghende;

Buyten Duyns.

Cornelis Mangelaer.
Gillis Iansz. Grof.

Binnen s' Landts.

Pieter Eeuwichrijcke.
Bartholomeus Verhelle.

Equipagiemeester van s' Landts schepen.

Cornelis Ioosz.

Licentmeester.

Pieter Pieterson.

Contrerolleur ende Chaster.

Wouter van Heyst.
Philip Teunisse.

Hooftneringhen tot Zierickzee.

De Hooftneringen binnen der Stede Ziriczee, zijn dese drie; de Visscherye, ofte visschers neeringe; de Sout ofte keet-neeringhe, ofte het soutsieden, ende de Meede-neeringhe ofte Meede-reeden; daer by voor een vierde wel magh werden byghevoecht de Landtbouwerye, ofte landtneringhe, de welcke alhier by allerley soorten van menschen, seer wordt gheexerceert.

De Sout-neringhe is een aensienelijcke neringhe, ende wel de oudtste van dese Stadt, de regierders van dien zijnde werden genaemt, Deken ende Ommeganghers; hebben hare kamer ofte vergaderplaetse nevens het Stadthuys, ende die daer mede ommegaen, worden ghenaemt Panneluyden, ende plagh den inwoonderen alhier groot profijt toe te brenghen, ende alhoewel de voorsz. sout-neringe over eenighe jaren seer vervallen is gheweest, is nochtans nu wederom in fleure, ende accresceert noch jaerlijcx door de goede smaecke van de profijten, die sy daer wederom van trecken. Over eenighe van dese neringhe zijn ghestelt Overdekens, Dekens, Ommeganghers ende Rentmeesters.

Het Visschers Gilde.

Adriaen de Hubert, *Over-Deken.*	Cornelis Vrolijck.
Leendert Cornelisz. Weute, *Deken.*	Lieven Decker.
	Marynus Snack.
Ommegangers.	Symon Dingmansse.
Cornelis Looper, *oudt Deken.*	Job Cornelis Heynsse.
Teunis Pietersz. Trommel, *oudt Deken.*	Iacob Bosschenbly, *Secretaris.*

'tGhetal van de visch-schepen van dese Stadt, bestaet in ontrent de 80 zeylen.

Keurmeesters van de Meede.

Over-Dekens.	Yeman de Cocq.
Mr. Hubrecht Stoutenburgh.	Iohannes Mulock.
Mr. Rochus Mogge.	Matheus vander Maerssen.
	Matheus Quirinsz. Cocq.
Keurmeesters.	Cornelis vander Maersse.
Henrick vander Schouwen.	Lieven Yemanse Schuerbeke.

Sout ende Keet-neringh.

Deken.	Cornelis Iansz. Dringer.
Leendert Lievensz. Mandert.	Cornelis Cocq.
Ommegangers.	Laurens Iansz.
Iacob Adriaen Maersse, *out Deken.*	Yeman Mogge.

'tGhetal van de soutketens monteert ontrent de nomber van veertich pannen.

Schippers Gilde.

Mr. Iacob Hoffer, *Over-Deken.*	Antonius Croone.
Job den Boer.	Maerten Lievensz. Bijl.
Ommeganghers.	Pieter Jobsz.
Cornelis Swane.	Roel Iansz.
Claes den Roscam.	Herman Cornelisz.

Arnol-

Arnoldus de Wael, *Havenmeester.*

'tGhetal van de smalle schepen, waterschepen, schuyten, beloopt over de hondert vijftich.

Binnen dese Stadt resideert mede een Graeffelijcke Bakenaer, die de stroomen ende gronden Beooster Scheldt afbaeckent, ontfanght sijne commissie, ende werdt by de Heer Rentmeester Beooster Schelt ghestelt. Desen Bakenaer bakent voorby Willemstadt, tot het Zandtbaken. Noch bakent de selve Bakenaer den Hals, tot voorby Sommelsdijck, tot de Beeninge Thol.

Godts-huysen.

Adriaen Fransz. gebooren van Brouwershaven, overleden tot Ziericzee den 26 Junij, anno 1567, heeft tot fundatie van een Oude manhuys binnen der Stede Ziericzee, ghelegateert de twee derdeparten van alle sijne goederen, maer is, door twist onder sijne erfghenamen ontstaen, eerst opghericht ende in treyn ghebracht anno 1585, ende daer naer binnen den jare 1606, by den overlijden van d'Heer en M^r. Daniel Jacobi, Ghecommitteerde Raedt van weghen de Stadt Ziericzee tot Middelburch over Zeelandt seer verrijckt gheworden; boven den ingangh van welck huys staen, tusschen de schilderye van eenige oude Mans hoofden, dese woorden; *Senectutem honora*; dat is, *Eerdt den ouderdom.* Ende daer onder;

Tot dese situatie ,, toont elck u gratie,
Morghen of heden ,, betoont nu deucht,
Sulcx als ghy meucht ,, 't Werdt u ghebeden ,
Op dat werde volbracht ,, de meyningh bedacht,
Van den Fundateur midts desen ,
Wiens Ziele present ,, by Godt bekent ,, in ruste moet wesen .

Het Weeshuys der Stede Ziriczee is op het jaer 1569, seer vergroot, ende aen betimmert, alwaer vooren in de ghevel staet in een harden steen ghehouwen dese inscirptie;

Adrianus Huybert, filius Nicolai, hujus Ædificii primum posuit lapidem Patre cum Bartolomæo Cau Coss. *Anno 1596 in Junio.*

Boven de deur van den eersten ingangh, zijnde noch een ghedeelte van de oude timmeragie, staen gheschildert eenighe Weesen in het roode ghekleedt, zijnde een teycken van het wapen van Ziriczee, met t'samen eenige

vrouwen, ende dochters, de voorſz. Weeſen van werck verſorghende, ende onderwijſende; met dit onderſchrift.

Betoont uw liefde aen deſe arme Weeſkinderen hier, ende tot allen plecken,
d'Onghehuyſde van hunluyden in u huys wiltſe oock verſaden,
Siet ghy haer naeckt gaen, wilt haer oock decken,
Uwe eyghen vleeſch en ſult ghy nimmermeer verſmaden,
Want alle die ghene die tot bermherticheyt haer aelmoeſſen gheven,
Die ſullen van Chriſto ontfanghen ſyn eeuwigh leven.
Alle die haer ooren ſijn ſtoppende voor dat roepen der ermen,
Die ſullen oock roepen, doch God ſal haer niet ontfermen.

Dus zijn in deſe Stadt gheſticht;

Het Oude mannen huys.	St. Iacobs huys, St. Antonis huys. } *Oude vrouwen huyſen.*
Het Weeſhuys.	St. Rochus huys.
Het Gaſthuys.	Het Oude vrouwen viſſchers huys.
Leproſen huys.	

Het huys van de Heer Adolph van Cleve, daer in hy tot Ziericzee plagh te woonen, is nu teghenwoordich bequaem ghemaeckt voor dit oudt Man, ende Vrouwen huys voor de viſſchers van deſe Stadt, alwaer ſy wooninghe ghenieten. Ende de boomgaerden ende hoven van playſançe, die men met een vervallen Speelhuys aldaer over eenighe jaren noch placht te ſien, zijn by Theſaurieren der ſelver Stede, op het jaer 1617, by authoriſatie van den Rade der Stede Ziriczee, uytghegheven, ende verkocht om te betimmeren, ende is aldaer een ſtrate doorgheſlaghen, die als noch Raveſteyn ghenaemt werdt.

Naer dat de Boomgaerden van het huys van de Heere van Raveſteyn, ende het Schutters Hof der Stede Ziriczee, ghelegen hebbende naeſt ende vaſt aen malkander, by Theſaurieren aldus uytghegheven waren om te betimmeren, ende dat nu de ſtraten, die daer door gheleyt waren, wat begonden betimmert te werden, ſoo is by de ſelve Heeren Theſaurieren goet gevonden te laten maecken op de rechte ſtraet, Raveſteyn ghenaemt, in het jaer 1624, een poorte, om lancx de Havendijcken naer het hooft ende elders te gaen, ſeer net ende fraey met arduyn verçiert, ghenaemt de Schutters poorte, vermidts de ſelve is ghemaeckt recht over de plaets, daer het Schutters Hof gheſtaen heeft, daer in bewrocht zijn ſoo naer buyten de Stadt, als

van binnen teghens de straet, groote arduyne steenen met dese inscriptien; by de Heeren Magistraet doen maecken, by de Rector van hare Latijnsche Schole. Ende eerst van buyten op het inkomen van de Stadt staet aldus;

Hæc excitata fabrica est
Cornelio Stephani Coper
Consule, & Jobo Junio.
His Adriano den Hubert,
Et Adriano Hoffero, & his
Juncto Lenardo Cocquio,
Janoque Mogghe, ærariis,
Scribâ Adriano Ockerio.

Ende van binnen de Stadt, responderende recht over de straet, staet ghehouwen aldus;

Jecere saxum primulum
Jodocus Huybert, & Rochus
Hofferus, Ieman Cocquius,
Et Adrianus Mogghius,
Ærariorum filii.
Queis da, Jehova, gratiam
Ut Urbem, & Urbis mœnia
Ritu paterno protegant.

Wat belanght de sterckte van dese Stadt, leght rondtomme in den rinck van eenen steenen muer besloten, uytghenomen in het aenkomen van de Nieuwe haven. Dese haven hebben de Heeren van de Stadt over eenighe jaren doen graven, tot wel een halve mijl buyten de Stadt, loopende tot in dien arm van de Schelde, die Zeelandt in tween splitst, dat is, in Bewesten ende Beoosten Schelde verdeelt.

Na dat dese Nieuwe haven ghemaeckt, ende doorghesteecken was, soo hebben Thesaurieren, met medegheven van de regierende Burgermeesters, in dier tijdt zijnde, in den jare 1605, op het hooft, ofte eerste aenkomen van de Nieuwe haven, tot dienste ende gherijf van de vreemde kooplieden ende schippers aldaer aenkomende, laten maecken een fraey huys, alwaer boven de deure van den ingangh ghemetselt is een blaeuwen arduyn steen, met het naervolghende opschrift;

Levinus istâ Consul Urbe Werckendeth
Collegam habeat Ockerum sibi Boeye,
Ærario autem publico hicce præfecti
Paulus den Huybert, inde Rochus Hofferus,
Et cum Iohanne de Jonghe, Georgius Petri,
Cum structa ad oras hæc Domus marinas est,
In publicum usum, publico ære, ponente
Cornelio laterem Georgij primum.

Chronologicum.

MeY VIerWerf VIere sterCk Was, eLCk Versta 'tbesCheyt,
ALs hIer Is aen het WerCk den eersten steen geLeYt.

Dit was het ghene ick van dese oude ende beroemde Stadt t'hans konde segghen; met het welcke, daer by voeghende het ghene elders, in het Tweede Deel, daer van gheschreven is, de inghesetenen haer wel sullen willen laten verghenoeghen, tot dat eenmael die geestighe handt van den Heer *Adrianus Hofferus*, Rentmeester Generael van Zeelandt Beooster-Schelde, die ons gantsch mildelijck, naer sijne sonderlinghe beleeftheyt, van verscheyden stucken voorsien, ende, volgens sijne sonderlinge gheleertheyt, ende volmaeckte kennisse van sijns vaderlandts oude ende tegenwoordige gelegentheyt, meermael onderrecht heeft, voornamentlijck aengaende den lande van Schouwen, ende de Stede Ziriczee, haer eens sal ghelieven te roeren, om op den kop van hare vaderlijcke Stadt te vlechten soo eene çierlijcke ende onverwelckelijcke croone, als men schuldich is aen hare loffelijcke daden ende verdiensten te gheven.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
ZIRICZEE.

'tWa-

't Wapen van Brouwershaven.

BESCHRIIVINGHE
van
BROUWERSHAVEN.

Et herkommen van de namen van andere Steden is veeltijdts onseecker. De naem van Brouwershaven brenght niet alleen de rechte oorspronck van haer self mede, maer gheeft oock ons duydelijck te kennen het voornaemste middel, ende de aldereerste neringhe, door welcke sy opghekomen is.

In oude tijden wierde ofte niet genoechsaem soet ende bequaem water, in Zeelandt gevonden, ofte niet de kosten waerdt geacht het soete water uyt de naest aenlegghende rivieren met waterschepen te halen, om daer door bier aen de inghesetenen van de eylanden van Zeelandt te verschaffen. Tot onwederspreeckelijck bewijs daer van sal dienen het volghende, dat onder de oude Keuren van de Stadt Middelburch alsnoch staet te lesen; In de maendt van November doen de Burgermeesters een acte gheven aen „ alle Biersteeckers, daer by dat haer belast wordt oplegh van bieren te doen, „ den nomber van hondert tonnen elcken biersteecker, te weten, soo van soor- „ ten van bieren, soo Pharao, Israel, ende Moselaer; ende dat om reden van „ vorst; op peyne, soo by haer anders bevonden werde, by de Stadt de schade „ ende interesten, die sy daer by lijden souden aen hare imposten ende excijsen, „ oock het ongherieve van den burgher, soude op de selve biersteeckers ver- „ haelt worden. Dese Keure soude voorwaer te vergheefs inghestelt zijn, in- „ dien men in oude tijden, als wel nu, de volte van het bier, ghebrouwen in

dese eylanden, hadden konnen ghekrijgen. Immers blijckt het, dat de bieren, ghedroncken in Zeelandt, meest uyt Hollandt, ende voornamentlijck Delft, alwaer dese neringhe over eenighe hondert jaren seer bloeyende is gheweest, tot dese plaetse, als naest gheleghen, ghebracht, ende van daer na de andere eylanden van Zeelandt, vervoert is gheworden. Van dese Hollandtsche brouwers dan, ende den eersten opslach van hare bieren, ghevoert in Zeelandt, heeft dese Stadt haer naem ende eerste welvaert ontfanghen.

Dese handel van de Hollandtsche bieren, ghebruyckt in Zeelandt, heeft de Stadt van Delft in Hollandt, groote rijckdom, ende dien van Brouwershaven, hare oudtste welvaert sulcx ghegeven, dat de inghesetenen haer oock op de visscherye ende harinckvanghst met der tijdt hebben beginnen uyt te rusten, zijnde dese neringhe haer by ghebleven, naer dat de brouwerijen in Zeelandt opgestelt, ende de Hollandtsche bieren, soo als te vooren, niet ghesocht zijn gheworden.

Wat belanght de Heeren van Brouwershaven, het is sulcx, dat sy in oude tijden immediatelijck ghehoort heeft onder de Graven. Dese, met der tijdt, door noodtsaecke benepen zijnde, hebben de selve eerst tot een Leen uytghegheven aen Heer Florens van Kijfhoeck, alsoo ghenoemt naer het Ambacht van Kijfhoeck, gheleghen by Dordrecht, ghesproten uyt den huyse der Baenderheeren van Arckel, gheleeft hebbende ontrent den jare 1400. Gouthoeven in het gheslacht-register van die van Kijfhoeck, ghestelt voor de laetste drucken van de oude Chronijcke van Hollandt, maeckt van hem voor al ghewach, doch heeft niet gheweten dat hem de titel toequam van Heere van Brouwershaven.

Op den jare 1426, geschiede de slach tusschen den Hertoch van Clocester, man van Vrou Iacoba, ende Hertoch Philip van Burgundien, niet verre van Brouwershaven. De beschrijvinge daer van is in het Tweede Deel van dese Chronijcke te vinden. Dit alleen sal ick nu verhalen, dat ontrent dese plaetse, niet verre ghelegen van Brouwershaven, (daer ghesegt wordt dat wel eer een Heeren huys'ken ghestaen heeft, met namen Herckesteyn) zijn, ende worden noch dickwils verscheyden menschen beenderen ghevonden, in het uytdelven ofte graven van dulven ofte sloten, als anders, die welcke alsnoch ghetuyghenisse gheven, dat aldaer een groote slachtinghe van menschen moet gheschiet wesen.

In den jare 1468, besat Heer Adriaen van Borssellen, ghestorven te Brugghe in het ghedachte jaer, twee deelen van Brouwershaven, die naer sijn doodt aen den Grave zijn ghekomen. Ontrent de selve tijdt besat Heer Hugo

Hugo van Berghen, uyt Kermerlandt in Hollandt, een recht derdendeel van alle aenwassen, uytgorssen, ende slijcklanden, ghelegen voor ende by Brouwershaven, ende liet sich daer over noemen, Heer in Brouwershaven. Dese zijnde een seer rijck ende godtvruchtich Heer, schreef in de eerste opslach van de reeckeningen van sijne goederen, altijdt dese volgende verssen;

Goet dat nu ter tijdt is mijn,
Was eens anders, en sal zijn;
Ick heb niet meer in mijn ghebodt
Dan ick verteer, en gheef om Godt.

Den Heer van der Vere besat oock doe een derdepart van de Heerlijckheyt van Brouwershaven.

Doch in den jare 1477, heeft Vrouw Maria de twee deelen van de Heerlijckheyt van Brouwershaven, verkocht aen Wolfaert van Borsselen, Heer van ter Vere, die het derdendeel ghereedts hielde tot een Zeeusch quaedt Leen, om alle te houden tot eenen goeden onversterffelijcken erfleene, voor de somme van veerthien hondert, acht ende tseventich ponden, veerthien schellingen grooten Vlaems, volgens de inhoudt deser brieven;

Maria, by der gratien Godts, Hertoginne van Bourgoignen, van Lotheringen, van Brabandt, van Limburgh, van Luysenburgh, ende van Gelre; Gravinne van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoignen, Palatijne van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, van Namen, ende van Zutphen, Marckgravinne des Heylighs Rijcx; Vrouwe van Vrieslandt, van Zalins, ende van Mechelen; Doen kondt allen die nu zijn, ende namaels wesen sullen: Alsoo, omme 't belet van onsen teghenwoordighen grooten lasten ende affairen, ende sonderlinghe omme te wederstaene ende resisteren die Franchoysen, onsen vyanden, die ons, ende onsen landen ende ondersaten van daghe te daghe grootelijcx beschaden, 't welcke by der hulpe van goede ende van onse ghetrouwen vassallen ende ondersaten in wille ende meeninghe zijn te doene, ons van sonderlinghe grooten noode en behoeflijck is te furneren ende ons te voorsien van groote finantien ende sommen van penninghen, ende omme daer toe te konnen, wy by advijse ende goedtduncken van eenighe van onsen Rade, ghesloten ende ghedelibereert sijn te verkoopen eenighe perceelen van onse Domeynen, ende sonderlinghe de twee deelen van onser Heerelijckheyt, Stede, ende Vryheydt van Brouwershaven, met sijnen toebehooren, omme ons metten penninghen, daer af komende, te helpen in de zelve onse lasten ende affairen, t'onsen minsten quetse ende schade; omme welcke onse twee deelen te kopene, wy hebben doen versoecken onsen lieven ende ghetrouwen neve, Raedt, Kamerlingh, ende Stede-

houder

houder van Hollandt, Heeren Wolfaert van Borssele, Grave van Grandtpre, ende van Bouchen, Heere van der Vere, &c. die op dese tijdt van ons houdende is, tot eenen Zeeuschen quaden leene dat derdendeel van der selver onser Stede Heerelijckheydt, schoor, ende vryheyt van Brouwershaven, met sijnen toebehooren, midtsgaders die somme van acht ponden grooten 'sjaers, uyt ende op onse voorsz. twee deelen, omme 'tselve derdendeel, midtsgaders onse voorsz. twee deelen, by machte van den selven koope van nu voortaen te nemen, te hebben, ende te houden van ons, onsen erven, ende nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, tot eenen goeden onversterflijcken erf Leene; soo ist, dat wy den voorsz. Heere Wolfaert van Borsselen, die ons hier inne tot onsen versoecke heeft willen believen, verkoft, opghedraghen, ende overghegheven hebben, ende by den inhouden van desen jeghenwoordighen, naer rijpe deliberatie van Rade, ende advijs eerst daer opghehadt van den luyden van onsen Grooten Rade by ons wesende, den luyden van der Camere van onser reeckeninghe in Hollandt, ende van den Ghecommitteerden op 't feyt van onser Domeynen ende financien, verkoopen, opdraghen ende overgheven, voor ons, onsen erven, ende nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, onsen voorsz. lieven neve, Heere Wolfaert van Borsselen, Grave van Grandtpre, Heere van der Vere voorschreven, voor hen, sijnen erven ende nakomelingen, die voorsz. onse twee deelen van der voorsz. onser Stede, vryheydt ende heerlijckheyt van Brouwershaven, met alre Justitie, hooghe, middel ende laeghe, ende voort met al sijn vervolgh ende toebehooren; te weten, Watermolen, Windtmolen, Erfchijns, Vischthol, Vroonlandt, Pondtgeldt, Schorre, Aenwas, Thienden, Verbeteringen, Opkomingen, ende Schoutambacht, met allen exploicten van Justitien, breucken, confiscatien, criesme, besterften van Bastaerden, pontlagen, Zeedriften, ende alle andere avontuerlicke dingen, midtsgaders alle die profijten, emolumenten, inkominge ende vervallen, die daer nu zijn, ende namaels komen mogen, ende daer toe alle recht, actie, ende toeseggen, dat wy ende onse voorderen, tot op den dagh toe van huyden, voor dese jegenwoordige verkoop ende overdracht daer inne gehadt hebben, ende namaels gekregen souden hebben mogen, gelijck en in alre vryheyt, vormen, ende manieren, als wy ende onse voorsaten, Heeren ende Vrouwen tot Brouwershaven voorsz. ten desen selven dage toe dat ghehadt, beseten, ende gebruyct hebben, niet gereserveert, uytgesondert noch aen ons behoudende, dan sonder meer, onse Souverainité, manschip ende ressort, behouden dies, dat de selve Heere van der Vere, midtsgaders synen erven ende nakomelingen, Heeren ende Vrouwen van Brouwershaven voorsz. gehouden worden ter cause van den selven Leene, met den anderen Edelen, ende onsen Leenmannen van Zeelandt, ons ende onsen nakomelinghen, Graven of Gravinnen van Zeelandt, te dienen, of doen dienen in onsen

Heer-

Heervaerden naer die groote ende gheleghentheydt van den selven Leene, sonder ter cause van dien anders noch vorder in eenighe kosten of lasten te contribueren, dan ghelijck andere Edele ende Leenmannen van Zeelandt schuldich sijn te contribueren, alle welcke voorsz. parceelen naer state van reeckeninghe, daer op ghemaeckt, t'samen beloopen over onse twee deelen van der selver Stede, Heerlijckheydt ende vryheydt dat een jaer deur ander ter somme van seventich ponden seventhien schellinghen grooten, onser Vlaemscher munten 'sjaers, die wy den voorsz. Heeren Wolfaert verkoft hebben den penninck achthien, beloopt ter somme van twaelf hondert vijf ende tseventich ponden, ses schellingen onser munte voorsz. daer of men trecken ende korten moet voor die voorsz. acht ponden grooten 'sjaers, die Heere Wolfaert voorsz. voor desen verkoop ende overdracht hadde, ende hieldt tot eenen quaden Zeeuschen Leene op ende uyt onsen twee deelen voorsz. den penninck thiene, ende dat overmidts dat de selve Heere Wolfaert heeft eenen ghetrouwen zoon, daer op 'tselve quade Leen naer sijn doodt hadde moghen succederen ende besterven, maeckt tachtich ponden grooten, overmidts dat dese acht ponden grooten mede ghestelt zijn in de voorsz. twaelf hondert vijf ende tseventich ponden sesse schellinghen grooten, den penninck op achtien. Blijft ons noch voor onse voorsz. twee deelen net, elfhondert vijf ende tneghentich ponden, ses schellingen grooten, insghelijcks overmidts oock dat de selve Heere van der Vere 'tvoorsz. derdendeel van der voorsz. Stede, Heerlijckheyt, Vryheyt, van der schorre van Brouwershaven voorsz. met allen sijnen toebehooren ende die voorsz. acht ponden grooten 'sjaers, op ende uyt onse twee deelen voorsz. tot noch toe, als voorsz. is, van ons ende van onsen voorsaten gehouden heeft tot eenen quaden Zeeuschen Leene; soo hebben wy, omme der redenen voorsz. by onser wetenheyt ende goede wille, noch verkoft, op ghedragen, ende overghegeven voor ons, onsen erven ende nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, ende van Zeelandt, ende by den iuhouden van desen jeghenwoordighen onsen brieve, verkoopen, op draghen, ende overgheven, dien voorsz. onsen neve, Heere Wolfaert van Borsselen, Heere van der Vere, voor hem, synen erven ende nakomelinghen, dat selve derdendeel van der Stede, Heerlijckheydt, vryheydt, ende schorre van Brouwershaven voorsz. met allen synen toebehooren ende ghevolghe hier vooren in onse voorsz. twee deelen verklaert, midtsgaders die voorsz. acht pondt grooten 'sjaers; al 'twelck de voorsz. Heer Wolfaert tot noch toe als voorsz. staet, behouden heeft van de Graeffelijckheyt van Zeelandt tot eenen quaden Zeeuschen Leene, omme al dat van nu voortaen, te houden van ons, onsen erven, nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, ende van Zeelandt, den selven Heeren Wolfaert van Borsselen, sijnen erven, ende nakomelinghen, tot eeuwighen daghen tot eenen goeden onversterffelicken erf-Leene in allen Rechten, Vryheden,

Justitien, ende voort gelijck ende in alre vormen ende manieren, als van onse voorsz. twee deelen van der selver Stede, Heerlickheydt ende Vryheydt, met haeren toebehooren hier vooren verklaert ende versproocken is; ende dat midts ons ende t'onser behoef daer af betalende voor den penninck achte, 't Welcke beloopt, naer der avaluatien van onsen twee deelen voorschreven, ter somme van twee hondert vier ende tachtich pondt, acht schellingen grooten, komt al 't samen ter somme van veerthien hondert acht ende tseventich ponden veerthien schellingen grooten, onser Vlaemscher munten voorschreven, die welcke somme van veerthien hondert acht en tseventich pondt veerthien schellinghen grooten munte voorsz. die voorsz. Heere Wolfaert van Borsselen, Heere van der Vere, ons wel ende deughdelijcken opleggen ende betaelen sal in ghereede penninghen, in handen van onsen Ontfangher generael van al onser Financien, jeghenwoordigh of toekomende, die daer of ghehouden wordt ons goedt bewijs te doen, ende ontfanck te maken tot onser behoef, ende den voorsz. Heere van der Vere syn decharge ende brieven van recepisse te gheven in behoorlycke forme. Ende midts desen, soo hebben wy 't voorsz. derdendeel, dat die voorsz. Heere vander Vere van ons in eenen Zeeuschen Leene te houden plach, gevest ende ghevoeght tot den voorsz. tweede deelen, omme dat al t'samen te houden in eenen onversterffelicken erf Leene, als voorsz. es. Ende wy hebben geloofT, ende by den inhouden van desen gelooven, in woorden van Princesse, voor ons, onsen erven ende nacomelingen, den voorsz. Heere Wolfaert, synen erven ende nacomelingen in den voorsz. koop ende overdracht vryelijck en wel t'onderhouden, hun die te waren ende daer inne te houden, te stijven ende te stercken tegens eenen yegelicken, die hun hinder ende letsel daer in doen souden willen, in allen ende yeghelijcken de saecken voorsz. van puncte te puncte, ghelijck in der vormen ende manieren als voorsz. es, sonder daer te gaen ofte doene, ofghehenghen, ghegaen ende ghedaen te worden ter contrarienin eenigher manieren. Ontbieden ende bevelen daeromme onsen lieven ende ghetrouwen den Commissarissen, gheordonneert op't feyt, van onser Financie, onse Rentmeester generael, den luyden van onser Reeckenkamere in den Haghe, onsen Rentmeester van Beoosterscheldt, ende allen anderen onsen Justiciers ende Officiers, jeghenwoordighe ende toekomende, hare Stedehouders ende elck van hunlieden bysonderen, ende voorts allen den ondersaten, poorteren ende inwoonende der selver onser Steden ende Heerlickheydt van Brouwershaven, ende allen anderen, die 't aengaen mach, dat sy den voorsz. Heere Wolfaert, Heere van der Vere, synen erven ende nakomelingen, laten ende doen paisivelijck ghebruyeken ende useeren van de voorsz. koope, ende van alle 'tinhoden van desen jeghenwoordighen, ghelijck ende in der manieren voorschreven, sonder hun daer inne te doene of te ghevene, noch ghehenghen ghedaen ende ghegheven te worden, hier namaels, noch synen erven ende nakome-

komelinghen, eenich hinder ofte letsel ter contrarien. Bevelende voort den selven ondersaten, Poorteren ende inwoonderen, dat sy obedieren den voorsz. Heere Wolfaert, synen erven ende nakomelingen, ende hun eedt doen als heuren gerechten erf-Heere ende proprietare, alsoo dat behoort, behouden ons onse Souverainité, ressort, trouwe ende manschip, sonder meer. Ende ten eynde dat niemant hebben mach cause van ignorancie of onwetenheydt van desen onsen verkoope ende overdracht, ende van al dat voorsz. staet, soo bevelen wy den luyden van onsen Rade in Hollandt, onsen luyden vander Reeckenkamere in den Hage, ende onse Leenmannen in Zeelandt, of andere, dien't behooren sal, dat sy den voorsz. Heere Wolfaert van Borsselen, in teghenwoordicheyt van den selven Leenmannen ontfanghen in manschippe vander Stede ende Heerlijckheyt voorsz., ende dat doen registreren in onsen Reeckenkamer van Hollandt voorsz. of in't Register van onsen Leenen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, want het ons alsoo belieft ende ghedaen willen hebben. Ende ten eynde, dat dit vaste ende ghestadich blijft tot eeuwighen daghen, soo hebben wy onsen zeghel hier aenghedaen banghen, behouden in andere saecken Recht, ende elcx anders in allen. Ghegheven in onser Stede van Deurmonde, den eersten dagh van Meye, in't jaer ons Heeren duysent vier hondert seven ende tseventich. Aldus gheteyckent by mijnre Jouffvrouwe der Hertoginne in haren Raedt, daer die Heere van Vieren, Hooft van den grooten Rade, den Heere van den Gruythuyse, eerste Ridder van eeren, Meester Jan le Douche, ende andere waren. J. de Beerel.

Hier op zijn ghevolcht de brieven van bevestinghe, ghegheven ende ghezegelt by Maximiliaen van Oostenrijck, als man van Vrouw Maria van Burgundien, den 20 September, in het jaer 1477.

Echter nochtans onder den Heere van ter Vere, behielt Anthonis van Bergen, Huygesoon, te rechten Zeeuschen Leene van de Graeflijckheyt van Zeelandt, een recht derdendeel van den aenwassen, uytgorssen, ende slijcklanden, gheleghen voor ende by Brouwershaven.

In het jaer 1540, liet sich Keyser Carel, dies naems de vijfde, vinden tot Brouwershaven, ende wierde daer met alle moghelijcke eere ontfanghen, ende vertrock van daer naer Hollandt.

Op het jaer van 1545, werde Brouwershaven schendich vanden vyere getroffen, daer by quam den quaden teelt, waer door de inghesetenen soo bijster ende arm gheworden waren, dat sy niet konnende opbrenghen het ghene op de huysen gheset was, haer teghens des Graven dienaers opstelden.

Als, Maximiliaen van Burgundien Marckgrave van der Vere, ende Heere van Brouwershaven, overleden zijnde, den President ende luyden van den

Grooten Rade te Mecchelen, ter instantie ende versoecke van diversche crediteuren, onder andere Heerlijckheden, goeden, ende perceelen van den sterfhuyse des voornoemden Heere, oock hebben moeten verkoopen by decrete ende aftreckinghe van den zeghele, die Stede, Vryheydt, ende Heerlijckheyt van Brouwershaven, met alle jurisdictie, hooghe, middele, ende laege, ende allen heuren anderen toebehooren, appendentien ende dependentien. Het welck verstaende de Regierders van Brouwershaven, hebben tijdelijck gheschickt seeckere hare Ghedeputeerde aen den Thresorier generael, ende ghecommitteerde van den Domeynen ende Financien des Konincks Philips van Castilien, te kennen ghevende, dat sy wel souden willen, dat die van de Financien des Konincks, de Stadt van Brouwershaven met alle hare toebehoorten, ende gevolge, doen koopen, ten profijte ende behoeve des Konincx, als Grave van Zeelandt, ende dat om die groote begheerte die sy hadden, van liever onder den Grave te komen, dan onder eenich ander particulier Heer, die de selve Stede soude moghen koopen, presenterende daer en boven den Grave met een groote ende merckelijcke somme van penninghen te bate te komen, midts ghenietende seeckere Privilegien, Vryheden, Prerogativen, neffens eenighe parthyen van de Domeynen, die sy voorstelden ende begheerden. Het welck haer ernstich versoeck by den Koninck aenghenomen ende volvoert is, werdende haer gheconsenteert, ende met solemnele brieven bevesticht de naervolghende puncten;

I. Dat Brouwershaven soude blijven annex aen de Graefschap van Zeelandt, sonder dat den Grave, ofte sijne naerkomelinghen, Graven ende Gravinnen van Zeelandt, de selve emmermeer souden moghen verkoopen of veralieneeren, ofte van t'selve Graefschap wederomme splijten, in eenigher manieren, ende omme eenighe saecken wille.

II. Dat alle goederen van Poorters ende Poorterssen der voorsz. Stede, in het Graefschap van Zeelandt ende lande van Voorne annex aen Schouwen gheleghen, onder de jurisdictie van den Graeve, souden bevrijdt ende ontsleghen worden van alle confiscatien, uyt saecke van wat delict 't selve soude moghen wesen, midts ghevende de boeten van tsestich ponden Hollandt eens, uyt ghesondert de saecken van lese Majesteyt, welverstaende, dat ghene Poorters ofte Poorterssen van dese Privilegie ende vrydom souden genieten, dan ghebooren Poorters ende Poorterssen van de voorschreven Stede, ende die aldaer jaer ende dach gheresideert hebbende, het Poorterschap verkreghen souden hebben.

III. Dat die van de voorschreven Stede van Brouwershaven gelijck exuwegheldt souden moghen afnemen den gheenen, die uyt der selver Stede vertrecken sullen, alsmen doet ter plaetsen daermen van ghelijcken exuwegeldt afneemt de ghenen die van daer in, ende tot die voorschreven Stede konnen woonen.

Dus is de Koninck van Spangjen doe kooper gebleven van Brouwershaven, voor de somme van twaelf duysent ponden Vlaems, borghe blijvende voor sijne Majesteyt, de Heeren Jeronymus van Seroos kercke, sijne Raedt, ende Hieronymus Sandeleyn, Heer van Heerenthout.

Doe ter tijdt, ende daer te vooren heeft Brouwershaven groote schade gheleden van hoofden ende onversieninghe vallen; om welcke te repareren haer ghegunt is haer excijsen op den binnen ende buyten man te verhooghen.

Haer is oock doe toegheſtaen een vrye jaermerct, duyrende veerthien daghen, beginnende den seven ende twintichsten Augusti; op de leste dach daer van werdt ghegunt een paerdemarckt te houden.

Haer wierde oock doe toeghelaten de Stede te moghen vergrooten ende uytsetten, doch niet te vesten, sonder consent van den Grave.

De Stadt nam dan t'hans seer toe in inwoonderen, ende allerhande neringhe, alle ledige erven werden betimmert, ende daer Laeckenhallen, Meede-stooven, Soutketen, schueren, een nieuwe vischmerckt ende vleeshuys ghemaeckt.

Op het jaer 1573, schreef Johan Smit van Baerlandt, Gouverneur van Walcheren, van weghen sijn Princelijcke Excellentie van Orangjen, in't begin van de troublen, de volghende brief aen den Burghermeesteren, ende Wethouderen van Brouwershaven; die hem daer op sijn begheeren voldeden.

EErsame, Wijse, seer voorsienighe Heeren; Alsoo wy gaer ende gantsch nootwendich vinden het begonnen werck in't verstoppen der vaert voor de groote schepen te verhinderen tot Lillo, te voleynden, waer door wy groote bloedtstortinghe ende excessive, ende onverdraghelijcke kosten soecken te verhoeden, (willende verwachten de wederkomste onser vyanden van Antwerpen, die sich met aller vlijdt, wederomme toe rusten,) soo is ons vriendelijck, ja ernstich begheeren op u. l. dat ghy van stonden aen tot dien eynde ons wilt seynden op de Honte, alsoo veel groote oude Buyssen, als ghy sult konnen by brengen, aldaer by u te Brouwershaven, ende, om Godts wille, tot dit werck gheene kosten noch moeyten aensien; want het ons

hier

hier aen al ghelt. Wy hier tot Vlissingen, die van der Vere ende van ZiricZee sullen oock hier toe ghetrouwelijcke ende liberalijck de handt bieden. Wy hebben huyden hier van ghecommuniceert met de principaelste Capiteynen van onse groote schepen, de welcke al te samen segghen, dat wy noch wel 14 oft 15 groote, soo Buyssen, als Hulcken, tot volbrenghen des aenghevanghen wercx, sullen moeten hebben, ende begheeren dat men met elcke Buysse twee leeghe Heuden, gheballast met oude steen ofte schorren mede seynden, ende niettemin die Buyssen ende Heulcken tamelijck ballast, dat sy moghen varen op de plaetse, daermense sincken sal. Ende derhalven wilt doch hier inne in gheen ghebreecke zijn, want wy ons daer op gantschelijck verlaten, alsoo wy oock hier van syne Furstelijcke Ghenade gisteren gheadvertert hebben, welckens eyndelijck begheeren ende wille is, dat wy dat aenghevanghen werck, kloeckelijck ende sonder dilayeren volbrenghen. Voorts, soo is ons vriendelijck begheeren op u, dat ghy toch u Zeevarende volck noch voor eenen tijdt, ende soo langhe tot dat wy een eynde hebben met onsen vyandt, die ons dreyght met groote macht van Antwerpen te willen komen besoecken ende aenstooten, wilt ghebieden ende bevelen t'huys te blijven. Want indien dat de visschers van andere Steden, als vander Vere ende Vlissinghen vernemen, dat sy in Zee varen, men soudese gheensins t'huys, noch op den dienste van schepen van oorloghe, daer sy noch op zijn, konnen houden, 'twelck tot groote achterdeel, ja, veel licht tot onser aller ruijne soude moghen ghedijen; 'twelck, indien 't gheschiede, u. l. niet en soudt konnen verantwoorden voor Godt, noch syne Excellentie. Ghegheven tot Vlissinghen met groote haeste, den 21 Maert, anno duysent vijf hondert drie ende tseventich.

Desghelijcx wierde hare hulpe versocht in den selven jare met dese aenstaende brieven, ende, volgens de goede ghenegentheyt van de inghesetenen tot vorderinghe van het ghemeyne beste, oock flucx verkreghen.

EErsame, wijse, ende seer voorsienighe Heeren; Wy en hebben niet konnen ghelaten u. l. te veradverteren, hoe onse Ghedeputeerden met den uwen wederkomende uyt Walcheren, daer sy ghesonden waren, ons overghebracht hebben diversche brieven van de Gouverneurs van Vlissinghen ende ter Vere, midtsgaders van den Admirael Generael Worst, waer by ons ghelast werdt, indien wy de ghemeene saecke van syn Excellentie eenichsints willen betreffen, ende voorstaen, dat wy van ZiricZee, midtsgaders die van Brouwershaven, souden met haeste afveerdighen met 12 ofte 15 schepen, wel versien van victualie, ende alsoo vele soldaten als immers moghelijck sal zijn, omme hen te vinden by den Admirael voorschreven, ende daer men de selve soude moghen van doen hebben, ghelijck ghy breeder

deur

deur het rapport van den brengher van desen, in commissie gheweest zijnde, sult verstaen. Hierom, soo ist, dat wy van weghen syne Excellentie, u. l. versoecken, ende niet min midts desen wel ernstelijck ordonneren, dat ghy niet naer en laet ofte maecket ghereedt soo vele ledighe schepen als ghy sult behoeven voor hondert ende vijftich soldaten, die ghy met Capiteyn Geuuß teghen den dach van morghen sult embarqueeren, ende zeylen naer de Honte by den Admirael Worst, bemannet oock met vroome bootsghesellen, ende ghevictalieert voor den tijdt van twaelf ofte veerthien daghen, sonder dies in ghebreecke te zijne; anders souden ghenootsaeckt zijn in diligentie van uwe negligentie aen syne Vorstelijcke Ghenade te doleeren, 'twelck wy verhopen dat ghy sult soecken te eviteren ende versien in aller vlijdt, soo wy u des betrouwen, verstaen hebbende den noodt die ons soo seere dwinght. Hier mede zijt den Heere bevolen. Ghedaen te ZiricZee met haeste, desen 20 dach Februarij, anno duysent vijf hondert drie ende tseventich. Onderstondt, Lieven Jansz. Keersmaecker. Dese was Gouverneur van Ziriczee.

In het jaer 1574, alsoo om te vervallen seeckere onkosten, die door oorsaecke, soo van den vredehandel, als omme te vereeren den Grave van Swartsenbergh, ghesonden van weghen de Keyserlijcke Majesteyt aen sijne Excellentie, ende de Staten van Hollandt ende Zeelandt, by de Generale Staten van Hollandt ende Zeelandt geaccordeert ende geresolveert was op te brengen de somme van negen duysent guldens, daer van, tot last van die van Zeelandt, gestelt ende gecotiseert waren drie duysent guldens, midts, dat die van Bommel en Bueren daer inne ghelden souden voor henlieden aendeel t'samen drie hondert gulden; soo wast, dat de Heeren Gouverneurs, ende Raden des voorsz. landts van Zeelandts, daer op ontboden ende gehoort hebbende de Gedeputeerde van de Steden, met accoorde van de selve, omme te vinden die resterende twee duysent seven hondert guldens, de selve geschakeert ende ghecotiseert hebben onder de voornoemde Steden, in der manieren naervolghende, al nochtans sonder prejuditie, ende met protestatie, dat in toekomende tijden de selve cotisatie in geen consequentie en soude moghen ghetrocken werden, te wetene; Dat die van Middelburch tot furnissemente van de voorsz. somme contribueren souden ses hondert guldens; die van Ziericzee, neghen hondert guldens; Vlissinghen, ses hondert; der Vere, drie hondert; ende die van Brouwershaven, ghelijcke drie hondert guldens. Waer uyt blijckt dat ten aensien van middelen op te brenghen voor den lande, die van Brouwershaven met die van der Vere doe ghelijck ghestelt ende gheschat wierden.

Die

Die van Brouwershaven steunende op dese hare verdiensten, bestonden met der tijdt op te maecken, ende over te leveren een Remonstrantie, by forme van korte deductie, aen de Heeren Burgermeesters, Schepenen ende Raden der Stadt Ziriczee, om daer mede eenichsins te bewijsen, dat de selve van Brouwershaven niet onghefondeert en zijn om te pretenderen ende versoecken, omme, neffens den anderen Steden van den lande van Zeelandt, ontfanghen, gheaccepteert, ende bekent te werden in de regieringe des landts voorschreven, ende consequentelijck te werden gheroepen ter vergaderinghe der Heeren Staten, ende te stellen een ordinaris Raedt, ende Reeckenmeester, als andere. Haer redenen waren dese;

Eerst is waerachtich, dat de voorsz. Stede, Vryheydt, ende Heerlijckheyt van Brouwershaven, heeft toebehoort ghehadt, ende ghersorteert onder 'tghebiedt van de Heeren, Marquijsen van der Vere, Vlissinghen, Beveren, &c. met alle soo hooge, als middele, ende laeghe jurisdictien, doch als een onversterffelijck erfleen, onder de Graven van Hollandt ende Zeelandt. Ende naer dien Heer Maximiliaen van Bourgoignen, als gheweest Marquijs ende Heere als vooren, insolvent ghestorven was, ende oversulcx na sijne doodt, alle sijne Heerlijckheden, ende onder anderen de voorschreven van Brouwershaven, ter instantie van sijne crediteuren, by decrete van den Hooghen Rade tot Mechelen moesten werden verkocht, ende dien volghende daer af kooper gheworden was, (doch ter ernstigher requisitie van de Regierders der voorsz. Stede, ende onder expresse belofte van den kooper met een merckelijcke somme van penninghen in den koop te assisteren) den moghenden Heere Philippus, den tweeden van dien name, Koninck van Hispanien, &c. als Grave van Zeelandt, die den selven Regierders beloofde in recompense van den goeden dienst sijne Majesteyt in dien deele ghedaen, te begiften met eenighe notable Privilegien ende prærogativen; ghelijck de selve sijne Majesteyt dien conform de selve van Brouwershaven heeft verleent seeckere opene letteren van Octroye ende Privilegien, in date den naestlesten December anno 1566, inhoudende onder andere, ende voor 'teerste ende notabelste poinct; Dat de voorsz. Stede van Brouwershaven blijven sal annex aen den Graefschap van Zeelandt, sonder dat sijne Majesteyt, ofte hare nakomelinghen, Graven ende Gravinnen van Zeelandt, de selve immermeer souden moghen verkoopen ofte veralieneren, ofte van't selve Graefschap wederom splijten in eenigher manieren, ofte om eenigher sake wille.

Waer naer is opghestaen ende gecontinueert den miserablen inlandtschen oorlogh,

oorlogh, in't beginsel der welcker, d'eylanden ende Steden van der Goes ende Tholen, noch wesende ende hen houdende aen de zijde van den Koninck van Hispanien, midtsgaders de Stadt Middelburch in't eylandt van Walcheren, alleenlijck tot vindicatie van liberteyt van de ghemeene landen teghens de tyrannie van Spaengjen, hen in Zeelandt waren draghende ende formaliserende de Steden Ziriczee, Vlissinghen, Vere, ende Brouwershaven voorsz. Ende voornamentlijck in't stuck van't gheweldich ontset van de Stadt Middelburgh, by de Gouverneurs des voorsz. Konincx, in den lande van herwaerts overe, namentlijck Duc d'Alba, ende Don Louijs de Requesens met krachtighe vloten, ende armaden van schepen ghepretendeert ende tot twee ofte drie malen datelijck gheattenteert. Tot repressie der welcker pretensien ende datelijcke attentatien de voorsz. van de Stede Brouwershaven, naer hare kleyne macht, nochtans daer inne pleghende ende betoonende de goede ende vierighe gheneghentheyt, die sy hadden tot de vindicatie der voorsz. liberteyt, neffens de voorsz. andere Steden van Ziericzee, Vlissinghen, ende Vere, hebben gheemployeert, alle hare uyterste macht, ende middelen, soo mette equipagie van een gheweldighen kromsteven met de bootghesellen, armature, vivres, ende andere behoeften daer toe dienende, daer op Capiteyn was S^r. Adriaen Bommenee, zal: mem: lest gewesen koopman tot Middelburgh residerende. Hebbende daer toe, ghelijck sy oock te vooren in den jare 1572, in't equiperen van den boodt, daer op Capiteyn was Symon Cornelisz. Vree, gemonteert met vijftich koppen, laten volgen diversche stucken geschuts, soo steenstucken, bassen, als andere, die hunne burghers tot noch toe hebben moeten missen. Boven dien, alsoo daer noch meer Zeevarende volcx ende schippers van ampte, oock andere persoonen waren gherequireert soo tot de equipagie ende besettinghe van andere schepen van oorloghe, als oock tot vermanninghe van de schepen, alleenlijck ghedestineert totten binnenwachten ontrent den eylande van Walcheren, in cas van inbraecke des vyants deur den buytenvloten ende armaden, soo hebben die voorschreven van Brouwershaven, hem quiteerende neffens de voorsz. andere vindicateurs, alle hare burgherye doen loten ende kavelen, omme uyt te brenghen den derden man tot de datelijcke exploicten voorschreven.

Ende behalven dien, gheduyrende alle dese beleeden van de vyandtlijcke oorloghe, binnen de welcke oock de Steden van Walcheren, dese zijde houde, benaut wierden van victualie, de Stadt van der Vere met merckelijcke nombre van brooden, uyt de magasijnen van hare burgheren helpen ont-

ſetten; ghelijck ſy oock alſdoen uyt rechten yver tot de vryheydt des Vaderlants, gheſtadich hebben helpen draghen alle de ſware ende voor hun ghenoech inſuportable laſten der oorloghe, ſoo met het onderhoudt der voorſz. ſchepen van oorloghe, als de betalinghe van ſoldaten ende krijghſvolck te lande, midtſgaders alle andere quotiſatien, hoedanich die mochten weſen ghenoemt; ghelijck ten deele te ſien is uyt vele Documenten, waer inne kan werden gheſpeurt de goede ende onderlighe correſpondentie ende vriendtſchap die van allen tijden, ende ſonderlinghe in tijden van noodt, de Heeren Regierders der Stadt Ziericzee hebben onderhouden, met de Regierders der Stede Brouwerſhaven voorſchreven. Eyndelijck, alſoo naer 'tquijteren der Stadt Middelburch ghedaen by Mons Dragon aen ſijne Princelijcke Excellentie hooghloflijcker memorie, de ſelve ſijne Princelijcke Excellentie, ende de Heeren Staten, lettende op de diſpoſitie van de regieringe van den Graefſchappe ende Lande van Zeelandt, wederom hebben in treyn gheſtelt ende ghebracht de convocatie ende ordinaire vergaderinghe van den eerſten Edelen van den ſelven Lande, midtſgaders de Steden, de zijde houdende, repreſenterende de Staten, midtſgaders het ordinaris Collegie van den Rade uyt de Edelen ende Steden;

Tot alle welcke vergaderingen ende Collegien, neffens de voorſz. andere Steden, de voorſz. van Brouwerſhaven ghenoech den wegh gheopent ende ghepreſenteert gheweeſt zijnde, d'acceptatie ende aenneminghe van dien by de alſdoen Regierders, deur quaden raedt van eenige, 'tſy by inadvertentie ofte verſwijminghe, ghepreterieert ende naergheladen is gheweeſt; Ende alſoo, door de goedertierene ordeninghe ende toelatinghe Godes, de landen als nu ghebracht zijn in een vryen ſtaet, verloſt uyt de macht ende regieringhe van den Koninck van Hiſpanien, dat uwer Eerw: ſullen ghelieven acht te nemen op de redenen ende motiven by haer hier boven gededuceert, inſonderheydt, dat den voorſz. haren titule van den Koninck Philip de tweede, als boven, niet alleen *gratis*, dan *ex merito*, namentlijck met recompenſe van meer als tſeventich duyſent guldens is verkreghen; als oock, dat de vindicatie van de voorſz. liberteyt niet alleen en heeft ghekoſt het goedt, maer oock het bloedt van vele harer burgheren; ende dat hare Eerw: overſulcx uyt ſonderlinghe naerbuyrſame correſpondentie ende gheneghentheyt tot de voorſz. Remonſtranten, oock in conſideratie van de dienſten, die ſy hier deur voor den geheelen eylande ſouden konnen genieten, ſullen ghelieven de ſelve te houden in recommandatie, omme die te helpen voorderen ende brenghen tot den voorſz. Staet.

Hier

Hier toe brachten sy te borde, onder andere, de twee voorgaende brieven; welckers inhoudt by haer voldaen, hare sonderlinghe gheneghentheyt tot onderhoudinghe van de ghemeene welvaert, stuttinghe van het ontset van Middelburch, voorghenomen by de Spaensche, ende herstellinghe van den bedruckten lande, wel opentlijck doet blijcken. Doch, op dit haer versoeck is niet gevolght, als zijnde een seer bedenckelijcke saecke, te eens ghesette voet van regieringe in eenighen deele te veranderen.

Dese Stadt is voor de troublen noch onbewalt gheweest, blijckende sulcx wel duydelijck uyt een seecker Chronijcxken, gheschreven ontrent den jare 1540, daer aldus staet: Schowen, genaemt van de Schelde, dat een oude „ riviere is, dat is het grootste eylandt van Zeelandt, naer Walcheren, ende „ zijn in't selfde eylandt twee Steden, d'eene besloten, genaemt Ziriczee, dat „ een oude Stadt is, ende van ouden tijden is gheweest een koopstadt op de „ Oostersche waeren, daer waren oock vele schepen, koopvaerders gheweest „ zijnde tot in den jare 1518, ende eer dat de poort ende diep van Arnemuyden is bekent gheweest, als dat nu is. 'tSelve landt aen de Zuydtzijde is grootelijcx afgegaen van grondtbrexemen, soo datmen daer heeft moeten leggen „ inlaghen, daer mede veel landts, ende schoone dorpen, sloten ende huysen, „ buyten ghesleghen zijn uyt versche in't soute, dat wel hondert vijfthien jaren begost gheweest is; ende was te vooren aen de Noordtzijde, daer den „ Osse is, ende ontrent Brouwershaven, dat een onbesloten Stadt is, hebbende „ vryheydt van Stadt; aen welcke Noordtzijde nu ter tijdt gheen ghebreck is, „ Godt zy gheloooft. Dus verre spreeckt dat Chronijcxken. Soo dat eerst ten „ tijden van de opgheresen innelandtsche oorloghen, dese Stadt is ghevest gheworden, tot verseeckeringhe van de inghesetenen, welcke haer meerendeels met de visscherye besich houden, ende in tamelijcken doene zijn. Den veel ghemelten Heer *Adrianus Hofferus*, steldt met dit Latijnsche Dicht deses Stadts verhaelde oude ende teghenwoordighe wesen aldus voor;

Tu quoque, sera licet, patrias accedis ad Urbes,
Nomina quæ clypeis exprimis alta tuis.
Inter Mattiacas tollis tua culmina turres,
Atque aliquâ, quamvis parvula, laude viges.
Proxima fluctivagas deducis in æquora puppes,
Et madidum quæstus sæpe secundat iter.
Fertilis est frugum, pecorisque uberrima tellus,
Quæ tua seclusis mœnia cingit aquis.

Majorum te bella novis circumdare vallis,
Et cœpere tuâ belligerare manu.
Certa Britanniacæ monstras vestigia cladis,
Colchestro postquam nupta Jacoba fuit.
Nil nisi Portus eras, hinc Brouwers-havia dicta es,
Quà Cereri immixtæ Najades ire solent.
Quondam aliis rerum Dominis devota stetisti,
Sed nunc sunt Urbis libera regna tua.

Als wy dit schreven, waren hier tot vorderinghe van rechte, ende waerneminghe van alle het ghene der Stede dienstelijcxste ende nuttelijcxste is, ghestelt de Heeren;

Baillìu,

Pieter Anthonis Gaenders.

Burgermeesters,

Job Stocke,

ende

Pieter Hobius.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
BROUWERSHAVEN.

Verhael

Verhael van de Leenen, ende namen der persoonen, die teghenwoordich zijn heffende, ende besittende de Ambachten, ende Leenen in Zeelandt Beoosterscheldt, gheleghen in den lande van Schouwen, met de annexe Polders, als oock in Duyvelandt, Somelsdijck, ende Philippus landt, noch gheinundeert.

Eerst over het landt van Schouwen.

BRouwershaven een smalle Stadt, heeft voor desen ghestaen onder het Landtrecht der Stede Ziriczee. Heeft vvel eertijts particuliere Heeren toeghekomen, als, den Heeren van Borsselen, van Bourgoignen, ende andere, ende is dese Stadt anno 1566, by decrete van weghen Heer Maximiliaen van Bourgoignen, eerste Marquijs van der Vere, verkocht aen den Koninck van Hispaignen, om twee duysent ponden Vlaems, ende daer naer ghekomen aen haer selven.

Zuydtlandt, is voor desen geweest een seste deel van den lande van Schouwen, daer inne begrepen waren de Dorpen van Zuydtkercke, Brieskercke, ende S^t. Iacobs kercke, nu gheinundeert, niet verre ghelegen van der Stede Ziriczee. Verlijdt Joffrouw *Catharina van Zuydtlandt*, by brieven van investiture in date den 2 Iulij, anno 1638.

d'Heer *Theodorus Eeckema* de Vriese, by brieven van date den 22 Iulij, anno 1643. ende de Graeflijckheyt van Zeelandt.

Rengerskercke, dat voor desen vermaerdt plach te zijn van weghen een peerdemerct die aldaer was. Verlijdt d'Heer *Theodorus Eeckema* de Vriese, by brieven van investiture, in date als boven.

Kerckwerve, is voor desen mede gheweest een seste part van den lande van Schouwen. Komt toe Ioffrouw *Adriana Hanneman*, weduwe wijlen d'Heer Iacob van de Wiele van de Werve.

d'Heer *Ian Nobelaer*, Heere van Melissandt, &c. by brieven van investiture in date den 10 Iannarij, anno 1642. Ende meer andere.

Nieuwerkercke in Schouwen. Verlijdt d'Heer *Willem van de Werve*, by brieven van investiture van den 10 Ianuarij, anno 1642.

Joffrouw *Adriana Hanneman*, ende meer andere.

Duyvendijcke, ghelegen ontrent Brouwershaven. Verlijdt d'Heer *Caspar van Vosberghen*, Gedeputeerde weghens Zeelandt ter Vergaderinghe van de Hoogh: Mogh: Heeren Staten Generael, by brieven van investiture van den 5 Iunij, anno 1643.

De Stadt van ZKiericzee ten name van d'Heer *Matthæus Rollandt*, Burghermeester der voorsz. Stede, by brieven van den 14 Iunij, anno 1642. Ende meer andere.

Brydorpe, nu ghe≈eyt *Briepe*, dat mede geweest is een ≈este part van Schouwen. Verlijdt de Stadt van Ziericzee ten name van de Heeren *Adrianus Hofferus*, Rentmeester generael van Zeelandt Beoosterscheldt, by brieven in date den 25 Novemb. anno 1631. ende den Burgermeester *Matthæus Rollandt*, by brieven in date den 14 Junij, anno 1632. d'Heer M^r. *Pieter Couwenburch van Bloys*, Raedtsheer in den Provincialen Hove van Hollandt ende Zeelandt.

De erfghenamen van d'Heer Jacob van den Eynde, in sijn leven Heere van Haemstede, &c.

Elckerzee, daer onder ghereeckent het ghehuchte van Scharendijcke. Verlijdt *Cornelis Laurentsz. de Witte*, by brieven in date den 11 September, anno 1636.

Jo^r. *Heyndrick van Tuyl, van Serooskercke*, Heere van Wellandt, &c. by brieven van den 21 Novemb. anno 1615, ende 25 Febr. anno 1632.

M^r. *Jacob de Jonghe*, by brieven in date den 16 Augusti, anno 1641.

Jo^r. *Adolph van der Laen*, by brieven van den 17 Januarij, anno 1639.

Ellemeet, daer onder ghereeckent den Oudendijck. Verlijdt M^r. *Jacob de Jonghe*, by brieven als vooren.

Jo^r. *Heyndrick van Tuyl, van Serooskercke*, by brieven als vooren.

d'Heer *Willem van de Wiele*, by brieven van den 19 Febr. anno 1631. Ende andere.

Wellandt, begrijpende Zuydt ende Noordtwelle. Verlijdt Jo^r. *Heyndrick van Tuyl, van Serooskercke*, by brieven in date den 21 Novemb. anno 1615, ende 25 Febr. anno 1632.

Joffrou *Catharina van Zuydtlandt*, by brieven van den 2 Julij, anno 1638.

Serooskercke, ligghende onder t' West-ambacht van Wellandt, daer onder begrepen Zegh-ambacht. Verlijdt Joffrouw *Emerentiana van Tuyl, van Serooskercke*, by brieven van den 14 Meye, anno 1620.

De Graeflijckheydt van Zeelandt.

Armoederhouck. Verleden op de erfgenamen van d'Heer *Jacob de Witte*, in sijn leven, Heere van Haemstede, &c.

Oost-ambacht van Haemstede, dat mede een ≈este part is gheweest van Schouwen; daer in gheleghen is de Hofstede, 't Casteel ende Voohof van Haemstede. Verleden op de erfghenamen van d'Heer *Jacob de Witte*.

Jo^r. *Adolph van der Laen*, by brieven in date den 17 Januarij, anno 1639.

West-ambacht van Haemstede, daer onder begrepen is Koudekercke. Verleden op de erfghenamen van d'Heer *Iacob de Witte.*

d'Heer *Anthonis van Burgh*, by brieven in date den 8 Iulij, anno 1617.

Burgh. Verlijdt de Heer *Witte Iacobsz. de Witte*, by brieven in date den 19 Iulij, anno 1631, ende den 8 Novemb. anno 1632.

Joffrouw *Diver vander Laen*, by brieven van den 9 Decemb. anno 1617.

d'Heer *Antonis van Burgh*, by brieven van den 8 Iulij, anno 1617.

d'Heer M^r. *Pieter de Witte*, oudt Burghermeester der Stede Ziriczee.

Rennisse, goedt Zeeusch Leen. Komt toe de Graeflijckheyt van Zeelandt voor 9 sesthiende deelen.

Joffrouw *Catharina van Zuydtlandt*, voor de resterende 7 sesthiende deelen, by brieven in date den 2 Iulii, anno 1638.

Het Huys te *Moermondt*, een goedt Zeeusch Leen. Verlijdt Joffrouw *Catharina van Zuydtlaudt*, by brieven als vooren.

Westlandt, geseght *Westenschouwen*, was voor desen een vermaerde open vlecke, van weghen hare Buysch-vaerdt ende koophandel over Zee, ende met verscheyden privilegien, ende vryheden van haer eyghen Heeren, ende uytheemsche Princen begiftight. Verlijdt d'Heer *Witte Jacobsz. de Witte*, by brieven in date den 7 Decemb. anno 1638.

Over Dreysschor/ Sonnemaer/ ende Noordtgouwe.

D*Reysschor*, ende *Sonnemaer*. Komen toe de Graeflijckheydt van Zeelandt.

Noordtgouwe Beoostensteene, daer het Dorp in light. Komt toe voor de vier vijfde deelen, de Graeflijckheyt van Zeelandt.

Ende de reste aen d'Heeren *Iacob*, ende *Maximiliaen van Berendrecht*, by brieven in date den 18 Decemb. anno 1614.

Noordtgouwe Bewestensteene, met S^t. *Joos*, ende *S. Jeroens-Polder*. Komen toe de Heeren *Iacob*, ende *Maximiliaen van Berendrecht*, by brieven als vooren.

Over Duyvelandt.

D*E vier Bannen van Duyvelandt*, te weten, Nieuwerkercke, Ouwerkercke, Cappelle, ende Vianen, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt de Stadt Ziriczee, ten name van d'Heeren *M^r. Cornelis Rollandt*, Griffier van

van den Hove Provinciael in Hollandt, by brieven van den 18 October, anno 1611. Ende *Adriaen de Huybert*, oudt Burgermeester der voorsz. Stede.

Botlandt, gheleghen ter Nieuwerkercke. Verlijdt d'Heer Mr. *Antonis de Jonghe*, Reeckenmeester in Zeelandt, by brieven in date den 29 Aprilis, anno 1641.

d'Heer Mr. *Cornelis de Jonghe*, Raedtsheer in den Hooghen Rade, by brieven van den 14 Decemb. anno 1625.

Oosterlandt, ende Sr. *Jans landt*, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt d'Heer Mr. *Cornelis de Jonghe*, Raedtsheer in den Hooghen Rade, by brieven als vooren.

Het Huys van *Oostersteyn*, met *Voorburgh*, *Nederhof*, &c. light teghenwoordich vervallen, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt den voorschreven Heer Mr. *Cornelis de Jonghe*, by brieven van den 8 Augusti, anno 1619.

Beoosten - Duyvelandt, gheseyt *Brunisse*, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt Ioffrouw *Elisabeth van Herisbeke*, weduwe wijlen d'Heer *Iohan Antonisse de Jonghe*, in sijn leven Heere van Oosterlandt ende Sr. Jans landt, &c. by brieven in date den 6 Septemb. anno 1641.

Sommelsdijck.

SOmmelsdijck, goedt Zeeusch Leen. Verlijdt d'Heer *Cornelis van Aertssen*, Ridder, Heere van Spijck, &c. by brieven in date den 7 Iulij, anno 1642.

St. Philippus landt.

PHilippus landt, goedt Zeeusch Leen, is noch teghenwoordich gheinundeert. Verleden op d'Heeren *Iacob Baerlandt*, Heere van Dircxlandt, &c. by brieven in date den 31 Meye, anno 1629.

d'Heer Mr. *Gerrit vander Nisse*, oudt Burghermeester der Stede Goes, by brieven in date den eersten October, anno 1642.

d'Heer Mr. *Floris Sas van Weldam*, Raedtsheer in den Hove Provinciael tot Uytrecht. Ende andere.

Verhael van de Vryheden, Dorpen, ende Sloten, gheleghen in Schouwen, ende annexe Polders.

HAemstede, daer aen leght het heerlijcke Slot van Haemstede.

Haemstede is gheleghen in een seer lustighe, ende aenghename landouwe, hebbende aen de een zijde de duynen, ende waranden, ende aen d'ander

d'ander zijde naer Schouwen seer schoon koorenlandt, ende grasige weyen, die de weyen in Hollandt ghelijck zijn, voorsien met schoone, ende versche wateren, ende vele van de beste haymannen, ende rondtsom met elsen ende opgaende boomen over al beplant; ende derhalven, soo wanneer de burgers van Ziriczee, Brouwershaven, ende andere quartieren, haer in den somer, te waghen of te paerde, willen vermaken, soo nemen sy aldaer meest hare uytspanningen, ofte daer ontrent.

Heer Iacob van den Eynde, in sijn leven Heere van Haemstede, heeft het oude ende vervallen Slot van Haemstede wederom doen herstellen ende vermaecken, doch heeft het vervallen Slot eerst laten conterfeyten, om na de ghedachte reparatie het onderscheydt te konnen sien; onder welcke schilderije de selve ghemaeckt ende laten stellen heeft dese navolghende verssen, in de welcke hy het slot selfs aldus doet spreecken;

Nobilibus duo bis per sæcla habitata colonis,
Usta triumfali Cæsaris igne fui.
Hinc iterum sæclum jacui suppressa ruinis,
Hoc, quo me cernis schemate, victa situ:
Paullatim Eyndiadæ auspiciis Haemsteda resurgens,
Incendi, & senii fata repello mei.

Welcke schilderije, met dese veerssen, alsnoch tegenwoordich te sien is ontrent den eersten ingangh van het Slot, ofte Casteel van Haemstede. Van dese plaetse heeft sijnen naem ontfanghen het oudt ende edele gheslachte van Haemstede, gesproten uyt het bloedt van de Graven, doch nu geheelijck uytgestorven. Want op den eersten Septemb. anno 1604, is begraven tot Ziriczee aen de Noordtzijde van het Choor in de laetste Cappelle, in een tombe, Jonckheer Arent van Haemstede, noch ongehout zijnde, de laetste mans oir van den huyse van Haemstede, de laetste afkomelingh van Witto, ofte Vitus van Haemstede, natuyrelijcke soon van Graef Floris, daer van in oude Chronijcken soo dickwils wordt ghementioneert ontrent den jare 1300 en daer ontrent, ende met name in de belegheringhe van Ziriczee van de Vlamingen, op de jaren 1303 ende 1304, op welcke begraeffenisse men gesien heeft, dat het wapen van Haemstede, dat het wapen was van dat gheslachte, welck voor het lijck ghedraghen wierde, soo wanneer de kiste met het doode lichaem in de tombe ghestelt was, by seecker persoon ghenomen wierde, ende boven op aen het scherpste van het hoofteynde van de kiste, in verscheyden stucken gheslaghen wierde, ende soo met een, nevens

de voorsz. doodtkiste, in het graf gheworpen, ende begraven wierde, tot een teycken dat met hem nu alle mannelijck oir van dien huyse was overleden, het welcke nu over de drie hondert jaren in Zeelandt was bekent ende hoogh gheacht ghevveest.

Rennisse. Hier ontrent leght het *Huys van Moermondt*, met een gracht omwatert, by d'Heer Mr. Ieman van Zuydtlandt, Heere van Moermondt verstelt. Het plaght een seer groot huys te wesen, daer van noch overblijfsels ghespeurt vverden.

Burgh, met een haven, ghenaemt *Burgh-Sluys*.

Westenschouwen, dat wel eertijdts een Vryheydt plagh te zijn, ende een vermaerde koop-plaets. Den tooren heeft voor desen gedient tot een baken in Zee. De Heere van Haemstede, Jacob van den Eynde, verhaelt in sijn Chronijck, dat het soude zijn ghevveest *ditionis Haemstedicæ pagus*, daer het altijdt een bysondere Heerlijckheyt is gevveest, staende op haer selfs, ghelijck het selve alsnoch uyt de Steenrolle van Beoosterscheldt kan vverden bevvesen. Immers, in hare fleure is sy een vermaerde Zeehaven gevveest, van de vvelcke vele koopvaerdye-schepen naer Oosten ende Westen, ende voornamentlijck seer vele Buyssen, afvoeren, ghelijck het selve in de Chronijcke van Reygersberghen verscheyden malen vvordt aenghevvesen. Daer vvordt ghesegt, dat, eer de voorsz. plaetse door ondiepten begonde te vergaen, vvel 28 Rhijnsche vvijn herberghen aldaer zijn ghevveest, vvaer uyt volghende is, dat doen ter tijdt aldaer een groote toeloop van menschen moet ghevveest zijn. Dese plaetse is haer oude ghedaente ende vvelstandt nu soo verloopen, dat daer vveynich huysen zijn te vinden.

Noordt-Welle.

Zuydt-Welle.

Seroosskercke.

Koudekercke.

Brydorpe. Hier van dachte eertijdts Grave Floris de vijfde van die naem, een koopstadt te maecken, als blijcken mach uyt de brieven van Ian, Hertoghe van Brabandt, ghegheven in den jare 1288, ende in het begin van de beschrijvinghe van Arnemuyden, hier vooren gaende, te lesen.

Claeskinderkercke, met het ghehuchte, ghenaemt den *Osse*.

Cappelle, ghe seyt *Loopers Cappelle*.

ElckerZee, met het ghehuchte van *Scharendijcke*.

Ellemeet, met het ghehuchte van den *Ouden-dijck*.

Duyvendijcke.

Kerckwerve. Hier ontrent light een kleen Slootken, aenkomende de erfghenamen van d'Heer van de Wiele van de Werve.

Rengersкercke.

Nieuwercke, in Schouwen.

In de annexe Polders.

DReyſſchor, zijnde het Hooftdorp. Hier aen light des Graeflijckheyts Huys, ghenaemt *Windenburgh*, rondtſom bewatert met een gracht, eertijdts ghebout by Vrou Anna van Bourgoignen.

Het gehuchte genaemt *Beldert*, zijnde de haven ende ſluys van *Dreyſſchor*.

Sonnemaer.

Noordtgouwe. In Noordtgouwe Beweſtenſteene, werden de landen ghemeten met de Schoutſche mate. Ende in Noordtgouwe Beooſtenſteene, werdt ghebruyckt de Noordtgoutſche mate. Noordtgouwe Beooſten, ende Beweſtenſteene, werden gediſtingeert met hooghe opgaende boomen, die aldaer van s'landts weghen gheplant worden, alvvaer neven de vvortel van de voorſz. boomen een grooten blaeuwen ſteen light, onderſcheydende het voorſz. landt van Ooſten ende van Weſten.

In Duyvelandt.

OUwerkercke.

Cappelle in Duyvelandt. Hier by light het vervallen Huys van *Swanenburgh*.

Vianen.

Ooſterlandt. Hier ontrent light het vervallen huys van *Ooſterſteyn*.

S^r^. *Jans landt*. De Thienden in S^r^. Jans landt in Duyvelandt, werden noch tegenwoordich verpacht op ponden ſteerlincx, die by haer genoemt worden Heeren ponden, zijnde elck pondt thien guldens; daer uyt af te nemen is, dat den bedijcker ofte grondtdecker van S^r^. Jans landt, een Enghels Heer moet gheweeſt zijn.

Beooſten-Duyvelandt, gheſeght *Bruniſſe*.

EYNDE
VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN
SCHOUWEN.

BESCHRIIVINGHE

van

ZUYDT-BEVELANDT.

Ijnde het eylandt van Schouwen, hare Steden, Dorpen ende Sloten by ons nu besichticht, sullen wy, om de aenghename veranderinge vville, uyt Zeelandt Beoosterschelde in Bevvesterschelde nu eens over schepen, ende in het vruchtbare, ende met soo veel duysent koornaren jaerlijcx becroonde Zuydt-Bevelandt ons vvat gaen verlustighen, te meer alsoo het selve bedeckt vverdt met soodanighe eene locht, vvelckers ghelijcke in soeticheyt elders in de eylanden van Zeelandt niet is te vinden.

Waer van haer dese naem aengekomen sy, is gheen eenpaerich gevoelen. Eenighe willen, dat het dus ghenaemt sy van het *Beven*, door dien het, voor sijne voltrocken bedijckinghe door de vochticheyt, eenen onvasten, ende beweechelijcken grondt scheen te hebben. Andere, dat de eyghen naem is *Beyerlandt*, door het misspreecken van den ghemeenen man in *Bevelandt* verandert, ende dat dese naem den lande soude aenghebleven zijn van de Graven ende Heeren uyt den huyse van Beyeren, die de invvoonderen van dien met vele vryigheden voorsien ende seer ghe liefkoost hebben. Hier toe brenght men by dat in deses eylandts vvapen dat van Beyeren te sien. Dat dit ghesien vverdt in het vvapen van de Stadt van der Goes, gaet seecker; maer dat het in het Landts vvapen mede soude vertoont vverden, soude ick, als daer van niet volkomen onderrecht zijnde, niet vastelijck konnen segghen.

Men soude moghen gissen, dat ghelijck Beverwijck in Hollandt ontrent Haerlem gheleghen, sijnen naem ontfanghen heeft van de menichvuldighe *Bedevaerden*, ofte, als men ghemeynlijck secht, *Bevaerden*, aldaer eertijdts ghe schiet, alsoo oock dit Zeeusche *Bevelandt*, van eene eertijdts alhier ghepleechde, ende nu onbekende *Bevaert*, heeft ontfanghen. Doch dit alles is onseecker.

In een Chronijcxken met de handt ghe schreven in den jare 1540, werdt
„ Zuydt-Bevelandt aldus beschreven. Zuydt-Bevelandt is een schoon eylandt,
„ daer inne nu ter tijdt is staende de Stadt vander Goes, wesende een goede
„ Landtstadt, verçiert met wekelijcxsche merckt daghen. 'tSelve werdt nu
„ gheheeten Zuydt-Bevelandt, bewesten Yrseken, ende was in de groote vloedt

 van

van den jare 1530, geinundeert, ende weder gerecouvereert: maer Zuydt-Bevelandt beooſten Yrſeken, daer inne dat ſtaet de Stadt van Reymerſwale, is met vele Dorpen ghebleven gheinundeert, behalven dat de Stadt aldaer is bevrijdt met dijcken, daer men nu ter tijdt is maeckende wit ſout, in de keten aldaer, die vele zijn; ende tot dit Zuydt-Bevelandt is oock gebleven geinundeert 'tlandt ghenaemt Borſſelen, met ſijn Dorpen, ghelegthen eenſdeels op de riviere ghenaemt de Honte, daer't weer daghelijcx aenwaſt, ſoo dat het te hopen is, dat men 'tſelve landt ſal met parçeelen weder moghen recupereren.

Zuydtbevelandt is het naeſte Beweſterſcheldtſche eylandt aen Walcheren, waer van het door de Honte, eenen ſlinckeren arm van de Schelde, werdt afgheſcheyden. Hare luſticheyt ende vruchtbaerheyt werdt noyt ghenoech ghepreſen. Hare groote vereyſchte eertijdts wel twintich uyren in het ommegaen van de rondte; doch heeft met der tijdt van de Zee, ende voornementlijck de ghedurighe vloet ende ebbe van de Schelde tuſſchen Rommerſwael ende Bergen op de Zoom, bevochten, wel de helft daer van verlooren. T'hans omvat het begrijp van hare grootte 27178 Ghemeten, 253 Roeden.

Boven menichvuldighe ſchoone Dorpen werdt ſy eertijdts bekroont met drie Steden, Borſſelen, nu al over de hondert jaren met de aenlegghende landen, Rommerſwael, by onſe gheheuchenisſe van de wateren opgheſwolgen ende verſlonden, ende vander Goes, een t'hans welvarende Stadt, die het veldt alleene heeft behouden.

EYNDE

VAN DE BESCHRIJVINGHE VAN ZUYDT-BEVELANDT.

't Wapen vander Goes.

BESCHRIIVINGHE
van de Stadt

VANDER GOES.

Ander Goes, is de eenige Stadt overigh in Zuydt-Bevelandt, de derde in de vergaderinghe van de Staetswijse by den anderen komende Steden van Zeelandt. De herkomste van de naem is twistich. Het tot noch toe aenghenomen ghevoelen is, dat ter plaetse, daer sy nu gheleghen is, eertijdts een schor was, waer op haer vele gansen lieten vinden. *Goes* noemdemen een ganse in de overleden Duytsche tale. Uyt dit ghevoelen is oock uytgebroeyt een gans, die noch in het wapen van dese Stadt is te vinden. Dus ginck men aen in die oude eeuwe. De ghewoonlijcke wapenen van Steden, seer laet ghebruyckt in Nederlandt ende opghekomen, ghelijck dat by ons, in een bysonder werck,

werck, boven alle teghenſpreeckinghe, met Godt, ſal werden beweſen, hebben hier te lande veel haren oorſpronck uyt ſoodanighe uytlegginghen, die men dachte met der ſelver naem over een te komen. Om dat men waende dat in Hollandt, Leyden den naem hadde dat door het openen harer poorten, vry ende veylich gheleyde den wandelenden man wierde ghegeven, heeft twee ſleutelen; Munnickendam (onghetwijfelt alſoo gheſeght van het water, genaemt de Munninck) een Munninck; Enckhuyſen, quanſuys als Harenckhuyſen, de Haringhen, ende, om tot Zeelandt te komen, Vliſſinghen ofte Vleſſinghen, een Vleſſe in het wapen ghekreghen. Die duſdanighe verſierde oorſpronghen van namen aen nemen, om dat de overeenſtemmingen daer van in de wapenen werden ghevonden, gaen de verkeerde wech in, alſoo de wapenen meerendeels uyt de beuſelachtighe uytleggingen der namen van Steden zijn gheſproten. Om dat ter Goes een gans in het wapen heeft, volght niet, dat van eene verſamelinghe ende menichte van ganſen hier ontrent haer naem heeft ontfanghen; maer het volght wel, dat de gans in het wapen ghevloghen is, om dat *goes* oock een ganſe beteyckent. Wes mijn ghevoelen belanght, ick houde het daer voor, dat, alſoo *goes* in de overoude Deenſche ende Nederduytſche tale beteyckent, een gantſchwelighe, vruchtbare aerde; deſe Stadt, als in eene ſoodanige landouvve gheleghen, haer naem daer van heeft verkreghen. Ende hierom vverdt deſe Stadt niet ſoo eenſaem *Goes* ghenaemt, maer *ter*, of *vander Goes*, dat is, een Stadt in een vvelluſtighen acker ghelegen.

Hare opkomſte tot de eere van een Stadt, ende haren teghenvvoordigen gevvenſchten toeſtandt, kan ſeeckerder van ons beduydt vverden. Alle Steden zijn of voortghekomen uyt verſamelinghen van vele landtſaten, die, ofte haer ſelfs, des noodt zijnde, met vvallen verſterckt, ofte van hare over-Heeren met Stede-rechten, om de menichte van hare ingeſetenen, voorſien zijn ghevveeſt, of uyt ſterckten, gheſticht by byſondere Heeren, ofte oock de opper-Heeren, tot de vvelcke, in tijdt van noodt, haer de naeſt omghelegene invvoonders begaven, als tot eene verſeeckerde toevlucht in alle ongheleghentheyt, ende met der tijdt, bevindende haer daer meer, als elders, verſeeckert, aldaer gheduyrichlijck onthielden. Duſdanighe ſterckte heeft eertijdts gheſticht ghevveeſt ter plaetſe, daer nu Goes is gheleghen. Hier toe dient tot eene onvvederſpreeckelijcke ghetuyghe, de oude landtkaerte van Zeelandt in hout geſneden, ende neffens de eerſte druck van de Reygerſberghſche Chronijcke, in den jare 1551 gheprint tot Antvverpen, in het licht ghekomen. Daer in machmen vvel duydelijck ſien, dat, ter plaetſe,

daer

daer nu dese Stadt gheleghen is, maer ghestaen heeft een Sterckte, ofte vast Slot, het welcke van sijne gheleghentheyt den naem van *Oostende* heeft ontfanghen, waer van noch eenighe overblijfselen ter Goes zijn te vinden, ende de plaetse ghetoont werdt. Hier rondtsomme zijn met der tijdt vergadert ende hebben haer nederghesflaghen eenighe landtlieden, haer met den bouw van den acker meerendeels geneerende. Uyt dese versamelinghe is dan allencxkens voortghekomen een aensienlijck Dorp, welcke den naem van *Het Dorp ter Goes* is ghegheven, ende in sijne middelte het ghedachte Slot omvattede.

In het jaer 1300, is dit sterck Slot ter Goes bekent; het welck Ian van Renesse met den Vlaminghen beleghert hadde. Doch die van Reymerswale, uytvallende met veel volck, volvoerden het ontset, ende velden wel achthien hondert Vlaminghen ter neder. Waer uyt de sterckte van dit Slot afghemeten kan werden.

Die vander Goes begonnen haer oock nu, boven de landtneringhe, met visscherije te geneeren, blijckende uyt de brieven van Aelbert van Beyeren, des jaers 1307, in de welcken hy haer quijtscheldt van 't *Pondtgeldt*, van weghen den vis, voorraen aen hem te betalen.

De Heerlijckheydt van dese plaetse behoorde tot ontrent dese tijdt toe den Heeren van Borssèlen, in Zuydt Bevelandt geseten. Doch van dese is die vervallen op den Graven, aen welckers jongere soonen, in het verdeelen van vaderlijcke erve, die voortaen wierde ghegheven, als blijcken mach uyt de volghende brief van Ian van Henegouwen, Heer van Biamondt, van den welcken dese Chronijcke in het Tweede Deel ghewach maeckt, hebbende dit opschrift; *Willekeuren vander Goes*, zijnde de selve, welcke by den inghesetenen van Borssèlen in Zuydt-Bevelandt wierden onderhouden;

WY, Jan van Henegouwen, Heer van Byamondt, maecken kondt allen luyden. Want onse lieve Heer ende neve, die Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt, ons gheoirelovet heeft met synen openen brieven, binnen allen onsen yegenheden van Zeelandt, die ons aenghekomen zijn voir onse vaderlicke erve, ende dien van Borssele toe plaeghen te hooren recht te voren, nae de koere van Borssel, als hier na van woirde te woirde ghescreven staet;

I. *Wie dat vechtelijck wordt binnen onsen yeghenheden, hy boete den Heere* xx ß, *ende den Schoutate* v ß, *ende den ghenen, daermen yegen mesdoet, alse recht es; dat es eenen Edelman eene vlaise incke* x ß, *ende die niet vol Edel en es,*

dien

dien ſelmen ghelden als hy ghelegen es. Ende watmen doet met laeghen ofte moerdelijck, of binnen vredede, dit ſelmen ghelden vierſchatte. Eene been incke ſalmen ghelden naer de koere van den lande.

II. *Die eenen knijf trecket, hy boetet* xx ß, *ende diere mede ſteeckt,* xj lb.

III. *Wie den anderen ſoeckt in ſyn ſelfs huys, of in eens anders huys, wat dat hy meſdoet yeghens den ghenen, die hy ſoeckt, of aen ſyn goet, of aen den ghenen, diens dat huys es, dat ſalmen ghelden vierſchatte. Ende watmen uytwaert doet, dat ſalmen ghelden een ſchatte; ende daer af den Heer en ghene boete en zy, dat hy buyten huyſe vechter wordt, ſoo ſel hy ghelden die boete, ghelijcke den anderen. Ende wie dat huysſoeckinghe doet, hy ſelſe boeten dien hyſe doet, na der koere van den lande, en ſie by s'Heeren genade.*

IV. *Wie dat bringhet eenigherhande wapenen te ſtrijde, eeſt man of wijf, hy boete* v ß, *uytghenomen Schoutaten, Schepene, of s'Heeren knapen, die moghen bringhen ſtock of ſtaf mede te ſchedene. Ende welchare van deſen vechter wordt, hy boete ſyne meſdaet twyvout den Heere.*

V. *Wie dat vrede ontſeyt ofte ontſwijghet den Heer, of den Schoutate, of eenige Schepenen, of eenighe wittachtighe man, hy verbeurde* v lb, *alſoo dicke als hyſe ontſeyt of ontſwijghet, ende des oirconde heeft van wittachtighe luyden.*

VI. *Wie dat vrede breecket, verboert* x lb *jeghen den Heere. Ende wat vreemde manne vechter wordt, dien ſelmen houden voor ſyne meſdaet; ende wie datten wegh helpt, die blijve in de ſelve meſdaet; ende wie dat d'Heere of den Schoutate daer thoe vermaende den man te houdene, ende niet en dede, die boete* v ß.

VII. *Wat datmen voor Schepene ghelovet, dat ſelmen voiren ghelden, ieſt dat die ghene daeget, diement voiren ghelovet heeft.*

VIII. *Wie dat Schepene wederſeydt, hy boete elcke Schepene* xx ß, *ende den Heere* ij lb. *Wie dat voor Schepene wordt ghenomen te varene metten Heer, of van s'Heeren weghen, ende als niet en doet, hy boete* x ß, *ende de huyre van eenen man.*

IX. *Onder wien men dieffelick goedt vindt, hy verboerde* vj lb, *ende 'tgoedt weder vierſchatte, ſonder den ghenen, die ſelve ſteelt, ſelmen doen de wett van den lande.*

X. *Wie den anderen heet lieghen, of Godts haetheid, of verbodene woorden gheeft, die boete* v ß, *half den Heer, ende half den ghenen, die het doet.*

XI. *Wy wijſen elcken Schuttere te hebben ſyne ſchuttinghe in ſyn behoudt; ende die te loſſen met ſynen eede; of met panden, als ſchepe recht dincket.*

XII. *Wy wijſen elcken man te delvene tuſſchen Vaſtenavondt ende Sinte*

Jansmesse, elck jeghens den anderen, ende voorts tusschen uytganghe Ougsts ende Sinte Martinsmesse; ende dat by ghebode des Sonnendaeghs; wie des niet en dede, hy boete v ß, half de Schepene, ende half den Schoutate.

XIII. *Wy wijsen om alrehande schout tot elcker maendt te dinghene, beneden een ponde, een pondt van* xij *ß, ende daer boven een pondt van* ii*j ß.*

XIV. *Wie dat eenighe koopinghe ontseyt van eten of drincken up pande, daer teecken uytsteeckt, hy boete* v *ß.*

XV. *Wie dat beproevet wordt met valscher mate, of met valsche ghewichte, verboerdt* xxv *ß.*

XVI. *Gheen Waerdt magh houden eenigen man over syn ghelagh, die't gelden mach; ontgaet oock yemene met synen ghelaghe, ende des anderen daeghs niet en betaelde, selt ghelden twyschatte.*

XVII. *Wie dat Schepene wordt, magh Schependom segghen, over al binnen onser heerschappye.*

XVIII. *Wie dat gaet in anders boomgaerdt, sonder oirlof, hy verboert* v *ß, ende de schade die hy doet, sal hy ghelden; ende doet hy 't by nachte, gheldtse twyschatte.*

XIX. *Wie dat anders boom houwet of breecket, verboert* v *ß, ende ghelde de schade; wie den anderen ontleset of ontplucket syn kruydt, oft syn waermoes, uyt synen hove, hy verboert* xij *ß.*

XX. *Wie dat eenen beleden waterganck dammet, of nauwet, hy en ruymene weder voir Allerheyligen dagh, ende houdere ruym te Meye toe, hy boete* xx *ß.*

XXI. *Wie dat syne mesdaet niet gelden en magh, hy sel sitten in den stock eene weke, ende daer naer dat Dorp versweeren een jaer, ende zye by des Heeren ghenade.*

XXII. *Wie dat gheproevet wordt met valscher oirconde, hy verboert jeghens den Heere* xj *℔, ende niet meer en selmen hem daer na ghelooven.*

XXIII. *Wie dat den anderen ontsnijt of ontpluckt syn kooren, of vrucht op den velde, verbeurt* v *ß, te gane daer Schepene recht dunckt, ende beter de schade; ende doetmen't by nachte, twyvout.*

XXIV. *Wie dat breeckt dijckboetinghe, die beleedt es met Schepene, die boete ß.*

XXV. *Wie dat delft Darinck in Dijckdelve, of den Heerwegh smaelt, verboerdt* xx *ß, jeghens den Heer.*

XXVI. *Van alle vechtelicke saecken magh de Schoutate gebodt legghen voir Schepene te berechten, als hy wille.*

XXVII. *Elcken uytlandtschen man, die hem beklaeghet van schulde, des komende*

komende voor den Schoutate, salmen berechten binnen den derden daghe, ende die uytlantsche man sal weder recht doen, die klagende up hem es, by Schepene. Wie dat anderen neemt syne schuttinge met krachte, verboerdt x x ß jegens den Heer, ende jeghens den man x ß, ende de schade. Ende wat de Keure niet en houdt, dat sel staen aen Schependom.

Ende want wy alle dese pointen voorsz. vaste ende ghestade ghehouden hebben willen, sonder verminderen, hebben wy desen Koere open bezeghelt met onsen zegel. Ghegheven te Berghen in Henegouwen, in 't jaer ons Heeren, duysent drie hondert twee ende veertich. Ende heeft een uythangende zeghel van groenen wassche in dubbelen steerte. Up de rugghe ter zijden staet gheschreven; De willekoere vander Goes.

Ende is aen den selven brief doorghehaelt eenen anderen brief in franchijne, waer in Willem, Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt, maeckt kondt allen luyden, dat hy oirlovet ende consenteret sijnen lieven ende ghetrouwen Oom, Heeren Janne van Henegouwen, Heer van Byamond, alsulcken Koere ende willekore te houde, als die van Barselen ghemaecket hadden voir die tijdt, dat sijn lieve Oom voorseydt 'tgoedt van Zeelandt voor sijn vaderlijcke erve ghegheven waerdt, in alle sijne Dorpen ende yeghenheden by te rechten, die hen aenghekomen zijn, ende van Barselen thoe plaghen te hooren. In oirconde van waerheyt dese brieven bezegelende met sijnen zegel, gegeven te Berghen in Henegouwen, in 't jaer ons Heeren duysent dry hondert twee ende veertich, op Sinte Martins dagh, in de somer. Onder ter slinckerhandt staet gheschreven, *Jussu Comitis, Domino de Bellemonte presente.*

Jan van Henegouwe, Heer van Byamondt ende der Goes, siende dat de Papen ende Geestelijckheyt in dese sijne Heerlijckheyt, gheduerich haer met vechten ende smijten besich hielden, te meer om dat sy dachten vry te wesen van de boeten daer op gestelt, ontbiedt in den jare 1343, sijnen Bailliu van der Goes, soo wie hy es of wesen sal, dat hy verbiede, op eene boete van thien pondt swarten, soo wat Clercke, die vechtelijck maeckt, ende boete verbeurt, dat hyse gelde ghelijcke andere gebueren, iof dat hy ghebiedt, dat dien Clerck, die de boete verbeurdt, binnen der Goes niemene en huyse noch en hove, aet of dranck en verkoope op thien pondt swarte Tornoysen, ende die boete of te pandene sonder eenigh verdragh. Ende desghelijcke ontbiedt hy sijnen Bailliu te Monstre in Barselen, ende dit vvil hy dat sal geduyren tot sijnen vvederseggen. Ick vonde vermaeck in de vvoorden selfs van dese brieven hier uyt te drucken.

Ontrent dese tijdt vinde ghelijck als eene burgherlijcke oorloghe ghevveest te hebben, de inghesetenen van het eene Dorp de andere vyandtlijck aentastende ende overvallende, oversulcx Willem, Hertoghe van Beyeren, Palensgrave van den Rijne, verbeydende de Graeffelickheden van Heynengouvven, van Hollandt, van Zeelandt, ende der Heerlijckheydt van Vrieslandt, maeckt kondt allen luyden, vvant hy (ick sal oock sijn vvoorden ghebruycken) verstaen hadde aen sijne lieven Oom, Heeren Janne van Heynnegouvven, Heeren van Byamondt, dat in sijnen Dorpe ter Goes in Zeelandt vele, ende tot menigen tijdt, onruste ende vechtelijckheden plegen te ghevallen van sijne luyden die vvoenen buyten dien Dorpe, ende oock somwijlen van die daer binnen vvoenen, daer sijnen lieven Oom voornoemt, veel moeyenesse, ende sijnen Dorpe, ende sijnen luyden van buyten Dorps, groote svvaernesse af komen mochte; soo hadde hy om die lieve ende ruste sijns liefs Ooms, ende om groote svvaernesse, die sijnen luyden van buyten dien Dorpe gevallen mochte, ende om dien van binnen den Dorpe mede te beschudden, ende te voirhoeden; sijnen desen lieven Oom voornoemt ghegeven, ende gaf volkommene macht, ghebodt ende Koren te legghen, die hem, sijnen Rade ende Shepenen van der Goes nuttelijck ende oirbaerlijck duncken souden om nutschap ende ruste sijner luyden, ende der sijnre, ende allen Koren, die hy legher, mach hy verleggen ende vvandelen alst hem ende sijnen Rade nuttelijck dencken sou. Ende dit sou vvesen behoudelijck der ghemeenre Coren van Zeelandt, ende alre brieven die sijne vorders, of hy ghegeven mogen hebben. In oirconde is desen brieve beseghelt met sijnen zeghele; ghegheven te Sente Geerdenberghe, des dijncxendaeghs nae Alreheyligen dach, in 't jaer ons Heeren duysent drie hondert acht ende veertich.

Onder de regheringhe van Willem van Beyeren, die men noemt den dollen Grave, ontrent den jare 1350, verkreghen die van ter Goes in Zuydt-Bevelandt vele heerlijcke privilegien; ende wierdt meer ende meer betimmert, (Reyghersberghen voeght daer by, met wallen, poorten ende vesten besloten. Doch dat is onwaerachtich, alsoo sulcx eerst onder Vrouw Jacoba geschiet is, soo als hier naer duydelijck sal blijcken.) Tot gheuchenisse van dese jonste ende weldaden, onder den huyse van Beyeren ghenoten, gisse ick dat die vander Goes het wapen van Beyeren hebben beginnen te voeren.

In den jare 1406, werdt der Goes noch een Dorp ghenoemt, doch korts daer naer een Stadt, hebbende noch gheen walllen, maer Stederechten verkreghen.

Vrouw Jacoba heeft tot Rimmerswael, op 't jaer 1417, met hare brieven ghe-

ghegont dien van ter Goes een vrye jaermerckt, beginnende op den achtsten dach van onser Liever Vrouwen Assumptie, ende acht daghen lanck gheduerende, in de welcke niemandt bekommert soude werden van eenigherhande schuldt, bekennet ofte onbekennet, ten ware die binnen der jaermerckt ghemaeck ware. Dese is t'sedert die tijdt seer besocht ende voorsien gheweest van allerhande kooplieden ende koopmanschappen, voornementlijck bondtwerck, lammerenwerck, ghesodene, gheverfde, ghemenghelde laeckenen.

In den selfden jare, gundt Vrouw Iacoba van Beyeren, dien van der Goes, tot noch toe open legghende, om voortaen alle onghemack voor te komen, hare Stadt te moghen vesten;

I*Acoba, by der genaden Godts, Hertoginne in Beyeren, Delphine van Viennen, Gravinne van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Vrouwe van Vrieslandt, doen kondt allen luyden; Want Wy na Zede ende ghewoonte van anderen goeden Vorsten ende Vorstinnen, ende sonderlinghe na onser lieflijcker bescheydenisse, die ons van onsen edelen voorvaderen, zeliger ghedachten, inghebooren is, alle welghenegen zijn, by natuyrlicken reden, tot oirbaer ende zaligheyt onser lande, ende tot vestigheyt onser goeder Steden, daer ons ende onsen erven, eer ende oock nutschip af komen magh, soo hebben Wy, aenghesien, ende ooek wel bedacht, dat onse ghetrouwe Stede vander Goes, open, kranck, ende onbevest is, daer ons in toekomende tijden groot verlies af komen mochte, ende verderffenisse onser Stede voornoemt, ende oock onser goeder ondersaten, daer ontrent in den lande ghesetten; ende hebben daeromme, ende om te verhoeden alle ongerijmpte, die overmits kranckheyt onser Stede voorschreven, in onsen lande aldaer, dat Godt verbiede, gheschien soude moghen; onsen ghetrouwen Schout, Schepenen, ende Raden onser goeder Stede vander Goes, ende anders allen onsen goeden luyden, ende ghemeynte aldaer, mit goeden berade, gheconsenteert ende gheoirloft, consenteren ende willen, dat sy die selve onse Stede vesten, stercken, ende besorghen mit poirten, graven, ende anderen goeden weeren, als sy oirbaerlicxst konnen, na haren vermoghen. Behoudelick, of sy in der vestinghe voorschreven, yemande aen synen Ambachte ende erve beschadichde, dat sy dat van onser Stede weghe verrichten, ende der luyden ghemoede daer of hebben sullen, na de beste redelickheyt, by goetduncken ons Rentmeesters Bewesterscheldt, Heere Philips van Borsselen, dien Wy belast hebben, van onsen weghen, daer toe te sien, ende ten besten te helpen, tot onsen eere, ende tot onser Stede oirbaer. In oirkonde deser dinghen, soo hebben wy onsen zeghel aen desen brieve doen hanghen. Ghegeven in den Haghe, upten een en twintichsten*

dagh in November, in 't jaer ons Heeren, duysent vier hondert ende seventhien. Ende hadt een roodt zeghel uythangende in dubbelen steerte.

In 't jaer 1437, naer de doodt van Vrouw Jacoba, quam, ende verstorf ter Goes weder aen den Grave, Philips van Burgundien, die doe oock vestede alle hare Brieven, Keuren, Rechten, ende oude ghewoonten, tot noch toe van den Graven ende Gravinnen van Hollandt verkreghen. Tot ghetuyghen werden daer ghenoemt, den Heer van Santes, Heer Floris van den Abeele, Heer Gerrit van der Zijl, Floris van Borssele, Louijs van Cats, Mr. Henrick Uyttenhove, Mr. Pieter van Beoostenzween, Andries van Renesse.

In den selven jare, den 22 dach van Augustus, doet kondt met sijne brieven, Philips, Hertoghe van Bourgoignen, van Lothringen, van Brabandt, ende van Limburgh, als Grave van Zeelandt; dat, by den overlijden ende doodt van sijner liever Nichten, Vrouw Jacob, Hertoginne in Beyeren, Gravinne van Oostervandt, die hy bidt, dat onse Heer Godt zalighlijck ghedencken wil, op hem vervallen ende bestorven is dat landt van Zuydt-Bevelandt, mit sijnen toebehooren, soo groot ende kleyn, als sy binnen horen leven dat beseten ende ghebruyckt heeft, ende gheleghen is binnen den palen van Zeelandt: in den welcken hy schuldich ende ghehouden was, na ouder Rechten ende ghewoonten van den lande, te trecken, om sich van den Ridderschap, Leenmannen, ende goeden Steden s'landts voorschreven, te laten hulden, als erf-Heer van den selven lande, ende hun wederomme te doen alsulcken hulde ende eede, als hy sijnen ondersaten schuldich was te doen; dat hy alsoo niet en hadde moghen volbrenghen, noch konnen ghedoen, overmidts groote lasten, die hem binnen der tijdt voorghevallen, ende upghekomen waren; ende soo sijne goede Stede vander Goes nu, ter bede ende vriendtlijcken versoecke van hem, ende sijnen Rade, die hy daerom by hen ghezendt hadde, by hem geschickt hadde in sijne Stede van Rijssel eenighe Gedeputeerde, om van hem te ontfaen alsulcke hulde ende eede, als hy hem in der Stede selfs ghedaen soude hebben, als hy daer gheweest hadde; ende daer up weder in den handen sijns ghetrawen, des Heeren van Santes, overste van sijnen Rade, by hem gecommitteert ten saecken van sijnen lande van Hollandt ende Zeelandt, hem sulcken hulde ende eede ghedaen hebben, als sy hoiren rechten Landtsheer schuldich zijn te doen: soo bekent hy met eenen brief, welckers eyghentlijcke woorden wy in dit verhael oock volghen, dat sy dat specialijck van der gratie, ende uyt sijne sunderlingher begheerte ghedaen hebben, ende niet van eenighs rechts wegen, ende in geenre manieren wesen noch komen en sal in toekomende tijden, tot afterdeel of præju-

præjuditie van hen, of haren rechten, ghewoonten, handtvesten, privilegien, ende vryheden, maer sullen die hier en t'enden wesen, ende blijven in sulcker machten ende wairden, als sy waren, eer dat sy hem dese huldinge deden. Voirt, soo glooft hy sijner goeder Stede van der Goes, dat hy dese sijne Stede van der Goes, noch sijn landt van Zuydt-Bevelandt, nemmermeer versetten, vervreemden, noch verscheyden en sal van sijnen Graefschap van Hollandt ende van Zeelandt, in eenigher manieren. Op de plijcke stondt geschreven; By den Heere den Hertoge, Grave van Hollandt ende van Zeelandt, ende ten overwesen van de Heeren van Santes, Heer Floris van den Abeele, Heer Gerrit van den Zijl, Floris van Borssele, Lauris van Catz, Mr. Henrick Uyttenhove, Mr. Pieter van Beoostenzween, Andries van Renesse, ende meer andere van den Rade.

Alsoo in den jare 1441, die van der Goes vertoonden, dat het legghen van de jaermerckt, vergunt by Vrouw Jacoba, in den jare 1417, als vermeldt is, haer t'onpuntich was, ende teghenginck, overmidts hare wekemarckt, ende oock om dat, om de hoogheyt van den dage, daer niemandt ter merckt en quam; heeft Philips van Burgundien die verleyt op den eersten hoochdach des maendaech naer onser Vrouwen dach Assumptie, gheduerende de vryheydt van de selve merckt tot des Sondaechs daer naer, dien dach al, ende niet langher; bevoorwaerdende dat men van allen twistelijcken en vechtelijcken saecken, alsdan gheschiedende, den Grave voortaen achtschatte betalen soude.

In't jaer 1444, kochten die van der Goes van den Grave hondert Ghemeten Ambachts, met den molen ende andere gherechten daer toe behoorende, ghelegen in Zuydt-Bevelandt, in de prochie van Cloetinghe by de poorte ofte haven der Stede, in voortijden toebehoorende Wolfaerdt van der Maelstede, Heer Floris soon; werdende haer neffens dien vergonnen, dat die daer in woonden, ofte komen woonen souden, staen souden onder den Rechter, correctie, ende rechtsvoorderinghe van de Wet vander Goes; ende ghenieten alle vryheden van der selver Stede. Het welck daer naer bevesticht heeft Carel, Hertoch van Burgundien, in het jaer 1472, werdende t'hans die vander Goes in het uytvoeren van haer recht belet door den Heere van ter Vere, ende Olivier van Everingen, die het overschot van het Ambacht ghekocht hadden.

Ontrent het jaer 1539, hadden de sterfte ende vervreemdinghe soo vermindert de inghesetenen van der Goes, te vooren seer burgerrijck, dat daer nauwelijcx twee eerbare goede mannen te vinden waren, van den ouderdom

van

van ses ende dertich jaren; ende de watervloeden de ingesetenen, voor dese slach seer wel ghestelt, soo verarmt, dat daer oock nauwelijcx twee mannen van dien ouderdom, ghegoedt tot twee hondert Enghelsche nobelen toe, te vinden waren, om, volghens het ghene Hertoch Philips van Burgundien geordent hadde, het Rentmeesterschap van der Stede te bedienen. Waer over Carel, Roomsch Keyser, dien van ter Goes oorlooft, te nemen daer toe bequame mannen van soodanighe jaren, als sy uyt vinden konden, ghegoedt tot hondert Enghelsche Nobels. Die ghemelte redenen werden in de brief selve wel uytdruckelijck ghestelt, zijnde sonderlinghe teyckenen van den doe op 'thoochste bedruckten toestandt deser Stede. Jae de inbreucken van wateren hadden de ingesetenen soo verarmt, dat sy haer naeuwelijcx bequaem vonden om des Stadts ampten met behoorlijcken luyster te bedienen; ende, om die niet te aenveerden, de Stadt verlieten; waer op in den selven jare 1539, de Koninginne Douagiere van Hongarie, dede opmaecken seeckere brieven, dat egheen poorter, ghekoren werdende tot eenighe Stadts ampten, de selve soude moghen weygheren te aenvaerden, op de boete van vijf ende twintich Carolus guldens.

Desghelijcx in den jare 1548, verliep seer de neringhe van zoute, overmidts 'tverloop van den stroome; daer by men de Stadt vander Goes qualijck besoecken mochte, dan met groote moeyenesse; te meer, want 'thooft van de Stadt by verscheyden stormen soo seer vergaen was, dat men 'tselve qualijck ghebruycken mochte; soo dat de schepen voorby der Goes, naer andere Steden om zout voeren. Doch zijn dese wercken, neffens de torens, muyren, straten van der Stadt, ende verdiepinghe van de haven, korts daer naer, neffens de neringhe, herstelt, ende wederom lustich bloeyende ghe-worden.

Den eenen slach volghde den anderen. Want in den jare 1554, trefte oock haer eenen afgrijselijcken brandt, schijnende dat twee teghen den anderen strijdende elementen, de gheheele verdelginghe van dese Stadt, ende verarminghe van hare inghesetenen voor hadden. Doch, het goet beleydt van de Regierders, ende de gonste van den Grave, heeft haren ghedreyghden onderganck wederhouden. Want, Caerle, Roomsch Keyser, als Graef van Zeelandt, ontfonck hier over die bede van die Burghermeesters, ende Regierders der Stede vander Goes, soo in den naem van hun, als van den anderen ghemeyne burgheren ende inghesetenen, inhoudende, hoe dat op den achthiensten van Meye lestleden, binnen der selver Stede eenen grooten, vervaerlijcken brandt onder de zoutketen opgheresen was, welcken brandt op

op eenen korten stondt eerst onder de keeten, ende huysen, staende buyten de poorten, ende daer na, deur den grooten storm van winde, komende uyt den Noordtoosten, binnen der selver Stede hem soo verspreyt hadde tot verscheyden plaetsen, dat onmoghelijck was de selve brandt met eenighe hulpe te blusschen of te wederstane, sulcx dat aldaer, deur den afgrouwelijcken brandt, boven een groot ghetal van soutketen, ende een Cruyce-broeders Convent, soo veel poorters huysen, met groote menichte van kooren, graen, ende andere huysraedt verbrandt waren, dat 'tvierendeel van dien niet en was blijven staende, midts welcken veel poorters uyt wanhope ende groote armoede, de Stede alreede begonst hadden te verlaten; ende was alsnoch grootelijcx te beduchten, dat vele andere 'tselve doen souden tot gheheele vernietinghe der selver Stede, verdriete, schade, ende achterdeel van den Regierders ende andere poorters, indien daer inne niet versien en werde; biddende daeromme, dat men haer soude willen toestaen dese navolghende articulen, by middel van de welcke dese Stede wederomme in heuren ouden staet ghebracht soude moghen worden, die andersints ghe schapen was, onbewoont, ende eeuwelijck verworpen te blijven.

I. Dat, aenghesien den meestendeel van de burgheren gantschlijcken bedorven waren, hen ghegunt ende geoctroyeert souden worden vryheydt ende exemptie van allen imposten, beden, ende subventien, die tot laste van de Stede nu staende waren, ende in toekomende tijden voor haer quote souden moghen toeghevoeght worden, ende dat voor den tijdt van veertich jaren naestkomende.

II. Want de Stede over langhen tijdt de maelderije van twee molens, den Grave toebehoorende, in erfpacht ghehouden hadde, ende noch houdende was tnegentich ponden, twaelf schellingen Vlaems s'jaers, de welcke over een deel jaren, overmidts de sobere ende krancke neringhe, boven de tachtentich ponden niet en hadden moghen ghelden ter huyre, ende boven dien alle jare, d'een deur d'andere, meer dan twee hondert Carolus guldens verstellinghe ghekost hadden, ende dat nu de watermolen, die onghelijck de beste was, in den grondt afghebrandt was, soo dat de meesters van de timmeragie den selfden niet en wilden aen nemen, met het huys daer toe behoorende, wederomme op te maecken voor twee duysent Carolus guldens, hen te gunnen quijtscheldinghe van de maelderije, den tijdt van twintich jaren.

III. Insghelijcx, aenghesien de Stede deur het stroo, ende ander weeck dack van de huysen, daer den brandt mede ghevoet werdt, bedurven was, ende dat de inghesetenen, om voor den toekomenden tijdt daer teghens te

versiene, een ordonnantie opstellen souden, van de huysen voortaen niet meer met stroo of riedt te decken, maer alleenlijck met tiggels, scalgien, of andere harde materien, 'twelck niet wel uytghewerckt soude kunnen of moghen werden, sonder bystandt ende voordeel den poorters daer inne te doene; ende dat de Stede, midts de groote onkosten van verstellinghe ende beternisse kortelinghe aen 't Stadthuys, ende aen 't hoot ghedaen, ende verminderinghe van haer Domeynen, by fortuyne van den voorsz. brande gheleden, soo seere verachtert, ende noch dagelijcx grooter onkosten verwachtende was; soo hadden die Regierders, omme heur poorters in haren dacke van der Stadts weghen te moghen te hulpe komen, voor den minsten ende bequaemsten middel geoordeelt met den ghenen, die daer op behooren gheroepen te worden, eenighe lijfrenten op der Stede te verkoopen; maer, want het selve niet gheschien en mochte sonder toestaen ende bewilliginge van den Grave, dat men soude hunluyden Octroy verleenen, omme de voorschreven lijfrenten op een den penninck sevene te moghen verkoopen, ter somme van ses hondert Carolus guldenen s'jaers, oft alsoo veel als men bevinden soude van noode te zijn, omme de gheschende Stede te voorderen.

IV. Ende alsoo sommighe poorters der Stede, den Grave ghewillichlijcken gheleent hadden, een yeghelijck na sijn gheleghentheyt, seeckere somme van penninghen, die sy nu grootelijcx van doen hadden, dat men soude doen de selve penninghen by den Rentmeester van Bewesterscheldt, hen weder gheven, omme haer huysen daer mede op te bringhene, ende metter tijdt wederomme in der neringhe te komen.

V. Want dese Stede gelegen was in't platte landt van Zuydt-Bevelandt, ende anders gheen Stede daer by of ontrent en was, ende dat die omleggende Dorpen aldaer haer weeck-marcten houden mosten, ende alsoo seer van noode waren sommighe oude weghen, heulen ende waterganghen herstelt te worden, op dat de landluyden te ghevoechlijcker, ende tot minderen kosten heur goedt souden moghen te merckt bringhen; welke onkosten die vander Goes, midts het ghemelte ongeluck, nu niet meer en souden konnen vervallen, dat men hen soude vergunnen te moghen lichten op elcke Ghemet landts, dat in de West-wateringe leydt, vier grooten Vlaems, vier jaren lanck gheduyrende, tot lasten van den baender ofte ghebruycker des landts, omme metten selven ghelde, alle die weghen, heulen ende waterganghen, aldaer't van noode was, te repareren ten profijte van de selve Stadt ende ghemeynen lande, ende gherieve van alle den omghesetenen.

VI. Dat men oock hen wilde gunnen ende verleenen, dat sy de schul-

ſchuldenaers, die ſy in de omlegghende Dorpen van 't ſelfde eylandt hadden, ſouden moghen daghen voor Schout ende Schepenen van de Stede, ende dat alleenelijck in actie perſonele, ghelijck 'tſelve dien van Rimmerſwale eertijdts ghegunt was, ende noch daghelijcx ghebruyckten.

VII. Voorts, op dat de Stede te eer verſtelt ende ghemant ſoude moghen worden, dat hen mochte toegheſtaen werden, te moghen ghebieden een yeghelijck ſijn afghebrande erve wederomme te betimmeren binnen s'jaers, of die te verkoopen om betimmert te worden, of ten minſten borge te ſtellen, binnen twee jaren die te betimmeren ende bewoonen, oft dat die erve op waerde ſou worden geſtelt tot behoorlijcken prijſe by Schout ende Schepenen, voor die ghene, die de ſelve erven ſouden willen betimmeren ende bewoonen.

VIII. Maer, want daer veel binnen der Stede, voor den brandt, huyſen ghekocht hadden op daghen ende termijnen van jaren, ſoo dat ſy daer noch groot gheldt af ſchuldich waren, ende hen ſeer ſwaer, ja den meeſtendeel onmoghelijcken, vallen ſoude, heure huyſen binnen den voorſz. tijdt op te timmeren, ende de paeyen oft termijnen van de gebrande huyſen tot heuren gheſetten daghen te betalen, dat men hen ſoude gunnen uytſtellingh van betalinghe van ſulcke paeyen oft termijnen, den tijdt van ſes jaren, ende daer na te moghen betalen op de helft langher daghen dan ſy ghelooft hadden te betalen, te weten, dat die vier pondt s'jaers ſouden moeten betalen t'elcken termijne, dat ſy ſouden gheſtaen t'elcken termijn met twee ponden, ende ende alſoo voorts van ghelijcken termijne te termijne, tot dat die hooftſomme heel ende vol betaelt ſoude zijn.

IX. Want daer veel erven van de verbrande huyſen belaſt waren met erflijcke loſ-renten, die midtſdien ſouden mogen blijven onghetimmert, dat alſulcken renten ſtaende op d'erve van eenighe verbrande huyſen ſouden moghen quijt ende te niete zijn den tijdt van ſes jaren, ende datmen, nae de ſes jaren, ſou gheſtaen, mids betalende alle jare halve renten oock den tijdt van ſes jaren, ende dat nae uytkomen van de ſelve ſes jaren, wederomme die oude volle rente ſoude worden betaelt.

X. Ende, ghemerckt de Stede meeſtendel ſtaet op ſout-neringhe, vereyſchende veel arbeyders, als ſoutſiers, turfdraghers, ſoutmeters, en diergheliјcke veel andere, welcke al te ſamen ſchamele luyden zijn, ende niet machtich eenichſints haer huyſkens wederomme te timmeren, ende niet en vonden eenighe andere, die ſy ſoude moghen huyren, dat henluyden toeghelaten worde te verkoopen een deel van den landen, toebehoorende

 den

den Heylighen Geest, ende andere Gildens, om met den penninghen, daer af komende, een seecker ghetal van huysen te betimmeren ende den voornoemden arme aerbeyders te verhuyren ten redelijcken prijse, tot behoef ende profijte van den Heylighen Geest, ende andere Gildens, nae proportie ende advenant van den landen, die verkocht sullen zijn.

XI. Ende eyndelijcken, alsoo de Stede op sommighe hoecken qualijck hier voortijdts gheordineert was gheweest, soo datter veel enghe straetkens waren tot weynigh oirbor ende ghemack van der Stede, ende oock sommighe heerstraten, diemen veel bequamer, volgens oordeel van alle bouwemeesters, anders soude mogen leggen, dat hen geoorlooft worde, alsulcke afgebrande erven, als sy bevinden souden tot beteringe ende verçieringe der Stede nut ende bequaem te zijne, van nu voort aen te moghen aen haer houden, midts den eyghenaren van dien betalende, die gherechte waerde ter tauxatie van den Regierders der selver Stede, ende hen op als te verleenen behoorlijcke opene brieven, in sulcken saecke dienende.

Hier op hoorde Keyser Carel 'tadvijs, eerst van sijnen Rentmeester van Zeelandt, Bewesterscheldt, Heeren Jeronymus Sandelijn, Ridder, ende Olaert Gillisz. Tseggaert, Schepen van Middelburgh, dewelcke hen 'tsamentlijck op 't ghene dies voorschreven es behoorlijcke gheinformeert hadden, ende gheneghen wesende ter bede ende begheerte van dien van der Goes, ende begheerende den selven by te staen ende helpen, ten eynde sy seecker middel mochten hebben, om hun verbrande huysen wederomme op te moghen maecken, ende te verhoeden 'tvertreck ende verloop van den inwoonders der Stede, heeft den selven ghegunt quijtscheldinghe van den gheheelen erf-pacht van de maelerie, voor eenen tijdt ende termijn van drie jaren naestkomende, ende, nae t'afloopen van de drie jaren, quijtscheldinghe van de helft van den voorschreven erf-pacht voor andere drie jaren daer nae komende, behoudelijck dat de verbrande molen binnen twee jaren opghetimmert soude moeten wesen.

Ende op dat die van der Goes hun huysen voortaen met herden dacke souden mogen decken, gonde hy den selven, dat sy op 't lichaem der selver Stede souden moghen verkoopen lijf-renten op een lijf den penninck seven, ter somme van ses hondert guldens van twintich stuyv. 'tstuck s'jaers, omme met de penningen daer van komende, den poorters ende inwoonders der Stede tot voorderinghe van heuren herden dacken te moghen bystaen ende voorderen, sonder de selve penninghen elders te moghen besteden.

Daer en boven gunt hy den Regierders van der Goes, dat sy een yeghelijck sullen

ſullen moghen ghebieden ſijn verbrande huyſen, ſtaende in eenighe principale ſtraten van neringhe, wederom te betimmeren ende bewoonen, binnen vier jaren naeſtkomende, oft dat, by ghebreecke van dien, de Schout ende Schepenen der ſelver Stede, de erve bequaem ſtaende tot timmeringhe ſouden moghen ſtellen tot redelijcken prijſe voor den ghenen, die de ſelve ſouden willen betimmeren.

Ende, aengaende de payen ende termijnen van betalinghe, die eenighe ſchuldich waren op de verbrande huyſen, die voor den brandt op termijnen verkoft zijn geweeſt, heeft hy inſghelijcks toegeſtemt allen den ghenen, die heure verbrande huyſen wederom ſouden willen betimmeren ende bewoonen, uytſtel van betalinge van alſulcken payen ende termijnen voor den tijdt van twee jaren, ende daer naer prorogatie van betalinge der ſchulden, die op termijnen te betalen ſtaen, t'elcken termijn de helft van de eerſte gheaccordeerde termijnen, totter volder betalinge toe, ſulcks dat elck genieten ſoude de helft langher atterminatie.

Voorts heeft hy alſnoch dien van der Goes bewillicht, dat ſy alſulcke afgebrande erven, als ſy bevinden ſouden tot verbeteringe ende verçieringe der Stede nut ende bequaem te zijn, voort aen ſouden mogen aen hen houden, midts den eyghenaren van dien daer van betalende de gherechte waerde ter goetvinden van den Regierders der Stede, den welcken bevolen werdt, daer inne oprechtelijcken te gaen, ſonder eenighe gunſte te ghebruycken.

Ende, aengaende het voorder verſoeck, ghereets in't langhe verhaelt, is eenſdeels afgheſlaghen, ende op eenighe der ſelver by andere weghen ende middelen doen verſien.

In den jare 1585. wierde de Stadt vander Goes teghen alle vyandtlijcke aenval ſterck ghemaeckt. Want door laſt van den hooghghebooren Heere, Graef Maurits van Naſſou, ende d'Heeren Raden van State van de vereenichde Nederlanden, verſocht ende ghemachticht zijnde den Grave van Hohenlo, om het eylandt van Zuydt-Bevelandt te verſeeckeren tegens alle gheweldt van den vyandt, met opbouwinge van eenighe Forten, tot ſulcken plaetſen, als hy tot bewaringhe van deſen eylande ſoude bevinden noodich ende dienſtelijck te zijne; ende den ſelven bevonden hebbende alderbequamelijcxſt te zijn een Fort te legghen op 't hooft van de Parochie van Weerden, met noch een ander ontrent Cattendijck, op ſeeckere plaetſe, genaemt de Sluys van Wijtvliedt; ende midts de gheleghentheyt van der plaetſe van Wijtvliedt, weſende ſoo dangereus, dat, aldaer 'twater eens ingelaten zijnde, de wateringe van Beweſter-Yerſicke, doe groot ontrent negen en twintich

duysent Ghemeten, wesende verre het voornaemste deel van den eylande, ten eeuwighen daghe soude komen te drijven, ende metter Zee ghemeen te legghen, sonder immermeer dijckbaer te zijn; hebben die Burghermeesters ende Schepenen vander Goes versocht, dat de Heeren Staten van Zeelandt ghelieven soude te deputeren eenighe Commissarisen, om te nemen inspectie oculaire van de plaetse van Wijtvliedt; midtsgaders, om te besichtighen eenighe andere plaetsen, die men soude moghen versterckеn, daer by de Stadt ende 'tlandt vander Goes evenwel verseeckert soude moghen zijn jeghens 'tgheweldt van den vyandt, als by het beraemde Fort tot Wijtvliedt, om by dien middel te ontgaen het perijckel ende dangier, daer in het eylandt soude moghen vallen, inghevalle 'tlandt aldaer quame ingesteecken te worden. De Heeren Staten hebben dienvolghende ghecommitteert seeckere hare Commissarisen, die haer van alle hunne besoigne rapport doende, verklaert hebben, datmen soude moghen nalaten die opbouwinghe van 't Fort tot Wijtvliedt, om te ontgaen de gemelte periculen, ende in de plaetse van dien sulcx fortificeren de Stede vander Goes, midtsgaders den in ende uytganck van de havene van dien, met seeckere Bolwercken ende Ravelijns rondtsom de selve Stede te legghen, ende sulcx te verseeckeren, dat daer by 'tvoorsz. landt beter soude bewaert ende verseeckert zijn teghens den inloop van den vyandt, dan by 'tFort van Wijtvliedt; dat oock die burghers der Stede, midtsgaders die Ghedeputeerde van alle de Wateringen ende Polders binnen den rinck van den eylande gheleghen, daer toe beschreven zijnde, verklaert hadden, liever te willen draghen die kosten van de versterckinghe van de Stede vander Goes, ende 'thooft van Weerden, op sulcker voet, als al 'tselve by der Staten Commissarisen (naer voorgaende advijs van Meester Pieter Timmermans ghesworen Fortificatiemeester, daer op ghehadt) beraemt was, dan dat de plaetse van Wijtvliedt ghefortificeert soude worden. Dus wierde dese Stadt vaster ghemaeckt, ende meer, als oyt, verseeckert. Tot dese versterckinghe, wierden vele landen, legghende omtrent der Stede ende haven, beschadight, uytgheput ende ghedolven; als oock eenighe Wateringhen ende Polders, gheleghen in den rinck van den eylande van Zuydt-Bevelandt, uyt vreese doorghesteecken. Doch de Staten des Landts van Zeelandt verstonden, dat de schade gemeenlijck over gheheel Zuydt-Bevelandt soude werden ghedragen. Daer werden doe, onder andere, gemaeckt twee sterckten aen wederzijden van de haven.

Dus is, onder vele suckelingen, tot haer tegenwoordich bloeyende wesen opgheresen ter Goes, de derde Stadt in Zeelandt, ghekomen by satisfactie aen

aen deſen Staet, in den jare 1577, den 22 Martij, gelegen Beweſten-ſcheldt in Zuydt-Bevelandt, ontrent in't midden deſer Provintie, ſoo datmen uyt de ſelfde in een ghetjide kan gheraken in de vertſte ghel.ghene Stadt van gheheel Zeelandt. Is een fraeye, doch niet overgroote, Stadt, hebbende ſes poorten, waer van de waterpoorte, zijnde op het eynde van de haven, verſterckt is met twee royale Forten. Heeft vele ſchoone gebouwen, waer onder drie çierelijcke SchuttersHoven ofteDoelen, een Latijnſche ſchole, bequaem tot opqueeckinghe der jeught in de ſelfde tale, verſien van alles tot uytvoeringhe der Studien noodich, als mede drie wel gheproportioneerde merckt-velden, van welcke de voornaemſte is de Koorenmerckt, oock een Wees, Oudtman ende Vrouwen huys. Is oock verſien met een groote kercke, de welcke in den jare 1618 afghebrandt, ende in den jare 1621, gheheel wederom, tot groote koſte der inwoonderen, (als hebbende gekoſt een of twee en twintich duſent ponden Vlaems) uyt der ghemeenter burſe veel grooter ende heerlijcker opghebouwet is, dierghelijcke nochte van grootte, nochte van doorluchticheyt, in Zeelandt nauwelijcx te ſien is. Deſe volghende verſen werden ghevonden in't groote gheſchilderde glas, ſtaende in den Weſtghevel van de Goeſſche kercke, daer inne naer het leven vertoont werdt den grooten ende ſchrickelijcken brandt van de ſelve kercke, in den jare 1618 gheſchiet. De twee eerſte reghels gheven te kennen den juyſten tijdt van't af branden, ende de twee andere van't begin des opbouws;

*Op herfſt-*M*aents e*L*fden da*C*h, door* VVLC*aens boos beſt*I*er,*
*de ſon' op't hoo*C*hſte ſa*C*h, ons ker*C*ke ſlaen* I*n't* VI*er;*
*Do*C*h eer op neegenſt* A*pr*IL, *Pheb*V*s ſa*C*h't* MI*dda*C*hs ront,*
L*a*C*h d'eerſte ſteen a*L *ſt*IL, *ge*V*eſt* V*aſt* I*nden gront.*

De lucht rondtſom de ſelfde, is, boven alle andere Steden van Zeelandt, ſeer gheſont, ſoet ende vermaeckelijck, ſoo ten aenſien van de nieuwe plantaiges, rondtſom der Stadt wallen ende cinghels, als van de voor deſen gheplante boomgaerts, ſoo om als ontrent de ſelve.

Werdt bewoont van goede ende hares Magiſtraets onderdanighe ingheſeten, vreedtſamelijck ende onder malkanderen minnelijck levende, ende altijdt willich opbrengende 'tgunt tot de laſten van den oorloge beraemt ende gheheven werdt. Deſe geneeren haer veel met landtbouwerye, mee ende ſoutneringhe, midtſgaders koophandelinghe van granen, de welcke (overmidts de grootheyt des eylandts, ende de vruchtbaerheyt deſſelfs, gevende

over-

overvloedelijck granen, freutaisen, moeskruyden, oock hasen ende patrijsen, 'twelck causeert dat 'tgunt den lijftocht aengaet, tot goeden ende redelijcken prijse te bekomen is, niet alleenlijck tot noodtdruft der inwoonderen, maer mede tot onderhoudinghe eenigher soo Zeeusche als Brabandtsche Steden) op den wekelijcken merctdach, zijnde Dijnsdaechs, met groote quantiteyt, niet alleene uyt desen eylande, maer oock uyt de eylanden van Noordt-Bevelandt ende Wolffaertsdijck, in een of twee uyren, verkocht ende vervoert werden.

Is mede dese Stadt verçiert met eene vrye jaermerckt, die ghecelebreert werdt op den eersten Dijnsdach naer den 23 Augusti, verleent by Vrouw Jacoba, anno 1417, ende gheconfirmeert by Hertogh Philips van Bourgoignen, anno 1441, als wanneer hier niet alleenlijck verschijnen menichte van bouwluyden, komende met haer zaet, terwe, ende andere koopmanschappen te mercktwaert, maer oock een ontallijcke menichte van koopluyden ende andere, welcke tot uytvoeringhe van hare koopmanschappen uyt alle omligghende Steden alsdan komen te versamelen.

Dese Goessche merckt is eertijdts in sulcke achtinghe gheweest, dat in meest alle burgerlijcke verbintenissen in Artoys ende Henegouwen, roerende opbrenginge van renten, paeyen, schulden, tot een betaelsdach de Goessche merckt ghestelt wierde, in plaetse van Sinte Jans, Pieters, ofte Pauwels daghen, als noch uyt vele aldaer overighe brieven mach blijcken.

Het kooren werdt hier ghelevert met de vermaerde Goessche mate van 37½ sacken in't last, of van 32 stoopen in de sack. Dese mate is in veel landen by den kooplieden wel bekent. De Heeren Staten van Zeelandt hebben oock goet ghevonden by hare resolutie van den 16 October 1642, dat de selve voortaen over de gheheele Provintie ghebruyckt, ende in train ghebracht soude worden. Wy sullen daerom alhier hare juyste grootte, volghens het voorschrift van den achtbaren ende vernuftigen Heere, Reeckenmeester van Zeelandt, van weghen deser Stede, *Cornelis Fransz. Eversdijck*, ons behandight, aldus beschrijven. Indien men de Bloysche landtroede (daer van de 23 seer na by over een komen met 22 Rhijnlandtsche) deelt in 100000 ghelijcke deelen, ende datmen alsdan een rondt vat maeckt, daer van de wijdte onder en boven, midtsgaders de hooghte over al begrijpen 12777 der selver deelen, soo sal alsulcken vat inhouden een Goesschen sack; ende van 10141 deelen, een halven sack. Maer indien't vat vierkant ware, ghelijck een teerlinck, soo moet elcke zijde van de sack-mate lanck zijn 11789, ende van de halve sack 9357, der selver deelen.

Dese

Dese Stadt is daer en boven noch gheprivilegieert met verscheyden loffelijcke Privilegien ende prerogativen, onder welcke geen van de minste en is, die welcke jaerlijcx geobserveert werdt Sint Jan Baptista daghe, in het vermaecken des Magistraets, verleent by Hertoch Carel van Bourgoingnen, den 8 Februarij in 't jaer 1467, welcker ghelijcke gheen Steden van Zeelandt ghegheven en is, by het welcke vergunt is het absoluyt vermaecken des Magistraets, sonder eenighe hooghe ofte subalterne Collegien te bemoeyen. Ende gheschiet in deser voegen; dat by den afgaenden Burgermeester, twee der Stede Rentmeesters, ende twee Verkiesers, voorghestelt werden twintich notabele burgers, waer uyt by den Bailliu, met de aenblijvende Heeren, namentlijck, eenen Burghermeester, ende het eene jaer vier, ende het ander jaer vijf Schepenen werden verkosen, ghelijcke ghetal om te suppleren de plaetsen der ghener, die uyt haren dienst ontslaghen zijn. 't Selfde Collegie bestaet in elf persoonen, nevens den Bailliu, ende drie Secretarisen. Waer van jeghenwoordich in dienst zijn, de Heeren;

Bailliu.

Mr. Johan van Baerlandt.

Burgermeesters.

Pieter Mesouck.
Mr. Gerard vander Nisse.

Schepenen.

Matheus Eversdijck.
Iohan Hoogesteeger.
Gerard Sabbinge.
Quirijn van Sunder.
Adriaen Laurisz.
Mathijs van Campen.
Boudewijn Marinis Driewegen.
Dingnis Keetlaer.
Mr. Cornelis van Oostee.

Secretarisen, als mede Clercken van de Weeskamer, ende Griffiers van het Landtrecht.

Mr. Cornelis Brune.
Laurens Westerwijck.
Mr. Nicolaes Eversdijck.

De Magistraet vermaeckt zijnde, procedeert men ter selver instant tot vermaeckinghe van twee subalterne Collegien. Het eerste is der ghener, die sorghe hebben over de Weesen, ende der selver goederen, die men Weesmeesters noemt. Welcke met extraordinarise sorchvuldicheyt, soo op het leven, als op d'administratie der selver goederen zijn lettende, bestaende in vier persoonen. Ende zijn jegenwoordich regeerende, de Heeren;

Hieronymus vander Straten,
Mr. Cornelis vander Nisse,
Adriaen van Wiskercke,
Iacob Verberch,
} *Oude Burghermeesters deser Stede.*

Het tweede bestaet in drie persoonen, die men Commissarisen van het Landt-recht noemt, ende zijn jegenwoordich regeerende, de Heeren;

Pieter Adriaensz.
Bartholomeus Danckertsz.
Mr. Iohan van Stapelen.

Dese, de landtsaten voor de selfde gheciteert werdende, hebben de judicature des gheheelen eylandts. Oock en mach den eenen landtsaet den anderen voor het selfde Collegie citerende, van 't selfde niet ghedeclineert werden, dan in eenighe saecken. Dit eylandt werdt begroot op tsestich duysent Ghemeten, bestaende in verscheyden Polders, waer van de Dijckagie Bewesten Yersicke, ghenaemt de Breede Wateringhe, de grootste is; zijnde groot tusschen de drie of vier en twintich duysent Ghemeten, waer van de directie bestaet by eenen Dijckgrave, welcke verkooren werdt uyt de notabelste der burgheren, ende werdt jeghenwoordich bedient by,

d'Heer, Mr. David vander Nisse, Heere vander Nissen, oudt Burghermeester deser Stede,

midtsgaders seecker ghetal van Gheswoorens. Dit eylandt is versien met een en dertich Dorpen, hebbende vele van dien schoone kercken ende hooghe toorens, dienende de schipluyden voor bakens in Zee, onder welcke eenighe vermaert zijn, door hare soo wekelijcke als jaerlijcxsche merckt-daghen, hebben oock eenighe schoone bewaterde Heeren huysen.

Beschrijvinghe vande Heerlijckheyt van Borssélen, waer over die vander Goes, hooge, leege, ende middele Jurisdictie hebben.

AEn desen eylande is mede annex de Heerlijckheyt ende het landt van Borsselen, welcke hooghe Jurisdictie heeft, werdende de selfde gheadministreert by den hoogh Bailliu, ende seven Leenmannen, die ghestelt werden by de Heeren van de Stadt Goes, waer over, door koop, de Magistraet der selver Stadt Heeren zijn. Ende by aldien hem yemanden ghegraveert

veert vonde met het vonnisse van Commissarisen van't Landtrecht, als mede met het vonnisse van Bailliu ende Schepenen der Heerlijckheyt van Borssele, kan ende mach alsdan appelleren aen Burgermeesters ende Schepenen der Stadt Goes.

In het jaer 1417, op Sinte Mathijs dach, heeft Vrouwe Jacoba, de hooge Heerlijckheyt van de Heerlijckheyt van Borsselen, vergunt aen Philips van Borsselen, die de Ambachten daer van te vooren hadde beseten, onder andere reserven, dat den voorsz. Philips van Borsselen, ende sijne nakomelinghen dit Leen, namelijck, dese hooghe Heerlijckheyt (in 't bysonder ende ghescheyden van de Ambachten) verheerghewaden souden t'aller tijdt, als 'tverschijnen soude, met een zeel winden, dat is, soo ick het wel versta, een paer hasewindt-honden, tot een teycken van de goede ende bequame jacht, die hier was.

In 't jaer 1431, op den 15 Julij, heeft Vrouw Jacoba, de Heerlijckheyt van Borsselen aen haer vervallen, by doode van Philips van Borsselen, verkocht aen Boudewijn ende Floris van Borsselen, tot sulck een Leen, als Heer Philips van Borsselen het selve hadde beseten, zijnde dese brieven op de voorighe staende.

Op 't jaer 1434, heeft Vrouw Jacoba, Borsselen ghemaeckt (gemerckt het selve by doode van Boudewijn, ende Floris van Borsselen, sonder descendenten gestorven, aen haer, als Gravinne van Zeelandt, vervallen was) in rechten Douarien ende lijftochten, aen Franck van Borsselen, Grave van Oostervant, Heere van Zuydt-Bevelandt, in sulcker voeghen ende manieren, als Heeren ende Vrouwen van Voorne, voor haer, ende zy Vrouw Jacoba, het selve gebruyckt ende beseten hadden. Dit selve is by brieven van Heere Philips van Bourgoingnen gheconfirmeert gheweest, uyt welcke blijckt dat dese gifte seer ampel is gheweest. Doch is maer een gifte gheweest voor sijn leefdaghen lanck gheduyrende, ende moeste naer sijn doodt dese Heerlijckheyt weder op de Graven ofte Gravinnen van Zeelandt versterven.

In het jaer 1452, den eersten Meerte, heeft Hertoch Philips van Bourgoingnen, (midts daer vooren ontfanghende 4500 klinckaerts, tot derthien grooten yeder klinckaert, maeckende in Vlaemschen ghelde ter somme van £ 562 : 10 : 0. grooten Vlaems) Franck van Borsselen ghegundt, dat hy soude in sijn leven disponeren van de Heerlijckheyt van Borsselen, als van sijn eyghen erfgoedt, ende dat hy het dien soude gunnen, die het hem soude believen, belovende, dat hy soodanighe alienatie ofte gifte voor hem, ende

ſijne nakomelinghen, van waerde ſoude houden, midts ſy die Heerlijckheyt, naer den overlijden van Franck van Borſſelen, in ſulcker voeghen, als den Franck van Borſſelen die beſat van den Hertoch Philips van Bourgoignen, als Grave van Zeelandt, te leene tot een verſterffelijck Zeeuſch Leen ſouden houden.

Volghende welck Octroy, ſoo heeft Franck van Borſſelen de ſelve Heerlijckheyt ghegheven aen Jaſper van Culenburgh. Welverſtaende, om die te beſitten na ſijn overlijden, welcke gifte geratificeert is gheweeſt by Hertoch Caerle van Bourgoignen, in't jaer 1472, den 20 Maij.

Van deſe Jaſper van Culenburgh, ende Jeanna van Bourgoignen ſijne gheſellinne, dochter van Antoine, Baſtardt van Bourgoignen, is voortghekomen Yſabeau van Culenburgh, ghetrout met Meſſire van Luxenburgh, Heer van Ville. Ten opſien van welck huwelijck, ſijn deſe Heerlijckheyt by Hertogh Philips van Ooſtenrijck, Hertogh van Bourgoignen, diverſche ſchooniſſen gheſchiet, namentlijck, dat het by doode van deſe Yſabeau, op hare dochters, ofte ſuſters, ſonder eenighe loſſinghe ſoude moghen ſuccederen, welverſtaende, by ghebreecke van knapelijcke deſcendenten; maer indien daer knapelijcke deſcendenten waren, die hare moeder ſouden overleven, dat alſdan deſe Heerlijckheyt weder op haer oude natuere ſoude komen, alles breeder blijckende by brieven van date den 10 Julij, 1501.

Nemaer, van dit huwelijck tuſſchen Yſabeau van Culenburch, ende Ian van Luxenburch, Heere van Ville, geen kinderen voortgekomen zijnde, is deſe Jan van Luxenburch komen te ſterven, ende deſe Yſabeau van Culenhurch wederom gehylickt met Heer Anthonis van Lalaing, oock gheen kinderen hebbende, maer heeft, uyt krachte van Octroy, deſe Heerlijckheyt (alſoo hare ſuſters mede overleden waren) getranſporteert ten behoeve van Philips de Lalaing, Grave van Hoochſtraten, Heer van Ville, ende Anna van Renneburgh ſijne huyſvrouwe, dochter van hare ſuſter van Renneburgh, ſoo dat ſy daer Moeye over was: welcke gifte gheratificeert is gheweeſt, midts, dat den voorſz. Philips ende Anna, die ſouden beſitten, volghende de Keure van Zeelandt, aen haer reſerverende het gebruyck daer van haer leefdaghe lanck gheduyrende; alles blijckende by brieven van Keyſer Carel, van date den 18 Julij 1553, ende de verhef-brieven van den Rentmeeſter Sandelijn, van den ſeſten Januarij 1555.

Van deſen Philips van Lalaing, ende Anna van Rennenburgh, zijn voortghekomen Anthonis van Lalaing, ende Philips van Lalaing, Heere van Ville, Rennenburhh, &c. ende is deſe gheheele Heerlijckheyt by Heer Anthonis

Anthonis van Lalaing verheven gheweest, als blijckt by brieven van verhef van Jeronymus Sandelijn, van date den sesten Januarij, 1555.

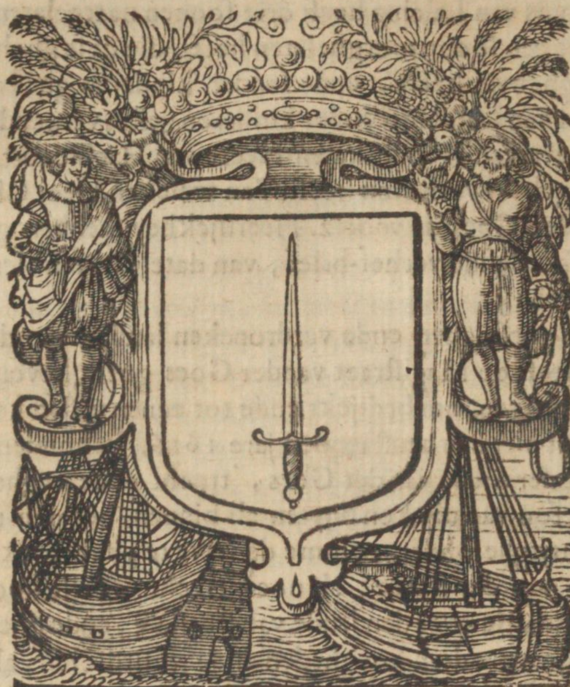
Desen Anthonis van Lalaing heeft drie soonen naergelaten, Heer Willem van Lalaing, die een soone naerghelaten heeft, die dese gheheele Heerlijckheyt verheven ghehadt heeft, ende sonder kinderen ghestorven is; Heer Philips Herman van Lalaing, sonder kinderen gestorven, ende Heer Charles van Lalaing, Grave van Hoochstraten, Heere van Hachicourt, die dese Heerlijckheyt oock geheel verheven heeft. Van welcken Heer Charles, d'Heeren Magistraet vander Goes de voorsz. Heerlijckheyt hebben ghekocht, volghens den transport ende verhef-brief, van date den sesthienden ende achthienden Mey, 1615.

Dus dan, de gorsinghen ende verdroncken landen van de voornoemde Heerlijckheyt heeft de Magistraet vander Goes goet ghevonden te verkoopen ende uyt te gheven, om bedijckt ende tot eenen vasten koorenlande ghebracht te worden met den aenstaenden jare 1616. behoudende nochtans aldaer, tot profijt der Stede van der Goes, 'trecht ende eyghendom van alle gorssettinghen, soo van dijcken buyten als binnen, bermen, uytgorssen ende aenwassen, niet uytghesondert, omme de selve te ghebruycken ofte verhuyren ten behoeve van der Stede; als oock 'trecht van alle hooghe, middele, ende laeghe Jurisdictie over den lande van Borssele, ende ghevolge des selfs, midtsgaders, alle voordere hoogheden ende voordeelen, als tot die Heerlijckheyt van Borssselen behooren.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE STADT VANDER GOES.

't Wapen van Rommerswale.

BESCHRIIVINGHE

van de ghewesen Stadt

ROMMERSWALE.

Ck hebbe groote reden om te twijffelen, ofte ick my behoorde te onderwinden de beschrijvinge van een Stadt, die niet meer en is. Andere plaetsen verliesen menichmael ofte hare heerschappye, ofte haren ouden fleur ende welstandt, ofte hare eertijdts opgherechte ghebouwen, ende gestichten, ofte somtijdts oock yets van haer begrijp ende grootte; maer dese heeft oock verlooren de plaetse, daer sy ghestaen heeft, niet behouden hebbende als eenen ydelen name, ende droeve gheheuchenisse in de schriften van die ghene, die haer ghedacht hebben. Zijnde voorwaer een afgrijselick exempel van het alles doorbreec-

breeckende ghewelt der wateren, ende ons leerende, dat oock Steden konnen ſterven.

Nochtans is by my, als voorghenomen hebbende te ſijner plaetſe en tijde op te halen het ghene eertijdts gheſchiet, ende nu ghelijck als verſtorven is, goet ghevonden de overleden Stadt van Rommerſwale, gheleghen hebbende in Zuydt-Bevelandt, ende zijnde wel eertijdts gheweeſt de derde Stadt van den lande, deſe beſchrijvinghe te geven tot een eeuwich Graf-ſchrift, op dat met haer niet en vergae hare ghedachtenis.

Dat Rommerſwale ghebout ende ſoo ghenoemt is van de Romeynen, laten wy dien ghelooven, die ſulcx ſchrijven. Het is niet te min ſeecker, dat ſy is gheweeſt een van de oudtſte plaetſen van Zeelandt. Sy wordt in de grijſe brieven niet ghenoemt *Rommerſwale*, ofte *Remerſwale*, maer *Remburſwale*. Welcken naem immers met den naem der Romeynen weynich ghemeenſchap is hebbende.

Rommerſwale heeft van immemoriale tijden af, altijdt ghehadt hare particuliere Heeren, als Leenmannen van de Graeflijckheydt van Zeelandt, doch die uyt gheſtorven zijnde, is nu wel over de drie hondert jaren ten tijden van Aelbrecht, de eerſte, Hertoch van Beyeren, verbleven aen de Graeflijckheyt. Deſe Heeren zijn altijdt gheweeſt dappere krijghers, ende hebben door hare loffelijcke daden, veel eere byghebracht tot deſe plaetſe.

Echter nochtans is het het oock ſeecker, dat het een welvarende en neringh-rijcke plaetſe al langhe van te vooren is gheweeſt; daer toe haer ſeer gevoordert heeft het Privilegie, dien van Rommerſwale, by Grave Willem, in den jare 1315, gegeven, inhoudende, dat alle de goederen (uytgenomen verſche viſch) die uyt Zeelandt naer Brabandt, ende uyt Brabandt naer Zeelandt ſouden vervoert werden, eerſt moſten te marckt gebracht worden te Rommerſwale, daer des Donderdaeghs weeckmerckt vvas. De ſelve heeft haer oock vergunt tvvee vrye jaermerckten, de eene des Maendaeghs naer groote Vaſtenavondt, de andere des Maendachs naer Bameſſe te houden.

Noch hebben ſy in den jare 1374, verworven van Willem Graef van Henegouwen ende Zeelandt, dat ſy in Hollandt ende Zeelandt tholvry varen ſouden, ſonder voor de Thollenaers te ſtrijcken. In deſe brieven werdt Rommerſwael een *Vryheydt* genaemt, ende is op die eeuwe ſoo veel te ſegghen, als een Stede, die noch onbemuert is.

In den ſelven jare, is deſe Stadt eerſt omwaldt, ofte, ſoo als de brieven daer van zijnde, ſpreecken, begraven geworden. Want Aelbrecht, Palenſgrave by den Rhijn, Hertoghe in Beyeren, Ruwaert van Heynengouwen,

van

van Hollandt, van Zeelandt en van Vrieslandt, gundt in den selven jare sijnen poorteren van Rommerswale;

I. Dat sy haer Steden vesten ende begraven moghen, in sulcker manieren, als hoer brieve, die sy van sijne ouders hadden, daer of begrijpen by goedtdoncken des Rentemeesters van Bewesterscheldt in Zeelandt, iof des Raeds, daer toe te voeghen.

II. Dat den Bailliu aldaer, mit den Schepenen van Remerswael, berechten sal moghen alle misdaet die daer gheschiet, ende van allen twistelijcken saecken, die sijn beneden eenen halven man, ende buyten vreden ende soenen; maer wat daer boven gheschiet, sal den Balliu in Remerswael berechten moghen mit den Schepenen aldaer, in s'Graefs jeghenwoordicheden, iof sijne nakomelinghen Graven te Zeelandt.

III. Ende sy sullen bannen moghen, by den Bailliu uyt hore Stede drie jaer lanck van allen saecken, uytgheseyt dat aen lijve, iof aen lidt roert.

IV. Voort, sullen sy sulcke vryheydt hebben ende ghebruycken van jaermarckten als hoer brieve inhouden die sy van daer of hebben.

V. Dat sy beleyden moghen in Zuydt-Bevelandt van alre schuldt die voor hoeren Schepenen verliet wordt, ghelijcken dien van Middelburch, behoudelijck der Stede van Middelburch alsulcke handtvesten ende brieve, als sy van s'Graven ouders, of van den Grave daer of hebben.

VI. Dat engien man over haer goedt van poorteren wijsen en sal, anders dan Schepenen binnen Remmersvvael, ten vvaer of sy hun alwaer verbonden, iof verwillekoerden, iof dat sy him versinneden voor 'Graven Tholle, sonder oorlof voor by s'Graven Thollen te varen, iof anders dat souden sy verbeteren by den Thollenaer.

VII. Dat soo wes doorslach, meyncken, smerten iof wonden, die den poorteren van Reymerswale ontfenghen, het waer binnen, iof buyten der Stede, dat sal men him beteren, ghelijcken poorteren van Middelburch.

VIII. Dat en ghien Ambocht binnen Remmerswael vryheydt noch recht daer hebben en sal, ten sy by Burghermeestets ende Schepenen in Remmerswael, ende by den Rentmeester Bewesterscheldt in Zeelandt, ende dan en soudt niet langer dan een jaer duyren, iof men soudt weder aen de Grave, iof in sijnen Rentmeester verhalen, ende by nieuwen consente te vernieuwen.

IX. Voort, sal den Graef, iof sijnen Rentmeester vernoemt, Schepenen kiesen, die wesen sullen in Remmerswael, alsoo veel ende alsoo menichwerf

werf, alst den Grave ende de Stede voorsz. oorbaerlijck wesen sal, ende den Grave nutte donckt.

X. Ende die Schepenen sullen alle jare twee Burgermeesters nemen ende kiesen, by goedtduncken des Rentmeesters voornoemt, binnen den vier Heylighen daghen van Korsdach.

XI. Dat soo wat Koeren de Schepenen van de poorte van Reymerswale, by goetdoncken des Baillius aldaer binnen legghen ende wilkoeren, om oerbaer des Graefs ende der poorte behoef, tot twintich pondt swarten toe, dat sal den Grave vaste ende stade houden, maer alle jaer te vernieuwen.

XII. Dat men gienen poorter van Remmerswael en sal moeten daghen mit gheestelijcken rechte van waerlijker schoude.

Den selven Albrecht, als Ruwaerdt van Zeelandt, heeft in den jare 1380, dien van Reymerswael verscheyden Rechten ende Vryheden ghegheven, die wy, als de aller oudtste, die ons kennelijck is, rechtsvorderinghe van de Steden van Zeelandt voorgenomen hebbende op te halen, goet dachten uyt de volghende brief hier oock te verkondighen.

AElbrecht, by der Gods genaden, Palensgrave op ten Rhijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieslandt, doen kondt allen luyden; dat wy, met goeden voorsien, ende by rade ons Raedts, onsen lieven ende getrouwen poorters, gemeenlijcken van Reymerswale, ende om menigen trouwen dienst, die sy ons, ende onsen voorvaderen, ghedaen hebben, ons ende onse nakomelinghen noch doen sullen, sulcken gratie, vryheden en Privilegie ghegheven hebben ende gheven, als hier nae beschreven staen.

I. *In den eersten, soo wie dat eenighen mensche, soo waer dat hy is, binnen Reymerswale doodt slaet, sal men gelden tneghentich pondt soenlijcke penninghen, alsulcke penninghen, alsmen mede soent binnen den lande van Zuydt-Bevelandt, ende hy sal soecken des Heeren ghenade.*

II. *Soo wie eenighen mensche mencket totter helft van eenen doodtslagen man, hy betert hem vijve ende veertich pondt.*

III. *Soo wie dat eenigen mensche binnen Reymerswale wondt, hy sal den Heere beteren twee pondt, ende der Stede thien schellinghen, ende den ghewonden van elckerywncke thien schellinghen; op die handt, ende in't aensicht tweeschat den gheenen, die de smarte hevet, daer lijckteecken of blijft teynden jare.*

IV. *Soo wie in Reymerswale ghewont wordt, ende Schepenen sijne wonde toghet, soo moet hyse tijen en moetse brenghen op den gheenen dien hyse tijdt, met*

vijve sijnre maghen opten Heylighen; magh hy des niet doen, soo saller die ander voorenstaen mit sijnen eede.

V. *Soo wie dat eenighen Poorter van Reymerswale buyten der poorte mencket of doodtslaet, hy salt hin beteren als oft in Reymerswale ware ghedaen, het en sy dat het es mit laeghen oft mit moordtwapene, of binnen den vrede, in dese punEten moetmen beteren vierschatte.*

VI. *Soo wie yemande wondt met priemen of mit eordeysen, kolven, oft mit andere moordtwapen, hy verbeurde die handt of tsestich pondt, hier of den Heere vijve ende vijftich pondt, ende der Stede vijve pondt.*

VII. *Soo wie mit desen wapenen yemandt doodt slaet, die verbeurt dat hooft, het en ware in ghemeenen strijde, ende van sijnen goede, die dat doet, salmen boeten vierschat, ende dat daer boven blijft, sel wesen in s'Heeren genade, behoudelijck sijnen wijve die helft uyt allen sijnen goede.*

VIII. *Soo wie yemende binnen Reymerswale, ofte eenen poortere binnen of buyten, mit laeghen doodt slaet, hy verboert dat hooft, ende van sijnen goeden sal men ghelden vierschatte, ende dat daer boven blijft, dat is in 'Graven ghenade; soo wie dat hem te hulpe komt of den ghenen starckt, die dat doet, die sal met hem gelden die boeten, ende sijne misdaet is in 'sGraven ghenade; ende is dat saecke, dat twee man of meer vechten teghens eenen, ende die geene, om hem te verweerene, breeckt die Kore aen henluyden, hy sal hen allen beteren een boete, den Heere een pondt, ende der poorte een pondt, ten sy dat hy yemande wondt.*

IX. *Soo waer een Bailliu, Schoutate, Burghermeester ende Schepene, of Parochie-Pape, yemende eenen vrede eyschede of vermaende, die den vrede ontseydt of ontsweghe ende kenlijck maeckte mit hun, die dien vrede vermaende, ende mit tween witachtighen knapen totte hen, die verboerde jeghens dien Heere vijve pondt, jeghens Schepenen een pondt, alsoo vele alser daer waer, ende jeghens der Stede een pondt, alsoo dicke als sy dat deden.*

X. *Soo wie dat mit dulre talen desen vrede belet, en hijs verwonnen wordt midt den rechte, hy sal den Heere gelden een pondt, der Stede thien schellingen, alsoo dicke als hy dat doet.*

XI. *Soo wie met sijnen maghen vrede gaf, en den vrede breeckt, of van sijnen vrienden, hy sal ghelden die selve boete, wordt hys verwonnen met drie Schepenen, dat hy dat ghedaen heeft, om den strijde die daer te vooren was; ende die die Kore eerst breeckt, die sal't beteren van vredebrekene, wordt hys verwonnen van drien Schepenen.*

XII. *Soo wie binnen vrede yemende quetst of misdoet, hy sal die misdaet beteren vierschatte.*

XIII. *Soo*

XIII. *Soo wie binnen den vrede yemende doodtslaet, hy verboert sijn hooft, ende den versleghenen salmen gelden vierschat van sijnen goede, dat daer boven blijft, dat is in s'Graven ghenade.*

XIV. *Soo wie Schepenen, die vrede eeschen, mit woorden lachter doet, die sal elck van de Schepenen boeten, die daer jeghenwoordigh sijn, een pondt.*

XV. *Soo wat mesdaet den Schepenen ghe schiet in den twist, dat salmen beteren vierschat.*

XVI. *Soo welcken tijdt die Rechter ende Schepenen eenighen klaghere Schependom weyghere, sy ne moghen gheen vonnisse segghen voor dien tijdt, dat die klaghere Schependom heeft.*

XVII. *Soo wat man dat in Reymerswale te banne ghedaen wordt om verseeckerde schuldt, of om roof, soo wie hem huyset of bovet binnen den lande van Zuydt-Bevelandt, nae dien dat hen kondt wordt ghedaen van drien Schepenen, hy sal't boeten den Heere thien pondt, der poorte een pondt, en ghelden des ballincx schuldt, wordt hys verwonnen van drien Schepenen, ende die ballinck sal blijven dies mans ballinck over allen dien schaden, die hy neemt by hem.*

XVIII. *Soo wie eenen ballinck sterckt jeghens den Rechte, of jeghens den Schepenen, waer by dat hy ontgaet, hy sal ghelden die selve boete ende die selve schuldt.*

XIX. *Soo wat poortere die gaet tot s'landtsmans strijde buyten der poorte, om hem te helpene, sonder ghemeene raedt van der poorte, hy en moet sonder des Heeren ghenade niet wederkeeren binnen der poort, ende hy salt boeten der poorte een pondt, wordt hys verwonnen van drien Schepenen.*

XX. *Soo wie dat poorteren soeckt ten huyse daer hy in woont, strijdelijcke, ende aen't huys vecht mit slane, mit steeckene, of mit worpene, of mit schietene, of mit lachter doet binnen sijnen huyse, of smerte, of yemandt van sijnen huwene, die sal't beteren den Heere thien pondt, ende den man ses pondt, ende der poort een pondt.*

XXI. *Soo wat man, die gesocht wordt tot eens anders mans huyse strijdelijcke, die dat doet, hy sal dien hy soeckt boeten vijve pondt, den waerdt vijve pondt, den Heere sesse pondt, der poerte een pondt, wordt hys verwonnen by drien Schepenen.*

XXII. *Soo wie in des huyssoeckers helpe strijdelijcke komt, hy sal boeten den Heere twee pondt, der poorte een pont, ende die schade diemen van binnen uyt waert doet, een schatte.*

XXIII. *Soo wat mesdade ghe schiet ter Vierschare, die salmen beteren vierschatte jeghens den Heere, ende den klaghere.*

XXIV. Soo wie dat eenen Schepenen doodt slaet, hy salne ghelden vierschat.

XXV. Soo wat man den anderen lachter spreeckt ter vierschare, die sal't den Heere beteren thien schellinghen, den man vijf schellingen, der poorte vijf schellingen, wordt hy verwonnen met drie Schepenen.

XXVI. Soo wat mesdade datmen doet aen eenen Burghermeester, men sal't hem beteren oft eenen Schepene ware ghedaen.

XXVII. Soo wat luyden van buyten belooven of seeckeren poorters van Reymerswale voor Schepenen van Reymerswale, dat machmen op hun bedinghen, ghelijckenen of sy poorters waren, ende dit en sal niet voorder wesen dan binnen Zuydt-Bevelandt.

XXVIII. Moghen oock die Schoute ende die Schepenen die luyde niet bedinghen, die Heere selse bedinghen tot synre naester komsten mit Schepenen voorsz. dat sy recht doen den poorters.

XXIX. Soo wie wijn verkoopt, die gevalscht is met water of met ander vuylnisse, ende daer of verwonnen wordt van Schepenen, hy sal't beteren den Heere vijf pondt, ende der poorte een pondt.

XXX. Vechten poorters van Reymerswale buyten der poorte onderlinge, ende sy versoenen onderlinghe eer sy komen in der poorte, dat sullen sy beteren na den landtrechten van Zeelandt.

XXXI. Ne gheen poortere en mach kamp nemen jeghens den anderen, noch man van buytene jeghens eenen poortere, ende soo wie dat dat dede, verboerde jegens mijnen Heere vijf pondt, ende der Stede een pondt.

XXXII. Soo wie soo woont binnen Zuydt-Bevelandt, slaet hy, of rooft hy poortere buyten der poorte, men salne daghen te Rechte te stane binnen Reymerswale opten derden dagh; komt hy, soo moet hy setten eenen poorter te burghe; komt hy niet, men salne te banne doen, ende houden te ban voor den Heere.

XXXIII. Soo wat man, die buyten woont, die te banne wordt ghedaen, om poorters klaghe van Reymerswale, die sal den Heere beweldighen tot synre naester komsten recht doen.

XXXIV. Soo wat man die buyten woont, en op poorteren klaghet, men sal him recht te Vierschare doen.

XXXV. Alle die dingen, die gheschien binnen der Kore van Reymerswale, die die rechten, en die Schepenen niet berechten en moghen, komt die klaghe voor den Heere, hy sal't berechten by synre waerhede, ende de waerhede sal men nemen by Schepenen van Reymerswale.

XXXVI. Ne gheen man van buyten, die en mach met Schepenen van buyten,

buyten, of mit s'Graven mannen binnen den lande van Zuydt. Bevelandt, eenighe vonnisse segghen over poortere van Reymersvvale, sonder in den puncte daer't hen gheoorloft is.

XXXVII. *Soo vvaer drie vvitachtighe mannen van binnen eenigh dinck sien binnen der poorte, of buyten over poorteren, ende dat segghen by haren eede, dat moeten Schepenen oirkonden.*

XXXVIII. *Dingen die geschien by nachte. sal men oirkonden by .....*

XXXIX. *Niemant en mach aenveerden vvees kinderen goedt binnen Reymerswale, by en doets hen seecker voor Schepenen van Reymerswale.*

XL. *Ne gheen poortere en mach gifte gheven van lande binnen Zuydt Bevelandt, sonder voor Schepenen in Reymerswale.*

XLI. *Soo wat mesdade gheschiet binnen Reymersvvale, als die Heere is tusschen Bornisse ende HeydenZee, dat selmen ghelden tweeschat.*

XLII. *Bailliu, Burghermeesters, ende Schepenen van Reymersvvale, die moghen gyselen hore poorters binnen Reymersvvale, daer sy tvvist of vermoeden, of die tvvist heeft ghedaen, ende die gyselen salmen legghen, daer't Schepenen goet dunckt, ende die de gyselinghe vvederseydt, of dien daer uyt gaet, het en zy by Schepenen, by verboerde thien pondt jeghens den Heere, ende jeghens den poorte een pondt, alsoo dicke als hy't doet, tot hondert ponden thoe, ende daer en t'enden sal men vanghen ende legghen in den Steen, ter tijdt thoe dat hy voldaen heeft.*

XLIII. *Soo vvat geschiet Schepenen in gemeenen strijde, daer hy selve schuldich is, dat sal men beteren oft eenen poortere gheschiet vvare.*

XLIV. *Soo wie dat drinckt in eene taverne, vvordt dat ghetvvist, hy en sal daer gheen huyssoeckinghe verboeren.*

XLV. *Soo vvie eenen knijf of svveerdt treckt, of mes, of baselare, of eenighe ghescheede vvapen, verboert thien pondt jeghens den Heere.*

Ende alle dese voorsz. poincten sullen vvesen ende staen, behoudelijck anders allen onsen vryen Steden sulcke Vryheden ende Recht, alsse hen van onsen ouders, ende van ons ghegheven is, behoudelijck ons altoos onser Heerlijckheyt. Ende gheviel oock eenigh gheschil in eenighen der poincten voorschreven, dat houden vvy tot onsen verklaren. In kennisse hier of, soo hebben vvy desen brief bezeghelt mit onsen zeghele. Ghegheven in Middelburch, opten eersten dach van Aprille, in't jaer ons Heeren, duysent drie hondert ende tachtich.

Aelbert van Beyeren heeft op het jaer 1389, uytghegeven aen Claes Kervinck van Rimmerswale, te dijcken tot eenen koorenlande alle dat gorslandt ende slijcklandt, dat ghelegen was van't West-eynde van Rimmerswale ende van Lodijck, vry van onkosten seven jaren lanck.

Daer en boven, Zuydt-Bevelandt ſtaende onder de juriſdictie van den Biſcop van Vytrecht, heeft den Biſcop, in der tijdt weſende, anno 1449, de Stadt Rommerſwale gheprivilegieert, dat daer weſen ſoude de Geeſtelijcke juriſdictie van gheheel Zuydt-Bevelandt.

Het jaer van 1454, toonde wel dat dit welvaren van Rommerſwael, haer oock aenbrachte dertelheyt, ende de dertelheyt, ſchade ende ſchande. Want thans, Carel van Bourgoignen, (wiens eyghen woorden wy hier ſullen ghebruycken, uyt den brief, raeckende den zoen, ghetrocken) Greve van Charlois, Heere van Caſteelbelm, Stadthouder ende Gouverneur generael ſijns ghenadichs Heeren ende vaders in ſijn afweſen van ſijnen landen ende Heerlijckheyden herwerts over, doet kondt allen luyden; alſoo de ghemeente ende inſetene van Reymerſwale, hunluyden jegens ſijner Heeren ende vader Hoigheyt ende Heerlijckheydt up gheſet hadden, omme mit forchen den Bailliu ende Schepenen, die aldaer gheordineert waren 'trecht te onderhoudene, te regierne ende te bewairne, te overvallen, ende van daer te verdouen mit grooten ghewelde ende overdaden, die ſy up hunluyden begonnen hadden te hantieren, daer ſy 'trecht ende vonneſſe van den Vierſcharen, die hy uyt den name ende van weghen ſijns Heeren vaders nu eenen ſeeckeren tijdt in Zelandt ghehouden hadde, dair of niet verbeyden noch verwachten en dorſten, mair waren hem in ſeeckeren grooten getale teghens komen, berſbeens, blootſhoofs, ende in heur hemde, ende hadden hem in den name ſijns Heeren vaders ootmoedelijck ghebeden, omme gratie ende ghenade; ſoo iſt, dat hy, die altijdts meer gheneghen was tot ontfarmhertigheyt ende goedertierentheydt, dan ter ſtrangheydt van Juſtitie, de ſelve gemeenten ende inſetenen van Reymerſwale, gheneyght tot harer ernſtigher bede ende verſoecke, heeft uyten name ſijns Heeren vaders ontfanghen, ende ontfaet, midts ſijne brieven, in ſijne gratien ende ghenade, overmidts die ſomme van twaelf hondert croonen eens, vier ß, grooten Vlaems voir elcke croone gereeckent, die ſy ghehouden worden up te legghen ende te betalen den Grave, in handen van ſijnen gheminden Henrick Janſſoone van Wiſſenkercke, ſijn Rait ende Rentmeeſter van Beweſterſcheldt in Zeelandt, die ghehouden wordt hun daer of goede reeckeninghe ende bewijſinge te doene, ende den voorſz. inſetene ſijne quitantie daer af te gheven, alſoo 'tbehoort. Ende midts deſen, ſoo heeft hy der voorſz. ghemeente ende inſetenen van der voorſz. Stede van Reymerſwale quijt gheſchouden ende vergheven, ſcheldt quijte ende vergheeft, alle alſulcke breucken ende miſdaden, als ſy in't gone dat voorſz. is, ende dat dair of roerende magh weſen, ende oock alle andere verbeurten ende

misdaden, die sy als lichaeme ende ghemeente der selver Stede totten daighe van huyden toe ghebruyckt ende misdaen mochten hebben jeghens sijnen ghenadigen Heere ende vader, ende sijnder Hoogheydt ende Heerlijckheyt; sonder arghelist.

In den jare 1477, heeft Vrouw Maria, Hertoginne van Burgundien, als Gravinne van Zeelandt, (welckers woorden selfs wy oock goet vinden in dit verhael, over al, te ghebruycken) ontfanghen die ootmoedighe bede van die Burghermeesteren, Schepenen ende Raedt der Stadt van Reymerswale, over ende in den name des lichaems ende gemeene ingesetene van diere, inhoudende, hoe dat die selve Stadt hadde by hare voorvaderen voorsien ende vergift gheweest van velen ende diverschen schoonen Rechten, Privilegien, Koren, costumen ende prerogativen, by wijlen eer haren harden lieven Heere ende vadere, verhoert ende gheconfirmeert, ende hadden daer of ghebruyckt ende gheuseert pacifelijck, alsoo sy noch deden, ende by dien middele hadden onderhouden de Stadt ten besten, dat sy hadden konnen ende gemogen, in goeder politien, regemente, ende justitien; die welcke Privilegien, Koren, costumen ende prerogativen sy versochten hemluyden te willen confirmeren ende ratificeren; ende oock mede dat omme die welvaert ende onderhoudenesse der Stadt, der Justitie, ende oock der vermeerderinge van de Graeflijcken Rechten, Hoogheden, Heerlijckheden ende Domeynen, Vrouw Maria gelieven wilden hemluyden te willen gonnen ende verleenen die puncten ende articulen, hier nae verklaert.

I. Om dies wille, dat de Stadt van Reymerswale, die welcke stondt in een eylandt onvruchtbarich, ende sonder neringhe, anders dan alleenelijck van koopmanschap, die in eenighe kleyne sticken aldaer loope hadde, te bat versocht ende gevisiteert mochte worden van den vreemden koopman ende andere, die daer te doene hebben mochten, dat alle certificatien, ende procuratien, zoutbrieven, thollebrieven ende alle andere dierghelijcke, in eedtstedinghen ende bezegheltheden gheexpedieert worden tot eeuwighen daghen by Burghermeesters ende Schepenen, onder den zeghel der Stede van Reymerswale.

II. Mede, midts dies, dat eenighe, op heur slijncxt, te kennen gheven de jeghens redene ende recht, gheimpetreert, verkreghen ende beseten hadden eenighe seeckere quantiteyt van jaren eenighen kleene diensten ende officien der selver Stede, in achterdeele ende verminderinghe van den handtvesten, ende harkomen der selver Stadt; dattet de Gravinne ghelieven wilde hemlnyden te gheven ende te verleenen, voor haer ende voor haren erven

ende

ende nakomelinghen die giften van allen den voorsz. kleenen diensten, hoedanich die zijn ofte wesen mochten binnen der selver Stede, ende die welcke die voortijdts beseten ende ghebruyckt hebben.

III. Ghemerckt dat dese Stadt van Reymerswale een arm, kleen Stadt is, gheleghen in een onvruchtbarich eylande, als voorsz. is, ende haestelijcken met versterffenissen van goeden aldaer, aen vremde luyden ofte by hylijcke verarmen, vergaen, ofte te niete komen mochte, dat de Gravinne ghelieven wilde, hemluyden te gheven ende te verleenen, dat niemant van buyten Reymerswale wesende, of van binnen, eenighe reurlijcke goeden oft geldt by versterffenissen oft hylick aen hem komende, uyt der Stede vervoeren en sou, omme tot anderen plecken daer mede te woonen ende neringe te doene, ten ware dat sy eerstwerf der selver Stede van Reymerswale opleg-ghen ende betalen van elck pondt Vlaems, dat sy alsoo uytvoeren, een pondt swerten.

IV. Hebben sy oock ghebeden, alsoo die meeste lasten ende periculen van grondtbrexen, ende van den hooghen stroomen ontrent dese Stede gheleghen zijn ende geschieden mochten dat die Opperdijckgrave ende Onderdijckgrave van de wateringen Beoosten-Yersicke, die nu waren ende namaels wesen souden, tot eeuwighen dagen resideren ende woonen souden, indien sy 't selve regeeren ende bedienen, binnen der Stadt van Reymerswale, omme die selve lasten ende periculen eer ende te lichtelijcker mogen wederstaen ter onderhoudenisse van den lande ende Stede.

V. Insgelijcx hebben versocht, alsoo by der selver Stadt gelegen is eenen wilden moer, ende oock eenen uytslagh in de wateringhe van Beoosten-Yerseke in Zuydt-Bevelandt, de welcke seer wildt ende onghedolven, ende onghebout is, midts welcke de poorteren van Reymerswale groote schaden van den beesten daer op gaende ghedaen worden heure eyghene ende ghepachte landen ende erven, daer of dat ghelchepen was, moeyten ende vechtenissen te kommene: dat het de Gravinne ghelieven wilde, om alle beters wille, ende sunderlinghe om den meesten paeys ende vrede van den poorteren van Reymerswale, ende andere ondersaten, die daer aene ghepaelt zijn, te willen gonnen ende verleenen den voorsz. wilden moer ende uytslagh, na sijnder ouder grooten, in eenen rechten erfpachte ende eeuwighe çijse, mit visscherije, voghelrije, ende alsulcken vryheden van schote, waterghelde, dijckgheldt, beden, subventien, diensten, ende andere impositien, hoe die ghenaemt moghen zijn, als sy nu was, midts oock dat den selven uytslagh, ende die gene, die in toekomende tijden daer inne ende op woonen souden

souden mit allen heuren goeden, staen, wesen, ende eeuwelijck blijven souden alleenelijck onder die Jurisdictie, ende Schependomme der Stadt van Reymerswale, hebbende ende ghebruyckende alle alsulcke vryheden ende privilegien voor de Graeflijcke Thollen, ende anders, ghelijck ende in alder manieren als de poorteren van Reymerswale des gewoonelijck waren van doene.

VI. Omme dat diesghelijcx diversche ghebreecken gheschieden, ende noch meer gheschieden mochten van den ballinghen, die welcke, overmidts hare mesdaden ende mesusen uytter Stadt van Reymerswale by der Wet aldaer ghebannen werden, midts dien dat die selve ballinghen, niet jegenstaende die sententie van den banne, komen, legghen, ende verkeeren by ende ontrent de Stadt, in de naeste Parochien, Dorpen, ende Ghebuerten, omme te bevreesene ende te mesdoene die van de Wet ende Stede van Reymerswale, met meeninghe, datmen hen aldaer niet vanghen en mach, ghemerckt dat sy buyten den bedrijve des Baillius van Reymerswale opter Heeren Ambochten hun houden; dattet de Gravinne ghelieven wilde hemluyden te consenteren ende te accorderen, dat de Schouten van de Ambochtsheeren, daer die selve ballinghen alsoo ligghen souden, die voortane vanghen ende leveren souden op der Stadts kosten, den Bailliu of Schout van Reymerswale, tot allen tijden als sy des van de Wet der Stadt versocht souden zijn; ende dat in ghebreecken van hemluyden, den Bailliu, Schout, of Burghermeesters van Reymerswale, die vanghen ofte doen vanghen moghen daer sy hemluyden vinden souden, sonder misdoen ende corrigeren, alsoo 't behooren soude.

VII. Dat, omme die groote kosten te schuwene vander Commissarisen, die de reeckeninghe pleghen te hoorene van den ontfanghe ende uytgheven van den inkommene ende uytghevene van den goeden der Stede, van welcke noch te sluyten zijn, ende oock die in toekomenden tijde noch te doene souden worden, voortane ghedaen, gheloofr, ende ghesloten mochten worden by den Bailliu, Burghermeesters, Schepenen, ende Dekenen vander Stede, ofte mitten meesten ghevolghe van henluyden, sonder de Gravinne, haren erven ofte nakomelingen, tot eenighen tijden daer inne eenigh segghen te hebbene of te houdene, ende sonder die alsoo ghedaen te moghen doen retracteren, ofte wederlegghen in eenigher manieren.

Het eerste ende tweede artijckel werdt haer volkomen toeghestaen. Het derde sulcx, dat in cas van refuys ofte weygheringe van het ghedachte pondt Swarten, die Burgermeesters der Stadt, jeghenwoordigh ende toekomende,

die persoonen ende goeden by den Bailliu ofte Schoutate der Stede souden moghen doen bekommeren sonder handtlichtinghe daer van te doene tot ander tijdt toe, dat de Stede volkomelijck daer of vernueght soude zijn, des dat de Burghermeesters der Stede jaerlijcx ontfanck souden maecken in heure reeckeninghe, ende bewijs te doene van den voorsz. ponden swarten, die welcke sy ter causen voorschreven, van weghen, ende ten behoeve der Stadt, opghebeurt ende soo ontfanghen souden hebben; behouden emmer altijdts, dat men 'tghene voorschreven is niet en misbruyckte tot laste ende beswaernisse van den armen luyden.

Het vierde werdt oock toeghestaen: ende wat het vijfde annoopt ende roert den uytslagh ende wilden moer, gheleghen ontrent der Stadt van Reymerswale, den welcken syluyden begheeren te hebbene in eenen rechten erf-pachte, omme een redelijcke somme van penninghen jaerlijcx te betalene; gheeft de Gravinne in eenen rechten erf-pachte der Stede van Reymerswale, den wilden moer ende uytslagh, ligghende in de wateringhe van Beoosten-Yerseke, in diversche Parochien, ende dat na sijnder ouder groot-ten, ende in alsulcker manieren, als M^er^ Joos van Cruyningen, Riddere, oft andere, dien beseten hadden, oft schuldich waren te besittene, alsoo hy aen der Graeffelijckheyt quam, met allen baten, profijten, emolumenten, daer toe behoorende, met heerschappije, visscherije, voghelrije, ende van alsulcken vryheden, ende prerogativen van schote, waterghelde, dijckghelde, beden, subventien, diensten, ende andere impositien, hoe die ghenaemt moghen zijn, alsoo hy tot noch toe gheweest hadde, sonder in eenighen toekomenden tijden eenighe lasten, hoedanich die wesen mochten, daer op te bringhene. Werde oock toegestaen, dat den selven wilden moer ende uytslagh, in der manieren als vooren, ende die ghene, die in toekomenden tijden daer inne ende woonachtich souden zijn, mit allen heuren goeden, staen, wesen, ende eeuwelijcken blijven souden alleenelijck onder die Jurisdictie ende Schependom, totter eerster instantien, van de Stadt van Reymerswale; ende wederroept alle andere brieven ende bezeghelthheden ter contrarien ghepasseert, ende oock alle brieven van Commissien, van gruwerijen, visscherije, of anders, wijlen eer by Hertoghe Caerle ghegheven ende verleent, M^er^ Clais van Rimmerswale, Riddere, ofte andere, wie die zijn. Dies soo soude de Stadt van Reymerswale haer selven, ende allen heuren goeden, jeghenwoordighe ende toekomende, ende oock den selven wilden moer ende uytslagh, tot des Gravinnen, ende haren oirs ende nakomelinghen behoef, verbinden ende obligeren mit heuren verbandt-brieven, in behoorlijcken formen,

formen, omme haer, haren oirs ende nakomelinghen, jaerlijcx te betalene, 'tleven lanck gheduyrende van M^er Joos van Cruyningen, Riddere, tot alsulcke tsestich ponden, tot veertich grooten Vlaems elck pondt, als die selve M^er Joos jaerlijcx daer af hemluyden gheven sou noch ander tsestich ponden ten selven prijse, ende na d'overlijden van den selven M^er Joos, jaerlijcx eeuwelijck ende erffelijck gheduyrende, die somme van twee hondert tseventich ponden Vlaems, vry gheldts, te prijse als boven.

Het volghende werdt ooek volkomen toegestaen by de Jonckvrouwe de Hertoginne, als Gravinne van Zeelandt, met hare brieven in den jare 1477, tot Leuven ghevest ende bezeghelt.

Soo dat dese Stadt meer ende meer in welstandt heeft toegenomen. Waer over Carel de vijfde, in den jare 1528, haer ghegunt heeft dat de Schepenen alle daghe voormiddach mochten recht houden tot gherief van de kooplieden, het welck te vooren maer driemael te weecke placht ghehouden te werden.

Doch ondertusschen hebben haer de wateren stercker ende stercker beginnen te bestrijden, eerst het voorlandt, daer naer, in verscheyden aenvallen, de Stadt selfs verslindende. Sulcx dat die van Rommerswael, in den jare 1547, ghenoodtsaeckt sijn gheweest aen haren Prince opentlijck te verklaren, dat de arme overblijfselen van haren voorighen rijckdom, alleen in thien ofte twaelf soutkeeten bestonden, waer van de beste niet gelden mochte twee hondert Carolus guldens.

Het jaer 1557, scheen den inwoondere van Rommerswael de kele te willen toebinden. Want de selve Stadt gemeen wesende metter Zee, gheen omlegghende landt hebbende om te zaeyen, ende winnen eenich kooren, terwe, graen, ofte andere eetwaren, was ghenootsaeckt in de naestgheleghen Stede ter merckt te gaen. Nemaer, daer en mochten die van Rommerswael, als vreemdelinghen, niet inkoopen dan op seeckere uyre, op de welcke meermael niet te koope overich ghebleven was; waer over t'hans den hongher de schamele ghemeynte parste, ende soo onstelde, dat Philips daer in voorsien moste, ende ghebieden, dat men den inghesetenen van Rommerswale alle uyren op de mercktdaghen open laten soude, om haer van alle noodtsaecklijckheden te voorsien.

Niet te min wanhoopten vele van de inghesetenen, soo weereldtlijcke als gheestelijcke, van de Stadt langher te moghen houden, ende braecken af hare huysen, zoutketen, meestoven, schuyren, ende dierghelijcke erven, de stoffe daer van mede wech voerende. Doch om voor te komen het gheheele

verval deser Stede, wierde deshalven sulcx op een boete van twintich Carolus guldens, ende verbeurte van de stoffe, wel scherpelijck by den Keyser verboden. Dit droevich verhael maendt my, om hier te voorschijn te brenghen een net verhael, gheschreven van een inwoonder van Rommerswale, naerstich gheweest sijnde in het opteyckenen van de herde slaghen t'hans dese Stadt overghekomen.

„ Rommerswale, (schrijft hy) is geinundeert ann. 1551 tweemael, den 14 Januarij, en den 15 Februarij. Doen stont het water 12 voet hooge in die kerck, „ den meestendeel van den dijck vloeyde wech, ende een gheheele strate, met „ noch een polderken. Anno 1555, den tweeden ende derden dagh van November, is dat voorsz. polderken, wederom ghedijckt zijnde, andermael „ ingheloopen, soo dat Reymerswale niet ghehouden heeft, als het ronde van „ der Stadt. Wederom, anno 1557, den 11 ende 12 Januarij, isser alsulcken „ storm gheweest, dat het meestendeel van de huysen, zoutketen, poorten, „ Stadthuys, ende Godtshuysen, ghebroocken ende omghevallen zijn. Anno „ 1558, den lesten Augusti, is te Reymerswale eenen grooten brandt gheweest, „ dat bynaest het vierde part van de zoutketen ende zouthuysen, met al 'tgene „ datter inne was, is verbrandt. Anno 1561 den 15 Februarij, ende anno 1563, „ den lesten September, zijn daer wederom watervloeden gheweest, soo dat sy „ 'tmeeste deel van die voorgaende wercken hebben verlooren. Sy hebben in „ die wercken der Stadt te repareren, 34 jaren ghecontinueert. Anno 1564, „ gaven sy een Request over, waer op dat die van Rommerswale *nihil* kreghen, dat sy haer selven souden helpen, alsoo sy best konden. Ergo, binnen „ den tijdt van twaelf jaren, is die Stadt Rommerswale, sesmael ingeloopen, „ ende heeft eens brandt ghehadt.

Doch sy hebben daer na in de jaren 1578, ende 1580, by den Prince Willem van Oranjen, zijnde doe ter tijt Lieutenant Generael vanden Oostenrijcxschen Prince Matthias, als oock by de andere leden, ende Staten van Zeelandt, beweecht zijnde over hare ondersaten en medeburgeren uyterste ellende, meer hulpe, doch weynich baet, gevonden. Want de regeerders van Rommerswael vertoonden, hoe profijtelijck en noodich het den gemeenen lande soude wesen, indien de selve wederom gerestaureert wierde, tot onderhoudenisse vande Reede, ende bescherminge van alle d'omliggende landen. Om het welcke te verkrijgen, hebben sy aengegeven en voorgeslaghen verscheyden middelen, ende onder andere; alsoo door de laetste inbreucken van wateren veel verdroncken landts gebleven was rontsomme de Stadt, daer de burgeren haer erven, ende in't herdijcken te vegeefs haer meubelen en geldt verlooren hadden,

hadden, ende de Stadt aldaer den Wilden moer, groot ontrent 6 of 7 duysent Gemeten, ghehadt hadde; alle 'twelck verdroncken landt nu meest bevischt wierde by een yegheliјck, die het beliefde, sonder eenigen tijtel, versochten sy de selve visscherije te mogen verhuyren, sonder nochtans te willen prejudiceren eenighe Ambachtsheeren, die met goede documenten souden konnen bewijsen, dat hen recht in eenige hoecken competeerde. Versochten oock noch daer en boven, datmen soude moghen alleenlijck imployeren tot restauratie van de Stede, Stadts dijcken, hoofden, ende andere noodtlijcke herbouwinghen, de penninghen, die procederen soude uyt haer portie in alle beden, subventien, imposten, uytgaende Domeynen, ende andere lasten, voor den tijdt van acht ende twintich jaren. Boven dien, ghemerckt hare dijckagien haestelijck dienden volmaeckt te werden, ende een merckelijcke gheréede somme vereyschten, versochten sy, dat haer werde gheconsenteert te moghen verkoopen, ofte ten minsten belasten, alsulcke landen, chijnsen ende renten als den H. Gheest, Capittle, Pastorije ende andere gheestelijcke goederen binnen Rommerswale waren aenkomende, midts dat sy den armen jaerlijcxe renten souden uytrecken. Dit alles wel ende rijpelijck overgemerckt zijnde, is haer volkomen toegestaen gewerden. Daer naer hebben noch verscheyden malen de Heeren Staten van Zeelandt haer gheconsenteert van niet ghemolesteert te moghen werden voor renten; ende om alle de middelen, confiscatien, ende anders, vallende in der Stede, te moghen gebruycken tot voordeel van hare dijcken.

Doch het was al te vergeefs, ende, ghelijck men seght, gheldt in het water geworpen. Want de Zee voort ende voort indringhende, heeft het landt ende Stadt by onse tijden gheheelijck verslonden, ende onder de wateren begraven. Soo dat in Zeelandt noch vele te vinden zijn, die dit haer vaderlandt ofte gheboortplaetse overgheleeft hebben.

Dus is de Stadt van Rommerswale zedert den jare 1574 teenemael ontmantelt, sulcx sy, zedert dien tijdt, naeuwelijcx de weerdigheyt van een tamelijck Dorp en heeft konnen beschermen, al hoewel soo hier ende daer soo eenighe arme teyckenen van een Stadt waren overghebleven, ende met namen, het begrijp van de Stadt, daer teghenwoordich noch een dijck is omligghende; hebbende niet te min tot den jare 1631, al mede sijnen Bailliu, ende Burghermeesters ghehadt; tzedert welcke tijdt het van alle sijne Inwoonders is verlaten gheworden, uyt oorsaecke, dat in den selven jare een groot ghetal van ghevanghenen, soo soldaten als boodtsghesellen, die van den aentocht van de Spaensche chaloupen, op de binnewateren van Zeelandt,

daer ontrent ghevanghen waren, in dese ghedemanteleerde Stadt, ofte Polderken, door last ghebracht was. Waer op gevolght is, dat in den jare 1634 daer aen, van dese verlatene plaetse ofte Stadt, door last van de Heeren Staten van Zeelandt, naer aenslagh van biljetten, het sterf huys, ende verkoopinghe van straetsteenen, ende anders, ende, om met een woordt alles te segghen, de uytvaert is ghehouden. Van den gheheelen boel van dese eertijdts soo bloeyende Stadt wierden suyver ghemaeckt, tneghentich ponden grooten Vlaems, ende drie schellingen; welcke onder de Crediteuren, by preferentie, zijn verdeelt gheworden. Soo dat oock dese Stadt insolvent is ghestorven. Dit haer leven ende sterven is in het volghende Grafschrift, van den meermael gheroemden Heer *Adrianus Hofferus* aen haer ghegheven, bondich begrepen;

Quis tibi nativas, Urbs Romerswallia, voces,
Pagina vel laudes dicet avita tuas?
Fabula ficta refert Reymeri *hanc esse* paludem,
Qui prior hæc fossis cinxerit arva novis.
Sed minus in dubio est, quin pro munimine valli
Romanis *quondam cesserit iste locus.*
Terruit Antigonum circumvallata Brabantum,
Muniit Arx Latios mœnibus illa duces.
Hac populis dabat Urbe fidem, cum libera Princeps
Imperii cœpit jura tenere sui.
Sed gravis illa duûm nimis obstitit ira Deorum,
Dum Thetys hanc undis, Mulciber igne vorat.
Inde fuit raris & vix habitata colonis,
Cum loca ruderibus plena fuere suis.
Sed jam fatales nimium miserabilis Urbis
Exequias certo vidimus ire die.
Quisquis adhuc veteres spectabis fortè ruinas,
Temporis exacti damna, vicesque dole.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE GHEWESEN STADT ROMMERSWALE.

Graef-

Graeflijcke Leenen, ende Heerlijckheden, gheleghen in Zuydt-Bevelandt.

Borsselen,	Komt aen de Stadt van der Goes.
Ellewoutsdijck, Everinge, Drywege, Coudorpe,	aen de erfgenamen van d'Heer Burghermeester, Cornelis Gillisz. Watervliet.
Serarenskercke, Heynkensant, Ovesant, waer onder oock sorteren de uytpolders, als mede het eylandt van St. Jooslandt,	aen verscheyden Ambochts-Heeren. Jonckhr. Jeronymus van Tuyl, van Seroosckercke, Heer van Thienhoven, Stavenisse, &c. Jonckhr. François de la Torre, Heer van Valckenisse. Jonckhr. Philibert van Cats. d'Heer Dijckgrave Mr. David vander Nisse. d'Heer Iacob Baerlandt, Heer van Dircxlandt. d'Erfgenamen van de Heer Burgermeester, Cornelis Gillisz. Watervliet. d'Heer Burgermeester, Mr. Iacob Campe.
Nisse,	aen d'Heer Dijckgrave, Mr. David vander Nisse.
Wiskercke,	aen d'Heer Wiskercke.
Sereynskinderen,	aen d'Heer Cornelis Watervliet.
Baersdorp. Synoutskercke.	

Hoede-

Hoedenskercke, Oostende,	aen d'Heer Albert Joachimi, Ambassadeur by sijne Majesteyt van Groot-Britannien.
s'Gravenpolder,	aen d'Heer Arent Bom voor de helft, ende d'erfghenamen van d'Heer Burghermeester, Cornelis Gillisz. Watervliet, voor d'ander helft.
Cloetinge,	aen sijne Excell. den Heere van Brederode.
Cappelle, Bieslinge, (alwaer eertijts ghestaen heeft een Convent ofte Clooster van Ionckvrouwen,) ende Eversdijck,	aen Jonckhr. Pieter van Tuyl, van Seroofkercke, Heere van Maelstede.
Wemeldinge, ofte *Wemelinge (alwaer voor de veranderinge ghestaen heeft onder een Commandeur een St. Jans huys,)*	aen d'Heer Mr. Iacob Baerlandt.
Cattendijcke,	aen Jonckhr. Henrick van Tuyl, van Seroofkercke, Heere van Wellant.
Schorre vlaecke,	aen de Heer van Maelstede, ende Mr. Iacob Baerlandt.
Cruningen,	aen den Baron de Lijckers.
Weerde. *Valckenisse,*	aen Jonchr. François de la Torre.
Yserken,	aen Jonckhr. Iohan van der Gracht, ende Ionckhr. Ian Peeters de Cats.
Crabbendijcke, Baerlandt, Oudekercke, Serabskercke.	

Ridders Hofsteden in Zuydt-Bevelandt.

Tot Cruningen,	*Het Huys te* Cruningen, *gebout in't jaer* 1361,	Komt toe den Baron de Lijckes.
	het Huys te Voorhout, *mede gheleghen te Cruningen.*	aen d'erfgenamen van den Heer Ryhoven, ghewesen Governeur van Berghen op den Zoom.
In Cappelle zijn gheleghen,	*het Slot te* Maelstede,	aen Jonckh[r]. Pieter van Tuyl, van Seroofkercke.
	Bruwelis,	aen Jonckh[r]. Philibert van Cats.
	Gistellis.	aen Jonckh[r]. Henrick van Tuyl, van Seroofkercke.
Tot Ellewoutsdijck,	*het Huys te* Ellewoutsdijck,	aen de erfgenamen van d'Heer Burghermeester, Cornelis Gillisz. Watervliet.
Tot Serarentskercke,	*het vervallen huys te* Schengen,	aen den Heer van Schagen.
Tot Sereynskinderen,	*het Huys te* Nerf,	aen d'Heer Tobias van de Werve, ende de Heer M[r]. Cornelis van Schuylen.

De verdroncken Dorpen in Zuydt-Bevelandt, in het jaer 1532. *Tolseynde, Nieulande, Kouwerve, Bat, Agger, Inkenoort, Lodijcke, Duvenee, Couwerwe, Kreecke, Steenvliet, Everswaert, Schoudee, Vinckenis, Broucke, Maire, Rillant, Swaenshill, Sint-Joostlandt, &c.*	Komen meest toe de erfghenamen van Jonckh[r]. Philibert van Tuyl, Heere van Seroofkercke; ende van Ionckheer Brunick van Wijngaerden; den Heere van Cruningen; d'Heer Rentmeester Reygersbergh, ende Raedtsheer Huyssen.

EYNDE VAN DE BESCHR. VAN ZUYDTBEVELANDT.

BESCHRIIVINGHE
van
NOORDT-BEVELANDT.

Oordt-Bevelandt is naer Walcheren ende Zuydt-Bevelandt, het derde (Wolffaertſdijck is het vierde, ende het kleynſte van allen) eylandt van Zeelandt Beweſterſchelde, eertijdts ſoo ſlaende, dat het de eere hadde van de naem van de luſthof van Zeelandt, met groote reden mochte draghen; met der tijdt, het eene landt beter ende beter ſich opdoende, het andere meer ende meeer vervallende, voornamentlijck in den ſwaren vloet van den jare 1530, van de gheweldige wateren gheheelijck overſtolpt, doch ſoo, dat het met der tijdt wederom op eenighe plaetſen mildelijck heeft beginnen aen te waſſen.

Ick ſal oock nu ghebruycken de woorden van het meermael ghemelde Chronijcxken, noch onghedruckt, ende met de handt gheſchreven in den jare 1540, als tot beveſtinghe van het verhaelde dienende;

„ Noordt-Bevelandt is met ſijn Dorpen in't jaer 1530, ondergeloopen ende
„ metter Zee beſouten ghebleven. Daer was inne de Stadt van Cortgene, ge-
„ legen op de reviere van Zuydtvliedt, ſeer wel gelegen. Deſgelijcx waren daer
„ noch twee ſchoone Dorpen, als, Wiſſekercken ende Emeliſſe, met Hoecke,
„ Liſſe, Welle, en Koninckhem. Dit eylandt aen de Noordt-zijde jeghens
„ Oreſandt, ende Coelenſplate waſt ſeer aen, en komen daer ſchoone gorſſen
„ ende in veel ander plaetſen verhooghet landt, als, in Nieuwe Cats, in Catſ-
„ hoeck, daer t'dorp ende Caſteel te ſtaen placht.

Deſen aenwas heeft te laetſten onder eenighe de luſt verweckt, om het ſelve wederom, by ghedeelten, te ontlaſten van het water, ende bedijcken. Dus zijn in den jare 1598, een deel, ghenaemt, *Oudt-Noordt-Bevelandt*; in den jare 1616, een ander deel ghenaemt, *Nieuw-Noordt-Bevelandt*, beverſcht ende bedijckt gheworden. Den grondtdeelers bolde dit werck niet wel in het eerſte, alſoo het landt queende, ende hare verwachtinghe niet voldede. Doch met der tijdt bekomende voldoet ſulcx nu de ghenomen hope, dat deſe landen wel onder de vruchtbaerſte geſtelt werden. Overſulcx is men hier, in den jare 1642, beſich gheweeſt om te voltrecken de bedijckinge van eenen anderen Noordt-Bevelandtſchen polder, bygenaemt, *Fredricx Polder*. Soo dat Noordt-Bevelandt t'hans omvat 6603 Gemeten, 127 Roeden.

't Wapen van Cortgene.

BESCHRIIVINGHE
van de ghewesen Stadt
CORTGENE.

IN dit eylandt heeft eertijdts, neffens vele heerlijcke Dorpen ende Sloten, ghestaen de Stadt van Cortgene, nu gheheel ende te gronde vergaen, uyt de welcke herkomstich is Heer Johan van Reygersbergen, wiens Chronijcke, tamelijck, naer de sleur van die eeuwe, gheschreven, wy t'hans soecken te verbeteren ende verrijcken. De opkomste van dese sijne vaderlijcke Stadt, ende haren ondergangk, voorghevallen in den jare 1532, is ghenoechsaem by hem hier vooren, in het tiende Capittel, beschreven. Waer mede wy ons, ende den leser, hopende te verghenoegen, sullen hier maer yets wes te borde brenghen, dat by hem niet wordt ghelesen. Dan voor al moet ick een woordt ofte twee by brenghen, streckende tot verlichtinghe van het ghene by hem, raeckende den oorspronck van den naem, geseght is: *Cortgene*, schrijft hy, *Werdt ghenoemt, om dat daer een kleene vergaderinghe in Was, ende om die korte yeghentheyt*. Ick dachte, dat het qualijck by anderen ghedruckt, ende by hem wel gheschreven was, *korte eyghentheyt*. Dat woordt beteyckende eertijdts *eyghene heerlijcke goederen*, als een brief, in de beschrijvinghe van de Stadt van der Goes te voorschijn ghebracht, kan ghetuygen. Soo dat dese plaetse de naem soude aenghekomen sijn van *korte eyghentheyt*, dat is, eene heerlijckheyt, kort ende smal in haer begrijp ende ghesach.

In het jaer 1478, verkochten Maximiliaen ende Marie van Burgundien, ter behoefte van den lande, de Stede, Slot, ende toebehooren van Cortgene, met dese hare brieven;

MAximiliaen, ende Marie, by der gratien Godts, Hertoghen van Oostenrijcke, &c. Allen den ghenen die desen onsen jeghenwoordighen brief sullen sien of hooren lesen, saluyt. Alsoo wy om te wederstane den Koninck van Vranckrijcke, die ons ende onsen landen, ende ondersaten mit stercken ende scherpen oorloghe bestaen heeft, ende noch daghelijcx achtervolght soo langher soo meer, wairomme ons van grooten nooden is mit allen ghevoeghelijcken weghen, ende tot onsen minsten quetse, te verkrijgen grooten sommen van ghereden penningen, omme daer mede te onderhouden de luyden van wapenen, die wy in grooter menichten jegenwoordelijck hebben ligghende op de Frontieren van onsen voorschreven landen ende heerlijckheden; tot welcken ghereden ghelde wy niet en sien te komen, soo kort als ons van noode is, dan met te verkoopen, ende te belasten onse Domeynen ende Heerlijckheden, over al in onse voorschreven landen; daer toe wy ghecommitteert hebben diversche onse Commissarisen, ende, onder andere, omme te verstane tot 'tghene dat voorsz. is, in onsen landen van Hollandt, Zeelandt, ende Vrieslandt, onse lieve ende ghetrouwe Raden, Pieteren Langhals, een van den Ghecommitteerde op 'tstuck van onse Domeynen ende Finantien, ende Mr. Jacob Creusinck, Mr. van onse Reeckeninghe in den Haghe, doen te wetene; dat wy, by advijse ende goedt duncken van de voorsz. Pieteren Langhals, ende Mr. Jacob Creusinck, ende oock van onsen lieven ende getrouwen Raedt ende Rentmeester van Bewesterscheldt in Zeelandt, Anthonis Jansz. van Wissenkercke, nae goede deliberatie van onsen grooten Raide daer op ghehadt, ghegonnet, gheconsenteert, ende verkoft hebben, gonnen, consenteren, ende verkoopen mit desen brieve voor ons, onsen erven nakomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, Heere Floris, den Bastaert van Borssele, Ridder, Heere van Cortkene, natuyrlijcken soone wylent Heere Francke van Borsselen, Grave van Oostervandt, sijnen erven ende nakomelinghen, de Heerlijckheyt, Stede, Slot, Boomgaerden van Cortkene in onse landen van Noordt-Bevelandt in Zeelandt, mit neghen hondert drie ende tneghentich Ghemeten, veertich Roeden, Ambachts, daer onder gheleghen, die hy in alle Heerlijckheden, hooghe, middel ende nedere, tot hier toe van ons ende onser Graeffelijckheydt van Zeelandt, tot eenen versterffelijcken Leene ghehouden heeft, omme die voorschreven Heerlijckheydt van Cortkene, te weten, de Stede, Slot, Boomgaerden mitten voorsz. neghen hondert drie ende tneghentich Gemeten, veertich Roeden Ambachts, van Cortkene, mit maelrije, visscherijen, voghelrijen,

ghelrijen, veren, ommeloopen, aenwassen, ende alle andere Ambachts ghevolghe, mitten excijs aldaer, alsoo groot als die nu is, of naermaels worden mochte, mit besterfte Bastaerde goede, strangiersche goede, ende alle andere seeckere ende onseeckere opkominghe, voorvallen ende profijten, hoedanich die sijn ende men die noemen soude moghen, niet daer van uytgesondert, te houden ende te besitten t'samentlijcke voortaen, tot eeuwighighen daghen, in alle Heerlijckheden, Justitie, hooghe, middel, ende laghe, van ons, ende van onsen erven ende nairkomelinghen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, ende van Zeelandt, tot eenen onsterffelijcken erf-Leene, te verheergewaden als 't verschijnen sal mit eenen rooden spaerwaer, of veertigh grooten onser Vlaemscher munte daer voren; welte verstane dat de geerfde in den voorsz. Ambochte van Cortkene, van nu voortaen, tot eeuwighe daghen, van heuren landen ende erven, gheleghen in den voorsz. Ambachte van Cortkene, niemant schot noch bede gheven en sullen, het sy by den steenschieten vrye, ofte by der breedte, als 't ghebeuren sal, dan den voorsz. Heere Floris, ende sijnen erven ende nairkomelinghen, Heeren ende vrouwen tot Cortkene, die sy ghehouden sullen wesen schot te geven, daer mede die selve gheerfde tegens ons ende onsen erven ende nakomelinghen, Graven ende Gravinnen van Zeelandt, volstaen sullen, sonder van eenighen anderen beden, subventien of contributien, hoemen dat noemen soude moghen, jeghens ons ende onsen erven ende nakomelinghen, Graven ende Gravinnen van Hollandt ende van Zeelandt, tot eenigher tijdt gehouden te sijne. Ende sullen oock de voorsz. Heere Floris ende sijne nakomelingen, Heeren ofte Vrouwen tot Cortkene, van den gheerfden in den voorsz. Ambachte van Cortkene, die binnen der voorsz. Stede, ende Ambachte stedevast niet woonachtigh noch poorters binnen der selve Stede van Cortkene en sijn, volle schot ende bede ontfaen; ende van den inwoonderen aldaer maer half schot ende bede, tot eeuwigen dagen. Wy hebben oock den selven Heere Floris, ende sijne naerkomelingen, Heeren ende Vrouwen tot Cortkene, gegonnet, geconsenteert, ende verkoft, gonnen, consenteren, ende verkoopen mit desen onsen brieve, die Heerlijckhede, Justitie, hooghe, middel, ende laghe, van nu voortaen tot eeuwighen daghen, te hebben in 't water voor Cortkene, gheheeten Zuydtvliet, tusschen de Sluyse tot Loe Westwaert, ende tusschen de Sluyse gheheeten de Boomvlietsche Sluyse Oostwaerts van Cortkene. Ende is oock rechte voorwaerde, waert saecke, dat de voorschreven Heer Floris aflijvich werde, sonder ghetrouwde kindt, kinderen, of kindts-kinderen, of erfghenaemen van dien achter te laten, dat indien ghevalle de voorsz. Stede, Slot, Boomgaerden van Cortkene mitten voornoemde neghen hondert ende drie en t'neghentich Ghemeten, veertich Roeden Ambachts, mit maelrije, visscherije, vogelrije, veren, ommeloopen, aenwassen ende alle andere Ambachts ghevolge, mitten excijs aldaer, alsoo groot als die nu is, of naermaels worden

mochte,

mochte, mit besterfte, bastaerde goeden, strangiersche goeden, ende alle andere seeckere ende onseeckere opkommingen, vervallen ende profijten, hoedanich die sijn, ende men die noemen soude moghen, niet daer van uytghesondert, te houden ende te besitten, samentlijcke ende in manieren als voorsz. staet, tot eenen onsterffelijcken erf-Leen in Heerlijckheden, Justitie, hooghe, middele, ende nedere, mit den kennisse ende berechte van der Justitie, hooge, middele ende nedere in't Watere, ende te verheerghewaden als voorsz. es, komen ende erven sal op den ghenen, die hy de selve goeden mit sijnen brieven, onder sijn ende twee goeden mannen zeghelen gemaeckt, sal hebben, ende soo voortaen op de erfghenamen van den selven: niet jegenstaende, dat de selve Heere Floris natuyrlijck is, als voorsz. staet. Ende by alsoo, dat de voorsz. Heere Floris de voorsz. goeden, by faulte van ghetrouweden kinderen, maeckte een sijn natuyrlijcke kindt de selve, sal de voorsz. Stede, Slot, Boomgaerden, Ambachten, ende alle andere profijten voorghenoempt, in Heerlijckheden, Justitien, hooghe, middele ende laghe, ende daer toe mitten berechte van den Justitie, hooghe, middel ende laghe in't Watere, als voorsz. staet, alsdan ende mit sulcke heerghewaden ende manieren voorsz. houden ende ghebruycken, ende die voort erven op sijne ghetrouwede kinderen, ende kindtskinderen, of getrouweden erfghenamen van dien. Voor welcken koop ende consent de voorsz. Heere Floris, Heere van Cortkene, betaelt heeft in ghereede penningen, in handen van onsen lieven ende getrouwen Raide, ende ontfanger generael van allen onsen finantien, Nicolaes de Prevost, die gehouden werdt daer af te gheven sijne brieven van ontlastinghe, ende daer af reeckeninghe ende bewijs te doene tot onsen behoef, de somme van twee duysent twee hondert twee ende tachtich ponden, vijf schellingen, van veertich grooten onser Vlaemscher munten 't pondt, daer af wy voor ons, onsen erven ende nakomelinghen quijte ghescholden hebben, ende jeghenwoordelijcke quijte schelden, midtsdesen voorsz. brieve den voorsz. Heere Floris, sijnen erven ende nakomelinghen, nu ende tot eeuwighen daghen, &c.

In den jare 1514, is bekent Heer Franck van Borssélen, Heere van Cortkene, eene van de Edelen van Zeelandt. Hy was een soon van Florens van Borssélen, Heer van Cortkene, die een natuerlijcke soon was van Franck van Borssélen, Heer van Sinte Martensdijck ende Zule.

Maximiliaen van Egmondt, Grave van Bueren, hieldt anno 1540 Cortgene tot eenen onsterffelijcken Leene, ghelijck sijn voorsaten, sonder schot ofte bede daer af te betalen. Was groot by der breedte, negen hondert drie ende tneghentich Ghemeten.

Dese Stadt is in den jare 1532, onder het water begraven welcke niet te

te min, neffens Romnerswael, de Heer *Adrianus Hofferus* dus wel heeft willen ghedencken.

Cortgena Borssalicæ primordia debeo genti,
Parvulaque è mediis Vrbs mea prodit aquis.
Vix fueram, cum flamma meos populata penates
Æquat humo, & crescens invida perdit opus.
Erigor, & prostrata solo mihi culmina surgunt,
Jamque novus tectis splendor, honosque fuit;
Cum Pater Oceanus tumidis me mersit in undis,
Quodque fui cæcis abdidit omne vadis.
Sola loci restat miseri vestigia turris,
Et dubias monstrat temporis esse vices.
Discite, Mattiaci, vestræ non fidere terræ,
Quam servare potest, perdere & unda potest.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE GHEWESEN STADT CORTGENE.

Graef-

Graeflijcke Leenen, ende Heerlijckheden, gheleghen in Noordt-Bevelandt.

Colijnsplate,	Komt sijne Hoogheydt, den Heere Prince van Orangjen, &c.
Cats,	aen Ionckh^r. Theophilus van Cats, Heer van Colster, Ionckh^r. Philibert van Cats; d'Erfgenamen van d'Heer Burghermeester, Cornelis Gillisz. Watervliet, d'Heer Raedtsheer, Iohan Vosberghen.
De verdroncken Dorpen ende Heerlijckheden, als, Emelisse, Welle, ende Conninxhem, Vliete, Campe, Geersdijck, ende Wissenkercke, Soetelins kercke, zijn aenkomende principalijck	aen sijne Hoogheyt, den Heere Prince van Orangjen. *Item,* Ionckh^r. Ieronymus van Tuyl, van Seroos ketcke, Heere van Thienhoven. d'Heeren Reygersbergh. d'Heer Burghermeester Iacob Campe, met sijne broeders. Ionckh^r. Arent van Tuyl, van Serooskercke, Capiteyn, en sommighe andere.

EYNDE

VAN DE BESCHRIJVINGE VAN NOORDTBEVELANDT.

BE-

BESCHRIIVINGHE
van het
EYLANDT
van den
THOLEN.

ET eylandt van der Tholen is het tweede van Zeelandt Beoostenschelde, naest Schouwen, niet soo groot in begrijp, maer van seer ghelijcken aerdt ende vruchtbaerheyt, alwaer kooren ende vele andere schoone vruchten jaerlijcx ghewonnen werden. Eertijdts placht het van den lande van S^t. Mattensdijck verscheyden te wesen, doch is met der tijdt, ende t'hans noch, daer mede vereenicht ende vermeerdert. In seecker met de handt gheschreven Chronijcxken, vinde ick van desen eylande dit volghende aengheteyckent;

,, Ter Tholen Stadt ende landt, is een schoon polder, maer nu ter tijdt belast met de dijckagie, uyt saecke van de wateren, die uyt Zuydt-Bevelandt daer op vallende zijn; ende is dese Stadt een seer oude Stadt, daer nu ter tijdt gheen welvaert en is, dan uyt den lande aldaer; ende sijn daer vele polders, die onder t'selve landt behooren, ende is aen dit landt gheleghen Poortvliedt, dat t'samen placht te wesen verscheydt met een water, ghenaemt den Plumpot, welcke polder van den Plumpot in den jare 1556 is overghedijckt gheweest, sulcx dat nu 'tlandt van der Tholen met Vossemaer, Poortvliedt, Scherpenisse, Westkercke, S^t. Mattensdijck, met sijn polders, S^t. Anna landt, Hannebosdijck, met Kempshofstede, alle te samen maeckende sijn een schoon eylandt, daer aen dat den polder van den Bredenvliedt ghedijckt is aen 'tlandt van S^t. Anna landt, in't jaer 1560. ,,

t'Hans zijn in den lande van der Tholen gelegen de Stadt van ter Tholen, een groote ofte goede Stadt, S^t. Meertensdijck, zijnde een smalle Stadt. Hier nevens light het treffelijck Slot, omçingelt met twee wateren, ofte grachten, ende daer ontrent light noch het Oude-manhuys, met een Kercke daer aen, gesticht by Heer Vranck van Borsselen, Heere van Meertensdijck, &c ghenaemt het Capoenen-huys. Boven dese twee Steden legghen hier noch de schoone Dorpen; *Schakerloo*, *Poortvliet*, *Seherpenisse*, *Westkercke*, *Vossmaer*,

maer, oudt ende nieuw. S^t. *Annelandt*, welck in den jare 1475, van Vrouw Anna van Ravesteyn, gegeven is om te bedijcken aen Lieven Claessen Cats, Bailliu van Duvelandt. *Stavenisse*,'twelck was een eylandt voor die inundatie des jaers 1509, is sichtens lange tijdt ghebleven verdroncken met sijn dorpen. Daer plachten te wesen vier dorpen, en een casteel, ghenaemt t'Huys ter Doest. De Hooftparochie ende t'principaelste Dorp heette Stavenisse. *Kempenshofstede*, hier in leght oock het ghehuchte, gheseyt de Rijcke buerte. By Aelbert van Arnemuyden, Ridder, Heer van Ensiis, Gillis sijn broeder, Willem van Heenvliedt, ende Cattendijck, Heer van Stavenisse, ghe schiede in den jare 1419, de uytgift om Kempshofstede te bedijcken, onder andere, met dese voorwaerden, dat gheen poorter soude dijcken, uytgenomen een, die in de brieven genoemt werdt, als oock dat het landt aen geen poorters soude verkocht werden.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN'T EYLANDT VANDER THOLEN.

'tWa-

't Wapen van der Tholen.

BESCHRIIVINGHE

van de Stadt van der

THOLEN.

HOLEN is een van de groote Steden van Zeelandt, houdende daer onder de vierde plaetse in de vergaderinghe van de Staten van Zeelandt. Ghelijck hare oudtheydt ghenoechsaem kennelijck is, alsoo zijn hare eerste beginselen t'hans niet uyt te vinden. Haren naem schijnt ons te willen beduyden, dat alhier een vermaerde Graeflijcke Thol in ouder tijden ghestaen heeft, aen de welcke moetende de schippers aenspreecken, soo is ghelooflijck dat aldaer, om haer te gherieven, ende van het ghene sy van doen souden moghen hebben te voorsien, eenighe versamelinghe van huysen ende familien is ghekomen, uyt de welcke een Dorp, ende soo voorts een Stadt is gebooren, zijnde al in die oude

tijden seer noodich dese plaetse met wallen te begraven, om haere naeste aengheleghentheyt aen Brabandt, met welckers Hertogen de Graven van Zeelandt somwijlen heftich oorloghden. Men secht dan waerschijnelijck, dat dese plaetse haer naem ghekreghen heeft van den ghedachten Thol, die daer eertijdts placht ontfanghen te worden; waerom Reynerus Snoyus, ende andere, in het Latijn dese Stadt *Tolna* noemen, eenige oock *Thelonium*. Waer toe oock dient het volghende dicht, dien van der Tholen ter eeren ghestelt by de Heer *Adrianus Hofferus*, Rentmeester Generael over Zeelandt Beoosterschelde, ende oversulcx oock over den eylande van der Tholen.

Thola, Brabantinæ nimium contermina terræ,
A veteri priscum munere nomen habet.
Scilicet hac data sunt quondam portoria sede,
Cum merx finitimis transveheretur aquis.
Paruit Hannoniæ Comiti, nunc addita rursum
Mattiacis, fœtos undique spectat agros.
Vicinas videt illa suis è mœnibus arces,
Sistit & hostiles Martia terra manus.
Vos Urbes aliæ socias conjungite dextras,
Thola sit ut vestris vallus, & agger aquis.

In den jare 1397, is de Stadt van der Tholen wederom aen de Graeflijcheydt ghekomen, naer dat sy vele jaren onder bysondere Heeren, niet te min van weghen ter Tholen Leenmannen van Zeelandt zijnde, gheweest hadde. Willem, toeghenaemt om sijne goedtaerdicheyt de Goede, soon van Ian van Avennes, Grave van Henegouwen, hadde een jongher broeder, ghenoemt *Jan*, die voor sijn ghedeelte ende erffenisse hadde de Heerlijckheden ende Stedekens van Beaumont in Henegouwen, der Goude en Schoonhoven in Hollandt, ende ter Tholen in Zeelandt. Dese heeft, onder andere, ter Tholen seer versterckt ende verbetert. Hy sterf in het jaer 1356, oudt ontrent 47 jaren. Hy hadde te wijve Maria, erfdochter van Hugo, Graef van Soissons in Picardien, en wan daer by een erfdochter, *Johanna* van Henegouwen, Gravinne van Soissons, ende naer haers vaders doodt, erfghenaem ende Vrouwe van ter Tholen. Sy was getrout aen Lodewijck van Chatillion, Grave van Blois, ende sijn uyt haer ghebooren drie soonen, alle Heeren van ter Tholen, *Lodewijck*, Graef van Blois, Heer van ter Tholen, sterf onghehylick, 1372. *Jan*, Graef van Blois, Heer van ter Tholen, ghetrouwt aen Isabella, oudtste dochter van Reynout, Graef van Gelderlandt, ghestorven sonder kinde-

kinderen, 1381. *Gwie van Blois*, Heer van ter Tholen. Hy hadde te wijve Maria van Vlaenderen, s'Graven dochter van Namen, ende by haer een soon Lodewijck, die stierf voor sijn vader.

Soo dat na de doodt van Grave Gwie, de Heerlijckheyt van ter Tholen wederom aen de Graeflijckheyt van Zeelandt vervallen en vry gekomen is anno 1397. Desen laetsten Heer van ter Tholen, hadde in sijn leven soo gebanqueteert, dat hy, hoewel seer rijck zijnde achterliet vele loopende schulden. Waer over sijne weduwe, de Gravinne van Namen, de sleutel, ghelijck men seght, op de kist leyde, ende hieldt haer aen haer douwary.

Hier op heeft korts daer naer Aelbrecht van Beyeren, als Grave van Zeelandt, dien van der Tholen vele bysondere Vryheden ende Rechten ghegheven, omhelst in de aenstaende brief.

AElbrecht, by der Godts ghenaden, Palensgrave op den Rhijn, Hertoghe in Beyeren, Grave van HenegouWen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt, doen kondt allen luyden; Want onse Stede van der Thole, met hoere toebehoorene, metten Ambocht van Schakerloo daer buyten ghelegen, by dade ons liefs Neve, Grave Guyen van Bloys, daer Godt die ziele af hebben moete, die die voorsz. Stede ende Ambocht van ons te Leen te houden plagh, aen ons bestorven ende vry gekomen zijn, ende ons die selve onse Stede van der Tholen ende Ambocht voirnoemt, ghelijt ende ontfaen hebben tot horen rechten Landtsheere, ende hulde ende eede ghesWooren, ghelijck in andere Steden ende luden, die onsen lieven Neve, den Grave van Bloys voirsz. toebehooren plaghen; soo hebben wy, om sonderlinghe liefien wille, die Wy tot hen draghen, ende goeden ende ghetrouwen dienste, dien sy ons ghedaen hebben, ende, of Godt Wille, noch doen sullen, voor ons ende voor onse nacomelinghen, ghegheven alsulcke Vryheden ende Privilegien, als hier nae ghe-schreven staen.

1. *In den eersten, hebben Wy gheloost, ende ghelooven voor ons, ende voor onse nacomelinghen, onser Stede van der Toolne, mit horen toebehoorne, ende onsen Ambocht van Schakerloo voornoemt, dat Wy die gherechte van der selver Stede ende Ambocht, niemant anders verkoopen, gheven, ofte vremden sullen tot allen tijden, ende dat houden sonder middel ons ende den Graeffelijckheden van Hollandt ende van Zeelandt toe behoorende, ten Ware oft Wy, of onse nacomelinghen, eenen jongheren broeder daer op goeden wilde, alsoo voirtijts geschiet is in tijde ons liefs Heeren ende oudevaders, Grave Willem van HenegouWen, syn broeder, daer Godt die ziele van hebben moet; soo sullen nochtans die voorsz. Stede ende Ambocht aen den anderen blijven, sonder die te verschaiden, behoudelijcke, dat onse Rentmeester*

van den goeden, die ons van onsen lieven Neve, Grave Guy van Bloys, bestorven zijn Beoosterschelt in Zeelant, die nu es, of namaels wesen sal, opbeuren ende ontfaen sal van onsen weghen, alle renten, beden, schatten, heervaert, ende ander profijt, dat een Rentmeester schuldich es op te beuren, ende onse Bailliu van der Tholen, die nu es, oft namaels wesen sal, sal berechten alle forfaiten, broken, ende saken van schade ende van schulde, die ghevallen sullen binnen onse Stede ende Ambacht voorschreven, die een Baillin van der Tholen es te berechten, ende die sal Schepenen by onse Stede ende Ambocht voorsz. setten ende eeden, als by tijden ons Neve, des Graven van Bloys des ghedoenlijck gheweest heeft. Ten uytwe of sulcke saecken waren, die wy met onser Hoogher Vierschaer, na den Rechten van Zeelant, schuldich waren te berechten.

II. *Item, hebben wy ghegheven onser Stede ende Ambocht voornoemt, waer dat saecke, dat yemant in toekomende tijden ontvoerde oft ontleyde eenich jonckwijf ofte maeght in onser Stede ende Ambocht, ende Vryhede voorsz. ghesęten, die beneden haer vijftien jaren waren; van der tijt dat sy gheboren waren, buyten oorlof, wille ende toedoen hore ouder, vooghden, maghen ende vrienden, diese schuldich waren te verantwoorden, die soude verbeuren teghen ons, ende onse nakomelingen, syn lijf ende syn goet, wat men ghekrijghen mocht binnen onsen lande; ende waer dat saecke dat hy voorvluchtich ware, ende men hem binnen den onsen niet ghekrijghen en mochte, soo soude hy ballinck blijven onse landen, op syn lijf ende op syn goet, als voorsz. es; ten ware of hy daer of met ons ende der wederpartijen, dat is te weten, der maeghden, ofte jonckwijf ouders, vrienden ende maghen, verlichte, versoende, of overdroeghe.*

III. *Item, soo wie misdadich is teghens ons, ende teghens partye, alsoo verre als hy goede seeckere borghe setten mach, die alsoo goet ende alsoo rijck zijn als hy is, by vonnisse van Schepenen, daer wy ende die partye by bewaert zijn, tot onser Vierschaer te komene, die en sal in de Stede niet blijven, noch buyten der Tholen te gijsel varen; ende waert dat onse Rechter gheen seeckerheyt van den misdadighen ontfaen en wilde, soo en souden die Schepenen gheen vonnisse wijsen, die Rechter en soude eerst die seeckerheyt van de misdadighen oft van syne vrienden ontfanghen hebben tot onsen behoef, ende totter partyen. Ende wanneer die Rechter die seeckerheyt ontfanghen heeft, soo sal die misdadige op syne seeckerheyt gaen, ten ware of die broken lelijcke fayten waren, of dat wy uyt onser hoogher Heerlijckheyt schuldich waren te berechten.*

IV. *Item, waer dat saecke, dat yement binnen den lande van der Tholene ende van Schakerloo ghesęten, verswijmende waren eenigherhande gekeurde werck, het zy op dijcken, op watergange, op straten ende anders, in eenigerwijs te maecken,*

tot

tot ſulcken tijden, als Schepenen ende Gheſwooren dat ghekeurt hadden, ſoo ſouden die Schepenen van den lande voorſchreven, dat verſwijmende werck beſteden ten beſten profijt ende oorboer, ende daer of die aerbeyders, die dat werck aen nemen, ſullen niet meer hebben, noch moghen heyſſchen, dan tweeſchatteghelt, tot Schepenen voorſz. ſchattinge, als ſy dat ſetten ſullen. Ende die aerbeyders voorſz. ſullen hen verbinden ende verborghen, dat voorſz. werck te maecken ende te volbringhen binnen der tijdt, die hen de Schepenen daer toe redelick ende moghelick ſetten ſullen. Ende waren die arbeyders daer in verſwijmende, ende binnen der tijt dat werck niet en volbrachten, ſoo ſoude men die pene ende verſwijmeniſſe, die daer aen gheſchiet ware, verhalen by vonneſſe ende ſchattinghe van Schepenen aen den aerbeyders, of aen horen borghen, die ſy voor hen gheſet hadden, ende dat loon van tweeſchatteghelde ſal de ghene, die dat werck toebehoorde, uytreycken ende betalen tot ſulcken tijde ende termijne, als die Schepenen daer toe gheſet hebben; ende dede hys niet op den termijn, ſoo ſal onſe Rechter dat verdiende loon op den onwillighen uytlegghen, ende den arbeyder betalen by vonneſſe van Schepenen metten ban. Ende dat uytgeleyde ghelt ſal die ghene die den arbeyt toebehoort, des ſelven daghen den Rechter weder geven ende betalen; ende dede hys niet, ſoo mochte de Rechter des anderen daghes ſyn uytgeleyde ghelt verhalen aen den ghenen, die dat werck ſchuldich ware, ende aen ſynen reetſten goede tweeſchatte pande, ofte dat ghelt dair vooren.

V. *Item, waer dat ſaecke, dat onſe Rechter, ofte yemant anders, den anderen omme breucken, om ſtade, om ſchoude, ende om erfniſſe, voor onſen Schepenen ter Tholen in den rechten daghen of trecken woude, ſoo ſoude onſer Stede gheſwooren Klerck, den aenſpreecker ende houder in onſer Stede boecke ſetten, ende die elcx teghen den anderen openbaerlijck of leſen des naeſten Sondaghs, van onſer Stedehuys, ende hen beyden dagh beſetten te rechte te komen binnen der weecke, op ſulcke dach, als Schepenen ſetten ſullen in hare beyde teghenwoordigheyt, alſoo verre als die houder t'huys ware; ende waer hy niet t'huys, dat ſoude die Klerck den Schepenen in ſynen eede aen bringhen, ende daer en ſoude die aenſpreecker jeghen den houder geen recht hebben, voor die houder t'huys quame; ende waer dat ſaecke, dat die aenſpreecker, die den houder hadde doen daghen, op den gheſetten dach niet en quame in den ghebanden Vierſchaer, eer onſe Rechter ende Schepenen ſtonden, die ſoude 'trecht van dien dage verſwijmt hebben, ende die houder ſoude vry vander Vierſchaer gaen, behoudelijck, dat die aenſpreecker weder mach doen dagen den houder, ende ſyn recht mach vervolghen op eene andere tijdt. Waer oock ſaecke, dat die houder binnen der ſtaender Vierſchaer niet en quame, ſoo ſoude die aenſpreecker ſyne klaghe ende eyſſchen vervolghen jeghens den houder, ende ſterck maecken als Schepenen wijſden dat recht ware.*

VI. *Item*

VI. *Item, soo oorloven wy, ende machtighen onsen Baillin, Burgermeesters ende Schepenen van der Tholen, ende van Schakerloo, die nu ter tijdt zijn, of namaels wesen sullen, dat sy in onser Stede ende lande voorsz. oorboire, willekeuren legghen ende maecken moghen binnen onser Stede vander Tholen, ende Ambochte van Schakerloo, tot twintich pont swarten toe, alsoo groot ende alsoo kleene, als hem ghenoeghen sal, duyrende een jaer lanck, ende niet langher; behoudelijck, dat sy gheon Keuren legghen of maecken moghen, die ons, of onse Heerlyckheyt jeghens draghen; ende van dien boeten, die daer of verschijnen sullen, sullen sy hebben die een helft, ende onser Stede ende Schepenen die ander helft.*

VII. *Item, sullen die van der Tholen ende van Schakerloo, ende anders die ghene die daer in gheerft zijn, staen mit horen lande tot sulcken schote, als die van Beoisterschelt in Zeelant staen in den Polre .... ende daer mede sullen sy quijte wesen van dier bede ende heervaert ende schote; of en ghenuechde ons niet daer mede, soo soude wy, ofte onse witachtighe soon, selve komen ter Tholen ende onser Stede, ende lude ludden, ende daer soude sy ons doen na horen vermoghen, ende sullen dan daer mede quijte wesen van der bede, die ons te Cats ghegheven worden.*

VIII. *Item, sal onsen Baillin by den Schepenen, alle jaer voorsz. versetten die Burghermeesters van onser Stede van der Tholen, ende eeden op Sente Servais dach in Meye maent, ende die sullen opbeuren ende ontfangen, tot onser Stede behoef, onser Stede goeden, renten ende vervallen, ende beleggen in onsen oerboor; ende daer af sullen sy t'endens jaers voor onsen Baillin, Schout ende Schepenen, goede reeckeninghe ende bewijsinge doen; ende die reeckeninghe sal men by vermane ons Baillins, by vonnisse van Schepenen, laken of loven. Ende worden die Burghermeesters daer in ghebrekelijck bevonden ende bereeckent, dat souden sy beteren by onsen Baillin ende Schepenen tot hoeren seggen. Voort, sullen die Burgermeesters ende Schepenen van der Tholen, die men setten sal op Sinte Servais dach, in Meye maendt voorsz., blijven Burghermeesters ende Schepenen dat jaer uyt, ende die en sal men niet versetten binnen s'jaers, ten ware of sy aflijvich, uytlandigh, of breuckigh waren, daermense billick schuldich om ware te versetten.*

Ende want wy gheloofi hebben, ende ghelooven onser Stede van der Tholen, ende den Ambocht van Schakerloo, met horen toebehooren, alle dese voorsz. poincten ende Vryheden te houden, ende te doen houden voor ons, ende voor onse nakomelinghen, onverbroocken tot eeuwighen daghen, soe hebben wy desen brief open bezeghelt, met onsen zeghele hier aen ghehanghen. Ghegheven in den Haghe, des Sondaghs na Sinte Lambrechts dagh, in't jaer ons Heeren, duysent drie hondert, neghene ende tneghentich.

In

In den jare 1516, Carel, Coninck van Castilien, gheneghen zijnde te lossen sijn Hertochdom van Luxenburch, verpant aen den Hertoch van Loreynen voor een somme van vijf ende twintich duysent goude gulden, heeft opghenomen van Heer Jan van Bergen seeckere somme van penninghen, daer voor belastende het schot van der Tholen, met Schakerloo, ende Vossemaer. Ende waren oock penninghen daer op ghelicht in't jaer 1505, by Carels vader, ende daer naer noch meer by Carel. Dus werdt den Heer van Bergen, pantheer van de Stadt van der Tholen.

Hier over op het jaer 1520, in de consenten over beden, werdt ter Tholen niet ghedacht, alsoo doe verpandt was aen den Heere van Berghen op Zoom; gheduyrende welcke tijdt die van der Tholen onder de Steden niet hebben verschenen, maer wel de voorsz. Heere van Bergen onder het lidt van de Edele van Zeelandt. Doch naer hare ontlastinge sijn weder verschenen onder de Steden; maer hebben dus haer eerste plaetse verlooren, die van der Goes het voorsitten geoccupeert hebbende, ende behouden. Immers in't jaer 1524, werdt weder ghevonden ende ghetelt onder de Steden ende Staten van Zeelandt, soo als uyt de Acten, opghemaeckt in die tijden, wel baerschijnelijck mach blijcken.

Binnen ter Tholen is dickmael ghehouden de vergaderinghe van de Staten van Zeelandt, als nae ghelegen aen de palen van Brabandt, onder andere noch in den jare 1500; als wanneer van weghen den Eerts-Hertoghe van Oostenrijck, vertooch ende versoeck gedaen wierde aen de luyden ende drie Staten des landts ende Graeflijckheyts van Zeelandt, dat sy omme die groote lasten, die hy ghehadt ende gheleden hadde, soo wel om het tractaet ende appoinctement, ghemaeckt met den hooghen ende moghenden Prince, den Hertoch van Sassen, in den lesten oorloghe van Gelre, die tractaten met Vranckrijck ende Enghelandt, als oock omme ghesonden te hebben, halen, ende herwaerts over te brengen, hare hooge ende edele Princesse van Castilien, oock omme t'onderhouden van heuren staet, van den staet van de ghenadighe Vrouwe de Eerts-Hertoginne, sijne ghesellinne, ende heure kinderen, hem wel souden willen gonnen de continuatie van der loopender bede van veerthien duysent gulden, van veertich grooten stuck, jaerlijcx, voor den tijdt van vijf achter een volgende jaren. In de Acte daer van zijnde, gemaeckt in den gedachten jare, den 23 September, werdt uytdruckelijck ghesegt, dat de Edele Staten voornoemt hem de ghedachte continuatie toegheſtaen hebben voor den tijt van drie jaren, *in sijnen huyse van ter Tholen, van Iersickenoort, grondt, ende op de erve van Zeelandt.* Ende is den edelen persoone van den

Eerts-Hertoghe, zijnde t'sijnen huyse van der Tholen, van Iersickeroort, by vonnisse van Edelen des selven landts toeghewesen, verklaert, ende uyt-ghesproocken by name van *Jacob van Seroos kercke*, Heere van Moermont, een van den selven Edelen. Dit zijn de woorden selfs van de Acte.
Tholen is nu niet alleen een seer lustighe, maer oock een wel versterckte, ende van alle noodighe krijghswercken wel voorsiene Stadt, soo dat de selve onder de verseeckerste grensen van Zeelandt, teghens alle vyandtlijcke aenval, wel mach ghestelt werden, bewoont van burgheren, die, des noodt zijnde, de wapenen oock vaerdich aendoen, ende met eeren voeren. Hare dagelijcxsche handelinge, is meest bouwneeringe. Wes belanght de maniere van regeringhe, alhier onderhouden, het is sulcx, dat den Bailliu met de twee regierende Burghermeesters, doen eene denominatie van een dubbel ghetal van veerthien Schepenen, uyt het gheheele lichaem van de Gemeente, daer toe ghequalificeert, te weten, als sy ten minsten drie jaren poorteren hebben gheweest; ende doen mede Bailliu, Burghermeesters, ende Schepenen, een ghetal van vier Burgermeesters, waer onder moet worden ghestelt, uyt krachte van privilegie, den Burghermeester van binnen; uyt vvelcke achthien persoonen, by sijne Hoogheyt, den Prins van Orangjen, als Stadt-houder, een enckel ghetal vvordt ghekosen, te vveten, acht tot Schepenen, (devvijle de tvvee voorstaende tot Burghermeesters, ende niet verkooren vvordende, zijn met der daet mede tot Schepenen ghedenomineert) ende tvvee tot Burghermeesters, den eenen van buyten, ende den anderen van binnen, die mede Schepen is, vvaer door het ghetal van Schepenen, negen is. Alle vvelcke verkooren persoonen by den Bailliu, op den 13 dach van Mey, vvorden beeedicht.

Den Bailliu ende Dijckgraef deser Stede ende Lande, wordt uyt voorgaende denominatie van een drievoudich ghetal, ghedaen by Burgermeesters ende Schepenen, by sijne Hoogheyt voornoemt verkooren, ende by de Staten van Zeelandt, ofte hare Ghecommitteerde Raden, beeedicht.

In dese Stadt is mede een Rentmeester van de Domeynen over Tholen en Vossemaer, ende daer omtrent, 't welck mede ordinaris aen de Bailliuage vast is; doch is een officie appart, ghelijck mede is het Superintendentschap van de landtwachten over het gheheele eylandt, die mede tot ter Tholen resideert, ende is mede nu vast aen de Bailliuage, hebbende tvvee onder-Majoors, te vveten, een tot S^t. Maertensdijck, ende een tot Poortvliet.
t'Hans zijn alhier in bedieninghe, de Heeren;

Bailliu,

Bailliu,

Jonckh[r]. Pieter van Tuyl, van Seroofkercke, Heere van Maelstede, Capelle, &c.

Burgermeesters,

Huybrecht Iansz. Huyghe.
M[r]. Marinus van Vryberge.

Schepenen,

Iohan Dalles, *oudt Burgermeester.*
Gillis Olyphant, *oudt Burghermeester.*
Heyndrick Lyens.
Voocht Cornelisz.
Iohan Vermuyden.
Anthonie van den Brande.
Huybrecht 't Ghilde.
Pieter Cornelisz. Smitegelt.

Pensionaris,

M[r]. Pieter de Vroede.

Secretaris,

M[r]. Iacob van Vryberghe.

Thresorier,

Iohan Vermuyden.

Weesmeesters,

Ionckh[r]. Pieter van Tuyl, van Seroofkercke, &c.
Huybrecht Iansz. Huyghe, *Burghermeester.*
Iohan Dalles, *oudt Burghermeester.*

Greffier.

M[r]. Iacob van Vryberghe.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN DE STADT VAN DER THOLEN.

BESCHRIIVINGHE
van
St. MARTENSDIICK.

N den eylande van der Tholen is oock gheleghen een ſmalle Stadt, die den naem van St. Martenſdijck heeft ontfangen, ende by velen van den in ende omgeſetenen, t'ſy weynich ſin hebbende in duſdanighe Santen, t'ſy ghewoon zijnde de oprechte namen van Steden ende landen te verkorten, ende alſoo te beſoedelen, *Smeerſdijck* genoemt. Deſe is haer eerſte beginſelen ſchuldich aen een heerlij Slot, het welck als noch daer nevens ſtaet, met dobbelde grachten ofte wateringhen voorſien, waer by ſich met der tijdt verſamelt heeft een kleyn dorpken (deſe naem draeght het in eenighe oude Reeckeninghen van de Heeren Rentmeeſteren van Zeelandt Beooſterſchelde) het welck met der tijdt aenwaſſende, grooter ende grooter, ende ten laeſten met lage aerde wallen voorſien is gheworden.

De Heerlijckheyt hier van heeft al over langhe tijden toebehoort beſondere Heeren, van dien van Borſſelen op die van Bueren, ende van deſe op de Princen van Orangjen, uyt den Naſſouſchen bloede, ghekomen. Ick bevinde in het Gheſlacht-regiſter van de Graven van Bueren, die uyt den huyſe van Egmondt gheſproten zijn, dat op den jare 1518, Heer Floris van Egmondt, Grave van Bueren, Leerdam, ende Yſelſteyn, ghenoemt werdt, Heere van St. Martenſdijck ende Cortgene in Zeelandt. Hy hadde te wijve Vrouw Marie van Bergen, ende heeft by haer ghewonnen een ſoon ende dochter, Maximiliaen, Grave van Bueren; Vrouwe Anna van Egmondt. Deſe hadde tot haren eerſten man Heer Joſeph van Montmorancy, Heer van Nevele by Gendt, ende heeft daer by ghebaert verſcheyden kinderen, van de welcke hier in het byſonder te ſpreecken, onnodich is. Maximiliaen hadde te wijve Vrouwe Francoyſe, erfdochter van Heere Hugo van Lannoyt in Vlaenderen, die ſterf in't jaer 1562, naerlatende een eenige erfdochter, Anna van Egmont, Gravinne van Bueren ende Leerdam, Vrouwe van Yſelſteyn, St. Martenſdijck, &c. Deſe troude in't jaer 1551, met Heer Willem van Naſſouwe, Prince van Orangjen; uyt de welcke hy ghekreghen heeft een dochter, namaels Gravinne van Hohenlo, ende eenen ſoon Philip, namaels Prince van Orangjen, by ſijns vaders leven beſittende de Heerlijckheyt van

St. Mar-

S[t]. Martensdijck. Waer over de Heeren Staten van Zeelandt, het sterfhuys van den overleden Marquis van ter Vere desolaet leggende, ende den koop van het Marquisaet, gedaen by den Koninck in den jare 1566, door d'opgeresen oorlogen sijn effect hebbende verlooren, hebben versocht aen Heer Willem, Prince van Orangjen dat de selve, van wegen sijn soon, als Heere van S[t]. Martensdijck, ende over sulcx naest den Marquis van ter Vere, die de præeminentie van de eerste Edele gebruyckt hadde, best gequalificeert, yemant soude deputeren om den Staet van de eerste Edele te bewaren. Het welck oock aengenomen ende gheschiet is. Desen Philip overleden zijnde sonder kinders, is de Heerlijckheyt op sijn broeders, Maurits, ende van hem op Fredrick Henrick, Princen van Orangjen, ghekomen. Die over dit Stedeken, in een seer plaisierige landouwe, ende midden onder het gheboomte ghelegen, t'hans ghestelt heeft de Heeren;

David Godijn, Drost ende Rentmeester der Stadt ende Baronie van S[t]. Martensdijck.

Burgermeesters,

Iacob Smulders, D[r]. Medicinæ.
Adriaen Michielsz.

Dijckgraef,

Philip Lyens.

Secretaris,

Isack Culenborch.

EYNDE

VAN DE BESCHRIIVINGHE VAN S[t]. MARTENSDIIGK.

Leenen ende Heerlijckheden, ghelegen in den Eylande van der Tholen.

St. *Mertensdijck, een smalle Stadt, met het Slot daer aen gheleghen,*

Verlijdt sijne Hoogheyt, Frederick Hendrick, Prince van Orangjen, &c. by brieven van den lesten Julij, anno 1625.

Stavenisse, Kempens hofstede, met de Zuydtmoer. Het oude landt van Stavenisse wierde in den jare 1391, by Hertoge Albrecht van Beyeren, uytghegeven om bedijckt te werden aen Heer Bruynsteyn van Herwinde, ende hem ghegunt aldaer Bailliu, Schout, Schepenen, Dijckgrave, ende Gesvoorens te setten. De selve Hertoch Albrecht maeckte dese Bruynsteyn van Herwinde, ballingh van syne landen, in den jare 1396, ende dat om menigerhande breucken wille, ende verkocht Heeren Janne van Heenvliet, het landt van Stavenisse, hem neffens dien, ende onder andere, gunnende, dat alle de ghene, die binnen Stavenisse woonden, ofte woonen souden, voortaen vry varen ende keeren souden met alle hare goederen voorby alle s'Graven Thollen van Hollandt ende Zeelandt, ghelijck de poorteren van Zierickzee.

aen Ionckheer Jeronymus van Tuyl, van Seroos kercke, Heere van Thienhoven, &c. Gecommitteerde Raedt van de Ed: Mog: Heeren Staten van Zeelandt, by brieven van den 17 Octob. anno 1643.

Jonckvrou Adriana Hanneman, weduwe wijlen d'Heer Iacob van de Wiele, van de Werve.

Jonckhr. François de la Torre, van Opijnen, in Kempens hofstede.

Scher-

Scherpenisse,	aen sijne Hoogheyt, Frederick Hendrick, Prince van Orangjen, &c. by brieven als vooren.
Westkercke.	aen Ionckhr. Diderick van de Werve, by brieven van den 19 Meye, anno 1617.
	aen d'Heer Iohan Lyens, by brieven in date den 19 Julij, anno 1633.
Poortvliet.	aen de Graeflijckheyt van Zeelandt.
St. Annelandt, ende Hannevosdijck.	aen d'Heer Iohan Doublet, by brieven van date den eersten Aprilis, anno 1620.
't Landt van Nieuwstrijen.	aen Cornelia van Strijen, by brieven in date den 30 Iunij, anno 1628.
	aen Pieter van der Helm, by brieven in date den 31 December, anno 1641.

EYNDE

VAN DE BESCHRIJVINGE VAN DEN EYLANDE VANDER THOLEN.

Lijste van de Heeren Burghgraven van Zeelandt, beginnende met den jare 1162, ende is den selven Staet hereditaire gheweest, ende annex aen den huyse ende Heerlijckheyt van Voorne, tot der tijdt toe, als wanneer de voorsz. Heerlijckheyt van Voorne vervallen is aen de Graeffelijckheyt.

1162. HEer Floris, Heer van Voorne.
1203. HEer Hugo, Heer van Voorne.
1248. Heer Henrick, Heer van Voorne.
1280. Heer Aelbrecht, Heer van Voorne.
1303. Heer Geerard, Heer van Voorne.
1349. Vrouw Jenne, Vrouw van Voorne.
1373. Vrouw Machtelt, Vrouw van Voorne.
1400. Heer Jan van Renesse, van Maelstede.
1433. Heer Adriaen van Cruyninghen.
1459. Heer Jan, Heer van Cruyninghen.
1473. Heer Adriaen van Cruyninghen.
1478. Heer Thomas van den Abeele.
1498. Heer Hector van Cruyninghen.
1533. Heer Joos van Cruyninghen.
1548. Heer Jeronymus van Serooskercke.
1562. Heer Philibert van Serooskercke.

Sedert desen, is de kennisse ende judicature van saecken, die by Burghgrave, ende Leenmannen plagen getermineert te worden, geconfereert by de Ed: Mog: Heeren Staten van Zeelandt, aen het Collegie van haer Ed: Ghecommitteerde Raden, in conformite, ende naer luydt der resolutie van de Staten daer opghenomen den 10 Meye, ende den derden Augusti, 1582.

EYNDE

VAN DE LIISTE VAN DE BURCHGRAVEN VAN ZEELANDT.

Lijste

Lijste van de Heeren Rentmeesters Generael van Zeelandt, Bewest ende Beoosterschelde, Hooft-Officieren van de Eylanden, ende Graefschap voornoemt, als die ghene, die boven den ontfanck van des Graven Domeynen ende innekomen, noch te hebben plegen het bewindt, directie, ende rechtsvoorderinghe van civile ende criminele saecken.

WAnneer de bedieninghen van de Rentmeesterschappen van Beooster ende Bewesterscheldt eerst haren aenvangh hebben ghenomen, ende by wat Grave van Zeelandt de selve eerst zijn inghestelt, en vindtmen niet wel seecker beschreven; maer dat het oude, ende aensienelijcke ampten van allen tijden zijn gheweest, ende successivelijck met ghequalificeerde Heeren zijn bekleedt geworden, kan uyt het regilter van de Rentmeesters, als oock uyt publijcke acten ende documenten ghenoechsaem werden ondervonden, al hoewel het schijnt, dat haer ghesach ende bewindt meerder is gheweest onder de Graven van Zeelandt, als wel zedert den Koninck van Hispangjen, van weghen sijne tyrannije, die hy over de gheunieerde Landen exerceerde, wettelijck is afgheswooren, ende de Landen van regieringhe zijn verandert; waer toe apparent occasie heeft gegeven, dat de laetste Rentmeesters sich hebben afghesondert van den Heere Prince van Orangjen, den welcken Godt ghelieft heeft te ghebruycken tot de herstellinghe van de vryheydt der voorsz. Landen, ende ghegaen zijn aen de zijde van den Koninck van Hispangjen. De Heer *Jacob van den Eynde*, in sijn leven Heere van Haemstede, seght in sijne Historie van Zeelandt in het 4 Capittel van sijn tweede boeck, met last ende authoriteyt van de Heeren Staten van Zeelandt in den jare 1634 ghedruckt, dat de voorsz. bedieninghen by den Prince Roricus ghenaemt, na sijne reeckeninge, de derde Grave van Zeelandt, eerst inghestelt zijn geweest in't jaer 850, daer toe gebruyckende de authoriteyt van de *Annales Fuldenses*, sonder nochtans te specificeren, wie den eersten van de selve soude zijn geweest, gelijck oock der selver namen maer vele jaren daer na zijn bekent gheworden.

De Heeren Rentmeesters van Zeelandt Bewesterscheldt, residerende tot Middelburch.

1327. Heer *Jan Heyndricxsz.*
1346. Heer *Jan Symonsz. van Bisanten.*
1351. Heer *Jan de Schrijver.*
1357. Heer *Poppe Pietersz.*

1372. Heer *Reyniger Willemansz.* Beweſt, ende Beooſterſcheldt.

1382. Heer *Vranck van Borſſelen*, Heere van St. Meertenſdijck, ende van Zuylen, &c. Ridder van der Order van den Gulden Vlieſe.

1386. Heer *Claes van Borſſelen*, Heere van Brigdamme, ende van Duyvelandt, &c. Rentmeeſter van Beweſt, ende Beooſterſcheldt, ſterf den 18 Martij, anno 1411, ende is tot Middelburch begraven.

1392. Heer *Hugo van Heenvliet*, Heere van Heenvliet, &c.

1408. Heer *Philips van Borſſelen*, anno 1411, fundateur ende Heere van Cortgene, &c. Rentmeeſter Generael over gheheel Zeelandt, ſterf te Brugghe in Vlaenderen den 22 Julij, anno 1441, ende is tot Cortgene begraven.

1432. Heer *Florens van Borſſelen*, natuerlijcke ſoon van Heer Vranck van Borſſelen, die hem gegeven heeft de Heerlijckheden van Cortgene, Emeliſſe, &c.

1435. Heer *Jan Rijn*, werdt den 9 Julij, anno 1436, op Arnemuyden van de ſchiplieden doodt gheſlaghen, apparent ter oorſaecke van ſeecker tumulte over het arreſteren van ſeecker Engelſch ſchip aldaer ontſtaen.

1436. Heer *Heyndrick van Borſſelen*, Heer ter Vere, &c. Rentmeeſter Generael over Zeelandt, werdt daer naer Admirael in Vranckrijck, ende van de Nederlandtſche Zee, ſterf op 't huys van Sandenburch den 17 Martij, 1474. ende light binnen der Vere begraven.

1441. Heer *Ian Quevin*, uyt Henegouwen.

1446. Heer *Ian Heyndricxſz.* Heere van Wiſſekercke, &c.

1449. Heer *Pieter Annocque.*

1453. Heer *Heyndrick Ianſſe*, Heere van Wiſſekercke, &c.

1469. Heer *Guy de Baenſt*, uyt Vlaenderen, Beweſt ende Beooſterſcheldt, is anno 1484, van wegen de Staten van Zeelandt, mede geweeſt over het concept van de eerſte Keure van Zeelandt.

1476. Heer *Anthonis Ianſſe*, Heere van Wiſſekercke, ende Cauwerve, &c. Ridder, deſe woonde eerſt te Wiſſekercke in Noordt-Bevelandt, ghelijck aldaer 't Comptoir van Beweſterſcheldt plagh te zijn; is daer naer tot Middelburch gaen woonen, alwaer hy gheſtorven is, ende van die tijdt is 't Comptoir voorſchreven tot Middelburch ghebleven; is mede Commiſſaris gheweeſt van weghen de Grave, over het eerſte concept van de Keure van Zeelandt, anno 1484.

1484. Heer *Heyndrick Ianſſe*, Heere van Wiſſekercke, &c. Beweſt ende Beooſterſcheldt.

1492. Heer *Albert Janſſe* van Wiſſekercke.

1493. Heer *Ian van Cruyningen*, Heere van Heenvliet, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vlieſe, Burchgrave, ende Rentmeeſter Generael van Zeelandt, heeft de nieuwe Keure aldaer mede onderteeckent, anno 1495.

1501. Heer *Pieter Huyghen Vyttenwijngaerden*, Beweſt ende Beooſterſcheldt.

1503. Heer *Andries Andrieſz.* Heere van Wackene, ende Cappelle in Duyvelandt, &c.

1515. Heer *Philips van Bourgongjen*, Heere van Somerſdijck, ende Souburch, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vlieſe, ende Rentmeeſter Generael over Zeelandt, is daer naer gheworden Biſſchop van Uytrecht, alwaer hy ſtierf den twaelfden April, anno 1524.

1517. Heer *Adolph Hardingh*, werde, anno 1535, te Hove ontboden in Brabandt, ende aldaer in ſijnen arm doodt ghelaten.

1536. Heer *Adriaen van Heetvelde*, werdt in Julio 1537, recht buyten Middelburch, van een miſdadighe, die hy meynde te vanghen, in ſijnen buyck doodt gheſteecken.

1540. Heer *Jeronymus Sandelijn*, Heere van Heerenthoudt, &c.

1564. Heer *Philibert van Serooſkercke*, Heere van Serooſkercke, &c. is anno 1572, Gouverneur gheweeſt van de loffelijcke Stadt van Berghen op den Zoom, ſterf tot Antwerpen, anno 1579. Deſe was de laetſte Rentmeeſter Beweſterſcheldt, gheſtelt by den Grave van Zeelandt.

Na dat de Provintie ven Zeelandt, nevens andere gheunieerde Nederlanden, onder den ghenadigen zegen des almachtigen Gods, door de handt, ende wijs beleydt van den Heere Prince van Orangjen, Wilhelm, uyt de tyrannije des Konincx van Hiſpangjen was ghevindiceert, ende gheluckelijck tot haer vryheydt ghebracht, ſoo zijn de naervolgende Heeren tot Rentmeeſters Generael over Beweſterſcheldt verkooren by de Gouverneurs, ofte Stadthouders van de voorſz. Provintie, op de nominatie van de Groot-Mog: Heeren Staten van Zeelandt.

1578. Heer *Iacob Wijnrich.*
1582. Heer *Iacob de Gheent.*
1587. Heer *Pieter van der Hooghe.*
1604. Heer *Adriaen de Vroede.*
1609. Heer *Johan Reygersberch*, van der Vere.
1633. Heer *Iohan Huyssen*, Ridder, Heer in Cattendijck, ende Monsterhoeck, &c. oudt Burghermeester der Stede Middelburch, zijnde anno 1644, noch teghenwoordich, in't leven.

De Heeren Rentmeesters van Zeelandt Beoosterscheldt, residerende tot Zierickzee.

1317. HEer *Vrederick.*
1339. Heer *Boudewijn Iansz.*
1351. Heer *Janne Palmier.*
1355. Heer *Ian Monts.*
1356. Heer *Willem Hollander.*
1359. Heer *Poppe Iansz. Priester.*
1361. Heer *Hugo Willemsz.*
1366. Heer *Reyniger Willemansz*, Beoost ende Bewesterscheldt.
1385. Heer *Raes van Borsselen.*
1386. Heer *Claes van Borsselen*, Heere van Brigdamme, ende van Duyvelandt, &c. Rentmeester van Beoost ende Bewesterscheldt, sterf den 18 Martij, anno 1411, ende is tot Middelburch begraven.
1389. Heer *Bruynsten van Herwijnen*, uyt Gelderlandt, Heere van Stavenisse, &c. Dese is by Hertoch Aelbrecht van Beyeren, anno 1396, van sijnen dienst verlaten, ende uyt den lande ghebannen van wegen eenen manslagh by hem geperpetreert, met confiscatie van alle sijne goederen.
1396. Heer *Willem Doedijns.*
1399. Heer *Claes Kervingh*, van Romerswale.
1404. Heer *Pieter*, de bastaert van Heer Claes van Borsselen, van Cortgene.
1405. Heer *Arent* van Haemstede, van Moermont.
1410. Heer *Florens van den Abeele*, Heere van Oostersteyn, &c.
1422. Heer *Floris van Borsselen*, Heere van St. Meertensdijck, ende van Zuylen, &c:
1436. Heer *Heyndrick van Borssele*, Heere van der Vere, &c. Rentmeester

Generael over Zeelandt, werdt daer naer Admirael in Vranckrijck, ende van de Nederlandtsche Zee, sterf op 't huys van Sandenburgh den 17 Martij, anno 1474, ende light binnen der Vere begraven.

1441. Heer *Laurens Spernaghel.*

1445. Heer *Claes de Vriese.*

1447. Heer *Willem Bolle.*

1469. Heer *Guy de Baenst*, uyt Vlaenderen Beoost ende Bewesterscheldt, is anno 1484, van weghen de Staten van Zeelandt, mede gheweest over het concept van de eerste Keure van Zeelandt.

1484. Heer *Heyndrick Iansz.* Heere van Wissekercke, Beoost ende Bewesterscheldt.

1493. Heer *Jan van Gruyningen*, Heere van Heenvliet, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vliese, Burghgrave, ende Rentmeester Generael van Zeelandt, heeft de nieuwe Keure aldaer mede onderteyckent, den eersten April anno 1495.

1495. Heer *Ian Pels*, van Ziericzee.

1500. Heer *Pieter Huygensz. Uytten Wijngaerden*, Beoost ende Bewesterscheldt.

1501. Heer *Claes Arentsz.* van Ziericzee, sterf den 16 Novemb. anno 1510, ende is aldaer begraven.

1511. Heer *Philips van Bourgongjen*, Heere van Sommelsdijck ende Souburgh, &c. Ridder van de Oorden van den Gulden Vliese, ende Rentmeester Generael over Zeelandt, is daer naer gheworden Bisschop van Uytrecht, alwaer hy sterf den 12 April, anno 1524.

1516. Heer *Pieter vander Molen*, van Ziericzee.

1521. Heer *Heyndrick van de Werve*, Ridder.

1536. Heer *Jeronymus van Serooskercke*, Ridder, Heere van Serooskercke, ende Wellandt, &c. sterf tot Berghen op den Zoom, anno 1571.

1565. Heer *Bruyninck van Wijngaerden*, ghebooren tot Ziericzee, Heere van Westkercke, &c. werdt Rentmeester by resignatie van Heer Jeronymus van Serooskercke, sijnen schoonvader, den vierden December, anno 1564, ende is tot Schoonhoven overleden den vijfden Februarij, anno 1605, ende aldaer begraven. Dese was de laetste Rentmeester Beoosterscheldt, ghestelt by den Grave van Zeelandt.

Na dat de Provintie van Zeelandt, nevens andere gheunieerde Nederlanden, onder den ghenadighen zeghen des almachtighen Godts, door de handt ende wijs beleyt van den Heere Prince van Orangjen, Wilhelm, uyt de tyrannije des Konincx van Hispangjen was ghevindiceert, ende gheluckichlijck tot hare vryheydt ghebracht, soo zijn de naervolghende Heeren tot Rentmeesters Generael over Beoosterscheldt verkooren by de Groot-Mog: Heeren Staten van Zeelandt.

1578. Heer *Tristram Jhane*, uyt Vlaenderen, is tot Ziericzee overleden den 11 November, anno 1605, ende light aldaer begraven.

1595. Heer *Willem vander Meyr*, van Berendrecht, Heere van Noordtgouwe, &c. ghebooren van Delft, werdt Rentmeester by resignatie van Heer Tristhram Jhane, sijnen Neve, den vierden Augusti, anno 1595, ende is tot Ziericzee overleden den 18 November, anno 1614, ende aldaer begraven.

1615. Heer *Lieven Werckendet*, gheboren tot Ziericzee, ende oudt Burghermeester der selver Stede, tot Ziericzee overleden den lesten Novemb. anno 1622, ende aldaer begraven.

1625. Heer *Philibert van Borssellen*, gebooren ter Goes, oudt Burgermeester der Stede Tholen, overleden tot Ziericzee den 17 Januarij, anno 1627, ende aldaer begraven.

1627. Heer *Adrianus Hofferus*, gheboren tot Ziericzee, Heere in Bommenede, &c. ende oudt Burghermeester der Stede Ziericzee, zijnde anno 1644, noch teghenwoordich, in 't leven.

EYNDE

VAN DE LIJSTE VAN DE HEEREN RENTMEESTERS GENERAEL VAN ZEELANDT, BEOOST ENDE BEWESTERSCHELDT.

Lyste vande overleden Gheleerde Mannen, in Zeelandt ghebooren.

ZEelandt heeft t'allen tijden voortghebracht ende opghequeeckt vele uytmuntende verstanden, die door de kloeckheyt van hare gheest ende deftige schriften, in alle talen ende wetenschappen uytghegeven, niet alleen van haer vaderlandt, maer oock de geheele weerelt wel verdient, ende eenen onsterffelijcken naem bekomen hebben, hier ter plaetse oock met groot recht te melden. Ons voornemen is t'hans alleen ghelijck als uyt den grave op te halen, ende, naer ons vermoghen, als op een tonneel van eere te verthoonen de overledene; niet by ghebreck van noch levende (onder welcke sich oock opgheven soude de volmaeckte geest, die soo veel soete dichten ghebaert heeft, van Ionckvrouw, *Johanna Comans*; ende onder de mannen, benevens eenige hier ende daer in dit werck ter loops gemelt, ende andere, ons wel voornamentlijck voorkomen soude de noyt ghenoech te roemen Heer *Jacob Cats*, gebooren tot Brouwershaven, wiens uytmuntende deught, welspreeckentheyt, ende dapperheyt in het beleydt van saecken ende raedtslaghen, roerende de regheringhe van Steden ende landen, eerst in Zeelandt gheeert, nu oock in de vergaderingen van de Groot-Mogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt tot aller verwonderinghe toe uytsteeckende is; neffens dien sonderlinghe gheleertheyt, ende seltsame aerdicheyt van breyn, in soo vele deftighe schriften, ende liefde tot de gheleerde ende ghestadige sorge tot voortplantinge van alle goede konsten ende wetenschappen, in sijn opsicht over de weereldtruchtighe Academie van Leyden, ten vollen blijcken) maer om dat het den levenden, gheleert hebbende kleyn te ghevoelen van haer selven, moeyelijck valt, ende by den quaetgunstigen haet ende nijt verwerckt, de volkomen meldinghe van haren lof. Dus sullen wy hare verdiensten nu met stilswijghen eeren; ende alleen de afghestorvene, als ghestelt buyten ende boven alle afgunsticheyt, sonder ordre van tijdt ofte waerdicheyt te volghen, dese monsteringhe laten passeren.

Guilielmus de Zelandia, een seer Godtvruchtich ende gheleert man, heeft gheleeft in het jaer 1277, ende werde verheven tot Abt van de Abdije van Duynen in Vlaenderen.

Iohannes de Clotinghen, van Middelburgh, heeft gheschreven verscheyden Latijnsche brieven, ghedruckt in het Clooster van Hem, by Schoonhoven, in den jare 1508.

Petrus

Petrus Capitaneus, edelman van Middelburch, seer gheroemt Doctor in de Medecijnen, ende oversulcx Professor ende lijf-Medicus ghestorven van den Koninck van Denemarcken, in den jare 1547, volghens uytwijsen van het Grafschrift, hem gestelt ter eeren in de Cathedrale kercke tot Coppenhaven in Denemarcken, ende aldaer noch te lesen;

NATALIUM SPLENDORE, VIRTUTE ET DOCTRINA ORNATISSIMI VIRI, DOMINI,

PETRI CAPITANEI, ZELANDI,

MITTELBURGENSIS, MEDICINÆ DOCTORIS EXIMII, ET ARCHIATRI IN DANIA,

Numerus anni, mensis, diei & horæ obitus

OCCVbVIt fatIs CapItaneVs, aLta MICaret
IanI seXta VbI LVX horaqVe nona foret.

Non dispar medica Capitaneus arte Galeno
Petrus in hoc tumulo post sua fata cubat.
Qui quantus fuerit, scit Lovaniense Lyceum,
Et schola, cui Paridis nomen inesse ferunt.
Extulit hunc plenis formosa Valentia buccis,
Doctorisque illum jussit habere decus.
Urbs quoque Vernovio stupuit vicina docentem,
Nec non æquoreis Hafnia cincta vadis.
Sæpius hic tristi morborum turbine Regem
Exanimem vitæ reddidit ille suæ.
Octo, decemque fere cum conjuge vixit in annos,
Viderit ut similem vix pietate sibi.
Ter tribus at tandem lustris sine labe peractis,
Sistitur æthereo, morte necante, polo.

Guilielmus Ægidius, van Wissekercken, een gheleert Astronomus, heeft een boeck gheschreven van s'Hemels loop, ghedruckt anno 1494.

Iacobus Middelburgensis, is gheweest Suffragaen, oft Vicaris Generael van den Bisschop van Camerijck, was een seer geleert man in de Theologie, aen wien D. Erasmus Roterodamus, verscheyden brieven gheschreven heeft, anno 1499, en hy aen hem, die ghedruckt zijn.

Iacobus

Iacobus Battus, uyt Zeelandt, die gheweest is Secretaris tot Berghen op Zoom, anno 1500, aen welcke insghelijcx Erasmus Roterodamus vele ende verscheyden Brieven gheschreven heeft, waer uyt te sien is, in wat achtinghe de selve is gheweest, en de gheleertheyt, waer inne hy te sijnen tijde heeft uytghemunt, ghelijck sijne naeghelaten schriften ghenoechsaem bewijsen.

Heer *Jan van Borsselen*, gheboren ter Vere in Walcheren, was eerst anno 1516, Professor inde Universiteyt tot Leuven, daer naer Deken van't Collegie van Sandenburch, of der Vere.

Cornelius Battus, soone van *Jacobus Battus*, hier vooren vermeldt, was een seer gheleert man, ende Doctor in de Medecijne van de Stadt Vere, welcke oock groote correspondentie hieldt met D. Erasmus Roterodamus, ende woonden t'samen in't jaer 1498, op't Casteel van Sandenburch, by Vrouw Anna van Borsselen, weduwe wijlen Heer Philips van Beveren, om haren soone, Ioncker Adolf van Bourgoingnen, Heere van Beveren, in de wetenschappen en konsten te onderwijsen. Heeft verscheyden boecken gheschreven, die in't jaer 1512, ghedruckt zijn, onder andere een *Weereldt-beschrijvinghe*, in de welcke hy vele sonderlinghe dinghen verhaelt van de eylanden van Zeelandt, ghebruyckt by Reygheisberghen in het opmaecken van sijne Zeelandtsche Chronijcke, doch by ons, hoewel neerstich opgesocht, tot noch toe niet ghesien.

Paulus van Middelburch, daer hy gheboren werdt anno 1445, is gheweest een excellent Mathematicus, Physicus, ende Medicus, als mede een Theologant, is Bisschop ghekoren van Urbinen in Italien, en gheordineert zijnde President van't Concilium van Lateranen te Romen, is aldaer ghestorven anno 1534, oudt 89 jaren. Heeft verscheyden schriften naerghelaten, onder ander een boeck, *Paulina* ghenaemt.

Hubertus Barlandus, gheboren in 't landt van der Goes, is gheweest een gheleert Doctor in de Medecijnen, heeft overgeset een boeck uyt de Griecksche tale in't Latijn, van Galenus, en noch andere boecken. Hy leefde in den jare 1536.

Amandus Zirizæus, van Zierickzee, heeft een Chronijck van de weereldt beschreven, ghedruckt tot Leuven 1534, alwaer hy oock ghestorven is.

Iacobus Zovitius, van Dreysschere, in 't landt van Ziericzee, (waer over hy sich in het Latijn noemt, *Triturbius*, doch qualijck, alsoo *Drieschor* de naem niet ontfanghen heeft van *scharen*, maer van *schorren*) een gheleert

man, heeft schoone Comedien uyt den Bybel ghenomen, beschreven, die ghedruckt zijn tot Antwerpen anno 1533, ende 1539.

Nicolaus Everhardi à Middelburgo, gebooren tot Griepskercke, soon van een slecht schipper aldaer, in de Rechten hooch geleert, ende in materie van state wel geverseert, heeft een groot boeck van Consultatien en Rechten beschreven, midtsgaders vele andere boecken, die in alle Hoven van Justitie van groote authoriteyt zijn. Is geweest President van den Hove van Hollandt, daer naer President in den Grooten Rade tot Mechelen, aldaer hy sterf, anno 1532. Boven verscheyden seer gheleerde soonen, buyten Zeelandt gebooren, heeft hy oock ghehadt een dochter Isabella, in de Latijnsche tale ende alle goede konsten lustich ervaren, leydende een Clooster leven. Sijn Grafdicht heeft hem ghestelt sijn soon;

Evardo patre, de Glycera genitrice creatum
Walchria N I C O L E O N *me tulit inter aquas.*
Docta rudimentum dederat L O V A N I A *legum*,
Quæ me, mox à me, quas docuit, didicit.
Juverunt justos oracula nostra clientes,
Inflexerè animum munera nulla meum.
Integer hâc æquum colui pius Urbe Senator;
Post Batavis Præses jura sacrata dedi.
Magnatum rigidisque minis, precibusque potentum
Infractus senas penè trieterides.
Cum vocat huc iterum Cæsar me C A R O L U S *ultrò,*
Præses & ensigeræ Virginis arce locor.
Nostro nec sat habens seclo prodesse, reliqui,
Quæ, bona posteritas, te quoque lecta juvent:
Natorum licuit viventi cernere honores,
Quos mihi B L A D E L L Æ *stirpis* E L I S S A *dedit:*
Qui tumulum & titulos apto posuére Parenti
Astrææ, & Clario turba probata choro.
Parte mei meliore, ævi satur, astra petivi:
Deterior quadro hoc marmore pressa latet.

Adrianus Baerlandus, van Baerlandt, in Zuydt-Bevelandt, was ghebooren anno 1488. Hy is geweest den eersten Professor in de Latijnsche tale in 't Collegie van Busleyden, ofte drie Tonghen, tot Leuven, anno 1518, en 1520, vertrock daer naer met den Baender-Heer van Grimbergen naer Enghelandt, ende

ende keerde daer naer weder in sijn eerste aengenomen Professie, en sterf aldaer ontrent het jaer 1542. Heeft, onder ander dingen, geschreven verscheyden Historien en Chronijcken, eerst de Chronijck van de Graven van Hollandt, noch de Historien van de Hertoghen van Brabandt, van de Bisschoppen van Utrecht, van de Hertogen van Venetien, ende een korte beschrijvinghe van de Steden in de Nederlanden.

Petrus Nicolai à Middelburgo, Doctor in de H. Godtheyt, ende in de Roomsche Rechten, is geweest Abt en Prelaet van de Abdye der Premonstratensen binnen Middelburgh.

Everbardus Nicolai, van Middelburch, soon van den ghedachten President *Nicolaus Everhardi*, der Rechten Licenciaet, die President werdt in't Hof Provinciael van Vrieslandt, en daer naer President van den grooten Raet tot Mechelen, aldaer hy ghestorven is, anno 1560. Sijn broeder heeft hem ghestelt dit Grafschrift,

Evrardus tegor hoc tumulo: de Præside Præses
Qui genitus juvenis respondi civica jura,
Grandia dum fugio, dum tuta & parvula sector.
Indè Senatorem Frisius ne vindicat ordo:
Quæ regio ut multos languentem viderat annos,
Jam, meliore velut cœlo fruiturus & aurâ,
Machliniæ jubeor magni pars esse Senatus.
Mox iterum Frisias Præses ablegor in oras.
Indè sed in propriam me clemens evocat aulam,
Postque senem summo Rex ornat honore Philippus,
Exantlatorum pretium non vile laborum.
Namque prius genitor quâ sederat arce locavit.
Cujus ego ut mores vivens imitatus & artes,
Haud Regi ingratus, nulli gravis, omnibus æquus,
Et carus Patriæ vixi, & dilectus amicis.
Sic etiam ante pedes illius habere sepulcrum
Nunc juvat, extinctum neque deseruisse parentem.

Cornelius van Baersdorp, van der Goes in Zeelandt, en Doctor der Medecijnen aldaer, anno 1538, daer naer Doctor van Keyser Carel de V. ende van hem tot de Ridderlijcke eere verheven.

Nicolaus de Conflita, ghebooren tot Romerswale, in Zeelandt, was een vermaert Poëet, anno 1549. Werdt vermelt van Guicciardijn, in de Beschrijvinghe der Nederlanden.

Johan Reyghersbergh, ghebooren van Cortgene, eertijts een Stadt in Zeelandt, heeft de Chronijcke van Zeelandt beschreven, Anno 1551, ende tot Antwerpen doen drucken.

Theobaldus ab Hoghelande, van Middelburch, is gheweest een seer vermaerdt en gheleert Philosophus, en Chymicus, is bekent ende heeft mede gheschreven in't boeck, ghenaemt *Theatrum Chymicum*, in Duytschlandt ghedruckt.

Livinus Lemnius, van Zierickzee, vry wel een van de voortreffelijckste, op de welcke Zeelandt mach roemen, was eerst Doctor in de Medecijnen by den Koninck van Sweeden, daer naer in sijn Vaderlandt wederkerende, en sijn Huysvrou ghestorven sijnde, is hy Priester gheworden, en Canoninck tot Zierickzee. Is aldaer overleden anno 1568. Hy heeft eenige vermaerde boecken naeghelaten, die ghedruckt zijn, en een yeghelijck bekent. Sijnen soone Wilhemus Lemnius is mede een Doctor in de Medecijne gheweest.

Ioachim Polites, van der Goes in Zeelandt, wierdt Greffier der Stadt Andtwerpen, en Professor tot Leuven, ende was seer gheleert in de Poësie, ende andere wetenschappen. Hy leefde in den jare 1548.

Mathæus Galenius, ghebooren tot Westcappel in Walcheren, is gheweest Doctor in de H. Godtheyt tot Doway, en Cancelier der selver Academie, in de welcke hy van den jare 1562, doe die eerst opgerecht was, 10 jaren loffelijck gheleeft hebbende, ende Deken van S^t. Amatus Collegie gheworden zijnde, is aldaer anno 1573 ghestorven, naerlatende sommighe ghedruckte boecken.

Cunerus Petri, ghebooren te Duyvendijck, opghevoet tot Brouwershaven in Zeelandt, studeerde eerst tot Leuven, aldaer hy Doctor in de H. Godtheyt werdt gemaeckt, ende Pastoor van de Hooft-kercke aldaer, werdt daer naer den eersten Bisschop van Leeuwaerden in Vrieslandt, anno 1564, ende in de troubelen van de Nederlanden werdt hy ghevangen ghestelt in't Casteel van Harlingen, ende los gelaten zijnde, vertrock hy naer Munster, daer naer tot Ceulen, alwaer hy ghestorven is anno 1580. Onder sijne naergelaren boecken, door den druck bekent, zijn de boecken van hem beschreven, *de Christiani Principis officio*: midtsgaders, *De Proprietatibus veræ ac germanæ ecclesiæ*, ende vele andere.

Petrus Ximerius, ghebooren tot Middelburch, wiens Vader een Spangjaert was, is gheweest een vermaert Theologus, en Philosophus, tot Ceulen, anno 1564.

Hugo Favolius, van Middelburch, een vermaert Poëet ende Theologant, heeft beschreven onder andere een boeck, hoe Godt met de Propheten ghesproocken heeft. Hy is ghestorven tot Antwerpen, 1585. alwaer hy sich dit Grafschrift heeft doen stellen;

Artis Apollineæ cultura insignis & usu,
Phœbei cultor carminis atque Lyræ,
Pisano genitore satus, genitrice Zelanda,
Hugo Favoliacæ solicitudo domus,
Ætatis bis sex anno post lustra secundo,
Conditur hoc tumulo, spiritus astra tenet.

Petrus Peckius, ghebooren tot Ziericzee, van seer eerlijcke ouders, is gheweest een vermaert Posessor in de Rechten tot Leuven, anno 1568, en wert anno 1582, Raedt in den Grooten Raedt tot Mechelen, alwaer hy sterf. Sijne uytghegheven boecken bewijsen ghenoechsaem sijn groot verstant, en uytnemende gheleertheyt. Sterf in't jaer 1589.

David Theodorus Plaseer, ghebooren tot Ziericzee, Doctor in de Medecijnen gheweest tot Antwerpen, heeft ontrent den jare 1603, verscheyden stucken in de Medecijnen uytghegheven.

Franciscus Zandicus, Secretaris van Ziericzee, heeft gheschreven een Oratie, om te bewilkomen Keyser Carel de V, komende van sijne reyse van Africa, die noch onder de papieren van de Stadt van Ziericzee bewaert wert, soo als dat verhaelt Andreas Valerius, in sijne laetst uytgheghevene *Bibliotheca Belgica*.

Guilielmus Lemnius, ghebooren van Ziericzee, soon van Lieven Lemnius, is gheweest lijf-Doctor van Eric, Koninck van Sweden. Hy heeft verscheyden tractaetjens gheschreven, waer van een onder de schriften van sijn vader ghelesen, eenighe daer in ghedacht werden.

Jason Pratensis, ofte *De Pratis*, ghebooren van Ziericzee, een seer treffelijck Poëet, ende Doctor in de Medecijne, heeft eerst in sijn vaderlijcke Stadt, daer naer ter Vere, ende by den Heere Adolph van Burgundien, Heere van der Vere, de selve geluckelijck gepleecht, ende ondertusschen stuckwijs vele deftige boecken in de Medecijnen, neffens sijne Poëmata, uytgegeven.

Ægidius Aurifaber, Monnick in het Clooster van Syon, by Ziericzee gheleghen, heeft al ontrent den jare 1466, gheschreven verscheyden devote boecxkens ende Sermoenen in het Latijn, waer van veel ghewachs ende wercks ghemaeckt wordt by die ghene, die in onse tijdt het leven ende den lof van de Carthuysers hebben gheschreven.

Franciscus Tolensis, anders in het Griecx ghenoemt, *Artopæus*; in het Latijn, *Pistorius*; in het Duyts, *Backer*, (dus placht men met de namen te ſpelen) ghebooren van der Tholen, Auguſtijner Regulier Canonick, heeft verſcheyden boecken in de Theologie uytghegheven, van den jare 1561 af, tot den jare 1575.

Cornelius Martinius, een Zeeuw, heeft gheſchreven een boeck van de Foreſtiers van Vlaenderen; ende een, vervattende het gheſlacht-regiſter van alle de Edelen, vereert met de waerdigheyt van het Gulden Vlies, ghedacht ende ghepreſen van *Pontus Heuterus*, in de voorreden voor ſijn *Stemmata Genealogica*, ghevoeght by ſijn Hiſtorie van de Nederlandtſche Princen, uyt den huyſe van Burgundien.

Petrus van Reſen, ghebooren van der Tholen, heeft op een Caerte van Zeelandt, ſoo als hare gheſtalte was in den jare 600, ghevonden in de Abdije van Egmont, een korte beſchrijvinghe ghemaeckt. Ick hadde ghedacht, die in deſe Chronijcke mede in het licht ghebracht te hebben, doch ondervinde, dat deſe Caerte in gheenen deele de ghedachte ouderdom mach halen. Was overſulcx onnodich die, met hare beſchrijvinghe, hier te verthoonen.

Petrus van der Straten, ghebooren vander Goes, ende in het bloeyſel van ſijn leven Secretaris van ſijn vaderlijcke Stadt overleden, heeft verſcheyden gheeſtighe *Poëmata* in het Latijn ghemaeckt, naer ſijn doot uytghegheven door M^r^. Cornelis Boy, Rechtſgheleerde, ghebooren van Ziericzee, wiens eenighe aerdighe dichten daer onder vermenghelt ſtaen.

Andreas Lemnius, ghebooren tot Ziriczee, Doctor in de Medecijne, heeft uytghegeven eenen langhen brief, waer in hy verdedicht de nootſaeckelijckheyt van het bekijcken des waters, gemaeckt by de ſiecken.

Balduinus Henrici, van Ziriczee, Doctor in de gheeſtelijcke Rechten, ende daer van Profeſſor tot Leuven, leefde ontrent den jare 1460, ende ſchreef doe *Lecturam ad libros* v, *Decretalium*, *Tom.* v. Deſe werden noch in eenighe Bibliotheecken van Brabandt gheleſen.

Cornelius Liens, ordinaris Doctor in de Medecijnen te Ziriczee, ende daer naer Droſt gheworden van Sinte Martenſdijck, ende aldaer over eenighe jaren in een heerlijcke tombe begraven, heeft in den jare 1614, uytghegheven *Concertationem Epiſtolicam cum adverſariis Philippi Lanſbergii.*

Bartholomæus à Middelburgo, alſoo ghenoemt, om dat hy was Guardiaen van de Minrebroeders tot Middelburch, ende aldaer een naemkondich Preecker, maer ghebooren ter Vere. Hy heeft gheſchreven *Concionum*

de Tempore & Sanctis, Tomos III; ende ſterf in 't jaer 1564, tot Utrecht, alwaer in het Pandt van der Minrebroeders Convent, voor de tijden der veranderinghe, dit Grafſchrift van hem ghelesen wierde;

Verbo olim populum, vitæ exemploque docebas,
Hic tibi ſemper honos, hac tibi cura fuit.
Nunc mundo ablatus cœli ſtatione teneris,
Et vanas terræ deſpicis illecebras.
Nos cineres, quos illa tegit, veneramur, & uno,
Quod de te ſupereſt, nomine perfruimur.

Tobias Roelſius, van Middelburgh, ſeer gheleert in de Gheneeskonſt, ende de ſelve gheoeffent hebbende in ſijn vaderlijcke Stadt, heeft gheſchreaen Carolus Cluſius, *Epiſtolam de certis quibuſdam plantis*, onder de wercken van Cluſius te leſen.

Petrus Clobardus, gheebooren tot Schrandijck, heeft eenighe Oratien van Demoſthenes, uyt het Griecx in het Latijn over geſtelt, tot Antwerpen door de Druck ghemeen ghemaeckt, in het jaer 1538.

Gaſpar Barzæus, gheebooren vander Goes, als ſoldaet ghedient hebbende onder Keyſer Carel de V, heeft ſich daer naer tot een gheeſtelijck leven begheven, ende is geweeſt een van de eerſte diſcipulen van Ignatius Loiola, vader van de Orden der Jeſuiten, ende heeft in Ooſt-Indien, voornementlijck het eylandt van Ormus, vele bekeert, ſoo als hy ſelf ſchrijft in twee brieven, die ghedruckt zijn. Hy ſterf in Goa, in den jare 1553, een van de beruchſte Ieſuiten.

Jacobus Antonii Middelburgenſis, Profeſſor in de Canonijcke Rechten tot Leuven, ende Vicaris Generael van den Biſcop van Camerijck, heeft in den jare 1502, doen drucken ſijn boeck, ſeer ghepreſen, *De Præcellentia poteſtatis Imperatoriæ.*

Bartholomæus Gaverſinus, gheebooren in Zeelandt, ende Canonick tot Zoubburch in Walcheren, was een goet Poëet, ende daer beneffens in de Griexſche tale ſoo ervaren, dat hy eenighe t'Samenſpreeckingen, ghemaeckt van Eraſmus Roterodamus, in het Griecx overgheſet, ende in het jaer 1567, tot Antwerpen doen drucken heeft.

Matthias Feliſius, dat is te ſegghen, *van Cats*, gheebooren tot Brouwerſhaven, zijnde van het edele gheſlacht van die van Cats in Zeelandt, is gheweeſt Provinciael van de Minrebroeders in Nederlandt, ende heeft, onder andere, gheſchreven, *Catholicam Elucidationem Decalogi*. Hy ginck in den wegh van alle vleeſch tot Leuven, in het jaer 1576.

Mat-

Matthias Martinius de Waucquier, ghebooren tot Middelburch, in de Latijnsche, Griecsche, Fransche, Italiaensche, ende Spaensche talen, sonderlingh ervaren, heeft vele boecken, in de selve gheschreven, in het Latijn vertolckt. Hy sterf onlancx in het jaer 1642.

Arnoldus Helius, van Middelburgh, heeft sijne Studien tot Heydelbergh ende elders ghelucke lijck vervolght, ende tot Norenbergh een boeck van sijne aerdighe Latijnsche *Poëmata* laten drucken. Eenighe daer van werden oock ghelesen in *Delitiis Belgicorum Poëtarum*, by *Janus Gruterus* uytghegheven.

Nicolaus Janssenius Boy, gheboore van Ziericzee, Godtsgheleerde, Dominicaner Munnick, neffens sijn drie broeders, Leonard, Cornelis, ende Dominicus, beyde de laetste oock bekent door haer schriften, ghesonden door last van den Stoel van Roomen, om het Rijck van Denemarcken al soetjens ende stillekens te brenghen tot de ghehoorsaemheyt van de Kercke van Roomen, is in dese sijnen last overleden; hebbende, buyten andere, noch in den jare 1631, tot Antwerpen uytghegeven, *Defensionem Fidei Catholicæ, & Apostolicæ Romanæ.*

Regnerus Vitellius, ghemeenlijck gheseght *Telle*, gebooren van Ziericzee, Vranckrijck ende Italien ghesien hebbende, heeft eerst in sijn Vaderlandt, daer naer tot Amsterdam, met onderwijsinghe van de jeught sich besich ghehouden, ghestorven in den jare 1618, begraven met onghedeckten, ende met laurieren ghekroonden, ende een yeder sichtbaren hoofde, op de maniere van uytnemende Poëten. Hy heeft, onder andere, uytghegheven een seer puntighe beschrijvinghe van Nederlandt.

Petrus van Brouwershaven, alsoo geseght van sijn vaderlijcke Stadt, Godtsgheleerde, heeft in den jare 1572, tot Leuven t'samen uytghegheven vier verscheyden Tractaten, raeckende de Godtsdienst.

Iohannes Ramus, ghebooren ter Goes, is gheweest langhe jaren Professor in de Rechten tot Leuven, ende elders, ende heeft vele treffelijcke boecken gheschreven. Sterf in het jaer 1578.

Petrus Gruterius, heeft eenighe gheleerde Latijnsche brieven gheschreven, ende zijn ghedruckt tot Leyden, anno 1609. Hy is ghebooren in de Paltz, doch uyt Zeeusche ouders, ende sterf tot Amsterdam, 1634.

Petrus Cunæus, ghebooren tot Vlissinghen, in het jaer 1586, was Professor in de Rechten in de Universiteyt van Leyden, alwaer hy niet alleenlijck uytmuntede in de Rechtsgeleertheyt, maer oock bysonderlijck in de konste van welspreeckentheyt, ende kennisse van veelderley talen. Sijne uytgegeven boec-

boecken, ende die noch verwacht werden, moghen een ghenoechsaem bewijs zijn van sijne gheleertheyt. Hy sterf in 't jaer 1638.

Ewout Teling, ghebooren tot Ziericzee, is gheweest Ontfanger Generael van Zeelandt, heeft vele ende deftich gheschreven in de H. Theologie, tot verbeteringhe der zeden, ende opweckinghe tot Godtsaligheyt, doch alles onder bedeckte namen, als gheen eere soeckende om een vermaerde name naer te laten.

Willem Teling, mede van Ziericzee, broeder van de voorschreven *Ewout Teling*, was een Dienaer Godts in de Ghemeente van Middelburch, heeft door een godtlijcken yver, en uytnemende welspreeckentheydt, ende stichtelijcke schriften, maer bysonderlijck door sijn goet ende inghetoghen leven, vele tot Godtsalicheyt verweckt.

Ludovicus de Dieu, van Vlissinghen, deftich Predicant in de Gemeente tot Leyden, was in de Orientaelsche talen uytnemende gheoeffent, ghelijck sulckx opentlijck blijckt by de Boecken, door hem uytghegheven. Hy sterf in den jare 1642. Wy stelden hem dit Grafschrift ter eeren;

ORIENS, VIATOR, OCCIDENTIS HIC JACET.
FALLOR. SEPULCRUM HOC OCCIDENS ORIENTIS EST.

Abrahamus Mellinus, van Vlissinghen, was Predicant in Hollandt, en seer geleert in de H. Theologie, en in de Historien, wiens groot Martelaerboeck, midtsgaders sijne andere schriften, sijne gheleertheyt ghenoechsaem uytroepen.

Apollonius Schotte, ghebooren in Zeelandt, Rechtsgheleerde, ende in alle deelen van andere wetenschappen sonderlingh ervaren. Heeft, onder andere, in Latijnsche dicht overgeset den Predicker, ofte Ecclesiastes, doch noch niet in het licht ghekomen. Hy sterf over eenighe jaren, Raedtsheer in den Hooghen Raedt in den Hage.

Adrianus Guilielmi, van Vlissinghen, in de Arabische tale tot verwonderinghe toe ervaren. Heeft daer uyt overgheset eenige boecken in de Medecijnen, doch niet ghedruckt. Hy sterf in Vranckrijck in de armen van de hoochberoemde *Isaacus Casaubonus*, van hem in sijne uytghegheven brieven hoochlijck ghepresen.

Maximilianus Vrientius, is in den jare 1569, ghebooren op 't Slot Zandenburch, by der Vere; het welck hy selfs elders ghetuyght in sijn uytghegheven *Poëmata*, segghende;

Nascentem excepit Verani Principis aula,
Nomine dignatus me fuit ille suo,
Ille potens Veræ & Vlissingæ Marchio, Cattus
Cujus in imperio Mattiacusque fuit.

Hy was een dapper gheleert man, ende aerdich Poëet, sterf Secretaris van Gent, in den jare 1614.

Goswinus Hecx, ghebooren van Vlissingen, Carmeliter aldaer, ende daer naer, om sijn geleertheyt, ghemaeckt *Episcopus titularis Hieropolitanus*, ende Suffragaen van den Biscop van Utrecht.

Caspar Levini, bygheнaemt *Hooghelande*, gheborren van Vlissinghen, wierde, om sijne ervarentheyt, ende sonderlinghe kennisse van de Rechten, in den jare 1530, van Keyser Carel de vijfde, ghemaeckt de eerste President van het Provinciale Hoff van Utrecht.

Levinus Keersmakerus, een Zeelander, werdt in de schriften van *Justus Lipsius*, om sijn verstandt ende gheleertheyt wille, hoogh ghepresen.

Wolfardus Borsalus, een Zeelander, heeft verscheyden Latijnsche Dichten aen *Cornelius Musius* ghe schreven.

EYNDE

VAN DE LIISTE DER GHELEERDE MANNEN VAN ZEELANDT.

BYVOECHSELEN

Op de aenghewesen plaetsen, in dit Eerste Deel van de Chronijcke van Zeelandt, in te voeghen.

FOl. 121. lin.4. *ende elders gebruycken.* Daer zijn dierghelijcke noch vele andere, by verscheyden tijden ende gheleghentheden uytghekomen, de welcke alle met groote moeyte versamelt, ende kosten doen snijden by den seer te achten, ende in kennisse van den ouden ende nieuwen toestandt van de Nederlanden uytmuntende Heer, *Gerard Schaep*, Ghecommitteerde ter Admiraliteyt van Zeelandt, in den opslach van een boeck alle ghelijckelijck met den eersten vertoont sullen werden.

Fol.122. l.16. *bondtgenoten.* Het zijn Zeeuwen die haer mannelijck ende staetsgewijse ende eendrachtelijck opgeset hebben teghen de geweldige heerschappye van den Hertoge van Alba, in den jare 1571, voor die tweede reyse met een besluyt, vol moedts ende liefde tot de vryheydt, teghensgaende ende schortende de uytvoeringhe van den gheyschten thienden ende twintichsten penninck; waer over waren Nicolaes de Castro, van weghen de gheestelijckheyt, Adolf van Haemstede, Willem van Cats, Iacob van Seroofkercke, Heere van Wellandt, Adriaen van Domburch, ende Maximiliaen van Borssele, van weghen den Adel; A. van Campen, van weghen Middelburch; van wegen Ziriczee, C. Adriaensz. van wegen Rommerswale P. Levendale, van weghen ter Goes, A. Verbrugghen; van weghen ter Tholen, C.Roels. Het zijn Zeeuwen, Vlissinghers, die aller eerst haren hals ghewillich het Spaensche jock ontrocken, ende de Spangjaert het hooft ghe-boden hebben.

Fol. 125. l. 11. *walen ende meeren.* Dese verscheyden naerspooringhen van de herkomste van den naem van Walcheren is kort ende bondich vervat in het volghende dicht van de Heer *Adrianus Hofferus*, Heer in Bommenede, &c. ende Rentmeester Generael van Zeelandt Beoosterschelde;

Sæpe mihi dubiam traxit meditatio mentem,
Unde suum Walachrus nomen haberet ager.
Num sic dicta foret regio, quod in ista Walones
Intulerint merces littora sæpe suas?
Num quod ab Anglorum populis deflexerit illud,
Wallia quos læto continet ora sinu?

Num potius Walacher fuerit cognomine dictus;
Qui scidit hanc curvo vomere primus humum?
Sive quod in clypeo est decumano corpore cetus?
Qui noviter forsan signa per ista natat.
Sive quod his terris moles declivis aquarum
Eruerit lapsu stagna, lacusque suo?
Omnis in obscuro ratio est; sic plurima rerum
Nomina cum causis sæpe sepulta latent.
Quid vetat hic Vatem proprios expandere sensus,
Atque aliquid priscis addere judiciis?
Insula quæ fluctus pelagi ceu mœnibus arcet,
Wal-keren *hæc vero nomine dicta fuit.*

Fol. 212. l. 8. *ghenoemt werdt.* Laet ons nu oock eens de haer vaderlandt geern eerende penne van den wel ghedachten Heer *Adrianus Hofferus*, hier over hooren spelen;

Salsa, Caledonias quæ jactas, Veria, merces,
Cum maris irato numine bella geris.
Campa fuit ripâ celebris, quâ littore ab uno
Ivit in oppositum missa carina latus.
Diceris indigenis hinc Campo-veria Belgis,
Tranat ubi angustum navita puppe fretum.
Nec tamen hoc contenta loco, peregrina pererras
Littora, & immensi regna profunda maris.
Ut tantum refluo tibi surgat ab æquore quæstus,
Quantum à Nassovio nomine laudis habes.

Fol. 297. l. 29. *soude bystaen.* Ick mach niet naerlaten hier te doen volghen een verklaringhe van 't recht van de *Heergewaden*, die met ghelde te redimeren staen in ponden, schellinghen, ende penninghen, van veertich grooten 'tpondt;

Eerst, eenen rooden sperwer,	x x ß.
Eenen winthondt met een halsbant, den winthondt iij pondt, den halsbandt x x ß. Facit	i i i j ℒ.
Een nieuw sweerdt,	i j ℒ.
Een Marwetse snouck,	x ß.
Een paer wapen handtschoenen,	x x i i i j ß.
Een paer winter handtschoenen,	i i j ß.

Een

Een marck,	iiij ß.
Een jaegh-hooren,	xxx ß.
Een Dordrechtse koeck,	j ß.
Een paer harten handtschoenen,	v ß.
Een muyter sperrewaer,	xx ß.
Een goede herte,	xx ß.
Een paer vette cappoenen,	xx ß.
Een rooden havick,	j gouden Engelsche nobel.
Een paer conijnen,	v ß.
Een zeel winden, elck windt iij ℒ,	vj ℒ.
Een capoen,	vij ß.
Een goeden salm.	iij ℒ.
Een pondt goets geldt,	xx ß.
Eenen gouden penninck, daer vooren salmen ontfanghen eenen Hollandtschen ouden schildt, ende den selven schildt ghereeckent anderhalve goude gulden. Dus hier	j ½ goude guld.
Een paer spooren,	x ß.
Eenen grooten gulden, daer men voor betaelt	xxviij ß.
Eenen Rhijnsgulden,	xxviij ß.
Eenen gulden hallinck,	xxviij ß.
Eenen florin van Florence,	xxviij ß.
Een swarten, sesthien penningen voor den groote, elck pondt	xx ß.
Ende zijnder eenighe brieven die eenighe van dese Heerghewaden niet en hebben, die moeten betalen voor Heerghewaedt	x ℒ.
Ende zijn het Zeeusche Leenen, ofte Vorensche,	xij ℒ, x ß.

Fol. 301. l. 4. *Schaudi contermina ripa.* Men soude oock niet sonder groote reden moghen gelooven, dat dit eylandt sijnen naem ontfanghen heeft van de dijcken, also in de oude Nederduytsche tale *Schouwen*, beteyckent bedijcken. In seeckere brief van Ian van Bronckhorst, gegeven in den jare 1315, lese ick dese woorden; *jus aggerandi, quod vulgariter dicitur Schouwen.* Leest dese brief by de Heer Buchel, Pag. 234, van sijn Aenteyckeningen op Heda.

Fol. 376. l. 14. *Brunisse, goet Zeeuschs Leen*; in den jare 1467 uytghegheven is om te bedijcken van Jan ende Antonis van Cats, Floris van Haemstede, Adriaen van Borsselen, Heer van Brigdamme.

Fol. 390. l. 2. *uythanghende in dubbelen steerte.* Op het jaer 1433, ghebruyckte Vrouw Jacoba dese titulen; *Jaque, par la grace de Dieu, Duchesse*

de Baviere, de Hollande, Contesse d'Oistervant, de Pontieu, Dame de Zuydt-Bevelandt, & de Voirn, &c. à nostre treschier & tresamé frere, le Duc de Bourgongne, &c. En tesmoing de quelles choses, nous avons fait mettre nostre seel de secret, en l'absence du grand, à ce presentes. Donné à Middelbourg, le XXVI *jour d'Avril, l'an de grace* M CCCC *trente & trois. Par Madame la Duchesse. A. vander Ree.* Dese brieven werden noch gelesen in de Kamer van Reeckeninghe van Rijssel. Jacoba noemt hier Philips de Goede, haren broeder, om dat hy tot sijn gemael hadde, Michaële, suster van Ian, Hertoch van Tureine, die d'eerste man van Jacoba was.

Fol. 448. l. 21. *Heer Philibert van Serooskercke.* Dus hebbe ick aenghe-teyckent ghevonden by eenighe liefhebbers in Zeelandt de namen van de Burchgraven van Zeelandt. Doch dese lijst is gantsch onvolmaeckt. Want het gaet seecker, dat Pelgron, soon van Dirck, de seste van die naem, Grave van Hollandt ende Zeelandt, in oude Chronijcken ghegheven werdt den titel van Burchgrave van Zeelandt, neffens de Heerlijckheden van Voorn, Renesse, Mourmont ende Haemstede. Dese liet naer een erfdochter, ghetrouwt met Dirck, Graef van Zeyn. Uyt dese sijn gebooren Florens van Zeyn ende Voorne, Burchgrave van Zeelandt, ende Dirck, Heere van Renesse, Mourmondt, ende Haemstede, van welcken afkomstich zijn die van den ghestachte, ghesegt Renesse.

Uyt Florens van Zeyn ende Voorn, is ghebooren Dirck van Voorne, Burchgrave van Zeelandt, ghetrouwt met een dochter van den Grave van Kuc, ende Hugo van Voorne, Heer van Heenvliet, ghetrouwt met Justina van Heze, Reyniers dochter.

Jan, Burchgrave van Zeelandt, Heer van Voorne, werdt vermelt in den jare 1255.

Oock in een geslacht-register van die van den edelen huyse vander Does in Hollandt, vinde ick ghedacht Heer Wolfaerdt van der Maelstede ende Everingen, Burchgrave van Zeelandt, met dese woorden; Heeren Albrecht van Voirne, erf-Burchgraef van Zeelandt, wiens soons dochter, ghenaemt Joffrouw Lizebette, is ghehylickt gheweest aen Mouwerijn vander Does, Heer ter Does, soon van Diederick vander Does, Heer ter Does, van wiens houwelijck ooghschijnelijck is blijckende by seeckere verly-brief van date 1347, in de welcke Mouwerijn voornoemt dese sijne wettighe beddeghenoot is verlijftochtende in seeckere 38 merghen landts, onder sijn huys ende hofstede ter Does, binnen de parochie van Leyderdorp, gheleghen. Haer beyder kinderen waren, Heer Willem vander Does, Abt van Mid-

Middelburch; Vrouw Badeloyis vander Does, Abdisse van Leeuwenhorst, Mouwerijn vander Does. Mouwerijnsz. Heer ter Does, wiens oudtste dochter, ghenaemt Vrouw Dirck, geprocreert zijnde by een dochter van Woude, geallieert gheweest is aen Heer Wolfaert van Everingen, vander Maelstede, Ridder, ten overstaen van Lodewijck van Maelstede, Ridder, als wesende des Bruydegoms volle broeder, ende Willem vander Does, Abt van Middelburch, ende Mouwerijn van der Does, ghebroederen, aen des Bruydts zijde wesende oom ende vader der selver. Waer van gekomen is een soon, ghenaemt Heer Wolfaert vander Maelstede, ende van Everingen, de welcke noch naderhandt vereert is met den staet ende titel van Burghgraef van Zeelandt, by Hertoch Philips van Burgundien, den welcke van ghelijcke Heer Wolfaert noemt aldaer sijnen lieven neve te wesen, als wesende Baenroets genoot. Daer van is gekomen een eenige erfdochter, die te man hadde Frederick van Renesse, van Zeyst, Heer van Elwoutsdijck. Het is oock seecker, dat dit Burghgraefschap eerst temporeel, ende daer naer hereditеer is geworden, gelijck van de Burghgraven van Neurenburgh oock verhaelt werdt, ende het in die tijden meest met alle titulen van ampten ghegaen is.

EYNDE

VAN HET EERSTE DEEL VAN DE CHRONIICKE VAN ZEELANDT.

TOT LEYDEN,
Ghedruckt
By WILLEM CHRISTIAENS van der Boxe,
In 't Jaer 1644.